

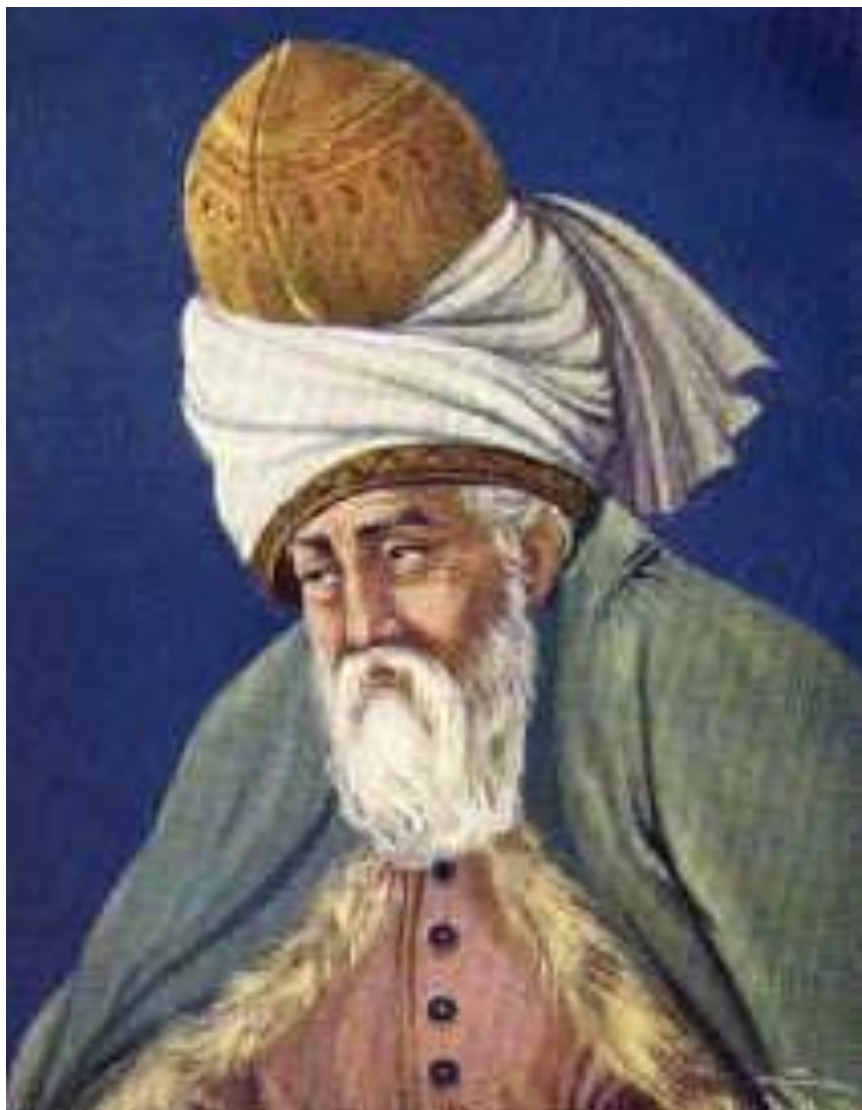

مه ولانا

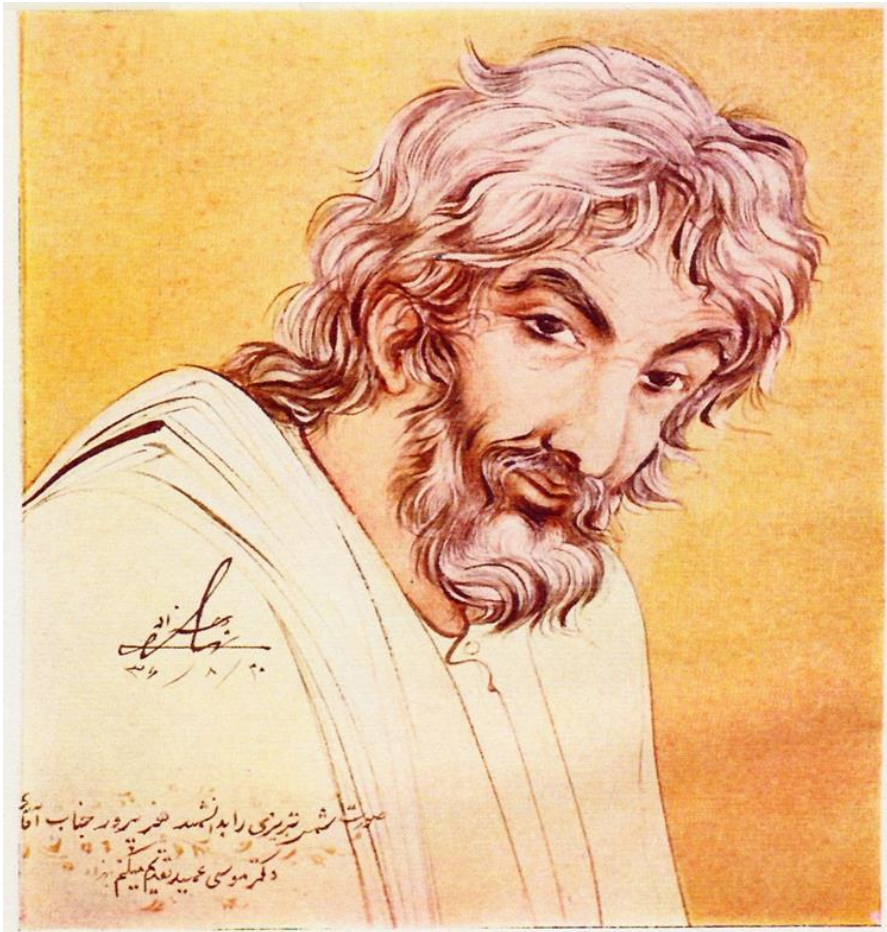
و

رازی نه می

خوسره و جاف

مهولانا جه لالودینی به لخی رومی

شهرت شمس تبریزی را بدین حد هنر سرور جناب آقا
دکتر موسی عمید تقی میلم

شمس تبریزی که نور مطلق است آفتابست و زانوار حقست

شهمس ته بریزی

حاصل عسرم سے سخن پیش نیست

خام بدم، پختہ شدیم، سو ختم

سہرجمی زیندہ گیم سی و تہیہ و بہس
کال بووم، برژام، سہرئہ نجام سو تام

مہ ولہ وی

نمای خانه قا و مه زاری مه ولانا
له شاری قونیه یدا

سەرەتا

دوو دل بووم لەم کیتابەم بېنوسم یا هەلگرم بۆ زەمانیکی کە، لەنیو لیتاوی دوو دلیدا دەپلکامەوه.. بەراوردەم دەکرد و هەلمدەسەنگاند، بەلێ ئاوا باس و لیدوانیک هی ئەم سەردەم و قۆناغی نیو خەلکە کە خراب بە ئامیڕ و تازە باوەکانەوه سەرقالن و نایانپەرژیتە سەر دونیای عیرفان و حیکمەت و رازی مەعریفەتی رۆحی، لەولاشەوه بېرم لیدە کردەوه وا خێل بەرهو خوارەو دەنگیک پەیتا پەیتا بە گوێمدا دەیچرپاند، کورە ئەوه بۆ راوەستاوی..؟ لەچی تۆقیای..؟

وەرە، پیاوی چاک بە قۆلی لێهەلمالەو ملی پێوەنی، گوێ لەم ئاشوفتە بازارییە مەدەو بېر لە داھاتوو بکەرەوه، ترسە کەت لەچییه؟ ئەورۆکە گرنگی بە تەقەللاکەت نادەن؟ دەبا نەیدەن.. زۆرکەس بەرھەمی لە تۆ باشتریان نووسیوه و زۆر شاکاری ھونەریان خولقاندووھو لە ھەژاری و نەداری و فەرامۆشیدا سەریان ناوەتەوه.. بۆ خۆت زۆر جارانی لیت بېستراوه وتووتە: مەرۆف بە مەزلومیەتەوه جواترە تا زالم بوون..

ئەبێ سەروینی دونیای رۆشنیبری ئەورۆی ئیمەیه، خۆ ھەر ئیمەیی کورد وا نەبووینە، زۆر لە گەلانی دوورو نزیک پێگەیشتو و تیگەیشتوی، ئیستایە لەمێژدا بەم قۆناغی ئیمەیهیدا گوزەراون و بوون بە خاوەنی ئیستای خۆیان.. لەو دوو دلێیە گەری، ئیمەش رۆژیک لە رۆژان بە شیوہیەکی شیاوتر دێینە کایە، کۆمەلگای بێ عیرفان و حیکمەت وەک نانی بێ خوی وایە...

کورە، برا.. زەمانیکە ئەوهی دەزانم.. لەم رۆژگارەیدا ئەوی بزەرییە پێیداچومەوه، ئەوهی قوربەسەرییە تیا بوومە، ئەو ھەش دەزانم کیتابخانەی کوردی ئاوا باسیکی کەمەو زۆر کەس چیژ لە ئاوا کیتابیک ناباو رەنگە گالتەشم پێکاوا بلیت، ئەم کابرا لەوهی دەچیت شەوازی کردوویت و نەزانیت خەلکە کە بە چیەوه سەرگەرمەن و تازە دەمانگێریتەوه بۆ دونیای حیکمەت و عیرفان و کەرامات و پستی پەردەکان..

مهولانا و رازی نهی

بهنده باوهرم به نازادی بهیانه، چون تئدهفکرین، چون نهم کیتابهی ههلهسهنگینن نازادی نازادن، ههر بهو نهندازشه نهو مافهی به خوم ددهم، نهوهی باوهرم پیی ههیه بیکه، به مهرچیک زهررو زیانی بو یه کیکی که نه بیئت لیژدها تهنها داوایه کم ههیه: نه گهر ناگاداری دونیای تهسهوف نیت، تکایه نهم کتاوه مهخوینهوه..

له گهل ریژی فراوانمدا

خوسرهو جاف

۲۰۱۴/۳/۲۱

پیشه کی

ناوی محمه مده و نازناوی جه لالودینی هه بووه و له زۆر لیدوان و باسه کاندنا به "مهولانا" ناوبراوه، شهحمه دی "ئه فلاکی" له باسیکیدا نووسیویه تی: که گوايه له به هاتولوه له دی کورپی مهولانای بیستووه و تویه تی: ..خاوهن و خواوهندگاری من له توخم و رهچه له کیکی گه وره ی ره گه زداره، وشه ی خواوهندگار، یانی خواوهندی سه رزهوی، برپیک له سو فیان لایان وایه پیرو مورشیده کانیا ن خاوهنی دوو جوړ دهسه لاتن.. دونیایی و مهعنه وی..

دوای هیپشی خویناوی مه غوّل و دهسه لاتنه که یان برپیک له پیرانی ته ریهت نازناوی "شاه" یی و تراوه.. نازناوی مهولانا له پیش مهوله وی جه لالودیندا به کار هیئراوه، په پیرهوانی مهولانا "مهوله ی" یان به مهولانا ناوبردووه..

له سه دهی شه شه مده زۆریه ی نازناوه کان پیتی "ی" یان ده کرده پاشگری ناوه کان، وه ک [ئه سفه هانی، ئه وحه دی، ئه ریلی، ئه حمه دی، خوسرهوی] ..وه نازناوی مهولانا هه ره له و بابه ته ی بووه، له کتاوی [نفحات الانس] دا نازناوی [خزمه تی مهولانا] زۆر به کار رویشتووه، له وهی گومان نیه نازناوی "مهولانای روم" مهولانا جه لالودین محمه مده ناوبراوه شهحمه دی شه فلاکی ئه وی به "رازی خوی گه وره" ناوبردووه، به لام له سه رچاوه ی دیدا ئه و نازناوه ی دووباره نه کراوته وه، برپیکی تر لایان وایه "خاموش" ی به خوی وتووه، بویه له برپیک له پایانی قه سیده کانیدا "خاموش" یان "خمش کن" ی به کار هیئناوه..

له دایک بوونی مهولانا

مهولانا له روژی شه شه می "ریعولیه که می" سالی شهش سه دو چواری کوچی له شاری "به لخ" دا هاتووته دونیاوه، هوی شوره تی رومی و له شاری "قونیه" و هه ره له و شاره ی شدا کوچی کردووه.. زۆر جارن له مهولانا بیستراوه که به شانازییه وه وتویه تی، زاده ی خاکی پاکی خوراسانه و شاره که ی خوی زۆر خوشیستووه.

مهولانا و رازی نهی

برینک سهرچاوه باس لهوهی دهکات، که به رهگهز دهگهپهتهوه سهر خهلیفه یه کهم،
 نهبویه کری سدیق وه مهولانا بوخوی دهربارهی کوره روحیه کهی حوسامه دین چهله بی
 وتوویه تی [صدیق ابن الصدیق رضی الله عنه و عنهم الارموی الاصل المنتسب الی الشیخ
 المکرم بما قال امسیت کردیاً و اصبحت عربیاً].. نهوهی روونه که نازناوی "صدیق" نازناوی
 نهبویکر بووه، وه به کارهینانی سدیقی کوری سدیق، مه بهست لهوهی نیه که له نهوه و
 نه تیجهی خهلیفه یه کهم بوو بیته، به لکو نهو ته شهبهه و نازناوه، مهولانا به "حوسامه دینی"
 داوه، که بوخوی حوسامه دینی پهروه دهی رۆحی کردووه و بوخوی له نهوه و نه تیجهی
 نهبویه کری سدیق بووه..

باوکی مهولانا، ناوی محمه دی کوری حوسهین خهتیبی یه وه به بههاتولوله د ناسراوه
 و نازناوی سولتان ولعوله ماشی هه بووه، باپیری مهولانا یه کییک بووه له زانا ناسراوه کانی
 زهمانی خوی .. عالمی ناسراوه نیشاپور رهزیدینی نیشاپوری، فهقی و قوتابی نهو بووه،
 که به شاعیریکی بالا دهست له کاتی خویدا ناویان دهربد، له چهند سهرچاوهی
 باوه رییکراودا هاتووه، کهوا دایکی "بهائودین" له خانه وادهی خوارزم شاهیه کان بووه، چی
 به رهیه کیان؟ نهوه یان نه زانراوه، نه حمه دی نه فلاکی دهلیت: خیزانی مهولانا که دهکاته
 دایکی بههاتولوله د کچی عه لائودین محمه دی مامی سولتان محمه دی خواره زه مشا بووه.

نه مه له راست ناچیت و هه له له ناوه کاندایه، چونکه جگه له نیل نه رسه لانی کوری
 نه تتر، هیچ کهس لهو شازادانه به نازناوی عه لائودین ناو نه براوه.. له هیچ سهرچاوهی تردا
 نه بینراوه که دایکی مهولانا لهو بنه ماله یه بیته، نهو زانیارییه سهرچاوهی یه که می له
 "نه فلاکی" یه وه هاتووه "جامی" و "رازی" لهویان وهرگرتووه، وه دهولت شا "نوسه ری کتابی،
 آتشکده" که پره له سهرچاوهی جوراجور و دهربارهی مهولانا زور دواوه، هیچی لهم رووهوه
 نه نوسیهوه..

بههاتولوله د ۸۵ سال ژیاوه، بهیه کییک له سو فیه گه وره کانی سهرده می خوی
 ده ژمیردیت، وه پهیره یی [نهی له مونکر] بووه نهوهی کردووه ته دروشمی ژیان و ریبازی
 تایبته به خوی، وه خه لکی شاری [به لئخ] ریژی فراوانیان لی گرتووه، دهسه لاتی
 خواره زمشاهیان له زوری پهیره وانی تو قیاون، ناچاری کوچیان کردووه له به لئخ وه
 دهرهاتووه، ده لئین نیگه رانی سهره کی دهسه لات لهوهی بووه که:

به هائولوه له د له مینه بردا و تهی ناشیرینی به حه کیم و فهیله سوفه کان دهوت، به تایبته "فه خرهدینی رازی" که مامۆستای [خواره زمشاه] بووه و ئه ویش شای له به هائولوه له د هانداوه، سه ره نه نجام جینگه ی پی له ق کردووه و لاتی به جیهیلاوه و سویندی خواردووه تا محمه دی خواره زمشاه به سه ره ته خته وه بیت نه گه ریته وه بو شاری به لئج، کاتیک له شار ده رچووه مه ولانا له ته مه نی پینج سالیدا بووه..

ره نگه ته نها له ئاکامی هاندانی "رازی" دا نه بوو بیت که شاه باش نه پروانیته باوکی مه ولانا دا.. ده سه لاتی خواره زمشاهیان له گه ل په پیره وانی "کبرایه" دا سازگار نه بوونه، وه مه جدهدینی به عدادی که به خه لیفه ی ئه وه ده سه تیه ده ناسرا بو شاری جه یحون دوور خراوه ته وه.. وه حه مه ده لای مسته فی ده لیت: باوکی مه ولانا له سه ره ئه وه گروپه ی ده ژمی دردا و به خه لیفه ی نه جمه دینی دوور خراوه، ناسرا بووه..

با بزانی ناکۆکی فه خرهدینی رازی له گه ل باوکی مه ولانا له سه ره مه سائیلی سو فیگه ری بووه یا خراپه وتنی باوکی مه ولانا دژ به فه یله سوفه کان؟

رازی له لایه ن ده سه لاتی خواره زمشاهه ریژی فراوانی لیگیراوه، وا باوه سو لئان محمه د له سه رتاوه په پیره ی دنیای ته سه وف بووه لایه نگری عوله ما و زانیاره کانی نه کردووه، خو مه حروم کردنی سو فیان له له زه ته کانی زینده گی به لای سو لئانه وه شایانی ریژلیگرتن بوونه.. به لام مامۆستا که ی که بکاته "رازی" لایه نگیری عوله ما و عه قل پران و توژهرانی ژیرییری و لیكدانه وه ی عه قلانی بووه، ورده ورده توانیویه بیرو پای سو لئان بگورئ بو ئه و بو نه و ئه و مه به سه ته.. مه یته ریگ دینئ و جلی شرو لئ له به رده کا و چه ند قوتابیه ک به ده وریدا داده نیته و شا قانع ده کا که چاوی به و کو مه له یه بکه وی، شا له ده ربار یاپشه یاپشه ده که ویتته ری و ده گاته لای کابرای شرو لئ و قوتابیانی ده وری.. شا وه ک قوتابیان له زویدا داده نیشیت و داوای دوعا و نزای له کابرا ده کا، شا و رازی له ویرا دینه ده ره وه و رازی ده لیت: ئه وه ی جه نابت داوای دوعا و نزات لی کرد، دوینئ ها وه ناسه و نه فه سی ئه سه په کانی ته ویله ی سو لئان بو، من هی نام و له ویرا دامنا، ئه وسا جه نابی سو لئان داوای دوعات لی کرد.. مه به ستم له وه یه زه حمه ت و کارو کرده وه ی زانایان و دنیای زانست پیمال نه کریت و جه نابی سو لئان به چاوی مه رحه مه تی زورتره وه له و کو مه له بنواریت و ئه و جو ره شیوه و شه مایله هیچیان نه له توانا دایه و نه وزه ی

مهولانا و رازی نهی

جولانهوهی خویان پی ده کړی، سولتان دانی به لیژانی و تاقیکردنهوهی "رازی" دا ناوه و ورده ورده له سو فیان و شیوهی ژبیانان دوورکه وتو ته وه..

له کتاوی "روضه الجنان" دا له لاپهړی ۱۹۱ بهرگی چواره مدا هاتوه کهوا نیوانی فخره دینی رازی و مهجده دینی به غدادی چه قو و په نیر بووه، وه سه رنه نجام سولتان فهرمانی دا، مهجده دین له روویاری "جهیحون" دا بخنکینن.. له وهی گومان نیه کهوا "رازی" دوژمنی بابه کوشته ی ریپازی ته سه وف بووه و چاوی دیتنی سو فیه کانی نه بووه، کهوا لی خویندنی بو به هائولوله د کردووه وه له وهش گوزه شته له دپرزهمانه وه حوکه ما و فه یله سو فیه کان دوژمنی سه رسه ختی ریپازی ته سه وف و پیره کانی سو فیگه ری بوونه و به کو مه لیک بی کاره و ته مه ل و موفت و به لاش خوری بو ش و به تالیان زانیون، وه نه کو مه له هیچ جوړه توانایه کی غه بییان نه بووه و نه هه شیانه، له سه دهی شه شه می کو چیدا بریک شاعیری گه وری سو فی سفهت هاتنه مه یدانه وه وه ک [سه نانی، خاقانی، نیزامی] فکر و ئینکاری حوکه ما و فه یله سو فیه کانیان ره تکر دوه ته وه وه به هائولوله د و په پرهوانی و چاوساقانی ته سه وف باش ده ریاریان نه دواوه، به تایبهت فخره دینی رازی، که زور له سولتان هوه تریک بووه.. وه مهولانا ش له م رووه وه چه ندین قه سیده ی نووسیوه، وه ک:

فلسفی را زهر نی تا دم زند

دم رند قهر حقش برهم زند

فلسفی کو منکر حنانه است

از حواس انبیا بیگانه است

نهوانه ی په پرهوی دنیای فه لسه فه و زانسته غهیری ئیسلامیه کانن به وردی ناگاداری مه عریفه تی دنیای باتنی نین و له دنیای په یامبه رانه وه به دوورن. هم به هائولوله د و هم فخری رازی سوربوونه له سه ر بیرو پای خویان و روژ به روژ له یه کتر دوورتر که وتونه ته وه، به لام ناویژیکه رانی نیوان هیچیان به هیچ نه کردووه.. نهوانه ی که په پرهوانی خانه قا و ته کیه کان و لای شیخ و پیره ناسراوه کان بوون، روژانه به نایه تی قورنانی و وته کانی په یامبه ری خودا گوئیان ده دزنگایه وه و زورتر نیگه رانی نه و شه ره دهمه ی بوون، وه له و سه رده مه یدا زوربه ی مه لاو شه ریعت ناسان به کار و کردووه ی ده وله ته وه خریک بوونه و له خانه قاو ته کیه و حوچه کانه وه به دوور بوونه، خه ریکی قه زاوه تی خویان بوونه.. وه به سه ر

نهوهوشدا خه لکه رهش و رووت و زوره که لایه نگیری خانه قا و ته کیه کانیان کردوه و هیچ له بوچوونی عوله ماو فهیله سوفه کان نه گه یشتون، وه عالمه کانیان به بیی تیمان و خوانه ناس و صورتده دهناسی و لایان وابووه که وا دوورن له [حبل الله] .. به تاییهت له کاتیج نه بو حامدی غه زالی، قوئی دژ به فهیله سوفه کان هه لمالی و کهوته ته قه لییان، به تاییهت [نه بو عهلی سینا و فارابی] ای به کافر ده زانی ..

فه خری رازی له زانستی نه رهستو و کوفریاتی نیینولسینا و فهلسه فهی فارابیدا باله مهله ی ده کرد، ناکوکی کهوته نیوان "رازی" و قازی عه بدولمه جیدی کوری عومه، که به [نیینولقدوه] به ناوبانگه، باس و موجوده له مه جلیسی شازاده غیاسودینی غوریدا "مجادله" کهوته نیوانیانه وه، وه نهو قازیه له مزگه وتدا کهوته لیدون دهرباره ی "رازی" وه "رازی" به ناچاری شاری به جیهیلا، له راستیدا شار به دهرکرا، "رازی" له دلدا کینه ی سو فیانی له دلدا بووه، که به لای سولتان خواره زمه وه قه درو قیمه تی به رز بویه وه، نه وه ی بیتوانیبا دژ به خانه قا و سو فیان ده یکرد، وه ههر نهو بووه توانویه بیری سولتان دهرباره ی باوکی مهولانا بگورریت، وه نهو شه پره دنوکه له سالانی ۶۰۵ کوچی به دواوه بووه، کاتیک باوکی مهولانا ناچاری شاری "به لخی" به جیهیلا بووه ته مهنی مهولانا پینج سال بووه، وه له بهر نه وه ی له وه دلنیابن مهولانا له سالی ۶۰۴ کوچی دا هاتوته دونیاوه، وه باوکی مهولانا له سالی ۶۱۰ کوچی به لخی به جیهیلاوه و فه خره دینی رازی له سالی ۶۰۶ کوچی مردووه، ناکری و نه شیاوه، باوکی مهولانا شاره که ی به جیهیلا ییت که چوار سال به سهر مردنیدا گوزهراییت. ناغای "نه فلاکی" دهرباره ی ساله کان له زور رووه تیکه ل و پیکه لی کردووه، له لایه که وه ده لیت، باوکی مهولانا که به لخی به جیهیلاوه مهولانا ته مهنی پینج سالان بووه، له لایه کی تردا ده لیت کاتیک مهولانا له به لخد شش سالان بووه .. یان به هاتولوه له به غدا بووه که مه غول دهوری شاری به لخیان داوه، له کاتیکدا دوا ی هه شت سال له وجودی باوکی مهولانا له به غدا یدا نهو په لاماره روویداوه .. مه بهستی "نه فلاکی" نیشان دانی که رامات و چاوساقی بنه ماله ی مهولانیه، وه ماموستا دوکتور فروزانفهر لیژان و ناگاداری مهولانا ده لیت: به داخه وه هه له کانی "نه فلاکی" بووته سهرچاوه و ته زکهره نووسینه کانیش هه مان هه له ی ئه ویان نووسیه وه. ماموستای گه وره و لیژان فروزانفهر ده لیت: "من لام وایه کوچی به هاتودین وه له د له شاری به لخی له بهر دوور که وتنه وه ی له

مهولانا و رازی نهی

هیڙی مهغول و پهلاماره کانیان بووه نهک لیخویندنی رازی بهلای شای خوارهزمهوه.. وه
 ټه ترسه زور له عولهماو زانایانی ناچاری هیجرته کردووه، وه سولتان وهلهدی کوری
 مهولانا له "مهسنهوی وهلهدی" دا هوئی هیجرته باپیری له ترسی مهغول و نابابی خه لگی
 بهلخی له قهلم داوه، وه کاتیک ههوالی بریاری هیجرته دهگاته سولتانی خوارهزم،
 یه کیک له وهزیره کانی دهنیرته لای تا له هیجرته کهی په شیمان بیتهوه، وهزیر سه رناکهوی
 و دهگه ریتهوه لای سولتان دوی ټهوی به هائولوله د له گه ل خیزانه کهیدا کؤچه کهی دهست
 پنده کات به ناوی حج کردنهوه روو به شاری به غدا به پیکه وتووه، که دهگاته شاری
 نهیشاپور له گه ل فهریده دینی عهتتاردا یه کتر دهبینن، گویه عهتتار رویشتووه بو لای
 باوکی مهولانا وه ټهوکاته مهولانا مندا ل بووه، عهتتار کتاوی [اسرارنامه] ی به دیاری به
 مهولانا ددها و به باوکی دهلیت:

[ټه کورهی توؤ ناگر له دلی شهیدایان بهردهدا].. ټه وتهیه له چهند سه رچاوهیه کی

تردا دووباره کراوتهوه..

فروزانفهری لیژانی مهسنهوی و ژیانی مهولانا دهلیت: "من به نهشیایوی دهزانم "عهتتار"
 ټه سرارنامه به مندالیکي شهش سالان بدات.. "حهمه دوللای مسته فی وه لیکندهوی
 "ولهلدنامه" هیجرته باوکی مهولانا له سالی ۶۱۸ کؤچی ټه ودهم مهولانا چوارده سالان
 بووه، وه له وهیدا گومان نیه که مهولانا چهند داستانیکی ناو ټه سرارنامه ی له مهسنهویدا
 گونجاندوه..

بریکي تر دهلین، مهولانا به گهنجی گهیشتهوته خزمه تی عهتتار و بووه به رازداری
 عهتتار، وه گویه ټه مه له "سه نائی" بیستراوه. له کاتیکدا سه نائی له سالی ۵۴۵ کؤچی
 مردووه، یانی په نجاو نوؤ سال له بیس له دایک بوونی مهولانا دا مردووه، ټه وه له راستیه وه
 دووره..

شیخی جامی له کتاوی [نفحات الانس] دا دهلیت:

"کاتیک به هائولوله دی باوکی مهولانا گهیشتهوته به غدا خه لگی به غدا پرسویانه
 ټه مانه کوینه رین و له چ ولاتیکه وه هاتون و بو کوی دهرؤن، مهولانا "به هائودین"
 فهرمویه تی:

"من الله و الي الله، ولا قوة، الا بالله".. ټه وتهیه باوکی مهولانا دهگهینه نه

خزمه تی شیخ شه‌هابودینی سه‌هره‌وردی [۵۳۹ - ۵۳۲ کۆچی] له وه‌لامدا ده‌لیت به ته‌ئکید ئه‌وه [به‌هائولیدینی به‌لخیه] و رویشتووه بۆلای و تنه‌ها سی روژ له به‌غدادا ماوه‌ته‌وه و گوايه خه‌لیفه سی هه‌زار دیناری میسری به دیناری بۆ هه‌ناردووه به‌هائولوله‌د ره‌دی کردووه‌ته‌وه قه‌بوڵی نه‌کردوه و دوا‌ی سی روژ مانه‌وه‌ی له به‌غدا روو به حه‌ج حه‌ره‌که‌تی کردووه..

قوتابخانه‌ی موسته‌نسریه

ئه‌و قوتابخانه‌یه له‌لایه‌ن موسته‌نسیر بیلا ئه‌بوجه‌عفه‌ری مه‌نسوری کورپی زاھیر خه‌لیفه‌ی عه‌باسی [۶۲۴ - ۶۴۰ کۆچی] یه‌وه دروست کراوه، ئیبنولفوتی ده‌لیت: "ئه‌و قوتابخانه‌یه له‌ ساڵی ۶۲۵ کۆچی ده‌ست به‌ دروستکردنی کراوه، وه له‌ ساڵی ۶۳۱ کۆچی ته‌واو کراوه، وه له‌ هه‌ر یه‌ک له‌ مه‌زه‌به‌کاندا [شافعی، مالکی، حنفی، حه‌نبه‌لی] شه‌ست و دوو قوتابی له‌ وێرا خویندویانه، یانی سه‌رجه‌م ۲۴۸ قوتابی تیادا بووه، وه هه‌ر ده‌سته‌یه‌ک له‌وانه مامۆستا و لێزانی ئه‌و مه‌زه‌به‌ وانیه تیادا وتوه‌ته‌وه، له‌ ساختمانی [دار الحدیث] دا روژانه ده‌کس باسیان له‌ وته‌کانی په‌یامبه‌ری خودا کردووه.. له‌ وێرا کتاو‌خانه‌یه‌کی ده‌وله‌مه‌ندی تیادا‌بووه، پڕبووه له‌ کتاوی زانستی ریازیات و پزیشکی و ته‌واوی ئه‌وانه خه‌رجیان به‌سه‌ر ده‌وله‌ته‌وه بووه..

فروزانه‌ر ده‌لیت: "ساختمانی موسته‌نسریه له‌ ساڵی ۵۳۱ کۆچی ته‌واو بووه، وه به‌هائولوله‌د له‌ ساڵی ۶۱۸ کۆچی رویشتووه‌ته به‌غدا" ئه‌فلاکی ده‌لیت: "به‌هائولوله‌د" له‌و کاته‌یدا مردووه، وه رویشتنی به‌هائولوله‌د بۆ ناو موسته‌نسریه و مانه‌وه‌ی تیایدا راست نیه و له‌ گه‌ل واقیعدا ناگونجیت.."

دیاره موسته‌نسریه له‌و کاته‌یدا پایه‌ به‌رزترین جیگه‌ی زانستی ئیسلامی و پزیشکی بووه برێک له‌ شاعیرانی ئه‌و ده‌مه‌ شیعیان پیادا هه‌لداوه.. به‌هائولوله‌د دوا‌ی به‌جیه‌ینانی ره‌سم و ره‌والی حه‌ج به‌ره‌و شام گه‌راوه‌ته‌وه.. چه‌ندێک له‌ شام ماوه‌ته‌وه به‌ وردی نه‌زانراوه.

"جامی" ده‌لیت: "دوا‌ی هه‌جکردنی ماوه‌ی چوار ساڵ له‌ "ئه‌رزنجان" ژیاوه، گوايه "ئالمه‌نجوک" فه‌رمانه‌روای ئه‌و شاره‌ی بوونه برێک له‌و بنه‌ماله‌یه گرنگیان داوته زانست و زانسته‌کان و شاعیر و ئه‌دیبان، به‌تایه‌ت [فه‌خره‌دین بارامشاه] له‌ ناویاندا له‌ هه‌موویان

مهولانا و رازی نهی

زۆرتەر دەر و دەرروازی دهرباری بۆ ئەو تۆیژانە ئاوالە بووه، وه ئەو پاشایه له دوابه شی سهدهی شهشه می کۆچیدا ژیاوه و برپکی سهههتاکانی سهدهی سهوتهم.. ئیبینولئهسیر که لهبارهی رووداوهکانی سالی ۶۲۲ کۆچی دواوه، باس له مردنی شای ئەرزنگان دهکات که بکاته [فهخرودینی بههرا م شاه].. وه پهلاماری عهلائودین که یقوبادی سهلجوقی بۆ سهه شاری [ئهرزنگان یان ئەرزنگان] ئەو بههرا م شایه، شهست سال پاشایی کردوه، نيزامی گهجهوی له کتاوی "مخزن الاسرار"ی به ناوی ئەوهوه نووسیوه وه ئەویش پینج ههزار دینار و پینج سهه هیستری وه ک خهلات بۆ ناردوه، وه عهلائودینی داودی کورپی بههرا م شاه، ئەویش دهستی کراوه و هیمهتی بلندی ههبوه له روئشنبیری ئەو حهلهیدا دهستی بالایی ههبووه، وه موهفهقولدینی ناسراو به [ابن لباد] ۵۵۷ - ۶۲۹ کۆچی یه کینک بووه له حه کیم و پزیشکه ناسراوهکانی سهدهی سهوتهم. بهلای عهلائودینی کورپی بارام شاهه بووه.. ئەوه حاشا ههئنهگره بههائولولهده بهلای بههرا م شاه عهلائودینهوه گیسراوتهوه بۆ ماوهی چوار سال لهوی حهساوتهوهو نیشتهجی بووه..

ئهحهدهی "ئهفلاکی" دهئیت: "حهزرتی بههائولولهده دواي حهچکردن چوار سال له "مهلاتیه" و حهوت سال له "لارنده" بهلای میرموسای فهرمانرهای "لارنده" وه ماوتهوه و فهخرودینی برای مهولانا له و شارهدا مهردوه.."

فروزانفهر دهئیت: "ئهمیر موسا له ههچ سههراوهی تردا ناوی نههینراوه، به تهئکید برای [بهدرهینی کورپی قرمان]ه، که "ئیبینولبهتوته" ناوی دهبا، که شاری "لارنده"ی تهسلیمی مهلیک ناسری کردوه.."

زۆر سهیره سولتان وهلهده له [مهسنهوی ولدی]دا جگه لهوهی دهئیت، باپیری دواي دوو سال ژیان له قونیهدا مهردوه، - ۶۲۸ کۆچی - ههچتی تری دهربارهی نهنووسیوه. ئەفلاکی و جامی دهئین: مهولانا له تهمهنی ههژده سالییدا له شاری "لارنده"دا گهوههر خانمی کچی خواجهلالای سهمهرقهندی خواستوه - ۶۲۲ کۆچی - وه بههائودین محهمهده له گهوههرخانم بوونه..

دواي مانهوهی بههائولولهده له شاری لارندهدا ناوچاکی و لیژانی له دهوروبهردا بلاویۆتهوه، پاشای سهلجوقی روم عهلائودین که یقوباد له پایهوه چاوساقتی بههائولولهده ناگادار کرایهوه، دهعهوتی لیکردو گوێژایهوه بۆ شاری قونیه..

عه لائودین که یقوباد

یه کینک بوو له شه هریاره ناوداره کانی سه لجوقی روم، وه هوشیار و ناگاداری زانسته
جوراوچوره کان و لیژان له فرمانرپه واییدا، ناسایش و بهختیاری له ولاتدا کردبووه دروشمی
خوی و خه لکی، حه فده سال فرمانرپه وایی کردوه جار جارهش شیعری نووسیوه، گوايه نه
دوو بهیتهی خواره وه هی نهو بیته، به لام به یه قین نهو دوو بهیته هی حه کیم عومهری
خه یامه: هه نه بیته کاکله و ماناکه ی

«تا هشیارم بر خردم تاوانست

چون مست شدم عقل ز من پنهانست

می خور که میان مستی و هوشیاری

وقتی است که اصل زندگی آنست»

بهنده کتاویکی چوارسه د پرهیم دهرباره ی خه یام نووسیوه به ناوی [کورده و خه یام
نه ناسین] چه ندین جار چاپ کراوته وه، داخه کم بو خوم یه ک دانهم نیه.. ناخ بو
مهردیک یه ک نوسخه م پیشکesh بکات تا قیامت مه منونی ده بم....
هه ره له و بابه ته خه یام فرمویه تی:

«تا هشیارم طرب ز من پنهانست

چون مست شوم در خردم نقصانست

حالی است میان مستی و هشیاری

من شادم از آنکه زندگانی آنست

بهنده له کتاوه که ی خه یامدا به م شیوه کردومه ته کوردی

که هوشیارم کولیک غه مم له سه ره شانه

که سه ره خوشم هوشم گیژ و پهریشانه

بهنده ی نهو ده مه م نه مه ستم و نه هوشیارم

بی یه ک و دو نه وه رازی راسته قینه ی ژیا نه

سه د رحمت له خه یام

نهو زاته هه میشه له دهرباره که یدا، دهرباره ی فرمانرپه وایانی رابوردو دو اوه، باسی له
مه حمودی کوری سبکتکین و قابوسی کوری و شمگیری کردوه و کوشاوه وه ک نه وان

مهولانا و رازی نهی

وايیت.. یه کینک بووه له شه ترهنج زانانج سهردهمی خوئی.. له وانه گوزه شته یه کینک بووه له هونه رمه ندانی ئەو کاتهی تابلۆسازی په یکه رسازی دارتاشی هه تاوه کو چه رم دورین و جه واهیرسازی زانیوه..

له سالانی دواییدا په نای برده وته بیرورای ته سه وف و رویشتووه دهستی "سوره وهردی" یان سه هره وهردی ماچ کردوو، له کاتی کدا بنه مالهی ئەم شایه به تومه تی لایه نگیری کردنی عوله ما و چه کیم و فه یله سوفه کانه وه تومه تباری زه ندیقی کراون دیاره له بنه چه که وه لایه نگیری زانستیان کردوو. باپیره گه وره یان [شه هابودینی قتلەش] بو خوئی یه کینک بووه له ئەستیره ناسه ناسراوه کان، وه کور و نه وه کانیشی په پره وی دنیای زانست بوونه، وه توئیژی زانیار و فه یله سوفه کان له هه ر کوپرا لییان قه وما با په نایان ده برده ده سه لاتی ئەم بنه مالیه یه و ئەوانیش ده بوونه باوانیان..

هیژی مه غول و ره وشته خویناویه که یان ترس و توقیانیکی وای له دلی میلیله ته کانی ناو ئیراندا خولقاند بوو هه تاوه کو لادییه کانیش خویان یی رانه ده گهیرا و بو دورتر کو چیان ده کرد.. به هائولوله د له سه ر فه یله سوف و چه کیمه کان نه ده ژمیردرا به لام له دنیای ته سه وفدا گه یشت بووه جیگه ومه قامینکی به رزو بالا، عه لاثودین که یقوباد فه رمانه رهبایی روم و شاری قونیه، ئەوه ی بو ده رکه وتبوو بویه ناردی به دوایدا و له شاری قونیه دا جیگیری کرد، ئە فلاکی ده لییت: له سالی ۶۱۷ کوچی به هائولوله د گه یشتوته قونیه، وه هه ر بو خوئی له جیگه ی تردا ئەو میژوو ره تده کاته وه..

ئەو چه ند سالی ییش مه رگ به هائولوله ده له شاری قونیه دا توانیویه پیگه ی به رزی خوئی له دنیای ته سه وف و زانیاریه ئیسلامیه کاندا به شارو ده وره به ری بسه لمینیت وه هه تاوه کو خودی شای روم بوو به یه کینک له موریده کانی، وه زۆربه ی زۆری ده سه لاتدارانی ژیرده سته ی شا چاولیکه ری شایان کردو هه ره مه مووان بوون به موریدی به هائولوله ده.. له [وه له دننامه] دا هاتوو، به هائولوله د ته نها دووسال له قونیه دا ژیاوه و مردوو.. ئە فلاکی ده لییت -۶۱۷ کوچی- سالی ۶۲۸ کوچی مردوو.. به هه ر حال به هائولوله د په یوه ندی له گه ل زۆر له زانیاران و توئیژره جوړا و جوړه کاندا پته و بووه.. به لام جگه له کتاوی "معارف" هه یچ کتاویکی تری لی به جی نه ماوه، ئەو کیتابه پره له په خشان ی زه ریف.. مه ولانا له "مه سنه وی" دا سو دی له و کتیبه وه رگرتوو..

سه رده می گه نیجیتی مهولانا

کاتیک به هائولوله د مردووه، مهولانا ته مهنی بیست و چوار سال بووه، له سهر وه سیه تی باوکی و ههروه ها موریدان و سولتان عه لائودینیش مهولانا جینگه ی باوکی گردو ته وه و له کاروباری شمع و فهتوا و کاروباری ناییندا سه رگرم بووه، وه له و کاتهیدا بورهانودینی موحه قیقی ترمزی ده گاته شاری قونیه و له و پرا نیشته جی ده بیټ.

بورهانودینی موحه قیقی ترمزی

به ره گه ز ده گه ریته وه سهر چه زه تی حوسه یین و یه کیک بووه له سه رسوپورده کانی باوکی مهولانا و له شاری "به لخ" دا له خزمه تی به هائولوله ددا بووه و بو خویشی روژ به روژ له دنیای ته سه وف و ریازه تی عیرفانیدا پله پله سه رکه وتوووه.. بریک سه رچاوه باس له وه دیده کا له شاری به لخدایا به هائولوله د مهولانای به و سپاردوو وه ک له له لئی دوورنه که وتو ته وه..

کاتیک به هائولوله د شاری "به لخ" ی به جیهیشتوو به هائودین له شاری ترمزیدا گوشه ی خه لوه تی هه لبراردوو وه به به عالمی عیرفان و زیاره ته وه خه ریک بووه، به لام که به هائولوله د له به لخ وه ده رده چیت قوناخ به قوناخ هه والی به ده ست دینی و سه رنه نجام بو ی ده رده که ویت به هائولوله د له شاری قونیه دا گیرسا وه ته وه و بورهانودین کوچ و بار ده به ستی و روو له شاری قونیه ده کات، که ده گاته شاری قونیه یه ک سال به سه ر مه رگی به هائولوله ددا گوزه رابوو یانی سالی ۶۲۹ کوچی.. نه فلاکی له کتاوی "مناقب العارفین" دا جامی له کتاوی [نفحات الانس] دا ده لین: بورهانودین به وانه وتنه وه خه ریک بووه، له پر روو به قوتابیه کانی ده کا و ده لیت: حه یف پیره که م جیهانی به جیهیلاو کوری پیره که م "جه لالودین" نیگه رانی رویشتنی منه، وه نه وه نه رکیکه که وته سه رم ده بی روو به شاری قونیه به ری بکه وم و نه و نه مانه ته ی پیره که م به مهنی دابوو بیده مه وه ده ستی...

به دیعولزه مانی فروزانفه ر ده لیت: نه م داستان و که رامه ته ی له "وه لدنامه ی سولتان

مهولانا و رازی نهی

وهله ددا نه هاتوو، وه "ولدننامه" به سه رچاوهی باوه پینکراوی سه ره کی بورهانودینی زانیوه، هیچی له و رووهوه نه نووسیوه، ئه وه نه بیته ده لیت: هیژی مه غول و کرده وه کانیا ن بووه ته هژی کۆچی بورهانودین له شاری ترمزه وه بۆ شاری قونیه...

ئه فلاکی ده لیت: کاتیکی بورهانودین گه یشتوته قونیه، مهولانا له شاری "لارنده" بووه بورهانودین له مزگه وتی "سنجاری" دا ژیاوه و له ویرا نامهیه ک بۆ مهولانا دهنوسیته به گه یشتنی نامه کی، مهولانا ده گه ریته وه قونیه، به لام له "ولدننامه" دا ئامارهی به و نامهیه نه کراوه... له وهله دننامه دا هاتوو، سهید بورهان له زۆر رووهوه مهولانا تا قی ده کاته وه و دهنواری ئاماده گییه کی به رچاوی ههیه له زانیاریه کاند، وه به مهولانا ده لیت: سهید به رانه بری باوکت به توانتری، با ئه ویشه بلیم..

باوکت له زانیاری وتندا به توانا بووه، ههروه ها له حالیشدا دیسان به توانا بووه، دهمه وی بۆ له مهولا له زانیاری سلوک و حالدا به خۆتا راگهیت و بکه ویته ته قه للاوه، وه من ئه وه م له باوکت وه رگرتوه و تویش له منج وه رگره، تا له و رووه یشه وه بی به واری باوکت.. ئه و تهیه ی سهیره به لای مهولانا وه جیگه ی خۆی گردۆته وه و مهولانا به رینمایی سهید ورده ورده ده رواته خه لۆت و سلوکی ریازه ته وه، ئه و ماوه یه نۆ سالی کیشاوه؟

مهولانا له شاری حه له بدا

وه ک له کتاوی "مناقب العارفين" دا هاتوو، دوو سال دواي مه رگی باوکی، روه ی له شاری حه له ب کرده وه رۆیشتنه کی له سه ر قسه و رینمایی بورهانودین بووه.. وه بۆ خۆی شی تا "قه یسه ریه" له گه لیا رۆیشتوو. وه بورهانودین له شاری قه یسه ریه دا نیشته جی بووه و مهولانا روو به حه له ب وه ری که وتوو و له ویدا به خۆیندنه وه خه ریک بووه، وه گومان له وهیدا نیه، که مهولانا ئاشناییه کی به ربلاوی له زانیاریه ئیسلامه کاند هه بووه له و کاتهیدا دیمه شق و شام به تیکرایی بوو بووه هه وارگه ی زۆربه ی زۆری عوله مای شه ریه ته ی ئیسلامی و ههروه ها لیزانی دنیای ئه ده بی عاره بی و فارسی، به تابهت له ترسی هیژی مه غولدا زۆربه ی زۆری چاوساقانی ئیرانی له ویرا نیشته جی بوو بوون، ئیرانیه کان زۆرتر له "جه بل لبنان" دا سه قام گیر بوونه، وه "شیخ محی الدین" لیزان و چاوساقی دنیای عیرفان و ته سه وف له و ناوچانهیدا ژیاوه و ده ست به کار بووه...

مەدرەسەى ھەلاوئە

ئەفلاكى دەلئەت: مەولانا و چەند كەسەك لە مورىدەكانى باوكى لەو قوتابخانەيدا جىگىربوونە.. ئەو مەدرەسەىە لە سەرەتاوہ بۆ خۆى كلىسايە كى سەردەمى دەسەلاتى رۆمانەكان بوو، گوايە ھەزرتى عىساو ھاودەمەكانى لەو "بوقە"يەيدا بۆ ماويەك ژيان، كە ھىرشى لەشكرى سەلىبى پەلامارى ئەو دەقەرانە دەدەن - ۵۱۸ كۆچى - مىرى ئەو دەقەرە "ئىلخازى كورپى ئەرتەق" شەرو بەرانبەرەكى بەلاوہ ناوہ بۆى دەرچووہ.. بەلام لە دوايىدا [قازى ئەبولحەسەنى كورپى محەمەدى كورى يەحياى كورپى خشاب] چوار لە كلىساي گەورەى ئەو شارەى گۆرپوہ و كرددويە بە مزگەوت، وە بە دواى ئەودا نوردەين زەنگى، ناسراو بە [مەلىك عادل - ۵۴۱ - ۵۶۹ كۆچى - چەند ژووور و نياز مەندى ترى بۆ ئەو مزگەوتانە دروستكردوہ بەشپوہى قوتابخانەى لىكردوہ و كرددويە بە وەققى ئەبوحنەيفە...

لە سالى ۶۴۳ كۆچى، ئىبنولنەدىم لەسەر فەرمانى مەلىك ناسر، ئەو قوتابخانەىە دووبارە نووژەن كراوہتەوہ، وە بۆ جاريكى تر لەسەردەمى دەسەلاتى عوسمانىدا سولتان "محەمەدخان - ۱۰۷۱ كۆچى - نەوسازى كراوہتەوہ...

ئەو قوتابخانەىە وەققى زۆرى ھەبووہ و قوتايان تايىدا ھەساوئەتەوہ، وەلەبەر ئەوہ لە مانگى رەمەزاندە شىرىنەمەنيان دابەشكردوہتە سەر قوتاياندا، بەناوى "حلاوئە" ناوى دەر كرددوہ، وە بە مامۇستاي ئەو مەدرەسەىە دەژمىردىت، وە بورھانودىنى سەلەفى بووہ بە يارىدەدەرى...

كەمالودىن ئىبنولعەدىم

كاتىك مەولانا لەو قوتابخانەىەدا قوتايى بوو، ئىبنولعەدىم سەپەرشتى ئەو مەدرەسەىە كرددوہ، وە ناوبراو بە رەگەز دەگەرئەتەوہ سەر [ئەبى جەرادە عامرى كورپى رەببە]، كە يەك كىك بووہ لە يارانى ھەزرتى عەلى، وە بۆ يەكەمىن جار موساى كورپى عىسا چوارەمىن كورپى ئەبوچەرادە لە شارى ھەلبدا گىرساوتەوہ، ھەرھەا نەوہونەتەيجەيان لەوئرا ماوہتەوہ و بە كاروبارى جۇراجۆرەوہ خەرىك بوونە...

مهولانا و رازی نهی

نازناوی ئیبنولعه‌دیم به‌ووانه‌ی و تراوه [قازی هیبه‌تولای کوری ئەحمەد] که له‌و بنه‌ماله‌یه بووه تا خوا‌ه‌ز بکات ده‌وله‌مه‌ند بووه، له‌ نووسین و شیعره‌کانیدا په‌یوه‌سته له‌ ده‌ست نه‌داری و هه‌ژاری نالاندویه‌تی، بۆیه به‌ناوی هه‌ژار و نه‌دار ناویان بردووه بنه‌ماله‌که‌شی به‌ناوی "عه‌دیم" ناو بردووه.

که‌مالودینی عه‌دیم کوری چواره‌می "هه‌به‌توللا عه‌دیم" بووه، له‌ سالی ٤٨٨ کۆچی هاته‌وته دونیاوه، له‌ زانیاری و ئەده‌بیاتدا ناوبانگی گه‌وره‌ی سه‌رده‌می خۆی به‌ده‌ست هیناوه، له‌ هه‌مان کاتدا په‌کیک بووه له‌ خۆشنووسه به‌ تواناکان و شیعی زه‌ریفیشتی نووسیوه.. یاقوتی هممه‌وی، که له‌ سالی ٦١٤ کۆچی به‌ خزمه‌تی که‌مالودین گه‌یشتوو له‌وه‌ه‌له‌یدا له‌ ته‌مه‌نی بیست و هه‌شت سالییدا بووه، بووه به‌ مامۆستا له‌ مه‌درسه‌ی شادبه‌خت، دیاره له‌ دواییدا له‌ "هه‌لاویه‌دا" بووه به‌ مامۆستا، له‌ سالی ٦٣٤ کۆچی به‌ فه‌رمانی مه‌لیک ناسر مه‌درسه‌که‌ نویکراوته‌وه.. ئەم ئیبنولعه‌دیمه‌ چه‌ندین کتاوی نووسیوه، په‌کیک له‌وانه‌ میژووی هه‌له‌ب به‌ناوی [زبده‌ الطب]، هه‌روه‌ها کتاییکی تری نووسیوه به‌ناوی [الاخبار المستفاده فی ذکر بنی جراده]، له‌سه‌ر داوای یاقوت نووسیویه‌تیوه، کتاییکی تری هه‌یه به‌ناوی [الدراری فی ذا الذراری] پیشکه‌شی مه‌لیک زاهیری کردووه.. کاتیک مه‌غول گه‌یشته هه‌له‌ب - ٦٥٨ کۆچی -، ئیبنولعه‌دیم به‌ره‌و میسر بۆی ده‌رچوو، داوی چۆلکردنی مه‌غول گه‌راوته‌وه بۆ شام، له‌ داوی دوو سال‌ مردوووه ٦٦٠ کۆچی..

ئه‌فلاکی زۆری ده‌رباره‌ی که‌مالودین وتوووه و ده‌لیت: به‌ ده‌سه‌لات و تیرنه‌خۆر و به‌ناوی مه‌لیکولمولکی هه‌له‌ب ناو ده‌بر.. له‌به‌ر ئەوه‌ی هه‌ستی به‌ زیره‌کی و لیها‌تویی مه‌ولانا کردبوو زۆری ریژ لیج ده‌گرت و زۆر به‌ده‌میوه‌ بوو. له‌به‌ر ئەوه‌ی که‌مالودین په‌یره‌وی مه‌زه‌به‌ی "هه‌نه‌فی" بوو، مه‌ولانا ناچار بوو ده‌بوا فه‌قی حه‌نه‌فی بخویندایه.. نه‌زانراوه مه‌ولانا چه‌ندیک له‌ شاری هه‌له‌ب ماوته‌وه، فه‌روزانه‌ر ده‌لیت: له‌و رووه‌وه ئه‌فلاکی دیسانه‌وه باسه‌کانی تیکه‌ل کردوو، له‌ باسیکدا مه‌ولانا رویشتوووه بۆ دیمه‌شق، هه‌ر له‌و میژوویدا ده‌لیت: سولتانی روم به‌داوایا نارده‌ویه‌تی تا بۆ قونیه‌ بگه‌ریته‌وه. ئەمه‌ش له‌ گه‌ل سالانی ده‌سه‌لاتی سولتان عه‌زه‌دیندا ناگونجیت..

مهولانا له شارى ديمه شق

دواى نهوى مهولانا له شارى حله بدا بو شارى ديمه شق دهگويژتتهوه، بو ماوهى چوارسال، يا حهوت سال لهو شارهيدا ماوهتهوه به خويندن و ريزهتهوه سه رگرم بووه، وهك له ميژدا وتمان شارى ديمه شق بو بووه ههوارگهى زوربهى زورى ههلاتوانى زانياران و نه ديبانى ولاته داگيركراوه كانى ژير سى ته سى مه غول..

وه لهو كاتهيدا شيخ محيدىنى عه ربهى [۵۶۰ - ۶۳۸ كوچى] دوا سالانى ژيانى گوزه راندووه .. نهو زاته ناوى محيدىن كورپى محه مدهى كورپى عه لى تائى ئشيبلى بووه، يه كيك بووه له گه وره سو فيانى سه رده مى خوى و ئيستاش .. توانيويه ريبازى سو فيگه رى له قاليكى عه قلانى و زانستيدا بخاته روو، و تراوه كه له ژيانيدا ۲۴۰ كتاوى نووسيوه، وه كتابى [فتوحات مكية] يه يه كيكه له گرنگترين كتاوه كانى .. نهو زاته له ديمه شقدا مردووه و له گورستانى سالحيه دا نيژراوه..

تيكه لاويه كى ديارى و بهرچاو ده كه وى له نيوان ژيانى مهولانا و شارى ديمه شقدا، وه له قه سيدة كانى مهولانا دا زور باس له ديمه شق و تاقى كردنه وى خوى لهو شاره دا هاتووه، ههروه ها رويشتنى شه مس بو ديمه شق و دوورى مهولانا له شه مس، مهولانا دوو سه فه رى ديكه ي شارى ديمه شقى كردووه، سالى ۶۱۵ كوچى و سالى ۶۴۷ كوچى وه ناردى كوره كانى بو خويندن بو نهو شاره نيشانه ي گرنگى پينگه ي شارى ديمه شق دهرده خات له فكرى مهولانا دا..

نه فلاكى ده لىت: زانايان و حوكه ماي شارى ديمه شق كاتى زانايان مهولانا بو شاره كه يان هاتووه، رويشتونه ته پيشوازى و له مه دره سه ي "مقدسيه" دا نيشته جييان كردووه، وه لهو شارهيدا مهولانا گه يشتو ته خزمه تى محيدىنى عه ربه ي .. كه مالودىنى حوسه ينى خواره زمى له كتاوى كيدا به ناوى "شه رضى مه سنه وى" جواهر الاسرار ده لىت:

كاتيك مهولانا له ديمه شق بووه، زور جار گه يشتو ته خزمه تى [مه ليكولعارفين] موحد محقق كامل الحال و القال شيخ محي الدين العربي و سيد المشايخ المحققين شيخ سعدودىنى حمه وى وه ههروه ها عومده تولمشايه خ و المحدسين عوسمان الروبى، ههروه ها شيخ سه درودىنى قونوي وه نه و حه دو دىنى كرمانى] و ماموستاى گه وره فروزانفهر ده لىت:

مانهوهی مهولانا له دیمه شقدا بۆ ماوهی چهوت سال له حهقیقه تهوه به دورره..

گهرا نهوهی مهولانا بۆ قونیه

دوای ئەو ماوهیهی مهولانا له شامداماوه تهوه، که به دروستی نهزانراوه، ئایا چوارسال بووه، یا چهوت سال، بچ شک له چهوت سال که متر بووه، له گهرا نهوهیدا عوله ماو زانایان تا قهیسهری رویشتون به پیرییهوه، ههتا وهکو له لایه ن شا عزه دین که یکاوسهوه [٦٤٤ - ٦٥٥ کۆچی] وهزیریک به ناوی [ساحب شه مسودینی نه سفه هانی] لهو پیشوازییه دا به شدار بووه.. که مهولانا گهرا وه تهوه، به پیی رینمایی ریازه تهوه به سه ریه که وه سی چلهی نه نجام داوه، وه به پیی سه رچاوه کانی وهک.. [ئه حمده دده] ه مه قالاتی وهلد چه له بی سه رجه می خه لوه تی مهولانا به هه زار و یه ک روژ گه یشتوه.. له دوای ئەو ماوهیه سهید بورهانودینی موحه قق، به مهولانا راده گه یه نیّت ئیتر ریازه ت بۆ تو نه شیاه و گه یشتویه ته ئەو راده یه نیازه ت به ریازه ت نه ماوه..

له وهدا گومان نیه که مهولانا قوتابی بورهانودینی موحه قق بووه، وه له نووسینه کانی مهولانا و ههروهها وه له دنامه شدا بهروونی دیاره، له وه له دنامه دا هاتوه، مهولانا نوّسالی تهواو له ژیر چاودیری راسته وه خۆی بورهانودیندا هه لساوه و دانیشتوه، وه له سه ر فه رمانی نهویش ئەو ماوه زۆره له شامدا ماوه تهوه..

ئه فلاکی ده لیت: کاتیک سه هره وردی هاتوه بۆ ولاتی روم - ٦١٨ کۆچی - و له گه ل بورهانودیندا یه کترین دیوه، یانی له شاری قهیسهریدا.

سهید بورهانودین له شاری قهیسهریدا مردوه - ٦٤٤ کۆچی - ساحب شه مسودینی نه سفه هانی مهولانا له مردنه کهی ناگادار ده کاتهوه و یه کراست خۆی ده گه یه نیته قهیسهریه و نهوهی کتاب و نووسینی هه بووه له گه ل خۆیدا دهییا بۆ قونیه.. ئەوه ئاشکرایه کهوا سهید له ریبازی ته سه وف و زانسته کاندایه دهستی بالایی هه بووه، ئەگینا که سیکی وهک مهولانا له خۆرا ئاوا پابهندی نه ده بوو، ئەگه ر مامۆستایه کی لیژان و لیّهاتو نه بویت..

ئه فلاکی ده لیت: سهید خانمه، ناسراویکی ئەو دهمه موریدی بووه به سهید ده لیت: تو له گه نجیتیدا روژو و ریازه ت و نویتت نه نجامداوه، به چی مه عنایه ک له پیریدا روژو ناگریت و زۆربهی نویتته کانت له دهست دهروا؟

سەيد لەو ئەلامدا دەلێت: رۆڵە ئێمە وەك حوشترە باركێشه كانين باری گران و قورسمان زۆر كێشاوه، ئەوهی دژواری و زەحمەتی ژيان هەيه ديومانە و كێشامانە، ئەوهی رینگای دووری پر لە مەينەت هەيه پيوامانە، ئەوهی تۆكي پشتمان هەيه وەريوه و سواوه..
بەج ئەندازە زەعيف و لەپر ناتەوان بووين و كەم خۆری و تەنگ قورگی توانای پاروقوتدانی بۆ نەهێلاوەتەوه بە تيكەيه ك نانی جو رازی دەبين و لە چەژنی مەرگدا دەبينە قوربانی، ئەوهی لە چيشتخانەي سولتاندا سەردەبرریت ئەوانەن لە زۆر خواردندا هەلئاوساون.

سەيد لە عارفانی رابردودا مەيلي زۆرتر بەلای "سەنائی" هوه بووه، لە وتووێژەکانیدا پەيوەستە شیعری "سەنائی" خویندۆتەوه.

مەولانا دواي مردنی بورهان موچه قیق

دواي مردنی سەيد، مەولانا كەوتە وانە وتنەوه و ئیرشاد كردن، يانی بەدریژایی پینج سال، وه لە مەدرەسەي باوكیدا زۆرتر لە چوارسەد فەقیی تیا دەبخویندو مەولانا دەرسی پێ دەوتنەوه.

سهردهمی کودهتا و ناشوفتهگی مهولانا

مهولانا مؤلتهتمامه ی له بورهان موحهقیق وهرگرت بوو، وه له هر چوارلاوه تهلهبهو فهقیی له مهدرسهکهی باوکیدا کۆبووونوه، له ژیر چاودیژی مهولانادا به زانستهکانهوه سهرگهرم بونه و له پرسیار و وهلامهکاندا و له شهریعهتا به وتهی [یجوز و لایجوز] وهلامی دهادهوه. وه له ههمان کاتدا ژیاننی سادهو بی نارایشی مهولانا، ریازهت و خهلهوتهکانی مهولانا بوو بووه هوئی سهرسامی دوورو نزیک و خال و دیاردهیهکی نمایان له یه کتاپهرستیدا.. هیئنده خهلهکه که باوهریان پیی پهیدا کردبو به دل و داوهوه بهتهمای دوعایهکی دهبوون و به پیشهویهکی گهره ی ثاینی دایان دناو ههموو وتهو ههموو جۆلانهویهکی به چاوی ریژ و سهرسامیهوه له فکر و زکری خهلهکه که دا دهقی دهبهست.

ئه م چوار بهیته له مهسنهوی وهرگیراوه، داخه کهم ناوی شاعیره کهم بۆ روون نهبووتهوه، ههرکی نووسیویهتی روچی شاد و دوعای بهخشینی بۆ ده کهم..

زاهد کشوری بدم صاحب منبری بدم
 کرد قضا دل مرا عاشق کن زنان تو
 غزل سرا شدم از دست عشق و دست زنان
 بوقت عشق تو ناموس و شرم هرچم بود
 عفیف و زاهد و ثابت قدم بدم چون کوه
 کدام کوه که باد تواش چو که نر بود
 زاهد سجاده نشین بودم با زهد ورع
 عشق درآمد ز درم برد بخمار مرا

هاوار چیم بهسهرهات، منی مینبهرنشین، دیاردهیهک بوم و ئاماژهی بۆ دهکرا بۆ ئاین و دین.. روژگار وایلنکردم و عاشقی چهپله و دهست و پهنجهی توئی کردم و بهم دهردهی بردم. نهوسا غهزل سهرای نازو کریشمهی ژنان بومه، ویرانه مال بیی ئهی عیشق.. نایینی چۆن تیاچومه؟

منیکی قورس و گران وهک کیوی دالههوه.. کام کیو لهبن نههات به توفانی تو؟

گۆشه گير و بهرمال نشين بوم ئەي عيشق بزانه، كه هاتي ده ميبيني ئيستا مه يگيريكم له گۆشه ي مه يخانه ي عيشقدا ئەوه ليكدانه وي ئەو چەند به يته يه .. شاعير ده لیت، له دونيا ي ري يازی ته سه وفدا هيچ شتيك "سابت قدم" نيه و هم مو شتي شياوي گۆرانه، رهنه گه سبه ي هەر زاهيد و پياو چا كينك و سواركارينك تي وه گليت و زاتي خويي ه هه وه سه كاني زال بيت به سه ر دونيا ي پاك و خاويتنا، وه به پيچه وانه وه كه سيكي له دونيا ي ويژدان و ده رگاي حق به دوور روو له ده روازي رحمه تي په ره وردگار بكاو سه ري به نده گي دانه وي نيته وه و له رابوردوي په شيمان بيته وه و ئينكار بكا، هەر دوو حال ته كه بۆيان هه يه و شياون ..

ئەم مه ولانا ي ئيمه يه، هينده ناسك و له سه رخۆ بوو لايه نگيراني له "بايش ده ترسان نه كا بييا، كه ده اته قسه و له كاتي مين به رنشينيدا هه ناسه دان ده يسرا .. حافزي شيرازي له م رووه وشيعريكي هه يه فه رمويه تي:

كه اي بلند نظر شه باز سدره نشين
نشيمن تو نه اين گنج محنت آبادست

ئەي دوو براو شابازي سه رين نشين .. ئەي ده مرآستي ري يازی چاوساقي وتوويز، ئەي شاسه واري ده رد و ميحنه ت و خو نريژ. هيچ گه نجيك هيچ زه رو سامانيك ناگاته هاو ده ميتا ..

ده ور به رو .. دوورو نزيك و ده سه لاتدار و هه ژارو نه دار، زۆر به ي شيخ و مه لا يه ك رهنه گ و يه ك ده نه گ بوون، له سه ر پاكي و پياوچاكي و رهوشتي مه ولانا .. له پر هه تاوي عيشقي له ئاسوي فكري گر گرتوي مه ولانا سه ري له ئاسو وه ده ره يتنا و دره ختيكي ئاگريني له فكر و زكري مه ولانا چينا، كوده تايه كي بنه مايي له روژگاري مه ولانا دا ره شه باي بي گه ردئ گه رده لول ئاسا ده ستي پيكرد و ئەوه ي ئارامي و ئاسايشي مه ولانا بوو رايمالي و بردي ..

مه ولانا ئەوه ي جاران ده يكرد و له سه ر ره وال و شيويه كي ناسراو هه نگاوي دنه او ده جولا يه وه، توپري به لاوه دا و شيويه ژياني گوپري، له هه مان كاتدا زۆر له ده ورو به ري مه ولانا ش روويان له مه ولانا وه رچه رخانه دو لي دوور كه وتنه وه ..

ئەوانه ي كه م ديد و روانه گه يان كورت و ته نها بينه ري، به رپاي خويين بوون، له نورو

تیشکی مهولانا خویان مهحروم کردو کهشتی سهسامیان له دهریای پر له شه پۆلی شک و گوماندا نغرو بوو. شه مسی تهبریزی، رازی هه لئه هینراوی مهولانا و کوده تاکه ی بوو له ژیان و تیفکیرینی مهولانادا..

شه مسودینی تهبریزی

ناوی شه مسودینی محمه دی کورپی عه لی کورپی مه لیک داده، خه لکی شاری تهبریز بووه، له [تذکره دولتشاه] دا لاپه دهی ۱۹۵۱ هاتوو، که له بنه ماله که یان دیسان تهبریزی بوونه و که به جه لالودین حه سه ن و نو موسلمان ده ناسران و له سالی ۶۰۷-۶۱۸ کۆچی، فه رمانه روه ای قه لای [ئه له موت] بوونه، باوکی شه مسی ناردوو ه بو ئه ملاوئه ولا بو خوئندن.

ئه م زانیاریه له راستیه وه به دووره، فروزانفه ر ده لیت: شه مس که گه یشتوته شاری قونیه شه ست سالان بووه، ده بی شه مس له سالی ۵۸۲ کۆچی هاتووینه دونیا وه.. ئه وه ش ناگوئجیت له گه ل ئه و میژوو هیدا..

ئه فلاکی له کتاوی [مناقب العارفين] دا ده لیت: شه مسه دین له سه ره تا وه موریدی شیخ ئه بویه کری زه مه بیه ساز بووه، وه له رووی په روه رده بوونی شه مسه وه زانیاری وامان به دهسته وه نیه، به لام گومان له وه دانیه [په رچه مدارو زاناو چاواساقی دونیای دل و دهروون و عیرفان] بووه، وه بو شه مس روون بووه ته وه که وا له پیره که ی پینگه یشتوتره، وه دهستی به گه شت و گه ریده بی خوی کردوو ه و گه یشتوته خزمه تی پیر و لیزانی دونیای مه عریفه تی جوړا جوړ، وه نازناوی شه مسی بالنده یان لینا وه..

حه زه تهی "جامی" ده لیت: هم فه خرو دینی عیراقی که شاعیرنکی به توانای ئه ده بیاتی سه دهی شه شه می ئیران بووه وه هم شه مسه دین ته بریزی، هه ر دوو کیان خه لیفه ی "نجم و دینی کبری" بوونه، به لام "فروزانفه ر" له و باوه رده نیه و ده لیت: ئه و ته ی "جامی" یه ده رباره ی عیراقی له حه قیقته وه به دووره، چونکه ئه و له سه ره تا وه موریدی [شیخ زه که ریای مولتانی] بووه، که بو خوی مولتانیش قوتابی شیخ شه هابودینی سه هره وه ردی بووه، وه سه رچاوه ی تری باس له وه ی ده که ن، فه خره دینی عیراقی بو ماوه ی بیست و پینج سال له پینش ئه وه ی برواته خزمه تی شیخ به هائودین، قوتابی [به هائودینی زه کریا] بووه.. وه برنکی تر لایان وایه،

شه مسودين موريد و قوتابی [ركن الدين سماسی] بووه.. له پيش ئه وهی هه تاوی دره خشانى شه مسه دين شارى قونيه روژن بکاته وه، شار به شار ده گه راو له ئه زورومدا مه کته بدارى ده کرد، وه ئه وه ده فه ره ی به جیه یلاو رویشتووه بو شارى حه له ب، له ویرا له ژوورى يه کیک له مزگه وته کاندای چوارده مانگ ریا زه تی کردووه، وه له فه رهنجی رهش زیاتر هيجی له بهر نه کردووه، پیرانى ته ریه ته تی ئه وه ده فه ره به [کاملی ته بریزی] ده یاناسی..

چاوپیکه وتنى ئه وحه ده دینی کرمانی به شه مسی ته بریزی

کاتیك گوزهری شه مسودين ده گاته شارى به غدا، ئه وحه دودینی کرمانی، شیخی يه کیک له خانه قاکانی به غدا بووه، له کتاوی "قطرة الحقیقة" دا هاتووه که وا ئه وحه ده دین به پیره وه عیشق به جوانی و زهریف روخساران بووه، که بو خوی به شیویه کی تایبه تی و ریبازیکی ناسراوی خودا په رستی ژمیردراوه، که وا په پیره وانى ئه و ریبازه عاشقی "جوانی موته لقن"، یانی جوانی خودا هه رچی جوانه کانه دیداری نیوان ئه و دوو زاته له بریک سه رچاوهیدا باسی لیه کراوه، گوايه، شه مس له ئه وحه دودین ده پرسى: له چیدای؟..

ده لیت: مانگ له ناو ئای ته شتیکدا ده بینم

شه مس ده لیت: ئه گه ر گه ردنت دو مه لی ده رنه کردووه ئه ی بو مانگ به ناسمانه وه

نابینی؟!

مه به ستی ئه وحه دودین، ئه وه بووه که ئه و جوانی خودا له مه زه هری مرؤقی جواندا گه لاله ده که م..

شه مس وه لامی ده داته وه و ده لیت: ئه گه ر هه واو هه وه سی هه ز و چیرى شه هه وته وه به دوور بیت سه رتاسه رى گیانله به ران دیارده ی جوانی خودایه ..

وتراوه.. شیخ ئه وحه ده دین، دواى ئه و دیداره وتویه تی: ئه ی شه مس، بو له مه ولا وه ک به نده یه کی خوت تیم بروانه...

شه مسه دين له شیوه ی ره فتار و کرداری زور، له شیخ و پیرانى ناسراوی ئه و حه له نارازی بووه، که چۆن مزگه وت و خانه قا و سه جاده یان کرده ته مافور و لاکیشی خو وه درخستن و به سه ریا گوزه راون..

ده گپرنه وه، روژیک له خانه قای [نه سرودینی وه زیر] دا کو بونه وه یه کی گه وره و گران

مهولانا و رازی نهی

نهنجام دهریټ و ئیتر ههریه که له عوله‌ما و زانیاران و شیخه‌کان و مورشیده ناسراوه‌کان دهربارهی باسیک ددهوین، گوایه شه‌مسه‌دینی ته‌بریزی له‌ویدا له گۆشه‌یه کدا کزوله‌ی کردوو و گوی له تور‌هاتیان ده‌گریټ، له پر خوی پی رانا‌گیری و دهرده‌په‌ری ده‌لیت: نه‌وه ده‌میکه من گویگری ئیوه‌م و بو‌خوتان تور‌هات ده‌لین و حه‌دیس و شه‌ریعت باس ده‌که‌ن.. نه‌وانه هه‌موویان نه‌ک یه‌کجار سه‌دجاران زیاتر بیستومانه.. ئیوه شتی‌ک بلین تازه بی، دهربارهی خوتان، دهربارهی ئیستا، هه‌وئینیک بیت بو‌سبه‌ی، له یه‌کیکتانم نه‌بیست بلیت، خودا خستیه دل‌مه‌وه وا بکه‌م.. وا بلیم..

نه‌فلاکی ده‌لیت: دوا‌ی ناشابونی مه‌ولانا به شه‌مس، من ههر وته‌کانی مه‌ولانام ده‌خوینده‌وه، که له‌پیش ناشایی شه‌مسدا نووسیویه‌وه، روژیک شه‌مس وتی: نه‌وه تور‌درده لاوه و مه‌خوینده‌وه، وه هه‌تا‌کو شه‌مس و مه‌ولانا زیندویون نه‌و نوسراوانه‌م نه‌خوینده‌وه.. وه هه‌تا‌وه‌کو خودی مه‌ولانا نووسراوه‌کانی باوکی خسته لاوه‌وه له‌دوا‌ی ناشابوونی به شه‌مس نه‌یانی خوینده‌وه و مه‌ولانای هانده‌دا که زۆرت‌ر به زانستی جو‌راجو‌ری تره‌وه سه‌رگه‌رم بیت و کۆت و به‌ندی که‌س له ده‌ست و پای خوی نه‌تالینێ..

رویشتنی شه‌مس بو‌ شاری قونیه و رووبه‌رووبوونی له‌گه‌ل مه‌ولانادا

شه‌مسودین له به‌ره‌به‌یانی روژی شه‌مه‌ی بیست و شه‌شی مانگی جه‌مادولئاخری سالی ٦٤٢ کۆچی گه‌یشتوته شاری قونیه وه به‌ پی ره‌فتاری رابوردوی به ههر شاریک گه‌یشتوه له خانیکی نه‌و شاره‌دا نیشته‌جی بووه [خانی شه‌کر فرۆشه‌کان] و قفلکی ده‌کری و له ژوره‌که‌ی ده‌یدا و کلله‌که‌ی له‌مل ده‌کرد، تا خه‌لکی لای وایت بازگانیکی گه‌وره‌یه، وه له ژوره‌که‌یدا جگه له هه‌سیریکی دازاو و گۆزه‌یه‌ک ناو به‌ولاوه هه‌چی دیکه‌ی تیا وه‌دی نه‌ده‌کراو سه‌رینه‌که‌شی دوو سی خستی کال بوو.. له‌پیش نه‌وه‌ی مه‌ولانا ببینی چه‌نده له قونیه ماوه‌ته‌وه بیرورا زۆره‌که چه‌ند له قونیه ماوته‌وه، ئیمه ده‌کۆشین بریک له‌و بیرورایانه شیبکه‌ینه‌وه:

نه‌فلاکی ده‌لیت: روژیک مه‌ولانا له مه‌دره‌سه‌ی لۆکه‌فرۆشانه‌وه به‌سواری هه‌ستریک وه‌دردیت، چه‌ندین قوتابی و موریدی به‌دواوه له پر رووبه‌رووی شه‌مسی ته‌بریزی ده‌بیته‌وه له دوا‌یدا مه‌ولانا نه‌م دوو به‌یته‌ی دهربارهی نه‌و له پر و نا‌کاودیتنه‌ی دهنوسێ:

منم آن ناگهان ترا دیده
گشته سرتا پا همه دیده
جان من همچو مرغ دیوانه
در غمت از گزاف پریده

من بووم له پر تووم بینی سهرتاپاتم ریزه به ریزه وهدی کرد، روحم وهک پهلهوه رینکی
ئاواری سهرلیشیاو ئاسمانی دادری، له غمی توادا دای له شهقهی بال و فری..
هر لهم رووهوه مهولانا وتوویهتی:

بر چرخ سحرگاه یکی ماه عیان شد
از چرخ فرود آمد در ما نگران شد
چون باز بر باید مرغی بکه صید
بر بود مرا ان مه و بر چرخ دوان شد

له ئاسمانی بهرهبه یاندا به ئاسمانه وه مانگیکم دی، مانگ له ئاسمان هاته خواره وه منی
له ئامیزگرت هر وهک چون باز پهلهوه رینک دهر فینی ئاوا گردمی، مانگ منی رفاند و
به رهو ئاسمان بردمی.. ئه وه له بیهسته گویای له حزه و چرکهی ناسینی مهولانا و شه مسه..
ئه فلاکی لهو رووهوه ده لیت:

که شه مس رووبه رووی مهولانا ده بیته وه له مهولانا ده پرس: ئه ری نالی کامیان
گه وره ترن، په یامبه ری خودا "محمد د.خ" یا خود بایه زیدی بستامی؟!
مهولانا وه لامی ده داته وه: ئه وه چ پرسیاریکه، محمد د.خ دوا په یامبه ری نیردراوی
خودایه، چون بایه زیدی له گهل ئه ودا به راورد ده که ی؟

شه مس ده لیت: باشه، مه گهر ئه مه وتهی په یامبه ریه که وتویهتی: "ما عرفناک حق
معرفتک.." وه بایه زیدیش وتویهتی: "سبحانی ما اعظم شانی.." په یامبه ری خودا فه رمویه تی:
ئیمه توومان بهوردی نه ناسیوه، که چی بایه زیدی وتویهتی: سوبحانه لالا من چه نده
بلندپایه م.. مهولانا له گه وره بی ئه م پرسیاری شه مسه له هوشی خوئی ده روا و که دیتته وه
هوش دهستی شه مس ده گری و به پای پیاده به رهو مه دره سه که ی ده رۆن و له حوره یه کدا
بو ماوه ی چل روژ که سیان نه دیوه... هه زره تی "جامی" له کتاوی [نفحات الانس] دا ئه م
داستانه ی نووسیوه ته وه.

گیرانه وهی محیدینی موئولیف

محیدین عهبدولقادر [۶۹۶ - ۷۷۵ کۆچی] نووسه ری کتاوی "الجواهر المضية" وه هاسه رده می سولتان وهله دی کورپی مهولانا بووه، ئه وه بهم شیوهی خواره وه باسی دیداری مهولانا و شه مس ده کاو ده لئی: "رؤژیک مهولانا له مالدئا دانیشتبوو کتاویکی زۆرو چه ندین قوتابی و مورید ده وره یان دابوو، شه مسه دینی ته بریزی پهیدا بووه و سه لاوی کرده و دانیشتبوو، شه مس ناماژهی بۆ کتاوه کان کرده وه له مهولانای پرسیه وه، ئه وانه چین؟ مهولانا له وه لامیدا وتویه تی: ئه وانه شتیکن تۆ لییان نازانی، یه شتا مهولانا قسه که ی ته واو نه کرده وه، ناگریک له کتاوه کانی ده وری مهولانا به ربوو، مهولانا ناشوفته ده پرسی: ئه مه چییه من ده بیینم؟

شه مس ده لیت: ئه وه شتیکه تۆ نازانی.. شه مس ئه وهی وتوو و له ژوره که وه ده رهاتوو..

مهولانا په ریشانه هه لدهستی و ده که ویته دوا ی شه مس و هه رچی به دوایدا ده گه ری و وئیل ده بی شه مس نادۆزیتته وه..

"جامی" به شیوهی که تر ده یگپرتته وه ده لیت: "شه مس خۆی ده گه یه نیتته مه جلیسی مهولانا، که چه ندین قوتابی و مورید و کتاوی جۆراجۆر ده وری دابوو له لای هه وزیکی ناوه وه دانیشتبوو.. شه مس روو ده کاته مهولانا ده لیت: ئه وانه چین به ده سته وهن؟ ده لیت: ئه وانه قاله قالن و کاری تۆ نین.. شه مسه دین هه لساوه و کتاوه کانی توره داوته ناو هه وزه که وه، مهولانا به ناره هه تیه وه ده لیت: ده رویش ئه وه بۆ واتکرد؟ نووسینه کانی باو کمن؟ ده رویش دهستی دریت کرده و کتاوه کانی له ناو ناوی هه وزه که ده ردینج و هه یچ یه ک له کتاوه ته ر بووه کان ناو نه یخوساند بوون.. مهولانا کاتییک له کتاوه کان ورد ده بیته وه و ده بیینی هه ر وه ک خویان روو به شه مس ده لیت: نالی ئه وه چ رازیکه؟ شه مس ده لیت: ئه وه جاریک تۆ لی نازانی ده بی له و رووه وه پیکه وه بدوین.

داستانی ده ولت شاه

ده ولت شاه، ده رباره ی چۆنیه تی سه ره تای دیداری نیوان مهولانا و شه مس ده لیت:

رؤژيک شيخ روکنه دينی سنجابی به شيخ شه مسه دينی وت: تو دهبی هه لسیت و برؤیت بو ولاتی روم و شاری قونیه له ويرا گرتیبه ربوویه ک ههیه گر و گلپه ی ناگری دهر وونی چه ند شه وهنده ی تره زورتر بکهیت تا ده گاته سوتان شه نه رکی تویه ..

شه مس له سهر فه رمانی پیره که ی روو له قونیه به ری ده که ویت و لهو شارهیدا مه ولانای به سهر هیستریکه وه ده بینی و چه ندین قوتابی و موریدیش به دوایه وه ری ده کن شه مس ده زانی شه بوخوی مه ولانایه و به دوا ی ده که ویت و له پر پرسیار له مه ولانا ده کا: به من نالی مه به ست له ریازت و به خه لوته رؤیشتن و زانی زانست چیه؟

مه ولانا وه لامی ده داته وه ده لیت: شه نجامدانی سوننه ت و نه ریتی و شه ریه ته ..

شه مس ده لیت: شه وانه هه مووی له رووی بینین و روا له ته وهیه ...

مه ولانا ده پرسى: تو چونی لیکده ده یته وه؟

شه مس وه لامی ده داته وه .. زانست شه وهیه بگه یته راستی و شه به یتی شاعیره ی گه وره

"سه نائی" ده خوینیتته وه:

علم کز ترا نیستاند

جهل از ان علم به بود بسیار

شه گهر زانست به هه موو جوړنک توی داگیر نه کرد، نه زانین و جه هاله ت گه لیک له وه

باشترن ..

مه ولانا له وه لامی شه مس سه رسام بوو، ئیتر نه رؤیشتته وه مه درسه سه بو وانه وتنه وه ..

چيروکی ئیبنولبه توته

ئیببولبه توته، له نیوه یه که می سه ده ی هه شته مدا گوزهری ده که ویتته شاری قونیه و دربارهی مه ولانا و په پره وانی که میکی نووسیوه و دربارهی کودتا دهر وونیه که ی مه ولانا ده لیت: ده گپ نه وه مه ولانا له سه ره تا وه ماموستای وانه وتنه وه بووه له مه درسه ی دینی باوکیدا و په یوه سته قوتابیان و لایه نگرانی دهره یان داوه و به دوایه وه بوونه .. رؤژيک کابرایه کی هه لوافرؤش سینه ک هه لوای به سهر سه ره وه دهبی و، های هه لوا ده کاو هه ر هه لویه کی به فلسیک فرؤشته و به و شیوه دهر واته نیو مه درسه که ی مه ولانا وه، که مه ولانا شه کابرایه به و شیوه ده بینی ده لیت: سینه هه لواکه ت بو ئیره بهینه، کابرا

مهولانا و رازی نهی

حەلوایه ک بە مهولانا دەدا و مهولانا دەیخوات، حەلوافرۆش حەلوای بە کەسی تر نەداوه و رۆیشتووته دەرەوه، مهولانا هەلساو بەدوای حەلوافرۆشدا رۆیشت و هەرچی گەرا حەلوافرۆشی نەدۆزییەوه، زۆری کیشا و نەگەرایەوه بۆ بازنەهی دەرس و تنەوه.. قوتابیان زۆر بەدوایدا گەران و مهولانایان نەبینی، دوای چەند سالیکی گوم بوون گەرایەوه، لە شیعری فارسی نەزانراو زیاتر هیچی تری نەدەوت و لیبی تینەدەگەیشتن.. ئەوهی ئەو دەیوت قوتابیان دەیان نووسییەوه، وه ئەو شیعرانەیان کردە کتاویک بەناوی مەسنەوی...

مامۆستا بەدبەعولزەمانی فروزانفەر دەلیت:

ئە گەر ئیئمە بە وردی لەو گێڕانەوایانە ورد بینەوه، گێڕانەوهی ئەفلاکی و دەولت شا، لە یە کەوه نزیکتەرن و هەردووکیان کۆکن لەسەر ئەوهی کە بەهۆی پرسیاری شەمسی تەبریزییەوه مهولانا توشی ناشوفتەگی و کودەتای فکری بووه، وه جیاوازی ئەو دوو گێڕانەوهیە لە چۆنەتی پرسیارە کە شەمسادیە، وه گێڕانەوه کە دەولت شاه لە هی ئەفلاکی لەرزوکتەر.. ئەوه لە حەقیقەتەوه بۆ یە کینکی وه ک مهولانا بە دووره، کە بۆ خۆی پەرورەدی نیو خانەقای باوکی و قوتابی کەسیکی وه ک موحەقیق بوو بێت و ئاوهها زەبون بکریت، لە پرسیاری دەرۆیشیکی نەناسراو...

بەلام گێڕانەوه کە ئیبنولبەتوتە هیچی بەسەر هیچەوه نیه و دووره لە حەقیقەتەوه، ئەو گێڕانەوهیە لە هیچ سەرچاوهیە کێ تر دا بەو شیوه نەبینراوه و لە عەقلەوه بە دووره، کابرایە کێ داناو ناسراوی وه ک مهولانا پارچە حەلوایه ک کودەتای دەررونی بۆ پیکبەینی، لەوهی گوزەشته، گوم بوونی مهولانا بۆ چەند سالیکی ئەویش وتەیه کێ گەلیک بێ مەعنایه و لەهیچ سەر چاوهیه کدا ناماژەهی بۆ نەکراوه، لەوهی دەرپا ئیبنولبەتوتە یا لە دوژمنانی بنەمالەهی مهولانای بیستووه، یا خود لە گیل و نەخویندەواران.. بگەرێینەوه سەر گێڕانەوه کە ئەفلاکی و دەولت شاه، ئەو پرسیارەهی شەمسی کردوویه، پرسیاریکی یە کجار ساده و بێ گرییه و ساف و سادهیه، نەشیاوه زانیاریکی وه ک مهولانا نەتوانی وهلامی بداتەوه. فروزانفەر دەلیت: من لام وایه و دلنیام کەوا لە شاری حەلەبدا مهولانا و شەمس یە کتریان دیوه و ناسیوه، وه رەنگه پرسیارە کەهی شەمس بوویتە هۆی بیرەوهری قۆناغی ناشنایەتیان لە شاری حەلەبدا ئەم جورە پەرپوالب دروستکردنە کاروکردهوهی تەزکەرەنوسان و گێڕانەوه بێ بنەماکانه، یا وه ک دورو

بهره‌کەمی مهولانا که کۆشاون به‌رزى و بلندی، پینگه و جینگه‌ی رۆحی و خودایی مهولانا به‌رزتر و ده‌ده‌رخه‌ن.

ئه‌وه‌یان حاشا هه‌لنه‌گره، گری ده‌روونی مهولانا په‌یتا په‌یتا بلیسه‌ی ده‌سه‌ند و ناماده ده‌بو بۆ سوتانی هه‌تاهه‌تای و چاوه‌روانی ده‌کرد و ده‌یزانی مه‌شخه‌ل به‌ده‌سه‌ت به‌رینگه‌وه‌یه‌و ها‌کا گه‌یشت.. ئیتر چاو له‌ده‌ر چاوه‌روانی هه‌وال و خه‌به‌ر هه‌ر ریبوارنکی به‌وه‌ ده‌زانی به‌ نه‌رم و نیانی ده‌پیرسی ئه‌ری بلی.. مه‌شخه‌ل به‌ده‌سه‌تی دونه‌ی عیشق و سوتانی منت نه‌دیوه؟ ئه‌ری نازانی ئه‌و یاره‌ نادیاره‌ له‌ کام هه‌وارگه‌دا به‌زیوه؟ تو خوا مه‌رۆ ده‌بلی و ته‌یه‌کی دلخۆش که‌ری په‌له‌مه‌که هه‌والنکم به‌ری..

مهولانا زۆری جیژاو چاوه‌روانی زۆری کیشا، سه‌ره‌نجم کلیل به‌ده‌سه‌تی شوروه‌ ده‌روازه‌ی عیشتی خودایی گه‌یشته هه‌وارگه‌ له‌ قه‌لا و ته‌له‌بندی که‌ولی مه‌ولانا‌دا کرایه‌وه ده‌رگه‌ به‌ ده‌رگه. مه‌ولانا که‌وته فرین و په‌رواز، که‌وته کردنه‌وه‌ی قفل و پپوه‌ندو کۆت و راز، له‌پر به‌ ده‌ما که‌وت، نه‌خیر هه‌ستایه‌وه که‌وته سه‌ما، به‌ زمانیکی ئاسمانی په‌تی، په‌یتا په‌یتا تالاندی و وتی:

بشنو از نی چون حکایت میکند

وز جداییها شکایت میکند

مهولانا تا ئه‌و حه‌له‌ خه‌لک و خوا و ده‌ورو به‌ر به‌و نیازمه‌ند بوون، به‌ پیریکی گه‌وره‌یان ده‌زانی وه‌ ده‌ست به‌ دامانی ده‌بوون، که‌چی له‌ چرکه‌یه‌ کدا تۆفان هه‌لیکرد و مه‌ولانای بردو دووچارى سۆزو ئیشیک بوو.. ئه‌ویش چ ژان و ئیشیکی ئاسمانی عاشق و سه‌رسوپورده‌ی نه‌ناسراونک، رووته‌یه‌ک، ده‌رویشیک بوو، له‌ ده‌وربه‌ر دوور که‌وته‌وه. به‌ ده‌م شه‌یدایی و هه‌لس و که‌وته‌وه له‌ گه‌ل ده‌رویشدا رویشته خه‌لوه‌ته‌وه.. ئیتر ده‌ست به‌ دامینی ده‌رویشته رووته‌ی مامۆستا، مه‌ولانا گری ده‌گرت و ده‌سوتا.. هه‌ر دوو له‌ ستایشی یه‌کتاییدا تانه‌وه چل رۆژی ره‌به‌ق دوور له‌ خه‌لک له‌ خه‌لوه‌تا مانه‌وه.. پرسیارنکی بی وه‌لام لای من و خه‌لکی له‌سه‌ر زمانه، کام ئه‌فسون، کام راز له‌ نیوان شه‌مس و مه‌ولانا‌دا روویداوه؟ لای ئیمه‌ په‌نه‌انه؟

مهولانا له‌ قوماری خۆشه‌ویستیدا دارونه‌داری دۆراند، له‌ وه‌ردی مه‌ینه‌تا تۆوی چاند، تۆوی میوه‌یه‌کی نه‌ناسراو دلی هه‌زاران و ملیونه‌های هی‌نایه‌ تاو.. ئه‌وسا نزیکه‌ی هه‌زار

مهولانا و رازی نهی

سال لهو یه که مین خهلوته تیپه ریوه، که سیک به دوچاو له شیوهی مهولانایان نه دیوه.. کاتیک پیره میردیکی هه شتا ساله، بهو نه حواله، سهر و پرچ پهریشان له سهر به زم و نهوای نهی و خرنگهی دهف هه لسی و بکه ویته خو سوردان و ستایش و سهمای یه زدانی بکا و بهو شیعره جوانانهوه بکه ویته پارانوهه و بیته تکا تکای حهق و حهقیقهت، تکای ده رگای پهروهردگار به ئاههنگی موسیقاوه له خوا پارانوهه بکات به، شیوهیه کی په سهندی، په سهند و شیوای دوور له ده مارگری و بهر بهریهت تا به ئه مرؤ بیکاته دیاردهیه کی به شهریهت ئه وهیه زهرافهتی جوانی، ریبازی خودایی، راسته خودا جوانه و جوانانیشی لا خوشه ویسته، بهنده له گهل وژدانا مامهله ده کهم، لاشم وایه وژدان بوخوی رهوشتیکی یه زدانیه و روکنیکی بنه رتهتی ئاینه ئاسمانیه کان و غهیری ئاسمانیه کانیشه، وژدان کاکلهی حهقیقهتی ئینسانه و داینه موی بهردهوامی کومه لگا جو راجوره کانه، وژدان تهیف و سیوهرو شو عاع و تارمایی خودایه.. دیموکراتیهت به شیکه له وژدان، وژدان شتیک نیه له بازاردا بکردرپی، وژدان بیژنگیکی ئاسمانیه خویهتی له کۆزهرو نه شیاوه کان ده پالیوی، وژدان ته رازویه که کهیل و کیشانه کانی له بهرد و بنه مای به هه شتهوه هی تراوه، وژدان په یکه ریکی پر له روحیانه ته ساکاره کانه، رهوش و ریبازی پهروهردگار ده کاته نه غمه و نهوایه کی رۆحی و وزه و توانا ده به خشیته خاونه کهی، ئهوانه ی ئه لف و بای ئه و کیتاوه ئاسمانیه نازانن به دلنیا یه وه ده یلیم خه لکی بناری دۆزه خستانن.. مهولانا پیش ئه وهی تیشکی ماموستا کهی له ئاسو ده رکه وی بوخوی په یکه ریک بووه له وژدان، وژدانی پاک و خاوین دوور له هه واوه وهسی کهس، مهولانای نه دیوه ته رازوو میزانی لاره سینگ بی کهس گوئی له مهولانا نه بووه به هات و هوت و هاوار و به دنگ بی، بهو خه سله تانه وه تاریک و روونی ناوه ته لاهو که شهوق و شه فقی شه مسی دایگرده وه له خزمه تیدا رویشته به چو کاو سه ری ته عزیمی دانه وانه وه ئیتر مهولانا له قوماری عیباده تدا دؤرا، ئیتر مهولانا له بنه ماوه گوژرا، که ناری گرت له یاران، وهک جارانی نه ما، به ئاههنگی موسیقاوه هاته سه ما ئیتر مو فتی و شیخ و شیخ زاده، کولکه مه لا.. دژ به ده رویشی نه ناسراو "شه مس" خرؤشا و جو شواو بووبه بگروه بهرده دژ به ریبازی تازه و رهوشته و داهینانی مهولاناو ماموستا کهی، شه مس به وردی ئاگاداری ده وره بر بوو، وای به چاک زانی به په نهانی له مهولانا دوور که ویته وه تا ئه و خه لکه ئیره یی و کینه ی ئه ویان له بیر بچیتته وه.

رۆيشتنى شه مس بۇ شارى ديمه شق

شه مس له رهفتار و كردارى ده مارگرزاني ده رويهري مهولانا دل شكاو رهنجاو بوو،
واى به چاك زانى بى سهر و شوين بپروا، بى پپروا له غه زله جوانه كانى مهولانا
دوركه ويتهوه دواى رويشتنى شه مس، مهولانا و گرى دهرونى هينده تره بليسهى سهند و
ئاشوفته تر دهيووت و دهيووت، وهك لهم غه زله يدا دهليت:

روشنى خانه توئى خانه مگذار و مرو
عشرت چون شكر ما را تو نگهدار و مرو
بشنیده ام عزم سفر ميكنى مكن
مهر حريف و يار ديگر ميكنى مكن
مى بينمت كه عزم جفا ميكنى مكن
عزم عقاب و فرقت ما ميكنى مكن

ليزه دهرويت ، به جيم ديلى و خانه و كاشانهم تاريكستانه بى تو.. مهرو، هاوده مى
شه كه بارت به ته نهايى جى مههيله مهرو. دهلين به نيازى برويت و سه فترت له پيشه
توخوا مهيكه. دونيائى من نوقمى ژير دورد و ئيشه هاوده مى تازه ده گرى مهكه.. بهم
دهردهم ده بهى دياره حهزت له سزادانمه مهيكه، بزانه عيشقى تويه مايهى فرين و
پهروبالمه..

شه مس رويشت و قونيهى به جيتهلاو مهولانا تاك و ته نها مايه وه، له شار به دهه رچونى
شه مس له روژى پينج شه ميهى بيست و يه كى مانگى "شه والى سالى شه ش سهد و چل
و سيبى كوچى يه.. واش زانراوه خودى مهولانا به حوسامه دينى وتووه بنووسه:

[سافر المولى الاعز الداعى الى الخير خلاصة الارواح سر المشكوة و الزجاجة و المصباح
شمس الحق و الدين نورالله في الاولين و الآخرين أطال الله عمره و لقانا بالخير لقائه. يوم
الخميس الحادي و العشرين من شهر شوال سنة ثلاثة و اربعين و ستمائة للهجرة].

دواى رويشتنى شه مس، مهولانا وئيل و سهر گهردان به دوايدا ده گهرا و ده گهراو هيچ
هه واليك، زانباريه ك نيشانه و دياردهيه ك له لايه ن شه مسه وه نه ده بيسرا، نه بوى دههات،
سه رئه نجام دواى يه ك مانگ په ريشانى و چاوه روانى زانى هه وارگهى "شه مس" شارى
ديمه شقه. ئيتر مهولانا كه وته ناردنى په ييك و غه زله و رجا و تكا بو خزمه تى شه مس، وه

لهو ماوهیه‌دا چوار غه‌زله‌لی ناردووه، یه‌کینکیان به‌زمانی عاره‌بی و ئه‌و سیانه‌که‌ی به‌ فارسی "موله‌مه‌ع" به‌نده، ته‌نها سه‌ر غه‌زله‌کانی دهنووسم، له‌به‌ر دوو رو درپژژی قه‌سیده‌کان: نامه‌ی یه‌که‌م:

أیها النور في الفواد تعال
غایة الوجد و المراد تعال
انت تدری حیاتنا بیدیک
لاتضیق علی العباد تعال

ئه‌ی تیشک و رو‌شنایی دل‌م، وه‌ره. ئه‌ی ته‌واوی هه‌ست و مه‌به‌ستم وه‌ره، تو‌ ده‌زانی زینده‌گانیم به‌ ده‌ستی تو‌یه، بو‌یه بو‌ تاو‌یک نیمه‌ سه‌بوری.. هینده‌ مه‌مکوژه‌ به‌ده‌ردی دووری وه‌ره..

نامه‌ی دووه‌م:

ای ظریف جهان سلام علیک
إنّ دائی و صحتی بیدیک
گر عزمت نمیرسم بیدن
انما الروح و الفؤاد لیدیک

ئه‌ی په‌سه‌ند و دل‌خوازی جیهان سه‌لاوت لی بیت، ده‌ردو ده‌وام به‌لاته‌وه‌یه.. باوه‌ک به‌له‌ش و ئه‌ندام لیته‌وه‌ دوورم، دل و ده‌روون و رو‌حم په‌رژینی ده‌وری بالاته، وه‌ک "با" له‌ ده‌وری ئالاته.

غه‌زله‌ی سیه‌هم:

زندگانی صدر عالی باد
ایزدش پاسبان و کالی باد
هرچه نسبه است مقبلان راعیش
پیش او نقد وخت جالی باد

ژیانی به‌ به‌رزی و نزمیه‌وه هه‌موو په‌روه‌ردگار پاسه‌وانیه‌تی، ئه‌وه‌ی نه‌کراوه و کراوه هه‌مووی له‌یه‌ک ساتا ده‌خه‌مه به‌رچاوت.

غه‌زله‌ی چواره‌م:

نجوائی که در آزل بوداست

حی و دلنا و قادر و قیوم
نور او شمعه‌های عشق فروخت
تا که شد صد هزار سر معلوم

بهو خواهی که بووه هه‌تاه‌تایه، زیندو به دهسه‌لات و به توانایه، تیشکی ئه‌وه مؤمی عیشقی هه‌لگیرساند تا له‌نیو تاریکیدا سه‌دهه‌زار نه‌زانراو راز ناشکرا بیت، ئه‌و نامانه که به کۆنتترین نامه‌کانی مه‌ولانا ده‌ژمی‌درین و هاتونه‌ته ده‌ست سه‌ره‌نجام دلی شه‌مس نهرم ده‌کا و ئاماده‌ی گه‌رانه‌وه‌ی قونیه ده‌بی، له‌لایه‌کی تره‌وه یاران و لایه‌نگرانی مه‌ولانا که‌ساس و دلته‌نگی و په‌ژمورده‌گی مه‌ولانا ده‌بینن که چه‌نده لییان وه‌دوور که‌وتوه‌ته‌وه کچی و گو‌شه‌گیری کرده‌ته پیشه له کارو کرده‌وه‌ی رابوردوویان په‌شیمان بونه‌ته‌وهو به شه‌رمه‌زاریه‌وه په‌نایان برده لای مه‌ولانا تۆبه‌ی وته‌ی ناشایسته‌یان کردو ده‌ست به دامین سویند و په‌یمانی تازه بوونه‌وه که بو له‌مه‌ولا ده‌ریاره‌ی شه‌مس هیچ نه‌شیاوویه کیان به دل‌دانه‌یه‌ت، مه‌ولانا په‌شیمانیه‌که‌یانی سه‌لماندو "سولتان وه‌له‌دی" کوری هه‌نارده دیمه‌شق به‌دوای شه‌مسدا..

شه‌مس یازده مانگ له دیمه‌شقا مابویه‌وه.. ده‌وله‌ت‌شاه ده‌لیت: شه‌مس رویشته‌وه بو ته‌بریز و مه‌ولانا بو‌خوی رویشته‌وه به‌دوایدا، به‌لام نه ئه‌فلاکی و نه سولتان وه‌له‌د، باسیان له‌وه نه‌کردوه.

گه‌رانه‌وه‌ی شه‌مس بو قونیه

له کتاوی "وه‌له‌دنامه‌دا هاتوه، که مه‌ولانا سولتان وه‌له‌دی کوری ده‌نی‌رته‌وه دوای شه‌مسدا بو شاری دیمه‌شق و داوا له شه‌مس ده‌کات تاوانی په‌په‌روانی و ده‌ورو به‌ره‌که‌ی ببه‌خشیت و بگه‌رپته‌وه. تا له‌وه زۆرتتر کولزاری عیشقی حه‌قیقه‌ت بی ناو و باران نه‌می‌نیته‌وه، هه‌رچی زووتره بگه‌رپته‌وه.

سولتان وه‌له‌د، به بیست که‌سه‌وه، که زۆربه‌یان یارانی ناسراوی مه‌ولانا بوونه، ده‌گه‌نه خزمه‌تی شه‌مس و سه‌ری سه‌رسوپورده‌گی له ئاستی‌دا ده‌نۆینه‌وه.. ده‌ریای دلی پر له ره‌حمی شه‌مس ده‌که‌ویته کولان و جو‌شه‌ش و گه‌رایه‌وه بو شاری قونیه [٦٤٤ کۆچی]. ته‌واوی ریڭگای نیوان دیمه‌شق و قونیه سولتان وه‌له‌د به‌پای پیاده گه‌رایه‌وه و شه‌مس

گه‌یشته قونیه، خونچه‌ی په‌ژمورده‌ی مهولانا ده‌می کرده‌وو ئاونگی ئاسمانی گه‌لاکانی تیر ئاو کردو هات و هوتکه‌ران له خزمه‌تی شه‌مسدا شه‌رمه‌زارییان بۆ مایه‌وه و داوای لیبوردنیان کرد.. زۆری نه‌کیشا هه‌ر ئه‌وانه دووباره که‌وتنه به‌ندو بالۆره‌ی نه‌شیواو، مهولانا لهم به‌یته‌دا ده‌لیت:

باز گستاخان ادب بگذاشتند

تخم کفران و حسدها کاشتند

دیسانه‌وه روودارو بیج په‌رواکان ئه‌ده‌بیان به‌لاوه ناو تۆو توخمی کفرو ئیره‌بیان له‌وه‌ردی مه‌ینه‌تا وه‌شاند. خه‌لکی شاری قونیه خروشان و تومه‌تی شیتی و دیوانه‌گیان کرده مهولانا‌داو شه‌مسیان به‌جادوگه‌ری تومه‌تبار کرد.. وه‌ نه‌بیج ئه‌و تیفک‌کینه‌ ته‌نها له‌ده‌می مه‌لاو عوله‌مای مزگه‌وته‌کانه‌وه بیستراییت، سه‌رتاسه‌ری شاری قونیه له‌وه‌دا یه‌ک ده‌نگ و یه‌ک ره‌نگ بوون، مهولانا به‌رده‌وام بوو له‌ ته‌ماشای سه‌ما و نه‌وای نه‌ی و موسیقادا، جل و به‌رگی خۆی گۆرپی و ده‌رس وتنه‌وه‌ی به‌لاوه‌ناو کلاویکی کوچی له‌خوری دروستکراوی له‌سه‌ر ناو پارچه‌ په‌شمی هندی له‌به‌رکرد و که‌وشی تایبه‌تی له‌پا کرد هه‌تاوه‌کو ده‌ستگای "ربابه‌ی" له‌ چوارخانه‌وه کرده شه‌ش خانه، ئیتر شه‌وو روژ به‌زمی "سماع" له‌ خزمه‌تی مهولانا‌دا ئه‌نجام ده‌دا.. به‌ ته‌ئکید ده‌رس و مه‌درسه به‌لاوه‌نان و جل و به‌رگی نه‌بینراو له‌به‌رکردن و به‌زم و موسیقا و سه‌ماکردن له‌ چوار ته‌نیشتیکی داخراوی وه‌ک قونیه‌دا، که پر بووه له‌ په‌یره‌وانی ده‌مارگرژی ئاینی، هه‌روا بیج ده‌رده‌سه‌ر نه‌ده‌گوزه‌را، ئه‌وانه‌ی وا په‌یره‌وی راسته‌قینه‌ی مهولانا بوون شیوه‌ی تازه‌ی زینده‌گی و کارو کرده‌وه‌ی مهولانا‌یان نه‌ده‌سه‌لماند و به‌ خه‌فه‌ته‌وه‌ ده‌یان وت: حه‌یف، ئه‌و پیاوه مه‌زنه، ئه‌و عالمه هۆشیاره، بنواره چۆن عه‌قلی له‌ده‌ست داوه، به‌م ده‌رد و فه‌تاراته‌یدا رویشتووه سه‌ری لیج شیواوه، دوژمنانی مهولانا و بنه‌ماله‌که‌ی ئه‌ویان به‌ هه‌ل زانی که‌وتنه ری‌کخه‌ستنی قسه‌و قسه‌لۆکی ناپه‌سه‌ند و بلاو‌کردنه‌وه‌ی، ده‌نگۆی نه‌شیواو و ناپه‌سه‌ند و که‌شیوه‌ی "سه‌ماع"ی مهولانا‌یان له‌ رووی شه‌رعه‌وه به‌ نه‌شیواوه و یاسای له‌ قه‌لم دا، هه‌تاوه‌کو وته‌و که‌لامی مهولانا‌شیان به‌ کفرو بی‌دعه‌ت ژمارد و له‌ناو خه‌لکه‌ زۆره که‌شدا "شه‌مس"یان به‌ جادوکه‌رو مولحید له‌ قه‌لم دا، له‌ به‌رانبه‌ریدا مهولانا ناوی شه‌مسه‌دینی کرده [مه‌غزه‌دین] جاروباریش [س‌رالله] هه‌ندی جاری تریش ده‌یوت [شه‌مسی من، خ‌وای من] بر‌وانه ئه‌م به‌یته که‌ ده‌لیت:

باز گستاخان ادب بگذاشتند

تخم کفران و حسدها کاشتند

لهم قه سیده‌دا سهرتاسه‌ری دوای به‌یته‌کان به وشه‌ی "شمسی من و خودای من" کۆتایی هاتوو، ئه‌وه‌ش به‌لای عوله‌ماو خه‌لکه‌که‌وه به وته‌یه‌کی نه‌شیاو و کوفرئامیز له قه‌لهم دراوه.

له‌لایه‌کی تره‌وه برێک له موریده‌کانی مه‌ولانا خه‌لکی شاری به‌لخ بوونه و خه‌لیفه‌و موریدی باوکی بوون، وه تاوتاو، دهم دهم ده‌رۆیشتنه لای مه‌ولانا و سودیان له رینماییه‌کانیان وه‌رده‌گرت، که شه‌مس هات و مه‌ولانا ده‌رس وتنه‌وه و مه‌جالسی شه‌رعی خسته لاوه، ئیتر ئه‌وانه، نه‌یانده‌توانی مه‌ولانا ببینن، له ولاشه‌وه، شه‌مس مه‌ولانای له ژوو‌ریکدا داده‌ناو بو خۆی‌شی له ده‌می ده‌رگادا وه‌ک "حاجب" ئه‌وه‌ستا و هه‌رکه‌سه‌یک به‌هاتابا بو چاو پیکه‌وتنی مه‌ولانا، یه‌خه‌ی پیده‌گردد ده‌یوت: ده‌ی بزائم چیت هه‌یناوه به‌دیاری؟

خزمان و نزیکانی مه‌ولانا، نه‌یانده‌توانی وه‌ک جاران به‌ ئاسانی مه‌ولانا ببینن. وه کوره‌ بچوکی مه‌ولانا "عه‌لائودین محهمه‌د" ده‌ستی له‌گه‌ل دوژمناندا تیکه‌لاو کردو برێک سه‌رچاوه لای وایه ده‌ستی له کوشتنی شه‌مسدا هه‌بووه..

ون بوونی شه‌مس

له وه‌له‌دنامه‌دا هاتوو هه‌وا موریدان و یاران مه‌ولانا کینه و بوغزی شه‌مسیان له دلدا‌بوو، که‌وتنه‌ ئازاردانی، شه‌مس له شاری قونیه بیزار بوو بریاری دا له‌وشاره‌ ده‌رچیت، جارێکی تر سه‌ری پیدا نه‌کات و جوړیک برۆا که‌س نه‌ییدۆزیتته‌وه، ئه‌ فلاکی ده‌لیت: له‌وه‌له‌د نامه‌یدا هاتوو که ده‌لیت..

شه‌مس له خزمه‌تی مه‌ولانادا ده‌بی‌ت، که‌سه‌یک دیت و به‌ چه‌ ده‌چرینیتته‌ گوئی شه‌مسدا که له ده‌روه بانگت ده‌که‌ن، شه‌مس به‌ مه‌ولانا ده‌لیت.. ئه‌وسا ده‌یانه‌وئ بمکوژن.. دوای ماوه‌یه‌ک مه‌ولانا وتی [ألا له الخلق و الامه فتبارك الله]، ده‌لیت هه‌وت که‌سی هه‌سود و خوی‌نرێژ په‌یمانیا‌ن به‌ستبو که شه‌مس بکوژن وه‌ک هه‌لیان به‌ده‌سته‌ینا به‌ چه‌قۆ به‌ربوونه شه‌مس و شه‌مس که‌ هاوارێکی کرد، ئه‌و هه‌وت که‌سه بیه‌وش که‌وتن.. کاتیک

مهولانا و رازی نهی

ههواله که ده گاته مهولانا وتی: [یفعل الله مایشاء و یحکم مایرید] "جامی" نهم داستانهی له "ئه فلاکی" یهوه وهرگرتووه، تنهها بهم جیاوازیه [ئهو حهوت کهسه که بههوش دین جگه له چهند دلۆپ خوین نه بیت هیچی تریان له شهمس وهدی نه کردووه لهو رۆژوه ئیدی هیچ ناویشانیکیک و سۆراخیک له شهمس به دهست نه کهوتوووه..]

له چهند سهراوهی ترده هاتوووه، کهوا خه لکی شاری قونیه کوره بچوکی مهولانا هان ددهن تا شهمس بکوژیت و سهرونومی بکات..

مامۆستای گهوره فروزانفهر دهلیت:

ئهوهی له ههمووی شیواترو راستتر ئهوهیه، سولتان وهلد له وهلدنامهدا وتوویهتی: ئهوانی تر له گهل عهقلدا ناگونجیت، مهولانا بیسیت ئهوا شهمس بۆ دهرهوه بانگ ده کریت ده کوژیت.. چۆن ئوقرهی گرتوووه له کاتیکیدا بۆ یهک سهعات دووری شهمس به لاوه دژوار بووه؟ ئهی شهمس چۆن وهک کاور دهراته بهر دهستی قهساوهکانی؟

لهوانه گوزهشته، ئهو رووداوه له مال و خانه و کاشانهی مهولانادا روویداوه، به دلنیاویهوه سولتان وهلدی کوره گهرهی مهولانا له ههموو کس ناگادارتر بووه..

یهشتا تاکو ئهمرۆ به دروستی نهزانراوه شهمس چی بهسهر هاتوووه و گۆره کهشی نادیاره.. چهند سهراوهیهک باس لهوه دهکات که گوایه گۆری شهمس له بندهستی گۆره کهی مهولانادایه، یه کیکی تر دهلیت، نه خیر گۆری شهمس له بندهستی گۆری دروستکهری قوتابخانه کهیدا که [ئهمیر بهدره دینه]، نهم ههواله جۆراوجۆرانه ئهوهی گه لاله دهکات تهزکه ره نووسان به دروستی ناگاداری ئهو رووداوه نه بوونهو ههرکس به ههوهسی خۆی ئهوهی له لا خوش بووه، ئهوهی نووسیوهو ئهوهی به پالپشتی "ئه فلاکی" که گوایه له وهلدنامه وهریگرتوووه.. کهچی له خودی وهلدنامهدا بهو شیویه نهوتراوه.. دوای بی سهروشویی شهمس، مهولانا ناگری عیشق بهربووته کهول و دهروونی.. دووجار کهوته ری بۆ دیمه شق بهدوای شهمسدا ناوهمید گهراپهوه.. ئه گهر مهولانا یه قینی له کوشتنی شهمس ههباویه دووسالی رههق به دوایدا گهراوه گهرمی و ساردی ریگاوایانی نیوان قونیه و دیمه شقی نه ده کرد، کهواته ئهوهی له وهلدنامهدا نووسراوه ئهوه دروسته، بهنده لهوهی دلنیا که شهمس له قونیهدا نه کوژراوه، به لکو غه ییه تی شهمس له قونیهدا له سالی ۶۴۵ کۆچی بوو.. تا ئیره ئهو بیروپرای فروزانفهره..

دوای بی سهر و شوین کردنی شه مس له شاری قونیه ههوالی کوشتنی شه مس
بلاوبوووه، ئەو ههوالهش به مهولانا گهیشتووه، بهلام دلای ناهیننی بیسهلمیننی و باوهپری
نهده کرد بویه وتویهتی:

«گفت یکی خواجه سنائی بمر
مرگ چنین خواجه نه کاریست خود
شمسی مگو مفخر تبریزیان
هرکه بمرد از دو جهان او نمرد»

یه کیک هات و وتی، خواجه سنائی مردوووه، نانهشیاوه ئاوا مه رگیک، شه مس مهلی،
بلی شانازی تهبریزیه کان، هه رکی بمریت ئەو له دو دونیادا زیندوووه..
دوژمنانی مهولانا بو دلزاری مهولانا روژانه سهده نوبایان دنایه وهو بکوژ بکوژی
شه مسیان ده گه یانده مهولانا.. ئەویش له ده ریای ئومید و نائومیدیدا توفان دهیبرد و دهیپنا
سه رگردان، په ریشان، وه ک کهشتیه کی شکاو و پینه کراو توفان دهست بهرداری نهدهبوو،
نهیده توانی له لیواریکدا لهنگه ر بگری و ئارام بیتهوه، گوئی هه لخشتوووه بو ههوالیک بو
ریواریک و دهیرسی، ئەری مه عشوقی پایه داری منت نه دیوه؟ نهشیاوه ئەی ریواری
نازیز ئەم هه موو ریگه ویانه، ئەو هه موو دوڵ و ده ربه ندو شارو و پراڤت دیوه، ده کری نازیزی
دلی منت نه دی بیت؟ ئیتر زورکه س شیفته گی مهولانای قوزایه وهو ده رویشتنه خزمه تی و
دهیان وت، له وپرا شه مسیان دیوه، تا مژدانه یان بداتی.. ده لین روژیک یه کیک هات و
وتی: شه مس له دیمه شقدا دیوه.. مهولانا دهستییک جل و بهرگی سه رتاپای بی به خشی،
یه کیک له دانیشتون وتی: قوربان ئەو کابرایه به درو ئەوهی عه رزی جه نابت کرد..
مهولانا وتی: من بو ههوالی درو ئەوهی دهدهم، بو ههوالی راستی شه مس ئاماده م روحم
پیشکەش بکەم، بویه وتویهتی:

«خبر رسیده بشام است شمس تبریزی
چه صبحها که نماید اگر بشام بود»

ههوالیان هیئا کهوا شه مسی تهبریزی له شامه، زوربه ربه یان هات و ئەو نه هات و
نه هات، ئەگه ر له شام بوایه، مه بهستی مهولانا لهو بهیته دا ئەوهیه ده لیت: زوربه ربه یان
چاوه روانیم کردو نه هاتی، خو وتیان ئیواره درهنگ تویان دیوه..

مهولانا و رازی نهی

مهولانا، زۆر به پهروشهوه بهدوای ههوالی شهمسهدیندا شهیدا و په‌ریشان به دهوری خویدا دهوراپهوه و شیعری دهوت، دوای چل روژ له‌گوم بوونی شه‌مس میزه‌ری سپی به‌لاوه ناو میزه‌ری ئاوریشمی له‌سه‌ر کردو تامرد بهو میزه‌رهوه ژیا.. شیوهی "سماع" ره‌وشتی مهولانا بوو به هوی گلیبروونه‌وهی خاوه‌ن زه‌وقه‌کان و حال داره‌کان و په‌روانه ئاسا به دهوری مهولانادا دهورانه‌وه هه‌واداریان ده‌کرد وه‌ک:

[قازی شه‌مسهدینی ماردینی، سه‌راجودینی نه‌رمه‌وی] که هه‌ردووکیان به عوله‌مای سه‌رده‌می مهولانا ده‌ژمی‌دردان. دوژمنانی مهولانا سماع و سه‌مایان قه‌ده‌غه کردبوو، به‌لام روژ به روژ بازنه‌ی ئه‌و ته‌حریم و بانگه‌وازی بدعه‌تو کوفری مه‌لاو شیخه‌ ده‌مارگرزه‌کان بری به‌ر ده‌رگای خوین نه‌ده‌کرد، چه‌ند مه‌لایه‌ک رویشتنه لای قازی سراجه‌دینی نه‌رمه‌وه‌ی وتیان: جه‌نابت له‌ جیگه‌ی په‌یامبه‌ری خودا دانیشتیوی، چون ریگه به‌ خۆت ده‌ده‌ی و ده‌رپۆیته بازنه‌ی "سماع" سه‌مای مهولاناه‌وه؟

قازی له‌ وه‌لامدا وتبوی: ئیوه نازان.. ئه‌و پیاهه‌ ده‌ست نیشان کراوی خودایه و هه‌ر به‌و ئه‌ندازه‌شه ئاگاداری زانستی جو‌راجوره، ئیوه گه‌لیک به‌ هه‌له‌دا رویشتیون...
بریاراندا کۆمه‌لیک پرسیار ئاراسته‌ی مهولانا بکه‌ن و له‌رووی زانستی ئه‌و کاته‌وه ئه‌وه‌ی زانیان، کردیانه پرسیار و ناردیانه لای مهولانا و ئه‌ویش به‌په‌ری لیها‌توییه‌وه وه‌لامی پرسیاره‌کانی دانه‌وه...

مهولانا بو دیمه‌شق ده‌روا

دوای هه‌والی جو‌راجور وا به‌ چاکی زانی به‌ره‌وشاری دیمه‌شق به‌ری بکه‌ویت، رهنگه شه‌مس بدۆزیته‌وه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی یه‌که‌مین دیداری نیوانیان له‌ شاری دیمه‌شقا بووه، به‌و ئومید‌ه‌وه به‌ره‌و دیمه‌شق به‌ریگه‌وت، له‌و رووه‌وه وتویه‌تی:

ما عاشق و سرگشته و شیدای دمشقیم
جان داده و دل بسته سودای دمشقیم
زان صبح سعادت که بتایید از آن سو
هر شام و سحر مست سحرهای دمشقیم

ئیمه عاشقی زاری بی‌ قهراری دیمه‌شقی، بی‌ روخ و بی‌ گیان مه‌ستی سه‌ودای

دیمه شقین، ئە گەر بەرەبەییانی خۆشبهختی لەوێرا ناسۆی وەدەرکەوی هەموو شەوگار و بەرەبەیانیک مەست و مەدهۆشی جادوی دیمه شقین مەولانا لە شاری دیمه شقدا مەجلیسی "سماع" و سەمای پینکھینا و نالە و شیوەنی دەورووبەری دەگرتەو و ئیوارە تا بەیان نالە ی شەمس، شەمس ی لە دەم نەدەکەوت، لەم بەیتە ورد بەرەو:

چندکنم ترا طلب خانه بخانه در بدر

چند گریزی از برم گوشه بگوشه کو بکو

بەدواتەو دەربەدەرم و سەرگەردان و وێرانە حال، مأل بە مأل وا دەگەرپم، تۆیش کۆلان بە کۆلان، شاخ بە شاخ لیم دوور دەکەویتەو. زۆر لە خەلکی شاری دیمه شق، ئەوانە ی ئەهلی حال بوون، بوونە موریدی مەولانا، ئەوانە ی نەیان دەناسی سەرسام دەیانروانی، شەمس لەبارە ی زانیاری زاھیرییەو نەدەگەیشتە پای مەولانادا، بەلام ئاوا عیشقیک و پەریشان حالیک مەولانا بۆ دەرویشیکی نەناسراوی وەک شەمس، بوو بوو سەریکی هەلنەھینراو، تەقەللاو دەربەدەری مەولانا بێ سود بوو. نائومید گەرایەو،

زۆری نەخایاند لە قونییەو دووبارە گەرایەو دیمه شق بەدوای شەمسدا، یانی گەشتەکانی مەولانا بۆ دیمه شق سەرجم چوارجاران بوو، ئیمە جگە لە کتاوی (وہلەدنامە) هیچ زانیاریەکی ترمان دەربارە ی دوا سەفەری مەولانا بۆ دیمه شق نیە. ئیتر مەولانا لە پەیدا بوونی جسمانی شەمس نائومید بوو، وە لە هەمان کاتدا، یانی لە پۆپە ی نائومیدی مەولانادا "ئەفلاکی" دەلیت: لە نەبوونی مەولانا لە شاری قونییەدا دەراستان و چاوساقانی ئەو شارە مەزبەتەیک دەکەن و دەینێرنە لای سولتان ی روم، تا بکەویتە فکری گەراننەو ی مەولانا بۆ شاری قونییە. گواہ سولتان چەند وەزیریک دەنیریتە دوا ی مەولانادا...

مامۆستای پایە بەرز "فروزانفەر" دەلیت:

من لام وایە و لەوہش دلنیام گەرانەو ی مەولانا بۆ قونییە، تەنھا لە رووی نائومیدیەو بوو و بەس. کەوا ئیتر چاوی بە شیوە ی باہەلۆزی شەمس ناکەویتەو. بۆیە گەراو تەو بۆ قونییە، وە ئەو ماویە کە لە دیمه شقدا بوو لە گەل کەسێکدا بەناوی شیخ "حمدەدین" بوو. ئەو ی کردو تە ئاوینە ی سلوک، کە گەراو تەو بۆ قونییە، حەمیدەدینی لە دیمه شق

به ره مه کانی شه مسه دینی ته بریزی

وهک زانراوه شه مسه دین پیانوکی دونیادیده و چاوکراوه و گه شتیاریکی همیشهیی بووه، هاوودم و هاوچه رخی زور له پیوانی گه وره ی ثانی روشنبیری زه مانی خوی بووه، وه له دونیای سلوکی بهرچاو و شاراووش خاوهنی پایه ی خوی بووه..

ئه گهر دهستی به لام شه مس پاریزی له وه کردووه، وه تا کوئیستاش کتاویکی نووسراوی قه له می شه مس به دهست نه هاتووه. به لام له دوو سهرچاوه دا، یه کهم، کتاویکه به ناوی "مقالات"، دووهم، ده به شی وته کانی شه مس له لایهن "ئه فلاکی" یه وه تو مار کراون به ناوی [معارف العارفین] ئه وه دوو کتاوه له لایهن موریدانه وه نووسراون، نه ک خودی شه مس، ئه نووسراوانه بریتین له بریک له وته کانی شه مس و وه لامی پرسپاری موریدانه، یا وه لامی دوژمنانی شه مسه، ئه وه ی له و پرسپار و وه لامانه دا هاتووه پیگه و جیگه و حه قیقی شه مس و په یوهندی پر له رازی نیوان شه مس و مهولانا روشن ده کاته وه. به تایهت کتاوی "مقالات" پر له خالی په سهندو پر له زرافهت و به گهنجینه یه کی ئه ده بیاتی فارسی ده ژمیردیت.. وه ئه وه ده فه سله ی "ئه فلاکی" دهرباره ی شه مس نووسیویه تی.. [فروزانفر] لای وایه له کتاوی "مقالات"ی وهرگرتووه..

فروزانفر، ده لیت: کومه له شیعریک کراوته کتاویک به ناوی [مرغوب القلوب]، سه رجه م سهد و په نجا دیره شیعره و له هیندوستان چاپکراوه، گوایه شیعری شه مسه، به لام ئه و شیعرا نه هیچ په یوه ندیه کی به شه مسه وه نیه، چونکه شه مس شاعیر نه بووه، وه به پیی خودی ئه و شیعرا نه نووسینی ئه و کتاوه شیعریه له ساللی ۷۵۷ کۆچی نووسراوه، یانی سهدو دوانزده سال به سه ر مهرگی یا ون بوونیدا گوزه راوه.

دوای ون بوونی شه مس و روژگاری مهولانا

مهولانا له پهیدا کردنی شه مس، که نائومیډ بوو گهراپه وه بو شاری قونیه به شیویه کی جیاواز له رابوردوو که وته وه ئیرشاد و ریتمایی خه لکی ده کرد، به رهوشتی ساکار و کرداری شیواو خه لکه که ی هان ده دا.. له راستیدا ئه و ماویه که هاوده می شه مس بووه و ئه و کاتانه ی به دوای شه مسدا گهراوه به موسافه رته تیکی عهقلانی دا ناو دل و دهر وونی پری پر بووه له حه قیقه ت و زهوقی جوان و شهوقی دیدار و تهواوی ههسته کانی گه لاله ده کردو وه ک دورپرو جواهری به ناو موریدانیدا په خشی ده کرده وه، له میژووی [۶۴۷ کۆچی] تا مه رگی [۶۷۲ کۆچی] مهولانا به بلاو کرده وه ی زانیاری نیلاهییه وه سه رگه رم بووه، به لام له رهوشت و تیغفرینی چاوساقانی ریبازه جوړا جوړه کانی رابوردوو ههروه ها دهر و بهری به دور بوو په یوه هسته به دوای ئاوینه یه کدا ده گهرا تاخوی تیداا ببینیته وه و بیکاته به لگه و خوی بدوینی، وه بو ئه نجامدانی ئه و مه بهسته شیخ سه لاحودینی هه لپژاردوه..

شیخ سه لاحودینی زه رکوب قونیه وی

سه لاحودین فه رهیدون، سه رته تا موریدی به هائودینی موحه قیق وه دوستی نیوان ئه و و مهولانا، به هوی به هائودینه وه بووه، له گهرا نه وه ی مهولانا دا بو دیمه شق و مردنی به هائودین، روژیک سه لاحودین ده روا بو مزگه وتی "ته بولفه زل" بو نوژی جمعه، له و روژده مهولانا له مزگه وتدا ده داو قسه ی بو خه لکی ده کرد، له پر عیشقی مهولانا له سه لاحودیندا ته جه لی کرد و سه لاحودین هه لساو خوی به سه ر پای مهولانا دا، ئیتر سه لاحودین بووه سه رسوپورده ی مهولاناو، مهولانا ش له موحه بهت و ریژلینانیدا دریغی نه ده کرد، به لام سایه و سیبه ری شه مس یه شتا فکر و زکری مهولانای داپوشی بوو، نه ختیکی خایاند تا مهولانا راسته وخو سه لاحودین بکاته ئاوینه ی خوی.. که دهر و بهر روانیان وا مهولانا کابراهی کی زرنگه ری کرده ته ئاوینه نماو شیخی خوی، نه چونه ژیر بارو

مهولانا و رازی نهی

دووباره له مهولانا یاخی بونهوه.. ندهه چووه عهقلیانهوه مهولانا کابرایه کی زرنګه‌ری نه‌خویندوه‌اری خه‌لکی شاری قونیه بکاته مورشید و شیخی خزی، به‌لایانه‌وه نه‌شیاو و نه‌گونجاو بووه، هه‌تاوه‌کو به "قفل"ی دهوت "قلف" و به [مویته‌لا]ی ده‌گوت [موفته‌لا] مهولانا کابرایه‌ک نه‌بوو بپرواته ژیر ئیراده‌ی هه‌سودانی ده‌ورووبه‌ریدا، ئه‌وه‌ی قه‌ناعه‌ت و باوه‌ری پئی بویه ده‌یکرد، هه‌مان سوژ و عیشقی شه‌مسی هه‌لژانده‌ سهر سه‌لا‌هودین دا، وه به‌گویره‌ی نزدیک بوونه‌وه‌ی روچی مهولانا له سه‌لا‌هودین به‌و ئه‌ندازه‌ رق و کینه‌ی ده‌ورووبه‌ری مهولانا دژ به سه‌لا‌هودین په‌ره‌ی ده‌سه‌ند، هه‌وال گه‌یشه سه‌لا‌هودین که ده‌یانه‌وی بتکوژن وه‌لامی دایه‌وه، ئه‌گه‌ر فه‌رمانی خودای له‌سه‌ر بی‌ت ئه‌وا خو‌ش‌حالم به‌و کوشتنه، وه من جگه له خیزی خه‌لکی، هه‌تاوه‌کو بکوژه‌کانم هیچی ترم له‌دلدانیه.. وته‌که‌ی سه‌لا‌هودین دل ره‌قی پیلان گپیرانی نه‌رم کردو تویه‌یان کرد، رویشه‌ته خزمه‌تی مهولاناو په‌شیمانیان ده‌ربری. یه‌کیک له‌وانه که هاو‌دهم و ره‌فیکی سه‌لا‌هودین بووه به‌ناوی [ئیسینولچاوش] په‌رچه‌می دوژمنایه‌تی دژ به سه‌لا‌هودین به‌رز کردوه‌ته‌وه..

ئیتیر عیشقی مهولانا روژ به روژ بو سه‌لا‌هودین له په‌ره‌سه‌ندندا بوو تا وای لی‌هات مهولانا فه‌رمانی‌دا به خزمان و منداله‌کانی و ده‌ست به دامینی سه‌لا‌هودین بن، هه‌ر واشیان کرد، وه بریکی زور له هه‌لبه‌سته‌کانی به سه‌لا‌حه‌دیندا هه‌لداوه وه‌ک ده‌لیت:

یکی گنجی پدید آمد در آن دکان زرکوبی

زهی صورت، زهی معنی، زهی خوبی، زهی خوبی

ئاگاتان لی نیه خه‌زینه‌ی زه‌ر ه گه‌نجینه‌یه که له‌و دوکانی زه‌رنګه‌ریه‌دایه.. ئیتیر پره له مه‌عناو مه‌عنه‌ویه‌ت و چاکه و دیسان چاکه...

روژئیک مهولانا له حالی "سماع" دابوو سه‌لا‌هودین له گۆشه‌یه‌کدا راوه‌ستابوو، له پره مهولانا قه‌سیده‌یه‌کی دوورو درپژی به‌ده‌مدا هات و سه‌ره‌تاکه‌ی به‌م به‌یته ده‌ست پیده‌کات:

نیست در آخر زمان فریاد رس

جز صلاح الدین صلاح الدین و بس

گر ز سر سر او دانسته‌ای

دم فروکش تا نداند هیچکس

هیچ که‌سیک له ناخر زه‌ماندا فریات ناکه‌وی، جگه له سه‌لا‌هودین و سه‌لا‌هودین و

به س.

ئەگەر پەیت بە سەرەتای رازی ئەوت بردوو، بیج دەنگ بە با کەس بیّت نەزانی .
جگە لە پەییوەندی رۆحی نیوان مەولانا و سەلاحودین نزیککی ژن و ژنخوازی کەوتە
نیوانیانەو فاتمە خاتونی کچگی سەلاحودینیان لە سولتان هۆلەد مارەکرد، وە لە شەوی
شاییدا مەولانا ئەم شیعەری وتوو:

بادا مبارک در جهان سور و عروسیهای ما

سور و عروسی را خدا ببرید بر بالای ما

پیرۆزییەت لە جیهاندا شایە و ژنەینانی ئیمە.. خودا بیکاتە نەسییمان شایە و شادی بۆ

ئیمە..

مەولانا پەییوەندیەکی پتەوی بە بنەمالەیی سەلاحودینەو پەیدا کردبوو. بۆ خۆی دەرسی
قورئانی بە فاتمەیی بوکی دەوت، کاتییک ناخۆشی کەوتە نیوان فاتمە و سولتان وەلەدی
هاوسەریەو، مەولانا کەوتە نیوانیانەو بۆ ئاشت بوونەویان..

مردنی شیخ سەلاحودین

دە سالی رەبەق مەولانا و سەلاحودین زركوب هاو دەمی یە کتر بوون، لە ناکاو سەلاحودین
نەخۆش کەوت و نەخۆشیەکی درێژی کیشا، تا بوو بە هۆی مەرگی، سەلاحودین داوای
لە مەولانا کرد تا لە بەندینخانەیی لەشی خۆی رزگار کات، مەولانا سە رۆژ نەرۆیشتە
دیداری سەلاحودین و ئەم نامەیی بۆنارد:

"خودا سەلامەتت کا، ئینشاللا، وە چەند بەیت هەلبەستی جۆراجۆر، پڕ لە دعای بۆ

نوسیوەو بۆی ناردوو..

لە پیش مردنیدا وەسیەتی کردبوو هیچ جۆرە شیوەن و عەزاداری رەسم و رەوالی پرسە و
هاتوچۆی بۆ نەکریت و بە پیچەوانەو شایە و "سماع" ئەنجام بەن، کە مردوو مەولانا
سەری سەلاحودینی لە کفن دەرەیناوەو بە نەقارەو موسیقاو هەشت دەستە شیعەر بویژان لە
پیشی تەرمەکیەو رۆیشتوون، وە مەولانا لە گەل تەرمەکییدا بە سەماو رۆیشتوو تا
مەزاری بەهائولەدی باوکی، وە لەوێرا تیژاوه [لە مانگی موحرەمی شەس سەد و
پەنجاو حەوتی کۆچی].. ئەم شیعەری لە رێورەسمی جەنازەکییداوتوو:

ای ز هجرانت زمین و آسمان بگریند

دل میان خون نشسته عقل و جان بگریند

ئهی ئهو کهسهی له دوریت زهوی و ئاسمان فرمیسک دهڕێژی دڵ خهلتانی خوینتهو پر له ئیشه روچ و رهوان سهرگهردانه و گریانی کردوته پیشه..
شیخ سهلاحودین پیاونکی به ئاین و خواپهرهست بوو، تا خوا ههز بکات ئارام و لهسهه خو، به پیچهوانهی شهمس که یه کپارچه شورو تهقهلالو جولانهوهی لی دهباری. سهلاحودین تامول، له سهرخۆیی و هیمنی لی دهباری، ئهو ئارامیهی بووبه هوئی ئاسایشی و لهسهرخۆی مهولانا.

حوسامه‌دین حه‌سه‌ن چه‌له‌بی

حوسامه‌دینی حه‌سه‌نی کورپی محهمه‌دی کورپی حه‌سه‌ن، که مهولانا له سه‌ره‌تای مه‌سنه‌ویدا ناوی به [کلیلی گهنجینه‌ی عه‌رش، رازداری گهنجینه و بایه‌زیدی زه‌مان و جونه‌یدی ئهم قوناغه‌ی ناو بردوووه] له بنه‌چه‌کدا خه‌لکی شاری ئورمیه‌ی نازه‌ربایجانی ئێرانه، وه مهولانا ناوی به ئه‌رمه‌وی ره‌گه‌ز ناو ده‌با، بنه‌ماله‌که‌ی له‌وێرا کۆچیان کردوووه له قونیه‌دا نیشه‌تجی بوونه‌و حوسامه‌دین له شاری قونیه‌دا هاتوته‌ دونه‌یاهه ۶۲۲ کۆچی نازناوی چه‌له‌بی، له شیعهره‌کانی مهولانادا یا ته‌زکه‌ره‌ نووساندا به حوسامه‌دین وتراوه، جگه له‌و ناوه به [آخی ترک]یش ناو ده‌برا، چونکه له بنه‌ماله‌ی ئه‌ودا چه‌ندین قه‌له‌نده‌ر و نازا ره‌فتاریان زۆر تیا‌دا بووه "فتوت" به مانای که‌له‌ پیای مه‌ردی مه‌ردانه که بازوو و شمشیره‌که‌ی له پیناوی هه‌زاران و لی قه‌وماواندا بووه‌و درێغیان له یارمه‌تی و به‌هاناو چونێ مه‌زلومه‌وه نه‌کردوووه، ئهو ره‌فتاره یه‌کیکه له به‌نده‌کانی ریازی ته‌سه‌وف، له سه‌ره‌تاوه‌ دیارده‌یه‌کی تاکه که‌س و مه‌زاجی بووه، له دوا‌ییدا که زۆر بوونه و بوونه به کۆمه‌لگایه‌ک، مه‌رج و ریازیان بو‌ خو‌یان داناوه چه‌ندین تاقم و کۆمه‌لی تریان لی جوی بووه‌ته‌وه، وه‌ک "عه‌یاران" ئهو کۆمه‌لانه‌ گرنگیان داوته‌ هی‌زی بازو کارو کرده‌وه‌ی جه‌نگی و چه‌ک، به هه‌موو جو‌ریکی.. دیاره چه‌ند که‌سیک له باو با‌پیرانی شیخی "ئه‌خیان" بوونه، به حوسامه‌دینیش وتراوه "ئه‌خی" حوسامه‌دین میرد مندال بووه باوکی مردوووه، لایه‌نگرانی باوکی ده‌ستیان گرتوه‌و پارێزگاریان لیکردوووه. زۆری نه‌کیشاوه له‌و کۆمه‌له

دوور كهوتوتوتوه و بووه به موریدی مهولاناو خهرقه ی بهنده گی پۆشیوه و له ریزی یه كه می په پیره و اندا جیگه ی بۆ ته رخا نكراوه، ورده ورده له رووی رهفتار و كرداری خودی حوسامه دینه وه، له مهولانا روژ به روژ نزیكتر بووته وه، به جوړیكی وا له خزمه كانی مهولانا نزیكتر. ئیتر ئه وه، عه تایاو دیاریانه ی له لایهن خه لكه وه دههینراوه ناو خانه قا ددرا به دهستی حوسامه دینه وه. به رپوه بردن و ئه مانه تی حوسامه دین چه ندین به رانبه ر باوه رپی مهولانا ی پته وه كردوه، روژیک ئه میر "تاجودین موعتزه" بری حه فته اه زار دره مه می سولتانی به دیاری بۆ مهولانا ده ئیریت و مهولانا ده لیت، ئه وه پاربه ته سلیمی حوسامه دینی بكریت، سولتان وه له د به باوكی ده لیت: هیچ له مالدا نیه، هه رچی دیاری ده گاته خانه قا هه مووی دده رتته دهستی حوسامه دینه وه، ئه ی ئیمه چون بزین؟ مهولانا ده لیت: به وه للاهی به بیلاهی به ته للاهی ئه گه ر سه د هه زار پهیره وه له برسیتیدا بیت و تاكه نانیک به دهسته وه بیت ئه ویش ده ئیرمه لای حوسامه دین.. ئیتر په یوه ندی مهولانا له گه ل حوسامه دیندا وای لیته ات، بی حوسامه دین كاتژمیریکی لا دژوار بوه.. له كتاوی [مناقب العارفين] دا هاتووه: [معین ولدهوله ی په روانه] له سه ر شه ره فی مهولانا كو مه لیک ی زور گلیرده كاته وه دهعه تی مهولانا ده كات.. مهولانا ده نوار ی كه حوسامه دینی تیادا نیه، بی دهنگ داده نیشیت و هیچ نالیت.. مو عینولدهوله، هه ست به وه ده كا و ده ئیرنه دوا ی حوسامه دیندا، ئه وه دم مهولانا دیته وته، ئیتر ده وه بهر ئه وه یان لا روون بووه "سماع" یك حوسامه دینی تیادا نه بوایه، ده می مهولانا گه رم نه ده بوو.. له پیشه کی مه سنه ویدا و ده فته ری چوارم و پینجه م و شه شه مدا به ئاشكرا پینگه ی حوسامه دین به لای مهولانا وه دیاره، وه ك له م قه سیده دا و چه ندین قه سیده ی تر دا ده رده كه وی:

ئه ی ضیاء الحق حسام الدین توی

كه گزشت از مه بنورت مثنوی

ئه ی تیشك و نوری حه ق و حه قیقه ت كه له تۆدایه، ئه ی حوسامه دین ئه وه تیشکی

تۆ بوو به رپای روژنكرده وه، تا من بتوانم مه سنه وی بنووسم..

لایه نگرانی مهولانا، وه ك سه رده می شه مس و سه لاهودین ئیره ییان به حوسامه دین

نه ده برد و خه لیفه یی ئه و یان قه بول كردبوو، له كتاوی "مناقب افلاکی" دا هاتووه، شیخینکی

گه وری هاو سه رده می مهولانا پیری دوو خانه قا بووه، "پیر ده مریت و ئه میركبیر تاجودین

مهولانا و رازی نهی

موعتنه، وا به چاک دهزانی ئەو دوو خانەقایە بکاتە ناوی حوسامەدین چەلەببەووە لە سولتان فەرمانی ئەو پیشنیارە وەرده‌گریت و روژیک تەرخان دەکریت بۆ ئەو ری و رەسمەو ئەمیر تاجودین خەلکێکی زۆر و ناسراوان کۆ دەکاتەووە تا ئەو خانەقایە کە ناوی خانەقای 'زیائودین وهزیر' بوو رادەستی حوسامەدین بکریت. مهولانا و بریکی زۆر له پهیرهوانی ده‌رۆن بۆ ئەو خانەقایە.. "نەفسەدین" کە ئەم داستانە دەگیرێتەووە و دەلیت:

بەرمالی حوسامەدینم هەلده‌گرت لە پر مهولانا بەرمالە کە لە من وەرگرت و دای بە کۆلی خۆیدا و وتی: من بۆی هەلده‌گرم بەرمالیان لە پیشەووە دانا تا حوسامەدین پیش نوێزی بکات، لە پر [ئەخی ئەحمەد] کە یه‌کیک بوو لە کۆمەڵی قەلەندەران، لە پر بەرمالی حوسامەدینی لا بردو وتی:

ئیمە ئەمەمان قەبول نیه.. مهولانا نارەحەت بوو لە خانەقا وەدرهات، ئەمیر تاجەدین "ئەخی ئەحمەد"ی گرت و ویستی ئیعدامی کا، مهولانا نه‌یهیلا، سەرئەنجام حوسامەدین ئەو خانەقایە یی سپێراو بەرپۆهی دەبرد..

سەرەتای دانانی مه‌سنه‌وی

گه‌وره‌ترین و گرنگترین ئاکامی په‌یوه‌ندی نیوان مه‌ولانا و حوسامەدین کتاوی مه‌سنه‌ببیه، کە کتاویکی هه‌ره‌گه‌وره‌ی ئەده‌بیاتی ئیرانیو و گه‌وره‌ترین کتاوی دنیای ته‌سه‌وفه، له‌ دنیای ئیسلامدا، وه‌ ئەو کتاوه‌ له‌ رووی پیشنیاری حوسامەدینەووە مه‌ولانا ده‌ستی پیکردوو، وه‌ له‌ پیش مه‌سنه‌ویدا لایه‌نگرانی مه‌ولانا به‌ره‌مه‌کانی [عه‌تتاری نه‌یشاپوری و سه‌نائی]یان ده‌خوینده‌وه.. غه‌زله‌یاتی مه‌ولانا باوه‌ک پر له‌ حیکمه‌ت، به‌لام له‌ دنیای ته‌سه‌وفدا ناگاته‌ پیگه‌ی مه‌سنه‌ویدا، له‌و رووه‌وه‌ شه‌ویک حوسامەدین له‌ خزمه‌تی مه‌ولانادا ده‌یت و پیشنیار ده‌کات تا مه‌ولانا کتاویک به‌ شیوه‌ی [ئیللاهی نامه‌ی سه‌نائی] یا [مه‌نتیقولته‌یری عه‌تتار] بنووسیتەووە، له‌ پر مه‌ولانا ده‌ست به‌ نووسین ده‌کا و قه‌سیده‌ی [بشنو از نی چون حکایت می‌کند] تا دوا به‌یتی کە ده‌لیت [بس سخن کوتا باید والسلام] ده‌نوسی و ده‌یدا به‌ حوسامەدین.. یانی ده‌مه‌وی ئەوه‌ی بلیم شاکاری مه‌سنه‌وی به‌و شیوه‌ به‌ وجودهاتوو.. با ئەویشه‌ بلین، تیشک و شوعاعی حوسامەدین به‌سه‌ر مه‌ولاناوه‌ له‌ شه‌مس ته‌بریزی که‌متر نه‌بووه.. ده‌ریای فکر و زکری مه‌ولانا دیسان که‌وته

شه پۆلدان و شهوی دا به دەم رۆژەووە بەردەوام بە نووسینی مەسنەووییەووە خەریک بوو مەولانا دەپوت و حوسامەدین دەینووسیەووە، بە دەنگی بەرز بۆ مەولانای دەخویندەووە، ئەو بەزمە تا نوێژی بهیانی بەردەوام دەبوو، بەو شیۆه بەردەوام بوون تا خێزانی حوسامەدین مردووە، ئیتر حوسامەدین گرفتاری غەمی خانمەکە ی بوو و بۆ ماوەی دوو ساڵ مەسنەوی راگیراوه و لە ساڵی ٦٢٢ کۆچی دووبارە مەولانا دەستی بە مەسنەوی نووسین کردووەتەووە، ئیتر تا کاتی مردنی مەولانا حوسامەدین و کەسانی تر بە نووسینی مەسنەووییەووە خەریک بوون..

وتووێژی مەولانا و حوسامەدین چەلەبی پازدە ساڵی کیشاوه.

مردنی مهولانا

مهولانا دهم گهرمی شیعر و مهعنهویات بوو له ناو یاران و پهیرهوانیدا، له پر ههستی به نازارو ئیشیککی سهخت کردووه کهوتوته ناو پیخه فی نهخوشیهوه، ههرچی تهیبب و ههکیمان کۆشاون پلهی تاو گهرمی لهشی داگرن نهیانتوانیوه، سهرتهنجام روژی یهک شهممهی پینجهمی مانگی جهمادولثاخری سالی ۶۲۷ کۆچی لهخورتاوادا نهو ههتاوه تیشک داره له ئاسوی رۆشنایی ئاوابوووه.. لهو دهمهیدا مهولانا نهخۆش کهوتوووه، خهلکی شاری قونیه دهمی خانهقایان چۆل نهکردوووه و کۆمهل کۆمهل خه مزهده لهویرا چاوهروانی ههوالی تهندروستی مهولانایان پرس و چو دهکرد.

شیخ سهدرهدين "کهیه کیک له گهوره پیاوانی قونیه بووه، هاتوووه بو ههوال پرسینی مهولانا و وتویهتی:

[شفاک الله شفاء عاجلاً] پلهت بهرزیت چاک ببهتوه ئینشاللا، مهولانا چاوی بهرز کردۆتهوه له وهلامی دوعاو گریانی شیخ و یاراندا مهولانا فهرمویهتی:

چه دانی تو که در باطن چه شاهی همنشین دارم

رخ زرین من منکر که پای آهنین دارم

بدان شه کو مرا آورد کلی روی ئاوردم

ز آن کو آفرید سنم هزاران آفرین دارم

گهی خورشید را مانم گهی دریای گوهر را

درون دل فلک دارم برون دل زمین دارم

دریون حمزه عالم چو زنبوری همی پر م

مبین تو ناله ام تنها که خانه انگبین دارم

دلا گر طلب مائی بر آید چرخ خضرای

چنان قمریست شاه من که آمن الامین دارم

نهو چهند بهیتهی سهروه له سهره مه رگدا وتویهتی تو له کوی دهزانی من له غه بیدا

کی هاونشینمه مه نواره رهنگی زهر دمدا من پای ناسنینم ههیه بزانه نهو شاههی منی

هیناودهته ئیره، له گۆشه و کهناری سهودای ئافهرینم ههیه
له نیو کویه ی جیهاندا وهک ههنگ وا دهفرم مهنواره نرکه و ئاله مدا من خانه و
کاشانه ی نه خشینم ههیه.
ئه ی دل ته گهر منت دهوی رووبهرووی چهرخه شینی کۆشکیکی شاهانهیه و ئاسایشی
ههتا هه تایم ههیه..

ئه فلاکی دهلیت: خیزانه که ی مهولانا پیی دهلیت، خۆزگه و ههزار خۆزگه چوار سه دسال
ته مهنت دهکرد، تا جیهانت پر له زانیاری دهکرد، مهولانا له وهلامیدا وتبوی: لیگه ری
مه گهر من فیرعه ونم یا نه مرودم، ئیمه له خۆرا نه هاتوینه ته دونیا وه.. ئیمه له م جیهانه دا
زیندانین، هیوادارم به م زوانه بگه مه به زمی ئازیزاندا.. ته گهر له بهر رینمایه خه لکی
بیچاره و گومرا نه بویه گه لیک زووتر ئه م ژبانه خاکیم به جی ده هیلا ده لی ن مهولانا ئاوا
وهسیه ته کردوه.

[اوصیکم بتقوی الله فی السر و العلانية و بقلة الطعام و قلة المنام و قلة الکلام و هجران
المعاصي و الآثام و مواضبة الصيام و دوام القيام و ترک شهوات علی الدوام و احتمال الجفاء
من جمیع الآثمه و ترک مجالسة السفها و العوام و مصاحبة الصالحین و الکرام فإن خیر
الانسان من ینفع الناس و خیر الکلام ما قل و دل و الحمد لله و حده..]

وهسیه تتان بۆ ده که م هه می شه به ئاشکرا و نه پتی له خودا به دور نه که ونه وه، که م بنون
که م بخۆن، که م بدوین، دوورین له گونا و تاوان ئاگاتان له نوێژو رۆژو بی، دوورین له
ههوا و هه وه سه کانه وه، تامولتان هه بی ت دوورین له ناکه س به چه و گه وجه کانه وه، بکۆشن
له گه ل پیاوه چاکه کاندای تیکه لاوبن، ئه وانه پیاو چاکن خێرو بهر ژه وندی خه لکی ده پارێژن،
جوانترین وته ئه وهیه که م بللیه یه و پرمانا، سوپاس بۆ خوی تاک و ته نه ا.

خه لکی شاری قونیه گه وره و بچوک له ری و ره سمی تهرمی مهولانا دا به شدار بوون،
مه سیحی و جوله که و غه یه دینی تر له رووی عه قل و دل وه، له ری و ره سمدا به شداریان
کردوه، شیخ سه دره دین نوێژی به سه ردا خویندوو وه له غه مدا بیه هۆش که وتوه، ماوه ی چل
رۆژ پرسه ی مه رگی مهولانا به رده وام بووه.. مهولانا له پیش مه رگی دا ئه م قه سیده ی نووسیه
که ده لی ت:

بروز مرگ که تابوت من روان باشد
گمان مبر که مرا درد این جهان باشد

برای من مگری و مگو دریغ دریغ
بدام دیو درافتی دریغ آن باشد
جنازه ام چو ببینی مگو فراق فراق
مرا وصال و ملاقات آن زمان باشد
مرا بگور سپردی مگو وداع وداع
که گور پردل جمعیت جنان باشد

له روژی مهرگمدا که تابوتم به لاتا گوزهرا، وا تینه گهی غه مزدهدی ئهم جیهانهم.. بو
من مه گری و بلیی حریف که روئی.. ئه وه ناره واو هه وه سه. تهرمه که مت ده، نه لئی ئه وه
رویشتنه بو هه تاهه تایه من ئه وه سا خانه ی هه میشه یی نشینم
که منتاندا به دهست خاکه وه نه لئی وا رویشتی.. باوهر بکه ن ئه وه ده مه یه من له
به هه شتی به رینم...

دوای مهرگی مهولانا [عهله مودینی قه یسه ر] که ده مرستیکی شاری قونیه بووه، به
بری سی هزار (۳۰۰۰۰) دره می به خشی تا ساختمانیکی جوانی رازاوه ی به سه ر
گوپری مهولانا وه دروهست بکات [موعینه دین سلیمان په روانه] هه شتاهه زار (۸۰۰۰۰)
دره می خسته سه ر ئه وه بره پاریه و له دواییدا بری په نجا هه زار (۵۰۰۰۰) دره می تری
به خشیه رازاندنه وه ی گومه زو ساختمانی مه زاری مهولانا.
مهولانا له نزیک مه زاری باوکیه وه نیژراوه تا ئیستا زیاتر له په نجا که س له بنه ماله ی
مهولانا له وه مه زاردها نیژراون..

روشنبیران و شیخ و سو فیانی سه رده می مهولانا

مهولانا له گهل زور له چاوساقانی زه مانی خویدا ئاشنایه تی په یدا کردووه، شیوه ی ژیان و
ریبازی مهولانا سنوورشکین بووه و چاوساقانی دوورو نزیک بووه به خولیایان تا به
خزمه تی بگهن.

له وانه گوزه شته که مهولانا له بنه ماله یه کی ناسراوی خانه قاداردا هاتوته دونیا وه بو
خوی له زانست و ئه دهب و زانیاری ئیسلامیدا پۆ په نشین بووه و شیوه ی ریبازه که ی بووته
هوی بیروپرای جوراچور و برپیک به په سه ندو برپیکی تر به ناپه سه ندیان دانا وه، هه ر دوو

راکه نهیتوانیوه بیروپرای مهولانا بگۆرپیت و له کارو کردووهی خویدا تا دهمی مه‌رگ به‌ردهوام بووه..

سه‌درۆدین محهمه‌دی کورپی ئیسحاق قونه‌وی

ئهم زاته یه‌کیک بووه له په‌په‌هوانی محیدین عه‌ره‌بی و خه‌لکی شاری قونیه‌یه و خانه‌قاداری کردووه، زۆر به‌ره‌مه‌می زانستی و سوفیانه‌ی لی به‌جیماوه، وه دایکی ئهم زاته شوی کردووته محیدین عه‌ره‌بی ته‌لبه‌ته به‌بیوه‌ژنیتی.

هه‌ر به‌لای ئه‌وه‌وه په‌روه‌رده بووه، جگه له دونیای ته‌سه‌وف و زانیاریه‌کانی، ئاگاداری زانستی ئاینی و زانستی رۆژو سه‌رده‌مه‌که‌ش بووه، وه له شاری قونیه‌دا مه‌دره‌سه‌و خانه‌قای هه‌بووه زۆر که‌س له‌ژێر چاودێری ئه‌ودا پله و پایه‌ی زانستی و ته‌سه‌وف فی‌ری‌بووه، وه‌ک سه‌عه‌دینی حه‌مه‌وی، موئه‌یه‌دودینی جندی، فه‌خرو‌دینی عیرا‌قی. کتاوی "مفتاح الغیب" و "نصوص وفکوک" و "نفحات‌الهییه" له‌لایهن ئه‌وه‌وه نووسراوه...

سه‌ره‌تا سه‌درۆدین دژ به‌ مه‌ولانا داوه هه‌نگاوی ناوه، سه‌ره‌نجام له‌ ریگه‌ی شیخ سراجودینه‌وه بووه به‌ موریدی مه‌ولانا و تویه‌تی: "ته‌گه‌ر بایه‌زیدی بسطامی و جونه‌یدی به‌غدادی مه‌ولانایان بديایه‌ ده‌ست به‌ دامینی ده‌بون.."

رۆژیک کۆمه‌لیک له‌ حزوری سه‌دره‌دیندا دانیشتبون له‌ پر مه‌ولانا ده‌که‌وی، شیخ و خه‌لکه‌که‌ رویشتنه‌ پیشوازی، له‌ خواره‌وه‌ داده‌نیشیت، شیخ هه‌رچی کۆشاهه‌ تا له‌ سه‌ر مافوره‌که‌ دانیشت، و تویه‌تی: "نه‌خیر، وه‌لامی خودا چون‌ بده‌مه‌وه..."

مه‌ولانا نه‌چووه ژیر داواکه‌یه‌وه..

سه‌رده‌می ناکۆکی شیخ و مه‌ولانا..

رۆژیک مه‌ولانا مل دناو ده‌روا بو‌ لای شیخ. جی نشینه‌که‌ی دپته‌ ده‌روه‌وه‌ ده‌لی: شیخ لی‌ره‌ نیه‌.. مه‌ولانا پیتی ده‌لی: وسبه‌، تو‌ ئه‌وه‌نده‌ له‌ شیخه‌که‌ت فی‌رنه‌بویته‌ تا له‌ خو‌ته‌وه‌ قسه‌ نه‌که‌ی.. مه‌ولانا ده‌گه‌رپیته‌وه..

قوتبه‌دین مه‌حمود شیرازی

ناوی قوتبه‌دینی مه‌حمودی کورپی مه‌سعودی کورپی موسلمی گازه‌رونی شیرازی بووه، یه‌کیک بووه له زانایانی سه‌رده‌می خوئی [۶۷۴ - ۷۱۰ کۆچی] هه‌ر له‌باو و باپیره‌وه له کاروباری رۆشن‌بیریدا کاریان کردووه، وه له هه‌مان کاتدا ده‌ستی له کار و کرده‌وی پزیشکیدا هه‌بووه و یارمه‌تی خه‌لکی داوه، وه له قه‌زویندا له ژێر ده‌ستی [نه‌جمه‌دین ئەبول‌حه‌سه‌ن عه‌لی کورپی عومه‌ر] مردوی ۶۷۵ کۆچی، کاری کردووه.

قوتبه‌دین له هونه‌ره ئیسلامیه‌کاندا وه‌ک حیکمه‌ت ئیلاهی، ته‌بیعی، پزیشکی، ریازی، مامۆستایه‌کی لیژان بووه، چه‌ندین کتاوی له‌و بابه‌تانه نووسیوه، وه‌ک [شرح حکمه‌ الاشراق] و [شرح کلیات قانون] و [نهایه‌ الادراک] و [تحفة‌ الشاهی] و [درة‌ التاج] ... قوتبه‌دین، گه‌شتی ولاتی رومی کردووه، سه‌رده‌می‌ک قازی بووه له شاری سووس..

ئه‌فلاکی ده‌لیت: رۆژیک قوتبه‌دین بۆلای مه‌ولانا ده‌روا و ده‌پرسی: ریازی تۆ چه‌یه؟ مه‌ولانا ده‌لیت: ریگه‌ی ئیمه‌ مردنه و ئه‌وه‌ی هه‌مانه له‌گه‌ل خۆماندا بییه‌ین بۆ ئاسمان وه تا‌کو نه‌مری پێی ناگه‌ی..

قوتبه‌دین له وه‌لامدا ده‌لیت: ئای خودایه چی بکه‌م..؟

مه‌ولانا له‌وه‌لامدا ده‌لیت: ئه‌م چی بکه‌مه، به‌سه..

له‌وه‌کاته‌وه قوتبه‌دین بووه به موریدی مه‌ولانا..

فه‌خره‌دینی عێراقی

ناوی فه‌خره‌دین ئیبراهیم شه‌ه‌ریار بووه [۶۰۰ - ۶۸۸ کۆچی] له بنه‌چه‌دا خه‌لکی شاری هه‌مه‌دان بووه و نازناوی "عراقی" له‌به‌ر ئه‌م ئیراقی لای خومانه‌ی هه‌لنه‌بژاردوه ئه‌و ده‌م ده‌قه‌ریکی بان و پۆری ناو ئێران به عێراق و ئیستا به ئه‌راک ناوده‌برێت..

به‌گۆڕه‌ی گێڕانه‌وه‌ی "ده‌وله‌ت شاه" دوا‌ی ته‌واو کردنی خوله‌کانی خویندن [شیخ شه‌هابودینی سه‌ه‌ره‌وه‌ردی] به‌پیشه‌واو مورشیدی خوئی هه‌ل‌بژاردووه، له دوا‌ییدا له رووباری شیخ به‌هائودینی زه‌که‌ریای مولتانیدا له‌نگه‌ری خسته‌وه به‌دریژایی بیست و پینج ساڵ له خزمه‌تیدا گۆزه‌راندوه، یانی له ساڵی ۶۴۱ تا‌کو ۶۶۶ کۆچی، که ساڵی کۆچی شیخی ناوبراوه، وه دوا‌ی مه‌رگی شیخه‌که‌ی له‌سه‌ر جیگه‌ری شوینی شیخه‌که‌ی له‌گه‌ل خزمانیدا

تیکدهچن و به بهانهی حج کردنهوه، مولتان به جی دههیلیت و له شاری مهکه و مه‌دینه‌دا چه‌ندین قه‌سیده‌ی نایاب دهنوسج.. عیراقی یه‌کیکه له گه‌وره شاعیرانی شه‌دیه‌بیتی ئیران و دونیایه‌ک زرافه‌ت و پاکی و ناسکی له خوی به جیه‌یلاوه. عیراقی دوا‌ی حج، ده‌گاته ولاتی روم و له خزمه‌تی شیخ سه‌دره‌دین قونه‌وی به فیروونی ئوسولی عیرفانی ده‌ست به کار ده‌یج.. وه له شاری قونه‌یه‌دا ناویاوی شیعر و شاعیریتی عیراقی ده‌گاته زور جینگه و شوین. وه "موعینه‌دینی په‌روانه"، گه‌لینگ ریژی لینگرتوه و له شاری "توقات" دا خانه‌قایه‌کی بو دروست کردوه، دوا‌ی ئه‌وه‌ی موعینه‌دین گرفتاری ده‌ستی خانی مه‌غول [ئه‌باقان ۶۷۵ کۆچی] ده‌بیّت و ده‌کوژریت، ولاتی روم به‌جی ده‌هیلج و ده‌روا بو شام و میسر. له میسر دا ریژی زوری لیده‌گیرری و ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بو شام و له شام کۆچی دوا‌ی کردوه و له سالحیه‌ی دیمه‌شقا ده‌نیژریت..

بیگومان عیراقی گه‌یشته‌ته خزمه‌تی مه‌ولانا، وه به بۆنه‌ی دۆستایه‌تی نیوانی مورشیده‌که‌ی عیراقی که [سه‌دره‌دین] مه‌ولانا له ری و ره‌سمی "سماع" دا به‌شدار ده‌بوو، شه‌فلاکی ده‌گیرپه‌ته‌وه: من عیراقیم له حزوری مه‌ولانا دا دیوه و یه‌کیک بووه له خانه‌قا نشینه‌کانی سه‌رده‌می مه‌ولانا، وه یه‌کیک بووه له گه‌وره شاعیرانی رۆژگاری خوی..

شیخ نه‌جمه‌دینی رازی

ناوی نه‌جمه‌دین ئه‌بو به‌کر عه‌بدووللا کورپی محمه‌د [کۆچی] ۶۵۴] مردوه، له شاری "ره‌ی" دا هاتوه‌تو دونیاهو و یه‌کیک بووه له خه‌لیفه‌کانی نه‌جمه‌دین کوبرا، له لایهن نه‌جمه‌دینه‌وه نیردراوه بۆلای خه‌لیفه‌که‌ی که ناوی "مه‌جده‌دین به‌غدادی" بووه، تا له ژیر چاودیژی ئه‌وا قوناغه‌کانی زانیاری بپریت، وه له سه‌رده‌می هیرشی مه‌غولدا ئه‌وه‌ی بیتوانیبا خوی رزگار ده‌کرد له‌گه‌ل چند دۆستیکیدا رایکردوه بو ئه‌رده‌بیل و له‌ویژا خوی گه‌یاندوته ولاتی روم و [عه‌لائودین که‌یقوباد] به خویه‌وه‌ی ده‌گری و ریژی فراوانی لیده‌گریت..

شیخ نه‌جمه‌دین کتاوی [مرصاد العیاد]ی نووسیوه که به یه‌کیک له کتاوه پایه‌داره‌کانی دونیای ته‌سه‌وف ده‌ژمیردیت، وه ئه‌و کتاوه به‌زمانی فارسی نووسیوه، ئه‌م زاته زور تیکه‌لاوی مه‌ولانا و شیخ سه‌دره‌دین بووه، له کتاوی [نفحات الانس] دا هاتوه:

کاتیک نهو سی ئهستیرهیه، یانی مهولانا جهلالودین و سهدره‌دین قونهوی و شیخ نهجمه‌دینی رازی کو دهنه‌وه تا نویژی خوژئاوایان کردوه، داوا له شیخ نهجمه‌دین ده‌که‌ن تا به‌رنویژیان بو بکات، دووجار سورهی [یا ایها الکافرون]ی خویندۆته‌وه، که نویژ ته‌واو ده‌که‌ن، مهولانا جهلالودینی رومی به گالته‌وه به شیخ سهدره‌دین ده‌لیت: وا دیاره نهو دووباره خویندنه‌وهی سورهتی "یا ایها الکافرون"، یه کیکیان بو تویه و نهوی تریان بو منه..

به‌هائودینی قانع توسی

به‌هائودینی ئه‌حمه‌دی کورپی مه‌حمودی قانع توسی، نه‌ویش له ترسی په‌لاماری مه‌غولدا ولاتی خوئی به جیهیلاره و خوئی گه‌یاندۆته روم و له سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی [عه‌لائودین که‌یقوباد]دا گه‌یشتوته نه‌وی و ریژی زۆری لیگی‌راوه، وه مه‌دحی عه‌لائودین که‌یقوباد و غیاسه‌دین که‌یخوسره‌وه و عیزه‌دین که‌یکاوسی، کردوه، وه میژووی سه‌لاجقه‌ی به‌ناوی سه‌لجوقنامه نووسیوه‌ته‌وه هه‌روه‌ها کليلة و دمنه‌ی کردوته شیعر و گه‌یشتۆته خزمه‌تی مه‌ولانا..

ده‌گیژنه‌وه: روژیک مه‌ولانا له مه‌درسه‌که‌یدا ده‌بی، له‌پر مه‌لیک و شوعه‌را ئه‌میر به‌هائودینی قانعی که به خاقانی زه‌مان ناو ده‌برا، له‌گه‌ل کو‌مه‌لێکدا دینه‌ حزوری مه‌ولانا. قانعی ده‌لیت: "سه‌نایی"م خو‌ش ناوی، چونکه موسلمان نه‌بووه، مه‌ولانا ده‌لیت: به‌چی ده‌لیلیک ناموسلمان بووه..

قانعی ده‌لیت: به‌وه ده‌لیله‌ی ئایاتی قورئانی له شیعره‌کانیدا تیکه‌ل کردوه. مه‌ولانا له وه‌لامیدا وتویه‌تی: زۆر به‌ تورپونه‌وه وه‌لامی قانعی ده‌داته‌وه ده‌لیت: بی ده‌نگ به، نه‌گه‌ر موسلمان په‌له و پایه‌ی به‌رزی سه‌نایی بدیایه، کلاوه‌که‌ی له‌سه‌ری ده‌که‌وته سه‌ر زه‌وی.. گوايه تو موسلمانی؟

سراجودینی ئه‌رمه‌وی

ناوی قازی سراجه‌دین نه‌بولسه‌نا مه‌حمودی کورپی نه‌بویه‌کری ئه‌رمه‌وی، [۵۹۴ – ۶۸۲ کۆچی]، یه‌کیک بووه له‌ گه‌وره‌ زانیانی سه‌ده‌ی هه‌شته‌م، زانا بووه له‌ ئسولی دین و

فيقهو مهنتيقدا، يه كينك بووه لو قوتايياني [كه مالودين يوسف] كتاويكي نووسيوه بو ناوي [مطالع الانوار] وه قهتبهدين رازي شهرحيكي دوورو دريژي بو نووسيوه.. سراجهدين، سالاني دواوايي ژيني، له قونيهي گوزهراندوه، له سه ره تاوه دژ به مهولانا جولاهوتوه، به لام سه ره نجام هاتوته ژير ركيقي مهولاناوه..

سه فيهدين هندي

سه فيهدين محمهدي كوري عه بدوره حمان هندي [٦٤٤ - ٧١٥ كؤچي].. له ولاتي هيندرستاندا هاتوته دونياوه، له ويرا چوو، بو حج و گه دشتوته ولاتي ميسر و له ويوه گه يشتوته ولاتي روم و له خزمهتي قازي سراجهديندا گيرساوته وهو به كاروباري زانستي نيسلاميه وه خريك بووه، سي سال دواي مردني ماموستاكي ٦٨٥ كؤچي ده روا بو شاري ديمه شق و له مه دره سه ي ته تابه كيه و زاهريه دا، ده بيته ماموستا و مانگيگ دواي شه وه ده مري، سه فيهدين زانايه كي به توانابوه، چه ندين كتاوي نووسيوه، وهك [نهاية الوصول الى علم الاصول و زبدة الكلام في علم الكلام] سه رها يه كينك بووه له مونكي راني مهولانا.. به لام له دواييدا بووه به موريد.. مهولانا وتويه تي: ههزار گاوري رومي بكه يته نيسلام له قناعت پي كورني سه فيهدين پيم ناسانتره.. سه فيهدين، له مه دره سه ي لو كه فرو شوكاندا ماموستا بووه.

شيخي نه جهل سه عدي شيرازي

ماموستاي گه ووه و شاعيري به توانا سه عدي شيرازي هينده له شه ده بياتي فارسيدا پايه به رزه هه رچي بو بنووسم كه مه.. شه زاته هاوچه رخي مهولانا بووه، وه له گه شت و گوزاره كانيدا له گه ل مهولانا يه كتريان ديوه، دوو سه رچاوه مان به ده سته ويه، كه شه دوو زاته يه كتريان ديوه، يه كه م. "شه فلاكي" يه دووه م دانه ري كتاوي "عجائب البلدان"، به دريژي له و رووه وه دواوه.

مه ليك شه مه سه ديني هندي كه فه رمانه رواي شيراز بووه، پارچه زه ويه ك بو شيخي سه عدي دا بين ده كا و داوا ده كات به يتيك شيعر له و رووه وه بنووسيت.. شه ده مه ش

مهولانا و رازی نهی

قه سیدهیه کی مهولانا گهیشتبوه شیراز "سهعدی" .. ئەم بهیته شیعری مهولانایه بۆ
فهرمانهوا دهنیژیت:

هر نفسی آواز عشق میرسد از چپ و راست

ما بفلک میرویم عزم تماشاگر است

هەر چرکهیه ک ئاوازی عیشق له چهپ و راستهوه دهگاته گویم، خۆم پێ راناگیرى،
روو به ئاسمان دهپۆم.. له دواى ئەو بهیتهوه نووسیویه تی شایه کی پایه بهرز له ولاتی رومدا
زهوری کردووه، که کەس لهو جوانتری نهوتووه [مه بهستی له مهولانایه].. وه من ناتوانم
روو به ئەستانه ی ئەو پاشا بلنده نهپۆم و سهری ته عزیمی بۆ دانه نوینمه وه.. وه سهعدی
شیرازی روو به قونیه بۆ دیداری مهولانا کهوتۆته ری..

له کتاوی [عجائب البلدان] دا هاتووه و دهلیت: له گهشت و گوزارهکانی سهعدیدا
دهگاته شاری قونیه و له نزیکى خانه قاکه ی مهولانادا جیگیر دهییت و دهیهوی شیعریک
له بابەت و شیوهی شیعرهکانی مهولانا بنووسیت و دهست پیده کا بهم بهیته [سرمست اگر
درائی عالم بهم برآید] ناتوانی بهشی دووهه می بهیته که تهواو بکات ئیواره بۆ خزمه تی
مهولانا دهپوات، له "سماع" دا بهشداردهی.. له پر مهولانا بههه مان بهیتی ئەو دهست پیده کا
و قه سیدهیه کی دووردریژ دههۆنیته وه:

سرمست اگر درائی عالم بهم برآید

خاک وجود مارا گرد از عدم برآید

ئه گهر بتوانی بگه یته پله و پایه ی شهیدایی و مهستی دونیایه کی بهربلاوت دهست
دهکهویت، خاک و خۆلی ئیمه له دوا رۆژدا تهپوتۆزیکى گه وهی لی هه لدهستی..

چهند سهرچاوهیه کی شیعری به دهسته وهیه کهوا سهعدی له چه ندین بهیت و قه سیدهیدا
جوانی دهبراه ی مهولانای وتووه.

شه هريار و فه زمانه وایانی سه رده می مه ولانا

برېک له فه زمانه وایانی سه لجوقی که له لایهن مه غوله وه فه زمانه وایان ده سټیټیکردووه، له دواییدا په رچه می سه ربه خویمان هه لگرتووه، زوربه ی زوری شاکانی سه لجوقیه کان ریژ و دلنه وازیان له شاعیران و ئوده با و داهینه ران گرتووه، وه به تاییه ت "مه ولانا" یان گه لیک به لاره گرنګ و ریژدار بووه، په لاماری له ناکاوی مه غول و له ناو بردنی ده سه لاتی خواره زم شاهیان، زور که س ئه وه ی به توره بوونی ئاسمانی خوداییان زانیوه، که خه لکه که له دین و ئاین و شه ریه ته وه دوور که وتنه ته وه، خوداش غه زه بی گرتووه مه غولی بو هه ناروون. دوی شه ری "کوسه داغ" له نیوان غیاسه دین که یخوسره وه فه زمانه ناسراوه که ی مه غول [بایجونویان] وه سه رکه وتنی مه غول، ده سه لاتدارانی سه لجوقی که وتنه ژیر فه رمانی مه غوله وه.. عیزه دین که یکاوس شاه [۶۴۳-۶۵۵ کۆچی] یه کیک بووه له موریدانی مه ولانا، وه [روکنه دین قلیچ ئه رسه لان ۶۵۵-۶۶۴ کۆچی] چه ندین جار گه یشته ته خزمه تی مه ولانا، زور له ئومه راو وه زیره کان، له مه جالیسی "سمع" دا به شداریان ده کردو له زه تیان له دونیای ته سه وف ده برد، هه روه ها سولتان روکنه دین، ئه ویش خو ی به موریدی مه ولانا ده زانی، هه روه ها سولتان جه لالودینی قهره تای، وه تاجه دین موعته ز، وه موعینه دین سه لمان، که ناسراو بووه به [په روانه] وه زیریکی گه لیک زیره ک و لیها توو بووه، که خانی مه غول "ئه باقائان" فه رمانی کوشتنی داوه کولاندویانه و له گوشته که یان خواردووه، هه تاوه کو خودی خانی گه وره، وه ک ره سم و ره وال له و گوشته ی خواردووه

به رهه مهکانی مهولانا

ئهوه ئاشکرایه تهواوی ژییانی مهولانا له بازنه‌ی رۆشنبیری و زانیاری به‌دهر نه‌چوو، شه‌وو رۆژی ژییانی به‌ فیروون و فیروکنه‌وه خه‌ریک بووه، ورده‌ و ورده‌ش گه‌یشته‌وه‌ته‌ عاله‌می عیرفانی، به‌لام ئه‌وه‌ی ئاشکرایه نه‌ توانراوه‌ ته‌واوی و ته‌کانی مه‌ولانا بخه‌ینه‌ سه‌ر کاغز، وه‌ ئیمه‌ له‌وه‌ی دده‌ویین که‌ به‌ده‌ستمانه‌وه‌یه

یه‌که‌م غه‌زه‌لیات

ئه‌م به‌شه‌ زۆرتر به‌ [دیوانی شه‌مس] ناسراوه‌.. وه‌ ئه‌و غه‌زه‌لانه‌ی به‌ناوی سه‌لاحودین زه‌رکوب و حوسامه‌دین چه‌له‌بی نووسراون، ناگه‌نه‌ هامتای غه‌زل وه‌ به‌ناوی [خاموش یا خمش‌کن] پایانی بی‌ هیناوه‌، ئه‌گه‌ر که‌سیک ئاگاداری چه‌نیه‌تی به‌یه‌ندی نیوان مه‌ولانا و شه‌مس نه‌ییت وا ده‌زانی شه‌مس شاعیره‌یکه‌ی گه‌وره‌ی دنیای ئه‌ده‌بیاتی فارسی یه‌ و [دیوانی شه‌مس یا کلیات شمس] هه‌ر بۆ خۆی ناوه‌که‌ی وا له‌ ته‌ماشاکه‌ر ده‌کا که‌ تیفکریت ئه‌و دیوانه‌ شه‌مس نووسیویه‌تی، نه‌ک مه‌ولانا.. بۆ خویشی فه‌رموویه‌تی

مفخر تبریزیان شمس حق دین بگو

بلکه صدای تو است این همه گفتار من

شانازی ته‌واوی ته‌بریزیه‌کانه‌ هه‌تاوی حه‌ق و حه‌قیقه‌ت و ئاینه‌ شه‌مس، ئه‌وه‌ ده‌نگی تۆیه‌ له‌مندا ده‌نگ ده‌داته‌وه‌و من دینینه‌ گوفتار.. ئه‌و ئاشناییه‌ ده‌رو ده‌روازی نویی له‌ مه‌ولانا کردۆته‌وه‌، دیوانی شه‌مس سه‌رحه‌م سی هه‌زار به‌یته‌ (٣٠٠٠٠)، وه‌ نوسخه‌ ده‌ست نوسه‌کان ٤٠٠٠٠ تا ٥٠٠٠٠ به‌یته‌، دیوانه‌ چایه‌که‌ی په‌نجا هه‌زار به‌یته‌، وه‌ له‌و دیوانه‌یدا پشکی گه‌وره‌ به‌ر شه‌مس که‌وتوه‌و به‌ دوا‌ی ئه‌ودا سه‌لاحودین، له‌و دوانه‌ که‌متر حوسامه‌دین، چونکه‌ له‌ شاکاری مه‌سنه‌ویدا زۆرتر ناوی حوسامه‌دین هاتوه‌..

مامۆستا فروزانفهر ده‌لیت:

له‌وه‌ی دلنایام بریک له‌ شیعری شاعیرانی تر که‌وتونه‌ته‌ ناو شیعره‌کانی مه‌ولاناوه‌، وه‌ک

شيعری جه مالودینی ئەسفەهانی، وه شه مسی تەبەسی و ئەنوهی و له گەل بیست غەزەلی سولتان وه له دی کوری..

وهک ئەم بەیتە شیعەرە که هی جه مالودینی ئەسفەهانیە:

یا ترا من وفا بیاموزم

یا من از تو جفا بیاموزم؟

من له گەل تۆدا نازانم وه فا فیریم یا بی وه فایی و جه فا؟

مەسنەوی

کۆنترین شیوهی شیعری فارسیه و زۆریه ی زۆری شاعیرانی ئەدەبیاتی فارسی به شیوهی مەسنەوی شیعریان نووسیوه.. حوسامەدین چەلەبی، مەولانای خستە که لکه لهی نووسینی مەسنەوییه وه هەر ئەو له حزبیە قەسیدە [بشنو از نی] نووسیوه که یه کیکه له به ناویانگترین شیعەرەکانی

له سالی ۶۵۷ کۆچی، دهفتهری یه که می مەسنەوی تەواو کردوه، به شی دووه می له سالی ۶۶۲ کۆچی دهست پیکردوه ئیتر رانه وه ستاوه تا شهش دهفتهری تەواو کردوه.. برپیک لایان وایه مەسنەوی ناوی [سیقل الارواح] هوه، نهک مەسنەوی، فروزانفەر ئەو بۆچوونه به ههله دهزانیت و رەدی دهکاته وه..

مامۆستای گهروه [نیکلسن] دهبارە ی شهش دهفتهری مەسنەودی وای نووسیوه:

دهفتهری یه کهم	۴۰۰۳ بهیتە
دهفتهری دووهم	۳۸۱۰ بهیتە
دهفتهری سیههم	۴۸۱۰ بهیتە
دهفتهری چوارهم	۳۸۵۵ بهیتە
دهفتهری پینجهم	۴۲۳۸ بهیتە
دهفتهری شهشهم	۴۹۱۶ بهیتە

کۆی گشتی دهکاته ۲۵۶۳۲ بهیت، به لام لهو رووهوه بیرورا جیوازه.. دیاره باوهر پیکراوترین نوسخه وهک مامۆستا فروزانفەر ده لیت.. نوسخە ی مامۆستا "نیکلسن" ه تەواوی له نوسخەکانی تر جیی باوهرتره، چونکه ئەو له سهەر نوسخه دهستنوسهکانی سهردهمی

مهولانا نووسراونه ته وه، ههروهها مامؤستای دانا فروزانفهر ده لیت: جوانترین باسیک دهربارهی مهسنهوی نووسراوه، له لایهن که مالودین حوسهین خوارزه میه که له کتاوی [جواهر الاسرار] دا به فارسی نووسراوه، ههروهها [مهلا حوسهینی کاشفی] تهویش به حق جوانی نووسیوه..

روباعیات

له سالی ۱۳۱۲ کۆچی له لایهن چاپخانهی تهخته ره شاری تهسته نبولدا له چاپدراوه، که سه رجهم ۱۶۵۹ چوارینهیه.. بریکی گومانی لیکراوه هی مهولانا بن..

فیه مافیه

ئه م کتاوه بریتیه لهو وتانهی که له مهجالسدا مهولانا وتویهتی وه بههاتودینی کوری مهولانا ناسراو به سولتان وهلد له گهل موریدیکی تردا یاداشتیان کردوه.. ئه و کتاوه پرسیارو وهلامه و بریک لیکدانه وهی سو فیگه ری وه له ویرا داستان و روودای جو راجوری تیا نووسراوه، وهله و کتاوهیدا مهولانا دهربارهی باوکی و شه مسی ته بریزی و سه لاجودینی زه رکوب و حوسامه دین چه له بی تیا دا باس کردوه..

مه کاتب

بریتیه له نامه کانی مهولانا که بو ناسراوه کانی سه رده می خوی نووسیویه تیه وه.. نامهیه کی نامؤشگاری مهولانایه بو: [فاتمه خاتون] کی کچی سه لاجودین زه رکوب و ژنی سولتان وهلدی کوری، نامهیه ک بو سولتان وهلدی کوری، نامهیه ک بو سه لاجودین زه رکوب له کاتی نه خوشیدا..

مه جالس والسعیه

ئه و وتانهیه که له پشتی مینبه ره وه وتویه تی..

خېزانى مهولانا

مهولانا چوار مندالې هه بووه..

۱- به هائودين محمه مد، ناسراو به سولتان وهله د.

۲- عه لائودين محمه مد [۶۲۴ - ۶۶۰ کؤچي] وا باوه که شه مسی ته بريزي شه و

کوشتويه تي .

شه دوو کوره له يه ک دايک بوونه، دايکيان ناوی [گه وهه ر خاتون] کچي

شهره فهديني سه مهرقه ندي بووه..

۳- موزه فهره دين شه مير عالم، له سالي ۶۷۶ کؤچي مردووه..

۴- مه له که خاتون [له ۷۰۳ کؤچي مردووه]. دايکي ناوی [گرا خاتون قونه وهی] بووه

له سالي ۶۹۱ کؤچي دا مردووه. جگه له سولتان وهله د، هيچ يه ک له منداله کاني مهولانا

پله و پايه ي زانستي يا ثاينيان به ده ست نه هيناوه..

به هائودين محمه مد، ناسراو به سولتان وهله له شاري (لارنده) دا له ۶۲۵ کؤچي

هاتوته دونياوه، وه مهولانا بو خويندن و فيربوون له گهل براکيدا نارديوانيه شاري ديمه شق

دواي هوت روژ له مردني مهولانا شيخ حوسامه دين و بريکي که ي پيراني ته ريقه ت

دهرؤنه لاي سولتان وهله د و ده لين: ده بي له جيگه ي مهولانا دا بيت. سولتان وهله د، شه وه

قه بول نا کاو ده ليت، تو له زه ماني باوکمدا جينشيني شه بوپته وه تا ده گه يته وه خزمه تي

باوکم من هه ر بچوکي تو م و هه لدهستي دهستي ماچ ده کات..

يازده سال خه ليفه گه ري کردووه، له سالي ۶۸۳ کؤچي مردووه، خه ليفه تي سولتان

وهله د دواي حوسامه دين سي سال کيشاوه، له سالي ۷۱۲ کؤچي مردووه.. چوار کوري

هه بووه، به ناوی:

عارف چه له بي

عابد چه له بي

زاهد چه له بي

واجد چه له بي

مهولانا و رازی نهی

دوای عارف چله‌بی که کورپه گه‌وره‌ی سولتان وه‌لد بووه، عابد چله‌بی ده‌یته خه‌لیفه [۶۸۲ - ۷۲۹ کۆچی] واجد چله‌بی ۶۸۵ - ۷۳۳ کۆچی ده‌یته خه‌لیفه و پینجه‌مین خه‌لیفه‌ی مهولانا زاهد چله‌بی له [۶۸۶ - ۷۳۴ کۆچی] خه‌لیفه بووه..

سولتان وه‌لد کچیک‌کی هه‌بووه به‌ناوی [مطهره سولتان عابد خاتون] که شازده‌هه‌مین خه‌لیفه‌ی مهولانا چله‌بی مه‌حمود عارف له نه‌وه‌ی ئه‌و خانمه بووه.. جگه له ئه‌وانه‌ی وا ناومان هیناون، تا ئیستا [سی کس ۳۰] بوون به خه‌لیفه‌ی مهولانا.. وه دوا خه‌لیفه‌ی ئه‌و بنه ماله‌یه [بورهانودین چله‌بی] بووه. که له خه‌لیفایه‌تی لابراره.

بشنو از نی چون حکایت می کند

از جداییها حکایت میکند

ئه‌مه به یه‌کیک له شابه‌یته‌کانی مهولانا ده‌ژمیردریت، مهولانا، به وردی ئاگاداری موسیقا بووه و بۆ خۆیشی په‌یوه‌سته نایی یا شمشالی لئوه به دوور نه‌بووه، له‌وه‌ی دلنیام و هه‌روه‌ها زۆربه‌ی زۆری چاوساقتانی ریبازی مهولانا و مهولاناناسان هه‌مان بۆچونیان هه‌یه که‌وا مه‌به‌ست هه‌تا ئامیره‌که به دم و لئو بۆی پیا‌ده‌کریت و مهولانا له زۆر جیگه و بابه‌تیدا به وردی له‌و نایه‌ی دواوه

ای نای بس خوش است کز اسرار آگهی

کار او کند که دارد از کار آگهی

یا ده‌لیت:

دل‌م ز ناله‌ سر‌نای باید

که از سر‌نای بوی یار آید

له زۆر له هه‌لبه‌سته‌کانیدا به شیه‌وه‌ی جۆراجۆر و جیاواز ئامیری نای کردو‌ه‌ته ده‌سته‌گیره و زه‌رافه‌تی پیح نواندووه.

ای درآورده جهانی را ز پای

بانگ نای و بانگ و بانگ نای

یان ده‌فه‌رمیت:

ای نای خوش نوای که دلدار و دلخوشی

دم می و هی تو گرم و دم سرد می کشی

نايه كانى مهولانا، فرينه له تهلبندى لىش و پهيكهر و توانا و خوى خستوته جهخت و بهختى عشق و عاشقيهوه، سا نه گهر شه مسى ته برىزى يا حوسامه دينى چله بى كردويته دستگيره له شكومهندى پهروه دگار خوى نزيك كاتهوه، وه له پيش ته وهى له بادهى عيشقى شه مس مهست و مهدهوش نه بوو بوو تاكه بهيتيك هه لبه ستي نه نوسى بوو، نهو عيشقه خوداييه، نهو ههسته بى پهرواييه، پهړ و بالى له مهولانا وهدهره يئاو ناسمانى دونياى پر راز و نيازى عيشق و عاشقى تهى كرد و ههر ساتيك له قوربنيكى كاكيشى شينى ناسماندا له پهرواز و فريندا سرگهرم و شهيدايانه خولى خواردوهو گونگرى سه رسام كردوه و دهستى بازنهى گونگرتن و تيفكرين بردوهو ناهنگى سحرناميزى عيشقى چرپاندوته گويى داو نهو دم له خلسهى عيشقى خوداييدا پيكه وه وهك دوو دلؤپ رزاونه ته دهرياي بى ليوارى ستايشى خواوهندا، نهوه ناهنگ و هه لبه ستي نهو نيه مروارى ناسا له دهسى مهولانا وهدهردين، نهوه جادوى عيشق و عاشقيه زمان و بيرو نه نديشهى نهوى ته تسليم كردوه، نهوه وشهى ستايشى پهروه دگار ده لى ناهنگ و نهواى ساز و تار له دهلى مهولانا ريزى بهستوهو شه پؤل شه پؤل باو و توفانى حهق و حهقيقت له جيهاندا دهى پرژينينه سر بوون و نه بوون و زيندوانا..

سه رجهم نهو وشه و واژانه، دانه دانه چ ناله و دهر دو ژان بى يا ناهنگ و تهرانهى جوان بى، يا ناوازى په رته واژى به دؤل و دهر بندى عيشقدا هات و چؤ بكا، نزيك بوونهوه، توران و دوورى، يا سه بورى يا مامه لى هه به و هانيهى دونياى رهندي، گله مه ندى نامؤژگارى، يا ياخى بوون، ناوړى ليدهيتهوه، نهو بى پهرواييه هه مووى رازى خوداييه، ريپازيكه هؤنراوتهوه، ليوانيكه خوراوتهوه، ريچكه و ريپازى ته ريقيهته، ملوانه كهى حهقيقت ته له گهر دنى مهولانا نراوه، پهيوه ندى و پيوه ندى نه زه ليه له دهست و بازوى مهولانا خراوه، نهوهى بهنده به "مهسنهوى" دا چومه، لام مه معلومه يا خوئندومهتهوه، يا بيستومه نهو ريك خراوه ناسمانيهى له ماوهى ده سالدا هؤنپوهتهوه..

حوسامه دين چله بى ده لىت:

نهو شاكارهى هينايه كايه وه نه گهر بهو شيوه په نجهى له قوفلى حهقيقت گيرنه كردبا زه ره زه ره دتوايه وه، مهولانا وهك شاعيرانى تر وشه و واژهى هه لنه بژاردوه، سه رگهردان به دواى ريزيه ندى و سهودادا پهناى بو پيچ و خهم و لار پى بير كردنه وه نه بردوه.. نهو پهناى

مهولانا و رازی نهی

بردووته بهر "نای" و نهودی رازو نهودی نیاز و حکیمت ههیه بۆی کردووته پهناو "نای" هیناوته ناله و شیوهن، چهند جار نهودی کردوه.. چهند بار به زیندویی گه‌یشتوته "فنافیلا" و مردووه.. نهو "نای" دهسته‌گیریه، نهو "نای"، بۆ ناشوفته دهرونی مهولانا ته‌کبیره، مه‌به‌ست نزیک بوونه‌وه له خودایه، مه‌به‌ست له ئامیری "نای"ه.. بۆیه له حکیمت سه‌رای مه‌سنه‌ویدا ههر پو پیاکردنی نای داستانی بوون و نه‌بوونه، ئاوازیکی خوداییه له دهره‌ندی توناوتونا.. بنواره چی ده‌فه‌رمویت:

ما چو نایم و نوا در ما ز تست

ما چو کوهیم و صدا در ما ز تست

نهوه نه‌وای ناسکی عیشقی تۆیه نهرم نهرم ده‌گاته گوی، رازی تۆیه، بۆیه وه‌ک له چیا‌دا ده‌نگ ده‌داته‌وه ده‌فه‌رمویت:

عالم چو سر نایی و او در هر شکافی میدمد

هر ناله دارد یقین زان دو لب چون قند قند

جیهان وه‌ک رازی نایه، پو به ههر کونیک‌کی بکه‌ی بانگه‌وازی یه‌قینه له دوو لیوه شه‌ک ئاسا وه‌دردیت و کی ده‌لیت نای حه‌قیقه‌ت ده‌نگی نایه..؟
ده‌فه‌رمویت:

بحق آن لب شیرین که میدمد در من

که اختیار ندارد بناله این سرنا

ئه‌شه‌هو پۆی نهو دوو لیوه شیرینه، چه‌پاو‌که‌ری هه‌ستی ژینه، نهودی بیه‌وی کردوویه‌تی، نهوی ویستیه‌تی بردویه‌تی، خواجه چ رازی‌که ناله و نه‌وای نهو سرنایه؟
مقبل ترین و نیک پی در برج زهر کینت تی
زیرا نه‌د لب بر لب تاز تو آموزد نوا
نهو نایه شیوا‌ترین پی‌نگه‌ی هه‌یه، نهوه نایه ریژدارترین جی‌نگه‌ی هه‌یه، که ده‌ینه‌یته سه‌ر لیوت ده‌ناری چ نه‌واو ئاهه‌نگیک‌کی هه‌یه ئای خودایه له‌و ستایشه.
ده‌فه‌رمویت:

چگونه زار ننالم از کسی که گرفت

بهر دو دست و دهان او مرا چو سر نای

نای، چۆن نه نالینم و گریان نه که مه پیشه، وا توانای هه بی، ئەو بهرزه فریه م هه بی چ
نیاز به گفتی زۆر؟

ما چو چنگیم و تو زخمه می زنی
زاری از ما نی تو زاری می کنی
گر بدو نیکم تو از ماهگیر
ما همه چنگیم و دل ما چو تار
گاه یکی نغمه تر می نواز
گاه زتر بگذرد و در خشک آز
گر ننوازی دل این چنگ را
پس بود اینش که نهی برکنار

له دونیای بهریلاوی سوڤیگه ریدا [فهناى فيعل يا فهناى ئه فعالى] برپیک نامیری
مۆسیقا به کاربراهه، وهک "چهنگ و رهبابه و دهف و تهپل و دههۆل" ئەو نامیرانه بی
ئوهی لیدرین دهنگیان لیوه نایه.. ئەوه دهست و پهنجهی هونهرمهنده ئەوانه دینیتیه ناله و
ههرا، ئەوانه دهسته مۆی ریتمه مهوزونه کانی ژهنیاره وا هونهرمهنده دهست به کارن..
بۆیه فهرمویه تی:

یکدم بانگ نجات، یکدم آواز مات
می زند آن خوش صفات برمن و بر وصف حال
هاوارم سهرفه رازیه.. ته ماشاکه، بیج دهنگیم تیفکرینه، لیج ددها ئەو جوان رهفتاره که
چۆنم، بۆ من بۆ تو ورده کاریه له وهسفی نه بون و بونم.
یا فهرمویه تی:

همه جهان دهلند و توی دهل زن و بس
کجا روند زنو چونکه بسته است سُبُل
تیکرای جیهان دههۆلێکه و بۆخۆت دههۆل ژهنی توو ئەوانه بو کوی دههۆن، ئەوانه له
دهستت وهدهرناچن، باوهر بکه له هه موو لاهه.. ریگه یان لیج گیراوه..
وا وهدهرده کهوی بهو شیوه په نابردن بۆ ئەو نامیرانه سهراوه کهی دهگه پیته وه بۆ ئەم
نایه ته که فهرمویه تی: [مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْمَرْمَارِ لَا يَحْسُنُ صَوْتَهُ إِلَّا بِخَلَاءِ بَطْنِهِ]

مهولانا و رازی نهی

مهولانا له مهسنه‌وی چاپی [لیدن. ج ع ب ۴۲۱۳] وه هه‌روه‌ها له دیوانی "کبیر" دا له بهیتی [۶۴۷۲ - ۱۸۲۳۵] ئاماژی بۆ کردووه، وه بنه‌ما کۆنه‌که‌ی ده‌گه‌رپه‌تته‌وه بۆ [ئه‌بو تالب محهمه‌دی کورپی عه‌لی کورپی عه‌تبه‌ی مه‌کی] که له سالی ۳۸۶ دا مردووه، مهولانا گۆرپه‌یه‌تی وه مامۆستای گه‌وره‌ی به‌هه‌رده‌ار "به‌دیع الزمان فروزانفهر" له کتاوی "ئه‌حاده‌یث مشنوی" چاپکراوی زانکۆی تاراندا، لاپه‌ره‌ی "۲۲۲" دا بلاوکردۆته‌وه..

ئه‌وه خۆخسه‌له‌تی مهولانایه‌ په‌یوه‌سته له‌شتیکێ بچوک یا له‌بیرچو شاکاریکی سازاندووه‌و کردویه‌تیه هه‌وینی زه‌وق و سازهنده‌گی وه‌ک له سه‌ره‌تای مه‌سنه‌وی و دیوانی "که‌بیر" دا جوړیک وه‌ده‌ری خسته‌وه له هه‌یچ په‌رتوکیکی تردا به‌وشیوه باسی لی نه‌کراوه..

ئه‌وانه هه‌مووی دیاردیه‌کی حاشا هه‌له‌گه‌ مه‌به‌ستی مهولانا ته‌نها نه‌وای جادو ئامیزی نه‌یه که کردویه‌ته پردی عیشق و به‌سه‌ریدا گوزه‌راوه‌و به‌و ئاهه‌نگه زه‌ریفانه که له ناله‌ نالی ئامیزی "نه‌ی" وه‌ وه‌ده‌ره‌اتوووه په‌ی به حه‌قیقه‌ت بردوووه رو به‌ خودا ئاسمانی عیشقی ته‌ی کردووه، بۆیه فه‌رمویه‌تی: .."یاران وا نه‌زانن من مه‌سنه‌ویم نووسیه‌وه.. نا، وا تینه‌گه‌ن.. ئه‌وه ویردو وشه‌و واژدی عیشقه، ئه‌وه رازو نیازی مه‌عشوکه، منی بی لاف و گه‌زاف، به‌لگه‌م، ده‌سته‌گیره‌م، من په‌پوله‌یه‌کی بال سوتاوم، ئاشوفته‌و بی تاوم، هه‌ناو برژاوم، به‌ ده‌وری مۆمی حه‌قیقه‌تدا ده‌چه‌رخیم، عاشقانه ده‌رۆم و دیم، من ورته‌م له ده‌م وه‌ده‌رنایه، ئه‌وه "نا‌ی"، سه‌روودی یه‌زدانی ده‌هۆنیه‌ته‌وه، رازی "نا‌ی"، به‌ غه‌یری خودا هه‌موو شتیکت له‌بیر ده‌چیتته‌وه، من که‌ی ئه‌وانه‌م وتوووه وا تی نه‌گه‌ی، .. فکری من، بی‌ری من ده‌سته‌مۆی هه‌یژکی ئاسمانیه، ئه‌وه وشاردی تی‌فکرینیکی خوداییه، بۆیه شادم، بۆیه غه‌مگین و به‌ربادم... مهولانا ئه‌و پێشه‌کیه ئاسمانیه‌ی نووسیه‌وه، مهولانا حه‌وت نه‌مۆمی ئاسمانی دیوه بویه له ریز و ریچه‌کی شاعیران و هه‌روه‌ها بوونی چوارچیوه‌دار لا ته‌رازه‌که‌ی به‌سته‌وووه توخنی نه‌که‌وتوووه له پشته‌ی په‌رده‌وه، په‌رده‌کان داده‌دریت و ده‌رحه‌ق به‌ نووسه‌ران و شاعیرانی که‌م هه‌ناسه و کورت هه‌نگاوانی ئه‌و ده‌مه وه‌ده‌ر ده‌خات که چه‌نده گیلانه شیفته‌ی خۆ نوان و خام و دوور له وژدان لی‌ره‌وله‌وی ده‌رپۆن و دین، ده‌رباره‌ی سه‌ماو سه‌فاو "سماع" ده‌دوین و به‌ دوور له شه‌ریعه‌ت و ته‌ریقه‌تی داده‌نین، بۆیه له دوو به‌یتا وتویه‌تی:

هرکسی از ظن خود شد یار من

يا فەرموئەتی:

سیر من از ناله من دور نیست

ئاماژەییە بۆ ئەو کۆمەڵە کۆتا بیرو دوژمن کردارو گەوج رەفتارو سەودا گیرانەیی دەکا..

ئەوێ خۆیندەتەو، چەند بەیتێکی سەرەتایی "مەسنەوی"یە کەوا کەمالودین حوسەینی خوارزەمی راستەوخۆ ئاماژەیی بۆ کردوو و عەبدولرەحمان جامی راستەوخۆ ناوی بردوو..
لە لایەکی ترەو، برێک لە چاوساقانی دونیای ئەدەب و مەسنەوی ناسان، بە شیۆهییەکی تر لە "نەیی" دەوین، کەوا وشەیی "نەیی" لە ئەدەبیاتی سوڤیگەریدا یانی مەردی تەواو وە لە زمانی فارسیدا وشەیی "نی" مانای نەفیە و نەچونە ژێر، واتە مەردی تەواو ئەو کەسەییە بێر لە زاتی خۆی نەکاتەو، لە کاتیکدا زۆر لە چاوساقانی ئەدەبیاتی فارسی ئەوێ رەد دەکەنەو کەوا "نەیی" بە مانای نەفی بیّت، لەو گۆزەشتە پیاوی تەواو پێ گەیشتوو لە حاڵی دەردی دووریدا نیە، وە ئەو بەیتانە بانگەوازێکی حەیی عەلا سەلاتە بۆ دووری و پێ نەگەیشتن. وە پایە و پلەیی "کەمال" و رینگایە کە بێ سەروین و تەواو نەبوو، ئەگەر بەرەو خۆدا رویشتن سەرئەنجام بیّت، لەنیۆ گەورەیی خۆدی خۆدایدا پایان و نیهایەتێک نیە..

لە فارسیدا فیردەوسی لە شانامیدا وشەیی "نەیی" وەک نەفی بەکار هیناوە.

دل پارسی با وفا کی بود

چو آری رای او نی بود

وە لە برێک لە دەقەرەکانی ئیراندا وەک بشرویه یان سنوری تەبەس وشەیی "نەیی" وەک نەفی بەکار دەبن.

يا دەلین:

"مەبەست لە "نەیی" پینوسە "قەلەم" کە ئاماژەیی بۆ "قلم" و "لوح".

يا دەلین:

"ئەو حەقیقەتی موخەمەدیە کە لە گەل قەلەم و لەوحدا نامیختە بوو، وە ئەو ئاماژەیی بۆ نایەتی "اقرأ"، مەولانا بۆ زەرافەتکاری پەيامەکانی بە "بشنو" دەستی پیکردوو، وە سەرچاوەکەیی دەگەریتەو بۆ نایەتی "و اذا قرى القرآن فاستمعوا له و انصتوا"..

یا وتویانه:

ئهوانه‌ی له دونیاو ئه‌وه‌ی تیا‌دایه خۆیان که نارگرتوه، له زیندانی له‌ش و په‌یکه‌ردا خۆیان به‌ند کردووه، وه له ئاره‌زوی گه‌رانه‌وه بو‌ی دونیا ناله‌یان به‌رز ده‌بیتته‌وه و گله‌یی ده‌ست پێ ده‌که‌ن.

ئه‌و جو‌ره بو‌ی چونانه له‌ گه‌ل که‌سایه‌تی و بو‌ی چونه‌کانی مه‌ولانا‌دا نا‌گونجیت..
دانای مه‌زن فروزان‌فه‌ر ده‌لێت:

"ئه‌و بو‌ی چونانه سه‌رچاوه‌که‌ی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بو‌ی نوسخه تازه‌کانی مه‌سه‌نوه‌ی، که تیا‌دا نووسراوه." بشنو از نی چون حکایه‌ت می کند.. هتد" له کاتی‌کدا راسترین نوسخه که نوسخه‌ی "قونیه‌یه" وه له رووی نوسخه‌ی ده‌ستخه‌تی خودی مه‌ولانا نووسراوه له به‌رانبه‌ر خه‌لیقه‌که‌ی "حوسامودین چه‌له‌بی خویندراوه‌ته‌وه نا‌گونجین له‌ گه‌ل وشه‌ی "این نی" دا، وه ئه‌و بو‌ی چونانه که بر‌دویانه‌ته سه‌ر گوايه به‌ مه‌عنا‌ی [قه‌له‌م و له‌وح و حه‌قیقه‌تی محه‌مه‌دی" یه، به‌ هیچ جو‌ری نا‌گونجین و به‌شیاو‌ی نازانم وه ئیسماعیل ئه‌نقه‌ره‌وی و یوسفی کو‌ری ئه‌حمه‌دی مه‌ولانا ئه‌م به‌یته‌یان له‌سه‌ر نوسخه‌ی قونیه‌ گه‌ردۆته‌وه:

کز نیستان تا مرا ببریده اند

در نفیرم مرد و زن نالیده اند

لێ‌رده‌دا "نفیر" به‌واتای ناله‌ نال و زاری و شیوه‌ن و پارانه‌وه هاتوه..

له‌ کتاوی "نفیرنامه‌ی" محه‌مه‌دی عه‌وفی" دا وتراوه "به‌رگی یه‌که‌م لاپه‌ره‌ی ٧٧"
جو‌ریک نه‌ی "ساز" که له‌ دونیای موسیقا‌دا نام‌ی‌یکه‌ پۆی پیا‌دا ده‌که‌ن..

وه به‌پرای به‌نده له‌ لێ‌کدانه‌وه‌ی ئه‌م به‌یته‌دا دیسان سه‌رنه‌که‌وتو بوونه، وه عه‌بدولره‌حمان جامی، هه‌روه‌ها خه‌له‌کانیکی که‌ش به‌ په‌په‌ره‌وی ئه‌و وشه‌ی "نیستان" یان نه‌توانیوه هه‌لێسه‌نگینن، گوايه مه‌به‌ست له‌ [حه‌قیقه‌تی وجوده] وه وشه‌ی "مرد و زن" یان په‌یوه‌ند داوه به‌ناوی په‌روه‌رد گاره‌وه، ئه‌وانه دوورن له‌ سه‌لیقه‌و بو‌چوونه‌کانی مه‌ولانا‌وه..

دیسان فه‌رمویه‌تی:

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق

تا بگویم شرح درد اشتیاق

شرحه: به‌ واتای توی توی، یانی کوشت برین به‌ شیوه‌ی ته‌نک و درێژا برینه..

اشتیاق: ههستی خروشاوی دل و دهررون، بیرو ئەندیشهیه بۆ دیداری خۆشهویست، ئەو کەسە نایبیریت و لەبەر چاوی نیه، یانی دووری و یانی دەردی پر ئازاری دوور له سهبوری، یانی ناشوفتهگیه کی ئارام و خرۆشائینکی دوور له ههڵ ههڵه، ئەو سۆزه و ژدانییه نهیبنراوه ئاسان به شیوهی نووسین و جوملهبهندی وهدەر ناکهوی، ئەوه بهو ئاسانییه که بیروپرای عهقلی و زانستی دهتوانییت بنوسریت، ئەو ئازاره دهروونیانه دهستهمۆی نووسین نابن.. عاشق دووچاری بهندو زنجیرهی عیشقه، عاشق کهمهنکیشی ههست و ههوایه کی نهیبنراوه، نهزانراوه، دوور ئەندازهکانی تهواوی دهمارههوهکانی فکر و زکری، پێچ و پهناکانی نیو ئاوهز و ئەندیشهی، جگه له مهعشوق نهییت که لهو عاله مهیدا رههایه، بۆ ههر رازو نیازیکێ تر ههچی لهدهست نایه..

ئوهی عهقل کاری تیدهکا و ههڵیدهسهنگینی و ههست و شعور و لیکدانهوه، پله و پایه و پینگه و جینگه بۆ دادهنات له دونیای عیشقدا بهرباده و بی مهفهوم.. عاشق بوون، بههرهیه کی خوداییه، مهرجی خۆی ههیه.. دهپرسی چۆنهو، چیهو، کهیه..؟ ئەوه رازیکێ ههڵنههیتراوی خودایه.. بهلام دەردی دووری، ئازار و ژانی دونیای دوور له سهبوری مهولانا به شیوهی شکاتی "نهی" دهگهیهیتته خۆنهوانی وه به جوانی توانیویه رازی سنگی زامدار

و لهشی تۆی تۆیهی خۆی بچرپینیتته گویدا و هاواریکێ و ژدانی و ژاناوی بخاته خولیاوه. خواجه ئهیبوی بهحرولعلوم له شی کردنهوهی ئەم بهیتهدا دهلیت:

"مهولانا سنگی تۆی تۆیه بریندار، بی نازه ئاواته خوازه تا عیشقه شاراههکانی نیو دل و دهررون وهدەر بهینیت و بیخاته بهرچاو..

هرکسی کو دورماند از اصل خویش

بازجوید روزگار وصل خویش

ئەو بهیته به پیشه کی ئەم بهیته ناسراوه:

من بهر جمعیتی نالان شدم

جفت بد حالان خویش خالان شدم

بد حال: ئەو کەسە بیمار، ئەو کەسە دل پر له ئازاره، ئا داگرود، غههگین و

پهريشان حاله...

مهولانا و رازی نهی

خوښ حال: به پيچمه‌وانه‌وه، يانی شادمان و سه‌رحال و خوښ به‌خت، نه‌وه‌ش ده‌گه‌يه‌نيټ که‌وا به‌دحال گويای هه‌سته ناپاک و نه‌شياوه‌کان بيټ، خوښحال نه‌وه دل و ده‌روونه کراوانه‌يه بوټ بيستنی ناوازی خودايی و په‌نا بردنه بوټ دهر و ده‌روازه‌ی په‌روه‌ردگار و لي‌دانی دهرگای چاکي و پاکي ..

نه‌ی وه‌ک نامير ده‌کريټ بوټ خوښ حال و به‌دحال لي بدريټ، نه‌وانه‌ی خوښن خوښتر ده‌بن، نه‌وه‌ی غه‌مگينه ده‌توانی به‌ بيستنی نای يا "نه‌ی" دهر‌دو غه‌م و نازاره‌کانی فه‌راموښ بکا، به‌لام به‌لای مه‌ولاناوه ته‌رازوه‌کان جياوازن، شاهه‌نگه‌کان هه‌زار ناوازن، دوور له ده‌مارگرژی، کراوه، هه‌نگاونان به‌روه هه‌موان، نه‌وه بی دوو دل‌ی و هاو دهر‌دی هه‌موانه، نه‌وه سفره‌ی داخراو و خوانه، ده‌ستی موحه‌به‌تی دريټ‌کردووه بوټ من و تو و نه‌وه، به‌لای مه‌ولاناوه ري‌گای ته‌ريقه‌ت له خوټ بوردنه، هه‌زار نه‌رک و نیاز و پيوست له گه‌ردنه، به‌لایه‌وه به‌دخوبی و نفرين و سه‌ختگری کاری نه‌هريمه‌نانه، نه‌وه‌ی شياوه و نه‌وه‌ی جوانه به‌لای مه‌ولاناوه شایانه و وه‌ک هه‌تاو عه‌پانه.

هرکسی از ظن خود شد یار من

از درون من نجست اسرار من

زور که‌س به‌ گوفتاریدا ناخی دلی وه‌ده‌ر ده‌که‌ويټ کار و کرده‌وه‌ی مروټ گويای تيفکرين و قولای دهر‌ويه‌تی مه‌ولانا ده‌فه‌رمی، کاری ئينسان به‌يان حال و چو‌نيه‌تی دهر‌وونه، وه‌ نه‌وه لي‌نکدانه‌وه بوټ خوټی باسيټکی دوورو دريټ‌ی دونيای ره‌وان ناسانه که به‌ پيټ زانستی سه‌رده‌مانه لي‌کدراوه‌ته‌وه وه له مه‌سنه‌ويدا چهند جاريټک مه‌ولانا په‌نجه‌ی خستوټه سه‌ر ..

ينگومان په‌يوهند له نيوان هه‌ستيار و هه‌ستدا هه‌ر ده‌بيټ بنه‌مايه‌کی تايبه‌تمه‌ندی هه‌بي وه پالپشتی نه‌وه حال‌ته هه‌ر پينج هه‌سته‌که‌يه که خودا به‌خشيويه‌تیه مروټ، بوټ نمونه، گوی ده‌نگ و ناواز ده‌بيستی، چاو ره‌نگ و شه‌مايل ده‌بينی، دم و زمانيش تامه‌کان، که‌پوټ بونه‌کان، پيستی ده‌ست و په‌نجه‌ش بوټ خوټی نه‌وانيش هه‌ستياران وه عه‌قل تي‌کرای نه‌وه هه‌ستانه له‌يه‌ک ده‌داته‌وه و له بيټ‌هنگی ده‌دا، به‌لام هه‌ستی دهر‌وون و رازه‌کانی نه‌گر چی به‌کاره‌کانیدا که‌م و زور وه‌ده‌رده‌که‌ون، به‌لام نه‌وه نه‌بعاد و دوور نه‌ندازی وه‌ديار نيه و شاراويه‌يه، وه هه‌له‌سه‌نگاندنی وه‌ک هه‌سته‌کانی تر هه‌ست پيټ نا‌کريټ ..

مهولانا دهفهرموی:

جان من از ناله چو طنبور شد

حال دلم بشنو از آواز تار

لیره‌دا مهولانا مهبهستی له "جان" رۆحه، رۆحیک له لهش و ئەندامی به‌شەردا مه‌لاسی داوه و لهش بووه به تەلبەن و زیندانیک و بەرەبەستیک بۆ وەدەرچوون و دان له شەقەیی بآل، له شه وهک مه‌کینه‌یه‌ک نیازی به خۆراک و سوتەمەنی هه‌یه و نیازه‌کانی به پێی دەرخواسته‌کان به‌رتاورد ده‌کا وه رۆح هه‌ست به‌و نیازه‌نه ده‌کا و هه‌م له‌ش ا هه‌م رۆح هه‌ردوو بۆ وەدەست هه‌ینانی ئەو نیازه‌نه هاوکاری یه‌کن، هاو مۆلگه و شاری یه‌کن، شتیکه رۆح نابینریت، وه ئەو به‌یتەیی مه‌ولانا ئاماژەیه بۆ ئەوه که رازی دآل وه‌ک نالە نال خۆی وەدەردەخا، که ئەو نالە نالە گویای له‌شن وه رازە که‌ش خودی رۆحه.. که نالە نالە که دێتیه سه‌روسه‌دا.. ئە‌گەرچی هه‌موو چاو و گۆیه‌ک توانای رازی [دآل]ی بۆ وەدەر ناکه‌وی، وه‌ک رۆح له‌ش ده‌جولیتنی وه ئەندام و په‌لوپۆی کار و کردوه ده‌خولقیننی، بۆیه دیسان مه‌ولانا ده‌فهرمویت:

اگر ترکست و تاجیکست بدو این بنده نزدیکست

چو جان باتن و لیکن تن نبیند هیچ مرجان را

یان ده‌لیت:

آتش است این بانگ نای و نیست باد

هرکه این آتش ندارد نیست باد

باد: "با" راناوه‌ستی په‌یوه‌سته له‌ش‌نه‌و جولانه‌وه‌دایه، ئەو فوه‌ی به‌ نه‌یدا ده‌کریت، نه‌ی به‌ نالە‌وه‌که‌ویتە‌ه‌اوار

نیست: تیاچون، نه‌مانه، هاواری نه‌ی ئاگریکه سوتینەر که له‌ کوره‌ی دلی عاشقه‌وه بلیسه ده‌سینیت و گویگر هه‌لده‌قرچیننی، ئەو سوتان و برژانه ده‌یتە هوی پالوتنی نه‌فس و ده‌روون، بۆیه دونه‌یای سۆفیگه‌ری گویگرتن "سماع" به‌ ئامییری پالوتنی زاتی خو د‌ه‌زانن و روخسار و روو، روو به‌ دونه‌یای پاک‌ی و خاوتنی ده‌بن، وه ئەو راز و نیازه‌ جاره‌وبار له‌ په‌رستنی عه‌یان و به‌رچاو به‌ گرنگتر و شیاوتر د‌ه‌زانن، وه ئەو "سماعه" به‌لای سۆفیانه‌وه وه‌ک گرو بلیسه‌ی ئاگره، هه‌رچی لیخنی و ده‌روونی قه‌تماغه به‌ستوی به‌ هه‌وه‌سه‌کان

مهولانا و رازی نهی

دهسوتینیت و خاوین دهکاتهوه و پهیرهو نامادهی دیتن و بیستنی تیشک و سۆزه
ناسمانیه کان دهکات..

سۆفی راستهقینه، دلّی پر له ئومید و خوښهویستییه ئهوی زهوقی ئهو عیشقهی له دلّدا
نهیت له گهل ئاژیل و بی گیاناندا جیاوازی نیه.. بۆیه مهولانا ههر لهم رووهوه فهرمویهتی:
آتش فتاد در نی عالم گرفت دود
زیرا ندای عشق زنی هست آتشی

یان دهفهرموی

آتش عشقت کاندَر نی افتاد

جوشش عشق است کاندَر می افتاد

برینک له چه کیمان و چاوساقانی رابوردوو و سۆفیه کان لایان وابوو کهوا تهواوی
گیانله بهران و زیندهههوان عیشق له وجودیاندا ههیه، بۆیه تهواوی گیانله بهران کۆشای ئهوهن
بگه نه پیگه یشتنیکی تهواو وه به ئنیرژی و تهوژمی ئهو ههسته وه له ری پهمایی و
پهوه کانیاندا بهر دهوامن، ئهو فیترهته، ئهوه رازی بهقایه و دواپی نایه..

ئهبوعه لی سینا، له وهلامی [ئهبو عهبدو لای فهقیهی مهعسومی] کوزراوی دهستی
مهحمودی غهزنهوی ٤٢٠ کۆچی، له "رسالة في العشق" لهو رووهوه دواوه، ههروهها
[سهدره دینی شیرازی] له بهرگی سیهه می کتاوی [الاسفار الاربعة] دا، به وردی دواوهو
ئاماژهی بۆ گفتاری ئهبوعه لی سینا کردوه.. بۆیه مهولانا ئاماژه بۆ شیوهنی نهی و
جۆشش و کولانی مهی دهکا، وه پهیوهسته به شیوهی جۆراجۆر لهوه دواوه وهکا:

باده کاندَر خنب می جوشی نهان

ز اشتیاق روی تو جوشد چنان

یا:

نی حریف هرنت از یاری برید

پرده هایش پرده های ما درید

حریف: هاوکار، هاویر، هاوپی، دوست..

پرده: له جیهانی موسیقادا پهرده ریتمه، نوتهیه، نهغمهیه، نهغمه و ئاوازی مهوزون و
رینکی که کیشانهی تهرازوی پهرده بووه ئاماژهیه بو مهقامه کان..

۱- عوشاق، نهوا، بوسلیک، راست، عراق، ئەسفەهان، کوچەک، زیرآفکنند، بزرگ، زەنگولە، رەهاوی، حوسەینی، حیجاز [نفائس الفنون، چاپی تاران، بەرگی دووهم، لاپەرە ۸۲] وەک دەبینی سیازدەییە و دوازده نیە، وە لە کتاوی "موسیقایی" ئەبولمەفاخری ئەرمەوی "دا" کە لە ساڵی ۱۶۹۳دا نووسراوە و ناوی پەردەکانی تیادا هاتوووە پەردەیی "کوچک"ی خستوتە لاوە، بۆیە ژمارەکانی هەمان دوانزده پەردەییە..

لە کتاوی "رسالە موسیقایی" دانای ناسراو ئوستاد "فروزانفەر"دا پەردە دریدن: مەبەست لە رسواکردنە، رازی کەسێک بەرچاوخستە، وە لە عەرەبیدا زۆرتر بۆ "پێچە" - حجاب- بە کار دەروا.. یا بە کار براوہ..

نیستان، مەبەست لە دووری عاشقە، کە هەردوو، چ عاشق و چ مەعشوق بە گرو تاگری دووری دەسوتین وە ئاھەنگی موسیقا شەفا بەخشی دەروونی کەف کردوو، نەبە درەمان و تیماری ناخی زامدارو بیماری عاشقە، بۆیە مەولانا فەرمویەتی:

نی پرده راز ما را پاره کرد

وہ ہەر لەو بابەتە شەخەیی ئەجەل سەعدی فەرمویەتی:

مطرب آهنگ بگردان کہ دگر هیچ نماند

کہ از این پرده کہ گفتی بدر افتد رازم

یا:

همچون زهری و تریاقی کی دید

همچو نی دمساز و مشتاقی کی دید

تریاق: دەرمانی کە گیراوی تیکەلەیی زۆر لە دەرمان و ژەر بۆ نەخۆشی و درمە، سەخت و دژوارەکان بە کار دەبریت و بەشیک لەو تیکەلەییە گوشتی مارە، وە ئەو تیکەلەییە جۆراجۆرەو ناوی جیا جیا یان هەبە وەک:

تریاقی گەورە، تریاقی فاروق، مەسرودیقوس و تریاقی چوار ئەربە و تریاقی سمانیە هەشت، وە بنەمای ئەو تیکەلەییە یونانیە و بە فارسی پێی دەلین تریاک، یانی دەرمانی "دژ بە ژەر"، ئەو دەرمانە یا لەکان و مەعدەن دروست دەکریت، یا لە تیکەلەیی گیان لەبەرمان، وەک سەعدی دیسان دەفەرموی:

هر غمی را نه فرجی هست و لیکن ترسم
پیش از آنم بکشد زهر که تریاق آید
حافزیش لهم رووهوه وتوویه تی:

اگر تو زخم زنی به که دیگری مرهم
وگر تو زهر دهی به که دیگری تریاک

۳- همر دهردیگ دهرمانیکی ههیه و همر غهمیگ پایانیک به لام ترسی من لهوه دایه
له پیش چاره سه ریمدا ژان و ژهر بمکوژی و دهرمان فریام نه که وی..

۴- به لاته وه به شی که سیگ زام و دهرد و ژانه، بو ئه وی تر ده ئه وهنده به خشه نده بییت و
مه ره ه ه دهرمانه یا به پیچه وانه یا ژهره یا دهرمانی چاکه یا تریاکه. مهولانا له روی
سه رسامیه وه دهرسیت، کام هاودم ده گاته پله و پایه ی "نه ی" دا؟

نی حدیث راه حر خون می کند
قصه های عشق مجنون می کند

راه پر خون: ریگه و ریچکه ی پر له خوین، ریگای عیشق، ههروه ها دهر باره ی دهردی
دووری و نازاره کانی مهولانا فه رمویه تی:

کجا رفتی که پیدا نیست گردت

زهی پر خون رهی کاین بار رفتی

کوا له کوئه شیوه و شوین یا روخساری توژ لی نیشوت؟ ریگای عیشق خویناویه،
ئه مجاره به یه کجاری رویشتوی، وه همر لهم رووهوه که دهردی دووری و لیکد ابران ده خاته
به رچا و ناوی له عاشقه ناسراوه که ی دونیای عیشق و عاشقی دها "مهجنون" و ده لیت:

بنواز سر لیلی و مجنون ز عشق خویش

دلرا چه لذتی تو جانرا چه مهزشی

یا ده فه رمویت:

محرم این هوش جز بیهوش نیست

مرزبان را مشتری جز گوش نیست

هوش: ههست پیگردن، هیزی توانای لیکدانه وه، به راوردی گورج و گولانه ی عه قل و

تینگه‌یشتن و رۆح به‌رانبه‌ر له‌ش:

شب نرفتی هوش ذی فرمان من
زیر دام من بدی مرغان من

یا:

سرمکش اندر گلیم و رو مپوش

که این جهان جسمی است سرگردان تو هوش

بیهوش: ئەو کەسە‌یه بە‌هۆی بيماری یا گرفتاری یا نه‌خۆشی یا سه‌رخۆشی دووچاری ده‌بێ و ئەوهی توانای لیکدان‌ه‌وهی هه‌یه له‌ده‌ستی دده‌دا یا ئەوانه‌ی مه‌ست و مه‌ده‌هوشی دونیای خۆشه‌ویستی ده‌بن و ئەومێ لیکدان‌ه‌وهی بایه‌لوژی هه‌یه به‌ره‌للا و ره‌ها ده‌که‌ن.. یان ئەوانه‌ی دووچاری حاله‌تیکی رۆحی ده‌بن و ره‌فتاری گیلانه‌ ده‌که‌ن، وه‌ک له‌ هه‌دیسدا وتراوه: [اکثر اهل الجنة البله].

ئه‌وانه سه‌یرن دونیای من دونیایه‌کی پڕ له‌ راز و نیاز، نازانن دل و ده‌روونی من له‌ گه‌ل رازی "ئه‌ی" دا ده‌مسازه، حه‌قیانه له‌ من ناگه‌ن.. له‌ به‌ر ئەوهی یه‌شتا دل و ده‌روونیان دووچاری ده‌وو به‌ریکی بێ حساب بێ ئیدراکن خنکاوی دونیای ئالوده‌و ناپاکن، بۆیه له‌ رازی راسته‌قینه‌ی فکری و مه‌عریفه‌ت بێ به‌شن. سه‌عدی فه‌رمویه‌تی:

ز دعوی پری ز آن ته‌هی می روی

ته‌هی آی تا پڕ معانی شوی

ئه‌رکی گوێ بیسته‌نه ئەوهی نیازمه‌نده دووره له‌ ناپاکی سه‌رسوپورده‌ی بیروپرای ئەو.

بویه هه‌زه‌ته‌ی حافز فه‌رمویه‌تی:

بر هوشمند سلسله نه‌هاد دست عشق

خواهی که زلف یارکشی ترک هوش کن

یا:

در غم ما روزها بیگه‌ه شد

روزها با سوزها همراه شد

روزها گر رفت گو روباک نیست

تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست

مهولانا و رازی نهی

بیگا: ئیواره خۆرئاوا.. مهبهست لهو کاتانهیه که له دهست روڤیشتون، خۆر ناوا پایانی روژ، ئەوانه‌ی له خۆشیه‌کانی زینده‌گانی سود وهرده‌گرن، له روانگه‌ی عاشقاندا گه‌یشتنه به مه‌عشوق، ئە‌گەر لهو ده‌ستکه‌وته‌وه به دوور بیت، به‌رده‌وامی ژیان چه‌ندان سودبه‌خش له قه‌ڵه‌م نادریت، ئە‌وه ته‌مه‌نه بووه به پردیک تا عاشق بتوانی بگاته مه‌راز و له کیه‌ی سه‌ر بلندی عیشق نزیک بێته‌وه و ئە‌وه دم بکه‌وێته که‌لکه‌له‌ی هه‌لپیا‌گژانا به‌ره‌و لوتکه‌و پۆپه، ئە‌وانه‌ی بی دهربه‌ستن و په‌یره‌وی ژیا‌نی دوور له مه‌به‌ستن و ته‌نها ئاره‌زوویان درێژی ته‌مه‌نه‌و به‌س، مه‌ولانا ئە‌وه وه‌ده‌رده‌خات.. ئە‌وسا شیخی ئە‌جهل "سه‌عدی"یش، له‌م رووه‌وه ده‌فه‌رمویت:

عمر نبود آنچه غافل از تو نشستم

باقی عمر ایستاده ام بغرامت

ئە‌وه‌که‌ی ته‌مه‌ن بووه من بی‌ په‌روا له تو ژیاوم.. ئاماده‌ی ئە‌وه‌م سه‌رتاسه‌ری ته‌مه‌نم خاوه‌ی ئە‌وه هه‌رزه ره‌فتاریانه‌ی بده‌م.
مه‌ولانا فه‌رمویه‌تی:

که باشم من که مانم یا نمانم

ترانه خواهم که در عالم بمانی

یا

هر که جز ماهی ز آبش سیر شد

هر که بی روزیست روزش دیر شد

بی روزی: بی به‌خت و چاره‌ره‌ش و نه‌دار و نیازمه‌ند

دیرشدن روز: دل ته‌نگی و بی‌ تاقه‌تی

ئە‌وه ئاشکرا و روونه مه‌رجی به‌رده‌وامی ژیا‌نی ماسی ئاوه، ئە‌وه خه‌یالی خاوه‌ عاشقی راسته‌قینه له عیشقه‌وه به دووریت، عیشقه‌ خاک و خۆراکی به‌رده‌وامی زینده‌گی عاشقه، ئە‌وه عیشقه سوتمه‌نی ته‌واوی هه‌لس و که‌وت و نیاز و راز و ژانی ژیا‌نه، عاشق تیرنه‌خۆره، مه‌عشوق بی‌ پایانه، هه‌رده‌وله‌ت و هه‌رای هه‌ر شاریکی هه‌زاران کوچه‌و کۆلانی تیا‌دایه، ئە‌وه ریگا دوورو درێژه‌ پره له سۆز، پره له ژان پره له سوتان و برژان، نه‌بووه عاشقیک له به‌ده‌ست هه‌ینانی عیشق له نزیک بونه‌وه‌ی مه‌عشوق داکه‌وی و بلێ: ئە‌وه‌م

بهسه.. عشقی خودایی وهک ئاوی ده‌ریاو ئوقیانوسه‌کانی تینویه‌تی ناشکیئیی و تینوترت ده‌کات و عیشق لهو ئوقیانوسانه قولتر و به‌ریلاوتره، تا به دوایدا برۆیت زۆرتتر نیازمه‌ندی ده‌بی، ئه‌وانه‌ی تامولیان زۆره و بینیان درپژه له به‌دهست هینانی ئاوی زه‌لالی عیشقدا ده‌ست به‌ردار نه‌بوونه و په‌یوه‌سته بۆی کۆشاون و شادمانانه رویشتونه‌ته پیری دهردو ئیش و خۆیان هاویشتووته هه‌لدیرگای ژانه‌وه، دۆزه‌خ و چه‌رمه‌سه‌ری زینده‌گانیان به شادیه‌وه قه‌بول کردوووه ئه‌گه‌ر سیروانیک ئاوی ته‌بارو ده‌قه‌ری عیشق بخۆنه‌وه دیسانه‌وه تینوو لیو هه‌لقراون..

ده‌گیرنه‌وه:

که یه‌حیای موعاز، نامه‌یه‌کی بۆ بایه‌زید نووسیوه "بایه‌زیدی بستمی"

پیم سه‌یره ئه‌وانه‌ی شه‌راو خۆرن چۆن مه‌ستی ئیستاو سه‌هینی ده‌بن؟

له وه‌لامیدا فه‌رمویه‌تی:

"من ئه‌وه نازانم، به‌لام ئه‌وه ده‌زانم لیژده‌دا پیاویک هه‌یه ده‌ریای ئه‌به‌دو ئه‌زهل هه‌لدلوشی

و هاوار ده‌کات، کوا دیسان هه‌یه تا هه‌لی لووشم؟ "تذکره‌ الاولیاء عطار، لیدن ج ۱"

وه له مه‌سنه‌ویدا له زۆر لاهه‌ باسی لهو ماسییه‌ی ده‌کا که له ئاو ده‌برپری و .. بی ئاو

توانای به‌رده‌وامی نیه..

ئه‌مه‌ش نمونه‌یه‌کی تره:

چو ماهی در دریای معنی

که جز با آب خوش همدم نگرده

ئهم دوو به‌یته نیشانه‌ی فکر و زکری مه‌ولانایه، کۆلدان پاراکیشان له دونیای عیشقدا

وجودی نیه، ئه‌و نیازه‌ی سوفی هه‌یه‌تی و دل و ئه‌ندیشه‌ی به‌وه بنده، ئه‌گه‌ر به‌نده‌گی

هه‌میشه‌یی نه‌کاته پیشه.. پیی ناگا، پیشی بگات، تیریونی بۆنیه.. ئه‌و مه‌عشوقه نازداره

به ئاسمانی چاوی مه‌رحمه‌ت له ناستی عاشق هه‌لناهیئیه‌وه:

رینگای عیشق پره له ناهه‌مواری و ناسوری و زام و ژان، هه‌ر هه‌نگاوێک

هه‌لدیرگایه‌کی هه‌زار به هه‌زاری له پیشه، ئه‌گه‌ر له خۆبوردن نه‌کاته پیشه ده‌ستی له

دامینی کیوی سه‌رفرازی عیشق گیر ناییت، به تایبه‌تی بۆ ئه‌وانه‌ی تاقت و توانا و

تامولیان که‌مه، ئه‌وانه‌ی هه‌ست و شعوریان ده‌مه‌مه.. ده‌سته‌پاچه له دوورپاندا ده‌مینن..

واق ورماءو سهرسام و گيژو ويژ لبه‌ی ده‌ميننه‌وه..

عه‌تاری نه‌يشاپوری، له وه‌سفی دۆلی نیازدا [وادى طلب]دا فه‌رمويه‌تی:

چون فرود آیی بوادی طلب
پیش اید هر زمانی صد تعب
صد بلا در هر نفسی آنجا بود
طوطی گردون، مگس، آنجا بود
جد و جهد آنجات باید سالها
زانکه آنجا قلب گردد حالها
گر سود در راه او آتش پرید
ور شود صد وادی ناخوش پدید
خویش از شوق او دیوانه وار
بر سر آتش زنی پروانه وار
جرعه ز آن چون نوشت شود
هر دو عالم کل فراموش شود
غرفه دریا بمانی خشک لب
سر جانان میکنی ازجان طلب

کاتیک ده‌گه‌يته سه‌ره‌تای دۆلی نیاز سهد دژواری و گرفتاریت دیتته پیش، له‌ویژا سهد
ئیش و ژان و به‌لات دووچاره، له‌ههر لاهه بونه‌هاته‌کان له هییش و په‌لاماره، له‌ویژا کۆشان و
کۆلنه‌دان پیوسته، له‌ویژا دل و ده‌روون به‌راستی شه‌یدا و مه‌سته، نه‌گه‌ر ناگرو سوتان له‌و
دۆله‌یدا دووچارت بوو، نه‌گه‌ر ته‌واوی ئازاری دونیا سه‌رکۆل و بارت بوو، نه‌کا کۆل
به‌دی.. خۆت به‌هاویژه نیو بلیسه‌ی گری ناگره‌وه، قه‌ینا په‌پوله ئاسا په‌رو بآلت ده‌سوتی..
کاتیک قومیک له‌و باده‌ی خودایه‌ت نۆشی، کاتیک نه‌و خه‌رقه رازداره‌ت پۆشی، هه‌ردوو
دونیات لا فه‌رامۆشه، نه‌وی ئازاری له‌ شه‌وه‌ته به‌لاته‌وه خۆشه.

نه‌و ده‌مه‌یه خنکاو نیو ده‌ریای ئاوی و لیوت وشکی داواو ته‌له‌به.. نه‌وه‌یه رازی

وجود.. مه‌ولانا ده‌فه‌رمویت:

در نیابد حال پخته هیچ خام

بسی سخن کوتاه باید والسلام

با، به کورتی بیرینهوه، ئەوانەى پینگەشتون و خام بیران و گەوج رەفتاران لەوانە ناگەن.. مەعریفەت مەرجى خۆى هەيه و لە گەل حالدا دەگونجیت و ئەو کاتەيه که برپیک شتی دەخریتە بەرچاوانی بەردەوامی زورتر دەدریت:
يا شیخی سەعدی دەفەرمویت:

حدیث عشق نەداند کس که در همه عمر

بسر نکوفته باشد در سراى را

لێدوان دەربارەى عیشق و عاشقى کارى هەرکەسیک نیه، وەک واییت دەرو دەروازەيه بەسەر لێهەى دەى ئەو هوش کارێکی نەشیاوە..

درد دل خسته دردمندان دانند

نه خوش منشان و فیره خندان دانند

از سر قلندری تو گر محرومی

سریت در آن شیوه که رندان دانند

مەولانا لەم دوو بەیتەدا ناماژە بەو هەى دەکات که هەموو کەس ناگادارى حال و ئەحوالی ئەو نیه.. ئەوانەى وەک ئەو لەنێو دەردو ئازارى دونهیای عیشقدا دەستەمۆی ئازارەکانى نەبن لەو تیناگەن، پەى بەژانەکانى نابەن..
يا دەفەرمویت:

بند بگسل باش آزاد ای پسر

چند باشی بند سیم و بند زر

کوتە زنجیرەکانى بشکینەو ئازاد بە لە نیازی دونهیا، زەرۆ زیوو و مالى دونهیا چلکی دەستن، ئەو دونهیا پر ئازادیهى سوڤیان پى گەشتون بەلایانەوه نەشیاوە، هەلقەى بەندەگى و غولامى بۆ هیچ گیانلەبەرپیک لە گەردن کەن جگە لە پەروردگار، دونهیا و مادیاتى دونهیا نیازی هەواس و لەشه، ئەو لەزەتانه بین کورتن و کەم مەودا، بەو مەفهومە مانای راستەقینهى ئیخلاص لە فەرمان بەردارى پەروردگار ناگەن.. بەلام برپیک لە پەیرهوانى تەسەهوف ناسراون بە [ئەباحەتى یا ئەباحیه] لایان وایە مرۆڤ دەگاتە پینگەيه لە فەرامینى شەرع دەتوانی فەرمان بەردار نەبیت و لى یاخى بیت. ئەوانە پەیرهوى کار و کردەوهو بیری

مهولانا و رازی نهی

نازادن دژى هەر بۆ چونىکن، سنورو مهرزو حدود بۆ مروّف دانىت، وه ئەم جوړه تىفکرىنه له بىرو، له فکرى پەيرپه ودا ناخولقېت و بهلکى به گوړه زه مان ههنگاو ههنگاو پايه پايه ده گاته ئەو باوهړه که هېچ لهزه تىکى دونهى نالودهى ناکاو خاوين دهمىنېته وه..
موحيدىنى عه ره بى ده لىت:

"فه نا فىلا" يا تياچوون له گه وره بى خودادا به ئاسانى به دهست نايهت، ئەوه پله و پايه بى به رزى پىگه يشتنه پەيرپه وه ده گه يه نىته ئەو باوهړه.. ئەوانه له نیاز و دا پويسته كانى ژيان و زينده گانى بى نیاز بوونه له ناو ئوقيانوسى گه وره بى خودادا تياچونه...

له فهلسه فهى مهولانا جه لالودىنى به لخيدا.. سنور و مه حدوديهت جوړىکه له مردن.. ئەو ههوا خوى زينده گانى هه تاهه تاييه وه ئەو نيازه ئاسان به دهست نايه، ئەو پايه رستهى وههم و بىروپراى هه روا بون كه لتورى به ئيرس پىگه يشتو تور نه دريته لاوه، نيعمه تى نازادى راسته قينه به دهست نايه و كه سايه تى خوداى ئەو پەيرپه وه وه درنا كه وى و ناگاته زينده گى هه تا هه تايى.. تا پەيرپه وهى زنجير و كوٹ و بهنده نه يه اړىنېته سه ره يه كدا ناگاته مه رام..

ئەوانهى ئاوا لىبوردين و هيمه تىكيان نه بىت ناتوانن له دهرو ده روازهى دوو "كهون" بدن.
ئەوه بى نيازه له ته واهى بريق و باق و جريوهى زهرو جه واهير و پىگه و جىگه و بازاړى هه به و هانى و سه و داسه رى.
بۆيه مهولانا فه رمويه تى:

گر برىزى بحر را در كوزه
چند گنجد قسمت يك روزه
كوزه چشم حريسان پُر نشد
تا صدق صانع نشد پُر در نشد

ته مه نى ئينسان سنورداره، روژىك دىت هه ره ده بى مالئاوا بى بكاو بمىت، ئەوى جىگاي سه رسورمانه ئەو گيانله به ره ته مه ن سنورداره، نارەزه كانى، نيازه كانى، ته ماحه كانى سنورىان بۆ دانه نراوه و مروّف تىر خواردنى بۆ نيه، هه رچه نده خاوه نى زىر و سامانى زور بىت ده كو شى زورترى بكات، بۆيه مهولانا لهو دوو به يته يدا ئامازى به ده رىاى پان و پور بى سنور ده كات، كه دونيا په رستان و مالى دونيا كو كه ره وان ده كو شن بىرژىنه نيو

گۆزهيه كهوه.. گۆزه به ئەندازەى خۆى ئاو دەگرئ، شتئكه تەماحكارانى دوتيا تئرخواردينان بۆ نيه، بۆيه، زۆربهى خاوهن زيرو دارايى دوورن له ئاسايشى دەرورنیهوه زهليل و سهershۆرى داراييه كهيانن، كه چى قهناعهت داران خاوهنى گهنجئكى بئ پايانن و شادمان..

شئخى سهعدى فهرمويه تئ:

ئكى قطره باران ز ابرى چكئد

خجل شد چو پهناى دريا بئدئد

مهولانا لهو بهئته دا، ئاماژه به "سهدهف" دهكات كه چۆن پهروهدهى ئاوى سوئرى دهرىايهوه بهو ئاوه سوئره قهناعهت دهكات، كه چى مروارى خولقئنه.

هر كه را جامه ز عشقى چاك شد

او ز حرص و عئب گلى پاك شد

شاد باشى ائ عشق خوس سوداى با

اى طئيب جمله علتهاى ما

اى دواى نخوت و ناموس ما

اى تو افلاطون و جالينوس ما

سهودا: چهئدئن خوشك و براى ههيه [سهودا، سهفرا، بهلغم و خوئن] ئە گهر پهلامارى دا نهخۆش دووچاوى نهخۆشى دهرورنى و مالىخوليا دهئ.

ناموس: لئردها مهبهستى خۆ وهدهخستنه و كراس و كهواى شورهتئ خواپهههستى و بئ

نىازى و خۆش ناويه، بهو سئفاتانه تهقوا له گهردن نهگردن تاوانى نهشياوه.

عشق گهر راستهقئنه بئ يامهجازى دهئته هۆى گۆرانى رهوشت و نهخلاق، زۆر بئناوه كهسانئك پئسكهو پارهپهههست بوونه ههستيان به عئشق كرددوه ههستى پول پهههستى له ناخياندا ئازا مردوهو گرىئ دهئى كئسهئيان شل كرددوهو بهخشندهگيان كرددوته پئشه، يا برئك ترسنۆك بوونه كه عئشق رووى تئكردون بئ باكانه له هئچ ترس و تۆقئانئك پهلامارىان داوه، وه لهو جۆره كهسانه دهكرىت كهئل و كئشانه بهدههست بئت و بهخرىته ناو تائ تهرازوهوه، وه زۆر رووداو لهو بابهتانه رووئداوه، ئەوهه حاشا ههلهگره كهوا عئشق تواناى گۆرئانكارى له فكهرو ههلس و كهوتئ عاشقدا بهدى دئئت، وه هئزى ئئمان بۆ خۆى

مهولانا و رازی نهی

نهوعینکه له عیشق، ئهوهی دهبیته دابران له برپیک کار و کردهوو پارێژکردن له زۆر ئارهزووی نهشیانو و گلاوو. ئهوه هیژی عیشقه ئهوه پهیوهنده پرپوچانه دهاته دهم باوهو تۆفاینیک له دهروونیدا ههڵدهکاوه له ههوهس به دوور دهکهویتهوه له دونیای سهرسوپهردهگی عیشقدا دهبیته خهڵوته نشین و له مال و حال به دوور دهکهویت و ئیماندارانی سهرهتای مهسیحیهت و ئیسلام بو فیداکاری و خو بهخت کردن نمونهیان زۆر بووه، بۆیه مهولانا دهفهرمویت عیشقی ئهوه پزیشک و تهیبی دهردهکانیهتی ئهوه. ئاوی خاوینی پهتی کانیاوی عیشقی خواردۆتهوه سهرمهستانه فهرمویهتی:

عاشقی گرز آن سراسه

عاقبت ما را بدان سر رهبر است

ئیمه ئهوهمان زانیوه که دونیای ریاهت و سلوک پره له خووردن، پره له ژان و زام و ههلهت و داگهوت ریگایهکی دوورو درێژی پیچاوپیچه، وه پهروهده کردنی زات و لهش لهو دونیا پر له نازارهدا وهک وایته شاخیککی بهرز و بلند به دهزی بهلاوهنهی، بهلام ریگای عاشقی جیاوازه، کورته و کهم مهودا، ئهگه عاشق دوچاری دهد و مهینهت بی، لهو ریگاییدا هیژو توانای عیشق یاریدهه، بۆیه پهیرهوانی ریگای سهرمهستانی عیشق زالن بهسهر بۆنههاتهکاندا بهسهر دهردو نازارهکاندا، پرسپاریک دیته پیش، بو حهزهتی مهولانا له مهسنهویدا زۆرتتر له سهده لاره دهبارهی عیشق و چۆنیهتی دواوه؟

برپیک له پهیرهوانی دونیای تهسهوف، پهستی جوانی و زهرافهت دهکهنه دهستگیره بو پالوتنی ههست و دهروونی کهف کردویان، وه ئهوه جوانی و زهرافهته به دهکهوتنی هههه گهوههیی خودا و نیعمهتهکانیهتی، وه قافله سالاری ئهوه کوومهله "ئهبو حولمانی دیمهشقی" یه، وه پهیرهوانی ناسراون به [حلمانی] وه ئهوه زاته کوردی کوردستانی رۆژهلات بووه، بهلام لهبهه ئهوهی بیروپراکهی له شاری دیمهشقادا وهدرخستوه ناسراوه به دیمهشقی. پهیرهوانی "حلمانی" له ههه کویدا جوانکیلهو نازدار روخساریکیان بدیبا، کرنوشیان بو دهبرد، ستایشیان لیدهکرد.

دیاره ئهوه زاته "ئهبو حلمان" لهسهدهی سیههههه ژیاوه ناسراوه بووه به "ئهبو حولمانی سوفی"، وه پهیرهوانی ئهبو حلمان تا سهدهی پینجهمیش ههه بینراون [عهبدولقادر بهغدادی] که له ۴۲۹ کۆچی دواوی کردوه، مهبهست له غهوزه یهکیک لهوانه دیوهو

له گه لیا دواوه...

وا دهرده که ویت له مه عجه می ئه ده بیاتی ته سه وف و سو فیکه ریدا وشه ی [شاهد] و [حجت] به واتای جوان رو خسار له بیرو پای حولمانیانه وه وهر گیراییت وه چون جوانی و جوان رو خساران په نجه مؤری جوانی خودایه.. وه زور له که له سو فیان جوان په رست بوونه و به جوانیدا هه لیانداوه وه ک:

ئه حمه دی غه زالی، سالی ۴۲۰ کۆچی دواپی کردووه. عینولقوزانی به یانجی، له ۵۲۵ کوژراوه. ئه وحه ده دینی حامدی کوری ئه بولفه خری کرمانی سالی ۶۳۵ کۆچی کردووه. فخره دینی عیراقی، سالی ۶۸۶ کۆچی کردووه. داستان و روودای ئه و زاتانه له کتاوی [رجال و حکایات صوفیه] دا به دریزئی باسکراوه. بنواپه، له م چوارینه یه دا "ئه وحه ددین" چ ده فه رموی:

ز آن مینگرم بچشم سر در صورت
زیرا که ز معنی آست اثر در صورت
این عالم صورتست مادر صوریم
معنی نتوان دید مگر در صورت

ئه مه ش له یه ک دانه وه که یه تی:

به چاوانم دهنارمه رو خساردا، له و رو خساریدا زور شتم بو وه دهر ده که وی، ئه م جیهانه نیگارستانه و ئیمه ش نیگاریکین، ناتوانی به وردی له یه کی ده یته وه مه گه نیگاره که بخه یته ناو ته رازوه هه لی سه نگی نیئت.

مه ولانا شه مسی ته بریزی وینه په رستی کومه له ی [حلمانیه کانی] به لاوه شیوا نه بووه، مه ولانا عیشقی کامیل و ته واو له عیشقی خودی خودادا ده بینن و وه ئه وه یان کردو ته رهوشی سه ره کی خو یان یوسف کوری ئه حمه دی مه وله وی وه به حرولعلوم و وه لی محه مه د ئه کبه ر ئابادی، هه ر سی ناکوکن له سه ر ئه وه ی که مه ولانا له به ییتی

"بندی کسل.. دا ئامازهی به رهوشت و شیوه و چو نیه تی ریازت، وه شیوه ی قه له ندران ئیشارت ده کات به ناوی [ئفلاتون جالینوس] زور به ی حه کیمه کان زانستی "طب" به به شیک له هونه ره کانی "حیکمه ت" ناسیوه، وه بریک له حوکه مای ئیسلام له میژدا له زانستی پزیشکی دا لیزان و چاوساق بوونه وه ک:

محهمه دی کورپی زه که ریای رازی، مردوی ۳۱۳ کۆچی ئەبوعهلی سینا، مردوی

۴۲۸ کۆچی

ئەبو بەرە کات هه به توللای کورپی ملکا به غدادی، مردوی سه ده می دووهه م.

فه خره دینی رازی، مردوی ۶۰۶ کۆچی

نه سرو دینی توسی، مردوی ۶۷۲ کۆچی

قوتبه دینی شیرازی، مردوی ۷۱۰ کۆچی

ئەوانه سه رو کاریان له گه له زۆر له هونه ره کاندای هه بووه، وه ئەمه به حیکمهت ناسراوه و

زانستی پزیشکیان وه ستا کارانه زانیوه.

دوو زانای ئیسلام "موبه شری کورپی فاتک" و "قفطی" باسیان له وهی کردووه که له

ولاتی یوناندا کارابیه ک بووه له زانستی پزیشکیدا دهستی بالای هه بووه، به ناوی

"ئفلاتون"، وه له پیش ئەویشدا یه کیکی که هه بووه به ناوی "جالینوس" مه بهستی مهولانا

هه ره ئەو دوو پزیشکهی نه بووه، بۆیه فه رمویه تی:

آنکه افلاطون و جالینوس ماست

بر فنا و علّت و بیمار ماست

یا دیسان ده فه رمویت:

درد رنجوری ما را داروی غیر تو نیست

ای تو جالینوس جان و بوعلی سینای من

هیچ بهیته کی مهولانا بۆ سه فه ندی و قافیه و نه زمی شیعه ره که ی نه بووه.

مه بهسته که ی به شیوه یه ک ده رخستوه گو یای روشن فکریه کی به ریلای ئەو ده مه یه..

ده فه رمویت:

جسم خاک از عشق بر افلاک شد

کوه در رقص امد و چالاک شد

من له م کتاوهیدا شیعه ره کانی مهولانا دهق به دهق وه رنا گیرم چونکه ته واوی ماناوه

زه رافه ته که ی له ناو ده چیت بۆیه ده کۆشم کاکله ی مه بهسته که بخه مه بهر چاوه. ئە گه

بیتو ئەم بهیته وه ک دهق وه ری گیرمه سه ر کوردی ده کا [قه باره ی خاک و خۆل له زهوی

هه لکه نه راوه چیاکان هاتنه سه ما] به نده ئەم جۆره وه رگیرانه ی به ناقس ده زانم.

لهو بهیتهدا مهولانا ناماژه به بوونی عیشق دهکات له تهواوی گیانله بهران و غهیری گیانله بهراندا خواجه ئه یوب و برپکی تر له مهسنهوی ناسان، ئهو بهیته وا لیکدهدهنه وه که مهولانا ناماژه به میعراجی په یامبهری خودا دهکات و ههروهها عروجی عیسای کورپی مه ریهم و ئیدریسی په یامبهه. یا، ده فهرمویت:

عشق جان طور آمد عاشقا
طور مست و خرّ موسا صاعقا

طور: مه بهست له توری سینایه، ئهو چیا به که وتوته نیوان که نداوی عهقه به و شاری سویسه وه..

یا قوتی همهوی ده لیت:

"تزیکی شاری" ئیله "یه، دیاره مه بهست له شاری" ئیلاتی "ئیس تایی ئیسرایلیه، بلندی ئهو چیا به ۷۰۳۵ پایه، وه له کتاوی پیروژدا ناویکی تری ههیه به ناوی "حوریب"، وه ئهو بهیته راسته وخۆ ناماژیه بهم نایاته پیروژه..

[و لما جاء موسی لمیقاتنا و کلمه ربه قال ربّ ارنی أنظر الیک، قال لن ترانی و لکن أنظر الی الجبل فان استقر مکانه فسوف ترانی، فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا و خر موسی صعقا..]

کاتییک موسا گهیشته جزوری پهروه دگار و خودا قسهی له گه لدا کرد موسی وتی: خودایا لیگه پرئ با بتبینم، خودا فهرموی هه رگیز ناتوانی من ببینی، به لام بنواره ئهو کیوه. ئه گه له جیگه ی خویدا مایه وه ئهو دهم ده توانی من ببینی.. که پهروه دگار خوی به کیوه که وه درخست، کیو هاته له رزین و ههروژان، وه موسا له تاوا بی هوش کهوت. یا ده فهرمویت:

با لب دمساز خود گر جفتمی
همچو نی من گفتنیها گفتمی

لهم بهیتهدا مهولانا په پرهوی دهنیای بی دهنگی و سکوته، ئهو ناتوانیت هیچ رازنکی خودایی وه درخا، ئهو یه کپارچه له ژیر په رده و لیفه ی عیشق و عاشقی دایه سه رسه ریانه ناتوانیت نهوی ده بینی، ئهوی ده بیسی و ده دهری خا قفلی بی دهنگی داوه له دهرگای خاموشی و کلیل به دهستی رازه کانه، که نهی دیته ناله و نهوا ئهو دهمه به مهولانا دیته سه ما و شاری خاموشی پر ده کا له دهنگ و رهنگ و جۆلانه وه یا ده فهرموی:

در عشق بی قرارش بدمو دنست کارش

از عرش می ستاند بر فرش می فشاند

مهولانا رازداره، مهولانا دل پر له نازاره مهولانا تهنها دهنوانی له گهل رازدارو
مهحره مهکانیدا بکهوئته باسی شکاتی دهردی دل و ناشوفته گی فکر و زکری خودا،
ئهویش به شیوهیهک تهنها رازداران لی تیدهگن، ئهوانن پی گهیشتوانه پهی به
ناشوفته گی دهن، ئه گینا همر وشهیهک یا همر جولانهوهیهک بهلای نابابانهوه له سهر همر
رازداریک و همر سو فیهک حیسابهو لی ناگهرین
بوئه فهرمویهتی:

با عقل خود گر جفتی من گفتنیها گفتمی

خاموش کن تا نشنود این قصه را باد هوا

ئه گهر تو خاوهنی عقل و درایهتی خوئی.. ئه گهر توانیوته بدهی له دهرگای
تیفکرینی رازدارهکان، ئهوا دهنوانی گوئی له وتهکانم بگری و پهردهی ههروهها بوون لادهیت
و دادهبری.. که بیستت وریابه نهکا "با" و باران ئهوی له منت بیست لیت بیبسی.. همر
لهم رووهوه دهفهرمویت:

هرکه او از هم زبانی شد جدا

بی زبان شد گرچه دارد صد نوا

چونک گل رفت و گلستان در گزشت

نشنوی زآن بس ز بلبل سرگذشت

هم زبان: دوو کهس له زمانی یه کتر تیدهگن، دوو هاو دهرد، دوو هاو فوکر.

بی زبان شد: خاموش بوون، سکوت..

نوا: یه کیکه له دوانزه "پهرده و مهقام" هکانه..

یا دهلیت:

جمله معشوقست و عاشق پرده

زنده معشوقست و عاشق مرده

ئه گهر مه بهست له پهرده، ئهو پهرده و پارچهیه بی که به رووی دهره په نجه رهیدا
هه لدهواسریت.. بوخوی په رده توانای جولانهوه و شه کاندنهوهی تیا نیه، مه گهر "با" هه لکا،

يا دهست بيجولئینی.. عاشقیش ههروایه، ئە گەر توانا و قودرهتی مهعشوق نهيجولئینی و له دڵ و دهروونیدا رازه کان نهخولئینی بۆخۆی ئەو توانای تیا دا نیه.. ئە گەر مه بهستیش له پهرده، روو پۆشاندن "حیجاب" بیته، عیشق به ئەندازهی توانا و پینگه و جینگه می مهعشوق راز و نیاز ده کا و رازه کان دهرکینی و عاشق ددهوئینی.. جریوه و شهوق و بریقهی عاشقان ههر یه که، به شیویه که لهوی تر جیاوازه، بریک توفان ئاسا له ههراو هوریا دان، شه پۆله کانی شیتانه خۆی به تاشه بهرد و لیواردا ده کوتیت و بریکی تر بی دهنگ و نارام له خۆدا مه نجهل ئاسا ده کولین. یه کیک پهیرهوی شیوهن و گریانه، یه کیک وه ک مهولانا مهست و سهرخۆش له سهمای عیشتی ره بانیدایه و نالانه..

قسمت گل خنده بود گریه ندارد چکند

سوسن و گل می شکند در دل هشیارم آزو

وه ک زانراوه عیشق نه رهنگی ههیه و نه پۆو بۆن، عیشق وه ک ئاو وایه هه مان رهنگی سوراحی و لیوانی خۆی دهنوئینی، وه ک جونهیدی به غدادی فهرمویه تی:

"لون الماء لون انائه"، که واته ئەو توانا و دسه لات و پینگه می عاشق ههیه تی.. ئەوهی پیی به خشراوه، ئەوه دهریای مهعشوقه بهو دراوه.. خودی عاشق.. عاشقه رووتهیه و بیع تواناو دسه لات.. ئەوه ئەو دڵ، ئەوه سه رهتا، ئەوه کۆتا، ئە گەر بیین و وا بلین مه بهست له پهرده نهوعی شاههنگ و مه قامه به ته نکید شاههنگ و ئاوازی ریتمدار بی شاههنگ ساز نه بووه نابج، وه له بهر ئەوهی جلهوی عاشق به دهستی مهعشوقه وهیه، ئەوه هاندهرو ری نما.. ئەوه نیشاندهر و چاوساقی چرا به دهست و په نا ئەوه ئیلهام ده ری ئەنگیزه و ههست.. بی چارهیه عاشق.. بی دسه لاته عاشق، عاشق مردوویه کی زیندووه، عاشق جگه له مهعشوق بهرپای خۆی نابینی، عاشق برسی نابج، تینوی نابج، عاشق با رووت و ره جال بیته.. ئەو پۆشتهیه، عاشق یا زاهیرن ئاشوفتهیه، عاشق له عیشقدا سهردار و سهر رشتهیه.. دونیایه پر ئیشه.. عاشق شهیدایه، که من کیشه، عاشق مردووه، عاشق زیندووه، عاشق دامینی کهوای حهقی به دهسته وه گرتووه.. ههر له م رووه حاجی میرزا هه بیولایی مه شهه دی فهرمویه تی:

شخص ایجاد بدو زنده و او زنده بخویش

جان بخود زند بود لیک بدو زنده تنست

مهولانا و رازی نهی

لیزانانی دهریای مهسنهوی "پهرده"یان به وهدهتی وجود لیکداوتهوه، یا مهبهستیان رهنگه لهبهشی دووههمی بهیته که ئەم ئایهتی بیټ:

[کل شی هالک إلا وجهه]

دهریای مهولانا وهک ئیلهامیکی خودایی بیج که نار و سنوره، ئەوی دهیلج دورور ئەندازی ناسوی دووره.. بنواره چی دهلیت:

چون نباشد عشق را پروای او
او چو مرغی ماند بی پر وای او

پهروا: ئاوردانهوه، تیفکرین

وای: بهزهیی بیج هاتنهوه، ته رهحوم، شه فهقهت.. ئەم بهیته دیسانهوه تهواوکهری بهیتی پیشوه، تیایدا روونه که دهلیت: ئەگەر عاشق تیروانینی بو مهعشوق سهرتاپا و سهرتاسهری نه بیج و سهرسهریانه تیی نواری وهک بالندهیه کی بیج په پ و بال وایه و توانای پهروازو فرپینی ناییت و له ئاوردانهوهی مهعشوق مهحروم و بیج بهش دهییت و دوو دل و ترسنوک و لهرزوک ههنگاو دهنه.. ئەوی له مهعشوقهوه به دووره ئەوه بیج پشت و پهنایه

من چگونه هوش دارم پیش و پس

چون باشد نوریارم پیش و پس

ئەگەر ئاوردانهوهی مهعشوق له عاشق دهم دهم و سهرتاسهری نه بیج، ئەگەر تیشک و رم ئاوپتری تیشک مهعشوق عاشق نه گریتهوه.. گهیشتن به ههوارگهی مهعریفهت مهحاله.. ئەوه عاشقه پهیوهسته چاوی دورور ئەندازی مهعشوقی تاک و تهنها و تهنیا باله.. ئەگەر عاشق لهو مهرجانه بیج بهش بیج، دوو دلی ه تییکه لای بکاته پیشه له پیپلکهی پی کهیشتندا.. کهم بروایه، کهل نه فهسه، کهم توانایه.. ئەوه عاشقه چاوی برپوهته تاریک و روونی ناسو، نوری مهعریفهته ئەو هوشیار دهکاتهوه، بهخشهندهگی مهعشوقه که بتوانی لیوانی بینینی بو دهرکهوی، سهرمهسته عاشق، ناشوفتهو پر له ههسته عاشق، بیج پهروایه عاشق، عاشقی خودایه عاشق..

"یوم تری المؤمنین والمؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم و بایمانهم و یجعل لکم نورا تمشون به"..
یا دهفه رموی:

عشق خواهد کین سخن بیرون بود
آینه غمّاز نبود چون بود

ژان، کاتیک ژانگرتو داده گری هاوارو فەریادی دەگاتە ناسمان، دەردەداران، لی قەوماوان، مەزلومەکان، بی پشت و پەنایان، کاتیک زولم و زۆر و ئیش و ژان لە لەش و دەروونیدا دەیکاتە هەلەلەو تۆفان، ئەو دەمەیه، دەمی هاوارو نالەو گریان دەکاتەووەو بی سەبرانە پەنا دەباتە خاوەنی ناسمان.. مرۆف بۆیە دەم بە نالەو تۆفە.. ئەو خەسلەتی مرۆفە.. لەلایەکی ترەو، بۆچونی تریشی هەیه.. عاشق لە گەل مرۆفتیککی سەرمەستدا چەندان جیاوازیەکیان نیە.. ئەگەر جیاوازییەکی لە نیوانیاندا وەدی بکریت مەستی عشق پابەر جاییە، شوین پای بتهو، نە رۆژی رۆژە نە شەوی شەو.. رەنگە تا پایان هەر لەو لێوانە بخواتەووەو هەر بە خۆیدا دەپواتەو، ئەوانە مەست و مەدهوشی شەرابن، بی پەروا راز دەدرکینن.. مەستی عاشق سەد ئەوەندە لە دەست دێ، عاشقی مەستیش جارەوبار راز درکینن، لێرەدا بەرگە گرتن و خۆ راگرتن وەک مەرجیک سەر هەلەدا، راز درکین پێگەیی خۆی لە دنیای مەستی و عیشق و عاشقییدا لە دەست دەدات.. عاشق ئەوێە بیر لە بەرژەوێندی خۆی و ئامیر و داپنویستەکانی، رازاندنەوی دەورەبەری خۆی نەکاتەو، ئەو بەندە هەمیشەگی دەروازەو سەرای مەعشوقە ئەو سەرمەستیککی بی پەرواییە، ئەو دەستەمۆی تەلیسمیککی خۆداییە..

وازانراوە مرۆف و رازی و جودی مرۆف لە باس و درکاندنەو بە دوور نەبوو.. زۆر بینراوە یا بيسراوە مرۆف کاتیک شتیککی نایاب بە دەست دێنن، یا پەقییک، وشەیه ک چوزانم.. رازیک، قسەیه ک بە دەست دێنن خۆی بی راناگیری و لە پەسا باسی دەکات یا بریک لە گەنجان و هەرزە هەوسان لەلای ئەم و ئەودا دەکەونە باسی رازو نیوان خۆی و خۆشەویستەکە.. ئەو جۆرە باس و لێدوانە بۆ ئەو کەسە لەزەت بەخشە، وەک وتراوە: [وصف العیش نصف العیش]، گێرانیوەی زیندەگی بۆ خۆی نیوەی زیندەگیە..

ئەو پێشە عاشقە باس لە مەعشوق کردن بە لەزەت و پێگەیهکی دنیای دەزانن و دەیگێرێتەووە بۆیە گویگری عاشق راز و دەدرخەرە..
مەولانا فەرمویەتی:

میل معشوقان نەهانت و ستیر

میل عاشق با دوصد طفل نفیر

کەواتە عیشق ئاویە ئاسایە هەر عاشقییک بەو شیوەی هەیه خۆی تیا دەبینیتەووە.. سا

ټه و عاشقه له چی پایه و پله و مهزلگایه کدا بیت خوی له ناوینهی عشقدا دهینیتته وه ..
 بهیتی داهاتو په نجه موری ټه و بهیته یه .
 زور له مهسنه وی ناسان، ټه م بهیته به نیشانهی خهرمانی یه کتاپهرستی و بهربلاوی
 "ته جهلی" مه عشوق دهزانن ..

آینت دانی چرا غماز نیست
 زآنکه زنگار از رخس ممتاز نیست

فهرمویه تی:

آز جنیبت فروگشاید ساخت
 آینه ش بر عذار بندد صبح

خاقانیش له م رووه وه وتویه تی:

سنگ خون گرید بعبرت برسر آن شیشه گر
 کز هوا سنگ عداوه ش دردکان آفشانده آند

پالوتنی زات له ههوا و ههوس و کارو کرده وی ناپه سهند و نه شیاو یه کیکه له مه رجه
 سه ره کیه کانی دونیای ته سه وف، وه ناخ و قولایی دهر وونی مرؤف وه ک ناوینه وایه و
 ناوینه نیشانده رو نمایانگری شیوهی تی فکرینه .. ټه گهر ناوینه پاک و خاوین و بیگه رد
 نه بی .. شیوه که وه در ناخات. مهولانا له داستانی نیوان "چین و روم" دا ټه وهی وه در خستوه
 بهنده ی په پیره و تا زاتی خوی نه پالیوی، تا ههوا و ههوسی دونیاو و نیازه مه لموسه کانی له
 قوربانگای عشقدا فیدا نه کات ناتوانیت به پله کانی عشقدا سه ربکه ویت و په نجه له
 هه لقه ی عبودیه تی راسته قینه ی عیشقی په روه ردگار گیر بکات .. بویه مهولانا
 فهرمویه تی:

اندیشه را رهاکن و دل ساده شو تمام
 چون روی آینه که بنقش و نگار نیست
 چون ساده شد ز نقشش همه نقشها درست
 آن ساده رو ز روی کسی شرمسار نیست
 چون روی آهنین ز صفا این هنر بیافت
 تا روی دل چه یابد کور اخبار نیست

وهلايه تي بيرو راي ناپاكي جوراجوره ساف و ساده، بنواره بيگهردي عشقدا بنواره
 ناوينه دا خو بئ نه خش و نيگاره شهوه توي پاكي و خاويني به كار و كردهوه و رازي عشق
 دهرازينيتهوهو رهنكه جوانه كاني ههلدهبژيري و دهنه خشيني، شهو دهميهه روي ساده و
 بيگهردي تو شهرمهزاري كار و كردهوت نابج و سهربلندانه دهنوارپته ناوينهيدا.. شهو دم
 سه فاي روح به دهست ديني و ورده ورده دونياي رازه كانت بو وهدهرده كهوي و دهبيني..

بهنده ليره دا ناچارم لهم كتاوهدا چيرو كيك بگيرمهوه، زور له هه كيم و داناو زاناو
 شاعير و پياوچا كاني رابوردوي دونياي ئيسلام ئاماژهيان بو كردهوه، وه مهولانا له ژير
 سهرديري شو عاشقي كه نيزيك دهبي و له بازاري كويله فروشاندا دهيكري..

شم داستانه زاناي گهوره ئوستاد بهديع ولزه مناي فروزانفهر له كتاوي "شهرحي
 مهسنهوي شريف" دا باسي كردهوه و لبي دواوه، وه نهبي ههر شهو زاته ئاماژهي بو كردي،
 ههر شم داستانه "عهلي كوري رهبن" كوردي ئيراني ژياوي ناو سهدهي سيهه مي كوچي،
 له كتاوي "فردوس الحكمة" دا، لبي دواوه - چاپي بهرلين، لاپهري ۵۳۸ - وه لهو بابته
 داستانه [شهو محهمه دي كوري عهبدوولاي دينهوهري] كه له ۲۷۶ كوچي دا مردوه،
 كه هاو قوناغي "عهلي رهبن" بووه، له كتاوي [عيون الاخبار] ي چاپي قاهيره دا لبي
 دواوه.. وه چونه تي شم داستانه گوايه سههه تاكه ي له سههه ده مي پيش ئيسلامدا روويداوه
 پزيشكي ناسراوي شهو كاته "حارسي كوري كلدهي سهقه في" پهنجهي خستهوته سههه دردو
 بيماري "عيشق".. وه "ئيبولئالوسي" جوزيه "۶۹۱-۷۵۱" شم داستانه ي به دريژا له كتاوي
 شه خبارولنيسا" دا باس كردهوه و چونه تي تيمار كرده كه شي..

"نيزامي عروزي" له "چهار مقال" يدا - چاپي تاران- كه له لايهن خاويليخوشبوو
 "موعين" وه چاپكراوه، باسي كردهوه، وه شهو جوره تيمارو دهه مانه گوايه "ئيبولسينا" به
 سهههه كيك له خزماني "شه مسولمه عالي قابوسي كوري وشمگيردا شه نجام داوه.. وه
 "ئيبولسينا" چونه تي چاره سههري نه خوشي عيشقي له ههواشي چوار مهقه ليدا، لاپهري
 ۴۲۶ - ۴۲۷ دا، باس كردهوه، وه ههروهها "سهيد سمايلي جورجاني" تهبيي نيوهي
 يه كه مي سهههه شه شه شم له كتاوي [زه خيره ي خوارزه مشاهي] شهو جوره دهه مان و رهوشي
 چاره سهههه كرده كه ده گيرپته وه بو "شه عهلي سينا" به ناوبانگ بئ بيگومان و بئ دوو
 دلي شم داستانه روويداوه.. به لام به جياوازي كه م و كورت گيردراوته وه، له مهسنهويدا

مهولانا و رازی نهی

شایه ک عاشق بووه، له فیردهوسولحیکمهیدا ههروهها له "چوار مهقاله" دا شازادهیه ک عاشق بووه..

له مهسنهویدا مهعشوقه کۆیله کهنیزهیه کهو شا دهیکریت.. له "فیردهوسولحیکمه" دا عاشقی ژنی باوکیهتی!، له "چوار مهقاله" دا خوشکهزای "قابوس" ی وه عاشق و مهعشوق خالۆزاو پورزای یه کترن..

له مهسنهویدا، کچه کویله عاشقی زهرنگهریکه که خه لکی سه مه رقه نده، وه چه کیم کچه کهنیزه ی لی ماره ده کات، ئه و ماره کردنه له کتاوه کانی تردا وه دی ناکرین..

له مهسنهویدا چه کیم شه ربه تیک ده گریته وه و دهیدا به زهرنگه رو زهردو زه عیف و ناتهوانی لی ده کا و زهرنگه ده مریت و کویله کهنیز بی مهعشوق ده مینیته وه بۆ شاه له سه رچاوه کانی تردا، عاشق و مهعشوق به یه ک ده گن ئوستاد "فروزانفر" ده لیت:

"وا ده زانم پایانی ئه م داستانه نیزامی گه نجهوی له [ئه سه که نده رنامه] بیدا باسی کردو وه، گوایه زانای یونانی "ئه رشمیدس" عاشقی کچه چینیه ک ده بی و "ئه رستو" رزگاری کردو وه..

شیخی عه تار، بی ئه وهی ناوی "ئه رشمیدس" به پیتی لیی دواوه، رهنگه مهولانا له شیخ "فه ریدونی عه تار" وه رگر دیت.. له وانه گوزه شته مهولانا ئه و داستانه ی کردو هته هه وینیکی وژدانی ئه خلاق، فه لسه فی، ئاینی، عیرفانی. وه به زهرافهت و لیژانی و لیها تویی خۆیه وه جوړیک هونیویه تیه وه ئه زه لیه هه تا هه تایه، ئه و تابلو یانه رهنگه کانی کال نابنه وه و له پانۆرامای دونیای عیشق و ئه ندیشهیدا له بیر ناچیته وه.

ئیدی ئه وه مهولانایه سوار کارانه ئه سپی حیکمهت و شو ره سواری له مهیدانی عه شقدا تاو ده داو جلهوی حیکمهتی به دهسته وه یه و هه لهت و هه لدرگا ده خاته پیش بیسه رو خوینه ر یه ک سه له ف تا نزیکه مهیدان ده رواو دیسان ئه سپی سه رکیشی حکمهت وه رده چه رخنیت و سه ر له نو ی دل دینیته له رزین، له ش دینیته چه شو که، ئه وهی دهی بیسم و دهی خوینه وه نازانم جیم به سه ر دین، ئه وه "فی" یه، ئه وه تایه یا شو که؟ مهولانا له هه مویان ده و ی..

مهولانا.. چه نندین په ل و پۆ له و داستانه دا جو ی ده کاته وه و له مه به ست دوور ده که ویته وه، له کانیاوی عیرفانا ئا و ده خواته وه و دیسان تینووه، ده رده دارو لیو به بار، قیل ، قاچ، رمبازی شهیدایانه ده ست پیده کا و په یه وه سه ته په یمانه ی مهستی تی ده کا و دهی خواته وه.. ئه و

دهمهيه گوئگر، خوئنه، دل و دهر وون و ناخ و ئه نديشه ي هاوار و ههياھوي تيا روودهدات، ئه وه مهولانايه وه ك ماسترويه كي ليژان و ناودار تهواي ريتم و نهواو ئاههنگي ئاميژهكان كووك و تهرازوي بو دادهنا، ئه وه مهولانايه دووباره هيور و لهسهر خو دهگهريتهوه سه سهرتا و ئيدي پهيتا پهيتا ئه وه ههراو هوريابه، ئه وه رهنك و دهنگ و بي دهنگيه دهگهيه نيته داميني چي اي بهرز و بلندي عيشق و عاشقي و دووباره و چهند باره دهگهريتهوه وهسفي گريان و زاري و ليو بهباري كچه كه نيز.. له راستيدا ئه وه عيشقي شه مسي ته بريزيه، دووچاري بووه، ئه وه ئازار و باري "شه مسه" وا سه رباري بووه..

ئه وه دووري و دوني اي دوور له سه بوريه مهولانا تي كوتوووه..

ئهم شيويه مهولانا په پرهوي بووه، له ميژدا خهلكانيكي تر هه ريه كه به شيويه به پياچووه، داستانهكاني ههزار و يه ك شهو، كليله و دمنه ي ئينولموقه فعي پهل پهل كراو، ههروهها كتاوي "سنديبات نامه" مه رهبان نامه، فهوا ئيدولسلوك.. به لام له هه مووي بالآتر، كليله و دمنه يه، بويه مهولانا زورتر به هره ي لي وه رگرتوووه.. ئه ويش به شيويه خوي.. ئازيزان با بيينه وه سه ر رووداوهكاني داستان..

دهگيرنه وه كه شايه ك له شاكاني زه ماني رابوردوو زهري زور و دهسه لاتي زورو مه كنه تيكي به ريلاي به دهسته وه بووه و باوهري به پهروه رداگار قايم و قول و بته و بووه، له دوني او ديندا تهرازو به دهست فه رماني رانده وه له ده ربار وه ده رديت به هيواي راو كردن، له شه قامي شاردا كچه كه نيزه كي وه دي كرد، يه ك دل نا، سه د دل عاشقي ده بي و ده ي كرپت.. دواي له زهت له بردن له كچه.. كچه سه خت نه خو ش ده كه وي ت و روژ به روژ زهرد و زه عيف و په ژمورده تر له دويني ده داته چاو.. شا به دل و داوه ژنه ي خو ش ده ويست، هه رچي پزيشك و هه كيمي دوور ه نزيكي ده ربار هه بوو له كچه كه ي ئازيزي كو ده كاته وه، شايه ت بتوانن تيماري بكهن.. زهرو زور كه وته خو لي اي هه كي مانه وه كو شان و ته قه للاي زوريان كرده نهيانتواني ده ردي بي ده رماني كه نيزه چاره بكهن.. ئه وانه له قودرته و جهلال و تواناي خودا غافل و بي نياز بوون بويه دهسته پاچه و واق ورمانيان بوويه به ش.. مهولانا ليژه دا بي ده ربه دهستي و دوور له خودا وهندي هه كي مان دي نيته زمان، كه ئه وان ناوي پهروه رداگاريان نه هينا وه بويه دهست له پا دريژتر نه خو شه كه يان به ده ردي خو يه وه به جي هيلاره.. ئه وانه له دوعا و نزا له ده رگاي خودا وهند بي نياز بوونه بويه سه رنه كه وتونه..

مهولانا و رازی نهی

شا به دهم په ژارهو گریانه وه، سهر دهنیتته وه پیرنکی نورانی دیته خهونی و پئی دهلیت:

"ئهی شای به توانا.. سبهینی حه کیمیکی نامۆ و کهس نه دیو کهس نه ناس دیتته لاتان.. ئه وه حه کیمیکی دانایه له زانستی پزیشکیدا زانایه.. ئه وه تابلی چاره کهرو به توانایه.. به سبهینیدا، شا دهست به نه ژنۆ چاوه پروان، که حه کیمی نیو خهونه کهی وه درده کهوی، له پر ههوال به شاده گیهنن به لی وا حه کیمیکی نه ناسراو هاتوهو دیه ویت خو شه ویسته بیماره کهی شا تیمار بکات.."

مهولانا لهم، داستانه پیدا توانا و لیزانی حه کیمان و تهقه لالی چاوساقان زهبون و ناته وان ده داته چاو، تواناو قودرتهی ئه ولیا و پیاوانی غهیب لهو موعاده له یه وه دردینتی، مهولانا له دیداری شاو حه کیمی نه ناسراو له کاکلهی داستانه که دور ده که ویتته وه په نا دهباته نیاتی قورئانی و نمه ک به حه رامی قهومی موسا له حه ق حه زره تی موسا، دیداری نیوان شا و حه کیمی نه ناسراو شو روه یه جانیکی دهروونی له ئه ندیشه ی شادا دینیتته شه پۆلدان، ئه و دیداره دیاره مهولانا گریی ناخ و دهروونی خو ی ده کاته وه که چون بو یه کهم جار چاوی به شه مسی ته بریزی که وتوه فکر و زکری بووه به عیشقی ئه و.. که چون نان و خه و خو راک له مهولانا سال به سال تالتر ده بی شا پزیشک دهباته لای خو شه ویستی بیماری، حه کیم ورده کارانه نه خو ش ده خاته ژیر زه رده بی نی فکر و لیکن دانه وه وه به شا ده لی، ئه م که نیزه یه ئه م خو شه ویستی ئه وه دوو چاری ده ردی ده.. به لام کام دل؟!

لیردها دیسان مهولانا تیشک ئاویر ده که ویتته ورده کاری و هوندنه وهی راز و نیازی دونیای عیشقه وه وه ئه و عیشقه ی سهرتاپای عاشق داده پۆشی، ئه و عیشقه ی باده ی راسته قینه ی مه عشوق ده نۆشی، ئه و عیشقه ی له په سا ده کۆشی عاشق له رزای خودادا بتویته وه له خودی خودادا نه ییت بیر له هیچ شتیک نه کاته وه، ئه م باسکردنه ناوی خوا به پیچ و په نا بردنه دهسته گیره وه ده ست گرته دونیایه کی بی که نار و لیواره هه له هه له و شه پۆله کانی تو فانیکی خرۆشاه، ژانه کانی دم ده مه، تاوتاهو.. ده می قاقا، ده می گریان، ده می هانایه بو یه زدان، خو مه عاشق رانه وه ستاهو.. ده می سارده، ده می تاوه، ده می بیره ده می ههسته، ده می هوشیار ده می مهسته، سه رخۆش، ده می ک سۆزی ژان و ویژدان، ده می که نه شه ی باده ی لیوان، ده می ک ژیره، ده می ک گیره، ده می زانا ده می خامه، ده می سه رکیش ده می رامه، ده می ژانه، ده می زامه، ده می له خو یه وه پهسته، ده می نازا و بی

دەربەستە، دەمىك غەمگىن، دەمىك خۇشە، دەمىك بى دەنگ و خامۇشە، دەمىك ئاواو دەمىك وانا، دەمىك گەوجەو دەمىك دانا، دەمىك شىرىن دەمىك سوپرە، دەمىك بىنا دەمىك كوپرە، دەمىك برسى دەمىك تىرە، دەمىك ئاواو دەمىك وانا، دەمىك شەيداي بىلپرە.. دەمىك گەوجە دەمىك دانا، دەمىك بۇ مەيخانە هانا، ھەمىشە پەپرەوى مەولانا..

ئەو دەستەگىرىيە مەولانا لە شەمس دروستى كىرەو، تىشك و شەوقى لە دەروون و ئەندىشەى مەولانا دا چەندىن بەرانبەر لە تىشكى ھەتاو بەتىنترو سوتىنەرتەر بوو، عىشقى مەولانا ھىچى بۇ نەھىلاوئەتەو، گرو بلىسەى ناگرى بەرداوتە خەرمانى تاو و تامول و چاوپروانى، ناتوانى لەو عىشقە ئەزەلبە بە دوور كەويتەو، دەروا دىيەى و تىر ئاوپر خۇى دەھاوپرئىتە گرگانى بى ئامانى عىشقى خوداوە. كەوا لای وایە عىشقى شەمس تىشكى ھەقە، مەولانا، لە مەسنەويدا چەندىن جار زامى دىتەو سو، خۇى دەكولىنىتەو، لە لاپەرەى روخسارى شەمسدا عىشقى خوداىى دەخوئىتەو.. يارانى مەولانا بە تەواوى تواناوە دەكۇشان عىشقى شەمس لە بىرو فەر و زكرى مەولانا دا بكوژىننەو پەنايان دەبرە بەر وتە بەناوبانگە كانى دونىاي سۇفىگەرى كەوتراوە [الوقت سيف قاطع و الصوفي ابن الوقت].. بگەرىنەو سەر داستانى كچە كەنيزەكە، ھەكىم دەكەوئتە پشكىنى رابوردووى كچە، دەقەرى سەردەمى مندالى، خزم و خویشى، رابوردووى و ژيان و كىشمە كىشى، چۇن دووچارى كوئىلايەتى بوو تا دەگاتە ناوى كە سەمەرەقەندە ئەو نپوە دل خورپەو راجەلە كىن لە ش و دەروونى كچە كوئىلەدا دەسازىنىت، ھەكىمى دانا، ھەستى بەو خورپەى دل و سلوكىنەو، ھەكىم لە پرسىندا بەردەوام بوو، كەنيز بى ناگا لە رىچكەى بەرنامەى ھەكىم.. مەولانا دىسان حاشىيەنشىن دەكەوئتەو تىشك ئاوپرۇ كە چۇن برىك لە ھەكىمان دوورن لە لىكدانەوئى دەروونىو ھە بەپرسىارى پر لە وردد كارى و پەسەندە وە پرد دروستكردن و ولامەكان بە يەكەو پەيوەنددان، ھەكىم بۇى دەردەكەوئت كوئىلەكەنيز عاشقى كورە زەنگەررىكە لە شارى سەمەرەقەند. ئىدى پەنجە دەخاتە سەر گەرەكە كانى ناو شارى سەمەرەقەند. سەرئەنجام بۇى دەردەكەوئت مەعشوقى كچە مالىان لە گەرەكى "سرپل" ھەو كوئىلانى "غاتفرە" ھەكىم بەلئىن دەدا بە كچە كەوا عاشقەكەى بۇ بەھىنىتە ئىرە بە مەرجىك ئەو باسە لای كەس نەدركىنى.. مەولانا لەو نىوانەيدا لە بەلئىنى درۇ و راست

مهولانا و رازی نهی

دهدوی که چون له پیناوی بهرژهوندیه کی زو گوزهراودا، زور زرافهت ده کرینه قوربانی..
حه کیم به شا دهلیت.. ئەو کچه عاشقی زهرنگه ریکی سه مه رقه ندیه، ئە گهر به لاته وه گرنکه
چاک بیته وه ده بی دیداری ئەو دووانه ریک بخریت.. شا چند چاوساقتیک دنیریتته
سه مه رقه ند و کابرای زهرنگه ده دوزنه وه به لینی شای پی ده گه یه نن، ئە گهر له گه لیاندا
بیت بو دیتنی کچه، ئەوا زهر و سامانیکی زوری پی ده دریت. کورپی زهرنگه ده گاته
لای کچی عاشق و کچه ی دهنی، به لام حه کیم دهواو دهرمانیک به زهرنگه ده دا له
ماوهیه کی کهم و کورتدا زهر و زه عیفی و ناته وانن لیدیت، کچه عشقی زهرنگه له دل و
دهروونیدا خاموش ده بیته وه، وه ک هه زاران عیشقی عوشاقتی روخسارو پهیکه رو له ش و ئەندام
زور ناکیشیت زهرنگه ریش ده مریت.. به لام له پیش ئەوهیدا بمریت، زهرنگه ده زانی بوچ وایان
به سهر هیناوه..

مه بهستی مهولانا لهو جیروکه جوانه، تهنه په نچه له سهر دانانه، کهوا عیشقی
بایه لوزی کهم نه فه سه، ههوا وه وه سه.. بینی کورته، له عیشقی حه قیقیه وه، دوورو په رته،
ئوه عیشقی خودایه بو هه همیشه پا به رجایه، ده ریایه که دواپی نایه، زاهیره ن مهرگی
زهرنگه به دهستی ده سه لات و گهر ده لولی ههوا وه وه سی تهن په رستانه ی شایه کی شه هوه ت
په رست، دوو رووباری خروشوی پر له ناوی تیکه له ی زاتی ئینسان ده خاته روو.. جوانی و
ناشیرینی، پاک و ناپاکی، خهیر و شه ر، تاریکی و روشنایی، کویری و چاوساگی و
بینایی، مروقی له خو بوردو به گوزهشت پهیره وی مهرجی ئاسمانی یه زدانیه، به غهیری
خودا نیاز و ته ماحی به هیچ به ندهیه کی خودانیه.. لیردا مهولانا چه ندین داستانی
تیته لکیش ده گپرتته وه کهوا نیهت و مه به ست سه رچاوه ی حه قیقیه ته، که چون [حه زرتی
خدری زیندو] مندالیک ده کوژیت، یان که شتی کون کردن و نغو کردنی که شتی.. ئەو
شایه رازی به کوشتنی زهرنگه بووه، له پیناوی ئەنگیزه و بیرو رایه کی گه وره تردا،
ههروه ها ده فه رموی: ئە گهر شا ئەو زهرنگه ره ی له بهر ههوا وه هزی خو ی کوشتبا من ناویم
نه ده هینا، باسی ناپاکان کاری پیوانی ریگای خودا نیه، وه دیسان چه ندین ورده داستانی تر
ده گپرتته وه.. گوایه رو ن فروشیک توتیه کی ده بی و کاسه یه ک له رو نه که ی دهر ژینن و
رونفرۆش داریک ده مالینیتته سه ری توتیه که داو ته واوی په رو پوی سه ری توتی
ده روتینیتته وه، روژیک کابرایه کی سه ره که چه لی بی مو، دیتته دوکانی رونفرۆشه که، توتی

دهنوارپت کابرا سهري بي "مو"وه.. روو له کابرا دهليټ: "ټوه توټيش روټ رژانډووه وا سهرت باقليس و بي "مو"وه؟

ههروهه ده مي مهولانا له گول بارانا بهردهوامه و دهليټ: "ميشهنگ و زهردهواله و ټاسکي عهنبهر بو و ټاسکي ټاسايي و قاميشي ډرک داري نه ي شه کهر ديټيټهوه که ټهوانه چهنده له رواله تدا له يه ک دهچن و جه وههريان جيايه.. کهواته مهولانا وا ودهدر دهخات، ټهنها له يه ک چوون وه ک رهنگ، وه ک دهنگ راسته قينه ي رواله ته که ودهدرناخت.. ټوه ناخه، ټهوه دهررونه، ټهوه ريگاي راسته قينه ي خودا پياچونه به رواله ت شاراوډيه و بهلای خوداوه عه يانه.. ټه و بابه ته جوانانه مهولانا مرواري ټاسا دهيهوټيټهوه، وهستا کارانه پيدا دهچيټهوه، سپهر ټاسا رووبهرووي خام بيران و نه فامان راي ده گري و رايده گه يه ني و بانگه وازي غه فله ت و نه زانينيان له مينبهري حه قيقه تدا ده گه يه نيټ، ټهوانه وهلامي کوټا بيراني سهرده مي خوټيه تي که چهنده گه وچانه له په يوهندي روحي نيوان خو ي و شه مسي ته بريزدا دواون و به داهيټاني دوور له شهريعتيان داناوه، يان سه ماي عيشق و نه وای نه ي و سهماعيلان به داهيټاني دوور له شهريعتي ټيسلامي زانيوه..

چاوساقاني دونيای دهریای مهسنهوي ټهم داستانه به شيوهي جوړا جوړ ليکدهدهنه وه. عهقل شايه، ټارهزوو که نيزه مه عشوقه يه تي، ټيماري هه و او هه وه سي بي بنه ما نيه و به لگهي خو ي هه يه، ټيماره که ي به دهستي مورشيدي ته بيبه، ټهوه ټيمار که ره، ټهوه يه چاره سهر له م داستانه يدا.. شا به شيکه له عهقل، که چه که نيزه که ش به شيکه له هه و او هه وه س، زهرنگر دوره نذازي دونيایه، وه سه رټه نجام حه کيم تيکراي عهقله، وا باوه برټک و به شيک له عهقل پابه ندي هه وه سي نه فسه، وه نه فسيشي له سايه و سي بهري دونيوا له زهته کاني به دوور نيه و شا ليړدا رو ل و نه خشي ټنوري عهقل ودهدرده خا و حه کيميش کار و کرده وي ماوه راي ته بيعه ته، ټه مه ي وا وتم.. له گه ل بوچون و مه به ستي مه ولانا يدا ناگونجيت، له مه سنه وي دا له و جوړه داستانه ي گه ليک ټيادا يه، ټه گه رچي برټک له و داستان و چيروکانه نا کريت بنه ديارده و سه ريوپه ي رهوشته شياوه کاني کو مه لايه تي، به لام مه به ستي مه ولانای به راورد کرده وه..

مهولانا، خاوه ني وشه و اژه ي خوټيه تي، زور که م شوعه راو چاوساقاني دهریای ټه دهبيا تي فارسي به کاريان بر دووه، به لام ټه و زاته به ټه نذازه يه ک پر له ورده کاري و حيساب کراو له

مهولانا و رازی نهی

تاجی زېږېندا نه خشان دویه تی، نه و هسا دوی چن دین سده هه ددره و شیته و هو گولی نیو گولدانى مه جالیسه، راسته برېک له و موفره داتانه له فهره نگی ته سه و فدا ده بیړن، به لام زوربه یان تایبه تمه ندی ئاودزی فکری مهولانا خوږه تی، رنگه من نه توانم برېک له وانه پر به پیست و هر گپر مه سر کوردی، بویه وه ک خوږی دهیپلمه وه، وه زوربه شیان له بنه مادا به موفره داتیکی عاره بی ده ژمیږدین، شتیکه له به کارهینانی دووره دریز زهرافه تی زمان و نه ده بیاتی تیرانیدا تانه ته و هو وای لیها توه نه گهر به و شیویه بیگپر نه وه بو نیو نه ده بیاتی عاره بی نامو و نه خواز له قه له م ددرین و لیبی تی ناگن له کاتیکیدا له ورده کاری ته سه و فی فارسیدا مانا و مه فاهیمی تر ده گه یه نن.

نه مانه ی خواره وه، برېک له و موفره داتهن، مهولانا له مه سنه ویدا به کاری بردون و برېکی تایبه تمه ندی خوږه تی:

نه قدی حال: دورومهرجان، نیستسنا، رازی کنگین، سه فرا، هه لیله، قه بز، ئیتلاق، هه کیم فها، سحری موتله ق، مه زاج، نه خته ر سوز، خه یال [مه رویان ستان خدا] مانگ روخسارانی [بوسیانی خودا]، حاجب، ناپیش، به حری، توفیق، نه ده ب، لوتف، زهله [گداړو سوالکه ر روخسار]، نادیده، نه بیسراو، فه راز، زولمات تاریکستان، عه زایل، ره باب، که ناران، سه بر، نه بز، قاروره، عه لامات، نه سباب، زاری، سه مهر، غه ریب، نه سیر، کونج، وقت، ئیبینولوه ق، ته ریق، مه کشوف، برهنه، غلول، ده فع دادن، خارچین، فاشه، سه رپول، کوی غاتفه ر، گوږخانه، تاسه گیر، گنخ ره وان، سوئولقه زا، تراز، شه معی تراز، شه ربته، خه فته ن خون، کاوکیا، ئیلهام، وه حی، خون که رده ن، ریازته، نوقره، جوقا، زه به د، حجام، کول، هه رگون، شکوفت، جوله قی، نه بدال، زهوق، ساحیب زهوق، مری، ته ب، بوزینه تبع، ئستیزه رو، ئوممولکتاب، به رزه خ، حیره ت، سه لیم، شیرى په شمین، بوموسلیم، باده.

هه ر ته قه لایه ک بکریت له خه لوه تگای سو فیگه رییدا به دژوار خوږی و سه رفرازی ته و او به ده ست بکه وى، نه وه مه حاله و بو ساتیک نه شیواوه توانا و قودره تی خودا له بییر بکریت، له دونیای سو فیاندا دوعا و پارانه وه خه و بینین، خه یال و کاردانه وه ی پابه ند بوون به نه ولیا و پیاوچاکان، نه ده ب و رهوشتی په سه ند و ههروه ها بی نه ده بیش، کارو کرده وه ی روژانه و کاردانه وه ی له سه ر کارو کرده وه ی باتنی و غه ییى نه ندازه ی مه ردا یه تی و نامه ردی نیشانه ی دیدارو تیشکه تی که له کان له ره فتاری روژانه دا کاردانه وه ی

وهدرده كهوئت، جهزبهو حال لئهاتن و سلوك ريگاي بينگهيشتنه، ريگاي تيگهيشتنه، عيشق بيچ پايانه، نه سهري ههيه نه بن، عهقل بهرانبره ئهو دياردانه دهستهپاچه و عاجزهو دهوش داماو..

ئهوانهي خوئندتهوه، بهشيكه له دياردهكاني عالمي تهسهوف، مهولانا و دونيهاي مهولانا لهو دياردانه نامونيه، چيه مهولانا رهوش و شيوهي خوي ههيه، بهراوهردهكاني تاييهتمهندي پئوه دياره، له مهسنهويدها نهك دهو بيست، ژمارهي ههزاره، لهويژا مهولانا عيشقي به ريگه و ريچكهي عيشقي خودا دهناسي، ههر باسي لهويژا پهنجهي خستوهته سهر، دار و درختيگه پر بهر، باس له نازيزي دهكات، باس له شهمسي تهبريزي دهكات، مهعنهويهت لهودا دهبيني، مهعريفهت لهو باخچهيهدا دهچيني، لهويژا مهجزوبانه بهدواي فرسهت و ههلا دهروا، له دهشتدا له ههلايژگادا، كه دهروا له كهلا له عيشق دور ناكهويتهوه، ريشهي زات و خويهتي له بن ديني و دووباره له وجوديا دهروئتهوه، ئيدي مهسنهوي پره له رازداري، پره له مهحروميهت و لئوبهباري، داستان سهراييه، مهسنهوي بو حهقيقهت پهنا بردنه، فهناو دهردو ژان و ئيش لهگهردنه ودهرخستنه، لئزاني و چاوساقي حوكههاي ئهوسا ههي له پهسا مرواري ئاسا، له مهسنهويدها دهيهوئتهوه، لهويژا پهنجه لهسهر دانانه، رهخنه له كاروكردهوي گهوجانه، سودي شاردهوي رازو پهردهپوشي مهنتيق هيئانهوهو مهداوا بو نهخوشي، جياوازي نيوان درو و راست، يا كلاوكلاوي ساخته و چهواشه كردن، يا بهرجابوني عيشق و با بردهلئبي حهزو ههوهس..

ههروها مهولانا له مهسنهويدها، دهفهرموئت و دهفهرموئ و دهريدهخات:

"بينگهيشتن مايهي شاكامي ناپاكه، خهلات كردن مهرجي بهردهوامي عيشقه، بهرهو خودا روئيشتنه، ئهوهي پياوچاك دهيكه له خورا نيه، ئهوهي دهيكه بو بتهوي رهوشي پاك و بتهوي وژدانه، رهوانيهو نهشياوه گيئانه رهخنهيان ليگرن، وهك كهساني ئاسايي كيئشانه نهكزين، سوئي راستهقينه بيچ يهك و دوو پهپرهوي مورشيده، برپك له كار و كردهوي سوئي شاراهيه، نادياره، بنههاي له قولاييدايهوه خهلكه كه رووكهشانه دهبيبن..

گولچيني عاشقان به روالهت نابيبن، مانا و بنهمايه، ئهوه مهبهست و سهرمايه، چاكه و خراپه لهيهك سهرچاويه، تهرازوي حهق و ناحهق دل و دهروونه، ناكروي و نهخوازه رياكار و دهخهل بازان بين به چاوساقي ئهو ريئازه..

بشنوید ای دوستان این داستان
نود حقیقت نقد حال ماست آن

نهقدی حال: قسه کردن دهربارهی خو، یا دهربارهی خه‌لک، یا ده‌فهرموی:

آن یکی خر داشت و بالانش نبود

یافت بالان گرگ خر را در ربود

کوزه بودش آب می نامد بدست

آب را چون یافت خود کوزه شکست

آن: مهبه‌ست له "ئه‌وه"یان مهبه‌ست له و هه‌وارگه‌یه که تیا‌دایت و توبه‌کردن "نون" که‌یت

و بتگه‌یه‌نیتته مهبه‌ست..

یا ده‌فهرموی:

ار که دران کرد مرجان مرا

برد گنج و در و مرجان مرا

مهولانا، ناماژه به‌وهی ده‌کا هیچ شتی‌ک ته‌واوی ته‌واو نیه، خودا نه‌ییت و هه‌موو

کاریک ههر کرده‌ویه‌ک ههرچی بی‌ت ناته‌واوهو نه‌ندازه‌ی ته‌واوبونی "ریژه‌یه" وه هیچ

کاریک بی‌ت ته‌قللاو رهنج و عه‌ره‌ق رشتن به‌ده‌ست نایه‌ت، وه ئه‌وه‌ی به‌ده‌ست دیت له

پیناویدا شتی‌تر له ده‌ست رویش‌تووه.

در: مرواری ده‌نک گه‌وره‌یه.

مه‌رجان: نایه‌تیکی قورثانی ده‌فهرموی‌ت:

[یخرج منهما اللؤلؤ و المرجان]

ئه‌بوره‌یحانی بیرونی‌یش، دور، ههر به مرواری دادنیت. زه‌مه‌خشه‌ری دهرباره‌ی مه‌رجان

ده‌لیت:

"گه‌وه‌ریکی نه‌باتی سوری ده‌ریاییه"

دیسان ده‌فهرموی:

گر خدا خواهد نگفتند از بطر

بس خدا بنمود شان عجز بشر

ترک استثناء مرادم قتوتیست
نی همین گفتن که عارض حالتیست
له قورثانی پیروژدا خودا فهرمویه تی:

[ولا تستنون]

دهرباره ی خوو خسله تی پیاوچا کان و تراوه:

ولا یتکاملون الا والاستثناء فی کلامهم

له بیرو بوچونی ئوسولیه کاندا، "استثنا و مهرج" له یه که وه نزیکن، وه وشه ی "مهرج" نیستیسنای تیکه لآوه، وه ک بلین: کشتوکالمان ئه مسال چاک ده بی، ئه گهر بارانی باش بیاریت.. که نه باری "ته گهر" که دهیگریته وه.

حه کیمان، باوهریان به توانا و لیژانینی خویمان زورتره تا توانا و قودرته تی خودا وهند، بویه خودا، دهیانخاته تهنگه بهریه وه و ده که ونه بهر گله یی و نارپه زایه تی نه خویش و کهس و کاریان، ئینسان ناکری گومرپایانه تهنها باوهری به لیپهاتویی و توانای خو بییت، ههر کارو کردهویه ک مهرجی خوی هیه، راسته لیپهاتوی مرؤف مهرجیکی سه ره کیه، به لام ههموی نیه و رهنگه برپیک مهرجی پیشینی نه کراو له کاتی نه نجامدانی کاریکدا سه ره هه لداو بیته کوسپ و ته گهریه کی گه وره و کابرای ئه نجامدهر زه بون و دهسته پاچه بکات.. کابرا به زمان ده لیت:

"ئینشاللا" به لام به دل و دهروون و راسته قینه وه بیری له و ئینشاللا یه نه کردو ته وه، لیژدا ئه و وشه و اژانه ی که به دنگ له دهم ده رده چن و ده گاته په رده ی گوی، جیاوازه له گهل ئه وانیه له قولایی دل و ئه ندیشه وه ده و تریت، ههر دووکیان وه ک "وشه" ده گه نه په رده ی گوی، به لام ئه م له کوی و ئه و له کوی؟!

وشه ی "قسوه ت" له بنه مادا عاره بی و به فارسی کراوه له مه سنه ویدا مانای ههمان دژواری ده دا.. به لام [حاجی مه لا هادی سه بزه واری] لای وایه به مانای "قوته، هیزه، توانایه" مه ولانا ده فهرمویت:

ای بسا ناورده استثنا بگفت

جان او با جان استثنا جفت

وتمان "استثنا" به لای مه ولانا وه هیژی دل و له په ره رده گار پاراندنه وهیه، ئیدی ههرکات

ئەو وشەییە بە کار دەبا "ئینشالالا" که بە زمان ناهێنیت و لای وایە دڵ و دەروون راستەقینە
تێفکرین دەربارەی خودا بۆخۆی هەمان مانا و مەدلۆلە..
دەفەر مویت:

از قضا سرکنکبین صفرا فزود
روغن بادام خشکسالی مینمود
از هلیله قبض شد، اطلاق رفت
آب آتش را مدد شد همچو نفت
سرکنکبین: عاره‌بیه‌که‌ی "سکنجه‌بین"، شەریه‌تیکه تیکه‌له‌ی سرکه و شه‌که‌ره،
حه‌کیمانی ئەوسا بۆ له‌ناوێردنی سه‌فرا به‌کاریان دەبرد.
صفرا: ماده‌یه‌کی، که له‌ زراو جه‌رگدا پینکدیت و به‌ هۆی ره‌گیکه‌وه‌ ده‌رژیتته‌ ناو
گه‌ده‌وه‌و ه‌اوکاره‌ بۆ ئاسانکردنی خوارده‌مه‌نی نیو‌گه‌ده‌و ریخۆله‌کان و پاک‌کردنه‌وه‌ی له
به‌لغه‌م، ره‌نگه‌که‌ی زه‌ردیکی کاله‌ به‌لام جاروبار زه‌ردییه‌که‌ی له‌ زه‌ردیتنه‌ی هیلکه‌ ده‌چی،
جووری مه‌ترسیداری، ره‌نگه‌که‌ی له‌ ره‌نگی ژه‌نگ ده‌چیت..
هلیله: میوه‌ی دره‌ختیکی به‌رز و بلنده، گلاکانی باریک و درێژن، بۆ سک چون
به‌کار ده‌بریت..

إطلاق: ره‌وان بوون..

مه‌به‌ست له‌ هیئانی ئەو ده‌وایانه، سا حه‌کیم له‌ رووی نه‌زانینه‌وه‌ ده‌رمانی نابه‌چی
پیشنیار بکات، یا به‌ ئەمری خودا، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ ده‌واکه‌ بکه‌ویتته‌ کار
شه‌ چو عجز آن حکیمان را بدید
پا برهنه‌ جانب مسجد دوید
حه‌کیم: لێرده‌دا به‌ مانای ته‌نها پزیشک نیه‌، به‌لکی به‌ کارزان و لێزان و کابرایه‌کی
سه‌ره‌و زانا ده‌وتریت، به‌و که‌سه‌ی هینده‌ هۆشیاره‌ له‌ رووداوه‌کانی پشتی په‌رده‌ش ئاگاداره‌.
حه‌زرتی سه‌عدی ده‌فەر مویت:

عاشق آن گوش ندارد که نصیحت شنود

در مانیک نباشد بمدا وای حکیم

عاشق یه‌ک لایه‌نه‌ تێده‌فکریت و گوئی له‌ ئامۆژگاری هیچ که‌س ناگری، ده‌ردی

ئيمەش بى دەرمانە و حەكىم لە چارەو دەرمانماندا ناتەوان و دەستە پاچەيە:
مەولانا دەفەرموئەت:

رفت در مسجد سوى محراب شد
سجدگاہ از اشک شە پر آب شد

ئەوہ خەسلەتی مرۆفە تا ناومئیدو ناتەوان بۆ پەل و پۆی لێی نەكەوی، پەنا ناباتە خودا،
لە پۆپەي ناومئیدیدا روو لە دەرگای حەق و غەيب دەست بە دەمئینی قودرەتی ئیلاهی دەبی
لە قورئانی پیرۆزدا، زۆرجار ناماژە بەوہ کراوہ؛

[فإذا ركبوا في الفلك دعوا الله مخلصين له الدين]...

شاو پاشاکانیش هەرحەندە بە توانا و بەدەسلات بن لئقەومان لە گرفتاریدا پەنایان هەر
خودایە.. کاتیەک شا دەبینی وا دەواو دەرمانی حەکیمان بى چارەو تەکبیرە ئەو دەمەيە پەنا
دەباتە مزگەوت و میحرار پاراندنەوہ، دیاردەي پۆپەي بى چارەگی و پاراندنەوہ گریان و
فرمیسک رژاندنە.. "سەھلی کورپی عەبدولای نەسەتوری" لە ۲۸۳ کۆچی، کۆچی
کردووە.. وتوئەتی: ئەو دوعاو نزو نالانە دئتە دی ئەگەر لە دلەوہ بکری و تیکەلی گریان
و لئو بەباری پۆپەي ناچاری پئوہ دیاریئەت.. لەم بەیتەدا مەولانا ناماژەي دەکا دوعای شا
گیارو و بەجی گەیشتووە..

چون بخویش امد زعزاق فنا
هوش زبان بگشاد در مدح و دعا

عزقاب: ئاوی قولی هەزار بە هەزارە

فنا: بى دەربەستی دەربارەي خو، وەلاوەنانی ئارەزوو و لەزەت و چوار تەنیشت، نیکرانی

زات [لە خو بوردن]

عزقاب فنا: لە خو بوردن وەک خنکاوی نئو ئاوی قول بى هوش و بى تەقەللا..

کاتیەک شا هوشی وەبەرھاتەوہ، کەوتەوہ دوعاکردن و سوپاسگوزاری..

پس عمر گفتنش که این زاری تو

هست هم آثار هشیاری تو

راه فانی گشته راهی دیگر است

زانک هشیاری گناهی دیگرست

هست هشیاری زیاد ما مزی
 ماضی و مستقبلت پرده خدا
 یه کیچک له جی به جی بوونی دو عاو نزا خودی دل و دهر وونی ئینسانه.. په یامبهری
 خودا فهرمویه تی:

إن الله لا يستجيب دعاء عبد من قلب لاه
 خوا دو عای کو یله ی خو ی گو ی لی نا گری ته گهر له دل هوه دو عاکه ی نه کردویت.
 در میان گریه خوابش در ربود
 دید در خواب پی ری رو نمود
 خواب: خه وینین له دنیای سو فیکه ری دا، دهر وازه کی کراوه یه بو گرفتاریه کان یا
 دهر گا دا خراوه کان..

زورمان خو یندو ته وه یا بیستومانه که سو فیه کان له گری و هه له فه کانی دونی او دیندا
 له خه ودا چاره سهری زور رو کرده و بیان کرده وه، یا بو کراوه، ته ویش له ریگه ی خه و
 بینینه وه یه، پیرو وه لی بینین له خه ودا چاره سهر و ریگا نیشان دانه...
 مهولانا ده فهرمو ی:

در علاجش سحر مطلق را ببین
 در مراجش قدرت حق را ببین
 سحر مطلق: جادوی بی مهرج، یانی پیشهاته یه کی دور به را ورده ئینسانیه کانه وه.
 گر ساقیم حاضر بدی و زباده او خورمی
 در شرح چشم جادوش صد سحر مطلق کردم ی
 پیاوچا کانی خودا به شیوه و رواله ت وه ک تم خه لکه وان، به لام له رووی که سایه تی
 راسته قینه یانه وه له بنه مادا جیاوازن، هه زار تاوازن، کارو کرده و ی وایان له ده ست دی
 عه قلی مرو فیکه ی بایه لوژی به ئاسمان فه بولی نا کا، چونکی له توانای به شهر دا نیه له
 مو عاده لاتی عه قله وه به دوره..

دید شخصی فاضلی پرمایه
 آفتابی در میان سایه
 مه به ست له آفتاب" که سایه تی مه عنه وه یه، وه "سایه" له ش و نه ندام و جسمه، سو فیان

ته‌عبیری "ظل و سایه" به کار دهبهن، یانی "رؤح و نه‌فس" وه وشهی "تافتاب" ناماژیه به په‌روهر دگار. یوسفی کوری ته‌حمده مه‌وله‌ی ده‌لیت:

هه‌تاو یانی دلّ و ده‌روونی په‌روهر ده‌که‌ره، وه مورشید و سایه بوونی ته‌وه، وه سه‌راسمی له‌وه‌دایه که هه‌تاو نه‌بیّت، سیّوهر هه‌یه، هه‌ردووکیان پیکه‌وه ناگونجین هه‌ردووکیان ته‌واو که‌ری ته‌وی ترن..

میرسد از دور مایه ی هیلال
نیست بود و هست بر شکل خیال
نیست و ش باشد خیال اندر روان
تو جهانی بر خیالی بین روان
بر خیالی صلحشان و جنگشان
وز خیالی فخرشان و ننگشان

خه‌یال: شیوه و شه‌مایلیک له خه‌وو هوشیاردا ده‌که‌ویته به‌رچاو، یا تارمایی و په‌یکه‌ریک له دوور وه‌ده‌ر ده‌که‌وی که به ته‌واوی ته‌بعاد و ته‌دازه‌ی وه‌دیار نیه و لیّل و ته‌ماویه..

وه‌ک هه‌زهرتی حافزی شیرازی ده‌فه‌رموی:

می رفت خیال تو ز چشم من و می گفت
هیبهات از این گوشه که معمور نمانده است

له‌سه‌ر ته‌و بنه‌ماو ته‌دازه‌یه خه‌رمانه‌ی مانگ و تیشکی هه‌تاو هه‌سونه زیرینه و ناله‌و بابه‌تانه چه‌شنیکه له خه‌یال، "ته‌بوعه‌لی سینا" له‌م رووه‌وه برپیک ورده‌کاری کردوه له کتاوی "طبیعیات شفا" دواوه و ده‌لیت: "هه‌ر شتی‌ک ته‌بعادی ماددی نه‌بی، ته‌وه بوخوی به ته‌یف و خه‌یال ده‌ژمی‌دریت.."

هیژیک نه‌رکی راگرتن و وه‌ده‌رخستنی لیّوه بیّت و به‌هوی هه‌ست و ده‌رک‌کردن هه‌ستی یی بکریّت، ته‌وه به‌رازی هه‌کیمان ده‌دریت له‌قه‌له‌م.. له دونیای زانستی پزیشکیدا که تاگردو برپیک شیوه‌ی وه‌به‌رچاو ده‌که‌وی و ده‌یخاته سنوری ورپینه‌کردنه‌وه، یا ته‌وانه‌ی مه‌جزوب و شیتانه ره‌فتارن..

خاقانی له‌م رووه‌وه ده‌فه‌رموی:

در پرده دل آمد دامن کشان خیالش
جان شد خیال بازی در پرده وصالش

ئو جوړه شیوانه له ئهدهبیاتی ئیرانیدا فانوسی خهیالی پی دهلین، همر شیویه ک به زهبری خهیال تهجهسوم کریت وه له پیچ و پهناى عالمی تهسهوفدا، عالمی بهرزهخی پی دهلین. یانی خهیال وجودیکی دهرهکی بو نیه، یا همر له بنه مادا نهبووه و نیهو به خهیال وادهبیریت..

برینک وجودی ئینسانی یا بایهلوژی هیژ و توانای خهیالی یه کجار بههیژو بهربلاوه له کارو کردهویدا رنگ دهداتهوه، وه مهولانا پهنجهی خستهوته سهر ئهوهی ئارهزوو و ئاوات و نیاز کاردانهوهی ههیه له رهفتار و کرداری روژانهیدا چ خوی ودهدردهخا ساوهک ئومید، یان ترس و تهماح، یا گومان و دوو دلئی.. ئیدی ئهو ئاوات و ئارهزویانه بهچاک و خراپپانهوه زادهی فکر و خهیالی خاونهکهیهتی، وه به شیوی جوړاجور خویان ودهدر دهخن، بریکیان به زهقی و ئاشکرا، بریکی تریان وهک تارمایی بومهئیلی دهکونه بهرچاوی خاونهکهی، که واته ئهو ئارهزویانه دیدگایهکی ناسراوی چوارچیوه داریان نیه، وه له کهسهکاندا جیاوازن.

یوسفی کوری ئهحمده مهولانا، لای وایه، مهولانا پیی وایه دونیای ههست تیکرای بهخهو تهشبه کردهوه وه زوربهی سوفیهکان دنیا به خه و خهیال دهزانن بریکی تریان لایان وایه، خهیال بربراکهی جیهانه..

هر زنده را می کشد وهم و خیال سوبو
کرده خیال را لقب لشکرکشی و صاحب عام
دیگر خیالی آوری ز اول ریاید سروری
انرا اسیر این کنی ای مالک الملک حشم

یا دهفرموی:

آن خیالانی که دام اولیاست

عکس مه رویان بستان خداست

مههست له [مه رویان بستان خداست] موفره داتیکی غهیی ئهدهبیاتی سو فیانهیه، سو فیان ئهوه به فهیزو لوتفی خوداوهند دهزانن و پله پله به سهریا سهردهکون و دهبیته هوئی

نارامی و ناسایشی فکر و دل و دهرووون.. به لّام وا روو ددها، به لای بریک له سوّفی و ئەولیاوه خولیایه ک ههستیک، ئاره زویه ک له دهروویناندا گه لّاله دهیج که دووره له عیشقی پهروهردگاروه، ئەو ههسته، ئەو ئاره زویه رینگه له شه پۆلی فهیزی پهروهردگار، سه رنه نجام دهسته پاچه و ریچکه گوم کردنی ئەو سوّفیه یا ئەو پیاو چاکه له دونیای سوّفیاندا له عیشقی خوداوهندا وهستان و ماندویوونی بو نیه، وه هه میشه به ته مای زۆرتتر و زۆرتتر.. ده گێرتەوه، بایه زیدی بستامی وتویه تی:

"ئەگەر سه فاو خاوینتی هه زه تی ئادهم و پیروزی جبرائیل و گوینگری فه رمان به رداری ئیبراهیم، شه وقی موسا و پاکی و خاوینتی عیساو خو شه ویستی محه مده دی بیده نی رازی نه یج و دیسان داوا بکه ..

سه عدی شیرازی فه رمویه تی:

بگفت احوال ما برق جهانست

گهی پیدا و دیگر دم نهانست

گهی بر طارم اعلی نشینم

گهی تا پشت پای خود نبینم

سه عدی، لهو به یتهیدا ناماژهی بو ئەو سوّفیانهی جوان په ره ستیان کردۆته ریباری خو یان.. یا به شیویه کی تر بریک کی تر وای بو ده چی که جوان په رستی بو خوی داوینکه، ته لّیه له ریگای تازه موریده کاندا تا بکه ونه سه ر ریگای راستی خودا په رستی وه له م رووه وه گه وه پیاو چاک [یوسفی کوری ئەیوبی همدانی] - که له سالی ۶۳۸ کۆچی، کۆچی کردوه- وتویه تی:

[تلك خیالات تربي بها اطفال الطريقة].. زۆریه ی زۆری چاوساقانی مه سنه وی لایان وایه [مه رریان بستان خدا] دیارده یه کی نه گۆراوه له روانگهی موته جه لیذا، وه ئەمه ئەوه ی ده گه یه نیت مه ولانا بیروپرای [محمیدینی عه ره بی] لاپه سه ند و شیاو بووه خواجه ئەیوب و یوسف کوری ئەحمده مه ولانا وتویانه:

"مه رریان" مه به ست له ته جه لی خسلت و ناوه، وه [بستان خدا] دل و دهرووونی و لییه و یا دونیای بی رهنگ:

شه بجای حاجبان فا پیش رفت

پیش ان مهمان غیب خویش رفت

حاجب: دەرگاوان، چاوساقي دەرگای دهولت و دهسهلات.
فاپيش: چاوپيکهوتنه.

هر دو بحری آشنا آموخته
هر دو جان بی دوختن بر دوخته
بحری: چاوساقي ناو دهریا، ئەوکهسهی گهشتی ناو دهریاکانی زۆر کردوووه وهک
[سیندبادی به حری]
آشنا: مهله کردن

آن چون نهنگ آیان شده دریا و حیران شده
وین بحری نو آشنا در آشنا آمیخته
بهشی دووهه می ئەم بهیته ناماژیه به پهیوهندی و ناشنایی نیوان چاوساقيانی کهرامهت
و ئەولیا..
له مهسنهویدا فهرمویهتی:

جان گرگان و سگان از هم جداست
متحد جانها شیران خداست
یا دهفهرموی:

ز هر سو بانگ نای و چنگ مستان
ز هر کاری بلا بدکار زاید
ای مرا تو مصطفی من چون عمر
از برای خدمتت بندم کمر

عومه‌ری کورپی خهتاب، خهلیفه‌ی دووهه‌می راشدین و خوشکه‌زای ئەبو جهه‌لی
کورپی هیشام یه کینک بوو له ده‌مپراسانی سه‌رده‌می خۆی و سه‌ره‌تای ئیسلام. تا ئەو
ئیمانی نه‌هینا، ئیمانداران به ئاشکرا خۆیان وه‌ده‌رنه‌خست، له‌سه‌رده‌می خه‌لیفه‌یه‌تیدا به
عومه‌ری دادپه‌روه‌ر و پارێزگار دهناسرا، وه له‌سه‌رده‌می ئەودا ئیسلام توانی دوو
ئیمبراتوریه‌تی ئەو سه‌رده‌مه‌ به‌ه‌ژینیت و له‌ناو بیات..

از خدا جویم توفیق ادب
بی ادب محروم گشت از لطف رب

توفیق: له ئەدەبیاتی جەماعەتی موعتەزەلەیدا داوای خودایە بۆ پەرەستنی، وه له فەلسەفەیی ئەشعەرە کاندای پیکهاتنی دەسلەتە بەسەر فەرمان بەرداریدا.. له حەقیقەتدا جۆریکە له سازش و پیکهاتن له نیوان خودا و کۆیلەیی خۆیدا..

ادب: هەلس و کەوتیکی شیاوه دەربارەیی کەسێک یا رەفتاریک، وه ئەوه به دەقیکی هەموو جیگیر ناژمیڤر دیت میلیهتان، دەوروزەمان و جیگه و شوین و مەوقیعیەتی جوگرافیایی هەر یه که به جۆریک هەنگاو دەنین و بیرورا پیکدینن و سەرئەنجام دەبیتە ئاداب و نەریتی بۆ هەر میلیهتیک، له زۆر میلیهتانداندا ئەو ئاداب و نەریته جیاوازن، هەلبەتە بیرو بۆچونی ئاینی خۆی بۆخۆی رەفتار و کردار و گفتاری تاییبەت به خۆی پیکدینیت..

لطف: نەرمی و دلۆسۆزی و میهرەبانی، موحەبەتی ئیلاهی کەوا بەندەیی خودا ناچاری عیبادهت دەکا.. وه له دونیای سۆفیگەریدا ئەدەب یه کێکە له خالە سەرکییه کانی ریبازی دونیای تەسەوف، سۆفی راستەقینه پابه‌ندیەتی...

گویه "سوقرات"یش وتویهتی: [بێ ئەدەبی مایهیی تەواوی شەرو ئاژاوه‌کانه..]

بی ادب تنها نه خود را داشت بد

بلکه آتشی در همه آفاق زد

یا دەفەرموی:

مایدە از آسمان در می‌رسید

بی‌شری و بیع و بی‌گفت و شنید

درمیان قوم موسی چند کس

بی‌ادب گفتند کو سیر و عدس

منقطع شد خوان و نان از آسمان

ماند رنج زرع و بیل و داس‌مان

به پنی داستانه‌کان، قەومی موسا داوی ئەوهی له میسر و دەرهاتن، چل سأل له بیابان و ساراکاندا ویل و سەرگەردان بوون، وه خودا خۆراکی پۆرو پەله‌وه‌ری له ئاسمانه‌وه بۆ دەناردنه خواره‌وه.. له‌بەر ئەوهی به‌بێ دژواری و زەحمەتیک ئەو خواردنانه‌یان دەست دەکەوت و دەخوارد ناشوکور بوون و له حەزەرتهی موسا داوای سیر و پیاز و نیسک و تەرەباریان لی دەکرد، وه ئەو نیعمەتە ئاسمانیە ئیدی له ئاسمانه‌وه نەهاته خواری و برا، له ئایه‌تی "۵۷ -

٦١" سورتهی "البقرة" دا به دریژی باسی لیکراوه، ناوی "سیر" هیئانی مهولانا له رووی ئەو نایه ته وهیه: دیسان مهولانا لهم رووهوه فهرمویه تی:

باز عیسی چون شفاعت کرد حق
خوان فرستاد و غنیمت برطبق
باز گستاخان ادب بگذاشتند
چون گدایان زلها برداشتند
لابه کرده عیسی ایشان را که این
دایمت و کم نگرده از زمین
بدگمانی کردن و حرصی آوری
کفر باشد حیش خوان مهتری
زان گدارویان نادید ز آز
آن در رحمت پریشان شد فراز

زله: پاشقهوانی سفرهی خوراک، وه برینک له سؤفیان ئەو باشقهوانانهیان دهبردو دهخوارد.

گدارو: پر روو بی حهیاو سؤربون لهسهه سواکگههری
نادیده: چاوچنۆک

من و او هر دو بحجره درومی مونس ما
باز کرده در شادی و در حجره ما

به پیی برینک له وتراوه کان.. گوایه ههزهه تی عیساو برینک له هاواله کانی گوزهه ریان
ده که ویتته چۆله وانیه که وه، هاو پرینکانی ههزهه ت داوایان کرد دوعا بکاو خوانی خواردن له
ناسمانه وه بیته خواری، ههزهه ت ئەو دوعایه ی کردو خوانی جۆراجۆری خواردن له ناسمان
هاته خواری و برینک لایان وابوو که وا ئەوه سحر و جادووه..

هرچه بر تو آید از ظلمات و غم
آن زبی باکی و گستاخیست هم

ظلمات: کۆی تاریکیه، زۆرتتر بۆ رهش دل و دهروونه مه جازهن به کار ده بریت، ههروه ک
رۆشن دلی و بییر و فکر ئاواله یی، کارییه لهسهه کارو کرده وه ی تاکه کهس، دل رهشی و

ناپاکی دَلّ و دهرنیش بهو ئەندازیه له ژيانی روژانهی خاوهنه کهیدا خۆی وهدەربخا. لیڤه‌دا ده‌توانریت بوتریت بی ئەوه یان سه‌رچاوه‌که‌ی له دهروون و دَلّ ره‌شیه‌ه‌وایی، ئەده‌بی له ره‌فتاردا وهدەر ده‌که‌وی:

هر که بی باکی کند در راه دوست
ره زن مردان شد و نامرد اوست

ته‌رازو و کهیل و کیشانه‌ی مه‌ولانا جه‌بر و زۆر و شه‌هوت و هه‌ز و ئاره‌زووه‌کان نین. ئەو پیاوه له پۆپه‌ی ده‌سه‌لآت و دارایی و مه‌کنه‌تدا داچوریتته‌وه بو ناو دونه‌ی زه‌رافه‌تی ئینسانی، تا مه‌ستی هه‌قیقه‌ت ده‌بی و دوور له شه‌هوت ئەوانه‌ی ئەندازه و ماوه له نینوان خۆی و خوداو، خۆی و پیره‌کاندا ناپاریژن، به‌لای مه‌ولاناوه ناپیاو و ناکه‌س به‌چه‌ن و دزو ریگری مله‌و گه‌رده‌نه‌ن و حالّ و مائی خه‌لکی به‌ تالان ده‌به‌ن
از ادب پر نور گشتست این فلک
وز ادب معصوم و پاک آمد ملک

ناسمانی کۆماوه وه‌ک کابرایه‌ک ته‌شبهه‌ ده‌کا، که‌وا سه‌ری ته‌عزیم داده‌نوینیتته‌وه، وه له‌م به‌یته‌یدا مه‌ولانا "فلک"ی به‌ واتای ئەده‌ب هیناوه‌ته‌وه، وه ئەده‌ب مه‌لایکه‌یه که به‌ پیی فه‌رامینی په‌روه‌ر دگار له‌ کار و کرده‌وه فه‌رمان به‌رداریدا..
بد ز گستاخی کسوف آفتاب
شد عزازیلی ز جرأت رد باب
عزازیل: شه‌یتان..

رد باب: دهر‌کراوی به‌رده‌رگای هه‌ق، مه‌لعون..
ئاماژیه به‌ قیامه‌ت وه‌ خودا تیشکی مانگ و خۆر ده‌گریت.. به‌ بیرو لی‌کدانه‌وه‌ی [مه‌لا هادی سه‌به‌ه‌واری] "گستاخی" یا مله‌ه‌وری له‌ مانگه‌، وا رووی هه‌تاوی گرتوه‌وه..

دست بگشاد و کنارانش گرفت
همچو عشق آندر دل و جانس
کناران: په‌ل، پۆی له‌ش، یا کوشه‌و که‌نارو ئەملاولا..
پرس پُرسان می کشیدش تا بصدر
گفت گنجی یافتم آخر بصیر

پرس پرسان: پرس و جو.. لیره و لهوی پرسین
 صبر: خو راکرتن، تامول، دهربارهی کاریکی نهخواز.
 په یامبهری خودا فهرمویه تی: [الصبر مفتاح الفرج] تامول کیلیی دهرگا به سراوه کانه،
 تاموّل ئاواله ی ده کا

ای لقای تو جواب هر سؤال
 مشکل از تو حل شود بی قیل و قال
 ترجمانی هر چه ما را در دلست
 دستگیری هر که پایش در گلست
 دیداری عاشق و به گه یشتنی به حزوری مه عشوق زور قفل و گری ده کاته وه، ئاوه اش
 دیداری نیازمندی به خزمه تی بیوا چاک و وهلی خودا، زور له دروازه گیراوه کان ده کاته وه.
 مورید شهیدای دیتنی مورشیده، مورشیدیشی کهم لوتف ناییت دهرحوق به په پره وه که ی،
 پرس و جو و ئاشوفته گی تا ئه و کاته یه ئه و دیداره ئه نجامی نه گرده که دیدار رویدا ئیتر
 پرسیار مانای خو ی له ده ست ده ا..
 مهولانا له م رووه وه فهرمویه تی:

تو سؤال و حاجتی دلبر جواب هر سؤال
 چون جواب آید فنا گردد سؤال اندر جواب
 له و بابته سه عدی شیرازیش وتویه تی:

دیدار تو حل مشکلاتست
 صبر از تو خلاف ممکناتست

"سه نائی" یش فهرمویه تی:

تنگ شد بر ما فضای عافیت بی هیچ جرم
 اینچنین باشد إذا جاء القضاء ضاف الفضا

مهولانا دیسان ده لیت:

رنگ و روی نبض و قاروره بدید
 هم علامتیش هم اسبابس شنید

نبض: جولانه وهی ره گه که په یوه ونده له گهل لیدانی دلدا به تاییهت ئه و ره گانه ی له

قولایی ناو گوشتدا نه بن و له ئیسکوهه نزیك بن.. پزیشکان ده‌ماری مه‌چه‌ک ده‌گرن
تاژماره‌ی لیّدانی دلّ بزانه..

قاروره: شوشه‌یه‌کی مل دریژه بو گمیزکردنی نه‌خۆش، شوشه‌ی لولک‌دار.
علامات: دیارده‌یه و نیشانه‌ی نه‌خۆشیه که به‌سه‌ر له‌شه‌وه درده‌که‌وێت..
اسباب: هۆی نه‌خۆشیه، ساوه‌ک رووداویان نه‌خۆشیه‌ک ده‌که‌وێته ناو له‌شه‌وه.

رنجشی از صفراو از سودا نبود
بوی هر هیزم پدید آید ز دود
دید از زاریش کو زار دلست
تن خوشست و او گرفتار دلست
عاشقی پیداست از زاری دل
نیست بیماری چو بیماری دل

زاری: پۆپه‌ی نه‌خۆشی و له‌مردن نزیك بوونه‌وه

"فإن لفض زار يدل في الحجمية على الشرف على الهلاك.." كتاوی احیاء العلوم

به‌راو بو چوونی مه‌ولانا هه‌ر کارو بارو ره‌فتار، گفتاری ئینسان له‌ چۆنیه‌تی دل و
ده‌روون و تیفکرینه‌وه هه‌لده‌قولیته وه پیاو چاکی ته‌واو عه‌یار و هوشیار ناگاداری شه‌ویه و
له‌وه‌ی غافل نیه‌و نازا په‌ی به‌ جۆش و خرۆشی دلّ و ده‌روونی کابرا ده‌باو به‌وردی
هه‌لیده‌سه‌نگینه‌تی و هه‌لاجی ده‌کا.. هه‌ر له‌ داستانی که‌نیزه‌که‌یدا مه‌ولانا باس له‌ دکتوری
ئیه‌له‌ی ده‌کا ورده‌ نه‌بز لیّدانی کچه‌ ده‌کاته دیارده‌و له‌شارو گه‌ره‌ک و کوچه‌ و
کوڵان و جینگه‌ و شوین نون ده‌کا و سه‌رئه‌نجام ده‌یدۆزیه‌وه..

هست سر مرد چون بیخ درخت
ز آن بروید بر گرمایش از چوب سخت
در خور آن بیخ رسته بر گرما
در درخت و در نفوس و در نهی
این طبیبان بدن دانش ورنند
بر مقام تو ز تو واقفترند
تا ز قاروره همی بینند حال

که ندانی تو از آن رو اعتلال
هم ز نبض و هم ز رنگ و هم ز دم
بو برند از تو بهر گونه سقم
بس طیبیان الهی در جهان
چون ندانند از تو بی گفت دهان
هم ز نبضت هم ز چشمت هم ز رنگ
هم سقم بینند در تو بی درنگ
ئه فلاکی دهربارهی مهولانا دهلیت:

"بونی دهم و هه ناسه ده بیته بو نیکی سهره کی بو خاونه که ی، هه ناسه ی کابرا گویای
که سایه تیه تی، له قورثانی پیروژدا فرمویه تی: [و لو نشاء لأربنا لهم بسیماهم و لتفرخنهم
فی لحن القول]."

مهولانا دهربارهی ئه و ئایه ته له مه سنه ویدا ئه مه ی هؤ نیوه ته وه:

گفت یزدا مر بنی را در مساق
یک نشانی سهلتر ز اهل نفاق
گر منافق زفت باشد نغز و هول
واشناسی مرورا در لحن و قول
چون سفالین کوزه ها را میخری
امتحان می کنی ای مشتری
می زنی دستی بر آن کوزه چرا
تا شناسی از طنین آسکته را
بانگ اشکسته دگرگون می بود
بانگ چاوشست پیشتی می رود
بانگ می آید که تعریفش کند
همچو مصدر فعل تصریفش کند

زۆریه ی مروّف هه میسه راسته قینه ی ناخ و دلّ و دهر وونی ده شاریته وه و ئه وه ی تی
ده فکری و باوه ری پی هیه وه دهری ناخا و نایخاته سر زمان.. له م رووه وه مهولانا له
غه زه لیاتدا فرمویه تی:

هر اندیشه که می پوشی درون خلوت سینه
 نشان و رنگ اندیشه ز دل پیداست بر سیما
 ضمیر هر درخت ای جان زهر دانه که می نوشد
 شود بر شاخ و برگ او نتیجه شرب او پیدا

که واته حه کیمی خودایی که نواری زانی ئەوه دەردی عیشقه ئەوه نازارو ژانی عیشقه
 وا پەڕیشانی کردوو، بەو دەردەدی بردوو، ئەو سۆزو سوتانی دڵ و دەروونی برژاوه وا
 خستویەتیە ناو ئەو داوه، ئەوه تۆفانی بی ئامانی دەروونی کەف کردوو وا زەردو زەعیف و
 ناتەواوی کردوو و بی دەنگ دەبرژی و دەسوتی.. عاشق وەک مۆمیکێ داگیرساو بی
 دەنگ کلپەدی دیت و غەمی خۆی نادریکینی.. بۆیە مەولانا لەو چەند بەیتەدا دەلیت:
 هیچ بیماری و دەردەدارییەک ناگاتە نازاری دڵ و عیشقدا، عیشقه شوین پەنجەدی بەسەر
 لەشەوه مۆر دەکاو بەدریژا لەش و ئەندامی عاشق دەتوینتیەوه، وە هیچ دەردیک ناگاتە
 دەردی بی دەرمانی عیشقدا ئەو بی دەنگ دەسوتی ئەگەر متمانەدی بی بکا بیدوینی
 رازی دەدرکینی کاتیک گۆزە دەسینی بە پلتۆک لی دەدەدی تا بزانی شکاوه.. درزی تی
 کەوتووە یا نا

علت عاشق ز علتها جداست

عشق اسطرلاب اسرار خداست

اسطرلاب: دەستگایەکی تیکەلە، ئەستێرناسانی کۆن بە کاریان دەبرد بۆ رمل و بەخت
 گەردنەوه و هەروەها بەرزی و بلندی و دووری ئەستێرەکان..
 دکتورەکان نەخۆشی عیشق زۆرتر بە نەخۆشیەکی عەقڵی دەزانن تا عوزوی یا بەدەنی
 وەتا رادەییەکی دەیکەنە تەئەسەستو لەو رووەوه وتویەتی:
 "عیشق کویره و عەیب نابینی"

ئەبنولسیناش وتویەتی:

[هَذَا مَرَضٌ وَسَوَاسٌ شَبِيهٌ بِالْمَالِيخُولِيَا، يَكُونُ الْإِنْسَانُ قَدْ جَلِبَهُ إِلَى نَفْسِهِ بِتَسْلِيْطِ فِكْرَتِهِ
 عَلَى اسْتِحْسَانِ بَعْضِ الصُّوْرِ وَالشَّمَائِلِ الَّتِي لَهُ، ثُمَّ اعَانَهُ عَلَى ذَلِكَ شَهْوَتُهُ أَوْ لَمْ تَعْنُ..]
 لە کاتیکدا مەولاناو تەواوی پەڕپەوانی دنیای تەسەوف و مەولاناش لایان وایە، عیشق
 ناسکترین هەستی ئینسانیه تەرازویەکی پڕ لە وردە کاریه، پالوتنی لەشە له ههواو ههوهس

و شه هودت و حهزه گلاوه کان..

دونیای شیتان و دیوانه کان، له گهل دونیای سو فیان و عاشقاندا جیاوازه، ههر بهو
نه ندازهیه عیشقی سو فیان له گهل عاشقی نافرته و حهزیکی بایه لوژیدا جیاوازه، وه رهفتارو
کرداری نهو سح برکانه ههر برکویه ک دونیای تاییه تمهندی خوئی ههیه، وه مهولانا
گهلیک جار نه مباسه له مهسنهوی و غهره لیاتدا باس کردووه و ههر باسکردنیکی
له وهی تر جیاوازه.

عاشقی گر زین سر و گر زان سرمست

عاقبت مارا بدان سر رهبرست

رهنگه مه بهست له وهی بیت، نه گهر عیشق حهقیقی و راسته قینه بیج یا مه جازی،
سه ره نه جگام تهواوی ئاره زوو و ناواته کان له که سیکدا له زاتیکدا تاک ده کاته وه و ئیدی دوو
دلئی و شه ک و گومان ده خریته لاره، وه نهو یه گانه گییه پره له زهرافته و که مالی روئی
عاشق و سه ره نه جگامه که شی عاشق له تهواوی ههواو هه وه سی شه هوه تاوی رووتده کاته وه و
پاک و خاوین بیج ئارایش، ئاوینه نما ده بیته دیاردهی شه فافیهت، بویه وتراوه [المجاز قنطرة
الحقیقة]. مه جاز، پردی حهقیقه تهو به سه ریا ده گوزه ریین، نه م بهیتانه له مهولانا بیسه:

این از عنایتها شه ر کز کوی عشق آمد ضر

عشق مجازی زا گذر بر عشق حقت انتها

غازی درست پور خود شمشیر چوبین آن بود

تا او در آن است شود شمشیر گیرد در غزا

عشقی که بر انسان بود شمشیر چوبین آن بود

آن عشق با رحمان شود چون آخر آید ابتلا

عشق زلیخا ابتدا بر یوسف آمد سالها

شد آخر آن عشق خدا می کرد بر یوسف قفا

نه وه نامازهیه بهوهی، نه گهر عیشق له رووی که مه نکیشی مه عشوقه وه هه لگیرسی و
بیته هوئی وه ده رختنی مه رجه کانی عاشق بوون و بکه ویتته بهرچاوی خه لکی، یا عیشق
له رووی ته قه لای عاشقه وه ورده ورده په روره ده بیت و بیج بگا و دانه دانه خاله کانی دونیای
عیشق تی بگا.. له ههر حاله تیکدا عیشق پله کانی حهقیقه ته، سارداوی گر کانه، کو تاترین

رینگای عیرفانه:

هر چث گویم عشق را شرح و بیان

چون بعشق آیم خجل باشم از آن

عیشق دهریایه کی هه لکردوی شه پولداره.. مروّف توانای بهر بهر کانی و ملنه دانی بوّ
نیه، شاهه نگیکه له گوئی ههر بیسه ریک بکه ویت ناتوانیت نهیه ته سه ما.. سه مای
مه عریفهت، سه مای رینگا و ریبازی ته ریفهت.. که که وته سه رءو رینگایه و ئه و ریبازه،
ئیدی په یوه سه ته چاو له ئاسوی مه عشوقه و چاه روان.. عیشق دیاردهیه کی خوداییه و
یه کیکه له سیفات و هسه له ته ئاسمانیه کان، ئینسان به ئاسانی ناتوانی به وردی لئی بدوی

گرچه تفسیر زبان روشنگرست

لیک عشق بی زبان روشنگرست

عیشق کارو کرده و رووداویکی وژدانیه، هسه ته، خولیایه کی یه زدانیه، که روو بدات
به جوانی خوی وه درده خات، ئه وهی دهر و دهرگا گلاوه کانه ئازا داده خا.. عیشق به ئاسانی
لیکنادر یته وه..

عقم در شرحش چو خر در گل بخت

شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت

عه قلی مروّف ته رازو تابلونمای ته وای رهنه گه کانه و هه موو کاروباره کان
هه لده سه نگینیت.. به لام عیشق بی سنوره دوور نه ندازی ئاسوی دووره، عه قل به رانبه ر عیشق
سنورداره و زه بونه.. ده سه ته پاچه گیژ و ویز هیچی له ده سه ت نایه
آفتاب آمد دلیل آفتاب

گر دلالت باید از وی رو مهتاب

هیچ به لگه یه ک وه ک بوونی مانگ نیه بو بوونی، کاتیک دل گیرودهی داری
عیشق ده بی، ئیدی به لگه و لیکن دانه وهی پیناوی داستانی عیشق به لای دله وهیه، دله
غه مخواری سۆز و ئازاری عیشق و مهرجه کانی له ئیمه وه به دوور نیه و ئیمه ش له دامینی
چیای بهرز و بلندیدا به زیوین و ههر یه که به جوړی خوی به خاوه نی هه وارگه ده زانی دور
نیه روژنیک له روژان توفانی عیشق هه لکاو من و خویشی رامالی..
زولنون ده لیت: "عرفت ربی بری، ولولا ربی لما عرفت ربی".

له قورئانی پیرۆزدا ده‌فرمویت: [أو لم یکف ربک انه علی کل شی شهید]

از وی ار سایه نشانی می دهد
شمس هر دم نور جانی می دهد
سایه خواب ارد ترا همچون سمر
چون برآید شمس انشق القمر

سمر: سیوه‌ری دهر و دیوار و له‌ش و ئەندام له روشنایی مانگه‌شه‌ودا، له بهیتی دواییدا
ناماژیه بو ئایه‌تیکی قورئان، ئە گهر هه‌تاو و شه‌وقی هه‌تاو نه‌ییت سیبه‌ریک و دینا‌کریت،
که‌واته هه‌تاو و سیبه‌ر ته‌واو‌که‌ری یه‌کترن، هه‌تاو حه‌قیقه‌ته، وه ئیمه‌ نا‌کریت روو به ئەسل
نه‌رۆین و له سیوه‌ردا سه‌رگه‌ردانبین، برپک هی‌نده گرفتاری سایه‌و سیوه‌رن گه‌وتیشکی
هه‌تاویان له‌بیر چوه‌ته‌وه یانی له حه‌قیقه‌ته‌وه به دوورن و سه‌رقالی پیچ و په‌نای ئە‌ملاولای
له‌ناو چونن..

خود غریبی در جهان چون شمس نیست

شمس جان باقی کش آمس نیست

غەریب: یانی رۆح و ره‌وانی ئینسان له دونیای مادی و له‌ناو‌چودا گرفتاری و گرفت
له‌وه‌دایه، رۆح ناسین له هه‌موو که‌س ناوشیتته‌وه، که‌م که‌س ده‌توانی ده‌ست له دامینی گیر
بکات..

چونکه هر جزوی بجوید ارتفاع

جون بود جان غریب اندر فراق

گوید ای اجزای حسف فرشیم

غربت من تلختر من عرشیم

رۆح په‌په‌ره‌وی کات و شوین نیه و به‌شیکه له رازه‌کانی په‌روه‌ردگار و تئوری زه‌مان و
جیگه و شوین نایگه‌نه‌وه و به‌زتر و بالاتره له چه‌رخ‌ی زه‌مان و به‌شیکه له غه‌بییات، بو‌یه
مه‌ولانا فه‌رمویه‌تی: [شمس جان باقی کش آمس نیست] یانی، با ساده‌تر و ئاسانه‌تر لێ
بدوین، دابه‌شکردنی کات، زه‌مان به‌سه‌ر دوینی و ئە‌مرۆو سه‌به‌ینیدا، بو که‌سانیکه به‌سه‌ر
زه‌وییه‌وه بژین و به‌گوێه‌ری خۆر هه‌له‌هاتن و ئاوابوون شه‌وو رۆژ ده‌گوزه‌رینن و ئە‌و ئە‌ندازه‌ی
دابه‌شکراوه، ئە‌وه له جه‌دوه‌لی مه‌ولانا و تی‌فکری‌نیدا نیه، که‌ چۆن له رۆح و پله و پایه‌ی

چون زمین برخاست از جو فلک
نه شب و نه شایه باشد ط ولک
هر کجا سایه ست و شب یا سایگه
از زمین باشد نه از افلاک مه

واته رۆح له چینگه یه کی وادا نییه ببینریت و پهیرهوی عالهمی غه یبه و ناتوانین نه مړو
سبه ینی بو دابین بکه یین. له مه سنه ویدا چه ندین جار ئامازه بهوی ده کا:

لا مکانی نه درو نور خداست
ماضی و مستقبل و حال از کجاست
ماضی و مستقبلش نسبت بتوست
هر دو یک چیزند پنداری که دوست

ئیتیر مه ولانا دوای دیداری شه مس دهروونی ده بیته تو فانیکی هه لکردوی وا جگه له
عیشقی شه مس هه رچی بهر که وتبایه بی ئامان دای ده مالی و رایده مالی:

شمس در خارج اگر چه هست فرد
میتوان هم مثل او تصویر کرد
لیک شمسی که ازو شد هست ائیر
نبودش در ذهن و در خارج نظیر
در تصور او را گنج کو
تا در آید در تصور مثل او

أشیر: تو په لهی ئاگر

گنج: دانانی شتیک له نیو شتیکی تر دا بی که م و که سری هه ر وه ک خو ی
شمس: به ته ئکید یانی هه تاو، وه مه به ست له هه تاوی کو مه لگای هه تاویه ..

دیسان ده فهر موی:

چون حدیث روی شمس الدین رسید
شمسی چارم آسمان سردر کشید

مه به ست لیړده "شه مسودینی محه مه دی کوړی عه لی کوړی مه لیک دادی

مهولانا و رازی نهی

تهبریزییه، که بووه به دستگیره و معشوقی مهولانا و توفانی لهبیر و ئەندیشهی مهولانادا به وجود هیناوه، خەلکی شاری تهوریز و له سه‌ره‌تاوه بووه به موریدی [ئەبویه کری سه‌وته‌چنی تهبریزی] و له دواییدا رویشتوته هەلەقمە زکری روکنه‌دینی سوجاسی یه‌وه.. تا سالی ۶۰۶ کۆچی، زیندو بووه، له دواى ئەو میژوووه کهس نه‌یدیوه، کهس هیچی لی نه‌یستتوه، بهم شیوه شه‌مسودین له چاره‌کی یه‌که‌می سه‌ده‌می شه‌شمی کۆچیدا هاتوته دونیاوه.. وه له روژی شه‌ممه‌ی بیست و شه‌شمی مانگی جه‌مادا رویشتوته ناو شاری قونیه‌وه ۶۴۲ کۆچی ئەو دهمه ته‌مه‌نی نزیکى شه‌ست سال بووه، وه‌تا روژی پینج شه‌ممه‌ی بدست و یه‌که‌می مانگی شه‌وال ۶۴۳ کۆچی له شاری قونیه‌دا هاودهم و هاورازی مهولانا بووه، وه له‌به‌ر ئی‌ه‌بی و نامه‌ردی بریک له لایه‌نگرانی ده‌ورو به‌ری مهولانا، ناچار کراوه قونیه به جی به‌یلت و بو شاری دیمه‌شق ب‌روات. وه له سالی ۶۴۴ کۆچی گه‌راوته‌وه بو قونیه و یه‌ک سال له‌ویدا ژیاوه له‌ویدا نه‌بینراوه، یه‌شتا به دروستی یا به وردی نه‌زانراوه بو کوئ چووه، چی به‌سه‌ر هاتووه، .. کوژراوه؟ سه‌ری خوی هه‌لگرتووه؟.. داستانی عیشقی بلیسه‌داری مهولانا بو ئەو سه‌رده‌مه له دونیای سو‌فیگه‌ریدا تا ئەم سه‌رده‌می هه‌زاره‌ی سه‌یه‌مه‌ش ویردی سه‌ر زمانه، دیوانی گه‌وره‌ی مهولانا گ‌رو گ‌له‌ی ده‌رونیکی بلیسه‌دار ده‌خاته روو، وه بو خوی داستانیکی رازدار و پر له تازارو شیفته گییه:

لا تکلفی فانی فی الفنا

کلت أفهامی فلا احصی ثنا

لا احصی ثنا: له هه‌دیسی ئیسلامی وه‌رگیراوه..

اللهم اني اعوذ بربضاك من سخطك و أعوذ بسمعافاتك من عقوبتك و أعوذ بك منك لا احصي

ثناه عليك انت كما اثنت على نفسك

پیدا‌هه‌لدانی مهولانا بو شه‌مسی ته‌بریزی له عاله‌می هوشیاریدا نه‌بووه، ئەوه له رووی عیشقیکی ئاسمانی و دونیایه‌کی پر له شیفته‌گی و شوریده‌گیه‌وه سه‌رچاوه‌ی هه‌لگرتووه، که فچه‌رینه‌ه‌که‌وته‌ته هه‌له‌له و شه‌پۆلدان، بنواره چی ده‌فه‌رموی:

من چه گویم یک رگم هشیار نیست

شرح آن یاری که او را یار نیست

ئوسا مهولانا كهوتوته نالين و نهى خودا چى بكم و دهفهرموى، هيچم له دهستى
خوما نهماوه، ههتا وهكو به وردى ناتوانم له زارى مهعشوقم بدويم.. ئاى چهند دهسته
پاچهم:

از من رگ جان بريده بادا
گر بى تو رگيم هست هشير

يان دهفهرموى:

يك رگ اگر در اين ما هشير هست
با او حساب دفتر هفتاد و آند كن

هه ر لهم رووهوه دهفهرموى:

آندر تن من يك رگ هشير نامندست
اى رفته ئى عشق تواندر رگ در پى

مهولانا كهوتوته دركاندون و زارى و ناله نال و ليدوان بو پهریشان حالى خوى و دهليت
هيچم پيوه نهماوه ئهوى هم بووه به تالان چووه، چهپاو كراوم ئاى خوايه چ دهردو
نازارىكى لهزته بهخشه منت تى هاويژتوه، شادمانم بهوى ههرچى دهماره موم ههيه
هه موى مهستى عيشقى خوداييه ئيتر مهولانا له دهريايه كهوه دهپهريتهوه بو ئوقيانوسيك
ئوسا خوى هاويژتوته دهرياي بى نامانى زهمانهوه و فكر و زمانى خستوته كار بو
گرنگى زهمان و كات و سات و دهم و چركه

قال اطعمنى فإني جائع
و أعتجل فالوقت سيف قاطع

وقت: بهشيكه له زهمان، رووداينكى تيا روويداوه وه له موفردهاتى سو فيگهريدا ماناو
مه دلولى جو راجورى بو ليكدهدرتتهوه..

الوقت سيف: تهعبيريكي ديرينى ئهدهبياتى سو فيگهرييه..

ئيمامى شافعى فهرمويه تى: "صحب الصوفيه عشر سنين ما آستفدت منهم إلا هذين
الحرفين، الوقت سيف و أفضل العصمة ان لا تقدر..."

پهپهرو كاتى خوى لهدهستداوه، چون شمشير له ههرچى كهويت دهپريت، بريك
وتويانه شمشير ساف و لووسه و برهندهشه.. كات وهك شمشير وايه نهى برپت دهپريت، ئيتر

مهولانا و رازی نهی

فربای ناکهوی.. له راستیدا وهقت، له ئەزەلهوه له جینگهی خۆی نهجولاه، ئەوه ئیمهین دهگۆرپین و لامان وایه "وهقت" کاری تیکردوین.. به سهر ئەوانه ههموودا، له میژه کورد وتویهتی: [کاری ئەمپڕۆ مهخه سبهی..] سهعدی شیرازی لهم رووهوه وتویهتی:

مکن عمر ضایع و بافسوس و حیف

که فرصت عزیز است و الوقت سیف

عومرت به ههدهر مهده، له ئاهو نالەو ئاخ و ئوفدا، ههل فرسهته و له دهستی مهده،

کات نهیبری وهک شمشیر دهتبری..

مهولانا له دیوانی "کبیر" دا لهم رووهوه فهرمویهتی:

اسباب عشرت راست شد هر چه دلم می خواست شد

الوقت سیف قاطع لاتفتکر فی ما مضی

مهولانا بهو بهیته رازی ناییت و پهنا دهباته وشهو واژهی سو فیان و له زمانی عارهبی و

— سیف قاطع — دور دهکهوئتهوهو تیکهلهیهک له زهرافهتی وشهی سو فیان به زمانی

ئهدهبی دونیای سو فیگهری به فارسی شیرین دههۆئتهوهو دهفهرموی:

صوفی ابن الوقت باشد ای رفیق

نیست فردا گفتن از شرط طریق

تو مگر خود مرد صوفی نیستی

هست را از نسیه خزد نیستی

ابن الوقت: تهعبیریکی ئەدهبیاتی سو فیگهریه، ئەو کهسهی ههلههقۆزئتهوهو به فیرویی

ناداو ئەو ئەرکهی دهکهوئته سهر شانی نایخاته سبهی و له کاتی خۆیدا ئەنجامی دهدا

طریق: ریباز.. رینگای پهیرهو .. سلوک

له دونیای تهسهوفدا گرنگی به کات و زهمان زۆر دهرئیت، له باوهپیکدان سو فی دهبی

پهیهسته دهست و دللی دهرویش له کاردا بن وه به پپی نیاز کا رو کردهوی پیوستی بینراو

نه بینراویش ئەنجام بدن، وه له ههمان کاتدا ههواو ههوهس و ههزهکانیش دهست بهردار نین

بیکارو کردهوه دانامرکین، ههزاران دوودلی و ئەی خوا چیبکهم دهخنه بیرو ئەندیشه و دهبنه

هۆی ناشوفتهگی و سههلیشیواوی، وه وتراوه کات شتیکی نایابه بویه وتراوه "ئینولوهقت"،

وه ئەوانهی له خهپال و به ئومیدی سبهینهوه کارهکانیان ناکهن و دهلین، لیگهری سبهی

رهنگه سبه‌ینیه ک له گۆردا نه‌ییت و به سبه‌ینیدا نه‌گه‌یت و ته‌مه‌ن له ده‌ست بر‌وا، وه‌ک وا
ییت سه‌رمایه‌که‌ت هه‌میشه به‌قه‌رز بدیت و وه‌رینه‌گریته‌وه، وه‌مه‌به‌ستی مه‌ولانا ئه‌وه‌یه له
چه‌ندلای تره‌وه ده‌ییلته‌وه:

چو ابن وقت بود دامن پدر گیرد
چه صوفیم که بامید دی و فردا بم

یا ده‌لیت:

مگو نام فردا اگر صوفیی
همین دم یکی شو اگر همدمی

یا دیسان ده‌فه‌رموی:

چو مرد عشرتی ای جان بکفکن دامن ساقی
چو ابن الوقتی میاور یاد یار ای دل

رازداری و پارێژ له وتی و دۆر له خۆ به‌چاوساق زان یه‌کیکه له ئه‌رکه‌کانی ته‌سه‌وف
که له سه‌ره‌تاوه سوّفی فیژ ده‌کریت، مورید ده‌بی بکووشی راز و نیازی خۆی له دلی
خۆیدا بی و نه‌یدرکینی

گفتش پوشیده خوشتر سرّ یار
خود تو در صحن حکایت گوش دار
خوشتر آن باشد که سرّ دلبران
گفته آید در حدیث دیگران

بۆیه که‌سیک ده‌بیته مورید سه‌ره‌تا به‌لین نامه‌یه‌کی وژدانی و پیاوانه توّمار ده‌کا له
رووی هه‌واو هه‌وه‌سه‌وه هیچ رازیک نه‌درکینی، مه‌ولانا له‌و رووه‌وه ته‌رپوی بارانی درکاندن
بووه و خاوه‌و با جه‌که‌شی داوه، عیشقی مه‌ولانا به‌شه‌مسی ته‌بریزی سنوری ولاتانی
هه‌راندوه به‌سه‌ر یه‌کداو ئه‌وه‌سا دوا‌ی چه‌ندین سه‌ده ئه‌و عیشقه ویردی سه‌ر زمانی
ئیمه‌شه.. بۆیه له چه‌ندین جینگه‌یدا باسی له‌و درکاندن و زه‌ره‌رو زیانه‌ی ده‌کا که دووچاوی
بووه..

مدح حاضر وحشتست از بهر این
نام موسی میبرم قاصد چنین

ور نه موسی کی روا دارد که من
پیش تو یاد آورم از هیچ تن

یا دهلیت:

گفت مکشوف و برهنه و بی غلول
بازگو دفعم مده ای بوالفضول

مکشوف: بی پهرده، ناواله، ناشکه را

برهنه: رروت، بی سهرپوش، راسته و خو

غلول: دزی، خیانهت، به غلول، یانی بی کهم و کهسری

عهتتار فهرمویه تی:

ز خود می دفع داد از روی خوابش

نداد این یک سخن یک جوانبش

مهولانا له م رووهوه فهرمویه تی:

باتو برهنه خوشترم جامه تن برون کنم

تا که کنار لطف تو جان مرا قبا بود

دیسان ههر له رووی پیچه و رروت و قوتیهوه فهرمویه تی:

بکشا نقاب از رخ که رخ توست فرخ

تو روا مبین که با تو زیس نقاب گویم

یا دیسان ههر له م رووهوه وتویه تی:

گفتم ار عریان شود او درعبان

نه تومانی نه کنات نه میان

سؤفیان یا چاوساقانی تهسهوف لایان وایه دهرکهوت و دیاردهی حهقیقهت له روانگهی
سؤفیاندا پهیهونده به نهاندازی سهر سوپوردهگی و بی نیازی سؤفیهوهیه، چ دهربارهی لهناو
بردن و تیا چونی ههوهسهکانی پهیرهودا یان بی نیازی له دنیای خاکیدا، دیتنی نهو
دیارده ناسمانیانه له وزه و توانای ههر پهیرهویکدا نیه، وهک واییت ههتاو که ههلیت
ههرچی نهستییره ههیه نادیده و نهیینراو گوم دهب، یا مؤریانیهک داوهت له فیلیک بکا
بؤ ناو هیلانکهی وهدهرکهوتنی مهعشوق له روانگهو نهندیشهی عاشقدا مهرجه کهی فهناو

تياچونى عاشقه له دونياى عيشقدا، ئهوه مهعادهلهيه كى بىخ ئهملارو ئهولايه و بۇ ههتا ههتايه..

سهعدى شيرازى لهم رووهوه فهرمويهتى:

يا مكن با پيل بانان دوستى

يا بناكن خانه اى در خورد بيل

خۆت دووچارى هاوده مى و دۆستى فيل مه كه.. هاتوكردت، خانويه رهيه ك بسازينه
جنگه مى قه دو قه باره مى فيلى تيادا بيتته وه، ئه گينا خانوه كه به سه رتا ده روخى..
مه ولانا فهرمويهتى:

نرم نرمك گفت شهر تو كجاست

كه علاج اهل هر شهرى جداست

حه كيمان و پزيشكان ئهوسا له بارى جوگرافيه وه شاره كانى جيهانيان له سه ر ئه ساسى
دوورى يا نزيكى خه تى ئيستيو و دوو قوتبى باكو رو باشور داين كردووه، وه تاج
راديه ك له ده قهرى شاخوى يا ده ربايه وه دوورو نزيك بووه وه له رووى ناو و هه واى ئه و
ده قهره وه ده واو ده رمانيان نووسيوه، وه مه رجى حه كيمى ليزان و سه ره له وه دا بووه له هه ر
ده قهرى كدا بيزانبا چ جوړه خواردينىك ده خۆن، چ جوړه نه خو شى و درمىك له ويدا زوړو
واگيره، ئه و دم ده واو ده رمانى بۇ بيماران دهنوسى..
ده گپړنه وه زه كه رباى رازى نه خو شيه كى چاره سه ر كردووه، دواى ئه وهى زانويه چ جوړه
ناوېك ده خواته وه..

مه ولانا لهم رووهوه وتويه تى:

خار در دل گر پریدی هر خسى

دست كى بودى غمان را بر كسى

به دوو شيوه ده توانرېت ئه م به يته ليك بدرېته وه، يه كه م ئه وه يه خه يال و تيفكرين زاده مى
هېچ نيه و بنه ماى هه يه سا له رووى نه فسى و ده روونيه وه بيت، يان هو كارى ده ورو به ر،
ئه و هه ستانه مى له ده رووندا دېنه كايه وه رهنكه يه ك هه ست له ده روونى دوو كه سدا دوو جوړ
حاله تى جيا پېك به ينىت، يه كيكيان مايه مى خو شحالى ئه وى تريان، دلته نگی رهنكه
هه ردووكيان به وردى نه توانن بزنان بۇ وا هه ستىك روويتى كردون، بۇيه خه مو كى بۇ خو مى

مهولانا و رازی نهی

به دهردیگی گران دهرمیردریت.. له دونیای تهسه وفدا نهو جوړه غهم و شادیانه سوّفی راسته قینه ئیدی ههستی پی ناکا.. هینده له عیشتی حهقیقیدا تواوتهوه، دهست بهرداری نیازه دونیاییه کانی بووه و جگه له مهعشوق هیچی تری بهلاوه گرننگ نیه، بویه مهولانا په نجهی خستوته سهر نهه لایه نهو دهلیت..

آن خدای کز خیالی باغ ساخت
وز خیالی دوزخ و جای گداخت
پس که داند راه گلشنهای او
پس که داند راه گلخنهای او
دیدبان دل نبیند در محال
کز کدامین رکن جان آید خیال
گر بدیدی مطلعش را ز احتیال
بند کردی راه هر ناخوش خیال

بویه دهواو دهرمانی نه خوّشی و نازاره کانی دهروون ئاسان نیه و ههر حه کیم و پزیشکیک توانای دهرمانی نهو جوړه نه خوّشیهی پی ناکرئ، بویه لهه رووهوه مهولانا فهرمویه تی:

کسی بزیر دم خر خاری نههد
خر نداند دفع آن برمی جههد

لهو جوړه کارانهی له رابوردوودا کراوه، درکیان ناووته ژیر کلکی نه سپ و تاژیل تا سواره کهی بگلینئ، نهو کاره ناشیرینه لهه زه مانهیدا به کاریکی ناشیرین و نه شیباو بینراوه.. یان دهلیت:

آن حکیم خارچین استاد بوو
دست می زد جابجا می آموزد

خارچین: وشهیه کی مه جازیه، به لام ئامارویه بو نهو که سهی بتوانئ دهست بخاته سهر دهرد و هوئ نازاره که، بزانی تا دهواو دهرمانی بو بدوژیتتهوه..
با حکیم او قصه ها میگفت خاش
از مقام و خواجکان و شهر و باش

ئيتير له خۇرا نەوتراوه مەولانا دەريايە، پەناگايە، دەرگايە، ھەر ناشوفتەو پەريشان
حاليك دەتوانى لەدەرو دەرگاي بداو دەواو دەرماني خۇي لە دەرمانخانە رۇحيەكانيدا
بدۆزيتەو و ئاسايش و ئارامى دەروونى خۇي بەدەست بەيئى
نبض او برحال خود بد بى گزند
تا برسد از سمرقند چو قند

سەمەرقەند: پيشينان شارى سەمەرقەندو دەورو بەرەكەيان بە بەھەشتيكي روى زەمين
ئەچواند، لەبەر سەر سەوزى و باخ و دارو درەختى دەفەرەكەى..
چوار دەفەر لەو سەردەمانەيدا ناوباوى خۇشيان ھەبوو:
يەكەم: غوتەى ديمەشق
دووھەم: شەب پيوانى دەفەرى فارس
سيھەم: ئوبولە لە بەسەر..
چوارەم: سەغدى سەمەرقەند.. لە "في مافيه"دا، مەولانا دەليت: لەم دەفەرەيدا ژياوو
ديارە دەورانى مندالى لەويپرا خۇشى لى گوزەراو..
ديسان دەليت:

گفت كوى او كدامست در گذر
او سرپل گفت و كوى غاتفر
سرپل: ئاواترين و رازاوترين گەرەكى سەمەرقەندە، كەواتە كۆلانى غاتفر نزيكى ئەپەردەيە..
رودەكى، شاعيري رۇشندلى ناسراو وتويەتى:
ور بيلور اندرون ببيني گوى
گوهر سرخست بكف موسى عمران
نيظامى دەليت:

گورخانه راز تو چون دل شود
آن مرادت زودتر حاصل شود
گورخانه: گوپ، مەزار، قەور
گورخانهى راز، مەبەست لە پاراستنى رازە، وەك وتراوہ گوايە ھەزرەتى ەلى
وتويەتى: "صدورالاحرار قبور الاسرار"..
۱۲۷

مهولانا و رازی نهی

گۆرخانه وشهیه کی پر مانای ئەدهبیاتی سۆفیگه‌رییه، بۆیه بریڤک بیروپرای وایه هه‌لدانه‌وهی گۆر ره‌وانیه و ده‌بیته هۆی ئاشکرا‌بوونی رازی، سه‌ر دا‌پۆشراو.. ئەوه‌ش وتراوه ئەوانه‌ی رازدارن که‌متر ده‌دوین و ئەوانه‌ی زۆرییژن که‌متر به‌دوای تۆ‌له‌سه‌ندنه‌وهیدا ده‌پۆن، چونکه به‌و قسانه‌ی کردویهانه بریڤکی زۆر قین و ئالۆزی ده‌روونیان تو‌ر‌دا‌وته ده‌ره‌وه.. "سه‌نائی" له‌م رووه‌وه ده‌لێ:

کین دیرینه در دل آر تمام

کان ضوغ باعثی است بر اقدام

بۆیه وتراوه سه‌گینک بوه‌رپێت که‌س ناگرێ و هه‌ر ته‌نها ده‌هه‌رێ، ئەوانه‌ی به‌خودا هه‌لداده‌ن هه‌ست به‌ له‌زه‌ت و رازی بونی خو‌ ده‌که‌ن.. "وصف العیش نصف العیش.."
له‌وانه گوزه‌شته، وه‌ده‌رخستنی راز یان وه‌ده‌رخستنی بریار بو‌خۆی ته‌گه‌ره دروستکه‌ره له‌ رینگای ئەنجامدانی بریاره‌که‌یدا.. ئەو ته‌گه‌ره و کۆسپه، یا له‌ رووی ئی‌ره‌بییه‌وه‌یه یان گالته‌ پیکردن یان تیکدانه‌وه ئەنجام ده‌درێت..
مه‌ولانا ده‌لێت:

گفت پیغامبر که هر که سر نهفت

زود گردد با مراد خویش جفت

مه‌به‌ستی مه‌ولانا ئەم هه‌دیه‌یه:

استعینوا علی انجاح الحوائج بالکتمان فإن کل ذی نعمة محسود..

یا ده‌فه‌رموئ:

دانه چون اندر زمین پنهان شود

سرّ او سر سبزی بستان شود

تۆوکه له‌ژێر خاکدا داده‌پۆشری، رازه‌که‌ی ده‌بیته هۆی شینایی ده‌شت و ده‌رو بو‌يسان..
یا، "سه‌نائی" هه‌ر له‌م رووه‌وه فه‌رمویه‌تی:

آن نبینی که تخمها در گل

ننماید بهیچ ظالم دل

کم ز خاکی و خاک نعمت ساز

از زمستان نهفته دارد راز

مهولانا وتويه تي:

وعدها باشد حقيقي دل پذير

وعدها باشد مجازی تا سه گير

تاسه گير: ناقره گرتن، نهو حالتهی ناشوقته گی و دوو دلی خه فهقان به وجود بهینیت، وهک واییت دهست وهبین نراییت و مرؤف توشی تنگه نه فهسی بیت.. لیره دا مهولانا خال بهندییه کی وژدانی و دهرونی داناوه بو درؤ و راستی، دلی پاک و نهندیسهی خاوین درؤ و راست لهیهک جوی ده کاتوه، نهو دهمیه ناسایشتیکی دهرونی وه نارامیه کی لهش و نه نام پیکدیئی، به مهرچیک پاکی دل و بیرورا له قوناغیکی پیگه یشتودا بیت، نه گینا دیدهی دل و دهرون، چاوساقانه نانوآرن و بهوردی بریار نادهن.. پروانه مهولانا چی ده فه رموی..

دل بیارامد بگفتار صواب

آنچنانکه تشنه ارامد بآب

جز دل محجوب کورا علتیست

از نبییش تا غبی تمیز نیست

وتهی راستی شیوا و پهسند له دل و بیر و نهندیشه دا به وردی جیگهی خوی ده گریته وه، ههر وهک تینویهک چؤن ناوی پیا رابگا، ناوا نارامی و ناسایش دهبه خشی به لام دل پیمان و دهرون گلاوه کان بهرپای خویان نابینن و جیاوازی له نیوان په یامبه ران و گیکله کاندانا که نهوسا مهولانا له گول چینیدا بهردهوام خه ریکه:

وعده اهل کرم گنج روان

وعده ناهل شد رنج روان

گنج روان: خه زینهی پر له زهرو جهواهیتر

نهوانهی نه هلی خیزو کارو کردهوی شیواوی پهسندن سه رنه نجام ده گه نه گه نجینهی پر له زهرو جهواهیتر، نا پاکانیش رهنج و تهقه لالیان بهرباده و بی سود:

آندر آمد شادمان در راه مرد

بی خبر کان شاقصی جانس کرد

نهو بهیته له گهل وتهی هه زهرتی عه لی دا ده گونجیت که فه رمویه تی:

[و رب ساع في ما يضره]

یا له "کتاب المبین" دا له بهرگی دووهم لا ۴۸۱ دا هاتووه:

و کم من طالب یسعی لشی

وفیه هلاکه لوکان یدری

یا فهرمویه تی:

ای شده اندر سفر با صد رضا

خود بهای خویش تا سوء القضا

سوء القضا: حه دیسیکه له لایهن (ئه بی هورهیره) وه گپ دراوه ته وه

إن النبي كان يتعوذ من سوء القضاء و من ترک الاعداء و مهد البلاء

مهولانا ده فهرموی:

در خیالش ملک و عز و مهتری

گفت عزرائیل زواری بری

ئه وه بهیته له گهل ئه م وته عاره بیه دا ده گونجی:

يقدر المقدرون و القضاء یضحک

یا ئیمه ی کوردیش ده لئین:

ئه وه لای بهنه خه یاله لای خوا به تاله

ده فهرمو بزانه مهولانا چی ده لئیت:

سوی شاهنشاه بردندش بناز

تا بسوزد بر سر شمع طراز

طراز: شاریکی به ناویانگه، ژن و پیایان خوش رو خسارو سیما جوان بوونه..

شکر شاهین از طراز گذشت

می خور از دست لعبتان طراز

له دیوانی "قطران" دا ده لئیت:

یک زمان خالی نباشد مجلس و میدان او

از سواران جنگل وز ماهرویان طراز

همیشه مهیدانی پره له سوارکاری لیهاتو، وه مه جلسی شوخ په یکه رانی شاری طراز

دهیگپرن و دهیپراژیننه وه له نیو ئوده با و عارفانی دونیای ئه ده بیات و ته سه وفدا ته عبیری

"شمسه خويان طراز" بؤ جوانى بى نارائش و زرافهت به كاريان بردووہ..
 "فرخى" شاعيرى به ناولبانگ دهليٽ:

باد باد آن شب كان شمسهُ خوبان طراز
 بطيب داشت مرا تا بگٹ بانگ نماز

يان وشهى "ماه نيكوان چين و طراز" ئه مەش هەمان ماناو مەفھومە لە ديوانى
 شاعيرى گەورە "قطران" لاپەرە ۱۸۴۱ دەليٽ:

ز چين زلف مه نيكوان چين طراز
 هميشه سلسله ساز است باد درع طراز

يا ته عبيرى، "آفتاب تركستان" يش هەر بهو شيوانه به كار هاتون له ديوانى "فرخى" دا، لا
 ۱۲۵۴ دەليٽ:

بنفشه زلف من آن آفتاب تركستان
 همى بنفشه پديد ارد از دولاله ستان

ئەوہسا ديسان مەولانا، بولبول ئاسا بەسەر چلی لئيهاتویى عيرفانەوہو دەفريٽه سەر
 پۆپه‌ی چلیكى تر و دەفەرموو بزانه چى دەليٽ:

عشقهاى گز پى رنگى بود
 عشق نبود عاقبت ننگى بود

عیشقى كه م هەناسەو زووگوزەر بى مەودايە.. دوور لە سيبەرو سايەى خودايە، تام و
 چيژى، يا رەنگ و رووى بى بنەمايە، عيشقى بى مەوداو بى بنەمايەى رسوايى،
 عاشق سەر سوپوردەيە كى خودايى، دوورە لە خۆدەرخستن و هەوس، عيشقى خودا لەبەر ئەم
 و ئەو نيە، لەبەر من و تۆو كەس نيە، عيشق رووباريكى كە فچەپرينى ئەزەليە، مەلەوانى
 دەويٽ، ئەوہى مەلەى تيا كرد و لەش پيسى خۆى دەرهيٽاو خۆى سپارده شەپۆلە كانى،
 نيتەر غەواس ئاسا لە قولايى دەرياكاندا مروارى و مەرجان و دەردىنى و لە ئاسماندا شينايى
 دەچينى بەسەر پۆپه‌ی چياكانەوہ، كەو ئاسا دەخوينى، عيشقى راستەقينە جگە لە
 موخەبەتى خودا نيازى بە تەماحە كانى دونيا نيە، هەوسە كانى تور داوختە لاوہ، درەختيٽكە
 لە ميوەى موخەبەتى زياتر بەرى ديكە ناگرى، وەك لە حەديسدا وتراوہ: [من أحبك لشيئ
 ملك عند نفضائه].. يانى دەگەينە ئەوہى ئەگەر سەرچاوەى عيشق بريق و هۆرى

رهنگه کان بن به زوویی نهو رهنگانه کالّ دهنهوه:

کاش کان هم ننگ بودی بکری

تا نرفتی بر وی آن بد داوری

به پیی نهو داستانه عیشقی کچه که نیز کالهوه بووه، کچه رووی له عیشقیکی تر کرد
و مه عشوقی نهو کوژرا:

دشمن طاووس آمد بر او

ای بسی شه را بکشته فرّ او

له کوّنهوه و تراوه، جوانی و لاو چاکی هممیشه بووته هوّی ئیرهیی خه لکانیک، وه
سه ره نهجام کوشتن و له ناوچوونی:

و قد يهلك الانسان فضل ريشه

کما يذبح الطاووس من اجل ريشه

مرؤف رهنگه بکرپّته قوربانی لیّهاتویی و کارو کردهوهی، وهک چوّن تاوس له پیناوی
رهنگالهیی پهرو بالیدا ده کرپّته قوربانی.. ناسر خسرو دهلیت:

نگاه کن که بحیلت همی هلاک کنند

ز بهر پر نیکو طاوسان پران را

چهند به فیّل و نار هوا، لیّهاتوان له ناو دهرین، نهوه نیه تاوس له پیناوی رهنگالهیی
په ره کانیدا سه رده برپین، سه عده دینی کافی فهرمویه تی:

طاووس را بدیدم می کند پرّ خویش

گفتم مکن که پرتو بازیت بافراست

بگریست زارزار مرا گفت ای حکیم

اگه نیی که دشمن جان من این پر است

روانیم تاوسیک خه ریکی په پرکه ندنی په ره کانیه تی، وتم.. مه که وا جوانی توّ بهو
په پرانه وهیه، زارزار به گریانه وه وتی: نهی دانا بزانه جوانی نهم په ره رهنگاو رهنگانهیه هوّی
تیاچونمه له کللیله و دمنهیدا و تراوه:

شد ناف معطر سبب کشتن آهو

شد طبع موافق سبب بستن کفتار

جوړیک له ره گهزی ناسک همن دهنه قوربانی بوّن خوّشی ناوکیان له وشک

کردنه وهی ناوکی خوشتین بونیان لی دروست ده کرد ههروهه راوکردنی نهههنگی "عه نههه" زورتر بو ئه و مه به سته یه، جا هه ر ئه و خه سلته بووه ته هوی راوکردنی ئه و جو ره ئاسک و نهههنگه و ئاوه روت کردنی به روبا لی رهنگاو رهنگی تاووس سه ره نهه نجام به قوربانی بونی هه وه سی که متیارو مروقی سو دجو .. مه ولانا ده لیت:

انک کشته تم پی مادون من
می نداد که نخسید خون من
خفتن خون: پامالی حهق، له ناوچونی ماف، وه وشه ی خون نخسید، مه ولانا به و مه فهومه به کاری بر دووه ..

دیده خون گشت و خون نمی خسید
دل من از جنون نمی خسید

یا ده لیت:

تو مگو دفع که این خون کهن است
خون عشاق نخفته است و نخسید بجهان
تو مه لی ئه م شه رو شو رو ئاشوفته بازاریه ی هی خوینی رابوردوو کونه قینه، نه خیر خوینی عاشقان هه همیشه سوریه که ی برده وامه و وشک نایته وه ..
عیشق ده سته گیریه، نه رده بانه، وه سیله و به لگه یه بو پیگه یشتن و رزگار بون که رو ح له له ش و په یکه ر وه ده رچون ئیتر خویشان و خزمان و یاران ده که ونه ته قه لالی به خاک سپاردنی، عیشق داینه مو ی زینده گی، ئاوی حه یاته، سه رچاوه ی کانیوی پاک ی و خاوی نیه، بو یه عیشق به مردو ناتوانیت برده وام بی و که م مه ودا و له ناو چووه، ده بینن مه ولانا عاشقی شه مسی ته بریزی بوو، که مرد ده ست به دامینی سه لاهودینی زهرنگه ر ده بی که ئه ویش مرد ده ست به دامینی حوسامه دینی چه له بی بووه ..

عشق آن زنده گزین کو باقیست

کر شراب جشن فزایت ساقیست

هیمهت و توانای مرو ف روو به هه ر کرده ویه ک ههنگاوه بنا، ئومیده واره ئه و کاره هه همیشه بی و پایه دار بمی نیته وه. ئه گه ر کابرایه ک خانویه ک دروست بکات به و ئومیده

مهولانا و رازی نهی

ساله‌های سال تیایدا بژی، یان تووئیک به زهویهوه بکات تهماحگیری شینایی و به‌رهمه‌ک‌یه‌تی، به شیویه‌کی تییکرایی ئومید هیژو توانای راسته‌قینه‌ی مرؤقه. ئه‌گه‌ر دایک بزانی منداله‌ک‌هی له‌بار ده‌چیت توخنی سک پر بوون ناکه‌وی، ئه‌وانه‌ی بؤ نازیزیکیان ده‌گرین، لایان وابووه ئه‌و نازیزه هه‌ر نه‌بی جاریک نه‌مره‌و ده‌مینیته‌وه بویه بؤی ده‌گری.. بویه مورشیده‌کان هه‌میشه هانی مورید ده‌دن ته‌نها عاشقی په‌روه‌ردگار بن و به‌س ئه‌وه ئه‌ول، ئه‌وه ناخر، ئه‌وه هه‌تا هه‌تا تا ئه‌ولای رۆژی به‌قا.. جا که‌وايه ریشوی عیشق که خودایه، سؤفیان بویه لایان وایه خۆشه‌ویستی و عیشق تیشک و شوعاعی په‌روه‌ردگار، بویه ئه‌و ره‌وشته له دونیای سوفیسم‌دا سازگار.. مه‌ولانا له‌م رووه‌وه فه‌رمویه‌تی:

عشق آ بگزین که جمله آنیا

یافتن از عشق او کار و کیا

کاروکیا: ده‌سه‌لات و توانایی و فه‌رمان ره‌وایی.

کیا: زۆرجار وه‌ک نازناو سه‌لاتینی مازینده‌ران و قه‌لای ئه‌له‌موت و فه‌رمان‌ه‌وایانی ئه‌و کۆمه‌له‌ به‌کاربان بر دووه وه‌ک، کیایان بیستون، کیایان چلاب، کیایان هه‌زار ئه‌سپی، وه له مه‌سنه‌ویدا دیسان به‌کار هاتووه:

تو مگو ما را بدان شه بار نیست

با کریمان کارها دشوار نیست

خۆشه‌ویستی به‌نده‌ی خودا بؤ په‌روه‌ردگار، ره‌نگه نه‌توانریت ئه‌ندازه و کهیل و کیشانه‌ی بؤ دانریت، خودا به‌نده‌ی خولقاندوه هه‌ر که‌سیک به‌گوێه‌ی کار و کرده‌وه‌ی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا ده‌کات، له دونیای ته‌سه‌وفدا هیچ شتیک و هیچ که‌سیک شایسته‌ی خۆشه‌ویستی و عیشق نیه، جگه له خودا نه‌ییت..

وه سؤفیان لایان وایه، په‌یوه‌ندیه‌کی پته‌وه‌یه له نیوان خه‌لک و خودادا، له‌م ئایه‌ته‌یدا خودا ده‌فه‌رموی:

[و نفخت فيه من روعي..]، وه له حه‌دیسدا وتراوه: [خلق الله آدم علی صورته..] لیرده‌ا

خۆشه‌ویستی له حه‌قیقه‌تدا به واتای ده‌ست به‌ردار بوونه له ئاره‌زووکان و توانه‌ویه له جودی مه‌عشوقدا، وه ئه‌و عیشقه بؤ خۆی ئاگریکه له دل و ده‌روونی په‌یره‌ودا بلیسه

دهسپتی و تهوای ههوهسه کان دهسوتیتی و دهیکاته قهرهبروت، ئیمامی غهزالی دهربارهی مهحه بهت دهلیت:

مورید و عیشقی مورید له پیناوی پینگهیشتنی تهو او دایه، "که مال" عیشقی سه ره و تهو او تنها له ذاتی خوداوه ندایه و بهس، له کاتیکدا مهولانا لهو بهیته دا به شیویه ک له شیویه کان لهو بیرو رایه رهد ده کاته وهو دهلیت:

خودا به خشندهو که ریمه .. که ریمیش لهو که سه یه بیج به رانبهر به خشنده بیت..

مهولهوی تاوگوزی لهم رووه ده فهرموی:

یا خلیل ئامان کی عادهت که ردهن

تویشه ودهرمال که ریمان به ردهن

مهولهوی تاوگوزی، لهو بهیته پیدا روو ده کاته خوداو دهلیت:

خودا دیوه خانه کهت پره له نازو نیعمه تی فراوان عادهت وا نیه من بیمه میوانی لهو

دیوه خانه و تویشه له گهل خوما بهینم و له دیوه خانه که تدا بیخوم.. لهی که رهم و

به خشنده گیت بو کوی دهر او..؟

سو فیان لایان وایه خودا بوخوی ریگا تاریکه کان روشن ده کاته وه، بزنه ری، هه له ته کان

هه موار ده کا، خودا لهو رووانه وه نه دژواره و نه سه ختگیر..

گشتن آن مرد بر دست حکیم

نه بی اومید بود و نه زبیم

اونک تشی از برای طبع شاه

تا نیامد امر و الهام اله

مهولانا لیژدها له چه کیم پارژدهری ده کا.. لهو زهرنگه ره ی بهو شیوه کوشتووه پاساوی

دهداته وه، لهی لهوهی له بهر زهرو زوری شا نه کردووه.. لهوهی به فرمانی خودا

له نجامدا وه، لهوه بهر ژه وهندی خه لکه زوره که ی تیادا بووه:

آن پسر را کشتن خضر ببرید خلق

سر آن در نیابد عام خلق

خدر لیژدها مه بهست له خدری زیندووه، که به فرمانی خودا تا دوا روژی قیامت به

زیندویی ده می نیته وه، که موسا په یامبهر ده بیینی له له به ته با له وهش بلیم ناوی خدری زیندوو

له قورئاندا نه هاتووہ.. وا باوہ و وازانراوہ کہوا خدری زیندو له توانایدا هہیہ، له یه ک ساتدا له زور جیگهیدا هہیت، وه نازناوی زوریان بو داناوہ، وهک "الیسع، خضر، ایلیا، که گوايه دایکی رومی بووه و باوکیشی ئیرانی، وه خدر ئاوی حہیاتی نؤشیوہ بریک له سو فیان "خدر"یان دیوہ و له گهلیا دواون:

ئەو بەیتە ی مهولانا لەسەر ئەم ئایەتە پیرۆزەییە:

[فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ، قَالَ أَقْتَلْتَنِي نَفْسًا زَكِيَةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نَكْرًا] خو مهولانا په یوهسته له دیمهن و بهندهنیکی رازاویه، ههر ساتیک له باخچهو گولزاریکدایه، ههر ساتیک له تافگه و بهندهنیکدایه، ههر تاویک بیرورای جوراجوری له ئارادایه بویه فرمویهتی:

آنک از حق یا بد او وحی و جواب

هرچه فرماید بود عین صواب

وحی ئیلهام: روونبوونهوی له خهودا، یان له ریگه ی مهلائیکه و په ریانه وه په یامی خودا

گه یاندن به په یامبه ران، له قورئانی پیرۆزدا هاتووہ:

و إِذَا أَوْجِبْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ إِنْ آمَنُوا بِي وَ بَرَسُوا

مهولانا ده فرموی:

نه نجومست و نه رملت و نه خواب

وحی حق و الله اعلم بالصواب

از بی روپوش عامه در بیان

وحی دل خوانند آنرا صوفیان

ههروهها لهم رووه وه دیسان فرمویهتی:

آنک جان بخشد اگر بکشد رواست

تا بیست و دست او دست خداست

یا دهلیت:

شیشه گر کو بدمی صد قدح و جام کند

قدحی گر شکند زو نتوان گشت بری

ئامارهبه به کوشتنی زهرهنگه ره که له لایهن هه کیمه که وه، ئەو که سه ی سوراحی و پیاله

و شوشه سازی ده کا ئە گهر یه کییک له و شوشانه به دهستی وه بشکی به کاریکی ناشایسته

و نه‌شیاو ناژمیږدریټ..

همچو اسماعیل پیشش سر بده

شاد و خندان پیش تیغش جان بده

ئیسماعیل ئاسا سهرت بخه ئیختیاریه‌وه شادمانه برؤ ژیر چه‌قوی تیژو شمشیږی

برانیه‌وه..

ئاماژییه به داستانی هه‌زره‌تی ئیبراهیم که ویستی هه‌زره‌تی سمایلی کورپی بکاته
قوچی قوربانی، به‌لام خوا به‌رائیکی نارده خواره‌وه تا له جویه‌ی کوره‌که‌ی بیکاته
قوربانی، برپیک لایان وایه هه‌زره‌تی ئیبراهیم ویستیه‌تی ئیسحاق به قوربانی بکا، برپیکی تر
وای ده‌زانن ئیسماعیلی کردوته قوربانی نه‌کو ئیسحاق، به‌لام زورتر وا باوه‌ره که سمایل
بووه نه‌ک ئیسحاق..

* دیسان مه‌ولانا له‌سه‌ر کوشتنی زهرنگه‌ر ده‌روا و ده‌لیت:

شاه آن خون از بی شهوت نکرد

تو رها کن بد گمانی و نبرد

تو گمان بردی که کرد آلودگی

در صفا غش کی هلد یالودگی

خون کردن: خوین رژان، کوشتن..

مه‌ولانا له‌وه دوو به‌یتیه‌یدا شا به پیاوکوژ نازانیټ ته‌گه‌رچی به فه‌رمانی نه‌وه کوژراوه،
به‌لام له‌رووی هه‌واو هه‌وه‌سه‌وه نه‌وه قه‌تله‌ی نه‌کردووه، به‌لگو به‌رژوه‌ندی کوژراو له
کوشتنیدا بووه، وه له‌به‌ر به‌رژوه‌ندی گشتی نه‌وه خوینته رژاوه، وه نه‌مه به‌هیکمه‌تی خودا
ده‌ژمیږدریټ و دووان له‌هیکمه‌تی خودا نه‌شیاوه

بهر آنست این ریاضت وین جفا

تا بر آرد کوره از نقره جفا

بهر آنست امتحان نیک و بد

تا بجوشد بر سر آرد زر زبید

ریاضت: خو پهره‌ده‌کردن، دووری له‌هه‌ز و هه‌وه‌سه‌کان، دووری له‌کارو کرده‌وی

خراب، ریاضت کاریکی سه‌خت و دژواره پره له‌مه‌حرومییه‌ت، په‌نجه گیرکردنه له‌ده‌روونی

مهولانا و رازی نهی

خو زورتر موریده کان به ناماژهی مورشیده کانیان دهست بهو کارهی ده کهن، ریازت چهنندین شیویه، به شیوهی عیبادهت و پهرهستن و له خو بوردنی بهدنهیه، یا کارو کردهوه وهک خاوین کردنهوهی مهزاری پیاوچاکان و ئهولیا، یا یاریدانی لیتقه و ماوان وهک نهخوش و یارمهتیدانی ریپوار و نامو و بیج دهرتاناان به شیویه کی تیکرایی کار و کردهوهیه ک له پیناوی خودادا، وه پهرگردن له عیزهتی نهفس و ویقار ههتاوه کو بینراوه دهسه لاتداریک سوالی کردهوه، یا ناودارخانهی مهزاریکی شووردوه..

نقره: زیو

جفا: که فچه پراندنی لافاوی زورو ههلههلهی..

زید: کهف

گر خضر در بحر کشتی را شکست

صد درستی در شکست خضر هست

وهم موسی با همه نور و هنر

شد از آن محجوب بی پر مبر

ناماژیه بهو داستانهی خدری زیندهو ههزهرتی موسا ههردوو سواری کهشتی بونهو له ناوهراستی دهریادا خدر کهشتی کون دهکا بو ئهوهی کهشتیه که نغرؤبییت وه له م رووهوه نایه تیککی قورثانی ههیه

فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكَبَا فِي السَّفِينَةِ حَرَقَهَا قَالَ أَحْرِقْتَهَا لَتَتَّخِرَنَّ عَنْ يَمِينِي سَفِينًا كَذِبًا

یا دهلیت:

آن گل سرخست تو خوش مخوان

مست عقلست او تو مجنونش مخوان

مهبهستی له شهیدایی و شوریدهگی بریک له چاوساقان و سو فیانه، ناماژیه بو ئهوانهی دیاردهو رهفتاری شیتانهیان ههیه، بهلام لهراستیدا هوشیار و لیزان و ناگادارن، زورکهس روو کهشانه بهو کهسانهیدا دهنوارن و تهرازوه کهیان له کیشانهیدا لاره سهنگه و باش ههلیناسهنگینن، ههتاوه کو دۆژمنانی ئیسلام و په یامبهه خودی په یامبهه ریان به دیوانه له قهلم دهدا

گر بدی خون مسلمان کام او

کافر مگر بردمی من نام او

می بلرزد عرش از مدح شقی
بدگمان گردد ز مدحش متقی

لیره‌دا مه‌ولانا باسی له خوځیه‌تی، وه زاهیره‌ن له کوشتنی زهرنگه‌ردا شا هاوړای کوشتنه که بووه، وه نه‌گه‌ر مه‌ولانا له‌و کوشتنه و خیرخوازی خه‌لکانیکی زور له‌و کوشتنه‌یدا نه‌دی بیت مه‌ولانا ستایشی له‌و کوشتنه‌ی ناکا، نه‌ویک ناگاداری نه‌ویه پالپشتی زورداران و بکوژان عهرشی خوداوه‌ند دینیتته له‌رزین ئیدی چون دم له باشی نه‌و کوشتنه‌ی ده‌کوتی..

وه بهیتی دهیم ناماژیه بهم حه‌دیهسه:

[إذا مدح الفاسق غضب الرب و آهتز لذلك العرش]..

به‌پیاو چاکاندا که گویاه هاوده‌نگ و هاوړای زوردارانن که دیارده‌ی لایه‌نگیږی زاهیری له‌لایه‌ن پیاو چاکانه‌وه وه‌ده‌ر ده‌که‌وی..

بچه می لزرده ز آن نیش حجام
مادر مشفق در آن دم شادکام

حجام: شیوه‌ی خوین وه‌ده‌ره‌یتان له له‌ش..

جو لقی سر برهنه می گذشت
باسر بی مو چو پشت طاس و طشت

جولقی: کومه‌لیک بوون لیروله‌وی ده‌بینران، سوی سه‌ریان ساف ده‌تاشی، هه‌روه‌ها ریش و سمیلیان، به‌رگیکی کولکنیان له‌به‌ر ده‌کرد، زورتر پینه‌پینه‌کراو، ده‌لین یه‌که‌مین که‌سیک به‌وشیوه‌ ده‌رکه‌وتووه [شیخ محه‌مد به‌لخی] بووه، که نه‌و جیگری جه‌لالودینی ده‌رگزینی بووه، وه له دواپیدا قه‌له‌نده‌ران ره‌وش و شیوه‌ی به‌رگ پویشینی به‌لخیان کرده‌ته پیشه، وه نه‌و خه‌لکی یه‌هاوچه‌رخي مه‌لیک زاهیری کوری سه‌لاهودینی نه‌یویی بووه

کار پاکان را قیامی از خود مگیر

گرچه ماند در تبشستن شیر و شیر

نه‌وانه‌ی له‌به‌ر خاتری زاهیر پاریزکاران مه‌رج نیه‌ راست بکن، زور کار و کرده‌وه هه‌یه ده‌قه‌کانی ناشکرایه، به‌لام به‌رزه‌وه‌ندی شتیکی تر ده‌خوازی، بو نمونه له دادگادا قازی بریاری کوشتنی تاوانباریک ده‌دا له هه‌موو حاله‌تیکدا کوشتن کوشتنه، یانی له‌ناو بردنی

گیانی که سیک، یان به دسته وه گردنی مال و حالی کابرایه کی ناتواو به فرمانی قازی، له دونیای تهسه وفدا ئاکام و سه رته انجام گرنه، نه ک دسته گیره "وه سیله" ..
 نه گهر به دوی زانیاری نایینیدا گهران بو وده دست هینانی پله و پایه و مادیات به لای خواهه نه شیوا له قه لهم ددری. له دونیای سو فیگه ریدا مورشید ئاگاداری دل و دهر وونی موریده کانیه تی، بو یه مورید بی رینمایی و چاوساقی مورشیده که ی هیچ کاریک ناکات.. مهولانا فرمویه تی

جمله عالم زین سبب گمراه شد

کم کسی ز ابدال حق آگاه شد

ابدال: نه و که سانه ی رهوشتی نه شیوا و ناپه سه ند تور دده نه لاهو کار و کرده وی پاک و خیرخوازانه ی ده که ن.. له مه سنه ویدا نه م به یته نو سراوه:

همسری با ابیبا برداشتند

اولیا را همچو خود پنداشتند

ئاماره به نایه تیکی قورنن: [إن انتم إلا بشر مثلنا] مهولانا سوره له سه ر نه وه ی نه وه ی به لای خه لکه زوره که وه دیارده یه کی دیاره، گویای حاله به لای نه ولیا و چاوساقانه وه نه شیوا وه مه حاله .. خه لکه زوره که زاهیر و حاله ده بینن، نمونه دینیتته وه و ده لیت: "زهرده واله و میشه نگ له یه ک شیناییدا ده خون و بو ن و گیراوه هه لده مژن، هه نگ هه نگوین سازه و زهرده واله ش بی سود و ئازار به خشه، له وه ی مه پرسه نه ولیا و یاخیان چی ده خون، رهنه گه هه ر دووکیان روژانه هه مان خوراک بخون، کارو کرده وی نه م له کوی و نه و له کوی؟ .. نه و خواردنه په له ش و به ده نی هه ردوولا وه ک یه ک "ته فاعول" ده که ن و ده بنه خوین و گوشت و گور، به لام له کار و کرده ویدا دونیایه ک جیاوازیه، وه له موسنه ویدا چه ندین جار مهولانا په نجه ی خسته وه سه ر نه م مه به سه ته ..

یاخیان له مهولانا و مونکیرانی رفتار و گفتاری هاتن و وتیان:

به رای تو شهراو حرامه یا نا؟! .. وه نه و پرسیاره ش مه به سه ته له شه یدایی و مه ده وشی مهولانا بووه که به عیشقی شه مسی ته بریزیدا پلکا وه ته وه و بوخوی مه به سه ته ی مونکیراتی زانیوه، بو یه له وه لامدا وتویه تی: "مه شکه یه ک شهراو برژینیتته ناو ده ریا له هیچ کو یوه وه ده رناکه وی، وه ده ستنو یژ گرتن له و ناوه جایزه .. به لام چه ند دلۆپ شهراو برژیتته ناو

کاسهیه ک ناو، ناوکه که وه ک ناو مهردوده، لیږدها ودهده کهوی، مهولانا دهلیت: "ته گهر من شهرابی شه مسه دین دهنوشم و مهستم دهکات من تهو دهریایهم.." وه داستانی تونی وهلامی مونکیران بی و پاکی و خاوینی عیشقی خوی ودهر دهخات:

هر دو صورت گر بهم ماند رواست
 آب تلخ و آب شیرین را صفاست
 جز که صاحب ذوق کی شناید بیاب
 او شناسد آب خوش از شوره آب

ذوق: چیژ.. تام، بهلای لیژانانوهه زمان چیژهکان جیا دهکاتوهه، له دونیای ئودهباو عارفاندا لوژیک وتهی شیاوو ناپهسهند لهیهک جوئی دهکاتوهه، له دونیای تهسهوفدا تهرازؤکه جیاوازه، لهویژا تام و چیژی شهراوی تفت و تالی عیشقی تهو تیا دایه، یا دیداری مورشیدو وتهی بهپیژی چاوساقانهی تهو زاته وا له مورید دهکات سهراپا مهست و مهدهوش و بی ناگا لی دهکا، جگه له زکری خودا، دونیاو مافیهای لهبیردهچیتهوهو له مهعشوقدا دهتویتهوه..

صاحب ذوق: تهو کهسهی خاوهن لیکدانهوهی ههسته دیاریهکانه یا ههسته شاراوهکان. تم دوو بهیته گهلیک گرنگه، به تایبته بو بؤچونهکانی مهولانا و شیوهی سهماع و رهفتار و نوعیتهی شهیدایی مهولانا ناوی شیرین له گهل ناوی سویردا بهراورد دهکات ناوی شیرین تینویهتی دهشکینیی، سویریش تینویهتی زیاتر دهکات، مورشیدی تهواو عیار دهتوانی پهیرهوی خوی نارام و پتهو پابهرچی کاو ناسایش و نارام بهخشی بی بهخشیت، تهوانهی سهه بههوان، ناشوفته و پهیریشان و دههماندهو نالوز و سهرلیشیواون.. تهوانهی دیدهبانیککی هوشیارن بهوردی دهتوانن جیاوازی بخهنه نیوان تهو دوو کومهلهوه.. ههر لهم رووهوه فهرمویهتی:

ساحیران موسی از استینره را
 برگرفته چون عصای او عصا
 ز این عصا تا آن عصا فرقیست ژرف
 زین عمل تا آن عمل راهی شگرف
 لعنه الله این عمل را در قفا
 رحمه الله آن عمل را در قفا

مهولانا و رازی نهی

از ستیزه‌را: له زمانی فارسیدا به کار براوه، لیره‌شدا دیسان مهولانا یه ک کارنیشان ده‌داو، که دوو ده‌سته‌ی جیاواز ده‌یکهن، له لایه‌که‌وه چه‌زرتی موساو براکه‌ی له‌ولاشه‌وه جادو‌گه‌رانی ده‌رباری فیرعه‌ون که هه‌ردووکیان دارده‌ست ده‌هاویژن و ده‌بیته مار، به‌لام جیاوازی له نیوان شه دوو کرده‌وه‌یه‌دا فره‌زوره، شه دوو کاره به‌لای په‌روه‌رد‌گاره‌وه چه‌نده جیاوازن، کاری جادو‌گه‌ران له هیژ و توانای کفره‌وه‌یه کاری موسا به فرمان و توانای خوداوه شه‌نجام دراوه: دیسان ده‌فهرموی:

هر یکی سوی مقام خود رود

هر یکی بر وفق نام خود، رود

مه‌به‌ست له کارو‌کرده‌وی خاوهن باوه‌رو بی باوه‌رانه، رهنکه هه‌ردوو به زاهیر یه ک شیوه کار شه‌نجام بدن به‌لام سه‌رته‌نجام کاری شه دوو ده‌سته‌یه به‌لای خوداوه‌یه، مملانی چه‌زرتی موسا له‌گه‌ل جادو‌که‌راندا له قورثانی پیروژدا چه‌ندین جار باسکراوه:

کافران اندر مری بوزینه طبع

آفتی آمد درون سینه طبع

مری: له زمانی عاره‌بیدا "مراء"، یانی خو به‌حقوق زان و موجاده‌له کردن بو شه

مه‌به‌سته

طبع: چونیه‌تی دروست بون، یا چون مروّف خولقاوه، یا دیارده‌ی خیرو شه‌ر..

بوزینه طبع: مه‌یمون لاسکایی مروّف ده‌کاته‌وه، مه‌یمون ره‌فتار..

او گمان برده که من کردم چو او

فرق را کی داند آن استیزه رو

استیزه‌رو: لاسار و مونکیر..

گرچه هر دو بر سر یک بازی آند

هر دو با هم مروزی و رازی آند

مروزی و رازی: دوو مانای دوور له‌یه‌ک، وه‌ک ناوی دوو شار له نیراندا "مرو" له

روژه‌ه‌لاته‌و "ری" له روژتاوا، یا له‌به‌ر ده‌مارگرژی مه‌زه‌به‌ی شاری "مرو" که په‌په‌روی

ته‌سه‌نونن و ده‌مارگرژی خه‌لکی شاری "ره‌ی" له شیع‌ه‌گه‌ریدا یا ده‌لیت:

هر یکی سوی مقام خود رود

هر یکی بر وفق نام خود رود

مه‌به‌ست له کاری موئیمینی و مونافه‌قی هه‌ردووکیان به رواله‌ت ئه‌رکی ئاینی ده‌به‌ن به‌ریگه‌وه، به‌لام ئاکام و سه‌رئه‌نجامی کاری ئه‌و دووانه‌ وه‌ک یه‌ک نین، مونافه‌قه‌کان ده‌پۆنه‌ قولایی دۆزه‌خه‌وه‌و به‌شی ئیماندارانیش به‌هه‌شته..

[إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ]

هه‌ردوو به‌رده‌وامن له کارو کرده‌وه‌ی خویاندا.. به‌هه‌شت بۆ پاک نیه‌ادانه‌و، مونافه‌قیش له دوو روویی و ئاژاوه‌ نانه‌وه‌و زه‌ره‌رو زیان گه‌یاندن به‌ خه‌لکی و خودا به‌رده‌وام تاوانه‌کانی به‌سه‌ردا کۆمه‌ل ده‌بێ و له‌نیوان ئه‌و و خودادا سه‌دان په‌رده‌ و رووپۆش ده‌که‌وێته‌ نیوانه‌وه‌:

مومنش خوانند جانس خوش شود

ور منافق تیز و پر آتش شود

مونافقه‌کان ئه‌وانه‌ن بیرورا نیه‌ادی ده‌روونیان ده‌شارنه‌وه‌و له‌نیو ئیمانداراندا خۆیان حشارداوه‌ تا وه‌ک باوه‌رداران خۆیان به‌رچاو بخه‌ن.. یان ده‌فه‌رموێت..

گر نه این نام اشتقاق دوزخست

بس چرا در وی مذاق دوزخست

زشتی آن نام بد از حرف نیست

تلخی آن آبی بحر از ظرف نیست

حرف طرف آمد درو معنی چو آب

بحر معنی عینده أم الكتاب

أم الكتاب: له شرعی ئیسلامدا به "له‌وحولمه‌حفوز" ده‌وتری، جه‌هه‌نهم، دوزه‌خ، له دونه‌ی ئه‌ده‌بیاتی سو‌فیگه‌ریدا یانی ره‌وشت و کار و کرده‌وه‌ی نه‌شیوا و ناپه‌سه‌ند، وه‌ دوو به‌ره‌کی نانه‌وه‌ش دیسان به‌ کرده‌وه‌ی مونافه‌قانه‌و ناشیرین له‌ قه‌له‌م ده‌دریت.. برپیک ئایه‌تی خوا له‌فری بی‌ت یا کرده‌وه‌ تا له‌ یه‌ک نه‌دریته‌وه‌ مانای راسته‌قینه‌که‌ی وه‌ده‌ست نایه، ئاو ئه‌گه‌ر تال بێ یا سوێر هۆی جام و گلاسه‌که‌ی نیه، هه‌ستی پیناکه‌ی تا نه‌بخۆیته‌وه‌، ئه‌وه‌ پێی ده‌لێن "بحر معنی"

گفت المعنی هو الله شیخ دین

بحر معنیها رب العالمین

له‌ مه‌سه‌نه‌ویدا ئه‌خلاق‌ی نه‌شیوا ناپه‌سه‌ند کاکله‌ی دۆزه‌خه‌.. یا ده‌فه‌رموێ:

بحر تلخ و بحر شیرین در جهان

در میانشان برزخ لا بیغیان

به رزه‌خ: له نیوان دووشتدا، ماوهی له نیوان مهرگ و روژی قیامه‌تدا..

له قورئاندا ده‌فهرموئ:

[مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ]

ئهم نایه‌ته به شیوهی جوْراجوْر له‌یه‌ک دراوته‌وه، به‌لام برینکی زوری لیکدیره‌وه کانی به ده‌ریای شیرین و ده‌ریای شوْر لیکدیره‌وه، یا به دوو ده‌ریا، یه‌کینک له زه‌ویدایه و ئه‌وی‌تر له ناسمانه، له مه‌زه‌به‌ی ته‌شه‌یوعدا به شیوه‌یه‌کی‌تر لیکدراوته‌وه که گویاه ئه‌و دوو ده‌ریایه [عه‌لی و فاتمه]، وه به‌رزه‌خ خودی په‌یامبه‌ره، وه "لؤلؤ و مرجان" یش "حه‌سه‌ن و حوسه‌ین" به‌لام له دونیای ته‌سه‌وفدا به کفر و ئیمان [قلب، نفسی، خوْف، رجا، قبض، بسط، اُنس، هیبت] لیکدراوته‌وه، وه له‌وه‌ی دلنیام مه‌به‌ستی مه‌ولانا دوو وشه‌یه: [نفاق و اخلاص]، که ئه‌و دوو وشه‌یه ماناو مه‌دلولی کاری باش و کاری خراپه‌یه..

ئیمان و بیغ ئیمانی دوو رووباری جیاوازن، به‌لای خوداوه دوو دیارده‌ی له‌یه‌که‌وه دووره، به‌لام به‌هوی وجودی په‌روه‌ردگاروه ئه‌و دوو دیارده‌یه هاتوته کایه‌وه، به‌لای سوفیانه‌وه ته‌واوی دیارده‌کان، ته‌واوی گیانله‌به‌ران له بوونی په‌روه‌رده‌گاروه سه‌ریان هه‌لداوه هه‌تاوه‌کو چاکه و خراپه‌ش له قورئاندا ده‌فهرموئ..

[كَلَّا مَهْدٌ هُوَ لَاءِ ص هُوَ لَاءِ مِّنْ عَطَاءِ رَبِّكَ]

بروانه مه‌ولانا چی ده‌لی:

زر قلب و زر نیکو در عیار

بی محک هرگز ندانی ز اعتبار

هرکرا در جان خدا بنهد محک

هر یقین را باز داند او ز شک

در دهان زنده خاشاکی جهد

آنکه آرامد که بیرونش جهد

در هزارن لقمه یک خاشاک خرد

چون در آمد حسّ زنده پی برد

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ره‌واو نارپه‌وا حه‌ق و ناحه‌ق شان به شانی یه‌ک وه‌ده‌رده‌که‌ون به ئاسان

لهیه ک نادریته وه مه گهر تهرازی بو هه لگیری یا بدرین له بیژنگ .. ئەو تهرازوو بیژنگه دل و دهررونی خاوینه، ئەو ههسته پاکه دهیج له ههواو هه وهسه وه دوور بیته و عادیلانه کهیل و کیشانهی بو دانریته و لاره سهنگ تهرازوه که هه لئه سهنگیتریت. مه ولانا نمونه دینیته وه دهلیت.. له تیکهیه کدا پوشیک، مویه ک له ده مده ههسته یج بکریته، ئە گهر په نا بیریته ههستی مردو، ئەوه ئیتر کهیل و کیشانه که سهرتاپا هه له دهیج و به دروستی ناتوانریته جیاوازی له نیوان راست و هه له دا، خهیر و شهردا بکریته...

حس دنیا نردبان این جهان

حس دینی نردبان آسمان

صحت این حس بجوید از طیب

صحت آن حس بجوید از حیب

مه بهست له "حس" دونیای ته قه لالا و هه له پهیه بو وه دهست هینانی مه بهسته تاییه تمه ندیه کانی رۆژانهی ژیان. سا له ریگای نادروست و فیئل و که له ک و نارپه اووه بیته و به سهر پلیکانه ی نه شیاودا سهر که وی، و "حسی دینی" ناماژیه به روانگی ئاینی و دونیایی پاک و بیگهردی ئاینه که که به رینمایی پیرو مه عشوقی راسته قینه وه به دهست دیت، ئەوه رینما، ئەوه پزیشکی دهرده کان، ئەوه راسته که ره وهی هه له کان، ئەوه په روه رده ی ساوای دهررون، تا تیگه یشتن و پیگه یشتن..

صحت این حس ز معموری تن

صحت آن حس ز تخریب بدن

معموری تن: مه بهست له زال بوونی هه زو ئاره زوه کانی لهش و هه وهسه کانه، سهرته نجام گه لاله کردنی چوار ته نیشتیکی نادروست و گلاو وه به پیچه وانه وه [تخریب بدن] جله و کردنی ئەو ههسته گلاوانه له فکر و دهررون و سهرته نجام لهش و به دهندا.. ئەوانه ی توانا و قودرهتی لغاو کردنی هه وهسه کانی خویان هه بیته و ئەرکه کانی ئاینی به جیج بگه یه نن و سلوک و رهفتاری شیایان هه بیته، چ به لای خوداوه یان خه لک به ته نکید دهتوان بگه نه پله و پایه ی بهرز و بالاتر و ریچکه ی حه قیقهت له بهر ده گرن و به رهو بهرزتر و بهرزتر به گویره ی کارو کرده وهی شیاو دهتوانن له مه عشوقه وه نزیکتر بینه، ئەو رهوش و ریبازه له دونیای ته سه وفدا به "فقری محمدی" ناسراوه، وه ئەو رهوشته له ئاینی

مهولانا و رازی نهی

مهسیحانیشدا هه یه و به [فقر عیسوی] ناسراوه.. ئەو حالهته به ئاسان به دهدهست نایه و تهقه لالا و موجاهه دهتهی دهوی، وه له رووی عهقله وه دهگاته ئەو قوناغه و بۆ وه دهدهست هینانی ئەو پلهیه چیه به دهه ن کوژی ده کا.. خۆی کهر نا کا.. خۆی کویر نا کا، خۆی نا کوژی.. مهولانا بۆ خۆی ژن و مال و مندالی هه بووه، وانهی وتووه ته وه، له کاروباری دهووبه ردا رای خۆی وتووه، وه مهجالسی سه ماو سهماعی پیکهیناوه و ئەو به ندانه له داستانی "تاووس و حه کیم" دا بهوردی وه ده ر خستووه، و ده رگای رهوشتی چله نشینی به ستووه، شه مسی ته بریزی، لای وابوه "چله نشینی" کار و کردهوی پهیره وانی موسایه ئەوه یه ک و دووی بۆ نیه، ئەوانه ی فه رمان به ری ئاره زوکانن جگه له به دهست هینانی حه زه کانی نه بیته، فکر له هه یچی تر نا که نه وه، به ته نکید نا گه نه هه یچ هه وارگه و قوناغی کی خودایی، بۆیه له دونیای سو فیه گه ریدا مه رچی سه ره کی خۆ رزگار کردنه له و کوته و به ندانه ی هه وه س ده ی تالینن له مرؤف و توشی تاوان و چه واشه کاری ده کا.. مهولانا ده لیت: ئەو حاله ته وه ک له ش پیسی وه ده ر کردنه، تو تا کو نه پو یته نیو سه رشو رگه وه وه له شی خۆت وه ده ر نه هینی له ده ره وی سه رشو رگه وه ئەو کاره ئە نجام نادریت.

راه جان مر جسم را ویران کند
 بعد از آن ویرانی آبادان کند
 گرد ویران خانه بهر گنج زر
 وز همان گنجش کند معمورتر
 آب را ببرید و جو را پاک کرد
 بعد از آن در جو روان کرد آبی خورد
 پوست را بشکافت و پیکان را کشید
 پوست تازه بعد از آتش بردمید
 قلعه ویران کرد و از کافر ستد
 بعد از آن بر ساختش صد برج و سد

ده کری ئەو به ی تانه لی کبدری ته وه، یه کهم دوا ی خولی ریازه ت و چله نشینی و عیباده ت پهیره و ده توانی بگه ری ته وه سه ر ژیا نی ناسایی خۆی، وه ک چۆن نه خو ش دوا ی چاک بوونه وی ئیتر پارێز له خو اردن نا کا و ده خوا، ئەو رهوشته زۆر تر شیخ مه عرووفی که رخی

به کاری بردووه، وه ناوی لئناوه [بسط حال]، یان [بسط معرفت] ی ناواناوه.. ئەوانه‌ی له قۆناعی موجه‌ده‌وه ده‌گه‌نه قۆناعی موشاهه‌ده به گوێره‌ی موشاهه‌ده‌وه پله‌وه پایه‌ی خۆی ره‌فتارو کرداری ده‌گوێرێ و ده‌ست نیشان ده‌کا، وه ئیمامی غه‌زالی له‌م رووه‌وه ده‌رباره‌ی په‌یامبه‌ری خوداو مه‌عرفی که‌رخ‌ی و عه‌بدو‌للای ته‌سه‌توری زۆر دواوه..

دووهمه‌م په‌په‌ره کاتیک توانی جله‌وی هه‌وه‌س و ئاره‌زه‌کانی به ده‌سته‌وه بگه‌یت و هه‌زه‌کانی ئەم دونیا به‌لاوه بنیته، ئەوکاته ده‌توانی پله‌پله سه‌ربه‌که‌وی و په‌نجه له دونیای ئەوه‌په‌ری عه‌قل گه‌یربکاو بکه‌وتته دونیای له‌زه‌تی عه‌یرفانه‌یه‌وه، که دوا‌یی نایه‌ت وه مه‌ولانا ئەو قۆناعی ناواناوه "رینگه‌ی گیان"، وه له‌ش و ئەندامی چوواندوه به قه‌لایه‌کی دژوار و نه‌فس و هه‌زه‌کانیش به په‌لامار و گه‌مارۆی دوژمن، مملانی و پا‌په‌رچدانی دژواری قه‌لا، یانی بوونی هه‌سته ناچوره‌کان له فکر و ئەندیشه‌ی خاوه‌ن له‌شدا کاتیک ئەو هه‌وه‌سانه توێردرایه لاوه‌وه دروستکردنی قه‌لا پێویسته

تسبیح و دین صومعه آمد نظام زهد

زنار و کفر و میکده آمد قوام عشق

یا ده‌لێت:

کار بی چون را که کیفیغ نه‌د

اینک گفتم این ضرورت می دهد

که چنین بنماید و گه ضد این

ج که حیرانی نباشد کار دین

هه‌ر جولانه‌وه‌یه، هه‌ر کار و کرده‌وه‌یه له ئاسمانا له ده‌ریادا له خا‌کا، له‌ناو خه‌لکدا بی تا‌گای خودا نه‌بووه نابج.. به‌لام وه‌ک ده‌بینین که‌وا شه‌رو شه‌رو ناره‌واش ده‌ده‌ن بی باوه‌ران لایان وایه یا ئەوانه‌ی باوه‌ریان به دوو هه‌یژی شه‌رو خه‌یر وه‌ک یه‌ک هه‌یه و ده‌لێن، خودا ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر شه‌ردا نه‌ه..

مه‌ولانا ده‌لێت، په‌په‌ره تا توانا ئیمکانی زۆرتتر بیته زۆرتتر ئیمانی به مه‌زنی په‌روه‌ر‌دگار به‌هه‌یتر ده‌بج.. وه په‌یگه‌یشتنی په‌په‌ره مه‌رج نه‌یه ته‌نها له رووی ریا‌زهت و موجه‌ده‌ته‌وه بیته.. خودا توانای ئەوه‌ی هه‌یه له چرکه‌یه‌کدا په‌په‌ره بگه‌یه‌نیته پله‌یه‌کی به‌رزی دونیای عه‌یرفان..

مهولانا وتویه تی:

نه چنان حیران که پشتش سوی اوست
بل چنین حیران و غرق و مست دوست
دوودلی و واقورمان و حیرهت، سه چاوه که ی بی ایمانی و نه زانینه و گومرایی، وه روو ددها
ئهو حیرهت و دوو دلی و گومانه له عقل و هوشیاریشه وه سه ره له ددها، به عهره بی و تراوه:

[فأطافر له الدور و الحركة الدورية حول القطب فلا يبرج منه]

آن یکی روی او شد سوی دوست

آن یکی را روی او خود روی اوست

ئهوانه ی حهیران و واق و پرمان روو به دهر و اهزی حهق چاوه پروانن، له راستیدا خو پهرستن،
نه ک خودا پهرست.

ئهوانه عاشقی خودانین، عاشقی دهست که وته عیرفانیه کانن له بهر خو یان نه ک له بهر
زهرافه تی عیشق و گهره بی مه عشوق..

روی هر یک می نگر می دار باس

یوک گردی تو خدمت روشناس

روشناس: ره والهت ناس، ئهوانه ی به رو خساردا حهق و ناحهق له یه ک جیاده که نه وه..

خاقانی له م رووه وه وتویه تی:

می دان ظ روی شناسان آن سراسر است

شمارش از غریب شماران این سرا

مهولانا ده فهرموی:

چون پس ابلیس آدم روی هست

پس بهر دستی نشاید داد دست

ئه مه ته می و په ندیکه مهولانا دهیداو ده لی: پهیره و سالک، نانی خو ی ته سلیمی ههر
خانه قاو به زاهیر مورشیدیک بکات زور که س ئه و به زمه یان کرده ته ده ستگا و دوکان و زور
نانی له سه ره ده خون، فه ریده دینی عه تاریش، له م رووه وه فه رمویه تی:

بسی دجال روی هستند

که چون دجال از پندار مستند

بی دجال جادو چند گیری

نه وقت آن که آخر پند گیری

مهولاناښ له م رووهه فهرموپه تی:

در این بازار طراران زاهد شکل بسیارند
فریښتد اگر چه اهل و عقل متینی تو

یا ده لیت:

حرف درویشان حد زدد مرد دون
تا بخواند بر سلیمی ز آن فسون
سلیم: بی نازار، ساده دل، تا رادیه ک خوش باوهر
یا ده لیت:

شیر بشمین از برای کد کنند
بو مسیلم را لقب احمد کنند

شیر بشمین: پهیکه ری شیر دروست کردن له په پړو و پاتال و خوری مه بهستی مهولانا،
برپیک له پیرو مورشیدانیکي خوری پو شه.

بومسیلمه: مه بهستی له موسه یله مهی دروژنه، که له شهره کانی هه لگه پانه وده داوای
په یامبه ری کردو کوژرا.. موسه یله مه له عه شیره تی "به نی حنیفه" بو..
بومسیلم را لقب کذاب ماند
بر محمد را اولوالباب ماند

موسه یله مه نازناوی "ره حمانولیه مامه" یه بو خوی دای بوو، وه موسلمانه کان به دروژن
ناویان دهرد، وه ته عیبری "اولوالباب" له قورثانی پیروژدا له سوره تی "البقره" دا هاتوه: [و
ما یذکر إلا اولوالباب]

آن شراب حق ختامش مشک ناب
باده را ختمش بود گند و عذاب

باده: ناوی تری توژیک بکوئیت و دابنریت تا "هه لدی، ده تورشی" له ناو ئیسلامدا
گوايه "به نی ئومهیه" کردویانه، وه له قورثاندا باس له شهرابی به هه شتی ده کات: [یسقون
من رحیق مختوم ختامه مسک]

دیسانه وه ئامارویه به شهروخیر، په یامبه ری خودا و موسه یله مهی دروژنی به نمونه
هیناوه ته وه، په یامبه ری خودا دواي هزاران سال ئه وسه ههر به جوانی و حه ق و حه حقیقه ت

مهولانا و رازی نهی

ناو دهبریت و موسه یله مهش به درۆزن و بیج ناین و هه لئه تینه ره..
 شهرا بی سه رمۆری به هه شتی مهستییه کی ئیلاهی دینیت و دووره له ده رده سه ره و
 خوماری و به دمهستی

"داستانی ئه و شاجوله که یه که له رووی ده مار گرژیه وه کریستینه کانی ده کوشت:
 سه رچاوه ی ئه م داستانه مه سنه وییوه ئه بولفتوحی رازی لیکیدا وه ته وه و مامۆستای
 پایه به رزی دونیای ئه ده بیاتی فارسی و مهولانا ناس "فروزانفر" به وردی لیبی داوه، ئه م
 داستانه له کتاوی "کشف الاسرار" شیدا باسکراوه، له له لایه ن نه وه ی ئه بولقاسمی مه نسوری
 کورپی خه له فی کورپی حمودی مه غریبیه وه نوسراوه، که له سالی ۴۱۵ کۆچی دوا بی
 کردووه..

پولس، یه کینگ بووه له شاکانی ده سه لاتی ئیسرا ئیل، زه ره رو زیانی زۆری ده که یانده
 ئیماندارانی مه سیحیه ت، به لام ناینی مه سیحی روژ به روژ به ربلاوتر ده بیج، تا پولس
 تیده فکری و به یارانی ده لیت، با کاریکی وا بکه یین من به روا له ت خوم بکه مه لایه نگرانی
 ئه و ناینه و له ویدا بتوانم له ناو خۆیاندا زه ره رو زیانیان لیج بده م، بریاریان دا چی به چاک
 بزانی با بییکا، ئه ویش رو خساری خۆی ره ش کرد و له کریسیانییه کان نزیک بووه و، سه ره تا
 نه یان ناسی، تا خۆی ناساندو وتی: من ئه و که سه م که زۆر ئازاری ئیوه م داوه و ئه وسا
 په شیمانم و هاتومه ته ناوتان، ده تانه وی بکه کوژن نازادن، نازادم ده که ن هه ره نازادن، من خه ونم
 دیوه و عیسام له خه وندا دیوه و په نای داوم.. ئه وانیش ده بیه خشن و لیبی خۆشده بن، ئه و ده م
 ده لیت:

من کابراهه ک نیم بتوانم برۆمه نیو خه لکه وه، داواکارم سومعه یه کم بۆ بسازیین تا له و
 ریگه یه وه به وه بده مه خوا به رستی، هه روا یان بۆ کرد، روژگار هات و چو، پولسی کۆنه
 جوله که ناوباوی ده رکرد، که وا خاوتنترین سه ومه عه ی هه یه، هه رکه سیک گوزه ری که ویتنه
 ئه و سه ومه عه یه خودا له ته واوی تاوانه کانی ده به خشی، روژیک خه لکانیکی زۆر له ویرا
 کۆبوونه وه پولس وتی:

"گوئی بگرن چه ده لیم.. خودای گه وره له فیله وه تا میشله ی دروست کردووه، هه ره
 هه موو ئه وانه له به ره سودی گشتیه بۆ به شه ریبه ت دروستی کردوون، وتیان وایه.. ئینجا
 وتی: که وایه بۆ گوشتی ئه و به رازه قه له وانه ناخۆن؟.. مه گه ره خودا ئه وانه شی دروست

نه كردهووه؟.. وتیان: بېلې وایه و كهوتنه خواردنی گوشتی بهراز، لهولا درگای
؟سهومهعه كهی" كردهووو خهلكه كه هاتنه ژوورهوو وتی:

وهك دهبینن ههتاو له روژههلاتهوه ههلدیت.. دواپی دیسان درگای سهومهعه كهی
گرت و دواى ماویهك دیسان درگاكهی كردهوو، روو به خهلكه كه وتی: وهك دهزانن
جوله كه كان مندالّه كانیان گهیشتنه چل روژی خهتهنهیان دهكهن من ئهووم به نهشیاو
داناوه، بهلام كه مندالتان بوو دواى حهوت روژ به ناوی په رستگا بیشورن.. وتیان: باشه..
دیسان درگای سهومهعه كهی داخستهوه، دیسان كردهویهوو چهند چاوساقیكى وهك
نهستور و ماریه عقوب و نوشی كو كردهوه: ئهوانه ی حهزرتی عیسا كردهویه تی تا ئیستا
لهم جیهانه دا كهس نه یكردووو، ئه و مردوی زیندو كردهوو، كوپری چاوساق كردهوه شهلی
چاك كردهوو.. وتیان وایه..

پولس وتی: مه گهر عیسا خوا بووه له ناسمان هاتوه تو خوارهوه جینگه ی له سهر زهوی
نه بووه ته وه جگه له پزدانی مه ریم نه بیج و له ویرا هاتو بیته دهره وو داد په روه ری به سهر زهوییه وه
په خش و بلاو كاته ووو دیسانه وه بگه ریته وه ناسمان؟.. بریك وتیان: ئه و كوپری خودایه..
وتی: رهنكه وایج..

ههرا كهوته نیوانه وه، بوو به شه ریكى خویناوی ئیمانداران زوریان كوژران، تنه ا چل
كه سیان مایه وه، ئه و دم ئه و نابه كاره خنجه ری دهره یئاو خوی كوشت و چل كه سه كه ش
په نایان برده دهشت و دهره سهومهعه یان سازاند و مانه وه تا وهك ئاینی کریستیانی تا
سهرده می ئیسلام و په یامبه ری خودا..

به ته نكید ئه م داستانه ساخته یه و دهست ههلبه سته و دووره له حهقیقه ت راسته پولس
سهره تا یه هودی بووه یه كیك بووه له زانایانی ئاینی یه هود و سهرسه ختانه دژ به حهزرتی
عیسا كو شاره، وه له وهش دهره و "حهواریه كان" زوریه یان په پرهوی ئاینی یه هودی بوونه، وه
پولس دواى ئه وهی ئاینی مه سیحیه تی قه بول كردهوو، راستگویانه و له دلّه بووه به
مه سیحی و بووه به كه سیكى دیار و ناسراوی ئه و ئاینه و سهرئه نجام به فه رمانی "نیرون"ی
شای رومان كوژراوه له سالی ۶۷زایینی دا، وه ئه وهی ئه بولفتوح وتویه تی له راسته قینه وه
به دووره، وه یه عقوب كه مه زهه بی یه عقوبیه ی به ناوی ئه وه یه و "نه ستوریش" یانی "نه ستوری
مه رعه شی" مه زهه بی نه ستوریه ی به ناوه نراوه، هیچ یه ك له و دووانه هاو سهرده می پولس

مهولانا و رازی نهی

نهبووه "نهستور" له سدهی پینجهمی زاینیدا ژیاوه، یه عقوب له سدهی شهشهمی زاینیدا ژیاوه..

مهولانا، به شیوهیه کی تر باس لهوه دهکات، رهنکه ناگاداری چۆنیهتی ژیانی پولس بوویت بۆیه ناوی نههیناوه و داستانه که بهناوی وهزیریکی دهمارگرژی دهسهلاتی ئیسرائیلهوه دهگیرپتهوه، وه برینی لووت و گوپی و دهستی وهزیر زۆر له داستانی شهپی پیرۆزی ههياتله دهکا که (تهبهری) له میژووی خۆیدا لئی دواوه، لهویرا وا دهگیرپتهوه کهوا "فیروزشای" ساسانی [۴۸۳ - ۴۵۹ زاینی] له گهل شای ههياتلهدا خۆشنهواز شا به شهردیت یه کیک له لایهنگیرانی شا خۆشنواز دهلیت: وهرن دهست و پام بېرن لک ئهوانه بهرهو ساری بی ئاو و لهوهر دهبم، ههروایان کردو سوپای دوژمن کهوتنه دژواری و فهتاراتهوه، ئهوه دم کهوتنه پیکهاتن و ناشتهوایی..

گیرانهوهی لهو چهشنه داستانه زۆرتر له رووی دهمارگرژی ئاینیهوه سهری ههلاوه. لهسهردهمی مهولانادا شهپی خاچ بهردهوام بووه له نیوان موسلمانان و مهسیحیهکاندا، ههردوو بهناوی ئاینهوه خوینیان رشتوه وه ئهوه دیاردهیه تا به ئهوهرۆ، یانی دهمارگرژی مهزههبی ههتاوه که له نیوان ئاینی ئیسلامیدا بهردهوامه ئهوه شیعهیه، ئهوه ئههلی تهسهنونه چوزانم حهنهفیه، شافعیه، حهنبهلیه، مالکیه.. ئهوهدهم حهنهفی و شافعی لهشاری ئهسفهان و نهیشاپور و بهغدادا ئازاوهران ناوتهوه بووه به کیشهیه کی خویناوی، وه ههروهها ناکوکی نیوان فهیلهسوفهکان و دونیای تهسهوف، وه خودی مهولانا توشی کیشهی زۆر هاتوه به تایبته له گهل وشکه پهیرهوانی فیهو بریک له شهریعهتا وه مهولانا له زۆر جیگهیدا نامازه به نهزانی و نهفامی بریک له دهمارگرژانی دوورو نزیک دهکاو دهیسهلمینیت که زهرهرو زیانیان زۆرتره بۆ ئیسلام، تا سویدیان. وه کهوتوته ودهدرخستنی رهوشت و ریبازی چۆنیهتی خوداپههستی و عیشقی خۆی دهربارهی شههسی تهبریزی دهخاته تای تهرازوهوه دهلیت: دهمارگرژی ناگونجیت له گهل دوور ئهندازهکانی ئاین و خودا پههستیدا.. ئهوه جوهره تیفکیرینه سههراوه کهی دهگیرپتهوه بۆ بهرژهوندی کهسانیک یان بریک، وه ئومهراو ئیمامهکان و شیخ و چاوساقان که سویدیان لهو ئازاوهوه ههلاخهتاندنو بی ناگایی و غهفلهتی خهلکه زۆره که ههمیشه له بهرژهوندی ئهوه مهقامانیدا بووه، سهیر لهوهدایه دواي ههزار سال ئاش ههمان ناشه ویهشتا لیره لهوی ئهوه روخسارهو ناحهزانه له چهسپانی

نه فامی و نه زانین و جهاله تدا بهرده وامن، په یوه سته دامینگیږی نهو به زمانه، ته قه لای نهو وهزیره له رووی دهمارگرژیوه کوشاوه زهره رو زیان بهو ناینه بگه یه نیت، وه خو کوژی نهو وهزیره په نجه موری تاوانباری خو یه تی و سرته نجام روور هشی له دهر گای په روهر دگارداد.. داستانه که تا بللی ساده و بچ ثالایشه، مهولانا رازاندویه تیه وه و پهل و پوی فله سه فی و عیرفانی لی وهدهر هیناوه و تام و خوینی پر له حیکمه تی پیوه کردوه، نه وهی به وردی وهدهر ده که وی، نه نبیا سهرجه م یه ک راو یه ک بیرن له یه کانه گی و تاک و ته نهایی خوداداد.. جا با داستانه که له زمانی مهولانا وه بیسین:

"له نیو جوله که کاندای شایه کی زوردار و دوزمنی بابه کوشته ی حه زه تی عیسا و مه سیحیه کان فهرانزهوایی ده کرد.. نه وهی روونه موسا و عیسا هه ردوه په یامبه ری خودا بوونه و هه ردوه کیان په پره وی یه ک خودا و یه ک سهرچاوه بوونه، به لام نهو پاشا جه باره خوینریتزه به ته وای تواناوه کوشاوه جیاوازی بخاته نیوان نهو دوو ناینه ناسمانیه وه، نه وهش له ناکامی دهمارگرژیوه که واه قیل و لیکدانه وه له ناو دهر ووات و توندوتیژی و خوین رشتن جیگه ی ده گریتته وه له هه مان کاتدا یه کی به دووان ده بینی، وه مهولانا داستانی [قوتابی خیل و ماموستا] به نمونه دینیتته وه، وهشای جوله که کان له بهر نه وهی "نه حوه ل - خیل" بووه، واته خیل و چاوی چه پ و راست دیویه، یه کی به دووان دیوه و توشی هه له ی زهق و کرده وی ناشایسته هاتوه، وه به ناوی پاریزه ری له ناینی یه هودی خوینیکی زوری رشتوه، وه نهو شایه وه زیریکی یه کجار فیل باز و لیژان و زیره کی هه بووه، نهو زانیویه باوهر و بیرو پای ناینی به ناگرو کوشتن و برین له ناو نارواو به پیچه وانه وه ریشودارتر و به ربلاوتر دهی، وه ههستی مهزلومیهت ریشو له قولاییدا داده کوتی، پینشیار به شا ده کا تا ده ست و پاو لووت و گوئی بهریت و ناوباوی به مه سیحی بوونی لیزه له وی بلاویکاته وه وهدهری نات تا نهو بتوانی دل و دلسوزی مه سیحیه کان به ده ست بهی نیت، وه شا بهو شیویه مامه له ی کرد و وهزیر توانی باوهری مه سیحیه کان به ده ست بهی نیت و به وردی لایه نگرانی زوری لی گلیر بوویه وه که وته لیکدانه وهی پر له ورده کاری "تینجیل" وه له ناوخه لکیدا که وته وتوویر و ته قه لای و لیکدانه وه، به لام له دل و دهر وونیدا ده کوشا بو نازاوه نانه وه و کیشه و گیره گرفت دروستکردن، وه به شیویه کی هه له په پره وانی ناینی مه سیحی ناموزگاری ده کرد، وه نهو رهفتاره وه له داستانه یدا مهولانا ی هانداوه بیکاته هه وینی

مهولانا و رازی نهی

باسه که ی و له خودا پارانهوه، تا له ههواى نهفسى بیپاریزیت، وه ههواى ههوهس به مشکیک تهشبییه دهکا که چۆن جهوال ددهری و له گونیهو فهدیهی پر له نازوقهه دهخوا یا دزی له عه مباری گهنم و جوّ دهکات...

عیشقی خوداوهند له وینهی خهوه، وهک یارانى ئەشکهوت و سهگه کهیان که له عیشقی خودا چهند سهده سال نووستبوون...

له نمونهى یارانى ئەشکهوت له ههر قوناع و زهمه نیکدا ههبوونه و ههن و تهرخانى یهک سهردهم نهبوونه چونکه تا خودا ههیت که ههیه، عیشق به خوداش بهردهوامه، شتیکه چاوی ئاسایی ئەو دیاردانه نابینی.. ئەوهی مهولانا دهیبینی دهورو بهره که ی چاوی ئاوا دیتنیکیان نهبووه له روانگه ی دهوربه ریدا شه مس ته بریزی یا حوسامه دین چه له بی کهسانیکى ئاسایی بوونه، به لام به لای مهولاناوه په نهان نهبوونه و عه یان بوونه، وه رهنگه ههر له م سهردهمی ئیمهیدا کهسانیکى وهک شه مس ته بریزی و حوسامه دین چه له بی زور هه بن شتیکه دهورو بهره که بی مهولاناویه، زهمه نه که مهولانای که مه.. بویه ئەو دهسته گیرانه شاراوه و نامۆن په یهسته مهولانا په نجه دهخاته سه ر نازاره کانی که هۆکه ی کۆتا بیرى دهورو بهریه تی و نمونه دینیته وه.. وهزیری دهست و لوت براو شهش سال سهومه عه نشینی دهکا و ددهوی و دهکۆش تا دوودلی و گومان له ناو ئیمانداراندا بلاو بکاته وه. شهش سال بهو چه شنه دهجولیته وه وه دوازه تۆمار بو دوازه سه رکرده ی مهسیحیه تی ئەو حه له ناماده دهکا و ههر تۆماریک لهوی تر جیاوازه، وه ئەو جیاوازیه ی مهولانا دهست نیشانی کردووه، مهولانا دان به وهدا دنا کهوا ئاینی مهسیحیه ت ئاینی یهک دهنگی و یهک رهنگیه، شتیکه سه رانی مهزاهه بی مهسیحی پهل و پۆیان لی کردۆته وه، یهک رهنگی کوله کهو برپراکه ی پشتی ههر ئاینیکه، ماسی ههرگیز له ئاو تیرنابی، یهک رهنگی وایه بو ئاین.. وهزیری ناپاک و دوژمنی مهسیحیه ت دهورو دهوراوه له په پرهوان دادهخاو ههرچی دهکۆشن تا رنمایان بکات ناروا ته ژپر، وردهرده تاک تاک فه رمانده کان بانگ دهکا و هیواى جی نشینی خوی به ههر یهک له وانه دهگه یه نی، دواى چل روژ دەرگا بهستن وهزیر خوی دهکوژی، دواى تازی باری خه لکه که ده کهونه بیرى جینشینه که یه وه له نیو میره کاندان ده بیته کیشه، ههر یهک له وانه فه رمانی تایبه ت به خوی بو ئیمزا کراوه، کیشه گه وروه گه ورته ر ده بی، ههر برکه یه ک لایه نگیری میریک دهکات.. بریکی تر به شداری له و کیشه یه

ناکهن و دوور له ههوهس و تهماحی دونیا سهرفهراز روو له خودا دهکهن.. مهولانا لیږدها دهگاته مهرام و دهلیت: "مانهوه تنها بو ئیماندارانه" بهلام تهوش، رادهگهیهنیت کهوا ناکری باوهر به ههموو کهسیک بکریت، تهوانهی به روالته و زاهیرهن خویمان به پیشهوا وهدهر دهخهن، جیوازن لهگهل سهرسوپورده، راستهقینهکانی دهرگای حهقدا، وه مهولانا پهنجه دهخاته سهر خالیک کهوا ناوی پهیامبهری خودا له کتاوی "ئینجیل"دا ههیهو وه زور له چاوساقانی نهو ناینه بهریزهوه ناوی پهیامبهری ئیسلام دهبن.

مهولانا فرمویهتی:

بود شاهی در جهودان ظلم ساز

دشمن عیسی و نصرانی گذار

جهود: بهواته یههودی، جو له که.. وهک ژوزیف بهرانبهره به یوسف یان ژاکب بهرانبهره به یهعقوب.

نصرانی: ناسره شاریکه له فهلهستین، ههزرتی عیسیای تبادا له دایک بووه و ههزرتی مریهمی تیاژیاوه، ماله کهی مهریهم و نهو کانیهی وا روحهلقودوس هاته لایهوه یهشتا ماون، وه شاری ناسره نهو روکه کهوتوته ناو دهوله تی ئیسرائیلهوه..

عهد عیسی بود نوبت آن او

جان موسی او و موسی جان او

شاه احوال کرد دراه خدا

آن دو دمساز خدایی را جدا

مهولانا دژایهتی، دهمارگرژی تاینی کردوه چ وهک تاین یان مهزههه، یان فیرقهو کو مهل، وه له مهسنهویدا چهندنین جار رهخنی لهوه گرتوهو لای و ابووه تهواوی تاینهکان لهیهک سهرچاوهوه ههلهدهقولی و سهرهه خوار بو ناو خه لکی دادهکشین، وه نهو رووداوانه، نهو خوین رشتنانه که بهناوی تاینهوه دهکری و کراوه له جیگهی خویدا نهبوونه له رووی نهفامی و جههالهت و بهرژههندیهکاندا نه انجام دراون، وه خودی پهیامبهرانی تاینهکان هاوړاو هاو باوهری یهکتر بوونه و به پیی فرامینی خودا جولونهتهوه، خودی پهیامبهری ئیسلام باوهری پتهوی به ههزرتی موسا و عیسا ههبووه به پهیامبهرانی خودایانی زانیوه، نهوان مژدهی هاتنی نهویان داوهو ئیتر نهو خه لکه بو چاولیکهری له پهیامبهرهکانیان ناکهن

مهولانا و رازی نهی

و له دووبه‌ره‌کی و کوشت و کوشتاری یه کتری ده‌ست هه‌لناگرن.. له‌م رووه‌وه گه‌پیده و شاعیری ئیرانی ناصرخوسره‌وه ده‌لی:

فضل تو چیست بنگر بر ترسا
از سر هوس برون کن و سودارا
تو مؤمنی گرفته محمد را
او کافرو گرفته مسیحا را
ایشان پیمبران و رفیقانند
چون دشمنی تو بیه‌د ترسارا

له‌م چه‌ند به‌یته‌ی خواره‌وه‌دا مه‌ولانا شای جوله‌که‌کان به "ئه‌حوهل" باس ده‌کا و جیاوازی خستوه‌ته نیوان دوو په‌یامبه‌ره‌وه، موسا و عیسا، که هه‌ردوو په‌یامبه‌ری خودا بوونه‌وه بو یه‌ک مه‌به‌ست کو‌شاوان که په‌رستنی په‌روه‌رد گاره..

گفت استاد احولی را کاندرا
زو برون آر از وثاق آن شیشه را
گفت احول ز آن دو شیشه کدام
پیش تو نارم بکن شرح تمام
گفت استاد آن دو شیشه نیست رو
احولی بگذاز و افترون بین مشو
گفت ای استا مرا طعنه مزین
گفت استا ز آن دو یک را در شکن
چون یکی بشکست هردو شد ز چشم
مرد احول گردو زمیلان و خشم

زو: کورته‌ی "زود"ی فارسیه، ئیمه‌ی کوردیشی ده‌لین "زو وهره" فرمان به رویشتنه.

وتاق: له بنه‌چه‌کدا وشه‌یه‌کی تورکیه به‌مانای چادر، وه له فارسیدا یانی ژوور.

طعنه: گالته‌پیکردن، په‌لامار، هه‌ست بریندار کردن

میلان: کیشان به‌لایه‌کدا، مه‌ولانا بو هه‌وه‌س به‌کاری بردووه.

ناخ و ده‌روونی مرو‌ف تیکه‌له‌یه‌که له هه‌سته‌کان له هه‌وه‌سه‌کان، خو‌شه‌ویستی و بوغزان

دوو ههستن له ئەندیشه و ئاوهزی مروڤدا جینگه‌ی خۆیانیان ههیهو ئەگەر هەر کامیان تهرزوه‌که‌یان لاره‌سەنگ بوو، نه‌خۆشه‌ویستی به وردی عه‌یبه‌کان ده‌بینی و نه بوغزان ده‌توانی جوانیه‌کان وه‌ک خۆیان ببینی، مه‌ولانا هه‌میشه لایه‌نی بی لایه‌نان ده‌گری و ده‌لیت: هەر دادخوایه‌ک له‌سه‌ر عه‌داله‌ت و تهرزوی حه‌ق نه‌کریت باتله‌.. بۆیه مه‌ولانا ده‌فه‌رموی:

خشم و شهوت مرد را حول کند

ز استقامت روح را مبدل کند

ئالۆزی و تورپه‌بوون، ئاره‌زوه‌کان هه‌ریه‌ک له‌وانه له له‌ش و به‌دهن و فکرو جولانه‌وه‌یدا شوین پای ده‌که‌وی و جینگه‌ی دیاره هەر کاری هەر بریارێ یا گفتاری له‌و روانه‌وه ئەنجام بدریت له عه‌قله‌وه دووره‌و ئاکام و سه‌ره‌نجامی په‌شیمانیه، زۆر که‌سیش وشه‌و واژهی په‌شیمانی و په‌شیمان بوونه‌وه له قاموسیدا نیه‌و هه‌ستی پێ ناکات، چونکه توره‌بوون له ده‌رونیادا زاله‌.. حه‌ق و حه‌قیقه‌تی نه‌بووه نه هه‌یه و به‌لایه‌وه به‌رنامه و پرۆژه‌و تۆمارێکی به‌تاله، ئەوانه‌ی جوان ره‌فتارن په‌سه‌ند کردارن، پێ لایه‌نه‌کانن ئەوان ده‌توانن عادیلانه فه‌رمان به‌دهن و یه‌کسانانه بنوارن و له دونه‌ی ئەه‌وه‌لاندایه‌وه دوور که‌ونه‌وه، به‌ری لاره‌سەنگی تهرزوه‌کان بگرن تا جوان و ناحه‌زی هه‌ردوو وه‌ک خۆیان ده‌رکه‌ون:

چو عرض آمد هنر پوشیده شد

صد حجاب از دل بسوی دیده شد

عرض: مه‌به‌ست، نیه‌ت

چو گرگی می نمودی روی یوسف

چو آن پرده عرض می گشت اظهار

یا ده‌لیت:

جو دهد قازی بدل رشوت قرار

کی شناسد ظالم از مظلوم زار

رشوه‌ت بدل قرار دادن: ته‌ماح و رشوه‌تدان یا ره‌شوه‌ت وه‌رگرتن

یا ده‌لیت:

او وزیري داشت گبرو عشوه ده

کو بر آب از مکر برستی گره

گبر: کافری بی دین

عشوهده: فیلباز و حیلہ‌زان

گره بر آب بستن: کاری دژوار نه‌نجامدان

یا ده‌فهرموی:

گفت ترسایان پناه جان کنند

دین خود را از ملک پنهان کنند

پناه جان کردن: جو پاراستن

یا ده‌لایت:

کم کشی ایشان را که کشتن سود نیست

دین ندارد بوی مشک و عود نیست

سر پنهانست اندر صد غلاف

ظاهرش با تشت و باطن برخلاف

ثاین و بیروپرا و باوهر کاریکه له دل و دهر و نندا جیگیره و شاردنه‌وی دژوار نیه مه‌گهر

خاونه‌کهی دانی پیدا بناو بوخوی و ده‌دیری بخت.. مهولانا ههر له‌سه‌ر داستانی و هزیری

زیره‌ک و گومرا دهر و ده‌لایت:

گفت ای شه گوش و دستم را بر

بینی ام بشکاف و لب در حکم مر

حکم مر: فه‌رمانی تفت و تال و پر له ژان و ئیش

یا ده‌فهرموی:

او بیان می کرد با ایشان براز

سر انگلیون و زنار و نماز

انگلیون: له بنه‌چه‌کدا وشه‌یه‌کی یونانیه و له‌گهل واژهی ئینجیلدا یه‌کینکن به واتای

مژده، یه‌کیک له‌کتابه‌کانی مانی "سه‌رده‌می ئیمبراتوریه‌تی ساسانی" ناوی کتابی

ئینگلیون بووه

دیسان مهولانا ده‌فهرموی:

بهر این بعضی صحابه از رسول

ملتمس بودند مگر نفس غول

کوجو آمیزد ز اعراض پنهنان
در عبادتها و در اخلاص جان
فصل طباعت را نجستندی ازو
عیب ظاهر را نجستندی که او

غول: دیو، درنج، گیانله به ریگی له نه ته وهی شهیتان، میردزمه.. له دهشت و دهر و
جهنگه لدا دهژی، دهر و اته سهر ریگهی ریوارو هات و چو که راندا تا دوو چاری دهرده سهریان
بکات.. عه ره به کان نه فسانه ی زوریان دهر باره ی سازندووه، بریک ده لاین به شه رها تون
له گه لیا بریک ده لاین له گه لیا رایان بواردووه.. ئیتر له م بابه ته پر و پوچانه که زاده ی خه یالی
خودی مرقه وجودی عیلمی و عه مه لی نه بووه نه هه یشه و سهر چاوه که ی ترسه و به س..

تس: له موفره داتی ته سه قف و ته عبیره کانیا ندا بریتیه له کومه له رهوشتیکی 'گلاو و
ناپه سه ند نفسی، له فهره نگی سو فیکه ریدا کومه له رهوشت و کرداریکی به گویره ی
جووت بوون و بو لوان خو ی وده رده خات، بریکی تر لایان وایه نه فسن، سهر چاوه ی ته وای
ناحزی و ناره زوه کانه له به ران به ریدا "رؤح" یا رهوان به پاکی و خاوینی راوه ستاوه، که به
سهر چاوه ی ته وای جوانیه کان، داهینانه کان ده ژمیردریت.

أخلاص: خاوینی بیرو را نیهت پاکی، وه وده رخستنی ریگای حهق، مه به سستی مه ولانا
له [أخلاص جان] ته نگه به ریه کانی ری بازی وژدانه که له بو چونی پاک و خاوین و
ریچکه ی حهق دور ناکه ویتنه وه [ان یخلص فی کل حال وجه نظر الحق و علیه عن وجه نظر
الخلق] تیا چونی ته وای هه وه سه کانه، که م که س دوتوانج نه و پله و پاییه به ده ست به یینت
مه گهر پی او چا کانی ریگای حهق...

مه ولانا، دیسان لی ره شدا په نجه ی خستوت ته سهر گرنگی و دژواری زال بون به سهر حهزو
ناره زو و نه فسیه کانه و به تاییهت ئی خلاص به ئاسان زال ناییته سهر هه و او هه وه سدا، چونکه
نه فس فیل بازو دامین گیری ته وای حیله شه ره عیکانه، په پره و به ئاسان له مه کرو
داوه کانی نه فسی به ئاسان دهر باز نابج، زور رویداوه په پره و ساله ها به خو یه وه خه ریک بووه
که چی نه فسی فیلی لی کردوه و خه رمانی کردوه ی تالان کردوه و نه وی هه بیووه داویه
به دهم باوه وه و بردویه تی وای بو نه خشان دووه نه وی ناحه قه به حهق بزانی و کابرای "سالک"
پای به ته له وه بووه..

ریشوی هموهس و حهزه کان هه لکیشان و توردانی به ولادا به همومان ناکری.. ته گهر بۆ ساتیک راستگۆپانه موخلسانه روو له ده رگای پهروه رداگار کردن رهنکه ته وای تاوانه کان و نه کرده کانی به بۆنه ی ئاره زوو وه کردویه وه بۆنی ناره زایی لی هاتوو به که ویتته بهر لوتفی خودا.. رهنکه برپیک له یارانی په یامبهر ههستیان به ده خه لبازی نه فس و داوه کانی کردوییت و داوایان له په یامبهری خودا ده کرد تا ریگای خو پاراستن له و داوانه یان فیرکا تا نه بنه قوربانی هموهس و حهزه نه فسیه کان.. یه کینک له وته به ناویانگه کان ده لیت: [قال حذیفة: کان اصحاب النبی (صلم) یسألونه من الخیر و کنت اسأله عن الشر، قیل لم فعلت ذلك قال من اتقى الشر وقع فی الخیر]

مو بمو ذره ذره مگر نفس

می شناسیدند چون گل از کرفس

موبمو: وته یه که بۆ ورده کاری زۆر به کار ده بریت

شناسیدن: شیویه کی تره له ناسین

او بدّ دجال یک چشم لعین

ای خدا فریادرس نعم المعین

دجال: به پیی بیرورای ئیسلامی "دجال" له ئاخر زه ماندا درده که ویت گوایه دوو رووبار ده که ویتته بهرچاو یه کیکیان رووباری ئاوه، ئهوی تریان رووباریکه له ئاگر، ئهوی خۆی بخاته رووباری ئاگره وه ئاوی ساردو گه واری درخوارد ددهن ئهوی مل بناته رووباری ئاوه وه، ئه وه سهر له ناوی ئاگر وده ردین، ئه وه حاله ته سه رتاسه ری جیهان ده گریته وه "مه ککه وه مه دینه" نه ییت، له کۆمه لگای موسلماناندا ده باره ی دجال زۆر وتراوه، هه تاوه کو له سه رده می په یامبهری خودایشدا کابرایه ک هه بووه به ناوی "ئیبنولسائد" لایان وابوو ده جاله.

چرا سوزن چنین دجال چشم است

که آندر جیب عیسی یافت ماوا

گوایه ده جال له ئه سفه هاندایه وه له بی ریکدا ده ژری، بۆیه خاقانی ده لیت:

چاه صفاهان مدان نشیمن دجال

مهبط مهدی شهر فنای صفاهان

ئهوی ده یه وی زۆرتر ده باره ی ده جال بزانیته با "صحیح بخاری" بخوینیتته وه.. له وهی

دهچې وشه‌ی "دجل" عه‌ره‌بی نه‌بې و سریانې بیت:

مه‌ولانا ده‌فرمویت:

صد هزاران دام و دانه ست ای خدا
ما چو مورغان حریص بی نوا
دم بدم ما بسته دام نویم
هریکی گر باز و سیمرغی شویم
می رهانی هر دمی ما را و باز
سوی دامی می روم ای بی نیاز

خوړاک و دانه‌وېله نارزه‌کان ده‌جولینې ده‌بیتته هوې وده‌درکه‌وتنی نارزه‌و و ئالوژی شه‌هوت و حه‌زه‌کان له‌و چهند به‌بیتته‌یدا مه‌ولانا ئاماره‌ ده‌کاته لاوازی دل و ده‌روونی مروّف له‌ ناستی نارزه‌کاندا سا خوارده‌م‌نی بیت یا جل و به‌رگ یا هه‌ر نیازینکی تر، ئه‌و حه‌زو نارزه‌ویانه له‌ وجودی مروّف‌دایه و هه‌ر ئان و سات ئاماده‌گی سه‌ره‌لّدانی هه‌یه.. زور که‌م ئه‌و که‌سانه‌ن ئه‌و نارزه‌ویانه توپ ده‌دنه لاوه‌و سه‌ری ته‌عزیم دانانوینته‌وه.. که‌واته مروّف له‌ دهر و ده‌رووندا هه‌رسات ره‌نگه نارزه‌کان په‌لاماری بدن و ئه‌وه‌ی کارو گوزه‌شتی رابوردووی هه‌یه به‌ تالان و چه‌پاو به‌رپیت بویه مه‌ولانا په‌نا ده‌باته لای په‌روه‌ر‌دگار تا له‌و هه‌وه‌سانه بیپار‌یزیت. چونکه ئه‌و حه‌زانه له‌ ناخ و وجودایه‌و هه‌میشه بویان هه‌یه ئه‌و مه‌ترسیه‌ی بخه‌نه گر و ئه‌وی مروّف چاکه‌ی کردووه بدرتته به‌ر توّفان و ره‌شه‌باوه و مال و ویران و دوور له‌ خوا لئی بمینیتته‌وه.

ما درین انبار گندم می کنیم
گندم جمع آهده گم می کنیم
می یندیشیم آخر ما بهوش
کین خلل در گندمت از مکر موش
موش تا انبار ما حفره زدست
و از فنش انبار ما ویران شدست
اول ای جان دفع شر موش کن
وانگهان در جمع گندم جوش کن

حفرة: جالی دانه ویله

جوش کردن: ههیه جان، ناشوفته گی بو به دهست هینانی شتییک، مه به ستییک
أنبار: نامازیه بو رازی وژدان وه گهنم کار و کردهوی خواپه رستییه، مشک ناره زوی
نه فسه، هه وایه هه وه سه، یا تیغ کرینیکی تیکه ل به هه وه سه ناچوره کانه، لیژدها نه ندازه و
پیگه ی رۆح وه ده رده که وی تا چ رادهیه ک توانای به ربه ره کانی ناره زو گلاوه کانی هه یه،
زۆر که س به روالهت و زاهیر له خهتی پاریز کاراندایه به لام دل و دهروون و نیهاد له پاکی و
چاکیه وه به دووره و رۆژ به رۆژ له حهقیقهتی خودایه وه دوور ده که ویته وه له سوتان و
برژانه وه نزیکتتر یا نه وانه ی نویژیان له مزگه وتدا لی ناروا و هه یینه کانیش رهنگه له جویه ی
یه ک مزگه وت دوان بکه ن، به لام که له بازاردا دینه سه ر که ییل و کیشانه و مامه له، نه
خودا ده ناسن و نه وژدان، له رۆژی کدا سه دان سویندی درۆ ده خۆن، که و مالله که یان نه مه یه
و نه وه یه، نیتتر زاهیر سازی و درۆ ده له سه و کلا و کلا و سه رتاسه ری ژیانینی داگیر کرده و
تیادا ده ژین و تیگلان..

جا له سه ر نه م به نه ما و نه ساسه دهروون چاکی وه خۆ پاراستن له هه و او هه وه سی نه فس
بربراکه ی ئیمان و خودا ناسینه بو یه مهولانا نه و مه ترسیه چه ند باره ده کاته وه..

بشنو از أخبار صدر الصدور

لا صلوه تم إلا بالحضور

صدر الصدور: مه به ستی له فه خری کائیناته محمه مد سه لوی خوی لی بیت.. وه
حه دیسیک ده لی:

"لا صلاة إلا بحضور القلب"

حضور القلب: نیهت پاکی، ته نه له بییری خودا بوندا، نه ک له بهر کاروباری دونیای و
زاهیر بینی.

گرنه موشی دزد در انبار ماست

گندم اعمال چهل ساله کجاست

ریزه ریزه صدق هر روزه چرا

جمع می ناید درین انبار ما

صدق: راستگو یانه، خواپه رستی ته نه له بهر عیشقی خودا دیسانه وه مهولانا له نافهت و

مه‌عره‌که‌ی نه‌فس ده‌دوی که چه‌نده له‌نیو فکر و زکرو بونی له‌شدا به‌هیژوکارییه، مه‌ولانا وشه‌ی "چل"ی به‌کار بردووه "چل" له دونیای ته‌سه‌وفدا پی‌نگه‌ی خوی هه‌یه، به‌لایانه‌وه ژماره‌یه‌کی پیروژ و ریژداره.. بنواره دیسانه‌وه مه‌ولانا چی ده‌فه‌رموی:

بس ستاره آتش از آهن جهید
وان دل سوزیده پذیرفت و کشید
لیک در ظلمت یکی دزدی نهان
می‌نهد انگشت بر استارگان
می‌کشد استارگان را یک به یک
تا که نفروزد چراغی از فلک

ستاره: مه‌به‌ست له داکشانی پارچه ره‌ها و به‌ره‌للاکانه که به ئاسمانه‌وه ده‌بینریت و داده‌کشین و که ده‌گه‌نه بازنه‌ی توپ‌ج زه‌وی ده‌ته‌قنه‌وهو پارچه ری‌نوکانی ده‌گه‌نه سه‌ر زه‌وی. یا ده‌لپت:

که ستاره‌های آتش سوی سوخته‌گراید
که ز سوخته‌بیاید شررش نشان آتش

سوزیدن: سوتان و بزبسکه‌دانی ئاسنی سوتاو

کارو کرده‌وی چاک و پاک و دوور له هه‌واو هه‌وه‌س وه‌ک ئه‌و بزوسک و بزبسکانه خوی له لیواری دل و ده‌روون ده‌خشینی وه ورده ورده ئه‌و حاله‌ته له ده‌رووندا به‌دریژی زهمان خوی جی‌گیر ده‌کات وه له هه‌مان کاتدا نه‌فس و پهل و پوی حه‌زه‌کانیش له کاردان و بی کار رانه‌وه‌ستاو، مه‌ولانا ئه‌م حاله‌ته‌ی له مه‌سه‌نه‌ویدا وه‌ک داستان ری‌کخستوه:

گر هزاران دام باشد در قدم
چون تو با مایی نباشد هیچ غم
چون عنایاتت بود با ما مقیم
کی بود بیمی از آن دزد لئیم

عنایات: کوی گرنگی پیدان، به‌لای چاوساقانه‌وه "عنایات" زانستی په‌روه‌رد‌گاره. مقیم: دامه‌زراو پی به‌رجا، قایم و قول، له قورئاندا هاتوه. [وله‌م عذاب مقیم] شوین

پای بته‌وه..

کشتن این نار نبود جز به نور

نورک اطفا نارنا نحن الشکور

له دنیا و تیفکرینی سو فیاندا مورشید ناگاداری چۆنیه تی تیفکرینی موریده که یه تی وه ک شوانیک وایه له گورگی شه هوهت و کاری نه شیاهه بیپارزیت و ناگاداری بیت.

هر شبی از دام تن ارواح را

می رهانی می کنی الواح را

می رهند ارواح هر شب زین قفس

فارغان نه حاکم و محکوم کس

شب ز زندان بی خیر زندانیان

شب ز دولت بی خیر سلطانیان

نه غم و اندیشه سود و زیان

نه خیال این فلان و آن فلان

له سه ره تاوه نه ختییک ده ریاره ی خه وینین دواوین نه ک تنها سو فیان به لکی حوکه ماو لیژانه کانی ئەدیان و مه زاهبی جورا جور خه وینین به گوشه یه کی گرنگی په یوهند و فه رامین ده زانریت و داد نه یین، خه و بوخوی حاله تیکی روحانیه، مروّف یا گیانله به ران له دونیای هوشیاری دوور ده که ونه وه، ئەوی ده که ویتته کارو ته قه للا ههستی باتنی و رۆح و رهوانه ده که ویتته جه وه لان، رۆح خه وی بو نیه، ئەوه ی نوستووه له ش و ئەندام و توانای به ده نیه، رۆحه مه ودای به ربلاوی بو دهره خسی و ئیتر کات و زه مان و جیگه و شوین و مه کانی بۆنیه، بیگومان خه ون په یوهنده له گه ل تیفکرین و ئەندازی رۆشنیبری و کارو کرده وی رۆژانه ی خه ویننه ره که دا.. کابرایه کی شوانی مه ر و مالاتی لای ئیمه ناتوانی خه ون ببینی، خه ریکه به سه ر شانۆوه پیا نۆ لیده دا، ئەوه مه حاله، خه و په یوهنده له گه ل ئەحوالا، شکل و شه مایل و روخسار و شیوه له ئاوینه دا هه مانه، به لام هه ست و شعور ه توانای له ده ست ددها ته واوی ههسته کان له سوره تی ئاوینه دا له ناو ده چیت، خه ون لیکدانه وه ی ده وی، برپیک له و خه ونانه راسته و خو یه و نیازی به لیکدانه وه نیه.. موعته زیله کان خه ون به خه یالاتیکی پر و پوچ ده زانن، لایان وابوو دوور ئەندازی مه لموسی و هه ست پیکراوی

ههبيٽ و پهيوهندی ههبيج له گهل رابوردوو و نايندهدا.. نه شعهره به كان دهليټن: خهون حهقيقه تي ههست و ئيدراک نيه، به لآم به شيكه له بوون، له راستيدا براده راني نه شعهره بيه له و رووه دوورن له ورده كاريه وه و ناشوقتانه تيفكراون، له بهر نه وه له ههندي ئايهت و حهديسدا باس له گرنگي خهوي كروه نه يانتوانيوه رهدى بكه نه وه، نه گينا نه وانيش وه ك موغته زيله كان له بنه ماوه رهديان ده كرده وه..

سوټيان خهونيان به لاره گه ليك گرنگه و به كه شف و موكاشه فاتي ده زانن وه دهليټن خهون بينيني پياوچاكان و چاوساقان وه ده رخشتنى حهقيقه تي حهقه و فرين و په رواز و پهيوه ندى روچه له گهل دونيائى به ريلآوى روحانيه تدا، مروټ دوو به شه له ش و روچ.. روچه ده تواني په نجه له دونيائى غهيب و نه ولاي پشتي ته بيهعت گيريك او رابوردو حال و داهاتوي گه لاله كراو به شيويه ك له شيوه كان بخاته بهر چاو.. له م رووه "تئينولسينا" باسيكي گرنگي ههيه و دهليټن: "خهون چهنده پهيوه ندى به روچه وه ههيه، نه وه نده زورتر پهيوه نده به له ش و به ده نه وه، پهيوه نده به جوړى تيفكرينه وه.. ههه كه سيك خهون ديتني تاييه تي خوي ههيه. مه ولانا له مه سنه ويدا ده ربارى خهونه گرنگه كان وتويه تي و ليى دواوه گرنگي پيداوه.. چيروكيك ده گيرنه وه، قاره مانيه كانى تارژهنكي پيره و سى گه شتيارى جوله كه و مه سيحى و ئيسلام و شيوه گيرانه وه كه به شيوه خهون دهري ده خات، كه وا خهون نه رده بان ه پله كانى روچه و به هوي خهونه وه روچ ده كه ويته باله فره و جهولان و نه وي كوټ و زنجيري ئاينى يا چوارچيه وى كوټ مه لايه تي يا نه ريت ه كه لتوور ههيه ده بهارې به سه ر به كدا، خو باس له تيژى و برينى مه وافييى جوگرافي مه كه، تيژى خهون به رانه به به ريلآوى كهون دانراوه، مه گهر به و نه نده تيز رويشتنه بتوانرټ كوټ مه لگاي نه ستيړه گه ليك له يه ك دوور به رديټ، بريك شه هودت و نارزه وو و ره غبهت له ژيانى هوشياريدا نه شياوه و سنورداره، به لآم له دونيائى خهوندا نه و چوارچيه ناسراوانه تور دراونه ته لاهو روچ بي ترس و توقيان يا رباو دوو دلي ده خزيته و هوبه يا ساغه كانى ژيانى هوشيارى تاقيده كاته وه.. كه واته نه و ئاوات و نارزه ويانه ي مروټ له هوشياريدا به ده ستي ناهيټن له خهوندا بي شه رمانه ده گاته مه راز..

مه ولانا ده فرمويټ:

چگونه از کف غم می رهانیم در خواب
چگونه در غم وای می کشی به بیداری

مهولانا و رازی نهی

چاوساقیڭ مهست ه مهدهوشی دیداره جگه له خودا بیر له هیچ ناکاتهوه، وهک
زیندویه کی نوستو تهواوی هسته کانی خاو و بی مهودا له خشته رویشتهوه، بویه مهولانا
دهلیت:

سرمست کاری کی کند مست آن کند که می کند

باده خدایی طی کند هر دو جهان را تا صمد

سهرخوشی و سوکری دهرورن و فکری سو فی له کانیاری حهق و حهقیقه ته، وه نه گهر
رای حهق له سهر نهو باره نه بیته سهرخوشی نه رووده داو نایه ته کایه وه، هه موان ناگه نه نهو
له زهت و سهرخوشیه مه گهر رای خودای له سهر بیته، پینووس به سهر کاغه زهوه نه گهر هیزی
دهست و په نجهو باهوو فکری نووسه نه بیته خو له خو یه وه ناتوانیته بنووسی.. مهولانا له
ده فتهری چواره می مه سنه ویدا ناماژهی پیکردوه وه ناماژیه له خو را نه یکردوه وه له سهر
بنه مای نه م نایه تی قورثانیه که ده فهرموئ

[و تحسبهم أيقاضاً و هم وقود و تقلبهم ذات الیمن و ذات الشمال]

مهولانا دهلیت:

چنانک عارف بیدار و خفته از دنیا

ز خار رست کسی که سرش تو می خاری

نهو که سانهی ده گه نه پلهی به رزی دونیای غه بییات و چاوساقی له دونیاو دهورو
به ره که ی داده برین وهک نوستویه کی زیندو نه مهش به لای دوژمنانی دونیای ته سه و فه وه
نه شیاو و ناپه سه ند له قه له م دهریته و پیمان باش نیه مرؤف بو مردن بژی و دوور بیته له
نه ره که کانی ژیان

جگه له گه مژه و ناته واوه کان نه بیته نیه بهر ژه وهندی خو ی لیکنه داوه ته وه نه زانی بوچی
ده کوشی، چی ده پوشی، چون کار ده کات، بوچی کار ده کا و له کو ییه دا ماندوی و
نازار بچیژی نهو سو فیانهی پینگه یشتون له دونیای حهق و حهقیقه تینگه یشتون قوناغی
له خوبوردنیان گوزهراندوه له ناسمانیکی رهنگاورهنگ و ناسوده گی و پر له ره زامه ندی
ساته کانیان ده گوزهرینن، ههر روژیک له باخچه یه کدا گول له گول زاردا ده چنن، نهوی
بیری لی نه کاته وه ژیانی بایه لوژی خو یه تی، نهو "فه نافیلایه" عاشقیکی سه رمهستی
خودایه، جگه له عیشقی خودا نه بی هیچ نازویه کی له بیردا نیه و نه ماوه، به ته نکید ناوا

تيفكرينتيك بهلای گوماندارانهوه نه شياوهو بهلايهوه له عهقل ، نيازهكان و داپيويستهكاني ژيان به دوورهو به سهرنه كهوتوو فاشيلي دادهئيت.. باشه دواي سهدان سال لهم سدهه پر له داهينان و دونياي كامپيوتهرو فهيس بوك و چوزانم چيه دا، ليژانانتيك چاوساقانتيك له ههر چوار گوښه ي جيهاندا به فكهرو بو چون و رهوشتي مهولاناوه خهريكن، سهر لهوه دايه برپيكي زور لهوانه پهپرهوي ثايني ديكنه و دوورن له وهحدانيهتهوه، كهچي عاشقي زاري فلهسهفه و غيرفاني مهولانا دهيوخيننهوهو لهسهری دنووسن و نامه ي ماجيستير و دوكتوراي لهسهر دنووسن.

بهنده نه سوڤيم و نه دهمارگرژيكي ئيسلاميم و رهنكه زور ئهركي ثاينيشم به وردی نهنجام نه داي، نهوسا غهرقم، نوقمم له دهرياي بي ليواري مهولانا، مهولانا تنهها مولكي پهپرهواني ئيمانداراني ئيسلامي نيه، مهولانا ديارديه كي پر له عهقلانيهت و وردهكاري زهرافهت و تيفكرينه، چهند پابهندي دونياي ئهرواح و مردنه، نهوندهش باري وژدان و نهخلاقي له گهردنه، نهوانه ي وا دهسته موي وردهكاري و ههمو روژيک وهك ديارديهك بيروهرييه كانيان، كار و کردهويان، بوچونه كانيان، بهرهه مه كانيان له ئاوهزو نهنديشه ي خهلكيدا دهتهقيتهوهو دووباره له پزداني زيندهگي و ژياني سهردهمانه دا دهخزيه و له دايك دهبيتهوه.. نهوانيش به مهولاناوه خهريكن
مهولانا دهفرموي:

شمه اي زين حال عارف وا نمود

عقل را هم خواب حسي در ربود

خواب حسي: خه و ديارديه كه، نيازيكه لهش ناتواني دهست بهرداري بيت نهويه تهواوي حواس كه توانايان لهدهست ددهن و له هوشياريهوه به دوور دهكهونهوه، لهبهرانبهريدا خهوتي مهعنهوي ههيه كه له دونياو دهروو بهريهوه دوور دهكهونهوه. ئيبنولسينا دهئيت: [زور رووده دا خه له ئاكامي ماندووبوون، نهخوشي، ترس، سهرسام بوون يا ناتهواويه كي روحي يا نهفساني رووده دا]

مهولانا دهئيت: عهقل سهرتاپا هوشياريه، بيداريه، عارف كه ميك دووچاري مهستي و سوكري ئيلاهي دهبي عهقلي دووچاري سهرسامي و واق ورماني ديت وهك كابرايه كي خهوالوي بهسهردا ديت.. بويه لهم چهند بهيته وا فرمويه تي:

رفته در صحرای بی چون جانشان

روحشان آسوده و ابدانشان

وز صفیری باز دام اندر کشی

جمله را در داد و در داور کشی

چونک نور صبحدم سر بر زند

کرکس زرین گردون پر زند

فالق الاصبح اسرافیل وار

جمله را در صورت آرد زان دیار

روحهای منبسط را تن کند

هر تنی را باز آستن کند

اسپ جانها را کند عاری ز زرین

سر النوم اخ الموتست این

صحرای بی چون: مه به ست له خه وه، له عالمی غه بیه

در دادو داور کشیدن: هه ستکردن به بهر پرسیاری

کرکس زرین: مه به ستی له تیشکی هه تاو و خودی رۆژه

فالق الاصبح: بهر به بیان، رۆشنایی له تاریکی جوئی بوونه وی شه وررۆژ به دوا یه کدا

دین، له نایه تی پیروزی قورئاندا:

"فالق الاصبح و جعل الیل سکناً"

منبسط: داخراو، یا نازاد له کۆت و به ندو چوارچیوه. النوم هو الموت. وتهی په یامبه ره

که وا خه و برای مه رگه.. بهیتی یه کهم ناماژیه به حال و نه حوالی خه لکه که له خه ودا

بهیته کانی تر وه سفی کاتی له خه و هه ستانه، له هه لبه سته کانی تریدا مهولانا خه وی وه ک

ته له و داو چواندوه که چۆن راوچی کاتیک داو دهناته وه ده کۆشی په له وه ره که ته ماحگیر

بکات به نزیک بوونه وه له داوه که، ئیتر نه وه دانه وئله ی بو دابنا دهنگی خویندنی هاو

ره گه زی خۆی یا رهنگی هاو په ر و بال.. دیسانه وه مهولانا بهو ته شبیهه رازی ناییت ده لیت:

به فرمانی خودا له رۆژی قیامه تدا ته واوی رۆحه کان ده گه رینه وه ناو له شه کانیان و

به رانه ر ته رازی کار و کرده و بیان راده وه ستن، لیره دا له شی ته شبیهه کرده وه به شه سیک

نامادهی زینکراو کهوا له غاو و جلّهوی بهدهست حهقهوهیه، تا بهرهو دادگای پهروردگار ورپیکهویت، بویه و تراوه، خهو برای مردنه.. فهقهردی یه کهمی دوابهیت له شیعریکی "زهیر کورپی ئه بی سهلما" وهرگیراوه، که شاعیریکی سهردهمی سههردتای ئیسلامه که دهلیت:

[صمعا القلب عن سلمی و أقصر باطله و عری افراس الصباح رواحله]

ئیمه دهتوانین ئه وه بلین، ئه وه بهیتانهی مهولانا بو خه و بیداری وتوویهتی، بنه ماکهی ده گه پیته وه بو ئه م ئایه ته پیروژه:

[الله یه وفی الانفس حین موتها والتي لم تحت فی منامها فیمسک التي قضی علیها الموت و یرسل الاخری الی احل مسمی]

دیسان دهلیت:

لیک بهر آنک روز آیند باز

بر نهه بر پایشان بند دراز

تا که روزش واکشد زان مرغزار

وز چراگاه آردش در زیر بار

مه بهستی له ئه م نیوه بهیته کهوا "رازی خه و برای مه رگه" دهیهوی جیاوازی نیوان مه رگ و خه و رپون بکاته وه، له خه ودا ناره زووه کان په یوهندن له گه له ش و تیفکرینا په یوهندی عهقل و له ش به یه کجاری له ناو ناچیت، به پیچه وانه وه مه رگ یانی دابرا نی روچ له گه له جهسته دا،

کاش چون اصحاب کهف این روح را

حفظ کردی یا چو کشتی نوح را

تا ازین طوفان بیداری و هوش

وا رهیدی این ضمیر و چشم و گوش

وهک وتمان سو فیان بگه نه بازنه ی مهستی ههستیان له بیر دهچیته وه، بهلام له هوشیاریدا تیفکرینه کانی دابهش دهیته سه ر گرفتاریه کانی روژانهیدا، بویه هه همیشه سو فی له تاقیکردنه وهیدایه تا هه لئه خه له تی، تا پای نه خلیسکی و عیشقی خودای له بیر بچیته وه، وهک وایت له ده ریایه کی تو فانیدا بی و که شتیه که ی نغرو بیت و ناچاری باله مه له بیت تا بگاته که نارو لیوار.. له ریبازه جو راجوره کانی عالمی ته سه وفدا پهیره وانی "بایه زیدی بستامی" پهیره وی سوکر و مهستی هه همیشه یین، له کاتیکدا

"جونه‌یدیان" په‌پړه‌وانی نه‌بولقاسمی جونه‌یدیه هؤشیاریان له مهستی هم‌میشه گی پیج باشته: مهولانا ده‌لیت:

ای بسی اصحاب کهف اندر جهان
په‌لوی تو پیش تو هست این زمان
یار با او غار با او در سرود
مهر بر چشمست و بر گوشت چه سود

له بیرو بؤچوونی ته‌سه‌وفدا په‌یامبه‌ران خانه‌و پله‌یه کی گه‌ورن له پله‌و مه‌رته‌به‌کانی په‌روه‌ردگار، وه به ره‌وشتی ساکار و کرده‌وو کاری شیاو دهناسرین، سچ ثابینی ئاسمانی، یه‌هودییه‌ت، مه‌سیحییه‌ت و ئیسلام هه‌ریرکه‌یان خه‌سله‌تی خویان هه‌یه، ئاو له سوراحیدا بیج یا لیوان یا جام تینویه‌تی ده‌شکینئ و په‌رچه‌می حق ده‌شه‌کینئ.. له دنیای زهور و وه‌ده‌رکه‌وتندا رنگ و روخسار هیچ له جه‌وه‌ری تی‌فکرین ناگورئ.. حق و حه‌قیقه‌ت له‌هه‌ر ده‌وران و زه‌مانیکدا هه‌ر وه‌ک خوی وایه‌و ده‌می‌نیه‌وه، ه‌شوی "برقدم" به‌مانای هاو مه‌رته‌به، هاوشانه، به‌سؤ‌فییه‌ک ده‌لین کابرا هاو مه‌رته‌به‌ی "خدری زیندو"وه، یا فلان مشایه‌خه، شتی‌که شیوازه‌کان ده‌گورین له دنیای ته‌سه‌وفدا ته‌عبیری کراس گورین به‌کار ده‌بن، وه ئاوا باوه‌رئیک له ناو بیر و باوه‌ری ئیسماعیلیه‌کاندا چه‌سپاوه، هه‌روه‌ها له‌ناو قه‌ناعه‌تی "دروزه‌کاندا ده‌لین حاله‌تی "تقص" که له کراسه‌وه وه‌رگیراوه وه له بؤچوونی سؤ‌فیانه‌وه‌و نزیکه، وه باسی "دوناوبون" له‌ناو میله‌تانی دیدا گه‌لئیک ده‌کرئت و باوه‌ردوناودون هه‌یه له ناو ئیمه‌ی کوردیشدا براده‌رانی یارسانی هه‌مان باوه‌ریان هه‌یه. مهولانا له‌م رووه‌وه ده‌لیت:

آن سرخ قبایی که چو مه پار برآمد
امسال در این خرقة زنگار برآمد
آن ترک که آن سال به یغماش بدیدی
آنست که امسال عرب وار برآمد
آن یار همانست اگر جامه دگر شد
آن جامه به در کرد و دگر بار برآمد
آن باده همانست اگر شیشه بدل شد
بنگر که چه خوش بر سر خمار برآمد

ای قوم گمان برده که آن مشعله‌ها مرد

آن مشعله زین روزن اسرار برآمد

مه‌ولانا لهو چوار بهیته‌دا بیرورای سوفیانی وده‌رخستوهو و باس له‌وه ده‌کات ته‌گه‌رچی
شوشه‌که رهنگاو رهنکه، باده‌که هه‌مانه، ره‌گه‌ز و نه‌ته‌وهو رهنکی هیچ له کاکله‌ی
جه‌وه‌ره‌که ناگورپی، با ههر که‌واو کراسینکی تری له‌بهر بکات..
شه‌پولی په‌یتا په‌یتای مه‌ولانا، راه‌ستانی بو نیه ته‌وه‌سا له‌ههر وشه‌یه‌کی قورنانی
پیروژ داستانی‌ک زیندو ده‌کاته‌وهو له‌گه‌ل حیکمه‌تی خودادا په‌یوه‌ند ده‌داته‌وه:
بنواره:

گفت لیلی را خلیفه کان توی

کز تو مجنون شد پریشان و غوی

از دگر خوبان تو افزون نیستی

گفت خامش چون تو مجنون نیستی

داستانی عیشقی مجنون بو له‌یلا رهنکه زوربه‌ی خه‌لکه‌که بزانی وه ته‌و داستانه بو
خوی یه‌کیکه له عیشقه تراژیه‌دیه‌کانی دونیای عیشق، بویه دوا‌ی ته‌وه‌نده سده‌ده یه‌شتا
ههر ماوه‌ته‌وهو به نمونه دیه‌ینه‌وهو باسی لیده‌کهن، مه‌ولانا به شیوه‌یه‌کی تر له‌و داستانه
ده‌نوی و ده‌لیت:

"ته‌وه‌ی به‌بهر‌چاویه‌وه ده‌بیریت، ته‌و دیتنانه‌ش جیاوازن به شیوه‌ی جوراچور ده‌خریته
ناوقالب و چوارچیوه‌وه، هه‌موان توانای بینینی مه‌به‌ستی حه‌قیقی و پستی په‌رده
داپوشراوه‌کانی تیا نیه، وه‌ک ده‌بیریت په‌ری روخساران و نازدار له‌ش و لاران له جیهاندا
گه‌لیک زورن، به‌لام که‌م که‌س ده‌توانی وه‌ک مه‌جنون ییت، یان مه‌جنون ئاسا مامه‌له
له‌گه‌ل عیشقدا بکاو سه‌ری سه‌رسوپورده‌گی بو عاشقی دانوینیته‌وه، چاوی هه‌موان خاوه‌نی
دوو چاون عدا "رؤشندلان" به‌لام که‌م چاو ده‌توانی دیده‌و چاوی مه‌عشوق بینینی.. ته‌وانه‌ی
توانای بینینی جوانی و بیگه‌ردی و نازداری مه‌عشوقیان تیا نه‌ییت، ناتوان عاشق بن،
دژواره بتوانن خویان له هه‌لدیرگای عیشق بدن و په‌نجه له شه‌یدایی دونیای عیشق گیر
بکهن و مه‌جنون ئاسا ساراو بیابان ته‌ی بکهن و به ته‌مای سبه‌ینی "که‌ی که‌ی؟" نه‌بن، له
ژیاندا زور نمونه له‌و بابه‌تانه به به‌رچاویه‌ه شتیکه هه‌موان ته‌و دیارده‌یه نابینن وه زور

مهولانا و رازی نهی

حاله تیش به بهرچاوه ویه ده بینیت، بۆ نمونه، کابرایه ک عاشق و سه رسوپوردهی رهفتار و کرداری که سیکی تر ده بی، هه مان کهس به لای زۆر که سه وه شایانی ئه و ریزو حورمه تهی نیه، یا که سیکی عاشقی ئاههنگ و گۆرانی و موزیکیک ده بی، هه مان ئه و ئاههنگ و موزیکه به لای که سیکی تره وه نه ک خۆش و دلنه واز بیته به ناساز و ناههنجاری دیته گوئی.. له قورئانی پیروژدا هاتووه:

"ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم غشاوة"

هاوسه ردهمانی په یامبهری خودا ئه وانهی پهیرهوی ئاینی ئیسلام بوو بوون هه رکهسیان پیگه ی تاییه تی خۆیان هه بووه و دوژمنانی په یامبه ریش رۆژ به رۆژ دوژمنتر درپژ ههنگاویان ناوه و نه یان توانیوه په ی به رازی عیشقی بیهن و له رهحمه تی خوداوه به دوور بوونه له "میرسادولعبادا" ئه م بهیته هاتووه.

معشوق بچشم دیگران نتوان دید

جانان مرا بچشم من باید دید

تۆ ناتوانی مه عشوق به چاوی یه کیکی تره وه بیینی، ته نهها چاوی عاشقه ده توانی مه عشوق به و جوانیه ی له روانگه یدایه وه در بکه وی:

مهولانا له م رووه وه ده فهرموئ:

آفتی نبود بتر از ناشناخت

تو بر یار و ندانی عشق باخت

یا ده رباردی هۆشباری و زیره کی که سانیک ده دویته که زیره کیه که بیان ده بیته مایه ی ویلی و سه رگهردانی:

هر که بیدارست او در خواب تر

هست بیداریش از خوابش بتر

چون بحق بیدار نبود جان ما

هست بیداری چو در بندان ما

در بندان: ده رگا بهستن، یا ئابلۆقه دان، مه بهست له بهستنی رینگا و ریبازی حهق و حه قیقه ته

مهولانا، په لار له زیره کی و هۆشباری که سانیک ده دا کهوا زیره کی و توانا که بیان به

شيويهه ك به كار دهبن دهبيته هوئي گومرايي و پهرتهوازي بيروراي خهلك و توهمهتي پرپووي خيال و بوچونهكاني دونيائي تهسوف ددهن و خنكاوي نيوكار و كردهوي روژانهي ژيانن و دوورن له عيشقي مهلهكوتي و سكوتي چوار تهنيشته دهشكينن و دهبنه پردي گومرايي نهوانه هينده سوتاو و برژاوي دونيائي پر له سودجويي و تهماحكاري كاري روژانهن، غافلن له رهنكاورهنك بووني دونيائي عيشق و عاشقي، وهك نهوه وايه كابرايهك له زينداندا كوت و زنجيرهكرايي و دهرو دهرواهي لي بهستراييت، قفلنكي تر له زنجيرهكهيدا.. نهو زيرهكويهو وردهكارييه له راستيدا دهبيته كوت و تهوقنكي تر و له گهردي خوي دهتالينن، بي پهرو لهوهي له پاشه روژدا بهدهم عهزايي خوداياهوه دهتالينن و پهي بهوهي دهبا زيرهكي و هوشارييهكهه له دونيائي تاريكي و نههريمهنهوه پييهخشاوه:

جان همه روز از لگدكوب خيال

وز زيان و سودوز خوف زوال

ني صفا مي ماندش ني لطف و فر

ني بسوي آسمان راه سفر

نهم دوو بهيتهي ههر به ههمان مانايه، كهوا بهلاي هوشارو سودجوكاني ژيان تهنه سودي روژانه رهوايه و دوورن له بهرزي و بلندي و زرافهتي دونيائي عيشق و نهوهي دهرو دهرواهي دونيائي مهعنهويهته له رووي خوياندا بهستويانه، بهلايانهوه خوداو مهعنهويات و دونيائي روچ و مهرگ و خودا تهنه سودي روژانهيهو بهس.

بويه نهو پهرو بالانهي كه ههيايه كهه مهودايه و ناتوانن له ناسماني مهعنهويهتهدا بفرن و نهو ناسمانه بهربلاوهي تهه بكن و له قهفهسيكي بچكولانهي زهمينيدا دهميننهوه بي دهسهلات و بهندكراو.. مهولانا له مهسنهويدا لهم بابته زور دواوه و چهندين بهيتي دارشتهوه دهليت: نهو زيرهكانه وهك وايي خهو زوربان بو بهيني و تواناي جولانهوهو تهقهلالاي ههستي و حسيان بو نههيلي و تهسليمي ههواو ههوهسي شههوهت نهنگيزي فكري خويان بن و له خهودا نارزهووي فكري حهياتي روژانهيان له خهوندا بهدي بهينيت.. وه خهبالاتي دونيائي هوشاري له خهودا پهل و پوي لي دهبيتهوهو دهكهويته جولانگاوه تهقهلالا، كه بهخهودا ديته، نهوي نهو ديويهتي خهيالوه بهس.

مرؤف و سروشتي مرؤف تايبهتمهندي خوي ههيه، تيخرواردني بو نيه، دهست

مهولانا و رازی نهی

بهرداری نارهزووه کانی رهغبهته کانی نابیی و پهیوهسته بوی ده کوشی ههر بهوشیوه له دونیای مهعریفهت و مهعنهوییهتی روچیدا له تهقهللادایه و دامرکاندنی بوی نیه و ده کوشی، عالمی کهمال پایانی نیه، ههر وهک پول و پارهپهرست و ئهوانه‌ی مالی دنیا کو ده که نهوه تیروخواردنیان بوی نیه و تا دهمی مهرگ بوی ده کوشن و پهیوهسته خهلکی ده دوشن، وه هیچ ناسایش و نارامیه کی فکریان نیه و لیوهی دوورن و له رهنج و دهردهسهری روژانه‌دا ته‌پاوتلیانه، وهک کابرایه کی ئه‌لکولی یا ئه‌فیونی روژ به روژ ئه‌ندازه‌ی خواردنه‌وه‌که‌ی یا ژهمی یا قومی یا مژی دوکه‌له‌که‌ی یا مه‌واده‌که‌ی زورتر ده‌کا و به هه‌وای ئه‌وه‌ی بگاته نارامی و ناسایش، که‌چی روژ به روژ به‌ربادتر و ناشوفته بیرترو تیکه‌لاو و ئالوز و نالانتر ده‌بی و سه‌رئه‌نجام ته‌ندروستی و ناو و باویشی له هه‌لدیرگای نابودی و نه‌شیاویدا نوقم و نغرو ده‌بی..

روده‌کی شاعیری روژشندلی دونیای ئه‌ده‌بیاتی فارسی ده‌ئیت:

این جهان پاک خواب کردار است

آن شناسد که دلش بیدار است

ئهم جیهانه‌ خه‌وی کارو کرده‌وه‌و ره‌فتاره، ئه‌وه‌ی ده‌ناسی یا ئه‌وه‌ی تیا ده‌حه‌سیتته‌وه‌ دلی ناگادارو هوشیاره. دیسان ههر لهم رووه‌وه مهولانا ده‌فه‌رموی:

مرغ بر بالا و زیر آن سایه‌اش

می‌دود بر خاک پران مرغ‌وش

ابله‌ی صیاد آن سایه‌شود

می‌دود چندانک بی‌مایه‌شود

بی‌خبر کان عکس آن مرغ‌هواست

بی‌خبر که اصل آن سایه‌کجاست

تیر اندازد به سوی سایه‌او

ترکشش خالی‌شود از جست و جو

ترکش عمرش ته‌ی شد عمر رفت

از دویدن در شکار سایه‌تفت

تفت: گهرم و سوتینه‌ر

به بیروړاو بوچونی مهولانا سه‌رچاوهی ته‌واوی شادمانیه‌کان دلّی نینسانه، خوښی و له‌زته به‌شیکه له نیازه‌کانی مروّف که له وجودیدا هه‌یه و خوښی مه‌لاس داوه کاتیک ټه‌و له‌زته ټاوات خوازانه‌ی به‌دهست دینین و ټه‌و ټاره‌زویه هاته‌دی، ئیدی ټه‌و تام و چیژدی جارانه‌ی له کاما له مه‌راما وه‌ک خوښی نامینیتته‌وهو بریکیان وا تور ددرټته لاره کابرا شهرمی پیدی که روژیک له روژان عاشقی زارو شیفته‌ی ټه‌و کاره یا ټه‌و ټاره‌زویه بووه، بو نمونه‌ی پرسى نیازی به‌خواردنه، که تیری خواردنه خواردنه که‌با شاهانه‌ش بی، هه‌روه‌ها ټاره‌زوو شکاندنیش هه‌ر به‌و شیوه‌شه، توانی بگاته مه‌راز و هاوی‌خه‌فی ټه‌و ژنه، ئیدی به‌دوای له‌زه‌تیکى تردا ده‌گه‌ړی و له‌پیناویدا ده‌کوښی وه‌ک وایې کراسی جوړاجور بپوشی تا گورو توانای تبادایت، ده‌ست به‌ردار بونی بو‌نیه.. نیزامی گه‌نجه‌وی، له کتاوی "مخزن الاسرار"دا، به‌یتیکى شیرینی هه‌یه و ده‌فهرمویت:

صبح گران خسب سبک خیز شد

دشنه بدست از پی خونریز شد

ترس و توقیان له به‌دهست نه‌هینانی دارایی و مالی دونیاو پیگه‌و جیگه‌ی دونیای مادی وا له بریک که‌س ده‌کات ټه‌وه‌ی مه‌عنه‌وییات و زه‌رافه‌تی زیندگی پاک و خاویښ و دوور له خه‌تا هه‌یه بیخاته لاره‌و خودا و ریگه‌ی چاکان گوم بکاو ټه‌وه‌ی په‌ر و بالی فرینی ټاسمانی مه‌عنه‌ویه‌ت هه‌یه، به‌گرو بلّسه‌ی ته‌ماح و هه‌وه‌س و شه‌هوت بسوتینى و له به‌ندی نه‌فه‌سا له قه‌فه‌سا چوار ده‌ورگیراو، تینوی کانیای ټیلاهی، لیو هه‌لقرچاو نیازمه‌ندی دلّوپیک ټاو، ټه‌وه‌ی خویندته‌وه مانا و مه‌فهومی ټم به‌یتانه‌ی خواره‌ویه..

مه‌ولانای بالا ټالای دونیای مه‌عریفه‌ت ده‌فه‌رموی:

خفته آن باشد که او از هر خیال

دارد اومید و کند با او مقال

دیو را چون حور بیند او به خواب

پس ز شهوت ریزد او با دیو آب

چونک تخم نسل را در شوره ریخت

او به خویش آمد خیال از وی گریخت

ضعف سر بیند از آن و تن پلید

آه از آن نقش پدید ناپدید

آب: ناوی شه هوهت

بخویش آمدن: هوشیار و ناگادار

مهولانا له بهیته کانی پیشودا هه‌لدیرگا کانی هز و هه‌وهسی خستوهته بهرچاو، نه‌وهسا له‌م بهیته‌نه‌ی خواره‌ویدا ریڭکای رزگاری و سه‌رفرازی ده‌خاته بهرچاوی گومراکان تا له داوی هه‌وهسه‌کان خویان بیاریژن:

دامن او گیر زوتر بی‌گمان

تا رهی در دامن آخر زمان

آخر زمان: دوا‌دایی بوون و نه‌بوون، برپیک له چاوساقانی دونیای ئیسلام لایان وابووه ته‌مه‌نی دونیا جهوت هه‌زارسال ده‌وام ده‌کاو له‌م روه‌وه هه‌دیسیک به‌م شیویه هه‌یه که ده‌لیت:

"عمر الدنيا سبعة آلاف و بعثت انا في السبع الاخير منها" - میژوی طبری به‌رگی

یه‌که‌م لاپه‌ره‌ی

مهولانا ده‌لیت:

کیف مد الظل نقش اولیاست

کو دلیل نور خورشید خداست

نه‌و بهیته ئاماژیه به‌م ئایه‌ته پیروژه که ده‌فه‌رمویت:

[ألم تر الى ريك كيف مدّ الضل ولو شاء طبعة ساكناً]

برپیک ته‌فسیری ئه‌م ئایه‌ته وا لیکده‌ده‌نه‌وه که‌وا ئاماژیه به‌م لوتفی په‌روه‌ردگار ده‌باره‌ی ئه‌ولیاکانی خودا‌ه‌ند برپیک‌تری لایان وایه "رب" مه‌به‌ست له مورشده" و "ظل"ی به‌کار برده‌وه مه‌به‌ستی که‌سایه‌تی راسته‌قینه‌ی ته‌واو عه‌یاره‌کانه که دیارده‌کانی ری‌بازی هه‌قیان پیوه دیاره و ری‌چکه‌یان هه‌لگرتووه:

اندرین وادی مرو بی‌دلیل

لا احب افلین گو چون خلیل

ئاماژیه به‌م ئایه‌ته پیروژه: [فلما جن عليه اللیل رأى کوباً قال هذا ربی فلما أفل قال لا

احب الأفلین].. هه‌زهرتی ئیبراهیم له شه‌ودا ته‌ستیره‌یه کی دی پیی وابوو نه‌وه خودایه، به‌لام که ئاوا بوو، وتی من خودایه‌کم ناوی ئاوا‌یی و ون بییت، خودای من هه‌میشه‌یه، من

خودایه کم خوښ د هویت هه تا هه تایی بیت..

وادی: وشه یه کی فرههنگی ته سه و فیه به مانای ریگای سلوک و رهوش و دژواریه کانی، شه و ریگاو ربازیه که پره له زهحه مت، پره له مهینه ت، نیتر نومیده، نا نومیدیه، دژواریه، ناسایشه، نالوژییه، به زییه، ترسه، هیوایه.. شه دژواری و هه له ت و هه لدرگایه "مورید" به یج مورشیدی لیژان و هو شیار و سه ره ناتوانیت به ره گه بگری و دژواریه کان ته ی بکا، بویه له دونیای ته سه وفدا په پره یج مورشیدی ته و او لیژان توشی سه سه ختی و به دبه ختی و ناهه مواری زور دهبی، پیره ریئما و چاوساق، پیره هانده رو پآتیوان تا له ریچکه گو مراکان بیپاریژیت..

خواجه حافظی شیرازی دهه فرموی:

قطع این مرحله بی همهری خضر مکن

ظلمات است بترس از خطر گمراهی

نه که ی نامان شه و قوناغه به ته نهایی پییدا بر ویت و له ریئمای "خدر" به دوور بیت.. شه و ریگه تاریکستانه ریگه ی هات و نه هاته، له وه ی بترسه سه رنگونی نیو هه لدرگاییت.. لیژده هه لبراردنی پیرو چاوساق مه رجی سه ره کی سه رفه رازی و ریگه ی دژوار برینه، هه شیخ و مورشید نمایه ک توانای ده لیل بوونی نیه و هک دکتوه یکی نه زان و ده رمان و ده وای هه له به نه خوښ بد او بیته هو ی سه خت کردنی ده رده که ی لیژده مه ولانا باس له [نیبراهیم] ده کا، که چوڼ به دوا ی خودا و مورشیدی راسته قینه ی خویدا ده گه ریټ.. مه ولانا موریده کان نا گادار ده کاته وه تا نه که ونه نیو که مه ند و کوټی شه و شیخه پروپوچانه که له بیری خوډان و خودایان له بیر نه ماوه.

رو ز سایه آفتابی را بیاب

دامن شه شمس تبریزی بتاب

ره ندانی جانب این سور و عرس

از ضیاء الحق حسام الدین پیرس

دامن کسی تافتن: عیباره تیککی مه جازییه، ده ست به دامین بوون، په پره بوون.

عرس: خوانی رازاوه ی به زم و شایی کردن، کاتیک بوکی تیا ده گاته جی..

مه ولانا، له و دوو به یته ده مه بهستی له سایه و سیبه ری حقی خودایه، به لای مه ولاناوه

مهولانا و رازی نهی

ئەو سایه و سیبهره ئەو دەسته گیریه زاتی شه مسی ته بریزیه، کهوا به چاوسافی داناوه، به پیرو دهلیلی خۆی هه لیبژاردوه، له بهیتی دووهما ناوی [حوسامه دین چه له بی ئهرمه وی] دینیت، که مهولانا به جیگری خۆی دایناوه وه له سه ر داوای ئەو، مهولانا "مهسنه وی" داناوه..

ور حسد گیرد ترا در ره گلو
در حسد ابلیس را باشد غلو
کو ز آدم ننگ دارد از حسد
با سعادت جنگ دارد از حسد

ئیریهی به یه که مین تاوان ده ژمیردریت شهیتان ئیریهی به ئاده م بردو له فه رمانی خودا یاخ ی بو کر نۆشی بو ئاده م نه برد، دووه مینیش ئیریهی نیوان هابیل و قابیل که بویه مایه ی کوشتن و خوین..

عقبه ای زین صعب تر در راه نیست
ای خنک آنکش حسد همراه نیست

عقبه: ریگای پر هه له ت و دژواری شاخووی، گه رده نه و تاشی سه خت یان دهر دو نازاری ریگای سلوکی پیگه یشتن، ئیریهی هه وینی زۆر کارو کرده وی نه شیاوو ناره وایه وه ئەو ههسته که له بیرو وجودی کابرای هه سودایه بو خۆی دیارده ی که مایه تی زاتی ئەو که سه یه، ده تانین بلین هه سادته سه رچاوه ی کینه و بوغزو نامه ردی و به دخواهییه، هه سود په یوهسته له کۆشش و ته قه لالی له ناو بردنی کاری شیاو و په سه ندی خه لکیه، چونکی بو خۆی زه بوونه، ناته وانه تا ئەو کاره شیاوانه ی که سی مه حسود ئانجام بدا له تاگری ئیریهیدا ده سوتی و ده برژی بویه په نا ده باته هه موو کارێکی ناپه سه ند و نه شیاوو درۆ و ده له سه، وه له رووی ئاسایشی ده روونیشه وه په یوهسته هه سود له دهرده سه رو نازاردایه، وه ئەو ده روونه دۆزه خیه ی هه سود هه یه تی ناتوانی بو هه میشه شاراووه سه ریۆشی به رودا بداو دهستی به لای خه لکیه وه روو ده ی و ناوی ده خریتته لیستی پیاوخرایان و خه لکی لاتهرازکه ی لی ده به ستی و توخنی ناکه ون و پاریز له نزیکه ی ده که ن، بویه هه سادته به گه وهره ترین کۆسپ و هه له تی ریگای سلوک ده ژمیردریت..

مهولانا، له م رووه فه رمویتی:

این جسد خانهٔ حسد آمد بدان
 از حسد آلوده باشد خاندان
 گر جسد خانهٔ حسد باشد ولیک
 آن جسد را پاک کرد الله نیک
 طهرا بیتی بیان پاکيست
 گنج نورست ار طلسمش خاکيست

طهرا بیتی: ئاماژیه بهم ئایه‌ته پیروژه:

[و عهدنا الی ابراهیم و اسماعیل أن طهرا بیتی]

جسد: جهسته و نه‌ندام

له‌ش و نه‌ندامی مروّف که ده‌کاته ته‌واوی به‌دهن و میّشک و په‌لوپوی ئینسان
 پیویستی به نیازه‌کانی هه‌یه بویه سه‌رچاوه‌ی ته‌واوی گرفتارییه‌کانی مروّف ده‌ژمیردیت
 وه ئیره‌یی له نیاز دیتّه کایه‌وه، مه‌ولانا بویه له‌شی مروّف به سه‌رچاوه‌ی ئیره‌یی داناوه، وه
 نه‌وه هه‌وارگه ئالوده و ناپاکه که له‌شه، به مه‌نزلگاوه هه‌وارگه‌ی زور له نه‌شیاو و
 ناپه‌سه‌نده‌کانی ده‌ژمیردیت.. دلّ و ده‌روونی مروّف له ناو جهسته‌دایه وه دلّه هه‌وارگه‌ی
 راسته‌قینه‌ی حق نه‌گه‌ر پیس کرا له حه‌قیقه‌تی یه‌زدانیه‌وه خاونه‌که‌ی دوور ده‌که‌ویته‌وه..

حه‌کیم، سه‌نایی له کتاوی "سیر العباد" دا ده‌فه‌رموی:

کعبه را جامه کردن از هوس است

بای بیتی جمال کعبه بس است

مه‌به‌ستی سه‌نایی له‌ناوی "که‌عبه" دلّی مروّفه نه‌گه‌ر نه‌وه سه‌رچاوه پر بوو له خوینی
 کیمای و له ئاوی لیخن و لیتاوه کارو کرده‌وه‌ی خاونه‌که‌ی پر ده‌یی له نه‌شیاوی..
 ناشیرین کرداری ناپه‌سه‌ند رفتاری. مه‌ولانا یه‌کجار له دیارده‌ی حه‌سادت ناره‌حده‌ت بووه
 هه‌رچی ئاموژگاری ده‌ورو به‌ره‌که‌ی کرده‌وه تا له‌وه ئافه‌ته‌ی به دوورین به گوئیان
 نه‌کرده‌وه به تاییه‌ت دوا‌ی شه‌یدا بوونی.. دوا‌ی نه‌وه‌ی شه‌مسی ته‌بریزی ده‌کاته
 ده‌سته‌گیره‌وه له‌راره‌وی وجودی نه‌ودا باس له عیشتی خودایی ده‌کا، سه‌ره‌نه‌نجامی نه‌وه
 ئیره‌یه‌یه ده‌بیته هوی نوقم و نغو بوون و دیارنه‌مانی هه‌تا هه‌تایی، شه‌مس، ده‌ورو به‌ری
 مه‌ولانا به‌وه‌ی رازی نه‌بوونه و هه‌مان حه‌سادت و شاکامی به حوسامه‌دین یش ده‌به‌ن.

ورد به رهو مهولانا چی فرمووه:

هر کسی کو از حسد بینی کند
 خویش را بی گوش و بی بینی کند
 بینی آن باشد که او بویی برد
 بوی او را جانب کویی برد
 هر که بویش نیست بی بینی بود
 بوی آن بویست کان دینی بود

بینی کردن: ئامارویه بو فشه و فیشال و خو به گه وره زانین ئهوی به وردی له بیرو
 فکری مهولانا ئاگادار نه بی رهنگه زور له زهت له هه لبه سته کانی نه با، به تاییهت له
 شاکاری مه سنه ویدا، له م به شهیدا هه ر بو ئیره بی و شاکامی و حسادته .. چه ندین به یتی
 جو راجوری نه خشان دووه .. ورد به رهوه:

بی عز و نازینی کی کرد ناز و بینی
 هر کس که کرد والله خامست و قلتبانست

یا خود ده لی:

دلا به کوی خرابات ناز تو نخرند
 مکن تو بینی و ناموس تا جهان بینی

دیسان هه ر له م رووه فره مویه تی:

ز آب تشنه گرفته ست خشم می بینی
 گرسنه آمد و با نان همی کند بینی

له نیو میلیله تاندا هه ر نه بیته له روژهللاتی ناوه راستدا بریک ته عبیر به کار ده بریت
 په یوهنده له گه ل "لوت یا که پو" دا .. لوت به رزی لوت شکانندن، لوت به خاک و خولدا
 مالین، لوت به بالان بووه بوو، ئیتر له و وشه و واژانه ی مه سنه وی ناسان به شیویه کی تر له
 یه کی ده ده نه وه.

شاکامی و ئیره بی خه سله تیکی ناحه زو به رگره له دونیای پاکي و چاکي و "که مال"
 کاتیک حسود ورد ده بیته وه له کارو کرده وی مه حسود و کرداره کانی هه لده سه نگینیت و
 له گه ل توانا و ره فتاری خویدا به راوه ردی ده کا .. دهنواری ئه و گه یشتوته کوی و ئه میش

له کام هه لډير گادا هه لډير او هو تاي ته رازوه كهي پوشكه يه و با برده له، نه و ده مه يه ژيله مري
 ئيره يي دل و دهر ووني گر ده گري و بليسه ي دهر و بهرو نه وي جواني و حق و حقيقت و
 زهرافه تكار يه ده يسوتينيت.. كابرا نه چاوي هه يه بييني، نه كه پوي ده تواني بوني خو شي
 كار و كرده وي جوان و ساكار هه ست پي بكاو، نه گو يي وشه ي شايان و سود به خشي
 سازنده ده يسي و نه چاوي شي كار و كرده وي جواني خه لكي ده ييني.. چاو دهر و بهر
 ده ييني، گو يي شت ده يسي، لوت يان "كه پو" بون هه ست بيده كا و هه سته كان ده چنه
 يارمه تي فكر و بيره وه ده زاني نه و بونه چ جوړه بونيكه، خو شه بوگه نه له كويوه ديت،
 ئيترو و هك نووسراويك بخويئير يته وه ده كه ويته بهر پانوراماي فكر و ناوه ز، مرؤفي هه سود
 ده كو شي كه س په ي به قولاي دل و دهر وون و ره شايي ناو هه ناوي نه باو، په نا ده باته بهر
 فيل و درؤ و ته له كه و په رده پو شي، تا توشي تومه تي راسته وخو نه يي و دوو جاري باري
 گران نه يي و بوختانه كه ي يا كرده وه كه ي بخاته نه ستوي كه سانيك ي تر و يه خه ي پاكي
 بته كيني و بهو شيوه توي ناكوكي و شهرو ناژاوه له وهردي پر له دهر دو مه ينه تدا
 بوه شي ني.. نه وسا مه ولانا له م چهند به يته ي خواره ودا ئامازه بهو سه رپوشانه ي ده كا كه
 چون هه سوده كان تال و شيرين تيكه ل ده كه ن ژهر و شه ربه ت ناميخته و تيكه لاو به خورد
 ده ده.. زيره كانه په نا ده بنه داستان سه رايي و پيچ و په ناي جورا جور بو ژهر چيژ كرن ي
 كابرا گيئانه كارناكا به تفاق ي مه به سته كه وه پو شته يه و هو شيارانه وه ستا كارانه له
 كار دايه..

ناصر دين گشته آن كافر وزير

كرده او از مكر در گوزينه سير

سير در گوزينه كردن: ياني حق و ناحق تيكه ل كردن بو سه لماندن ي مه به ست وه ك

شرينه مه ني و سيري تيكه ل كرابي..

هر كه صاحب ذوق بود از گفت او

لذتي ميديد و تلخي جفت او

هينده زيره كانه باسه كه ي داده رپژي گو يگر سه رسام ده كا و نه وانه ي وا ساو يلكه ن و

كه م درايه تن تواناي ليك دانه وي راسته قينه ي مه به سته كه ي نابن..

هه ر له م رووه وه فه رمويه تي:

نکته‌ها می‌گفت او آمیخته

در جلاب قند زهری ریخته

نکته: مه‌به‌ست له وده‌رخستنی مه‌به‌ست به شیوه‌یه کی په‌سند و شیاو..

جلاب: شهر به تیکه تیکه لای گولاو و بونی خو‌شه، یا وه‌ک گیراوه له‌گه‌ل هه‌نگوین‌دا مه‌به‌ست له‌و به‌یته گیرانه‌وه‌ی باسیک وه‌ستا کارانه به‌لام بۆ نانه‌وه‌ی ئاژاوه‌و شهر و شوپ مه‌ولانا له‌م چهند به‌یته‌ی خواره‌ودا دیسانه‌وه ده‌گه‌ر پته‌وه بۆ داستانی وه‌زیره لوت براوه‌که‌و په‌یروانی عیسا و ئیره‌یی و مملاتی، تامیخته و تیکه‌لای حه‌ساده‌ت وا دیسان له‌و باره‌وه ده‌فه‌رموی:

قوم عیسی را بد اندر دار و گیر

حاکمانشان ده امیر و دو امیر

هر فریقی مر امیری را تبع

بنده گشته میر خود را از طمع

این ده و این دو امیر و قومشان

گشته بند آن وزیر بد نشان

داروگیر: ده‌سه‌لات و فه‌رمان‌په‌وایی

فریق: کومه‌له، ده‌سته بۆ زۆرو بۆ‌که‌م ده‌وت‌ریت

تبع: په‌یرو

بدنیشان: ده‌روون پیس و ناشیرین کردار و ره‌فتار

داستانی رابوردو که چۆن وه‌زیری لوت براو ده‌بیته پیرو پیاوچاکی، براده‌رانی عیسه‌وی و ره‌هه‌ریه‌تیان به‌ده‌ست دینی و فه‌رمانی جیگری خۆی بۆ دواتره که‌سه‌که ده‌نووسیت بی‌ئه‌وه‌ی ئه‌وت‌ر بزانی به‌وی ده‌که‌یان ده‌دا تا له‌ دوا‌ی مه‌رگی خۆی چهند به‌ره‌کی بکه‌ویته ئیوانیان..

له‌نیوی کورده‌واری لای خۆماندا داستانی‌ک له‌م بابه‌ته به‌ شیوه‌یه‌کی تر رویداوه‌و تا به‌ ئه‌م‌په‌رۆ وه‌ک نمونه‌ دیگه‌ر نه‌وه به‌ناوی "کوری سیۆ له‌ باخه‌ل".

ده‌گیرنه‌وه، بیوه‌ژنیکی نازداری ته‌پوتۆل له‌ گوندیکدا ده‌ژیا، گه‌نجان و پیاوانی دی هه‌موان چاوه‌روانی بزه‌ که‌نینیکی بوونه‌و کشت و کالیکی زۆر ده‌وشینی و ده‌که‌ویته بییری

پیاوان و هه‌رزه‌کارانی ناو دیدا که چۆن دروینه‌که‌ی بۆ بکه‌ن، تاک و تهنه‌ا عاشقانی ده‌بینی و دروینه‌کردنی گهنمه‌که‌ی باس ده‌کا و به‌هه‌ر یه‌کیک له‌وانه‌ سیۆیک ده‌دا و ده‌لیت: تکایه‌کم هه‌یه‌ سیۆه‌که‌ مه‌خۆ و له‌ باخه‌لئا بیٔ تا دروینه‌که‌ ته‌واو ده‌بی، ئه‌و ده‌م سیۆه‌که‌ بخۆ.. ئیتر به‌و شیۆه‌یه‌ دوازه‌ پیاو و هه‌رزه‌کاری ناو دی هه‌لده‌بژیری و هه‌ر یه‌که‌ به‌و شیۆه‌ سیۆیکیان پیج ده‌دا و ده‌ست به‌ دروینه‌ ده‌که‌ن و له‌ رۆژی دروینه‌دا به‌راسه‌ریانه‌وه‌ راده‌وستیت و تاویک نا تاویک ده‌لیت:

[به‌قوربانی کوری سیۆ له‌ باخه‌ل بم]

ئیتتر هه‌ر یه‌که‌و لای وایه‌ مه‌به‌ستی ئه‌وه‌و به‌ تواناو وزیه‌کی واوه‌ دروینه‌ ده‌کا ده‌ دروینه‌که‌ری ئاسایی پیادا نه‌گات، له‌یه‌ک رۆژدا په‌له‌ گهنم دروینه‌ ده‌کریت و مه‌لۆ ده‌که‌نه‌ خه‌رمان، له‌ دوا‌ی ته‌واو بونی کار هه‌ریه‌که‌ سیۆی خۆی له‌ گیرفان ده‌ردینی بۆ خواردنی که‌ ئاو‌روده‌ده‌نه‌وه‌ هه‌ر هه‌موویان یه‌کی سیۆیکیان له‌ باخه‌لئا بووه‌.. مه‌ولانا ده‌لیت:

ساخت طوماری به‌ نام هر یکی

نقش هر طومار دیگر مسلکی

طومار: له‌میژدا نامه‌ی درێژو پان و پۆر ده‌نووسرا. سه‌روپایینی به‌راسته‌ داریکه‌وه‌ ده‌به‌سترا و له‌ خویندنه‌وه‌یدا دوو راسته‌داره‌که‌ ده‌گیراو ده‌خوینرایه‌وه‌..

یا ده‌فه‌رموی:

در یکی راه ریاضت را و جوع

رکن توبه کرده و شرط رجوع

ریاضت: به‌ ته‌عبیری پزیشکان و به‌راوردمان و هاوکارکردنی له‌ش به‌ برپیک جولانه‌که‌ بگاته‌ ماندوو بوون به‌لام له‌ فه‌ره‌ه‌نگی ته‌سه‌وفدا لیکدانه‌وه‌ی تری بۆ ده‌کرئ، به‌ مه‌فهومی په‌روه‌رده‌کردنی ره‌وش و له‌ش و زات و نه‌فسه‌.. برپیکی تر به‌ شیۆه‌یه‌کی تر لیکدده‌نه‌وه‌ نوێژ و رۆژو به‌ چاودیری له‌ هاتنی شه‌و و رۆژ داده‌نین و دووری و که‌نارگرتن له‌ خه‌لک و ده‌وروبه‌ر به‌ مانای پارێژکردن له‌ گوناح و تاوان، وه‌ نه‌بی ئه‌م جۆره‌ ریازه‌ته‌ تهنه‌ا له‌ نیو ئاینی ئیسلامدا هه‌بیٔ.. له‌ زۆربه‌ی ئاینه‌کاندا وه‌دی ده‌کریت.. ره‌هه‌نه‌ت دیاردیه‌کی دیاری و ناشکرایه‌ له‌ ژیا‌نی گه‌لانی جۆراجۆردا هه‌تاوه‌کو له‌ناو بت په‌رستانیشدا په‌یره‌وانی تاییه‌تمه‌ندی خۆی هه‌یه‌.. ره‌نگه‌ تا راده‌یه‌ک شیۆه‌که‌ جۆراجۆر بیٔ، به‌لام نازار و

مهولانا و رازی نهی

مه حرومییه ته که یه که، برسیتی، مه حرومییه ت، مل نه دان و راوهستان به رانبر نیازه کانی له ش و به دهن و ئاره زووه کان و ههروهه دا پپویستیه کانی نیازی بایه لۆژی.. له برپک ئاینی تردا برینی ئالتهی نیرینهش خۆرپکه له رهه به نه ت

له دونیای سۆفیگه ریدا ئه گهر په پرهو "مورید" له سه ر ئامۆژگاریه کانی پیرو مورشیده که ی مو به مو ههنگاو مامه له نه کا ناگاته مه به ست و سه ره نه جام به رگه ی برسیتی "سێ رۆژه" که بۆ خۆی یه کینکه له رهوشته کانی سۆفیان، یان "پینج رۆژه" ی پی ده لیت، که وا به روکنیکی سه ره کی ده ژمی دریت.. ئه بو حامدی غه زالی" له برسیتی و رهوشتی مه حرومییه تدا ده سودی بۆ داناوه... "سه هلی کورپی عه بدوللای ته سه توری" که له ۲۸۳ کۆچی مردووه. بهو رهوشته ناو باوی هه بووه و به تواناوه ده ردی برسیتی چیراوه، ههروهه "ئه بو عه بدوللای محه مه دی کورپی حه فیضی شیرازی" [که له ۳۷۱ کۆچی مردووه] دیسان بهم جوړه ریازه ته وه ناسراوه، که له شهو و رۆژیکدا ته نهها ده دانه میوژی خواردووه، له م دوادوایانهیدا مه شهه دی محه مه دی حه سه ن مه راغیبهی "ته نهها به ئه ندازه ی "ده نوک" خواردنی خواردووه..

توبه: یانی گه رانه وهو په شیمان بوونه وه له کار و کرده وه ی پیشوو، وه په نا بردنه بهر په روه ردگار، مه فهومی په شیمانی له وه دایه تاوانکار دان به تاوانه کانیدا بنا و داوای لیبوردن بکاو، په شیمانی له سێ فقه ره ی سه ره کی پیکدیت [داننان به تاوانه کاند، په شیمانی راسته قینه، ئاماده بوون بۆ کارو کرده وه ی شیوا] سۆفیان تۆبه کردن به یه که مین ههنگاوی ریبازی ته سه وف دادوین، که واته تۆبه کردن کردنه وه ی ده روازی دل و دهروونه و دوورگرتنه له نه شیواوه کان و سه ره تایی مه حرومییه ته کانه.. په پرهو بوون له ئاره زووه کانی به که لینیکی گه ره ی تۆبه ده ژمی دریت

حافزی شیرازی ده فه رموی:

اساس توبه که در محکمی چو سنگ نمود
ببین که جام زجاجی چه طرفه اش بشکست

یا مهولانا فه رمویه تی:

به عزم توبه سحر گفتم استخاره کنم
بهار توبه شکن می رسد چه چاره کنم

تۆبه کردن بئع رىيازت کردن قه بولله، به لام رىيازت به بئع تۆبه کردن له ئاينى ئىسلامدا نه شياوه..

در يکى گفته رىيازت سود نيست

اندرين ره مخلصى جز جود نيست

جود: به خشينى بئع به رانبه ر، سه خاوت ئه وه يه که ده به خشى چاوت له پاداشتى بئع به خشاودا نه بئع.

مه ولانا ئاماژه به شيوه ي به خشين و بير کرده وه ي ئه بو حوسه ينى ئه حمه دى کورى نورى - له سالى ۲۷۵ کۆچى مردووه - ده کا که ده لئت:

تجود بالنفسى إذا ضن الجواد بها

والجود بالنفسى أقصى غاية الجود

هه ر له م رووه وه مه ولانا وتويه تى:

در يکى گفته که جوع و جود تو

شرک باشد از تو با معبود تو

جز توکل جز که تسليم تمام

در غم و راحت همه مکرست و دام

توکل: په نابردنه بو خوا، له دونيا ي سو فياندا حاله تى کى ده روونيه که سه رچاوه که ي يه قينه.. يه قينى په پره و خودا ئاگادارى ره فتار و چۆنيه تى تيفکرينى عيبادى خۆيه تى وه له سه ر ئه نجام و پا ياندا ره حمه تى خۆى بئع ده به خشى و ئه و رؤشنا ييه له په پره و نمايان و ديارى هه ر به و ئه ميده وه توانا ي به رده و امى هه يه

تسليم: سه ر دانواندنه وه بو توانا و قودره تى ئيلا هى وه برسيتى و به خشين هه ريه که بو خۆى به کاروبارى په پره و داده نرئت و ئومئد به لوتفى خودا ده بيته ما يه ي گور و به هيز بوونى توانا و به رگه گرتن.

سه عدى شيرازى وتويه تى:

طريقت بجز خدمت بخلق نيست

بتسبيح و سجاده و دلغ نيست

په نابردن به خوا و کارى خۆت به خوا بسپيره، مانا ي ئه و نيه داماو سه ر ليشوا و گيژ و ويژ

لئی راوسه تی و بلی تهوه کولم به خودایه، نهی عقل چی؟ نهی خودا بو عقلی به مروث به خشویه، دهلین: عه ره بیگ له زهمانی په یامبه ردا وشتره که ی بهره لالا کرد و وتی، تهوه کول به خودا، په یامبه ری خودا فهرمووی پای ببه سته وه نهو دم تهوه کول به خودا بکه نهوه سا لهو به یته یدا، سه عدی دهلی، ری باز ریگه ی خزمه ته به به شه ریبه ت، وه خزمه ت ته نها به ته زیح و به رمال، پرچ و حه ی نه لالا، یا هو یامهن هو نیه.. مهولانا فهرمویه تی:

در یکی گفته مکش این شمع را
کین نظر چون شمع آمد جمع را
از نظر چون بگذری و از خیال
کشته باشی نیم شب شمع وصال

نه دوو به یته وه لامیگی زریف و ناسکه بو نهوانه ی وا له دونیای ته سه وفدا لایان وایه سهواد و زانست و لیکدانه وه ده بی مهولانا زانست و سهواد به پردیک داده نی ت بو به مه راز گه یشتن، زانسته کلیل و ری نمای ریگا تاریکه کان نهوانه ی چرای زانست بکوژینه وه پایان له تل و به ردی گومرایی و نه زانی هه لده که وی کومه له ی ئیسماعیلیه لایان وایه زانست ده بی له ئیمام زه مان تا حوجه تی نهو فی رین.

نهوه له گهل مهرجه کانی ژیانی به شه ردا نه گونجاوه، مؤم بهو گچکه ییه له نیو دونیایه ک تاریکیدا وه ده رده که وی روشنایی له تاریکیدا ری نمایه له سه رالیژ بوون بو ناو هه له ت و هه لدرگا.. که چی بریکی تر وا فکر ناکه نه وه ده لی، زانست هوکاری په رده سازه، زانستی حه قیقی له خاوین کردنه وه ی زات و نه فسدایه، ده روون که خاوین بووه وه دروازه گیراوه کانی لی ده کرینه وه، نهوه ش له ریگه ی مواجده ت و خه لوه ته وه به ده ست دیت و په رده کان هه لده ریته وه و رازه کان ناشکه را ده بن، نه بو حامدی غه زالی له م رووه وه له کتاوی [احیاء العلوم] دا به دریا باسی لیکر دووه، ئیتر له م رووه وه بیرو را زوره، به لام نه وه ی سه لمی تراوه چرای زانست روشنه که ره وه ریگای تاریکستانی پر له نه هات و هه لدرانه.

در یکی گفته که بگذار آن خود
کان قبول طبع تو ر دست و بد
راههای مختلف آسان شدست
هر یکی را ملتی چون جان شدست

گر میسر کردن حق ره بدی
هر جهود و گبر ازو آگه بدی

ئەوێ ئارەزۆه کانه مرۆف نیازمه ندیتی به لام ئاره زوخوازان زۆر به بیان له به دهسته هینانی زهره زمه نندن، وه ئەو یاخی بونانه که مرۆف دهیکاو ههزی لی کردوه بۆیه کردوویهتی، وه له باوه پیکداین ئەوانه ی تاوان ده کهن ده بیج سزابدین که واته ناکرێ له یاسا یاخی بین و ده بیج به نده کانی یاسا چۆن به سه ر خه لکیدا به ره وای ده زانین ههروه اش به سه ر خۆمانیشدا ههرواییت، کاتیک ئاره زۆه کان له ناخدا ده جو لیت زۆر شت توپ ده دریته لاه به هۆشیا رییه وه یا له رووی نه زانینه وه به رژه وه ندی رۆحی خۆ پامال ده کرای له مه زاهیدا زۆر کارو کرده وه به جیاواز لی کده دریته وه بینراوه بریک ری بازی خۆی گۆرپوه، یا وای به چاک زانیوه یا به رژه وه ندی هه کانی خۆی پاراستوه، ئیتر مرۆف که میان عاشقی جوانی و گه وری خودا و ته نها له بهر عه زمه ته ی خودا و به س مه ولانا ده لێ:

در یکی گفته که استادی طلب

عاقبت بینی نیابی در حسب

عاقبت دیدند هر گون ملتی

لاجرم گشتند اسیر زلتی

عاقبت دیدن نباشد دست باف

ورنه کی بودی ز دینها اختلاف

حسب: ریشودار بوونی بنه ماله، سا له رووی ئاینه وه یان مال و دارایی و ده سه لاته وه.

دیسانه وه مه ولانا ئاماره به گرنگی هه لبژاردنی پیری هۆشیا ر و سه ره و ئاگادار ده کاته وه، تا لی زانانه په پیره و ری نمایی بکاو له هه له وه هه له شه بی بیپاریژیت، چونکه که سانی یاسایی توانای لی کدانه وه ی چاکه و خراپه ی نیه، ئە گه ر ئە و لی کدا وانه ئاسان بوایه ئە م هه موو نارپکی و چه ند به ره کییه له ناو خه لکیدا رووی نه ده دا.. وه به ته نکید جیاوازی له نیواندا له هه له وه هه له شه بی بی و بۆ چون و لی کدانه وه ی نادره ست پیکدین، که واته نیاز به که سانیکی هۆشیا رو ئاگاداره تا له وه هه له تانه په پیره و بیپاریژیت، ئە وه به وردی راست و هه له له یه ک جیای ده کاته وه، ئە وه حه ق و ناحه ق ده خاته تایی ته رازو وه وه، ئە وه وه ستا کارانه چرا به ده ست ری گای باریک و تاریک رۆشن ده کاته وه و هه ره وک چۆن ململاتی سیاسی

مهولانا و رازی نهی

نیازی به رامبهر و چاوساق ههیه نه گهر فرمانه ده ریگی لیژان و کارامه نه بیته پیش قهرهول
 نهوا ناشوفته بازاری و هه رکهس بوخوی و من منم له نیواندا نازا وه ده ده که ویت، سه رنه نجام
 ناگه نه ناکام. مهولانا دیسانه وه ده بارهی "ته و کول" ده لیت:

در یکی گفته که واجب خدمتست

ور نه اندیشه توکل تهمتست

په پیرهوانی ریبازی ئیبراهیم کوری نه حمه ده له خواسی "له سالی ۲۹۱ کۆچی مردوه"،
 یاوهری بی نه ملالویان به ریبازی ته وه کول بووه، له وه بهیته دا مهولانا مه بهستی نه
 کۆمه له یه:

خدمت: خزمهتی خه لک و خواکردن، وه هاوده ردی لیقه و ماوان، نهوانه ی له پیناوی
 خزمهتی خه لکیدا بی به رانبهر ده کۆشن نه وه عیبادتیکی راسته قینه یه، نهوانه ی سودی
 خویمان به لاوه ددهن و بهرزه وندی خه لک و خویمان له بهرچاوه، نه و کاره نیازی به سه بر و
 تامول و مملانی دهروونی و بیرونیشه.

سو فیان لایان وایه خزمهتکردن له ریگه ی مواجه ده ته وه رهوایه و لاواندنه وه ی زات و
 نه فسی خو به لایه لایه ی حق و له خو بوردن شایسته یه، جا برینکیان گزوی خانه فاکان ددهن
 ناودهستی مزگه وته کان خاوین ده که نه وه، یان تیماری نه خوشه کان ده کهن یا چاره سه ری
 نازیله بی خاونه کان ده کهن، یا یارمه تی غه ربیان و "ئینولسه بیل" کان ددهن تا په پیره
 ته مه ل و نان گورژانه بهر ده وام نه بیته و نه بیته باری گران به سه ر کۆمه لگاوه، چیه کابرا
 سو فیه و پیای خودایه .. مهولانا ده لیت:

در یکی گفته که استا هم توی

زانک استا را شناسا هم توی

مرد باش و سخره مردان مشو

رو سر خود گیر و سرگردان مشو

له م دوو بهیته دا دیاره مهولانا له شیوه ی ژیانی سو فیان نارازییه وه له دهسته پاچه کی و
 سه رده رگومیان نارچه ته، بویه ده لیت، تو ماموستا و شیخان دیسان لهرووی سهواد و
 زانینه وه گه یشتونه ته نه و پله و پایه، ئیدی تویش بوی بکۆشه وه سهوادو زانست بوخوی به
 پردی عقل و هوشیاری ده دریت له قه له م، پردیک له پر نه هاتوته کایه وه، کهرپوچ به

که پوچ به تاموله وه له سهر یه ک دانراوه و تهواو بووهو خه لکی به سه ردا ده گوزهری، که واته
عه قل و لیژانین یه کیکه له مهرجه گه وره کانی ره وره وهی به شهرو میژووی ثابنه کان، له
ثاینی [پارسانی و مهن دایئه کان و براهمه] دا که باوه رپیان به دوناودون هه یه، ده لئین عه قلّه
توانای لیکن دانه وهی تیادایه و په نجه ده خاته سهر به رژه و هندی سهرتاسه ری مروّف و ریگاو
چاره سه ریبه کان هه لده بژیرئ و هه له و راست له یه ک جوئ ده کاته وه، نه وانه ی په یامبه ران
ده لئین نه گهر له گهل عه قلدا بگونجیت ئیدی نیازمه ندی په یامبه ران نابین وه نه گهر له گهل
عه قلدا نه گونجا نه وا دورگردن له و په یامبه رانه زه ورریبه .. مه ولانا ههر له م رووه وه
ده فهرموئ:

در یکی گفته که این جمله یکیست
هر که او دو بیند احول مردکیست
در یکی گفته که صد یک چون بود
این کی اندیشد مگر مجنون بود

حه قیقه ت نه زه مان و نه زمان ناتوانیت بیگورئ شتیکه به شیوه ی جوراوجور له
حه قیقه ت ده دوین و باسی لیوه ده کرئت، چاوی راست بین حه قیقه ت وه ک خوی ده بینئ،
بریک که س خیلن یا گیلن له ته ماشایه کدا حه قیقه ت به چهن شیوه و شه مایل ده بینن .. له
ثابنه ئاسمانیه کاندایا ریبازی نه و ثابانه که پهل و پوی زوریان لی بووه ته وه، په یامبه ران و
ئه ولیا و شیخ و چاوساقانیان له شه سلا هاوده ننگن، شتیکه لیکن دانه وهو بیرلیکن دانه وه له زاتی
ئیلاهییدا بۆ چونیان جیاوازه و ئیلا نه وانه له وه حدانیه تدا هیچ کیشه و دوو ده نگیه کیان نیه،
نه وه نه بیته نابنه یه ک کۆمه ل یا خود یه ک ده نگ له لیکن دانه وهی حه قیقه تدا ..

بنواره مه ولانا ده رباره ی یه ک رهنگی چی ده لئیت:

نیست یک رنگی کزو خیزد ملال
بل مثال ماهی و آب زلال
گرچه در خشکی هزاران رنگه است
ماهیان را با بیوست جنگه است

یک رنگی: راست کرداری جوان، رهفتاری دوور له ههواو هه وهس، ته نها له بهر
زه رافه ت و خزمه تگوزاری راسته قینه

مهولانا و رازی نهی

لذت: سرچاوهیه کی سهره کی وجودی نینسانه وه له زهته کان رهنگاورهنگن و چهند باره ده کرینه وه وه دووباره کردنه وهی کاری، باری به دریزایی زه مان ده بیته هوئی بی تاقه تی و بی دهر بهستی، له زهت چیژه که تنهها رهوشی حه زره تی عیسیاه مروقی لی بی تاقهت ناییت، نهویش عیشقه و موحه بهته، که سرچاوهیه کی وابه وشک بوونی بو نییه و عیشق نه رهنگی ههیه و نه بون، به لام به سهر چاوهی ته و اوی له زهته کان ده ژمیرویت، وه عیشق توند و تیزترین وه به تیزترین نوعی موحه بهته مه یله وا خاونه که ی په یوه سته که یله و راستگوییانه باوهش بو عیشق ده کاته وه له مه سنه ویدا عیشقی نیلاهی به شیوهی جورا جور باسکراوه، نه و عیشقه وه ک "تاو" هینراوه ته وه که ماسی بی ناو ژیانی بو نای، په یرویش ماسیه و نیازی به ناوه، بنواره مهولانا چی ده لیت:

ای دل من در هوایت همچو آب و ماهیان
 ماهی جانم بمیرد گر بگردی یک زمان
 ماهیان را صبر نبود یک زمان بیرون آب
 عاشقان را صبر نبود در فراق دلستان
 جان ماهی آب باشد صبر بی جان چون بود
 چونک بی جان صبر نبود چون بود بی جان جان

ئاو لیرودا عیشقه، عیشقیش به خودا ماسی ناماژیه به عاشقان، ماسی بی ناو ناژی.. مهولانا، ههر له م بابه ته به یئانه چهند باره ی کردوه ته وه وه ک ده زانن دووباره و چهند باره له بیرو نه ندیشه و گویدا ناسازگاره، نه وه مهولانایه تیکرارو موکه رهرات به لایه وه ههر یه که له وانه کوچه و کولان و دهر وازهی چهن دین شاره، شاره کانی مهولانا پرن له رازو نیاز و مه ته لی جورا جور، به نده وه ک خوینه ریگ کاتیک له شارو گه ره ک و کولان و کوچه پیچ پیچه کانی شاری عیشقی مه سنه وی مهولانا دا ده گوزهرم هه سته بایه لؤژیه کانم له ده ست ده دم و په نجه م له بریک هه له فه و هه لقه گیرده که م، له بهر ناته و اوی "نه فسم" هیچم نایه ته ده سته وه، تو بلی رۆژیک له رۆژان گزی مهینه ت به ده سته وه بگرم بکهومه ته میز کردن و خاوین کردنه وهی کولانه کانی دهروونم؟

تو بلیه ی فریا کهوم رۆژیک و بیژهنگی حه ق له ژیاندا بمپالی ویت و له م به ندو کوته ی نه فس و حه زه کانی زرگار کا و نه وده م سهر فه رازانه سهر بنیمه وه..؟

له ميٽروه و تراوه. "ٽهوي لاي به نه خه ياله لاي خوا به تاله" ..

به پيچه وانه كه شيهه و دروسته، لام خو شه بيمه ماسي و سه رتا سه ري ٽياني داهاتوم له نيو ٽاوي حياتدا به سه ر به رم، ٽه فسوس و هزار ٽاخ يه شتا "دهشت ٽاوييم"، يه شتا گيروده ي ٽالوده ي سه دان ٽاره زوي نه شياو و گلاوم، هه موو ريگايه كي دورو دريٽر بو بريني به يه كه مين ههنگاو دهست پيده كات، منيش وا ملم ناو ته نو سيني ٽاوا ليډوانيكه وه، دهستم داو ته ناو قه د و قه باره ي ٽاوا ليوانيكه وه قينا ليوانم هه لقرچاوي ساراي گوناح و تاوانه، قهينا يه شتا زاتي ٽه وه له خو ما شكه نابه م بدم له دورو ده روازي توبه كاري خودا، ده زاني له حياتدا ٽيره ييم به كه سي نه بر دوه، به لام پر به دل ٽيره يي به سوچه و كرنوشي راسته قينه ي پياوچاكاني ريگاي يه كتا په رستي ده بم، له دوروه مهستي ياهو يامنه هويانم كه ده يان بينم نه بوون و مانم له تاوا ديته حه شو كه وه له رزين، چين چين عاره قي شهرم و خه جاله ت له په سا ده رده دم، ٽيتر چاوو گويم، ده مم، نه ك پچر پچرو دم دم له په سا له خودا ديته پارانه وه و تكا ..

بگه ريينه وه بو لاي مه ولای سو فيان، پوپه ي عيشق و وژداني مه ولانا جه لالوديني به لخي يا "رومي"

كيمياسازست چه بود كيميا

معجزه بخش است چه بود سيميا

كيميا: وشه يه كي يوناني كونه، به ماناي فيل و چاو وراوي زانستي كه به و عيلمه وه ده تواني مس بکاته زيرو قلايش بکاته زيو و سيم.

معجزه: كاريكي گه وري له راده به ده ر ته نها له تواناي په يامبه ران و ٽه ولياي خودادا

هه يه و به س ..

سيميا: وشه يه كي عيبريه، ياني زماني كوني يه هوديه كان "يشم" ياني ناو "يه" ياني "خودا" وه ته ركيبي ٽه دوو وشه يه ده كاته زانستي ك كه مرو ف كار و كرده وي سه رسام ٽاوه ر ٽه نجام بدات، ٽيتر گوران يان پي كه پتاني شو وه شه ماي ليك نه بينراو يا ده فه رموي:

ور نبودي او كبود از تعزيت

كي فسردی همچو يخ اين ناحيت

مهولانا و رازی نهی

واباوه له کۆسکهوتندا خۆی له رهنگی "خم" ههژهنین، ئەوسا کراوهو ئیستاش ههمان رهش پۆشی و خۆم پۆشی یهشتا ماوه وهلهو دێرهیدا مهولانا تهعزیهبار به غهمگین و ئەفسورده ناو دهباو وشه‌ی تهفسورده له فارسیدا جگه له غهمگین به مانای سه‌رما بردو و رچاویش دیت.. مهولانا لای وایه ئەوه‌ی ههوه‌سی له پیناوی ناوی خودادا له ناوچونی تیادا نه‌ییت به تهعزیه‌بارو تهفسورده‌ی ناو ده‌باو لاشی وایه ئەوانه له زهوق و شه‌وقه‌وه به دوورن، وه ره‌فتاره‌کانیان له هه‌لسان و دانیشتن و فکری خه‌لکیدا کاریه‌و ده‌بنه هۆی چاولیکه‌ری، من لام وایه، له‌و به‌یته‌یدا مهولانا ئاماژه‌ی کردووه به بیروپرای مادی گه‌رایان و دونیای عیلمانیه‌ت..

شاعیری گه‌وره‌ی دونیای ئەده‌بیاتی فارسی وتویه‌تی:

ز لبش نشان چه جویی ز دلم سخن چه رانی

نشینده‌ی که کس را ز عدم خبر نیاید

مه‌نواره‌ دهم و لیویدا، که هیچ به‌ده‌میا نایه، تۆ نازانی له دڵ و ده‌روونی مندا چ شه‌یداییه‌کی تێدایه، نه‌تیستتووه ئەوه براوه‌ته‌وه که‌س له عه‌ده‌مه‌وه هیچ هه‌والیکه‌ی نه‌هیناوه‌ته‌وه.

به عه‌ره‌بیه‌ که‌شی وتراوه [المعدوم لایخبر عنه]

عه‌تتاری نه‌یشاپوری فه‌رمویه‌تی:

بگذر ز وجود و با عدم ساز

زیرا که عدم، عدم به نام است

می دان به یقین که با عدم خاست

هرجا که وجود را نظام است

آری چو عدم وجود بخش است

موجوداتش به جان غلام است

دم: وه‌حدیه‌ که‌ی زه‌مه‌نیه‌ وه ره‌نگه ته‌ج‌لی خودای مه‌به‌ست بی، وه له دونیای ته‌سه‌وفدا

به تاییه‌ت "تیب‌نولعه‌ره‌بی" لای وایه "نفس‌الرحمان"

صد چو عالم در نظر پیدا کند

چونک چشمت را به خود بینا کند

رهنگه بتوانین بلیین کاتیک پهروردگار رحمتی زور دهبی و پهیرهوی تهریقته چاو دهکاتهوهو ټهو دهمهیه زانستهکان پهیرهو له ټاسایی وهددر دهچن و بهربلاو عهقل و هوښی زانیاریهکانی پهردههسینی و هم پهرددی گوئی و هم بیبیلهکانی چاوی زور شت دهبیسن و دهبینن.. یا دهفهرموی:

این جهان خود حبس جانهای شماست
هین روید آن سو که صحرای شماست
این جهان محدود و آن خود بی حدست
نقش و صورت پیش آن معنی سدست

گیان واته روچ.. روچ له لهشدا هوکاری زوره وهک میښک و ټاوهزو تیغفرین و پهل و پو و ههواسهکان، له ههرچوار لاهه روچ دهوره دراوه شوریهکی بتهوی لهش و بهدهن ټابلوقهوی داوهو توانای ودهدرچونی نیه، مهگهر بهرهزای خودا، لهو بهندهدایه و پهیرهوی فرمانی خودایه، وهتا روچ له لهشدا بیت لهزهت و خوښیهکان سنوردان، که روچ له لهش دهرچوو، دونیایهکی بهربلاو به رووی روچدا دهروازهکی دهکریتتهوهو لهزهته روچیهکان وهک لهش و پهیکهری ټینسان نابنه بهربهستی فرینهکانی روچ.. دونیای غهیب بی سنوره،

صد هزاران نیزهٔ فرعون را
در شکست از موسی با یک عصا
صد هزاران طب جالینوس بود
پیش عیسی و دمش افسوس بود
صد هزاران دفتر اشعار بود
پیش حرف امی‌اش عار بود

آمی: ټهوکسهی بی سهواده، نه خویندهواره، ټهوانه‌ی توانای خویندهویان تیا نیه، یا ټهوانه‌ی باوه‌ریان به کتاوه ټاسمانیهکانی خودا نیه..

هیژی دونیای مادی گهرایی بهراورد دهکا له گهل هیزه معنهوی و روچیهکاندا، فیرعون و جالینوس و شاعیرانی عاره‌ب بهراورد دهکا له گهل داردهسته‌کی موسا و ټهژدیهاکانی جادوگهرانی فیرعهوندا، یا لیزانی زانستی پزیشکی جالینوس له گهل دوعای

مهولانا و رازی نهی

رهبانی حزرهتی عیسادا که چۆن دهرده بی دهرمانه کانی دهواو دهرمان ده کرد.. یا لیژانی و موعجیزهی قورثانی په یامبهیری خودا بهراورد کردن له گهل شیعری شاعیرانی ئه و دهمه ی عه رهدا، به و شیوه موعجیزهی په یامبهیرانی خودا به گویره ی زهمانی خو یان که روویداوه دوای سه دهها سال یه شتا وه ک روژی یه که م وایه..

له و بهیتانه ی پیشودا، مهولانا ئاماژه به هیژو توانای ههواو هه وهسی ده کا و که مروث گیروده ی بوو، ئیتر عه قل و درایهت و حیکمهت له نیو دهر و، ئه وه ی زهرافه تی حه ق و حه قیقه ته وه ک په ری بهر ره شه با لوول ددهاو بای ددهاو سه رنگون، وه ئه و بهیته ئاماژه یه به م نایه ته [إن الله یحوّل بین المرء وقلبه]

ریبازی ته سه وه ی زیره کی و زرنگی له کاروباری دونیا ییدا په سه ند ناکه ن و خو یان لی وه دور ده خه نه وه و ته وای هوشیاری و لیها تویی هه ر ده بی دهر به ری ئه و دونیا یه بی وه س، ئه وی گرنگه پالاوتنی نه فس و زاتی خو یه تی به لایانه وه، گرنگه هه تا وه کو له به رانه ره که ی له فزی و شه فه وی پارێز ده که ن و لایان وایه ئیسه پاتی خودا به دم و زمان نه شیا وه، ئه وی گرنگه ته قه للا و موا جه ده ته زور له فه یله سو فه کان ته وای ژیا نیان له لی دون و به حس و لی کدانه وه ی فه لسه فیدا گوزه راندو وه سه رته نجام له دونیا ی گومان دا ژیا ن ده گوزه ریژن، هه ر له و گومانه یشدا سه ر ده نیته وه.. بویه مهولانا ئه مه ی فه رمو وه:

ای بسا گنج آگنان کنج کاو

کان خیال اندیش را شد ریش گاو

ریش گاو: ئاماژه یه به گیلی و ده به نگی

وه هه ر له م رو وه وه له دیوانی (مسعون سعد) دا هاتو وه:

دعوی زیرکی همی کردم

زد لگد ریش گاویم هنجار

در جهان هیچ آدمی مشناس

بتر از ریش گاو زیرک سار

مهولانا ده فه رموی:

چون زنی از کار بد شد روی زرد

مسخ کرد او را خدا و زهره کرد

روی زرد: شهرمه‌زاری، خه‌جاله‌ت کی‌شان

مسخ: روخسار تی‌کچون و ناحه‌ز وه‌ده‌رکه‌وتن، یا ره‌فتارو خووی ئینسان گورپین، وه‌ک برپاته خوو و پیستی درنده‌یه‌که‌وه، لی‌رده‌دا ئاماژیه‌به بیروپرای "دوناودون" هه‌روه‌ها ده‌کری ئه‌و به‌یتیه‌ ئاماژه‌ بی‌ به "هاروت و ماروت" که له ری‌نگای زوه‌د و موجه‌ده‌تدا له‌خوبایی بوون و له ئاسمانه‌وه‌ دابه‌زین و به‌سه‌ر زه‌وییه‌وه‌ شیفته‌ی ژنی‌ک بوون به‌ناوی زوه‌ره‌ ئیتر مه‌ی گوزاری و راباردن و تاوانی کوشتن و نارپه‌وایی کردنیان کرده‌ پیشه، ژنه "زوه‌ره" ناوی هه‌ره‌ گه‌وره‌ی رازی له‌وان فی‌ربوو، خو‌ی گه‌بانده‌ ئاسمان و خودایش زوه‌ره‌ی کرده‌ ئه‌ستیره‌یه‌ک به‌ ئاسمانه‌وه‌.

هه‌ر داستانیکی نی‌و قورئان له‌ مه‌ولانا نه‌گوزه‌راوه‌ و به‌شیوه‌ی خو‌ی پر له‌ زه‌رافه‌ت خسته‌یه‌تیه‌ ده‌قیکی شیعریت وه‌ و دایرپشته‌وه‌:

عورتی را زهره کردن مسخ بود
خاک و گل گشتن نه مسخست ای عنود
روح می‌بردت سوی چرخ برین
سوی آب و گل شدی در اسفلین
خویشتن را مسخ کردی زین سفول
زان وجودی که بد آن رشک عقول
پس ببین کین مسخ کردن چون بود
پیش آن مسخ این به غایت دون بود

عورت: هه‌ر کاری‌ک بی‌ته‌ مایه‌ی شه‌رم و خه‌جاله‌ت، ئه‌و چی‌گانه‌ی له‌ له‌شدا ده‌شاردرینه‌وه، له‌ زۆر چی‌گه‌وه‌ ده‌قه‌ری کورده‌واریدا به‌ زی و زه‌که‌ری ژن و پیاو ده‌لین عه‌ورده‌ت.

اسفلین: کۆی ئه‌سفه‌له، یانی ژیرترین، ئه‌م وشه‌یه‌ له‌ قورئانی پیروژدا به‌ کار هاتوه‌ [نجعلناهم الأسفلین] مه‌ولانا بو‌ کابراه‌یه‌کی گه‌مژه‌ و ناته‌واو به‌ کاری بردوه‌.

سفول: به‌ واتای بی‌ سه‌ر و پاو سه‌سه‌ری و هیچ‌ تیا‌به‌سه‌ر نه‌بوو، هه‌ر وه‌ک به‌ شیوه‌کی مادی یا بایه‌لۆژی روخسار ده‌کری بشیو‌ی و به‌ شیوه‌یه‌کی نه‌شیاو ناشیرین و ناحه‌ز و ترسینه‌ری به‌سه‌ر بی‌ت.

له دونیای تهسه وفدا رۆحی مرۆف بۆی ههیه تهویش مهسوخ و گۆرانکاری ناحهزاندنی بهسهردا بیته که ههرچی سیفاتی جوان و شیاوی ههیه لیبی بتاری و تهوی نهشیاوه لای پهسهند بی و روهی تیکاو بیته سهرسوپوردهو غولامی [مهسخی باتن، مهسخی دل و دهروون] تهوانهی ئاماده و نیازی سهفهریان ههیه یا دهیانهوئی گهشتیک بکهن له میژدا نیازمهندیه کانی تهو سهفهره پبویسته کانی تهو گهشته ئاماده دهکا، سا به تهسپ و بهرز ولاخ یا خود ئوتومبیل یا فروکهو کهشتی بیکا، یا به پیاده که گهشسته ههوارگه و جیگه شوین و جیگه خۆی و مایهوه، ناچاری فیروون و لیزانینی کولتورو زمان و وشه و زاراهوی تهو دهفهری دهبی وه شیوازی دهگۆرپی، رهنکه ناسنامهی خۆشی بگۆرپی.. ئیدی تهوه نیازو جهبری زهمانه، تهو گۆرانکاریانهی تهنجام ددها، مرۆف کاتیک دهگاته قهناعهت و بیروپایهکی تاییهتی، قۆلی لی ههلهدمالی و له پیناوی تهو بیروباوهرو بۆچونیهدا گۆرانکاری بهسهردا دیت، تهوانهی بهدوای ژناندا دهگهڕپن و سهودای نازو نیعمهتی ئافرهت دهکهوئته خولیاو کهللهیانهوه هۆشیارانه خۆیان دهپازینهوه، زمانی ئافرهتان فیڕ دهبن و بۆنی خۆش و سهده تهفسون بهکار دهبن، تا دلی تهو ئافرهتانه بهدهست دینن، یا تهوانهی خولیاو مالل پهستی و کۆکردنهوی زهروژور دهکهوئته بهروا و بهرنامهیانهوه، تهوی زهرافهته لهبیری دهکهن و تهو خولیاو بۆگهنه دهکهنه ئامانتر و ئاواتی رۆژانهیان و گوئی نادهنه تهوهی لهسهر حیسابی ناحهقی یا رهوشته زهریفهکان، کارو کردوه وژدانیهکان، خیرخواهی، تهوهی چاکه و پاکیه له فهرههنگیاندا نیهو تورپی ددهنهلاوه، سوڤیان تهو مرۆفانه به [مهسخی دل] ناو دهبن، مهولانا لهدوا بهیتی تهو شیعهیدا مهسخی روخساری باس کردوه، ههروهها شیواو بوونی "مهسخی باطن"یش، کهواته مرۆف به کردوه و گفتار و رهفتاریدا پله و پایهی ئینسانیهتی بۆ دادهنریت و ههلهسهنگیردیت، تهگه رهفتار خویناوی بی، تهگه لهزهت و چیژ له ئازارو زهروو زیانی خهلکی بباو بۆی بکۆشی تهوه تهنها به شکل و شهمایل مرۆفه، تهگینا لهسهر درندهکان له قهلم دهدریت:

اسپ همت سوی اختر تاختی

آدم مسجود را نشناختی

وهرگێرانی دهق به دهقی بهیته کانی مهسنهوی شتیکی به تام و چیژی لی وهرناگیریت، بۆیه من کۆشام جهوهههری تهو بهیتانه بهبهرچاو بخهم، فهرمو بنواره وهرگێرانی دهق به

دهقى ئەو بەيتەيدا.

ئەسپى ھېمەتو توانا بەرەو ئەستېرە تاو دەدەى مرۆقى كرنۆش بەرت نەناسىوہ.. ئەو بەيتە نىزى بە لىكدانەوہ ھەيە، كە بگونجىت لەگەل فكر و زكرى مەولانادا بۆيە بەندە لەو بابەتە لىكدانەوہ بە دورم.

آدم مسجود: يانى راستەقىنەى مرۆقايەتى و شىوہو شەمايلى زاتى پەروردگار، كە جىهان و زىندەوهران بە دياردەى پەروردگار دادەنرېت وە خودا بۇخۇى ئاوينەى زىندەگانى و كەون و كائىناتە، وە پىزانىن و لىكدانەوہى مرۆف نەگەيشتوہتە ئەو پەلو پايەى زانىارىيە، تا بە تەواوى بتوانى "وجود" بەشىوہە كى تىكرابى لىكداتەوہ، ئەوہسا ھەردەمى نا دەمى، كۆمەلگايە كى تازەى ئەستېرەكان دەدۆزىرتەوہ دەست نىشان دەكرېت.. كەواتە يەشتا زۆر لە زانىارىيە نەزانراوہكان سەرپۆشى بە سەرەوہيە و عەقلى ئىمەى مرۆف پىي نەگەيشتوہو، وە لە دونىاي مەعنەويەت و ماوہراى تەبىعەتیشدا بۇ پىي زانىن يەشتا ھەنگاوەكان سەرتايىن ئىمە نارپۆينە نىو لىكدانەوہى دونىاي ئەرواح و مەلائىكە و پەرى ئاسمان، ئەوانىش زانىارىيەكانىيان سنوردارە و ھەر يەكەيان كاريكى تايبەتايان پىي سىپىراوہ فەرمانى خودا جى بە جى دەكەن و ھەر ئەو لىزانىنە سنور دارە، بۆيە ھۆى ياخى بوونى شەيتان لە فەرمانى خودا و كاتى كرنۆشى بۇ ئادەم نەبرد.. ئەگەر ئەو پىگەيەى "ئادەم"ى بەلاى خوداوە بزانيبا، بى يەك و دوو كرنۆشى بۇ ئادەم دەبرد.. لەو بەيتەدا مەولانا رەخنە لە ئەستېرەناسان دەگرى و لاى واىە "ھات و نەھات" تەنھا بەلاى خوداويە ئىدى كاريگەرى ئەستېرەكان و "كواكب" بەسەر ژيانى رۆژانەى خەلكيەوہ نىوہ ئەو كاريكى بىي خود و ناپەسەندە كردويانەتە پىشە.. يا دەفەرموى..

وزر او و صد وزير و صدھزار
نىست گرداند خدا از يك شرار
عين آن تخييل را حكمت كند
عين آن زھراب را شربت كند

وزر: بارو قورسايى تاوان.

تخييل: خەيال كردن، خەيال.

حكمت: وتەى راست و شياو.

مهولانا و رازی نهی

هیژو توانای خوداوهند، بی مهرز و سنوره، نهوی بیهوی دهیکا، ههر لیهاستینک یا سهرکهوتینک یا بهدبهختیهک یا خوشبهختیهک سهرچاوهی سهرهکی ذاتی خودایه.. نهوه نهوهل، نهوه ناخر..

پرورد در آتش ابراهیم را

ایمنی روح سازد بیم را

ئامارزیه به داستانی ههزرتی ئیبراهیم، که چوئن نمرودهاویشتییه نیو گرو کلهی ئاگرهوهو خودا فرمانی ساردبونهوی ئاگرهکهی دا به مهرجی سهلامهتی و ئازار لی نهکهوتنی ههزرتی ئیبراهیم، نهگینا له سهرما و سولهیدا دهچا..
یا دههرموی:

از سبب سوزیش من سوداییم

در خیالاتش چو سوسفطاییم

سودایی: نهوانهی دووچاری خهیالات دهبن

مالیخولیا: شیت و ویت..

سوسفطایی.. نهمانه کومهلیکن حهقیقهت وهدهرخستنه روی به پیویست نازانن، زورتر گرنگی دهدهنه لیڈوانی لیژانانه و زال بوون بهسهرعهریمدا، به ههر وهسیلهو ئامیریک بیت، پهناى بو دهبن راست بی یا ههله گرنگ نهوهیه بهرانبهرهکهت یا بکیشیتیهوه، یا سهری تهسلیمی بو دانهویئیتیهوه.. چاوساقانی ئیسلام دهربارهیان دهلین: بریک لیژان بونه نارونه ژیر ههسته چوارچیوه دارهکانهوه، نهوانه دابهش بوونهته سهر سی تاقدما [لا أدریة، عنادیة، عنادیة]، بهکه میان لایان وایه هیچ له گوردا نیهو راستیهکان ریژهییه، بهلام تاقدمی "عنادیة" لایان وابووه که حهقیقهت نهوهیه باوهرت پیی ههبع، زانایانی ئیسلام، تاقدمی سوسفهتاسیهکان و گوماندارانیاں تیکه ل کردووه..

مهولانا نهوهسا له دهرگایه کی دیکه دهدا و دهلیت:

پنبه اندر گوش حس دون کنید

بند حس از چشم خود بیرون کنید

پنبه آن گوش سر گوش سرست

تا نگرده این کر آن باطن کرست

پنبە در گوش کردن: لۆكە لە گوئى نان بۆ پارىز لە دەنگە نا ھالەكانى، توانايى
 بيستنى گوئي مرؤف سنوردارە لە رزىنەوھى تۆنى دەنگ ئەگەر تۆنى دەنگ ئەگەر لە
 بيست لەرزىنەوھە كەمتر بيت گوئي مرؤف نايبيستى، وە ئەگەر لە بيست ھزار لەرزىنەوھەش
 زۆرتر بيت لەيەك چركەيدا ئەوا گرفتىكى گەورە بۆ گوئي مرؤف دەسازىت، توانايى
 نيوان يا رەنگ يا قەبارە.. ئەم دوو ھەستى مرؤفە ئەگەر ئاميرى تەكنەلۆژيايى بەكار
 بېرىت، ئەوا توانايىھە كانيان سەرسام ناوەرە، وە ئەو بە تواناي "حسى" "ناسراو، بەلام سۆفيان
 بە جۆرىكى تىي دەفكرين و دەلين.. ئەگەر چاويان گرى لە ھەستى "حسى" ديتن و
 بيستن بتوانى رزگار بكرىت مەبەست پىنگەيشتنى سۆفيانە، ئەوا دەتوانىت
 ئاوازەئاسمانىھە كان ببىست و ديمەنى سەرسام ئاودریشى ببىنى، مەولانا ئاوپرى لەو مەبەستە
 داوھتەوھە..

برىك بيستن و ديتن ليكدەيتەوھە زەرەرى زۆرترە تا سود، دەمارگرژەكان جگە لە دەنگ
 وتەى رابەرى خۆى نەيت ھىچ ئاموزگارىھەكى تر نايبيست، وە ئەو نەبيستە دەيتە چاو
 بۆخۆى بەلگەيھەكى راستەوخۆيە، لەفارسيدا وتراوھ [اينكە عيانست چە حاجت بيانست]
 ئەوى بە بەرچاوەويە نيازى بە ليكدانەوھە نيە، ئەو ھەموو داھىنان و ئاميرە سەرسام
 ئاوەرانەى دونياى تەكنەلۆژياى ئەم سەردەمە. ئەوھسا بە بەرچاوەيە تۆ ناتوانى ئينكارى
 بكەيت، ئەوھە حەى عەلا سەلاتە:

بىحس و بىگوش و بىفكرت شويد

تا خطاب ارجعى را بشنويد

تا بە گفتم و گوئى بيدارى درى

تو زگفتم خواب بويى كى برى

ارجعى: ئامارەيە بۆ ئەم ئايەتە پيرۆزە [ارجعى الى ربك راضية مرضية].. بگەرپرۆھە بۆ

لاى خودا، لە ھەستە نەشياو گلاوھەكان بە دوور كەوھو روو بە حەقى تەعالا ھەنگاو بنى..

بەلاى سۆفيانەوھە، خودا لە ھەتاو ديارى ترە و رۆشتەرە

سير بيرونيست قول و فعل ما

سير باطن هست بالاي سما

حس خشكى دید كز خشكى بزاد

عيسى جان پای بر دریا نهاد

مهولانا و رازی نهی

گفتار و لیڈوان به هوی جهسته و به‌دهن و فکر و زمان و زاره‌وه ده‌کری و له‌دهم وه‌ده‌ردیت، وه شه و پیت و گفتاره به پی بیروپراو بوچوونی فکر و لیکنده‌وی زات و هه‌واو هه‌وه‌سی نه‌فسه‌وه و تراوه، باشه، خراپه، چاووپراوه، حیکمه‌ته، سایه‌ی ده‌رده‌سه‌ر و نه‌گبه‌تیه یان پروپووجه، شه‌ویه و شاردی تیئفکرینی خاونه‌که‌ی، جا بویه و باوه وه‌ده‌رکه‌وتنی نه‌فس و زات له ناستی کارو کرده‌ده‌دا شه بوخوی به‌هاتنه‌خواره‌وی نه‌فسی داده‌نریت.. وه به پیچه‌وانه‌شه‌وه دروسته..

رؤح بوخوی که هاتوته وجود پاک و خاوین و دوور بووه له ئالوده‌گی، وه حه‌زرتی عیسا نمونه‌ی یه‌کتایی و به ئەندازی خاوینی رۆح "مونه‌زه" بووه، بویه پی و تراوه "روح الله" وه به‌شی دووه‌می به‌یته که ناماژیه به‌م وته‌یه‌ی په‌یامبه‌ری خودا "محمد د.خ" "إن عیسی علیه السلام یقال انه مشی علی الماء، فقال، د.خ، لو ازداد یقیناً لمشی علی الهواء" هه‌ر له‌م رووه‌وه ده‌فه‌رموی:

موج خاکی وهم و فهم و فکر ماست

موج آبی محو و سکرست و فناست

محو: تیاچون له خوداو، بی ناگایی له چوار ته‌نیشت به‌رانبه‌ره‌که‌ی، هوشیاری و ناگاداریه وه شه دیاردیو له کهم چاوساقدا رووده‌دا که‌وا بتوانی له وه‌حده‌تی خودادا بگاته "فه‌نافیلا"

شکر: مه‌ستی و ناشوفته‌گی له‌زه‌ت به‌خش، رۆح له‌و حاله‌ته‌یدا له‌ش و ئەندام به‌گویی فکرو عه‌قل نا‌کاو سه‌رگه‌رمی دونیای باتن و شاراویه‌وه، شه‌وی هه‌ستی هه‌یه تو‌ریداوته لاوه، شه‌وه‌ش له‌گه‌ل مه‌ستی خواردنه‌وه‌ی ئەلکولدا جیاوازه، کحولیات هه‌رامه و ناپه‌سه‌نده، به‌لام مه‌ستی رۆحی له‌ دونیای ته‌سه‌وفدا عاله‌میکی به‌ریلاوه، مه‌ست له‌ عیشقی خودادا سه‌رسامه‌و دووره له‌ لیکنده‌وه‌ی هه‌یه و هانی.. شه‌وی شه‌وه‌ی تیا‌دایه‌ جگه له‌ زاتی حق نه‌ییت فکر له‌ هیچ ناکاته‌وه، نیازه بایه‌لۆژیه‌کان بالایه‌وه مه‌فاهیمیکی نیه، شه‌گه‌ر کۆشه‌یه‌ک له‌ هه‌ره‌گه‌وره‌یی مه‌عشوقی بو‌ ده‌رکه‌وتوو‌ییت، وه شه‌گه‌ر شه‌و دیدارانه دووباره و چند باره بیته‌وه خو بگریته شه‌و دیدارانه‌وه عاشق به‌رگه ده‌گری، وه شه‌و حاله‌ته سو‌فیان پی‌ی ده‌لین "صحو بعد المحو"

ئه‌بولقاسمی قشیری له‌م رووه‌وه ده‌لیت:

"الصحو رجوع الى الاحساس بعد الغيبة"

هۆشيارى دواى مه حوبون گه پانه وهيه بو ههست و شعور..

وه عهلى كورى عوسمانى هجوبرى، وتويه تى:

"هۆشيارى يانى به دهست هينانى مه بهست، وه سوكر ريبازى بايه زىدى بسطاميه.."

شه پۆل به بيج جولانه وهى "با" و توفان روونادا، به ته ئكيد بيروراى دهرونه وا "موحو وه

سوكر و فهنا" به وجود ديتى وه به وه وتراوه "شه پۆلى ئاوى"

مه ولانا ده فهرموى:

تا درين سكرى از آن سكرى تو دور

تا ازين مستى از آن جامى نفور

له دونياو نه حوالى مه له كوتدا نه كراوه نه گونجاوه "بانىك و دوو ههوا" ناكرى له يه ك

ساتدا دوو حاله تت هه بى و سهر گهرمى ههر دوو كيان بيت، ههم دونيايى ههم روحي و

مه له كوتى، مادام سهر گهرمى دوور نه ندازه كانى مه رجه كانى ژيانى، ناتوانى په نجه له

هه له فهى زه رافه ته كانى دونيايى مه له كوتى دا بى..

مه ستى له گه ل حال و نه حوالى دونيايى مادى گه راييدا نه وانهى روو به دونيايى مه ستى و

شه يدايى دهرون، ده بى هۆشيارانه رازى دل پيارين و ده رگاي ههسته كانى تر داخه ن

گفت و گوى ظاهر آمد چون غبار

مدتى خاموش خو كن هوش دار

خاموشى: بى دهنگى و سكوت و خاموشى

وتى، وتى، يا گوى گرتن له بريك باس وه ك تو زو گه رد يكه بنيشيته سهر رووى

ئاوينه وه، وه نه و وتوو پترانه ده بنه هوى فهراموشى يا وه لاوه خستنى ريگه و ريبازو كارو

كرده وهى مه له كوتيه وه، وه ورده ورده چۆن ئاوينه ژهنگ هه ل ديتى، ئاوا چاو و ديدهى

ههست پيكردن كو پتر ده بنه وه.

ديسانه وه مه ولانا نه وسا گه پراوه ته وه سهر ريبازى "فهنا فيلايى" و له گه ل خويدا په يمان

تازه ده كاته وه وه ده فهرموى..

ما چو چنگيم و تو زخمه مى زنى

زارى از ما نه تو زارى مى كنى

ما چو ناییم و نوا در ما ز تست
ما چو کوهیم و صدا در ما ز تست
ما چو شطرنجیم اندر برد و مات
برد و مات ما ز تست ای خوش صفات

وهسف و لیکندهوهی "فنا" یه کیکه له مهرجه کانی خودی فنا، مروفت و روچی مروفت کارو کردهوهی خودایه هر نه بیت نیمه ی باورداران لامان وایه خودا یه که مه خودا سهرتایه، خودا پایان و سهرته نجامه، بوون و نه بوون و ناکام و سهرته نجام به بی فهرمانی خودا ناکری، مروفت جگه له وجودی بایه لوژی نیازی به لاواندنهوهی ههسته کانیه تی، بوی ده کوشی، به دهستی بهینیت، بریک بو ودهسته نیانی، نه خودا دناسی و نه پیریشی له وژدان و رهوش و مافی خه لگی تر ده کاته وه، بریکی تریش هینده له ناو دهریای بی سنوری په روهردگارا نغرون، خو یان و هه وهس و ناره زووه کانیان له بییرچوه ته وه، له بهرانه بردا خودا شه وکه سانه ی له نیر ناکاو به سرودیکی یه زدانی دهیان لایینتته وه و روژ به روژ پله و پایه ی زانین و مه عریفه تی روچی پی نیشان ددها وه له ناو شه وکه سانه یدا دیسان پله و پایه ی جو راجور هیه به بریک ده گنه مه رته به ی تیا چون له ناو وجودی خودا "فنا فیلا" .. له ویرا په پره و ته وای توانا و کارو کردهوهی وه ک که سیکی زیندوی ناسایی نیه و وه ک شه ویش بییر ناکاته وه و نیازه بایه لوژی به کانیس توپ داو هته لاه وه ... مهولانا بو رونکردنهوهی شه و مه بهسته شه و هسا باس له نامیری موسیقا وه ک چه نگ و نه ی و پیاری سواره و پیاده و شه تره نج ده کات.

په پره و که پا دهناته سهر ریچکه ی دونیای "سلوک" تیکه له یه که له بیرو پای جو راجور، جوان و ناشیرین، پاک و ناپاک، شیوا نه شیوا، به لام هیچ یه ک له وانه دهق به ستو نین و په یوهسته له گو رانکاریدان، وه به رینمایی و چاوسا قی پیره که ی، چاوسا که ی ده توانی له قوناغیکه وه بگو یزیتته وه قوناغیکه ی تر نیتر ورده ورده په پره و به گو یزی ته قه لادو مواجه ده ت خوی وه به چاوسا قی پیره که ی روژ به روژ به ریگه یه یدا دهر و تا له باری دهر و نیه وه نارام ده گری و له ناسایشیکی دهر و نیدا روژ گاری به سهر دها و ده گاته پله و پایه ی به رزترو بالاتر

نقش باشد پیش نقاش و قلم
عاجز و بسته چو کودک در شکم

پيش قدرت خلق جمله بارگه
 عاجزان چون پيش سوزن کارگه
 گاه نقشش دیو و گه آدم کند
 گاه نقشش شادی و گه غم کند
 دست نه تا دست جنباند به دفع
 نطق نه تا دم زند در ضر و نفع

بارگه: باره گا، ئەو جینگه و شوینه گه ورهیه کهوا گه ورهه کان خه لکیان تیا دیوه یا ددهی، به لام ئەم وشهیه به لای مهولاناوه مهجازیه، به مانای خه لک و خوایه، سهرتاسه ری ئەم دونیایه. له وه ده چی مهولانا له جۆیهی وشه ی "حضرت" به کاری بردویی، له ته عبیرو وشه و واژهی فهرهنگی ته سه وفدا به واتای هه ریه ک له پله کان و مه رته به ی وجوده [الحضرات الخمسه الالهية]

کارگه: کارگهیه، ئەو جینگه و شوینی کاری تیا ده کریت، کاری پیشه سازی، یان قالی چینین. یا هه رکاریکی عه زه لی له ئاکامی جولانه وهی ده ست و پا بیته کایه وه، وه ک کارو کرده وهی جۆلاکانی ئەوسا و ئیستاش..

مهولانا مروّف ده شو به یئیتته نه خش و نیگاری سه ر کاغه ز، یان تورمه و سورمه سازی سه ر پارچه و قوماش، که چۆن نه خش و نیگار له ئاکامی ده رزی سوژن شکل و شه مایل به پیدا ده کا، سا ئە گه ر جوان و ریک و پیک بی یا به پیچه وانه وه، له هه ردوو حاله تدا ئەوه ئاکامی کارو کرده وهی نه قاشه که یه تابلۆ که تاوانی نیه [لیردها به نده بیر له به حسه دوورو درپژه که ی "موخه یه رو موسه یه ر ده که مه وه"] مهولانا له و چوار به یته دا لایه نگیری "موسه یه ر" بوون ده کا و ده لیت: له میژدا بریار له سه ر ئەو قالب و چوارگۆشه و رهنگ و شکل و شیوه و شه مایله دراوه.. که واته جوانی یا ناشیرینی کارو کرده وهی چاک و خراو له ئەزه له وه بریاری له سه ر دراوه، بۆیه روو به و دۆل و ده ربه ند و رینگا و ریچکه یه ورده ورده ده که ویتته ری و سه رته نجام فه رمان به ره و وای بو نووسراوه.. یا ده لیت:

تو ز قرآن بازخوان تفسیر بیت
 گفّت ایزد ما رمیت اذ رمیت

ئاماژیه بو ئەم ئایه ته پیروژه که ده فه رموی:

"و ما رمیت إذ رمیت ولكن الله رمی"

شیعه و ئه شعریه کان ده لئین.. تیرهاوژژتن یا خو ل پرژان له حهقیقه تدا کاری په یامبهری
خودا بووه [د.خ] وه له بهر ئه وهی خودا کاره که ی به لاره په سه ند بووه، وه ئه و کاره به
کرده وهی که خودایی داده نه ن، بویه ئه شعریه کان ته وای کار و کرده وهی به نده کانی خودا
به کاری په روه ردگار داده نین به م شیویه به شهر ئامیره بو جی به جیکردنی فه رامینی خودایه
ئه وهی لئی ده وه شیته وه به فه رمانی په روه ردگار و خودی ئه و وسیله یه و به س، وه "سالک"
خوی له وجودی خودادا ده بینیته وه، راسته کاره که ئه و کردویه تی به لام به فه رمانی خودا
بووه:

دیسان مهولانا هه ر له م رووه وه فه رمویه تی:

زاری ما شد دلیل اضطرار

خجلت ما شد دلیل اختیار

گر نبودی اختیار این شرم چیست

وین دریغ و خجلت و آرم چیست

زجر شاگردان و استادان چراست

خاطر از تدبیرها گردان چراست

دیسانه وه ئامازه یه بو "موخه یه رو موسه یه ر" ئه لبه ته ئه م باسه باسیکی دوورو درژی
فهلسه فیه، وه له مه سنه ویدا له م رووه وه له شه ست و پینج لاره باسی کردووه په نجه ی
خستوه ته سه ر، به نوره ده میک "موخه یه ر" بوون زال ده کاته سه ر "موسه یه ر" بووندا.. وه وا
دیاره که وا بیروپرای به یه کجاری "موسه یه ر" بوون په سه ند ناکا و له باره ی فهلسه فیه وه ره دی
ده کاته وه، وه له بریک حاله تدا "موخه یه ر" بوونی به لاره په سه ند ترو شیاوتر دیته به رچا و..
ئهمه ش ده گه ریته وه بو ئه وه که وا به شهر دوولایه نه دوو رووباری خرؤشاهه له یه ک که سدا،
بیروپرای روحانیه ت و کارو کرده وهی خودایی وه کاروباری عه مه لی که سه که یه، که له
ژیاندا ده یکا چ له بی چاره ییدا یا به پنی نیاز و هه وه س، ئه و ته رازووه به پنی که یل و
کیشانه که که هه ردوو لایه نه دیته کیشانه و ته رازو، له دونیای ته سه وفدا به [جهبری
محمود] ناو ده بریت، وه "جهبری مه زموم" که بیرپرای کو مه لئی "جه بریه" کانه، که
په یه وهی "جمع کوری سه فوان" بونه

مهولانا دهليل دینیتتهوه که مرؤف بهرانبهه هیز و توانای تهواو نهبوی خودا به هیچ دهژمیزدریت، شهوش راسته مرؤف وا خولقاوه تا توش نهبی و نهکوهیتته تههلوکوهه ههلدیرهوه کهمتر پهنا دهباته خوا، کهواته پارانهوهو زاری و گریان له ناچاریه نهک ئیختیاری، وه ههروهها ههستی پهشیمانی دهبراهی کاریک کردهویه کابرا کردویهتی کهوايه ههست بهو تاوانهی دهکات وا کردویهتی، وه پهشیمانی دهبراهی کاری خه لکانیکی تر مه فهومیکی نیه، سهزهشتی ماموستا له قوتابی شهوه کاریکی ئیختیاریه.. له (مهنتیق ولتهیری) عهتاری نهیشاپوریدا هاتوه:

کفر کافر را و دین دیندار را

ذره دردیت دل عطارا

دهردی ناشوفتهگی و بی قهراری بهلای سو فیانهوه به کلیلی دهروازهکان دهژمیزدریت چونکه بی قهراری ههست به نیازه به حاجهته، بهو شتهی شهوی خستوته خولیايهوه وهتا شه نیازه بهره نهسینی لهش و مهوجودیهت نایهته هه شوکه و ههیهجان و ناتوانی بهرهو کوچه و کولانی شهیدایی ههنگاو بنی، وه شه نیازه تا به هیزتر دهیت، مهولانا شه نیازه و دارایه بو نیشانهی مهعریفهت و پهنگ خواردنهوهی دهرد و نازارهکان دهزانی و لای وایه له هوشیاری و پی زانینا وا پهیشانه مهولانا دهفهرموی:

تا به زیر چرخ ناری چون حطب

من نسوزم در عنا و در عطب

چرخ ناری: له میژدا وا باوهر بووه له بازنهی دهرهوهی جازیبهی زهوییهوه چوار تهنیشث ناگره.

عنا: رهنج و دهرده سهرو بو نوهات

پهلوی عیسی نشینم بعد ازین

بر فراز آسمان چارمین

له ئاینی کریستیانی و ئیسلامدا باوهر بهویه که عیسا بو ئاسمان هه لکیشراوه، شه بویه کری عهتیق کوری محمد سورتابادی [مردوی ۴۹۴ کۆچی] لای وایه له نهومی چوارهمی ههوت نهومه کهی ئاسمانه، وه شه باوهره له کتای "قصص الانبیاء" دا هاتوه، یا له دیوانی سهنایی وه ههروهها له دیوانی خاقانی دا لایان وایه له ئاسمانی سیههمدایه

مهولانا و رازی نهی

بهلام زۆربهی چاوساقان لایان وایه له نهۆمی دووههمدایه، برێکی تر لایان وایه، ههوارگهی عیسا له دامینی عهرشی خودادایه، وه "تیبولعهرهبی" لای وایه عیسا له نهۆمی دووههمدایه. نهۆمی چوارهم له لایهن وهزیره کافره که وه دهست نیشان کراوه وه مهولانا لهو رووهوه ورده کاری نه کردوهو پهی به حهقیقهت نه بردوه.

یا دهلیت:

چون خدا اندر نیاید در عیان

نایب حق اند این پیغامبران

له ئاینه کاندایه مه بهستی سه ره کی په ره ورد گاره وه له ته سه وفدا تیکۆشانه بو نزیك بوونه وه له خودا، وه خودا نه له شیوه دا وه نه له جینگه دا نه ده بینریت و نه دهست نیشان ده کریت. خودا له هه موو جینگایه کدایه، به لام ره فتار و کرداری خودا ته له بی له برێک پیران و چاوساقاندا نمایانه شه گهرچی و ناو و سیفه تی خودایی له سه رتاسه ری شه رکه کانی وجودا هه یه وه ده رکه وتوووه.. به لام شه و نایبه ی که نوینه ری خودایه وه "سالک" ده بی فه رمان به ری بی ت.

داستانی شاه و جوله که که که چون دهیویست ئاینی عیسا له ناو بهریت

ئه م داستانه له راستیدا داستانی "یارانی ئخدود"، که له قورتانی پیرۆزدا له سورتهی "البروج" دا هاتوو، وه به سه س شه لیک درا وه ته وه، برێک ده لێن شه وانه خه لکانیکی ژێر ده ستی شاکانی په پیره ی ئاینی زه رده شت بوونه "مه جوسی" و له فه رمانی شایان یاخی بوونه و شه ویش شه وانه ی خسته وته نیو خه رمانی ئاگره وه، وه له شانامه ی فیره وه سیدا داستانی "سیاوهش و سودابه" هه مان به زمه، دووهه م، گوايه شه و پاشایه بت په رست بووه وه یارانی "ئخدود" خوا په رست و باوهر دار بوونه، سه هه م گوايه شه و شایه یه هودی بووه و په پیره وانی هه زه رته ی عیسا ی تو پر دا وه ته نیو ئاگره وه، به گوێره ی گه پرا نه وه ی "ثعلبی" شه و رو دا وه له ولاتی یه مه ن دا رویدا وه، شا یه هۆدیه که ناوی [یوسف] و نازناوی "ذونواس" و به دوا هه مین شاکانی زنجیره ده سه لاتی "حمیه ر" ده ژمیر دریت. وه له شکر ی هه به شه که په پیره ی ئاینی مه سیحی بووه په لاماری یه مه ن ده دن و شه و لاته دا گیر ده که ن، شه گه ر وابه سوتانی

په پړهوانی مه سیخ له گهل سهره تاي ئیسلامدا ماوهیه کی زوریان له نیواندا نیه، مه ولانا تاماژه به داستانی سیهم ده کا و نهختیک داستانی دووهه میشی تیکهل کردووه. وه باس له بت په رستی ئه و شایه ده کا. مه بهستی مه ولانا له داستانه ییدا، برین و کوشتن و زور و زولم و ناتوانی بۆ هه میسه ییمانداران و په پړهوانی بیر و باوهر ببه زینیت، ئه وه بوو ئه و شایه سهرئه نجام سهرنگون کراو تهخت و بهختی له ناوبرا، ههروهک له داستانی وهزیری درؤزندا فیل و دووهه کی نانه وهش نهیتوانی زال بیت به سهر حهق و حهقیقهت و نیماندا، وه مه ولانا به شیوهیه کی شیرین و ناسک و ژیرییری لیی ددهوی که مندالیک له ناو گری ئاگردا ددهوتینن و دایکی بی ددهسلاتانه ته ماشاکه ری ئه و دهبج، خالی دووهم، شا که چۆن له گهل ئاگردا ددهوین ئیتر په روهردگار سهرچاوهی ئاوی شیرینی له یهک جوی کردوئوه وه کاری چاک و خراب هه ریبه که یان بسینی خوی هه یه، لیردها مه ولانا تاماژه به و ته یه کی خودا دهکات که له قورئاندا هاتووه: [أورثنا الكتاب]

بۆ له مه ولای ئه م دریا پان و پوره، نیازم به که شتی په ییدا کردووه، ئه گینا له و دریا پر له شه پؤل و کهف چرینه ییدا.. ناگه مه لیوار و که نارو قهراخ.. چی بکه م؟ سه ریکه و هیناومه و نایگه پرینمه وه یا سه ری له سه ر داده نیم و له نیو شه پوله بی ئامانه کانی ده ریای مه ولانادا نغرو دهبم و بی ناوونیشان دهبه خوراکی ماسی و جانه وهرانی دریا، یا به نیازم که شتی شروله که م بگه یه نمه که نار.. خوانه کا هینده له خوم بایی بيم، لام وابج به لی منیش له و دریا بی ئامانه دا گه یشتومه ته که نار، به لی گه یشتمه که نار به لام نه ک که ناری مه ولانا.. ئه و و دریا که ی هینده به ربلاوه که ناریک له گور دانیه. بویه دهسته پاچانه کوشام تا نغرو نه بوومه و نه خنکاوم، خوم بگه یه نمه که ناری خوم و بلیم.. چی بکه م، هه ر ئه وه ندم له وزدا بوو، هه ر ئه وه ندم توانی.. ئه وه ی ته واوه.. هه ر خوایه، ئه گه ر بته وی و بتوانی دهرباره ی مه ولانا کانیای زه لالی مه ولانا و رووباره کانی، دهریاچه کانی، دهریاکان و ئوقیانوسه کانی مه ولانا بنوسی، ساله ها ده خایه نیت و ناگه یته قه ناعه تیکی سه د له سه د، به لی ئه وه یه مه ولانا، تا له مه ولانا ورد بیته وه، شتی تازتر و عالمی تازه و نه بینراو ده که ویته بهرچاوت، لام وانیه تاکه که سیک بتوانی به شیوهیه کی گشتی بتوانی مه ولانا له چوارچیوه بنا بلی، به لی مه ولانا ئه مه یه.. رهنگه رۆژیک له رۆژان ئه نجومه نیکی گه وره و به ربلاو له چاوساقانی هوشیار و ئاگاداری مه ولانا له ئاستی

مهولانا و رازی نهی

نیوده‌وله‌تیدا به‌توانایه‌کی به‌ربلاوی مادی و زانستی پینک بهینریت و بانگه‌وازی بو بکریت و کوشه‌و و بوچوونه‌کانی دابه‌ش بکریتته‌سهر لیزانانی مهولانا بناسدا.. ته‌قللاکه‌م له‌هیچ باشتره، ههر نه‌ییت لای رو‌شنبیران ده‌چهرخینمه‌لای ئەو توفانه‌بیی ئامانه‌وه‌و به‌زمانی دایکم برپیک له‌تینفکرینه‌کانی ده‌خمه‌به‌ر ده‌ستیان و رهنگه‌له‌پاشه‌روژدا که‌سانیک په‌یدابن و له‌من باشتر و له‌من به‌ربلاوتر بکه‌ونه‌خولیا‌ی مهولانا و رازه‌کانی مهولانا‌وه.. له‌م به‌شه‌یدا، ده‌کوشم به‌گوپری توانا ده‌باره‌ی په‌یوه‌ندی رو‌حی نیوان مهولانا و شه‌مسی ته‌بریزی بدویم، چون‌ئاشنایی مهولانا و شه‌مس به‌کوده‌تایه‌کی ده‌روونی ده‌زمیردیت له‌ده‌روونی مهولانا‌داو، ئیتر مهولانا ئەو مهولانای جارانه‌نه‌مابوو، پای نابوو ده‌ؤل و ده‌به‌ندیک ههر روژیک پای له‌گابه‌ردیکی عیرفان و ماوه‌رای ته‌بیعت هه‌لده‌که‌وت، خه‌لکه‌که‌ی ده‌رووبه‌ری سه‌ریان له‌و له‌بنه‌ماوه‌گوپینی مهولانایه‌سپ مابوو، ههرچی لیکیان ده‌دایه‌وه‌و ده‌یان هیناو ده‌یان برد تینه‌ده‌گه‌یشتن، پی نه‌ده‌گه‌یشتن، ئەو باله‌فره‌بوو بوو له‌قولایی ئاسماندا له‌شه‌قه‌ی بالی ده‌دا و ئاسمانی ته‌ی ده‌کرد، بنواره‌چی فه‌رموو:

شمس تبریزی بروحم چنگ زد

لاجرم در عشق گشتم ازغنون

شه‌مسی ته‌بریزی په‌نجه‌ی له‌روحم گیرکرد، کو‌تی له‌ملم ناو له‌دونیای عیشقدا

ئه‌سیری کردم نه‌مامی چیتا، ئەوه‌سا ده‌مبینی سورم له‌خوینا.. دیسان ده‌فه‌رموی:

تارهای چنگ را مانیم ما

چونک درسازیم زیر و بم زنیم

من ته‌لی تارم وا‌ده‌نگی لی وه‌ده‌ردیت، من بو‌خوم له‌قولایی ئاگره‌که‌دام وا‌شه‌یدایانه‌شیوه‌ن ده‌گیرم. له‌دیوانی شه‌مسدا، مهولانا کو‌شاوه‌ریتم و نه‌وای موسیقا بکاته‌هه‌وین و یه‌کینک له‌به‌لگه‌کانی دونیای شه‌یدایی، ئیمه‌ناتوانین له‌باسی شیعو موسیقا بگوزهریم و تنه‌ها له‌شه‌یدایی مهولانا بدوین، وه‌برپیکی زور له‌مورید و لیزانانی دونیای مهولاناش هه‌روایان کردوو، به‌تایبته‌ماموستای گه‌وره‌ی خوالیخو‌شبوو "عه‌لی ده‌شتی" له‌م رووه‌و به‌وردی دواوه‌ده‌لیت:

"راستی ئەو هه‌موو تیشک ئاوپزیه‌ی له‌قولایی ئاسمانه‌وه‌بی‌وه‌ستان ده‌گاته‌ئیمه، ئەوه له‌کوپوه‌دیت؟! ئەو بی‌بن و بی‌خی ئاسمانه، تینفکرینی خه‌یالاوی و باس و لیدوانیش

ناتوانی بگاته لیواره کهی.

زهمن.. ئەو موعادەلە نەزانراوە، بی سەرەتاو بیچ پایانه هیندە لوس و تەوارە هیچ عەقل و ئەندیشەیه ک ناتوانی لە قالب و چوارچیۆدی دابنێ و عەقڵی ئیمە ی بەشەری بیچ چارەو ناتەوان لە تاریکی سەرسام ئاوەردا گێژ و وێژ کردووہ.. ئەو چیبە؟! ئەو خالە درەخشانانە ی لە تاریکی شەوا لە روانگەو دیدە ی ئەم و ئەوا دەدرەخشینەوہ دەلیی تەلقرمە ی سەریارچە ی ترمە ی شینن و دەدرەخشینەوہ، هەر یە کە لەوانە هەتاویکی سوتینەری زەبەلاحن، وە هەرچەندە زانستی مەرۆف بەربلاوتر بی، بەو ئەندازە یە ئەو کەونە بیچ سنورەش بەربلاوتر دەبی، ئەو ئەستیرانە نە سەرەتایان هەبووہ نە پایان، بە پێی زەمان و جیگە هەبوونە و دەشمینن تا ئەبەد.. راستی ئەو ئەستیرە داخ و سوتینەرانە شەوانە ئاسمانی ئەم تۆبە خۆلاویە ی لای ئیمەیان رازاندۆتەوہ.. بۆچی هاتونەو بۆکوێ دەرۆن و بۆچی راوەستان؟ کە ی دەکوژینەوہ؟ بۆ وا رۆشنن؟ کە کوژانەوہ جی جینگیریان دەبی؟.. ئیمە ی مەرۆف لەم هەموو تاریکستانە ی دەوری داوین، چۆن دەتوانین خۆ دەرباز بکەین؟.. بەراستی ئیمە ی مەرۆف سەیرین لە زۆر لاوہ گەوانە تیدەفکرین، ئە گەر ورد بینەوہ بەو توانای لیکدانەوہمانەوہ، کە چەندە بین کورت و کەم مەوداوە هەناسە تەنگین کاتیک بیر لە مەتەلی هەلنەهینراوی کەون و وجود دەکەینەوہ، بەراستی هەتاوہ کو بیڕلیکردنەوہشی سامناکە و ترسینەرە.. زانستی ئیمە ی مەرۆف دەستەپاچانە و لە رمل لیدانە فری بەسەر ئەولای نەزانراوەکانەوہ نیەو بە وشە ی "رەنگە" بەخۆمانی دەسەلمینین و خۆ دەخەلا فینین، سەیر لەوہدایە تا پلەو پایە ی زانست و مەعریفەت بەربلاوتر بی، کەم و زۆر نەزانراوەکان نیو روخسار خۆ دەردەخەن و دەبنە مایە ی سەرسامی و گێژو وێژی زانیاران و چاوساقانی کەونی بیچ جلەوہەسون راوەستاو.. من لێرەدا پرسباریک لە خۆم دەکەم.. ئایا رۆح و رەوانی سەریکشی دەستەمو ی ژان و ئیشی مەولانا دووچاوی سەرسامی و واق و پیمان نەبووہ؟

لەو رووہە ئوستاد خوالیخۆشبو "عەلی دەشتی" دەلیت:

"هەردەم لە دیوانی شەمس ی تەبریزیدا روو بە رووی مەولانا دەبمەوہ.. گێژو وێژی و سەرسامیە کی وا دامدەگر ی پەریشان حال دەکەومە پرسبار.. مەولانا چی دەوی؟ بەدوای چیدا عەودالە؟ دیەو ی چی بلی؟ هەستی بەچی کردووہ؟ ئەم بگەرە بەردە پر لە زریانە لە چی تۆفانیکەوہ هەلیکردووہ؟ وا تەنورە دەبەستی و وجود لول دەدا.."

دهشتی دیسان له م رووه دهلیت..

"شهویک گویم له ناله و نهوای تهلی تار بوو، ژبی تار شیوهنی دهگیرا، که وتبووه دۆل و دهریبه ند و سهرای شیعهروه شیعیکی وا زمان و پیت وشه و واژه دهسته پاچه له ئاستیدا رچاو بوون و عهقل و هۆش جهلهوی دابووه دهست رۆحی تیژ بالی ئاسمان تهی که رهوه.. ههستم دهسته مویانه که وته ژیر رهشمالی خهویکی قورسه وه.. موسیقا گهردهلول ئاسا فراندمی، بردمی و بردمی، گهیشتمه ههوارگهی ئهستییه کان ریچکهی ئه به دیه تی تهواو نه بۆم هه لگرت مهستی چوار ته نیشتی رهنگاو رهنگ بوو بووم، ئارهزو خاکیه کانم له له شمدا بهستویان، رۆحم بوو بووه موشه کیکی یهزدانی تیژی تیژ دهرۆیشتم، ههزاره هاو ملیونه ها دیمه نی سه رسام ئاوه ری پر له رازم ددهی و نه ده گهیشتم و پپی نه ده گهیشتم، ههستم کرد بووم به خالیکی موته له قیهت و هه تاهه تاییی من له که ولم به دهر چو بووم، له هه تاهه تاییدا تیا چو بووم.."

مرۆف له ژییانی ئاساییدا توانای هه لسه نگاندن و به راوردی شه پۆله کانی مهستی و نه شهی زاتی خوئی پپی نا کرئی، زۆر دیمه ن و رووداو ده بیئریت و بینهر دهسته پاچه یه له وه سف و هه لسه نگانندی "عهقل" جاره و بار سه ری ته عزیزم و نه وازش له ئاستی برپیک له رووداو و دیمه نه کان گیروویژانه دا دهنوینیته وه و هیچی پپی نا کرئی هیچی پپی ناوتری، ده ستگای ههسته فه رمانبه ره کانی مرۆف که ره والانه له کار ده که ون، ئه وان بۆ ئاسمانی ئیزه دی و رۆحانیهت نه خولقاون، ئه و ئه لف و با و زمانه ی نازانن، ئه گهر لییان پرسی چیت دی؟ چیت بیست؟ چیت چیژا، هه ستت به چی کرد؟ هیچیان پپی ناوتری.. ئه وه رۆحی بیج مه ودا و سنوری مه ولانایه. له و ئاسمانه رهنگاو رهنگه ییدا ئه ستیره ئاسا له فرین و په روازدایه، له وردبوونه وه له رهنگاو رهنگ بوونی دوور ئه ندازه و رازدایه..

تو هنوز ناپیدی ز جمال خود چه دیدی

سحری چو آفتابی ز درون خود برآیی

من لام وایه، شیعر به شیکه له زانست و حیکمه تی جادو له میژا عاره ب وتویه تی [لکل شاعر شیطان] یا وتراوه [شیطان الشعر] هه موو شاعیریک چاوساقیکی ئه هریمه نی له پشتیوهی و هه رشاعیریک سه رکه وتن و دهرکه وتنی ده که ویتته مه زاجی ئه و ئه هریمه نه وه.. شیعر جاره و بار توانای ده واو دهرمانی تیا دایه و به وشه و واژه ی پر له رازو ئه فسون ژان و

ژیان دهلاوینیتهوه، نهوی بو نههات و ناتهواوی و ناشیرینی و نهشیواوی ههیه دهشاریتتهوه و دهیته هان و بهردهوامی زیندهگی و بهرگهگرتن، شیعره ههویتهی بهردهوامی مملانی و تامولی ههلهت و ههلدیرگای بهسهراهاته.. با شهوش بلین، شاعر تا شاعر ههیه، ههموو ههلهستیک تینویتهی ناشکینی، مرؤف ماندووه، مرؤف تینووه، مرؤف دهسته موی خهیا و ئارهزووه کانیتهی، شاعر دهتوانی له چرکویه کدا گوئگره کهی له خوی دووربخاتهوه، دهردهو بازاره کانی لهبیر بباتهوهو جووتی بالی پی بهخش و له کهولی بهیتهیه دهرهوهو بیخاته سه رچیکهی خهیا لکی تهفسوناوی. مهولانا، له ئاوا چوار ته نیشتیکا کات و ساتی دهرده سه و بویه گهیشتهوه مه دارو مۆلگهی بازنهی تهستیره کان دیوانی شه مسی تهبری خوی له خویدا کۆمه لگایه کی ئاسمانیه، فهزایه کی پر له تهواو نه بووی وژدانیه، خوانیکی رۆحیه، سهرو کارت له گهل گیانله بهرانی ئاسمانیاده، شهوش جیگای سه رسامه، مهنگی و بی دهنگی گیزانهیه..

شهوه دهلیل، شهوه چاوساق و ریچکه هه لگره، روو به کۆشه و شهولا و شهولای ئاسمانی بی لیوار که نار، لهو ئاسمانه بی بن و بیخیدا ئاههنگ و نهوایه کی خودایت دیتته گوی، شهوهی مهولانا دایرشتهوه پی گهیشتهوه، له دیوانی شاعیرانی دیکه دا نه ههیهو نه دهیبری.. وا زانراوه مهولانا به دهوری گولتهیه که وه له سه ره نهواو ئاههنگی موسیقا چه رخاوهو چه رخاوهو شیعری به دهما هاتووه، زانای به توانا "فروزانه ره" له کتاوی بیرهوه ری مهولانا دا دهلیت:

"مهولانا ئاشنایه کی تهواوی له موسیقادا هه بووه و بو خوی تار لیژانانه دهژهند. وه هه ره شه ریتم و شهوزانی موسیقایه که بووته هوی پی زانیی کیشه شیعریه کان.. فروزانفه ره، هه روا لهو رووهوه بهردهوامه و دهلیت.. "۳۵۰۰" سی ههزار و پینج سه د غه زلی مهولانا له په نجاوی پینج کیش و په ردهی جوړا و جوړدا وتراوه، شه گینا شه ههموو ریتم و په ردهیه، شه دونیا ئاههنگ و به حرانه، شه ههموو گه رمی و سۆزی دهر وونه شه پۆل ئاسا له په سا چون له دهر وون و قولایی ته ندیشهی مهولانا وه دهرهاتووه؟" بنواره:

چنگ را در عشق او از بهر آن آموختم

کس نداند حالت من ناله من او کند

شهوه سا مهولانا په خهی خوی دته کینی و دهلی شهوهی من دهیلم.. من نیم.. شهوه وتهو

مهولانا و رازی نهی

نه‌ندیشه‌یه کی ناسمانیه، تو ماریکی وژدانیه، ئیزه‌دان په‌نجه مؤریان کردووه.. نه‌وهی ده‌لیت
دوای ناشنایی له‌گه‌ل شه‌مسی ته‌بریزیدا ئیتر ژیانی مهولانا سه‌روژیر بووه، له شه‌وانی
"سه‌مacedا" حال و نه‌حوالی په‌ریشانانه‌ی له ده‌بینرا، ده‌می شیعری ده‌وت، ده‌میک سه‌مای
ده‌کرد، تاویک په‌نای بو تاره‌کانی ده‌برد، تارونه‌وای شمشال و خرنگی ده‌ف بو‌یه
جو‌راجور بوونی به‌حر و په‌رده‌و نه‌وزانی شیعری هاوارای موسیقا و شاه‌نگه‌کان کردوه.

نور دل ما روی خوش تو

بال و پر ما خوی خوش تو

با من صنما دل یک دله کن

گر سر نهم آنکه گله کن

تو خدای خوبی تو صفات هوپی

تو یکی نباشی تو هزارتویی

نه‌و به‌یتانه له‌ده‌رو ده‌روازه‌یه کی شه‌یدایانه‌وه ده‌رچووه، به‌لام پرن له ریتم و وه‌زن و کیش
و نه‌ندازه‌کانی موسیقا و دونیای شاه‌نگی سه‌رمه‌ستانه و ریتمی نه‌وزان، ده‌فهرمو دیسان
بنواره:

دل من دل من دل من بر تو

رخ تو رخ تو رخ بافر تو

دم تو دم تو دم جان وش تو

می تو می تو می چون زر تو

صنما صنما اگر جان طلبی

بدهم بدهم به جان و سر تو

نه‌و هم‌موو دووباره کردنه‌وهی پر له کیش و وه‌زن، ریتمی موسیقایه، خراو تینه‌گی،
نه‌وه بو‌خوی هه‌له‌ی چاپ نیه، نه‌وه هاو شاه‌نگی ریتمه‌کانی موسیقایه، نه‌وه رازی
به‌قایه، مهولانا له بیابانی عیشقدا هم تینووه هم سه‌قایه.. له‌و بابه‌تانه‌ی زوره، فهرمو
ته‌ماشاکه:

حیلت رها کن عاشقا دیوانه شو دیوانه شو

و اندر دل آتش درآ پروانه شو پروانه شو

یا دهلیت:

ای هوس‌های دلم باری بیا رویی نما
ای مراد و حاصلم باری بیا رویی نما
از ره و منزل مگو دیگر مگو دیگر مگو
ای تو راه و منزلم باری بیا رویی نما

جاره‌وبار شیعی "موله‌مه‌ع" یش به کار بردووه، یا نایه‌تیکی قورثانی یا حه‌دییسی تیکه‌لاو کردووه:

باز آمدم باز آمدم هذا جنون العاشقین
باسوز و با ساز آمدم هذا جنون العاشقین
دیوانه ام دیوانه ام دردست عشق افسانه ام
در هر صدف دردانه ام هذا جنون العاشقین
عالم زمن پر، من تهی از کثرت و از آینه‌ی
که میتری نق منتی هذا جنون العاشقین

ئو به‌یتانه، هاوده‌نگ و هاو ریتم و هاو ئاوازی موسیقاییه، موزیک زانان په‌نا ده‌بهنه
بهر هاوده‌نگی ئامیره‌کان، وه یه‌ک ناواخنی ئامیره‌نه‌کان جاره‌وبار برپیک وشه‌یان له‌ددم
ده‌رده‌چی وه‌ک:

[رهم رهم رهم رهم رهم، یا، تن ته‌تن، تن ته‌تن، تن ته‌تن] ئیتر له‌و بابته‌تانه، مه‌ولانا وه‌ک
ماسترویه‌کی سیمفونیا رابه‌ری موزیک ژنه‌کانی کردووه و دنگ و ورد و شیعی مه‌وزون
و جۆلانه‌وه‌ی له‌ رۆحانیه‌تی رهنگ ئامیزی کردووه.. ئو جۆره شیعه مه‌وزونه پر له
کیشی موسیقاییه، حافزو سه‌عدیش له‌و بابته‌تانه کردووه، به‌لام جیاوازیه‌که له‌ وشه‌وشیوه‌ی
نوسینه‌که‌دایه، هه‌لبه‌سته‌کانی مه‌ولانا به‌و شیوه سوک و بیج دهریه‌ستیه‌ی یه‌شتا پرله
زه‌رافت و چنگ له‌ ناخی دل و دهریون گیر ده‌کا و فکرو ئه‌ندیشه‌ی به‌ربلاو دیل و ئه‌سیر
ده‌کا.. مه‌ولانا په‌ی به‌ گرنگی و جادورازی موزیک بردووه، زانیویه تا چ رادیه‌ک
خولقیته‌ره، بویه دوژمنان و نه‌یاره‌کانی به‌ داهینه‌رو "بدعت" سازیان داناه گواپه له‌ رده‌و
موعدله ناسراوه‌کان به‌ دهرچووه نفیرینی ره‌وشت و شیوه‌ی زینده‌گانیان کردووه.. ئه‌وانه
ناحه‌قیان نه‌بووه، ئه‌وه‌ی بیریان لی نه‌کردۆته‌وه موزیک و نه‌وای ساز و لاوانده‌وه‌ی شمشال

مهولانا و رازی نهی

و نهی و خرنگهی دهف و سهمای شهیدایانهی حال و نهحوالی ناسمانی بووه.. نهورۆکه به پینی زانست و چاوساقانی دهرووناسان موزیک وهک دهواو دهرمان بهکار دهبریت. بۆ بریک له گۆشهو کهناری دهروون، له ناینی میللهته جوراجۆرهکاندا ههتاوهکو مهلحهمهو ههنگامهی رهگهزهکان، میتولوژیهکان [مههابهارتا، ئۆدیسسه و نهلیازه و شانامه] دونیای موزیک پیگه و جیگهی خۆی ههیه و دهست نیشانکراوه..

مۆزیک و دونیای موسیقا گرنگی خۆی له دهست نهداوه بهلکو جیگه و شوینیکی بهربلاوتری له عهقلی مرۆفی نهمرۆدا داگیرکردوه، نهوهسا له پهسا پهنجه زیرینهکانی دونیای موزیک نهک سال، رۆژ نیه شتیکی تازه نهخولقینن من ناگهڕیمهوه بۆ سهردهمی بهتھووشن، که چۆن توانی له تاریکستاندا بزبسک و بروسکهی واگردار بخولقییت، نهک ژوررهکهی زۆر له کۆشهی جیهان رۆشنکاتهوه، به تهئکید و دلنیاپیهوه دهیلیم، موزیک رۆشنبیرییه، جارهبار زمان دهربارهی دهربرین دهسته پاچهیه، له کاتیکی موسیقا کۆشهو کهناری ناو تاریکی دهروونمان رۆشن دهکاتهوهو ههستهکانمان له ناو تاریکی دهروونماندا رۆشن دهکاتهوهو ههستهکانمان دینیته جولهو ههشوکه، تا به ئیستا کهس نهیتوانیوه نهو رازه نهینییه، نهو پهیوهنده سحرنامیزهی نیوان ههستی نوستوی مرۆف و نهوای موسیقا روونکاتهوه رهنگه نهوه رازیکی بی بۆ فرین، له سنورهوه بۆ بی سنوری، له مادیاتهوه بۆ مهعنهویات، له کهولی خۆ وهدرچون بۆ ناسمانی بی بن و بیخ، له دیوانی شهمس تهبریزیدا، بهوردی مهولانا پهنجهی خستهوته سهری، ههم خۆی و ههم خهلکی پی دهلاوینیتهوه، لاواندنهوهیهکی رازدارو شاری بهخش شادیهکی پر له ناسکی و خۆ به دهستهوهدان..

دیوانی شهمس، پر له جوانی و خرۆشان، پر له جولان، دهریاپیهکی شهپولداره، خۆ دویننه، کهف چهڕینه ههموو رهنگه، پر له یاھو و ههروا دهنگه، سهوزه، شینه بهنهوشیه دهریای دیوانی شهمس، سۆزه، نهوازشه، پر له دهرده، ئاوینهیهکی ساف و پیگهرده، مانگ و نهستیژهکان خویان تیا دهبیننهوه، دیوانی شهمس دیوانیکی شیعی نیه، تۆفانیکی ههلکردوه، مهولانا لهو دیوانهیدا شیعی نهوتوه، وتهکانی نالهو نزای ههستیکی شهیدایه بۆیه دهلیت:

همه جوشم، همه موجم سر دریای تو دارم

لیم گه پین یه ک پارچه جوښ و خرؤشم، دونیایه ک شه پؤلی سهرکیشم، من رازی
 ده ریا و ئوقیانوسی تو له دل و دهروونمدایه، مه ولانا فره گرنگی نه داووته قافیه و کیشی
 شاعر، ئه وه هرچنده سولتانی شیعری له بهرانبه ردا راوه ستایه، له تو فابی نه زمی مؤسیقا
 و نه واکاندا با برده له و گرده نشینه، ئه وه به دوا ی قافیه دا نه گه راوه، ئه وه قافیه یه ک به دوا ی
 یه کدا ناده ن له درگای و ده رونه ماله وه، بر پیک جار قافیه ی لی یاخی ده بی
 که مته رخه مانه ده لیت:

قافیه و مغلطه را گو همه سیلاب ببر
 پوست بود پوست بود درخور مغز شعرا
 قافیه و مغلطه را گو همه سیلاب ببر
 پوست بود پوست بود درخور مغز شعرا
 ئه وه سا له دهستی قافیه هاتوته سکالا و گازانده و ناره زایی:
 من خمش کردم ای خدا لیکن
 بی من از خان من فغان آمد

خودایه چی بکه م، ئه وه سا بی دهنگم، بی ئیرادم، که چی بی من له به سا ناشوفته گی
 له ده مم و ده در دیت..

به راستی مه ولانا سهیره،! خو مه هه موان ده توانن خو یان له بیرو پای مه ولانا دا بدو زنه وه،
 تو کاتیک گوزهرت ده که ویتته ولاتیک، ده قهریک که له ژیاندا نه تدیوه، که چی لی نامو
 تیت، لاتوایه ئه ویت دیوه، یا کوشه یه ک له بوون و وجودت له وه ده قهره دیدایه، نازانی له خه ودا
 ئه ویت دیوه، له خایالا گوزهرت به وی که وتووه، وه ک وای ئه وی له پیست و که ولی
 تو دایه، له میژدا له ویدا بوویت، ئه و چرکه بیر کردنه وه و له که ول و ده رهاتنه وه ک "فیدار و
 په رکه ماوی" له خو بی ناگا ده بی و ده رویتته دونیایه کی تره وه، په ره ی یه که می مه سنه وی
 ناوا حاله تیک ده به خشیتته خوینره که ی و به ره و ئیقلمی نامو نه زانراوت ده با.. مه ولانا
 زورتر به مه سنهویه ناسراوه و ده ناسریت مه سنه وی کتایکی وانه ییه، مه ولانا له پیریدا
 نووسیویه تیه وه، ئه ویش له سهر داوای "خوسامه دینی چه له بی" په ره له مهرگ و له ژیان و
 قورنان، لیکدانه وه، هه دیس، حیکمه ت، ته سه وف، فه لسه فه، چیرۆک، وته ی پیشینان، ئیتر
 ته رو وشکی تیا دایه، وه ک له ئایه تی قورناتی پیروژدا هاتووه:
 لا رطب و لا یابس إلا فی کتاب مبین

مهولانا و رازی نهی

کتابی مهسنهوی توانی برپک له کتاوه لایه‌نداره‌کانی وه‌ک حه‌دیفه‌ی سه‌نایی، مه‌نتیقولته‌بیری عه‌تاری نه‌یشاپوری وه‌ گولشه‌نی رازی شه‌بسته‌ری بخاته ژر تیشک و پرشنگی خویه‌وه، ته‌گه‌رچی له‌نیو په‌یره‌وانی دونیای مه‌عریفه‌ت و عیرفانا مه‌سنه‌وی جیگه‌ی خوی هه‌یه، یه‌شتا نه‌توانراوه نه‌زانراوه‌کانی ته‌قالیمی مه‌سنه‌وی به‌وردی بخریته به‌رچاوان.. به‌لام دیوانی شه‌مس دونیایه‌کی جیاوازی پر له‌رازی تره، ده‌فته‌ری عیشقه، عیشق به‌جوانی عیشق به‌بوون و نه‌بوون راپه‌رینه به‌ره‌وه دونیای پینگه‌یشتن و تیگه‌یشتن، فرپنیکه به‌ره‌وه بی سنوری و ته‌واو نه‌بوون سه‌رچاوه‌وه کانی‌اوی موسیقای دیوانی شه‌مس له‌وه کانیه پر له ته‌فسون راز و سحره‌وه هه‌لده‌قولی و پیی سه‌رالیزی حه‌واسی هوشیارو مه‌نگ و مه‌ست وه‌ک یه‌ک تیکه‌لاو ده‌بی ته‌وه دیوانه کوره‌یه که پر له گله‌وه بله‌سه، سه‌به‌ریکه بو رۆحی ناشوفته و په‌ریشان، دیوانی شه‌مس وه‌ک مه‌سنه‌وی ره‌نگ روخساری مورشید و پیری تیا وه‌ده‌رده‌که‌ویت، به‌لکی روخسارو رووی مورید و حال ته‌حوالی مورید زورتر تیا‌دا نمایانه، ته‌وه جیاوازیه په‌نه‌نایه‌ی نیوان ته‌وه دوو شاکاره ته‌وه‌ی وه‌ده‌ره‌ده‌خا له دوو قو‌ناخی جیاوازا نوسراون، مه‌ولانا که‌سیکی هوشیارو ناگاداره، به‌لام له دیوانی شه‌مسدا روو به‌می‌عراج رۆیشته‌وه، له‌گه‌ل خودا ده‌دوی و شوین پای په‌ریانی هه‌لگرتوه..

له مه‌سنه‌ویدا مه‌ولاناو رۆحی مه‌ولانا یه‌ک به‌ دوامی یه‌کدا چیرۆکی عیرفانی حیکمه‌ت و فه‌لسه‌فه ده‌هۆیتته‌وه له دیوانی شه‌مسدا په‌یامبه‌ر ئاسا ئومید و ته‌مه‌ل ده‌پرزینی، ریشوی شه‌ک و گومان له‌بن ده‌ردینی، له مه‌سنه‌ویدا له چوار ده‌وری بیرو‌رای شه‌ریعه‌ت و ده‌ورو به‌ری خوی ره‌ها نه‌بووه پای له زه‌وی نه‌براه، به‌شیوه‌ی خوی دوور له لاسایی کردنه‌وه‌ی به‌نده‌کانی شه‌رع و قورئانی کردوه‌تو هه‌وین و مایه‌ی هه‌لبه‌سته‌کانی، جارهبیار ناخو ناگایانه لاسایی بالنده‌کان ده‌کاته‌وه‌وه ده‌یه‌وی بفری و په‌رده‌ی هه‌میشه‌یی دادری سه‌بورانه ده‌گه‌رپته‌وه هه‌مان شوین، یا ئیتر بای مه‌عریفه و پی زانین ده‌یه‌نیت و ده‌یبا، له دیوانی شه‌مسدا هه‌چی به‌ده‌ست خوی نه‌وه گه‌رده‌لولی هه‌لکردوه، بای ده‌داو لولوی ده‌دا..

فه‌رمو بنواره چی ده‌لی:

اینکه فردا آن کنم یا این کنم
این دلیل اختیار است ای صنم

جمله قرآن امر و نهی است و وعید

امر کردن سنگ مرمر را که دید

له مهسنه ویدا مهولانا نهوانه ی بووه به نه ریت و خو و خهسله تیککی ناسراو و چوارچیوه دار، جاره بار تورده داته لاهو سوننه ت شکینه نه گهر وای نه کردبا، نه گهر وای نه وتبا تا ئیستا ناو نه دهر، خۆ سو فی رهفتاران و شوعه رای جورا جور چ له پیش نهودا، یا له سه رده می نهودا زۆر هه بوونه، کوا ناویان؟ .. کوا باویان؟ زۆر داستان و روودای نه شیاو و نه فسانه یان پایچی مهولانا کردوه، نهوانه له حه قیقه ته وه به دوورن، نهوهی وه ک دیکومیئت و سه نه د به دهسته وه یه دوو کتاوی مهسنه وی و دیوانی شه مسه، له ویرا پیگه ی باوهرو ئیمانی مهولانا له باوهری هاو رایانی خودی په یامبه ری خوداو هاو دهمانی هه زه رته ی مه سیح که متر نیه، زانیاریه کانی، بیر و بوچونه روشنه کانی دهرباره ی ئاین و رازه کانی ئاین به تایبته دهرباره ی "وهی" و مه رچی په یامبه رایه تی له هیئانی موعجیزه یدا نازانی بو یه وتویه تی:

موجب ایمان نباشد معجزات

بوی جنسیت کند جذب صفات

وه نه بیته جاره بار نه کو شاییت "موعجزه" نه سه لمینیت و له گهل دهروو به ردا سازگار نه کاو روچی سه رکیشی ته ریوی دنیای فهلسه فه و عیرفانی وه دهر نه که وی، نهو لای وابوه سونه ت شکاندن، دهق شکاندن که ون نیه، شتی که نهو دیارده یه به لای بازی که وه شارویه، نهو ته نها تو یکل ی هو کان ده بین ی نه ک کا کله که ی، بو یه ده فه رموی:

هست بر اسباب اسبابی دگر

در سبب منگر در آن افکن نظر

دیده ای باید سبب سوراخ کن

تا حجب را بر کند از بیخ و بن

یا هر لهم رووه وه ده فه رموی:

بیشتر احوال بر سنت رود

گاه قدرت خارق سنت شود

ای گرفتار سبب بیرون مپر

لیک عزل آن مسبب ظن مبر

هر چه خواهد آن مسبب آورد

قدرت مطلق سببها بر درد

مهولانا لای وایه هۆکاری به لگه کان هیزی موتله قه له ئاستی ئه ودا سونهت و نهریته کان جی له قه وهله بهر ئه وهی هیزو توانای موتله قه زانین و هۆشیاریش بیج حدو سنوره، وه له بهر ئه وهی بیرورا جوراجوره کانی نیو ئیسلام جیاوازن له گهله سهردهمی په یامبه ریته تی و مهرگی په یامبه ری خودادا، ئه و دهمه مهرگ له پیتاوی ئیسلامدا به ئه رکیکی ئاسایی داده نراو، وه له قورئانی پیروژدا هیچ لهم باس و بیروپایانهی ئه مرپه هیچ وه دی ناکری، قورئانی ئه وساو ئیستا ههر یه که، شتی که خه لگی ئیسلامی ئیستا له گهله سهردهمی په یامبه ردا جیاوازن، وهتا له و سهردهمه وه دوور بکه وینه وه، به هه مان ئه اندازه له جه وه ره و کاکله ی واقعیه تی ئیسلام به دوور ده بین، به لام ئه گه رچی موعجیزه ی په یامبه ران کۆتایی هاتوو وه په یامبه ری ئیسلام دوا په یامبه ری نارده ی خودایه، ئه وه ناگه یه نیت چاوساقان و پیرانی له خودا نزیک ده ستیان له که رامات و چاویان له قودره تی خودا نه ییت وه ک بایه زیدی بسطامی، محیدینی عه رهبی، غه وزی گه یلانی، شیخ ئه بوسه عید ئه بولخه ییر و زۆری دیکه ناسراو و نه ناسراو...

له دیوانی شه مسی ته بریزیدا روو به رووی رۆحی سه ر کیشی و دونیای ره های مه ولانا، روو به روو ده بینه وه، ئه وی په یوه نده له گهله ئاداب و نهریتی و په یوه نده خاکیه کانه ههر هه مووی خراونه ته لاوه و جگه له شکومه ندی و گه وه ربی خودا نه ییت بیر له هیچ بابته و لایه نیک نه کراوته وه..

آینه ام آینه ام مرد مقالات نهم

دیده شود حال من ار چشم شود گوش شما

من سه رتا پا رۆشنم، ئاوینه نام، دوورم له وته ی بی بنه ماوه، ئه گه ر شه یدایم بیینن و به چاوی خۆت حالی زارم بیینی و گویم لی بگری چی ده ئیم چاوت بی یه ک و دوو ده یسه لمینی برپیک له جوانیه کان زه مان یا حاله تیک دیته سه ریا، یا له ناو ده چیت، یا گۆرانکاری به سه ردا دیت، برپیکی تر له جوانی نه زه مان نه مه کان، نه چهند باره ی دیتن هیچی لی که م ناکاته وه، چاوه گه یه که وشک بوونی بۆنیه، هه رسات ئه اندازه ی جوانی و

زهرافه تی په نجه له دل و دهر وون و عهقل و هوښ گیر ده کات. دیوانی شه مس، نه و جوانیه رازداره ی تبادایه.

نیمه لم کتاویدا، باس له مهولانا بیروپای مهولانا ده کهین، مهولانا چاولیکه ری نه کردووه، به دهمیا هاتوییت وتویه تی بی بهرنامه و پلاندانان و له میژا دارشتن، مهولانا غه زهل و ته سهوفی تیکه لآو کردووه، دهقه عیرفانیه کانی له سر نهم و نهوای موسیقایه کی عاشقانه دارشتو و جگه له نهوانه ی شهیدای و ناوازی روحانی و عیرفانی نه بن به زه حمت له زهت و چیژی لی وهرده گرن برپک به دوای باس و خواسی عیرفان و دنیای مه عریفه تی روحانیدا ده گه پین، نهوانه کتاوی مه سنهویان به لآوه گرنک و رهوا جداره، مه سنهویه ته وای کتاوه عیرفانیه کانی له ژیر بالی خودا شاردو ته وه، بویه په یوه سته له چاپ ددری و دیسانه وه چاپ ده کریت..

زوربه ی خه لکه که له باسی راسته و خوی عیرفان و پیچ و په نای عیرفانی راسته و خو، خو لاده دن، بویه زورتر په نا ده بنه بهر "سه عدی و حافظ" که نه و دووانه به شیویه کی سه ریوشدار ناماره ی بو ده کن، که و شیعره کانیان ده بیته هوینی کومه لی به زمداران و ژه نیارانی موسیقا و نوده با و نه دهب دوستان. له م رووه مهولانا شیعره به گرنکی کاکله که ی داده ناو نایکاته قوریانی قفل و کوئی بنواره ده لیت:

ای برادر قصه چون پیمانہ ایست

معنی اندر وی مثال دانه ایست

زورکه س لایوایه به ندو کوئی نهم و قافیه ده بیته هو ی له ده ستدانی زهرافه تی شیعره و مه به سته که ی.. راسته نهم و قافیه ش پرن له جوانی و هونه رو لی هاتن و نه و تواناییه به هم مو شاعیریک ناکریت، وه زور له به ره می شاعیران ده خو نریته وه بو خوا به ییتی کی نه چنگ له دل ده کوتی و نه له بیر ده مینی تا له تی فکرینا ده ق بیهستی.. که واته نهوانه شیعرنین.. شیعره تاقگه یه کی پر له زهرافه ته، له قولایی فکره وه ساف و رهوان درده چی و هه له هله ئاسا ههستی کی جادویانه ده به خشیته گوگره یه که ی، نهوی خوی ههستی پی نه کردووه نه یوانیوه بیلیت، شیعره که ده بیته ری نما و قافله سالاری و ریچکه ی گرفته که ی ده دوزیته وه بو هه میسه نه و شیعره ی له بیر ناچیته وه، نه و شیعره ش وه نه بیته له خورا نه و چیگه بگریته وه، نه گه نه یوانی بیته مه عناو وشه و موفرده ات و قافیه که ی له گه له یه کدا

مهولانا و رازی نهی

وهك ههسونه زېږینه نه درهوشینه وه، نه وهیه شیعر.. شیعر وهك خانویه کی هونه ری و سازندهی دهستی میعمار وایه روالهتی خانو شکل و شه مایل که رهسته و رنګ نامیزی نه اندازه قه باره کان دهیج وهك تیپیکی مؤسیقا، نامیره کان له ژیر دهستی ژه نیاردا پیکه وه بکه ونه نه او ناله و نزا، نه گینا ری کخستن و لهیه ک نالاندنی وشه و واژه به مانای نه ساله تی شیعر نیه..

زور له شاعیران وشه و واژه ده خنه قالبیکی ریك و پیکی مه وزونه وه، ته رازوه که ی به مولانا، به لام له مانا و مه فهمدا نه خاوهنی فکرن و نه نه ندیشه، نه وهیه کیشه، کیشه ی سه ره کی، نه و جوره شاعیرانه نه و مه فاهیم و بوچوانه هیچ جوره داهینانیکی تیا وه دی ناکریت و له میژدا و تراوه خه لکانیکی تریش دهیلینه وه، سهیر له وه دایه خه لکه زوره که بریکی زوریان له روهی لیکنده وهی رووکه شانه و ساده وه یاری به وشه و واژه ده کهن نه و جوره شاعیرانه یان لا سه رسام ناوه رو په نجه موری شاعیره تیان بو ده کهن، نه مهش ده بیته گرفتیکی سه ره کی دونه ی شیعر، وه نه و بره که سانه ته نها نه ولایه نه ده بینن و فه راموشکردنی لایه نه گرنه گه کانی شیعر ته رازوی حه قیقی له دهست ده دن، وه نه بیج ناوردانه وه له نه رکانی تری شیعر ده بیته هوی له بیرکردنی جوانی له فزو وشه و نزم و کیش شتیکه مه عنا و مه فهم و کاکله بوخوی خویه تی و ناکری له بیر بکریت، نه و توانا و لیها تنه ی به لاغه تی و ته و موفرده اته، نه گه ر تیکه لی مانا و لیکنده وهی ورده کاری عه قل و نه ندیشه بکریت نه وه مه رچی سه ره کی شیعی شایان و په سه ند و له بیرنه چوه..

مه به ست له شیعر و به یانکردن، گه یاندنی فکره، بیره، تیفکرینه، به شیویه کی پر له ورده کاری و زهرافهت بو گوینگر یا خویننه، هه رچه نده نه و شیعره سوچ و پیچ و په نای شیعی تیادا به روهی لیکنده یته وه، مانه وه بو زهرافه ته، به لای خه لکه وه زورتر و جوانتر له دل کارده کا.. که واته فه ساحت و جوان خویندنه وهی شیعر به مه به ست نارمیزدیت، نه وه وه سیله یه، به لام به لای رووکه ش تیفکرینه کانه وه نه و وه سیله یه، بووه به مه به ست، نه ک دهسته گیره وه نه وه بو خوی بووه به هوی پاشکه وتنی دونه یی نه ده بیات و شیعر جگه له نه وانه نه گه ر به شیویه کی تابهت له شیعر و نه ده بیات بدوین و په نجه بخه یه سه ر روشنبیری ولاته که مان و نه م قوناغه ی وا تیایدین، زور شتی به نارده او دوور له ته رازوی حه قیقی به رجه سه ته کراوه، زور هو کاریان خسته و ته پیش گه شه کردنی شیعر و دونه یی

ئەدەبىيات، ئىتر ئەو شارچىتتە، گەرەك چىتتە، حىزب چىتتە، گۇڧار چىتتى و رۇژنامە چىتتى و كەنال چىتتى و زۇر چىتتى تر لە كاردايە بۇ نارەواكردى رەوا، بۇ لەناوبردن و كەم بايەخى جوانى و زەرافەتى داھىنان، وە ئەو جۇرە مامەلانە ئەورۇكە ئەوى زەرافەت و داھىنان ھەيە بەو لەچكەى دايان پۇشيوە، قۇناخەكە وەك گۇرۇنكى پوكەل، وەك سايۇكى بى قورمىشى، وەك كارەبايەكى بى گۇلۇپى لى ھاتووە. بىرەھمانە جوانى و لىھاتوييان بەسەر تەتەشۇرى ئەو "چىتتەنەو" كىرەتە قوربانى، لەوەش سەيرتر، دەستگا و دەسەلاتى ئەم سەردەمە بەوپەرى توانايانەو، دەستيان داوۋتە ژىر بالى چىتتەكانەو.. ناخۇئاگا، يا بەوپەرى زانىنەو ھانى ئەو واقىيەتە تفت و تالەى دەدەن.. وە نەبىع زرتەزەلامەكانى ناو دونىاي ئەدەبىياتى ئەمپۇى ئىمەى كورد لەم ئاشوفتە بازارپەدا يەخەى خۇيان بتە كىنن و تەواوى تاوانەكە بخەنە سەر دەزگا و دەسەلاتى ئەم سەردەمە. جگە لە دەسەلات و داھۇلەكانى ناو بۇيسان. خەلكە زۇرەكەش لەبەر دەوامى ناوا ھەل و مەرچىكدا، يا كەم تەرخەمن، وە يا چەپلە لىدەرن.. ئەو ھۇكارانە بووۋتە ھۇى لەبارچونى جوانى و زەرافەت، ئەگەر وا بىرۋات نەزۇكى بەرپىگەو، لەم قۇناخەيدا بە دەگمەن پەنجە لەسەر جوانى و لىھاتويى دادەنرەت، بۇيە جوانى و ناشىرىنى، چاكەو خراپە، رەش و سىپى سەرئەنجام دۇ و دۇشاو تىكەل بووۋ رۇژ بە رۇژ لە كاكلى راستەقىنەكان دورو رۇژ بە رۇژ لە كاكلى راستەقىنەكان بە دورو دەكەوينەوۋ گىرنگى بە تونكەلە توپۇرە تۇزاويەكە دەدرىت و ئەوسا لىھاتويى راستەقىنەمان لە ھىچ بواريكى ئەدەبىدا تىادا ھەلنەكەوتوۋ، ئەگەر چەند ناويكىشى لەسەر كەيل و كىشانەى ئەو "چىتتەنەو" ناوبوى بۇ دانرايىت، بە تەئكىد خۇنئەوارانى پاشەرۇژى ئەم مىللەتە لەو "چىتتەنەو" بە دورو دەبن و زەرافەتيان لى گوم نايىت و نەك تەنھا ھى سەردەمى خۇيان بەلكو دەگەرپتەوۋ بۇ ئەم سەردەمە بى كەيل و كىشانەيەو دەكەونە بۇرار تەرازو ھەلسەنگاندىكى نوي و تازە.. با ئەوەش بلىم، ھەر دەورە و زەمانىك مەرج و ھۇكارى خۇى ھەبوۋ، ئەو شاعىرى دەربار بوۋ، ئەو ھاودەمى خەلىفە و سولتان بوۋ بەلام نەبوۋتە ھۇى بنىر بوونى داھىنان و زەرافەتكارى وە لەم قۇناخى ئىمەشدا زۇركارو كىرەوۋى جوان و ساكار رەنگە كرايىت، شتىكە بى خىو و خاۋەن، دورورن لە دونىاي دەھۇل ژەنەنەو، بە تەئكىد رۇژگارنىكى ئەم مىللەتە لىپشە، كە بىتتە خاۋەنى ئەو داھىنانە چۇن و كەى نازانم، بەلام لەو رۇژى دلىنام.. وە لە ھەموو

مهولانا و رازی نهی

دهورائیکدا پیاوه‌لدان و شان ته کین و قه‌لم گلاوان و په‌یره‌وانی ناشوفته بازاران هه‌بوونه و ئیستاش هه‌ن..

خه‌لکه زۆره‌که‌ی جاران له‌ رووی نه‌زاین یا هه‌ست پێ نه‌کردنه‌وه شاعیرێک، نووسه‌ریک چوزانم پالئه‌وانیکیان خستبووه‌ سه‌ر ته‌ختی زپړین، ئیستا که له‌ بریک له‌وانه ورد ده‌بیته‌وه شیعره‌کانی موسته‌حه‌قی ئه‌و ریگه‌وجیگه‌یه نه‌بووه نه‌هیشه، یا ئه‌و پالئه‌وانه له‌ حه‌قیقه‌تدا فس فس پالئه‌وان بووه، ئیستا ئه‌و دیارده‌ی جارانه "چیتیه‌کان" جیگه‌یانی گه‌ردۆته‌وه‌و بوونه‌ته‌هۆی گه‌شه نه‌کردنی دنیای رۆشنییری.

ئیمه‌ ئه‌گه‌ر بی‌ت و شیعره‌کانی دیوانی شه‌مسی ته‌بریژی مه‌ولانا له‌گه‌ل هه‌لبه‌سته‌کانی حافزی شیرازی و خه‌یام، سه‌عدی شیرازی، فیرده‌وسی، نیزامی، ناسر خوسره‌و، سه‌ناتی و عه‌تتاردا به‌راورد بکه‌ین بۆمان وه‌ده‌ر ده‌که‌وی دیوانی شه‌مس له‌ رووی کیش و نه‌زمی شیعی، وه‌ک دیوانه‌ شیعی ئه‌و زاتانه‌ نیه، به‌لام له‌ رووی مانای رۆحی و ته‌رازووی رۆح و قالب سه‌رو گه‌رده‌نیک بالاتره، مه‌ولانا وه‌ک ئه‌وان له‌ هه‌لبژاردنی موهره‌دات و یاری به‌ ئه‌لفاز سه‌رکه‌وتو نیه و به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وانه‌وه له‌ مانا و کاکله‌کاندا ده‌وله‌مه‌ند و وه‌ستاکار خوینهر ده‌خاته‌ ده‌ریای بیه‌ر و فکر و ئه‌ندیشه‌ وه.

مه‌ولانا ده‌لیت:

آبی میان جو روان آبی لب جو بسته یخ

آن تیزرو این سست رو هین تیز رو تا نفسری

له‌ سه‌رتاسه‌ری دیوانی شه‌مسدا غه‌زه‌لێک وه‌به‌رچاو ناکه‌وی که بۆ غه‌زله‌ سه‌رای وتراپێ، ئه‌وه‌ی مه‌ولانا له‌و پرا وتویه‌تی وه‌ک وایت له‌ ده‌روونیدا که‌سێک لێی دانیشتووه‌و پێی ده‌لی ده‌ی بنوسه‌..! ئه‌و بیرو تیفکرینه له‌ ئاوه‌زو ده‌روونیدا وه‌ک هه‌وریکی به‌هاری ئاوس له‌په‌ر ده‌یکاته مه‌شخه‌لانی بزیسکه‌و بروسکه‌ و بارانی لێمه‌ی به‌خوپی بێ وچان و به‌سه‌ر پردی شیعردا ده‌گه‌زه‌رپت و ده‌گاته هه‌وارگه ده‌گاته مه‌زلگا، بۆیه‌ خوینهری دیوانی شه‌مس لای وایه‌ ئه‌و شیعرانه له‌ حاله‌تیکێ ئاساییدا نه‌وتراوه‌..

چون بیدار گردهم بود هوش نو

چو بخوابم بیاید به خواب اندر او

چو جویم برای غزل قافیه

به خاطر بود قافیه گستر او

ئەوسا ئەو دەيسەلمىنىت كە لە حالەتى سروشتيدانپە ئەوئى بەدەميا دىت لە ئاكامى
فكرىكى مەنگى عىرفانىيەو و دەردىت و ئىتر ناى پەرژىتە سەر جوملەبەندى و سەنعەتى
شيعر دارشتن: لەوئىش دلىنام مەولانا بە تەواوى تەواو ئاگادارى ئەدەبىياتى عارەبى و
فارسى بوە، وە سواركارانە ئەسپى خۆى تاو داوہ لە زمانەوانى و كۆشەو كەنارى ھەردوو
زمانەكەدا، وە سروشتى ناسك و مەوزونى ئەو بوەتە ھۆى ھەلبىژاردنى ھەلبەستى پر
لە كىشى موسىقا و رىتمدا، بنوارە ئەم چەند بەيتە شيعرەى:

بازرسىد آن بت زىباى من
خرمى اين دم و فرداى من
در نظرش روشنى چشم من
در رخ او باغ و تماشاى من
بر در من كىست كە در مى زند
جان و جهان است و تمنای من
دور مكن ساپە خود از سرم
باز مكن سلسلە از پاى من
جوشش درىاى معلق مگر
از لمع گوهر گویاى من

ئەوہ وا گەيشت شاجوانى دونىاى من ئومىدى ئەمرو و سبەينى و دواروژى من،
روخسارى ئەوہ ھۆى نورى دىدەكانم لە روخسارىدا باخى بەھەشتىكە لە سەيركردن و
تەماشائى مندا، راستى ئەوہ كىيە وا دەر لىدەدا؟ ئەوہ روخ و گىيان و تەواوى ئومىد و
ئارەزوومە نە كا دووركەويتهوہو لە سىبەرى مەحروم بەكەى، نە كا ھەلقەو ھەلەفەى پىوئندو
زنجىرى پام بەكەيتەوہ، ئامان نەكەى، ئەوہسا دەرىاى وجودم ھاتوئەتە جوئش و خرؤش و
كولان، لە شەوق و برىقەى گەوھەرى برىقەدارى تو...
يا دەلىت:

آتشى از رخ خود در بت و بتخانە زدى
و اندر آتش بنشستى و چو زر مى خندى
مست و خندان ز خرابات خدا مى آيى

بر شر و خیر جهان همچو شرر می خندی
بوی مشکى تو که بر خنگ هوا می تازی
ز چه باغى تو که همچون گل تر می خندی

روخسارت هه تاویکی گردهاره خومه بت و بتخانهی سوتاند بوخوت له نیو خهرمانی گرو
ئاگرداری که چی بی دهرهستانه دم به پیکه نینی، که نینه کانت مهستانهیه، بونی خوشی
تو په رزینراوه به دهوریهردا، ئەوه نالئی گولئی کام باخچه و بوئسانی، دهلیی گولئی ئاونگ
داری هیئنده جوانی..

لهم بابه ته شیعرا نهش له دیوانی شه مسی ته بریزیدا دهینریت، به لام نهک به زوری،
ئهوهیه دیوانی شه مس، یهک ریتم و یهک دهست نین، هه تاوه کو له یهک غه زلدا ته واوی
به یته کان یهک دهنگ و یهک کیش و وهزن نین..

بنواره ئەم چهند به یته دا، ئەگەر له دیوانه کهی شه مسدا نه بوایه، له ههر کویه کی تردا
بیینرایه وا پئی ده زانرا هی مهولانا نیه و سه عدی شیرازی وتوویه تی..

امروز نگار ما نیامد
آن دلبر و یار ما نیامد
آن گل که میان باغ جانست
امشب به کنار ما نیامد
صحرا گیریم همچو آهو
چون مشک تثار ما نیامد

ئه گهر فکر له وشه و موفه داتی فرههنگی ته سه وف نه که یته وهو لیکندانه وهی ئەو چهند
به یته نه خه یته قالبی ئەو فرههنگه وه، پاک و پوخته به غه زلئیکی عاشقانه ده ژمیردیریت و
عاشق دهربارهی مه عشوق ده دوی، له چاوهروانی و دووریدا دهرژی و ده سوتی، به لام له
حه قیقه تدا پره له وشه و واژهی دونیای سوفیگهری و فرههنگه کهی حال و جهزه به و
شه پۆلی تیا دابه..

مهولانا، بوخوی، خوئی له پیشبرکیی شیعر و مملانی نیو شاعیران به دوور بووه، ئەو
شیعری له بهر هونه رنمایی خودی شیعر نه وتوووه، ئەو شیعری کردوته پردیک و به سه ریا
گوزهراوه بویه بهراورد کردنی شیعری مهولانا له گهل شیعری شاعیرانی تردا ئاسان نیه..

لیره‌دا بهنده دوو "غزه‌ل" ده‌خمه به‌رچاو، که له وه‌زن و قافیه‌دا هاو کیشن، یه کیکیان هی سه‌عدی شیرازی، نه‌وی دیکه‌یان هی مه‌ولانا جه‌لالودینی رومیه..
سه‌عدی ده‌لیت:

یک روز به شیدایی در زلف تو آویزم
زان دو لب شیرینت صد شور برانگیزم
گر قصد جفا داری اینک من و اینک سر
ور راه وفا داری جان در قدمت ریزم
گفتی به غم‌بنشین یا از سر جان برخیز
فرمان برمت جانا بنشینم و برخیزم
بس توبه و پرهیزم کز عشق تو باطل شد
من بعد بدان شرطم کز توبه بپرهیزم
سیم دل مسکینم در خاک درت گم شد
خاک سر هر کویی بی فایده می‌بیزم

چی بکه‌م، خۆمه گرفتاری که‌مه‌ندی زؤلف و ئە‌گریجه‌ی تو بوومه، ئە‌و دوو لیوه
شه‌کر باره‌ن مایه‌ی سه‌دان شورو شه‌یدایی منن، ئە‌گه‌ر بته‌وی لیم دوورکه‌ویته‌وه سه‌رم له
ریگه‌ته هم خۆم و هم سه‌ر، ئە‌گه‌ر وه‌فاداری و پابه‌رجیی و مانه‌وه‌ت ده‌وی من سه‌رومالم
له‌ژیر پیته، ئە‌وی هه‌مه‌و نه‌وه‌ی نیمه هه‌مووی له‌رپته.. ئە‌گه‌ر ده‌لیی لیگه‌ری به‌و غه‌م و
مه‌حرومیته‌وه بسازی و به‌رگه‌ بگه‌ر.. تو فرمان بده‌و له‌من فرمان بردن و جی‌به‌جیکردنی
فهرامین.. ئە‌گه‌ر تۆبه‌ بیته‌هوی له‌ناوچوونی عیشتی تو، دلنیا به‌ له‌ تۆبه‌کردن به‌ دورم و
گوریزان.. چی بکه‌م، دارایی دل‌ی بیچاره‌م له‌ خاکی فرمانی دووری تو‌دا ون بووه.. له
خۆرا خاک و خۆلی که‌ژو کیوی ئە‌ملاولا بۆن ده‌که‌م..
ئهمه‌ش عه‌زه‌له‌ کی مه‌ولانایه:

من عاشق جانبازم از عشق نپرهیزم
من مست سراندازم از عربده نگریم
گویند رفیقانم از عشق نپرهیزی
از عشق بپرهیزم پس با چه درآمیزم
پروانه دمسازم می سوزم و می سازم
از بی خودی و مستی می افتم و می خیزم

گر سر طلبی من سر در پای تو اندازم
ور زر طلبی من زر اندر قدمت ریزم
فردا که خلائق را از خاک برانگیزند
بیچاره من مسکین از خاک تو برخیزم
گر در عرصات آید شمس الحق تبریزی
من خاک سر کویش با مشک بیامیزم.
گر دفتر حسنت را در حشر فروخوانند
اندر عرصات آن روز شوری دگر اندازم

منی عاشق سهرسوپورده، له عاشقی باکم نیه، منی مهستی خودایی له پاریزو
ستایشی خو لانادهم و نامادهم، دؤستانم دهلین لهو عیشقه گهری.. من له عاشقی گهریم
ئهی خوئی کوئی بهسهدا بکهم و بهچیوه گرفتار بم؟.. من پهپولهیه کی سهرمهستم،
پهروبالم سوتاو هینده سهرمهست و شهیدام له ههلس و کهوتدام، سهرم له ریگهته، فرمان
بده، زیر و زیوت دهوی له ژیر پاتدا دهریزم، ههر نههاماتیک بلئی له ریگهتا دهیچیزم..

سبهی له حهشری خودادا، منی بی چاره له خاک و خوئی تودا بهرزه بالا راست
دهبمهوه منم دهسته موئی چوار دیواری ههتاوی شه مسی تهبریزی، کوچهو کولانی ئه
دیواره گولا و په رژین ده کهم، که بووبه پرسیارو وهلام، کارو کردهوی چاک و باشت
ده ژمیرم، ئهوه ده مهیه سهرفرزانه حال و نهحوالی راسته قینه به ده دست دینم..

هینانی ئه م دوو غه زله بو بهراورد کردن و ههلسه نگاندنی ئه ده بی نیوانیان نیه..
ناشکرایه شیخی سهعدی شاسوارنکی کارامه و لیزانی دنیای ئه ده بیاتی فارسیه، ههروهها
غه زله کهی مهولاناش لهو که متر نیه، حال و نهحوالی سوئی گهریشی سه رباقی، له
قه سیدهیه کی سهعدیدا شا بهیته کهی له وشه "برخیزم" دایه..

گفتی به غم بنشین یا از سرجان برخیز
جانا برمت فرمان بنشینم و برخیزم

قه سیده کهی مهولانادا، هه مان قافیه به کار رویشتووه، شتی که له سه نعتی شیعه وه به
دووره، به لام پره له حال و جه زبه.

پروانه دمسازم می سوزم و می سازم
از بی خودی و مستی می افتم و می خیزم

له شيعره كاني مهولانادا هيچ حاله تيكي دهست كردانه و سازندني تيا وهدى ناكريت.. سادهيي به چاكي تيا دهينري، راستگويانه له ناخ و ههسته وه ههلقوليوه.. دووره له ياري به موفره دات، سه عدى شيرازى له وهدا وهستاكار بووه شاسوارچكي بي تيوه گلان پرتاو ته سپي تاوداوه، بنواره له سي وشه دا [سه ر، دهست و بي] چي سازندووه:

داني چه ميروود بسرما ز دست تو

تا خود بپاي خويش بپاي و بنگري

دهزاني چي هاتوته سه رما له ناكامي كاري دهستي تو؟ باوه رناكهي به پيي خوت وهره و ته ماشا كه سه عدى نه وهنده وهستاكارانه له سه نعه تي شيعردا نه و سي وشه يهي به كار بردووه، نه دهست سازي، نه له نكي، نه بي جي له و به يته دا وهدى ناكري، هه ر به كه يان كراسه كه يان پري پري به ريه تي و هيچ ته كه لوفى تيدا نيه.. وه نه بي سه نعه تي شيعر له هونه روه به دوور بيت، نه و يش توانايي ليها تويي خوي دهوي، به مهرچي ك هه موو زه رافه ته شيعريه كه نه كاته قورباني سه نعه ته كه، له په خشا نيشدا هه مان مه سه له يه، كه كراوه ته كارگاي وشه سازي، نيتير برچي ك له و بازيه نه شيا وانه به زه قي ده كه ونه به رچاو به تايه ت له نه ده بياتي رابوردوودا [سه جه ع و نايات و وته ي پيشينان] ي عه رهي و فارسي تينا خنراوه خو ينه ر له دپري يه كه مدا هه ست به ده ست كردو بوون، بي جي گه و شويني موفره داته كه ده كات. برچي ك له شاعيران بو وهستا كاري خوي قه سيده ي سه ير سه يريان نو سه وه، قه سيده ي بي خال، قه سيده ي بي نه لف، يا قه سيده ي بي دال، نه و جو ره بازار گه رميه ي تار اديه زه رافه تي حه قيقه تي، برچي ك له شيعري شاعيره ناسرا وه كان له ده ستدا وه ديواني شه مسي ته بريزي كانيا ويكي ره وانه له دلي چي اي حه قيقه ته وه، سه راليژه و هه ر تينويه ك هه ست به گه واري ي هه ر دلوييكي ده كا و بي دوو دلي ده ينوشي.. بنواره مه ولانا چي ده فه رموي:

شب گه خواب از اين خرقه برون مي آيم

صبح بيدار شوم باز در او محشورم

شه و كه هه نو ز ده كه م و خه وم لي ده كه وي، راست و ره وان له كه ولم وده در ديم، سه به ي كه هو شيار ده به وه دي سه انه وه له به ندي هه مان كه ولدا گيرودم.
يا ده فه رموي:

ما را سفرى فتاد بي ما

آن جا دل ما گشاد بي ما

ماییم همیشه مست بی می

ماییم همیشه شاد بی ما

گهشتیک کهوته بهرم، بی من کردم، لهویرا دل و دهر وونم کرایهوهو منی تیا نهبووم،
من بی مهی مهستی خوداییم و شادمان.. مه بهستی مهولانا لهو دوو بهیته، نهوهی
ده گهیه نیته، که دهنوی روهی بهی لهش دهفری و دهر واته ئاسمان و له دهر دو میحنه تی
دونیای مادی و خاکی دوور ده که ویته وهو مهستی عالهمی روهیانه ت ده بی، نهوهیه خو وه
خه سله تی مهولانا نهو که حالی لیڈیت، جگه له خودا دهر و بهرو چوار ته نیشته و خوارو
سهری له بیر ده چیته وهو په نجه له دونیایه کی نه بینراوی رهنگاو رهنگ گیر ده کا، تیر
هه لبهستی پر له مانای به ده مدا دی:

بار دگر آن دلبر عیار مرا یافت

سرمست همی گشت به بازار مرا یافت

پنهان شدم از نرگس مخمور مرا دید

بگریختم از خانه خمار مرا یافت

پنهان شدنم چیست چو صد بار مرا یافت

گفتم که در انبوهی شهرم کی بیابد

آن کس که در انبوهی اسرار مرا یافت

ای مژده که آن غمزه غماز مرا جست

وی بخت که آن طره طرار مرا یافت

از خون من آثار به هر راه چکیدست

اندر پی من بود به آثار مرا یافت

جامی که برد از دلم آزار به من داد

آن لحظه که آن یار کم آزار مرا یافت

من گم شدم از خرمن آن ماه چو کیله

امروز مه اندر بن انبار مرا یافت

در کام من این شست و من اندر تک دریا

صاید به سررشته جرار مرا یافت

این جان گران جان سبکی یافت و بپرید

کان رطل گران سنگ سبکسار مرا یافت

امروز نه هوش است و نه گوش است و نه گفتار
کان اصل هر اندیشه و گفتار مرا یافت

هەر چه‌نده خۆم شاردهوه چاوی نهرگژ ئاسای خوماری دۆزیمیه‌وه، رام کردو کهچی له مه‌یخانه‌یدا دیسان دوزیمیه‌وه، ئه‌وه ئه‌و خۆشاردنه‌وه و راکردنهم له چیه؟ سه‌دجاران خۆم په‌نهان و هه‌شار بدهم هه‌ر ده‌مدۆزیتته‌وه، وتم له‌ناو قه‌ره‌بالخی شاردام لیگه‌ری باییت، که هات به‌رازی فراوانی خۆی ئاسان دیسان دۆزیمیه‌وه.. لیوانیکی پی به‌خسیم، ئه‌وه‌ی دهردو می‌حنت هه‌یه له‌بیری برده‌مه‌وه، من له خه‌رمانی زه‌رافه‌ت و جوانی مانگ ئاسایدا گوم بووم، کهچی له قوژینی تاریکی خه‌زینه‌یدا دیسان دۆزیمیه‌وه، ئه‌وه‌ی چیژ بوو له دهم و دهرووندا سه‌ریه‌وه که وتمه بنی ده‌ریا، راچی به‌ توژی راو دیسان دهریه‌ینام، ئه‌و گیانه نازداره، گیانیکی سوکی هاته ده‌سته‌وه، ئیستا که نه هۆشم ماوه نه بیستن و نه گفتار.. چ باکم ئه‌و له هه‌ر تیئفکرین و وتووێژیکدا به‌من ده‌زانی و ده‌مدۆزیتته‌وه..

ئه‌وه وهرگێرانیکی راسته‌وخۆی ئه‌و قه‌سیده‌یه به‌لام جه‌وه‌هه‌ره‌که‌ی ماناو مه‌دلولیکی دیکه‌ی هه‌یه له‌ویژا مه‌ولانا گه‌یژده‌ی فکری خۆیه‌تی، نه‌ک دووچاری گری و هه‌له‌فه‌ی قافیه.. که‌سیک به‌و شیوه به‌ ئاسانی له‌و هه‌موو کون و قوژبنه‌دا بیدۆزیتته‌وه، ده‌کری ده‌سته‌پاچه‌ی قافیه‌ی بکا؟.. ئه‌و که‌سه له هۆشیاریدا خۆی بۆ جه‌لالودین وده‌ره‌ناخا، که هه‌ستی سه‌ر بوو ناخی مه‌ست بوو، ئه‌و دهم مه‌عشوق روخساری نازه‌نینی خۆی بۆ دهرده‌خا.. له مه‌سنه‌ویدا زۆر زه‌رافه‌تی شیعری گرنگی پی نه‌دراوه، له‌ویژا ته‌عالیم و ریبازی مه‌ولانا سه‌رقافله‌ی سه‌رتاسه‌ری مه‌سنه‌ویه، مه‌سنه‌وی په‌ر له لیکنده‌وه‌ی وته‌کانی په‌یامبه‌ری خودا، وه ریبازی راسته‌قینه‌ی ئاینی ئیسلامی و دونه‌ی ته‌سه‌وه‌.. له دیوانی شه‌مسی ته‌به‌ریزیدا به‌ روا‌له‌ت غه‌زه‌له، وه خویته‌ر به‌ ته‌مایه‌ شیوه‌ی غه‌زه‌لیاتی سه‌عدی یا عه‌تتاری نه‌یشاپوری یا عیراقی بخوینیتته‌وه، چوار پینج هه‌زار به‌یتی عیرفانی، تامول و توانای زۆری ده‌وی، وه خۆی ناخاته ئه‌و گه‌یژ و گه‌فته‌وه، به‌لام ئه‌وه‌ی جیگه‌ی سه‌رسامی خوینده‌واران و چاوساقانی ئه‌ده‌بیاتی فارسیه، ئه‌و ته‌عبیر و وشه‌و واژانه‌ی مه‌ولانا له مه‌سنه‌وی و دیوانی شه‌مسدا به‌کاری برده‌وه، له دیوانی هه‌یچ شاعیریکی تردا وه‌دی ناکرین..

جه‌نابی ئاغای فروزانفهری لیژان و چاوساقی دونه‌ی مه‌ولانا ده‌لیت:

مهولانا و رازی نهی

"مهولانا سه رجهم [۷۵۰۰۰] تهركيبات و جومله به بندي تايبه تي خوی هه يه، لهو حه فتا و پینج هه زاره، زۆرتتر له [۱۰۰۰۰] ده هه زاری له میژدا نه بیسراوه و زاده ی فکر و زکرو پینوسی خودی مهولانایه، بۆ نمونه "آوباشی خیال" یانی خه یالی نه شیاو وه ناجۆر، پرۆفیسور عه لی ده شتی، ده لیت:

وشه ی "آوباشی خیال" ده ست کردی خودی مهولانایه و له پيش ئه ودا كه س ئه وه ی به كار نه بردووه، به لام له ئه ده بیاتی قۆناعی فیکتوریدا "ئه ناتول فرانس" وشه ی "هه رزه هه وه سی خه یال" ی به كار بردووه، یا "رومان رولان" وشه ی "بره لالی" به كار بردووه، بۆ به ره لالی خه یال...

به ره بلاوی و جیگه ی بوونی هه ر زمانیک بریکی زۆری قه رزاری تیفکرینی لیژانان و ئه ندیشمه ندانه.. كه بۆ وه درخستنی بیرو راکه یان وشه و ته عابیریك به كار ده بن كه له پيشدا به كار نه براوه... ئه وه ش زانراوه زمانی و توویژ له دوو سه هه زار وشه زیاتری پیناوی، هه ر چه نده بیرو پرای ئه ده بی، فه لسه فی زانستی، پيشه سازی پيش بکه وی به و ئه ندا زیه زمان به ره بلاوتر ده بی و موفه داتی زۆرتتر.. وه له و رووه نووسه ره کان، ئوده با، شاعیران، ده ستی بالایان هه یه بۆ به ره بلاوی زمان و زمانه وانی و فه ره هنگی زمان...

ئه وانن ده توانن به هیزو توانای خو لقانن نیازه کان بخه نه قالیکی شیاو و په سه نده وه.. كه واته مهولانا به ناچار ی ئه و موسته لاحاته ی به كار بردووه، یا دا هیناوه و به شیویه کی ناخۆ ئاگا قافیه شی بۆ دروست کردووه و ده ک شیعیر خسته یه تیه به رچا و..

ئیمه گه یشتوینه ته ئه و باوه رهی كه مهولانا نه کۆشاوه نه یویستووه له ریزی شاعیراندا دا یبنین و وه ک شاعیریك مامه له ی له گه لدا بکه ن، من وا نازانم ئه و باوه ره له رووی لوت به رزی و خو به زل زانین هه لقوقلا بیته، ئه و به ته وای و جودیه وه کۆشاوه به شیویه کی تازه ی ستایش و خودا په رستی دا یبنین، هه تا وه کو دا هینانه که شی له رووی به رنامه ریژی و پلانه وه نه بووه، شیعیره کانی، جل و به رگی، ره فتاری، کرداری شیوه ی ژیا نی، ئه و ئامیرانه ی به کاری بردووه، به تايبه ت له وای ئاشنا بوونی له گه ل شه مسی ته بریزیدا، ئه وه سا به زمانی خو ی نکولی له شاعیربوونی خو ی ده کا و حاشا له شیعیر و شاعیری ده کا و ده لیت:

شعر چه باشد بر من تا که از آن لاف زنم

هست مرا فن دگر غیر فنون شعرا

شعر چو ابريست سیه، من پس آن پرده چومه

ابر سیه را نو مخشوان، ماه منور بسما

شيعر ٺهوى نيه من شانازی پيټوبکه، من گيرؤدهى هونه ریکم دووره له هونه رى
شاعيرانه وه، شيعر وهک هه ورئکى رهش وايه، من له پشتى په رده وه، لاره بير له هه ورى
رهش مه که وه، بنواره مانگی پر شهوقى ئاسمان... شيوه شيعرى مه ولانا له سه ر يه ک
قالب و شيوه نيه وه له گهل شاعيرانى ترده جياوازه، مه ولانا ریک و راست په نجهى خستؤته
سه ر مه به ست و پيچ و په ناو ته که لوف له شيعره کانيدا نابيرئت، ٺه و بيرى له شيوه
شيعرى شاعيرانى پيش خوى نه کردؤته وه، ٺه وهى له و کات و چرکه يه دا به ده ميا هاتووه
وتوويه تى، جاره ويار ته و اوای سه به که کانى تیکه ل کردووه، ئيتر ٺه وه غه زله، عيرفانيه،
قورئانيه، حیکمه ته بو مه ولانا ٺه وهى گرنگ بووه مه عناو مه فاهيمه که يه تى، ٺه گه ر باسى
له ئاسمان کردبى، يا باخ و بويسان، ٺه وانهى کردووه وه سيله و ئاميرى مه به سته
سه ره که يه کهى که دونياى عيرفانه، ٺه ویش به شيوه خوى په نجهى له دونياى لاهوت و
يه کتاپه رستى گير کردووه. مه ولانا ليژاننه ته شبيهى کردووه کاتيک چيمه ن، گولزارئکى
وشکه وه بوو يا زهرده لگه پراوى به ژيانى پيرئک يا مورشيدئک ته شبيه کردووه، له
راستيدا ئاماره يه بو ٺه و بيرو زاهيده درؤزن و خه لک هه لئه له تينانه يه، بنواره، ٺه م
ته عيره ي [چمن از لب باده بخش توست شد] مه به ستى له مه عشوقى خويه تى که چهنده
به توانايه ده توانى به قودره تى ئيلاهى ٺه وانهى له راستى و مه عرفيه ته وه به دوورن بخاته
سه ر رئگای راست... هيزى ته عابيرى مه ولانا بووه ته هوى جگه له لايه نه عيرفانيه که ي
به ربلاوى زمانه وانى، يا ده فه رموى [دود دل لاله ها ز آتش جان رنگ تو]، ٺه گه ر بيگوتايه
"داخى دل" رهنگه به لاي خوينه ره وه جيگه ي ئاوردانه وه نه بوايه، ٺه ویش به دواى شتى و تراودا
نه گه پراوه... هه ميشه کو شاهه بو خوى، خوى بيت، چل به چلى مه ولانا له دوانى
شه مسدا باخ و بويسانئکى بچ سنوره، ٺه و ٺه لفازانه ي به کارى بردون مولکى خويه تى و
په نجه مورى مه ولاناي به سه ره وه يه، بنواره چى فه رموه:

اين خانه که پيوسته در او بانگ چغانه ست

از خواجه پيرسيد که اين خانه چه خانه ست

اين صورت بت چيست اگر خانه کعبه ست

وین نور خدا چیست اگر دیر مغانهست
خاک و خس این خانه همه عنبر و مشکست
بانگ در این خانه همه بیت و ترانهست

ئەم خانەقایە کە هەمیشە دەنگی زکری خودای تیادایە لە چاوساق پیرسە، ئەو خانەقایە
چ جۆرە جیگە و شوئینیکە ئەوێ چ جۆرە رفتار و شیوەی خوداپەرستییە ئەگەر ئەو مەلەبەندە
بە کەعبەیی ئامال دانراوە، وە ئەو نیشک و مەشخەلانی، نەوع چییە، لەو پەرستگایە
پەخشانە، خاک و جۆلی ئەو خانەقایە پڕ لە بۆنی خۆش و گولاو، ژورودەری ئەو
خانەقایە هەمووی بانگەوازی ویردو ناوی خودایە وا بەربلاوە.. ئەوێ لیکدانەوێ ئەو پارچە
هەلەبەستەیی مەولانایە لەسەر موفرداتی فەرھەنگی تەسەوف.. بەلام بۆ ئەوانەیی فارسی
نازانن و ئاگاداری وشەو واژەیی فەرھەنگی تەسەوف نیین، مانای ئەو چەند بەیتە شتیکی تر
دەگەییەنیت، کە من لێردا دەق بە دەق وریدەگێرم مە سەر زمانە حیاتیە کەیی خۆمان، کوردییە
شیرینە کە

چیە ئەوێ لەو مالا دەوڵە شمشالە سەرنایە

لە لێزان پیرسە ئەو جیگە چ جیگە و شوئینیکە؟

ئەگەر ئەو ئاویئە کەعبەیی هیواو ئومیدە، کەعبەو بت و پەیکەرێان نەوتوو، ئەگەر
مەیخانەیی مەست و سەرخۆشەکانە و چاوپوراوە، ئەیی ئەو مەشخەلانی تیشکە چییە؟
لەوێرا پەخش و بلاوە؟

بۆنی دەرو دیوارو خۆلی ئەو جیگە هیندە بلاوە گەیشتووتە حەوشەو سەر رینگە، بنوارە
گوی بگرە، شایییە لەو مالا، ئاھەنگە خۆشیییە مایەیی حال و ئەحوالە..

جا بەندە ناچارم پەیرەوی مەفاهییمی شیعرەکانی مەولانا بم، ئەرکی من وەرگێرانی
راستەوخۆ نیەو وا بکەم لە مەبەست و ریباز و رۆحی مەولانا دوور دەکەومەو.. مەولانا
دەلێت:

خاک و خس این خانه همه عنبر مشک است

لێکی بەرەووە بەوردی سەیری بکە کاتیک مەولانا باسی مال و شوئینی دەروون و فکر
بکا، لە دونیای مادیات بە دوور دەکەوئیتووەو بئند فرین و مەشخەلانی نور و نار دەخاتە
گرو هەتاوەکو خاک و خۆلی ئەویرا بەبۆنی خۆش و عەترو گولاو دەشوئینیی، سەیرکە

چۆن وهسفی ئەو ماله دهکات، دهپرازینتهوه خو بهزیر و زیوو مهرمهپری گران بهها ناپرازینتهوه، دهلی پره له بهیتی شیعی جوان و نایاب، لههه چوارلاوه دهنگی ساز و گۆرانی ریتمدار بهرز بووتهوه، رۆحی ئینسانی خاوین پهیوهنده له گهل ئاههنگ و نهوای موسیقیدا و رۆح زاخاو دهدهاتهوه..

ئهو جوړه ههلبهستانه تا به ئەمپرو نهزانراوه لهچی حال و ئەحوالیکندا وتراوه. مهولانا دههفرموی:

گل گفتم مرا نرمی از خار چه می جویی

گفتم که در این سودا هشیار چه می جویی

لهم بابهته هۆنراوهی مهولانا ئەوهی دهگهیهنخ، ئەوانهی تواناو تامولی دژواری ریگای عیرفانیان پیوه نیه، ئەوانه له سهههتاوه دهپه ههوهسهکانیان پیاپون و رفتاریان بدن له بیژهنگ و گۆرزه که توردهنه لاره، ئەو دهم روویه ریگا و ریبازی تهریقته وهپری بکهون:

یا دهلیت:

این بار من یک بارگی در عاشقی پیچیدهام

این بار من یک بارگی از عافیت بیریدهام

دل را ز خود برکندهام با چیز دیگر زندهام

عقل و دل و اندیشه را از بیخ و بن سوزیدهام

ئهمجارهیان به تهواوتهی دووچاری دهردو ژانی عاشقی بوومه، ئەمجارهیان ریگهی دژواری عیشقم به یه کجاری گرتوووه پیاچووومه ئەوهی ئارهزوو حهزهکان نه له فکر و زکری خۆم تورم داوته لاره، ئەوهی عهقله، ئەوهی فکر و ئەندیشهیه دووچاوی دهردو تازار و کیشهیه.. ئەوهیه دونیای عیشقی و عاشقی.. ئالهم جوړه ههلبهستانه لهدهمی مهولانا هاتوته دهرهوه، دووره له رهوالی شاعیرانی پیش خۆی، یا هی سهردهمی خۆی، که دیوانهکانیان پره له باسی سهروی بلند بالای وهک ئالا، دهم و لیوی خونچه ئاساو روخساری مانگه چوارده و زولفی سیارهنگی درپژ و عهنبههین خال، ئەو جوړه بگره و بهردهیه له دیوانی شهمسای تهبریزیدا نهوتراوه، مهولانا له پیداههلدانی دهسهلاتداران به دوور بووه، یا وهسفی دلارامیک یا جوانی سروشت و دههکهوتنی شوخ یهیکهریک، مهولانا لهوانهوه خۆی دوورگرتوووه، زانیویهتی ئەو موفردهاتانه گویای نیاز و ریبازی ئەو نین،

به وزمانه ناگاته مه به سته عیرفانیه کانی .
دهی فهرمو گوی له م ئاههنگه بگره، گوی له م نهواو ریتیم و سهمای پر له رۆحیانه ته
بگره و ته ماشاکه:

مرده بدم زنده شدم
گریه بدم خنده شدم
دولت عشق آمد و من
دولت پاینده شدم
دیده سیر است مرا
جان دلیر است مرا
زهره شیر است مرا
زهره تابنده شدم
گفت که دیوانه نه‌ای
لایق این خانه نه‌ای
گفت که تو شمع شدی
قبله این جمع شدی
جمع نیم شمع نیم
دود پراکنده شدم
رفتم دیوانه شدم
سلسله بندنده شدم
گفت که سرمست نه‌ای
رو که از این دست نه‌ای
رفتم و سرمست شدم
وز طرب آکنده شدم
گفت که تو کشته نه‌ای
در طرب آغشته نه‌ای
پیش رخ زنده کنش
کشته و افکنده شدم

گفت که با بال و پری
 من پر و بالت ندهم
 در هوس بال و پرش
 بی‌پر و پرکنده شدم

ئەو کودەتا پر لە رۆحیانەتە، ئەو دڵ و دەروونە ناشوفتە لەت لەتە، لە فکر و هەڵسان و دانشتنی مەولانادا خۆی و دەدر دەخا، بەو بەیتە کورت و پر لە مانایە نەبی و دەدر ناکەوی، مەولانا چارەى بۆ نەماوەتەو، هەر دەبێ دوکەل ئاسا لە ئاسماندا پەخش و بڵاوییتەو، نە هۆش و عەقل و تەرازوو ناسراوەکانە لەبیری بچیتەو، نە فەرمانبەری دەوڵەتی عیشقە وە لە عیشقی خۆیدا سەر سوپوردانە فەرمانبەرە، ئیتەر هەست بە غەم و بۆ نەهات و دەردو تازار ناکا، تەواوی هەنگاوەکانی پرە لە لە وزە، پرە لە توانا [گریه بدم خندە شدم] ئیتەر ئەوێ غەمە داویە بەبادا، سەرمەستی عیشق و شادیە.

مەولانا بە شیعری و تراوی رابوردوو و سەردەمی خۆی ئەو وەستاییە [دەست رەنگینی] باشتەرە پی ناکی و ئەو زاراوانە گویای گرو گڵپەى دەروونی ئەویان نیە، بۆیە پەنای بردووە بەر ئەو موفرداتانە، چ لە مەسنەویدا، یا لە دیوانی شەمسدا مامەلەکە لەسەر موعداڵەیه کی راستگوییانەیه مەکینەى رۆحی ئەو دەخاتە سەر زمانی و مەولانا بەرنامەریژی بۆ نەکردوو، خودسەرانیە لە دەم و زمانی دەخزی و خۆی لە پەردەى گوی دەخشیئى و گویگر دەخاتە گۆرپەپانی تیرامانەو... وا باوہ که شاعیر بەرنامەریژی بۆ شیعەر نووسین ناکا، شیعەر لە چرکەیه کدا لە دەرگا دەدا یا بەبێ پرس خۆی بە مالاً دەکا، بەلای مەولاناو ئەو حالەتە مەرفوزەو رەد دەکرێتەو، مەولاناو ئاریە لە سحرنامێزەکەى نوکی لەنیو بریسکە و بزیسکەى مەشخەلانی تیشک و نۆرەو شەپولە پر لە داھینان و پر لە زەرەفەتەکان خۆیان لە ئاریەلەکە دەخشیئى و لە چرکەیه کدا دەکەوێتە سەر زمانی مەولانا... دەلین مەولانا کە ئەو شیعرانەى وتوو و بە دەمیایا هاتوہ یا لە حالەتی سوکرادا بوو، یا لە سەمایەکی شیتانەیدا ئەوانەى دەرووبەری شیعەرەکانیان بۆ نووسیوہتەو و لە دوایدا خستویانەتە بەر دەستی

بیردی دلم را بدادی به زاغان
 گرفتم گروگان خیالت به تاوان

درآیی درآیم بگیری بگیرم
بگویی بگویم علامات مستان
بجوشان بجوشان شرابی ز سینه
بهاری برآور از این برگ ریزان

به ئاسان عیشتت بالی داکیشا بهسه‌رما، خودسه‌رانه خه‌یالی توّم خسته نیو که‌بکه‌و
دامه‌وه، ئیتر له بگروه‌به‌رده‌ی هه‌یه و هانیدا سه‌ره‌تای شه‌یداییم وه‌درکه‌وت و ورده‌ورده هاتمه
جوّش و خرّوش، پایزی پر له گه‌لاریژانمت پر کرد له گوّل و وه‌نوشه‌ی به‌هاری
به‌نده له‌م به‌شه‌یدا ده‌کوژم چند دوو به‌یتی هه‌لېژارده بخه‌مه به‌رچاو که له حه‌قیقه‌تدا
هه‌ر یه‌که له‌وانه به شاقه‌سیده‌یه کی دریژی مه‌ولانا ده‌ژمی‌درین..

ای بر سر هر سنگی از لعل لبت نوری
وز شورش زلف تو در هر طرفی سوری
لیوی له‌عل ئاسات، تیشک باران ده‌کا به‌ردو خوّل کوده‌تای ناوه‌ته‌وه زولفی په‌ریشان‌ت،
وا له دهشت و شار و دوّل هه‌رایه یا ده‌لیت:

اندر تن من یک رگ، هشیار نماندست
ای رفته می عشق تو اندر رگ و در پی
قولایی ناخم، خوّمه‌ست و سه‌رخوّشه، باده‌ی عشقی تو تالان که‌ری ناخ و هوّشه.. له‌م
به‌یتهدا راسته و خوّمه‌به‌ستی مه‌ولانا، شه‌مسه‌و به‌س:

زیر دیوار وجود تو نوی گنج گهر
گنج ظاهر شود ار تو ز میان برخیزی
به وه‌رگپړانه راسته‌وخوّکه ده‌لیت: له‌ژیر چوار دیواری توّدا.. به‌توؤ بوّخوی، ئه‌و هه‌موو
زیرو زیوو گه‌وه‌ره شاراوویه که هه‌ستای ئه‌و گه‌نجینه وه‌درده‌که‌وېت..

ئه‌گه‌ر سوّفیانه لیکی بده‌ینه‌وه‌و به‌زمانی مه‌ولانایی بدویین ده‌لیت: ئه‌ی شه‌مسی
ته‌بریزی.. له‌و خه‌لکه‌گه‌ری.. من توؤ باش دناسم، ده‌زانم له چ پله‌و پایه‌یه‌کی
عیرفانیدای، بوّخوّت ئه‌گه‌ر بته‌وئ حه‌قیقه‌ت و کانی نایابی خوّت بخه‌یته به‌رچاو، ئه‌و ده‌م
ده‌زانم چ سوارکاریک و قلابگیریکی دنیای عیرفانی.. دیاره مه‌ولانا و شه‌مس له‌وه‌دا
هاوبیریوونه له‌سه‌ر نه‌درکاندنی مه‌قامی به‌رزی عیرفانی شه‌مس، وه ئه‌و نه‌درکاندنه بو‌وه‌ته

هۆی ئهوهی دهووروبهري مهولانا ریز له دهرویشه رووتهیه کی نه ناسراوی وهک شه مس نه گرن و شه مس بیته مایه ی ئیژهیی و سه ره نه نجام ون بوونی هه تاهه تایی شه مسی ته بریزی ..

یا ده لیت:

ای دم آتشین من خیز تویی گواه دل
ای شب دوش من بیا راست بگو چه دیده ای
ئه ستیره ی کلک ناگرینم، هیرو توانام ئه تۆی که ده تبینم، ئه ی شه و دوستی من وه ره
ئه ی سه رتاسه ری شه وی من راستم پی بلی چیت دیوه؟
یا ده لیت:

چشم مست تو قدح بر سر ما می ریزد
ما چه موقوف شراب و می و افیون باشیم
چاوانی مهستی تو پهیتا پهیتا لیوانی شراب به سه رما ده ریژی، ئیتر چ نیاز به
تریاک یا هه وه سم شه رابی سور بچیژی؟
یا ده لیت:

بهر هزار سال اگر بر لخدم گذر کنی
مشک شود همه گلم روح شود همه تنم
ئه گه ر دوای هه زار سال مردنم به لای گوره که ما رابویری گوزه رت خاک و خو لم
گولاوریژ ده کاو، رو ح ده که یته وه به له شی مردومدا، له بو نی خو شدا را گوزه ر مه نگ گیژ
ده کا.. سه عدی شیرازی له م بابه ته ی وتوو:

بوی محبوب که بر خاک احبا گذرد
نه عجب دارم اگر زنده کند عظم رمیم
بو نی خو شه ویست ئه گه ر بگاته سه ر خاکی مه زاری دلدار، سه رسام نابم ئه گه ر زیندوی
بکاته وه پیشه و په لا حافزی شیرازیش هه ر له م رووه وه وتویه تی:

بعد صد سال اگر بر سر خاکم گذری
سر برآرد ز گلم رقص کنان عظم رمیم
ئه گه ر دوای سه ده سال به لای خا کما تیپه ری، پیشه و په لام به سه ماوه سه ر له خاک و

مهولانا و رازی نهی

خۆلّ وه دهردینێ و دهگه مه نارهزوو و مه رام.. نه گهر دوای سه د سال به لای مه زارما
 بگوزه ری بیته دینه، له عه زه رتا پیشه و په لام سه ما که رانی سه ر له گوڤ وه دهردینێ
 مهولانا دیسان فه رمویه تی:

گنده پیر است جهان چادر نو پوشیده
 از برون شیوه و غنچ و ز درون رسوایی
 ئەم کۆنه سه رایه، که جیهانی ناوه، عه بای تازهی رهنگا ورهنگی پۆشیوه.. ده تدوینی و
 هه لته خه له تینی پیچهی هه لدهی ته وه سه د داستانی نه شیوا ده خوینی.
 یا ده فه رمویت:

گر تو خوبی و منم آینه روی خوشت
 پیش رو دار مرا چونک جهان آرایبی
 نی غلط گفتم سرمست بدم زفت زدم
 کی بود آینه را با رخ تو گنجایی
 تۆبه و چاکی و پاکیه ت، منم ئاوینهی رو خساری تۆ، لاکه لامه وه تۆ دونیا
 دهر ازی ته وه.

نه خیر ناماقولم وت، نه شیوا م له دم دهرهات، کام ئاوینه. ده توانی رو خساری تۆی تیا
 جیبی ته وه؟
 هه ر له م بابه ته "خواجه" ده لیت:

دل بر این پیرزن عشوه گر دهر میند
 نوعروسیست که در عقد بسی دامادست
 ئەم چه ر خه بی وه فایه، پیره ژنیکه هینده پایچی مه که هه ر رۆژهی تازه بو کیکه و
 له با وه شی زا وایه کدایه.. هه ر له م بابه ته "حافز" فه رمویه تی:

عروس جهان گر چه در حد حسن است
 ز حد می برد شیوه بی وفایی
 ئەم جیهانه رازا وه یه، تا بلی له زه ت به خشه، له خاکی بی وه فاییدا دایکوتا وه ریشه یی
 بی به قایی کرده ته کارو کرده وه و پیشه
 سه عدی شیرازی ده فه رموی:

پرده بردار که بیگانه خود این روی نبیند
 تو بزرگی و در آینه کوچک نمایی
 پهرده لاده با بیگانه و نه زانان روخسارت ببینن هینده گه وره ی کام ئاوینه جیگه ی
 روخساری توی تیادا ده بیته وه.
 مه ولانا ده فهرموی:

با جام آتشین چو تو از در درآمدی
 وسواس و غم چو دود سوی بام می رود
 به ئاوینه ی ئاگرینه وه که له دهر وه دهر که وتی وه سوه وه غم فرین به رهو ئاسمان تیچکو
 رهوتی ..
 یا ده فهرموی:

می گردد آسمان همه شب با دو صد چراغ
 در جست و جوی چشم خوش دلرایی تو
 له تاریکی شهو ئاسمان به دووسه د چراوه تاریکی ده بشکنی به دوا ی چاوی پر له نازتا
 ده گه ری کون به کون ..
 یا ده لیت:

اگر یک دم بیاسایم روان من نیاساید
 من آن لحظه بیاسایم که یک لحظه نیاسایم
 رهنگه من له هه نوزدابم، به لام روحم بی هه نوزو مال به کولم، کهوا به دوا ی عیشقی
 تودا ئاوا ری هه رده و چولم
 سه عدی ده فهرموی:

گفته بودم چو بیایی غم دل با تو بگویم
 چه بگویم که غم از دل برود چون تو بیایی
 ئاواته خواز بووم بهاتایه ت تا غمه کانم بژماردایه، چی بلیم شادم به وه ی غم برواو تو
 جیگه ی بگرتیه وه، قهینا وجودم ببرژابا
 یا مه ولانا ده فهرموی:

مثال لذت مستی میان چشم نشستی
 طریق فهم بیستی چه آفتی چه بلایی

مهولانا و رازی نهی

ههروهك نهشئهی مهستی له ههردوو چاوما دانیشتی چهپاوت كرد هۆش و عهقلم
ئهویش بهشیویه گشتی. كام بهخشین؟ مال ویرانت كردم خشت به خشتی.. یا دهفهرموی:

لباس فکرت و اندیشهها برون انداز

که آفتاب نتابد مگر که بر عوران

جل و بهرگی تیئفکرین و ئهئدیشه توردهره لاره، نهئبیسستوه که دهئین، لهبی بهرگیه
روتهل مهیلی ههتاوه، یا دهفهرموی:

چو مست چشم تو نبود شراب را چه طرب

چو همهرهم تو نباشی سفر چه سود کند

ئه گهر مهستی دیداری تو نهبی من چیمه له شهراوو ئاواز؟ ئه گهر هاوړپیی تو نهبم ئه
رینگه دوورو درێژم چۆن پێ دهبریی..

برپیک له شاعیران دهکۆشن به عهقل و درایهتهوه مامهله له گهل عیشقدا بکهن، بهلام
عیشق و عهقلیان نهوتوه.. نیزامی گهئجهوی دهئیت:

تدبیر کنم هر شب تا دل ز تو برگیرم

چون مهر برارد سر مهر تو ز سر گیرم

ههر شهوه له ته کبیرم، ئه گهر جارێکی تر توخت کهوتم نهعلت له شیرم.. ههر که
سوژی عیشقت دهروونم دینینه جۆش، به چهپاو دهیبا عهقل و تیئفکرین و هۆش..!!
سهعدی دهفهرموی:

هر شب اندیشه دیگر کنم و رای دگر

که من از دست تو فردا بروم جای دگر

بامدادان که برون می نهم از منزل پای

حسن عهدم نگذارد که نهم پای دگر

ههموو شهویک خولیايه لهسهرما دیت و دهروا.. کهوا من له دهستی تو پرۆم بو
جینگهیه کی تر، بهیانیان له مال و ههدهرده کهوم تا ریبه کی تر بگرم، داویکی تر جوانیت پهیمان
شکینه و ناتوانم بنیم ههنگاویکی تر..

ههرلهم رووهوه سهعدی دهفهرموی:

دهئیت:

هر شبی گویم که فردا ترک این سودا کنم
 باز چون فردا شود امروز را فردا کنم
 هممو شهوی دهلیم عیشقت به لاهه دهنیم سبهی، که سبهی دیت، دهلیم لیگه ری قهینا،
 نه مرفو نا سبهی.. شاعیریک به ناوی [دیگری] وتویه تی:
 مرا رفیقان گز بلا پرهیز
 بلا دلت من از دل چگونه بپرهیزم
 دوستان دهلین هوشیار به، له به لا خوت پیاریزه به لا دله پر له خوشه ویستی نازیزه،
 بریک بهیتی شاعیران لهیه ک دهچن، نهو لیکچونه لهرووی بهرنامه ریژی و چاولیکه ریبهوه
 نه بووه.
 مه ولانا فهرمویه تی:

ذوق دشنام وی از شهد ثنا بیش آمد
 لطف خار غم او را گل خوش خند گذشت
 هوهوسی وتهی نه شیاوی نهو به لامه وه له هه نگوینی پیداهه لدان شیرین تره، درکی
 درهختی غه می نهو به لامه وه له گولی ده مکرای پر له که نین شیاوتره.
 سه عدی شیرازی ده فهرموی:

زهر از قبل تو نوشدارو^۱
 فحش از دهن تو طیباتست
 ماموستای به لاغته لهو به یته بیدا ده لیت:
 زهریشم بدهیتی بومن دهواو ده رمانه، جنیوی دهم و لیتوت بومن بونی خوش و جوانه.
 حافزی شیرازی ههر لهم بابته هی فهرمووه:
 قند آمیخته با گل نه علاج دل ماست
 بوسه ای چند برآمیز به دشنامی چند
 شه کرو کولاو عیلاجی دهردی دلی من ناکا واز بیره لیره ماچیک تیکه لی جنیوکوه
 سه دجاران بوم بنیره..

نه گهر بهوردی لهو بابته شاعرانه بدوین که شیعره کانیا نی لهیه ک دهچن، به لام له

۱- دهرمانیکه هممو برین و نه خوشیه ک چاک ده کاته وه..

مهولانا و رازی نهی

جهوهردا جياوازن، مهولانا زؤرتتر پهنجه‌ی خستؤته سهر مه‌عنه‌ويات و نه‌فكاري ره‌بباني، بؤيه ده‌لي: دواي هه‌زار سال به‌لاي گوره‌که‌ما بگوزه‌ريي خاك و خؤلي مه‌زارم گولاو ريژده‌که‌ي.. كه چي حافز و سه‌عدي شتيكي تر ده‌لين.. كه نه‌گه‌ر به‌لاي گؤرپاندا بگوزه‌ريت پيشه‌و په‌لايان به‌سه‌ما كرده‌وه سهر له گؤر دهردينن.. ههر له‌و بابه‌ته ليكچونه مهولانا قه‌سیده‌يه كي هه‌يه، به‌م به‌يته ده‌ستي پيكردوه:

این ساغر روحانی صهبای دگر دارد

"سائيب" شاعيري گه‌وره‌ي نه‌ده‌بياتي فارسي، ههر به‌و مه‌فهومه قه‌سیده‌يه كي دوورو

دریتری هه‌يه:

امروز جمال تو سیمای دگر دارد

امروز لب نوشت حلوی دگر دارد

آن آهوی شیرافکن پیداست در آن چشمش

کو از دو جهان بیرون صحرای دگر دارد

هاوار نه‌ورؤ جوانیت هه‌روا غه‌وغای ناوه‌ته‌وه، دوو لیوی شه‌کریارت تامی حه‌لوی

به‌سه‌ر ماوه‌ته‌وه. نه‌و ناسکه شه‌ره‌نگیزه دووچاوی مایه‌ی خؤشه‌ويستی و ريژه بی سود بوو،

بگه‌ربگه‌ر له دوو جيهان تيپه‌ري و گه‌يشته ساريه‌كي تر

در میان پرده خون عشق را گلزارها

عاشقان را با جمال عشق پیچون کارها

عقل گوید [شش جهت حدّ است بیرون راه نیست]

عشق گوید [راه هست و رفته ام من بارها]

له‌نيو په‌رده‌يدا خوينی عيشق ريچکه‌ی به‌ستوهو گولزارنيكي نه‌خشانده‌وه، عاشقانی

رينگای عيشق به‌و ريگه‌و ريپازه‌يدا دهرؤن، عه‌قل و هؤش لای وايه [له شه‌ش ريان به‌ولاهه

رينگه‌ي تر نيئه] بيح يه‌ك و دووم.. عيشق هاته‌جواو وتی: [رينگای عيشق له‌وه زؤرتتره، من

زؤر جار پيايداچووم]. نه‌مه‌ش بابه‌ت و لايه‌نيكي ديکه‌ی مه‌ولانايه كه فه‌رمويه‌تی:

فتنه و آشوب و خون‌ريزی مجوی

بيش ازین از شمس تبریزی مگوی

به‌دواي هه‌راو هوريواو ده‌عوا مه‌رافه‌و خوين ريژيدا نيتر مه‌رؤ له‌مه‌ه زياتر واچاكه

دەربارەى شەمسى تەبرىزى مەلئىن...

پروڤىسورى خوالىخوشبو [عەلى دەشتى] دەربارەى مەولانا دەلئىت: "من لام سەيرەو جاروبار لەخۆم دەپرسم و دەلئىم.. خەلگى ئەم و لا ئاتە، ولا تىك نمونەى وەك فارابى و ئىبنولسینا، حافزو خەيام و سەفابى تىا پەرورەدە بوو، چۆن توانیویانە بەرگەى مەشخەلانى رۆح و رەوانى مەولانا بگرن؟

چەندىك لەمەوئىش كتاوى [اسرار التوحید في مقامات شيخ أبو سعيد]، كە لەلایەن یەكێك لە نەوەكانیەو دەربارەى ئەو سۆفیبەى نووسى بوو دەمخویندەو، خوئەرى دەخستەوە بیری داستانەكانى [ئەسكەندەرنامە و مەتەر نسیم عیار].. لەو كتیبەدا شتى زۆر نەشیاوى تىادایە، گوايە ئەبوسەعید بە ئاسماندا فریبە و پای لە زەوى براو، وە لەم بابەتە تورەهاتانەشیان دەربارەى مەولانا جەلالودینی رومیش نووسیو، بۆ نمونە "ئەفلاكى" نووسیبەتە، كاتىك مەولانا مردوو، حوسامەدین وتووبەتە، كە تەرمەكەى لەلایەن [ئىختیارولدینەو] شۆراو پەپرەوانى مەولانا نەیان هێشتووە دلۆپىك لەو ئاوە برژىتە سەر زەوى و خواردویانەتەو، وە موسلمانان كاتىك پەيامبەرى خودا مردوو، هەمان كاریان كردوو.. هەررەها "ئىختیارولدین" وتووبەتە، كە دەستم خستە سەر سنگى پىروزی مەولانا، لەپر راپەرى و منیش هاوارم لى هەستاو زارزار گریام، بەدەستى راستى گوئی گرتم و زمانم لە گو كەوت.. دەنگى هاتە گویم: [ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون].. بە تەئكید ئەم داستانە وشاردەى فەكرى خودى "ئىختیارولدینە" و بەس، نەگوئی راکیشاو، نە مەولانا ش جولۆتەتەو و نە ئاوا دەنگىكى قورئانى پىروزی بەرگوئ كەوتوو.. كاتىك هەندى كەس ئامادەى سەلماندنى ئاوا بیرورايەكن بى یەك و دوو كردن لەم جۆرە داستانەش دەسازینن.

خەلكانىكیش هەن باوهرى پى دەكەن و بلاوى دەكەنەو، دیسانەو دەگێرنەو شەمسى تەبرىزى برىك لە كتاو دەسنوو سەنایەكانى توردايە ناو ئاو و زۆربەى ئەو كتاوانە هى باوكى مەولانا بوو... مەولانا ئەو كارەى لا ناخۆش دەبى و گازاندە لە شەمس دەكا، شەمس كتاوكانى لەناو ئاو و دەردینى بى ئەوەى یەك دىرى كوژابىتەو.. بیا خوسابىت لەو جوهرە داستانە و فەكو ئەندىشەى خۆش باوهرانەى ئیمە بووتە جىگەى نەرم و گەرمى لەو بابەتە و سەیر لەو دەیە، تا ئەم دەورو زەمانەش چاوهروانى قەبول كردنى ئاوا

مهولانا و رازی نهی

داستانگه لیکن.. من نازانم که می شه بابه ته فکره سحرنامیزانه لاددهدینه لاهو ده کوشین روح و رهوانمان له ئیری و رهزالت و کینه و نازار پیدانی خه لکی له بیژنگ بدین و خو مان بیالیون.. سه رهتای ناینه کانیش دوو چاری فکری نه شیایوی خه لک بووه به و جو ره تیفکرینانه ته گه ره و کوسپیان خسته ته بهر په یامبه رانی خودا و به هانه ی سهیر سهیریان له په یامبه ران گرتووه، یا داوی شتی سهیرو سه مه ریان له په یامبه رانی خودا کردووه، له سوره تی "اسرا" دا هاتووه: [وقالوا لن نؤمن لک حتی تفجر لنا ینبوعاً او تكون لک جنه من نخیل و عنب فتنجر النهار خلالها تغیراً، او تسقط السماء زعمت علینا کباً او تأتی بالله و المملکه قبیلا، او تكون لک بیت من زخرف او ترقی فی السماء ولن نؤمن لرقیک حتی تنزل علینا کتاباً نقرأه، قل سبحان ربی هل کنت إلا بشراً رسولاً].

لیردها ئیمه ده بی له سه رهتای ناشنایی مهولانا و شه مس وردبینه وه، شه گه ره شه موعجیزیه روینه دابا مهولانا شه مه لایه ک ده بو وه ک هه زاران مه لای نیو خانه قا کان و ناویای له شاری قونیه ودهر نه ده چوو، شه ناشناییه بووه ته هو ی ته قینه وهی مهولانا له ناو خودا و بیرو فکری ژیانی روژانه ی مهولانا ی سه رولیز کردووه و توانیویه ریگه و جیگه ی تایبه تمندی خو ی له شه ده بیاتی فارسیدا ته رخا ن بکا و تا به ئیستا ئاماره ی بو ده کریت، روژ به روژ نوی ده کریتته وه، خالکی گرنگی تر هیه نایی لی بگوزهرین، لام وانیه شه شه یدایی و شه رهنگیزی مهولانا به و کوت و پره ی بوو بیت، مهولانا بو خو ی له میژدا ناماده ی شه گوژانکاریه ی بووه و به داوی به لگه یدا گه راه، مهولانا ده سه لاتیکی به ربلا ی له شه ده بیاتی فارسیدا هه بووه، که به ئاسانی توانیویه حه فتا هه زار بهیت شیعر بنوسیته وه، وه نه بی ئیلهامی شیعی مهولانا له سه رده می ناشنایی شه مسدا بو ی هاتیته، له وانه گوزه شته مهولانا نه له سه ره تا وه وه نه له نیوه ی ریگادا وشکه مه لا نه بووه و بیرو رای منه وهرانه ی زور له فکرو زکرا هه بووه و بو خو ی سه ره ره شتی خانه قا و موریدانی خو ی و باوکی کردووه شه ریعت و رببازی به خه لکی فیژ کردووه، خودی مهولانا له گه ل باوکیدا له شاری نه یشاپوردا گه یشته نه ته خزمه تی عه تتاری نه یشاپوری، ..وا ده گیزنه وه گوایه عه تتار به "به هائودین وه له دی" باوکی مهولانا ی وتووه:

"ئاگات له م کوره ی بیت، من تیشکی تایبهت له ناوچاوانیدا ده بینم" ..

ئاشکرایه "عه تتار" که سیکی ئاسایی نه بووه، به لام فالگیریش نه بووه، شه وه ی لیکندا وه ته وه

زانپوه زيره كې، لپهاتويي تبادايه، رهنګه له داهاتودا بېي به شتيك، نه وي له رووي
فهراسه توه وتووه، نه ك غه بيزاني ..

ناوباوي مهولانا تنها له شاري "قونيه" دا نه بووه ..

باسي شيعر و خانهقاو لپهاتويي و شريعته تراني مهولانا به چوار دهوردا بلاو بوو بوويه،
نه و زانبارييه به لاي شه مسه وه هه بووه به بهرنامه وه رووي كرده ته قونيه و له خوليايدا
بووه، تا رووبه رووي مهولانا بپيته وه ..

مهولانا له پيش رووبه روو بووني له گهل شه مسي ته بريزيدا بوخوي خانه قانشين و په روهرده ي
دونيايه كي عيرفاني و ريبازي ته سه وف بووه، شتيكه نه و دیداري نيوان نه و و شه مسه
بوو ته هوي گوربانكاري شپوه ره فتاره كاني و ريبازيكي تري خسته ته پيش خوي، وه
ته واي غه زله كاني مهولانا به ناوي شه مسه وه نيه، برپيكي به ناوي "خاموش" يان
"خاموش" دوه تو ماري كردون، وه نه و هه لبه ستانه له پيش دیداري شه مسدا وتويه تي ...

خالي سهره كي جياوازي مهولانا له گهل شاعيرانی تردا، روحي مهولانا، ذاتي مهولانا،
نه دهبی مهولانا، هه لبه سته كاني مهولانا تيكه لاو و ناميخته ي نه وای موسيqa بووه، به وه ش
رازي نه بووه سهرمه ستانه هه ستاوه ته سه رپاو هاوړاو هاو شاهه نګ و نه وای تار و خرنګه ي
دهف لاواندنه وي ناي به رزه پا له سه ما و چه رخاندا شه پولي ناسك و نه وای ريتمداري
موسيqa نغروي سه ماي عاشقانه ي سو فيگه رانه بووه ..

من وا ده زانم، نه و خو و خه سلته ته، له ذاتي مهولانا دا هه بووه جگه له فکرو زکرو
نه نديشه ي خوي نه بيت هو كاريكي دهره كي هاني نه داوه، يا ده ستيكي غه يبي هاني نه و
جوړه جولانه وي دابي، شه مس بووه به سهرته اي قوناغيكي تازه ي ژياني مهولانا دابي ..
مهولانا به مه سنه وي و ديواني شه مسدا وه دهره كه وي تا چ راده يه ك هانپانداوه تا دوور بيت
له چاوليكيه ري و خويانه ره فتاركاو به چاوي دوستي و ره حمه توه بنواړيته دهورو به رو
هه تاوه كو تاوانبارنیش، روحي پر له شاهه نګ و نه وای موسيqa، مهولانا جگه له موحه به ت
و دوستي نه بي جيگه ي رق و كينه و ئيره يي و پله و پايه و شاكامي تيا نه بووه ته وه.

نه وي ناشكرايه "شه مس" عارفيكي گه ريده بي جيگه وشوین بووه، سه دان عارف و
پيري جوړاو جوړي ديوه، ناخي هيچ به كيكي له وانه ي نه ي هه ژانده، چ رازيكي بوو ته
هوي نه و هه موو شه يدياي شوړنه نګيزي دهوروني مهولانا واه سهری ته عزمي له ناشتي

شهمس دانواندۆتهوه؟

بنواره چی دهفهرموئ:

آه که جست آتشی خانه دل درگرفت

دود گرفت آسمان آتش من یافت باد

ئاهو ناله‌ی من ئاگری نایه‌وهو دل و دهروونی سوتاندووه، ئاسمانی پر له دوکهل کردو
ئاگره‌که‌م که‌وته بهر بای هه‌لکردو، که‌واته خو‌له‌می‌شی دلی مه‌ولانا په‌یوه‌سته له‌چاوه‌پرانی
بایه‌کی هه‌لکردو‌دا چاوه‌پران بووه، تا خو‌له‌می‌شه‌که‌ی دهروونی گر‌بگری و شو‌عه‌ی عالم
گیریکا، بۆیه ده‌لیت:

شمس تبریزی درآمد در دلم

من دو عالم را پر از غوغا کنم

روخساری شهمسی ته‌بریزی که‌وته خو‌لیاو دل‌ه‌وه، به‌و خو‌لیایه‌وه دونیاو قیامت
ده‌رازی‌نمه‌وه.

ئهو هه‌سته به‌رزه، پر له عیرفانه پیره‌می‌ردیک وا شه‌یدا ده‌کا له پاکی و خاوینی و
دونیای عیشق‌دا تی‌رخواردنی بۆ نه‌بی و که "شهمس" ده‌تۆری و روو له دیمه‌شق ده‌کات
ئه‌نجومه‌نیکی به‌دوادا ده‌نی‌رت و ده‌فهرموئ:

بروید ای حریفان بکشید یار ما را

به من آورید آخر صنم گریزپا را

به ترانه‌های شیرین به بهانه‌های زرین

بکشید سوی خانه مه خوب خوش لقا را

وگر او به وعده گوید که دمی دگر ببایم

همه وعده مکر باشد بفریید او شما را

دم سخت گرم دارد که به جادوی و افسون

بزند گره بر آب او و ببندد او هوا را

"رامه‌هه‌ستن دۆستان، برۆن یارو دل‌داری من بدۆزنه‌وهو په‌له‌کی‌شی بکه‌ن و بی‌گه‌یه‌ننه لام،
ئه‌گه‌ر وتی لینگه‌رین و برۆن دوا‌یی دیم، به‌لینی فی‌له هه‌لتان ده‌خه‌له‌تینی، ئهو به توانایه،
جادووه، گفتاری ئه‌فسونه ره‌فتاری، گری له ئاگر ده‌دا، به‌ریه‌ستی باو هه‌وایه، به ئاهه‌نگ

و گۆرانى خۇش و شيرين، به بهانه و وتووېژى رهنګين بېگېر نه وه بۇ ښم خانه و کاشانه،
 ښو پياوه نازداره جوانه. "شه مسى تهرېزى ښو دم ته مهنى له شه ست بووه که گه شتو ته
 قونيه و مهولانای ديوه ښىدى که سيکى تر مهولانای چاو پې نه که وتووه، ته وای کات و
 ساتى له گهل شه مسدا گوزهراندووه، ښو خه لوه ته دوورو درېژانه بووبه هوى نارېزايى
 لايه نګيران و قسه و باسى نه شياو و ناچورى ناحهزان، مهولانا گوښى له و کاروبار و وتووېژانه
 نه ده گرت و له شيوه پهبه ندى خويدا به رده و ام بوو، شه مس، ښورېدايه وه وا چوار ته نيشت و
 ده روبهر دوور له موحه به ته وه تېې دهنوارن، شارى قونيه پهبه ښيلاو رووى له شارى
 ديمه شق کرد، مهولانا کورپه گه وره که و چهند که سيکى نارد به دوايدا و هينايانه وه، ديسانه وه
 ده روبه رى مهولانا و مورېده کاني که وتنه وتى وتى و زورى نه خاياند شه مس بۇ جارى
 دووهم گوم بوو، ښه مجارهيان به جوړنک بى سهرو شوښ و بى ناو نيشان روښتېبوو، ..
 مهولانا هه رگيز نه پيديه وه نه ک ته نها مهولانا به لکو هيچ که سيک له هيچ کوښه کدا
 شه مس وه بهرچاو نه که وته وه، و ابووه باو که شه مس له لايه ن کورپى بچوکى مهولانا وه
 کوژراوه و بى سهرو شوښ کراوه... ده ربه رى وشه و اژده "مه خوب خوش لقا" مهولانا
 برېک شيعرى نووسيوه له زور ولاتاندا دهنګى دايه وه:

گر رود دیده و عقل و خرد و جان تو مرو
 که مرا دیدن تو بهتر از ایشان تو مرو
 آفتاب و فلک اندر کنف سایه توست
 گر رود این فلک و اختر تابان تو مرو
 اهل ایمان همه در خوف دم خاتمتند
 خوفم از رفتن توست ای شه ایمان تو مرو
 با تو هر جزو جهان باغچه و بستان است
 در خزان گر برود رونق بستان تو مرو
 هجر خویشم منما هجر تو بس سنگ دل است
 ای شده لعل ز تو سنگ بدخشان تو مرو
 کی بود ذره که گوید تو مرو ای خورشید
 کی بود بنده که گوید به تو سلطان تو مرو
 لیک تو آب حیاتی همه خلقان ماهی

از کمال کرم و رحمت و احسان تو مرو
 هست طومار دل من به درازی ابد
 برنوشته ز سرش تا سوی پایان تو مرو
 شمس تبریز حیاتست لب لعل خوشت
 مرو از پیش من ای چشمه حیوان تو مرو

ئه گهر چهواس و هوشم به تالان چو توّم هه بچ هه مووم هه یه، سا مه پۆ کهس نیه وه ک من وا جوان بتبینی، بۆ کوی دهرۆی؟.. تو مه پۆ.. جوانی تو هه تا هه تایه، هه تاو له ژیر سایه و سیبهری تو دایه، ئاسمان ده شه له قی لیگهری بهس تو مه پۆ.. باوهر داران، روریان له دل دایه، من ترسم لهو به لایه، که دهرۆی.. تو مه پۆ.. بۆمن باخی به رینه ئه م جیهانه، گهر به هار رویشت و پایز هات به لامه وه ههر جوانه.. بهس تو مه پۆ.. لیم زیمه به و سا مه پۆ و مه تۆری، تیرم لیت نه خواردوه برسیمه نه تیر، ئه ی ئه وه ی سه ننگ ده که یته جهواهیر.. تو مه پۆ.. ئه ی هه تاوی پرشنگدار، ئه ی سولتانی به ده سه لات، دیده و ئاوات، تو مه پۆ.. منی بی تاو وه ک ماسی و ئاو، تو ئاوی زینده گانیت تو مه پۆ.. تو مایه ی به خشین نازنینی، قیبه ی چاکانی تو مه پۆ.. تو ئه وه ی هه ته، به لامه وه تو ماری ئه به دیه ته تو مه پۆ شه مسی ته بریزی دم به پیکه نینه، لئو سوره بۆمن به نده گی، زینده گی، سامه پۆ...

زمانی مهولانا و غه زه له کانی خه زینه ی شه یدایی و حالی کۆمه ل بووه له دهر وونا، که ههستی ده یخاته سه ر زمان ئیتر جیگه و پیگه ی پیرو مورشیدی بۆ نیه، که ی عیشق پله و پایه و مه قامی ناسیوه.. له ههر به یته و غه زه لیکیدا خه رمانیک عیشق و شه یدایی په نگری خواردۆته وه، ئه گهر غه زه له کانی دیکه ی مهولانا ری خۆشکهری لیکدانه وه و روونکردنه وه ی غه زه له کانی پیشوری تیا نه بویه به وردی ئیمه په یمان به نه ختیک له رازی مهولانا نه دهرد، من وا نازانم ئه و مه لحه مه و هه نگامه یه ته نها له بهر عیشقی گهریده یه کی بی ناوونیشانی وه ک شه مسی ته بریزی وتوویت، ئه و پردانه ی مهولانا دروستی کردونه و به سه ریا گوزه راوه هه یچ ئه ندازیاریکی کارامه و لیها توو توانای دروستکردنی له و بابه ته ی نه بووه و نه هه یه.. راپه رینه که ی مهولانا له راستیدا کوده تایه ک بووه به سه ر خۆیدا کردوویه تی، به ربهستی ده ریاجه ی دهر وونی شکاندوه، لافا و هه له هله ی ئاو به تاش و دارو

گابهردا داویه و بردوویه تی ..

ده بنواره شه م له خو بوورده، شه ورده کاریه، شه راستگویی و سهراحته له م چند بهیتهیدا دهبینریت:

خویش را چون خار دیدم سوی گل بگریختم
خویش را چون سرکه دیدم در شکر آمیختم
کاسه پرزهر بودم سوی تریاق آمدم
ساغری دردی بدم در آب حیوان ریختم
دیده پردرد بودم دست در عیسی زدم
خام دیدم خویش را در پخته‌ای آویختم
عشق گوید راست می گویی ولی از خود مبین
من چو بادم تو چو آتش من تو را انگیختم

خۆم وهک درک و دالّ بینی و روو به گولزار رویشتم، خۆم تفت و تالّ بینی به مه‌رامهوه کاسه‌یهک لیوان لیوی ژهر بووم و له شه‌که‌ردا توامهوه.. له دهرود ژان داپرام، نامیخته‌ی زینده‌گانی کرام، شکابوو پشتم، چاوم گلارای بوو به کل رستم، روّم هه‌واله‌ی چاوساقی به ته‌کبیر کرد، دهستم له هه‌له‌فه‌ی عیشق گیر کرد.. عیشق وتی، ده‌زانم شه و ناشوفته‌گیهت له چیهه.. راسته‌که‌ی تو لیّهاتوییت له خو‌رانیهه.. منم "با" و تو‌فان، تو‌ش ناگری، بزانه من توّم هه‌لگیرساند، شه‌وه روونه وهک ناوینه، ره‌شه‌بای هه‌لکردو ناگر هه‌لگیرسینه..

مه‌ولاناو روّحی مه‌ولانا جه‌ولانگای ئاهه‌نگی مؤسیقاو و بلویرو نه‌ی بووه، بو‌یه هه‌له‌سته‌کانی پرن له ئاهه‌نگ، ده‌ف و ده‌نگ له‌گه‌لیا ده‌گونجی نه‌ک به‌لای خه‌لکه‌ په‌راویژنشینانه‌وه، به‌لکی که‌له‌ شاعیران و رو‌شنبیرانی گه‌وره و سه‌ره‌ش سه‌رسامی شی‌وه مه‌رامی مه‌ولانا بوونه.. له دلّانی ره‌ش گه‌رئ، شه‌وانه عیشق نه‌بینن.. شه‌وانه له کونه‌باجه‌ی روانگه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی خو‌یانه‌وه ده‌نوارن و ده‌ست بو ته‌رازوو و که‌یل و کیشانه ده‌بن، چ شه‌مرؤ له دوینتی ده‌چی، له‌م سه‌رده‌مه‌یدا که‌وا هه‌زاره‌ی سی‌هه‌مه سه‌ده‌ی بیست و یه‌که‌مه، جی‌گه‌ی داخه‌ ئیمه‌ی کورد له دونیای رو‌شنبیریدا نه ته‌رازومان هه‌یه و نه که‌یل و کیشانه، داخه‌که‌م شه‌م مالّ و کاشانه له‌و رووه‌وه ویرانه‌یه و بی‌خاوه‌نه.. ئیتر شه‌وه‌ته‌ی

مهولانا و رازی نهی

مرؤف خولقاوه زؤر کم کس له و کونه باجوهه نهینوارپوه و نهیتوانیوه دان به حقیقهت و واقعیهتدا بنیت، ئهوسا دهربارهی مهولانا ههرکهسیک به گویرهی لیکدانهوی خوی له مهولانا ددهوی، گوايه شه مسه دینی مهلتی وتویهتی: رۆژیک له خزمهتی مهولانا دا بووم، پیکهوه بۆ باخچه و بؤیسانی "حوسامه دین چه له بی" چووین، مهولانا ههر دوو پای خستبووه نیوئاری جوگه لهی بؤیسانه کهوه، دهیفرمو، له نیو باسدا کهوته وهسفی لیها تویی و پیگه ی بهرزی شه مسی ته بریزی یه کییک له پهیرهوانی [به دره دینی وهلد مدهرس] هه ناسه یه کی هه لکیشا و وتی، به داخه وه به نده هه ستم به پیگه ی بهرزی شه مس نه کردبوو..

مهولانا یه ک کاتر میژ بی دنگ ورتهی له دم وه درنه هات له دواییدا هاته قسه و وتی: "به رۆح و رهوانی په رۆزی باوکم قه سه م.. رو به رووی که سیک دانیشتی ههر ته لیک موی سه ری هه زار شه مسی ته بریزی پیدا ئالاه" ئاوا گیزانه وه یه ک دووره له فکرو تیفرینی که سیکی وه ک مهولانا.. من وانا زانم دهربارهی شه مس و واتیفکرایتت ئه و هه زاران بهیتی به ودا هه لدا وه هونیه ته وه، له وانه گوزه شته، ئه و خو هه لنانه ی له سایکۆلۆجی مهولانا و رۆحی به خشنده و پر له خو بردنی ئه وه وه دووره، مهولانا مافوریککی راخرا و بووه، ههر نه ییت خوی وای زانیوه ده ییت به سه ریا بگوزه رپین و پای له سه ر دانه ن، مهولانا هه یچ نیازیککی به پیا هه لدانی خو نه بووه، ئه و له وه پری ریژ و حورمه تی خه لکیدا ده ژیا و هه تا وه کو دوژمنانیشی نه یان توانیوه به چاوی ریژه وه تیی نه روان. به پیچه وانه ی ئه و داستانه ته نها ئه فلاکی ده یگیزیتته وه:

"له سولتان وه له دی کورپی مهولانا م بیستوه ده یگوت: رۆژیک له گه ل چه ند براده ری کدا سواری ئه سپیک بوو بووم و ئارام ئارام روو به باخچه و بؤیسانی حوسامه دین دهر پویشتم، براده ران پیاده به دوا وه مه وه بوون، له پر له کۆشه یه که وه باوکم په رپوت و خۆلاوی وه درکه وت، له دلّه وه وتم، نه متوانیبا ئه وانه ی ره خنه له باوکم به ناحق ده گرن به شم شیر له ت له تیانم کردبا وتی: به ها ئودین تیژ مه رۆ هینده به خۆتا مه نازه، ئه و جو ره تیفرینه به لایه که له به لاکانی خودا، بنواره.. تۆ سواریت و ها ورپیانت پیاده به دواته وه ن، وای تی مه فکری به و شیوه بیر له نه یاران ده که ویتته وه تا وانه وه.. تۆ کارت به خو به زل زانان و یاخ ی بوانه وه نه ییت.. ئازا له ئه سپ دابه زیم و که وتمه سه ر پای مهولانا دا وای لی بوردنم لی کرد.. مهولانا وتی: من لام خو ش نیه نه یاران به خرا وه ناو به ییت.. ئه وانیش پهیرهوی

فرمانی خودان به ئومیدی خودا ئەو جوړه بیرکردنه‌وه‌یانه تۆرډه‌دنه لاهو وهک تۆ
تښده‌فکرین.."

ئهمه‌یه دل و دهرونی راسته‌قینه‌ی جلالودینی محمه‌دی مه‌ولانایه، ئهمه‌یه
که‌سایه‌تی پر له‌گوزه‌شت و نه‌زاکه‌تی مه‌ولانا، ئاوا که‌سیک دوعای چاکه بو
دوژمانیشی ده‌کا، نه‌شیاوه به‌و شیوه‌ی پیشووه‌ده‌رباره‌ی شه‌مس دوا‌ییت..

ره‌نگه مه‌ولانا به‌لای یارانیه‌وه وتوییت.. ئیوه شه‌مستان نه‌ناسیوه، ره‌نگه زۆربه‌تان نه‌تان
دیوه، خه‌فت بو رابوردوو مه‌خۆن و نرخ‌ی ئیستا بزانتن.. مه‌ولانا به‌چاک‌ی ئه‌وه‌ی ده‌زانی
ده‌رووبه‌ری ئیره‌یه‌کی یه‌کجار زۆریان به‌ شه‌مس ده‌بردو، به‌کینه‌وه مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا
ده‌کرد، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی جه‌وه‌ری شه‌مسیان نه‌زانیوه، شه‌مسیان نه‌ناسیوه.. بۆیه شه‌مس به
ناچاری شاری قۆنیه به‌جی ده‌هیلجی و سه‌ری خۆی هه‌لده‌گرئ، ئهمه ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لمینج
ته‌زکه‌ره نووسان به‌ ئهمانه‌ته‌وه رووداوه‌کانیان نه‌نووسیوه و نه‌گپراوه‌ته‌وه، بریکی زۆر له‌وانه به
گوپره‌ی دل‌ی خۆیان نووسیویه‌یه یا گپرایانه‌ته‌وه.. ئەو جوړه گپراوه‌یه له‌گه‌ل رۆحی
کتاوی مه‌سنه‌وی و دیوانی شه‌مسدا ناگونجی و نه‌شیاوه، به‌لای زۆر که‌سه‌وه مه‌ولانا
وهک وه‌لییه‌ک وا بووه و له‌ ده‌رو ده‌روازه‌ی په‌رود‌د‌گاره‌وه نزیک بوته‌وه، له "إنک لعلی
خلق عظیم" هو" نزیک بووه.. مه‌ولانا و کانیای دهرونی مه‌ولانا وشک بوون و
که‌مبونه‌وه‌ی بو نه‌بووه، مه‌ولانا گوشه‌تاریکه‌کانی قۆناخی خۆی روشن کردوه‌ته‌وه، هیچ
جوړه ره‌شینی و شاکامی و ئیره‌یی له‌ فه‌ره‌نگی مه‌ولانادا به‌نوو، دهرونی مه‌ولانا لیوان
لیوی عیشق و موحه‌به‌ت و له‌ خوردن و سه‌فای عیشق بووه، دوا‌ی بیع سه‌روشوین بوونی
شه‌مس ته‌بریزی، مه‌ولانا په‌نا ده‌باته به‌ر په‌ره‌میردیک‌ی زرنگه‌ری ساف و ساده‌ی بیلاف و
گه‌زاف و بو شیوه‌ی مردنی ئهم قه‌سیده‌یه‌ی وتوو:

پوشیده چون جان می روی اندر میان جان من

سرو خرامان منی ای رونق بستان من

هفت آسمان را بردم وز هفت دریا بگذرم

چون دلبرانه بنگری در جان سرگردان من

تا آمدی اندر برم شد کفر و ایمان چاکرم

ای دیدن تو دین من وی روی تو ایمان من

بی پا و سر کردی مرا بی خواب و خور کردی مرا
در پیش یعقوب اندر آ ای یوسف کنعان من
از لطف تو چون جان شدم وز خویشتن پنهان شدم
ای هست تو پنهان شده در هستی پنهان من
گل جامه در از دست تو وی چشم نرگس مست تو
ای شاخهها آبست تو وی باغ بی پایان من
ای جان پیش از جانها وی کان پیش از کاناها
ای آن بیش از آنها ای آن من ای آن من
ای شه صلاح الدین من ره دان من ره بین من
ای فارغ از تمکین من ای برتر از امکان من
مر اهل کشتی را لحد در بحر باشد تا ابد
در آب حیوان مرگ کو ای بحر من عمان من
چون می روی بی من مرو ای جان جان بی تن مرو
وز چشم من بیرون مشو ای شعله تابان من

ئهم قهسیدیه سهرتاپا نهوازشی رۆح و رهوانی سهلاحودینی زهرنگره، که له پیش
مهولانادا مردوه دواى نهمانی شهمس بوو بووه هاوادم و هاو سۆزی مهولاناو دهسته گیری
ئیلهامی مهولانا، ههروهک رۆحیکی بهلهش و ئهندام داپۆشراو له نیو جهسته و گیانما،
ئهوسا ودهردهچیت و دهپۆی، تۆ بووی سهروی بلند بالای باخ و بۆیسانی من، تهواوی
حهوت نهۆمی ئاسمان گهپام و ه کۆمه لگای ههتاویشی گوزهرام تا به رهمهوه ئاور له
رۆحی سهرگهردانم بدهیتهوه، که به دهرکهوتنی تهرازوی باوهپرو بی باوهپیم کهوته بهرچاو،
ئهی ئه و کهسهی دیتنت بووه بههۆی ئاینم ئهی روخساری باوهپرم، تۆ خوردو خۆراکت لیم
ههرام کردوه، سهرو پاو جولانهوه ممت لیم ستاندوه وهک یهعقوب و یوسف لی ون بووم
لپهاتوه، مهرحمهت من دینیتتهوه سهر حال و روحم له کهولم ودهردی، ههست و وجودی
تۆ له کاکلهی وجودما جیگهی خۆش کردوه، ئهی کهوا رهنگین، ئهی ژیرگز رهوانه که،
تۆ ئاوی زیندهگانی باخ و گولستانی منی، تۆ گرانترین رۆحی رهوانی، تۆ بهنرخترین
کانی له نیو کانه کاندام تۆ ههرسات و دهمی منی، ئهی ساتی من، ئهی ههناسه و نرکهی

من، ئەى سات و چركەى من، ئەى ھۆى دەربەدەرى من، ئەى رینماو رى پيشاندەرى من، ئەى شا سەلاھودین تۆ ئىدى لە یارمەتیم بە دوورى، تۆ لەمن بە توانا ترى، تۆ دەریاو کەشتىی ھەتاھەتاییت، تۆ دوو مەرجانى دەریای عوممانى، کەوا دەپۆى، بى من مەرپۆ ئەى رۆحى رەوان، بى گىيان مەرپۆ، لە دیدەما شىپو روخسارت ئەما توخوا نەرپۆ ئەى شەوق و شوعەلى پرشنگ دارى من"

ھەر کەسێک ناگای لە چۆنەتێ ژيان و فەلسەفەى مەولانا نەیت، ئەم قەسیدەى بە پەيوەندىكى نەشیاو لیکدەداتەو لەنیوان دوو کەسدا، وەک پەيوەندى نیوان [مەحمودى غەزنەوى و ئەيازى ھاودەمى]...

ئەمەش قەسیدەىكى عاشقانەىكى دیکەى مەولانایە، کە دواى مەرگى سەلاھودین، بۆ حوسامەدین چەلەبى وتوو، کە جىگەى سەلاھودینى گەردۆتەو بوو بە ھاودەم و ھاوارازى مەولانا:

وہ چلبى زدست تو وز لب و چشم مست تو
صد چو دلم شکست تو وہ چلبى ز دست تو
جای دگر تو سرخوشى با من بى دل آتشی
چند مرا فریفتى وز بر من کریختمى
خون دلم بریختى وہ چلبى زدست تو

ئەم غەزەلە بەک پارچە پرە لە عىشق و سوتان و برژان و سۆز و تۆران و شکایەت، ئەم غەزەلە مەولانا بە [حوسامەدین چەلەبى] دا وتوینەتێ، کە دواى مەرگى، مەولانا جىگەى کردووتەو لەنیو خێلى موریداندا بە "جونەید" وە لەسەر داواى ئەم حوسامەدینە مەولانا مەسنەوى دەست پیکردوو و لە پینچ دەفتەرى یە کەمدا زۆر ناوى حوسامەسین دینى مەولانا ئەو شیعەرى بە چەلەبیدا وتوو، ئەوى دەیخوینتەو و دەزانى غەزەلەىكى عىشقى نیوان دوو دلدارە.. من لێردا دیکەمە کوردیە حەیاتەکەى خۆمان و دەیخەمە بەرچاوتان:

"ئای چەلەبى لە دەستى تۆ، ئای لەو دوو لیوو چاوانى مەستى تۆیە کە نامدوینى و سەدجاران دلم دەشکینى، کورە ھاوار لە دەستى تۆ..

لەو دەچى سەرخۆش و مەدھۆشى جىگای ترى، منت ھاوار لەبیرچوو، بۆ منى داماو وەک گرى ناگرت لێھاتوو، ھاوار خۆمە دەمسوتینى.. ئای خودایە چەندە شوخ و

مهولانا و رازی نهی

سه رکیشی، زامی ده مکراره و نیشی، هاوار چهله بی له دهستی تۆ، چه ند جارت منت هه له خه له تاند و بۆی ده رچووی وه ک پسکی بانان و دل و دهروونت بریندار کرد، وجودمت پر له ژان و نازار کرد.. کوره هاوار له دهستی تۆ..

ئهم دونیا پر له رۆحانیه تهی مهولانا، بۆ خه لکانی بی ئاگا له مهولانا یان، له لا دژواره وه نه سه لمینراو، ئه وانیه له پاکی دهروونه وه به دوورن، ده رکی ئه و سۆزه و سه و دایه ی مهولانا یان بۆ گرانه، رهنگه خودی مهولانا ش ده می حالی خو ی ورد ده بیته وه لای وایه ئه و نه یوتوه وه هی که سیکی تره و رهنگه بل ی: تۆ بل یی ئه م شیعرا نه من وتومه؟! که واته من و خه لکانی کی تر رهنگه به وردی نه توانین په ی به رازی دل و دهروونی مهولانا به بین و شیعره کانی به زمانیکی تر وه رگپین، زهرافه تی شیعره کانی مهولانا و سحر و جادوی ئه و شیعرا نه له زمانه شیرینه که دایه، له ئاوازو ریتم و هاویه سته گی رۆحی مهولانا یه له گه ل زهرافه تی شیعره که دایه، وه ک و تراوه، شیعره و نه نا گێرد ریته سه ر زمانیکی تر، ئه گه کرا ئه وه زۆری زۆری تام و چیژی له ده ست ده دات به نده هه میشه وتومه، شیعره له زمانیکه وه بۆ ئه و تر وه رگپردی و هک ماچی نیوان ژن و پیاویک بی ت شوشه یه ک له نیوان هه ردوو لیوانیانا دانرایت..

بۆیه له م کتاوه دا وا لیکنده دریته وه که زۆر شتی تی کراری دووباره بووه ته وه، به لام ئه گه ره له فه لسه فه ی شیعره کان ورد بی نه وه، هه ره قه سیده یه کی مهولانا بۆ مه به سیتیک وتوویه تی.. له ژیا نی مهولانا دا دوا ی ئاشنا بوونی ب شه مس، دوو ده سته گیره و سه رچاوه ی نیلهامی دیکه ی بۆ خو ی سازاندوه، سه لاهودینی زه رکوب و حوسامه دینی چه له بی.. نیتر مهولانا له عاله می خویدا که پر بووه له حال و نه حوالی ئاشوفته ی عیشق و سۆزی یه کتا په رستی، به شیوه ی جو راجو ر وه ده ری خستوه، حیکمه تی شیعره کانی مهولانا له راست گو ییه تیدایه، رهنگه خو یته ری ئاسایی به وردی هه ست به و راست گو ییه ی نه کات، له راستیدا شیعره کانی مهولانا وه ک شیعره نا گاته ره وان بیژی شیعره کانی سه عدی شیرزای، یان لیزانی شیعری حافزی شیرزای تا وشه و واژهی رازاوه ی ئه نوهری و فه روخیدا، شیعره کانی مهولانا له رووی هونه ری شیعرییه وه نا گاته لیزانی خاقانیدا ئه وان له ته رکیب و رازاندنه وه ی هه له به سته کانیانا وه ستا کارانه دایان پر شتوه، به لام هه له به سته ی مهولانا له هه ر به ی تی کیدا چه ندین کاسه ی خوینی دل ی خو ی تیا رشتوه، مهولانا گه رده لول ئاسا رایمالیوه، ئه وه ی

لهسەر ریچکەو ریڭگای بووه لوولی داوهو ئەهلی دڵ و عیرفانی مهست و مهدهوشی خۆی کردووه له دهروونی مهولانا تیئفکیرینی سوک و ههوهس و ئارهزویی خاکی جیگه‌ی نه‌بووتهوه.. بۆ ئارام کردنه‌وی تووفانی هه‌لکردوی دهروونی په‌نای بردووته به‌ر زۆر به‌لگه و دهست پیچ و دهست گیره

ئهمه‌ش گو‌شه‌یه‌کی تری عیرفانی مهولانایه

اگر چو چنگ بزارم از او شکایت نیست
که همچو چنگم من بر کنار رحمت او
ز من نباشد اگر پرده‌ای بگردانم
که هر رگم متعلق بود به ضربت او

ئەگەر نالەو نه‌وام وه‌ک ته‌لی تار به‌رزێ باوه‌رێکه‌ن ده‌می شکایه‌تم ورته‌ی له‌ده‌م وه‌ده‌رنایه له‌ حزورتا، نورو نارم وه‌ک ته‌لی تارم. لیگه‌په‌ی با تال تال ره‌گ و ده‌مارم به‌له‌رزیتته‌وه، ئەو نه‌وايه ویردو سه‌لاواتی خودایه.

یا ده‌لیت:

تا تو حریف من شدی ای مه دلستان من
همچو چراغ می جهد نور دل از دهان من
که بویتته هاوادم و هاوارازم، شادم به‌وه‌ی له‌گه‌ل تو‌دا ده‌سازیم، چرای ناو تاریکستانی
بیری منی، مایه‌و سه‌رمایه‌و ته‌کبیری منی..

یا ده‌لیت:

ای که میان جان من تلقین شعرم می کنی
گر تن زخم خامش کنم ترسم که فرمان بشکنم
ئە‌ی ئە‌وه‌ی له‌ قولایی رو‌حمدا خۆت مه‌لاس داوه و شیعەر ده‌خه‌یتته سه‌ زمانم و
ده‌مدوینی، ده‌ترسم مله‌وپی بکه‌م و بی‌یتته مایه‌ی فه‌رمان شکینتی..

له‌ زمانێ مه‌ولانادا شه‌پۆل یه‌ک به‌ دوای یه‌ کدا دین و ده‌پۆن، که‌س خۆی پی‌ ناگیرێ و رایده‌مالێ ته‌قه‌للا کردن و پا له‌ زه‌وی گیرکردن مه‌حاله، ئە‌و حال و ئە‌حواله مه‌ولانا تیایدا بووه، ئە‌و چال و هه‌لدی‌رگایه‌ی مه‌ولانا تیی که‌وتوو به‌ ناچاری تیی ده‌که‌وی، ئیتر نوره، ئیتر گره، ده‌تسووتینی و ده‌تبرژینی، تا له‌ دڵ و ده‌رووتنا ریشووی

مهولانا و رازی نهی

شەك و گومان و هه‌ده‌دیتێی.. ئەوانەى واگیرى دەردى مهولانا دەبن، زەمان و زانست و قۆناخیان لا گەنگ نیه، دەکەونه خولیاى ژانەکانیەوه له گەل زاراوه‌که‌یدا هه‌وارگه به هه‌وارگه دەبەزن و شەوانەش دەکەونه سه‌مای شەیدایی و ناشوفته‌گی.. بەنده، بۆخۆم که توشی دله‌پراوکه و یه‌ک و دوو دەبم، په‌نا دەبەمه به‌ر مه‌ولانا، په‌نا و به‌ر مه‌سنه‌وی و دیوانی شه‌مس دەبم، له‌ خۆرا نەوتراوه "مه‌ولانا" ئەشەه‌دو جه‌لالودین مه‌ولای واگیره‌کانیەتی.. ئەوه‌دا په‌تی سه‌رسوپورده‌گی و یه‌کانه‌کی په‌روه‌ردگاری له‌ گەردنی خۆی و په‌په‌وانی ئالاندووه، ئەوه‌ سو‌ره له‌ سه‌ر وه‌حدانیه‌ت و بی‌یه‌ک و دوو، ئەوه‌ ئەوی له‌زه‌ت و چیتێی دونیایی هه‌یه له‌ عیشقدا له‌بیر چووه، له‌ خۆرا مه‌ولانا نه‌بووه به‌ مه‌ولانا..

ده‌فه‌رموی:

کار ندارم جز این کارگه و کارم اوست
 لاف زنم لاف لاف چونک خریدارم اوست
 پر به ملک برزنم چون پر و بالم از اوست
 سر به فلک برزنم چون سر و دستارم اوست
 بر مثل گلستان رنگرزم خم اوست
 بر مثل آفتاب تیغ گهردارم اوست
 خانه جسمم چرا سجده گه خلق شد
 زانک به روز و به شب بر در و دیوارم اوست
 گفت خمش چند چند لاف تو و گفت تو
 من چه کنم ای عزیز گفتن بسیارم اوست

ئەم قەسیدەییە راستەوخۆ، دواندە له‌گەل په‌روه‌ردگار و بۆ گوێگری ده‌لێتەوه، ئەوه‌سا ده‌لێت:

"کاری چی؟ من ته‌واوی کار و کارگا و کردەه‌م ته‌نها ئەوه، به‌خودا ده‌نازم که‌وا سه‌روه‌رو سایه‌بانم ته‌نها ئەوه، من که‌وتمه‌ته‌ فرین و په‌روباڵم لێ و ده‌ده‌ره‌هاتوه؟؟؟ چۆن په‌روه‌ردگارم، ئەوه ئێدی چۆن له‌ ئاسماندا نه‌فرم که‌ من په‌روه‌رده‌و مایه‌ی تێفک‌رینم، ئەوه گولستان و گولە‌ره‌نگاو ره‌نگه‌کانی نیو ده‌روونم هه‌تاوی شه‌بستانم مه‌ی و مه‌ینۆشم هه‌ر ئەوه.."

من سهرتاپا له كرنۆشم په يوه سته مهى دهنۆشم كهوا شهوو روژ تيشكى سهر دهروديوارم
 شهو وتى.. ئيتير بهسه لاف ليدان..

چى بكهم شهى نازيزى من.. من كه م و زورو سهر و خوارم ههر شهو..
 يا دهليت:

از چار و پنج بگذر
 در شش هفت منگر
 چون از زمين برانى
 هفت آسمان ببيني
 هفت آسمان چو ديدى
 بر هشتمين فلک شو
 پا بر سر مکان نه
 تا لامکان ببيني

شهوى دلنيام مهولانا جگه له چوار ته نيشت و ژيانى و زينده گى ناسايى ئيتير نازانم له
 خه ودا له حال و چه زبهيدا دونيايه كى ترى ديوه، جگه له فكر به چاوانى ته ماشاى شهو
 حاله تانهى كردووه كهوا خه لكانى ناسايى نه بيريان ليكر دۆته وه نه په يان پى بردووه، ورد
 بهروه چى وتووه: له چوار و پينچ گهرى و بير له شهش و ههوتيش مه كهره وه، تو زادهى
 خاك و خوئيت و ههوت نهۆمى ناسمان ده بىنى كه ههوت نهۆمى ناسمانت دى، سهر كه وه
 بو نهۆمى هه شتم، ماناو مه فهومى شه و چند به يته له وهى دايه كه ده ليت: تو كه بوويته
 خاوه ن بيرو سه لماندنى بى سنورى خودا، شه وده م قفلى ناسمانى بى بن و بيخت بو
 ده كرت شه وه..

يا دهليت:

تو نطفه بودى خون شدى وانگه چنين موزون شدى
 سوى من آى آدمى تا زينت نيكوتر كنم

تو ئاوى زينده كانى بوويت و بوى به خوين، شه وده سا بووى به م مروقه وا راسته يه..
 وهره لامه وه شهى پياوچاك تا شه سپت بو زين بكهم و سوار كاريت پى فير بكهم.

يا دهليت:

غیرت تو گفت برو راه نیست

رحمت تو گفت بیا هست هست

لیره دا مهولانا په‌نجه ده‌خاته سهر به‌ریلاوی رحمه‌تی خودا که چه‌نده توندو تیژییت
به‌رانهر تاوانکاران چه‌ند نه‌ونده به‌زه‌یی و رحمه‌تی به‌ریلاوتره.
یا ده‌لیت:

همه را بیازمودم ز تو خوشترم نیامد
چو فروشدم به دریا چو تو گوهرم نیامد
سر خنب‌ها گشادم ز هزار خم چشیدم
چو شراب سرکش تو به لب و سرم نیامد
ز پیت مراد خود را دو سه روز ترک کردم
چه مراد ماند زان پس که میسرم نیامد
دو سه روز شاهیت را چو شدم غلام و چاکر
به جهان نماند شاهی که چو چاکرم نیامد
برو ای تن پریشان تو وان دل پشیمان
که ز هر دو تا نرستم دل دیگرم نیامد

ئهو خه‌لگه‌ی که ناسیومه، ئه‌و ریگایه که زانیومه، تاقیم کرده‌ته‌وه و پیاچوومه، که
له‌ده‌ریادا نغرو بووم هیچ دورو مهرجانیکم وه‌ک تو نه‌دی، ئای کویه‌ی شه‌راوم تاقی
کرده‌وهو لیم نۆشی، توشی هیچ کویه شه‌رابی وه‌ک تو نه‌بووم و نه‌مچیژاوه.. وام به چاک
زانی دوو سی رۆژیک له خۆم گه‌ریم ئه‌وه‌ی بۆم روون بووه‌ته‌وه هیچی ئه‌م دونیایه
سه‌رگه‌رمم ناکا، ئه‌وانه‌ی شاهو ده‌سه‌لانداران، کۆیله‌و خزمه‌تکاریان زۆره، کام شا به تۆدا
ده‌گا، من وه‌ک خۆم سۆپاسگوزارم، نه‌ی لاچۆ، نه‌ی به‌له‌ش و نه‌ندامی ماندوو په‌ریشان،
برۆ ئه‌ولاره، ئه‌ی دل‌ی په‌شیمان، به‌وه‌ی شادمانم و پیموانیه هیچ عشقیکی تر چیگه‌ت
بگریته‌وه.. مه‌ولانا، سه‌رتاپای تاوو یاوه، ئه‌و له باوه‌ری به تینی خۆیدا ده‌سوتی، نیازی به
به‌لگه‌ی گه‌وره‌و بچوک نه‌ماوه، که‌سیک له ناوا برژانیکدا رۆژگاری بگوزهرینیت چ
نیازی هونه‌ری و که‌لام و رازاندنه‌وه‌ی مه‌رامه، ئه‌و له‌و ورده شیعرانه‌یدا، له‌و جومله کورت
و که‌مانه‌یدا بیروپای خۆی پیننه‌و په‌رۆ ده‌کا و که‌واو کراسی ره‌نگاو ره‌نگی لی ده‌دوو‌ریت

و له بهری ده کات شهوهی گوی له مهولانا بگریټ، توانای "نه خیر" وتنی له ده سینریت و نابلت.. نالی نه و نابی..!! وهرچهرخاندنی نه ناسه، شهوهی لا باش و خاصه به وشهیه ک به مانایه ک یه کتایی خودا بسه لمینن، باوهر له ناوهدا بچینن شیوهی کاری مهولانا وه ک سروشت ناسه کان یا به لگه و موعاده لاتی ماتماتیک و زانستی فیزیکی نیه، شهوه له دنیای [ماوراء الطبیعه] دا به لایه وه نه کراو و نه شیاوه له دنیایو حکمه تی عیشقی په روهردگارا شیاو سازگار.. له دنیای لاهوت و به لگه تاشیندا فکری مروّف همیشه خالی لاواز ده دوزیتته وه په نجهی له سهر داده نی، شهوه سایکولوژی زانستی شه مچرخ و زه مانیه.. مهولانا بو شه دیارده و توانای عه قله که زور شت ده خاته خولیای بیمه ندانه وه به باشی به لگه بو ره تکرده شه ده تاشی، بویه مهولانا له م رووه ده لیت:

عقل بند ره روانست ای پسر

بند بشکن ره عیانست ای پسر

عقل بند و دل فریب و جان حجاب

راه از این هر سه نهانست ای پسر

چون ز عقل و جان و دل برخاستی

این یقین هم در گمانست ای پسر

لهو چند به یته یدا، مهولانا گلهمی له بی باوهری ده کا که چون عه قل و مهنتیق "لوژیک" به ربه سستی نه سه لماندنن کارو توانای دنیای شه ولای ژبانی سروشتی ده کات، که توانا و قودره تیکی وایه نه ک تنها جیگه ی سه رسامی مادی گه رایان بیت، به لکو شه وانه به چاوبه ست و فیل و فر ده زانن، شه وه سا مهولانا ده لیت:

"کوره کابرا بزانه عه قل ریگری ریگه ی راسته کوسپی ریگه وه لاهونی شه وه سا ریگه که حه ی عه لا سه لایه و ناواله یه، شه گه رچی سج کوسپ له ریگه تایه، عه قل دلی هه لخته له تاو سه ریوشه کان، شه گه ر له دل و عه قل و گیان راپه رین یه قینیش ده که ویتته نیوگومانه وه.. پرسیاریک دیتته پیشه وه، شه گه ر له شه ویکه تاریکی بی تروسکه دا له ده شت و دهردا وینل بیت، چی ده که ی؟ شه ستیره و مانگ به ناسمانه وه ناینریت، بیابانیکی ته و او نه بو، چه پ و راست له یه ک جیا ناکریتته وه.. به ته تکید شه گه ر بروسکه نه یکاته مه شخه لان، شه ستیره کان به جه رگی ناسمانه وه جریوه جریویان نه بینریت و سه ره نه نجام به ربه بیان

مهولانا و رازی نهی

له ناسۆوه خۆی وهدرنه خات، تۆ ریگه کهت نادۆزیته وه.. من وا دهزانم مهولانا خۆی به و ن بووی نیو تاریکه سه لاتتی زانیوه و به تیشک و نوری ئاسمان ریگه کان ده دۆزیته وه و ده گاته کیوی [تور]، بۆیه ده لیت:

من چو موسی در زمان آتش شوق و لقا

سوی کوه طور رفتم حیدالی حیدا

من وهک هه زه رتهی موسا له گرو ئاگری چاویکه وتندا رووبه چیا ی تور رویشتم، خۆزگه و هه زار خۆزگه مه رامم بۆ به دی ده هات.

ئیتیر مهولانا له دونیای غهییباتدا دیت و دهروا، وهک وایت توانای جولانه وه و بیرکرده وهی به ده ست یه کیکی تره وه بی و ته وای ههسته کانی له ژیر فه رمانی که سیدا، چوزانم ئه وه هیزیدا، هه ههسته ییدا بی و، بی فه رمانی ئه وه جولهی پی نه کری، بی ئه و ورته ی له ده م ده رنه یه ت، وهک له خه ودا بی و، یان ورینه بکا شتی که ورینه کانی مهولانا به رد له سه ر به رد دانانی سازه نده گی، بله دۆزه ری که ریگه و بان دروست ده کات، تاویر ده تاشی، گابه رد تل ده دا، ده وه ن و سه نگی خارا به لاره ده تی. له وه سه یتر، ئیمه که مه سه وه ی یان دیوانی شه مس ده خوینینه وه به ناچاری به دوا ی ده که وین، په ره په ره، و ته و ته، تیراده مین و له فکری خۆماندا ته پاوتل ده که یین.. نازانم ئه وه ده ست به ردار نه بوونه، ناو بنیم تالان و چه پاوی ئیراده ی خوینته ره یا هیزو ژانی شه ک و گومانه، به دوا ی خۆیدا که مه نکیشمان ده کا، تا ناو می دانه ده ست له سه ر ده ست ده نه یین و به دوا ی ئه وه رازه نه یینییه دا ریچکه ی مهولانا و شیعه رکانی هه لگرن..

من شه خسه ن که دیوانی شه مس ده خوینمه وه لام وایه قامه تم به ستووه و ئه وه سا سه ری ته عزی م داده نوینمه وه له نوێژدام، چ نوێژیک؟ بیرکر نه وه له هه ر وشه و فه تحه یه ک له ته وای رسته کان ئیتیر پام له زه وی ده بری و روو به که هکه شانی فه له ک ده که ونه فرین.. به یته کانی دیوانی شه مس روح له پیستم ده که نی و رۆحم سه رفرازانه ده که ویته مامه له وه، مامه له ی عیشق، له خۆبوردن، فیدا کاری، دوور له هه وه سه گلا وه کان، ته ماح، هه وه س، ئیری، زولم وتی وتی، دووبه ره کی، درۆ، کوشتن، ئیتیر حه زه ماده کان هه ر نه ییت له ساتی ئه وه خوینده وه یه دا ده ییمه لاره، خه وده ندی گه وره له قورئانی پیروزدا فه رمویه تی:

[إن الصلوة تنهى عن الفحشاء والمنکر]

من لاموايه ئەو خویندنه وهیه وهک میعراجیک وایه له گهل رۆحدا، رۆحیک کهوا عاشقی ئازادی و دوور له تهلبنه و هشاردراوی ناو کهول و لهش.

جادوی مهولانا جادویه کی خیرخوازانهیه، باوهشیکی گهرم و نهرمی ئاسمانیه، له زهرافهتهوه نزیکه پر له جوانیه، وه نهبی مهولانا بهلگه بۆ من و تو بتاشیت، بهلگه ههمیشه به بهلگهیه کی تر جی لهق دهبی و شایانی لیدوانه، ئەو خوی به بانگهواز دهر دانهناوه، ئەو فکره دهردی دلێ ناشهفتهی خوی له مهسنهوی، دیوانی شهمسدا وهک مافوریک راخستوه و به بهرچاوهیه، دهتوانی له رهنگ و گوول و بۆنه رازاوهکانی ورد بیتهوهو دهشتوانی بهسهریا بگوزهری، ئەو ههرچی نووسیوه بۆخوی نووسیویه و بهتهمای دههول ژهنی من و تو نهبووه، بنواره ئەوهسا به زمانی خوی دهلیت:

چون چنگم از زمزمه خود خیرم نیست
 اسرار همی گویم و اسرار ندانم
 در اصبع عشقم چو قلم بیخود و مضطر
 طومار نویسم من و طومار ندانم
 من فرق ندانم ز شب و روز در این دم
 من غلغل تسبیح ز اشعار ندانم
 در بینش دیدار چنان مستم حیران
 کر نور فراغم بود و نار ندانم
 از کفر و زاسلام برون است نشانم
 از خرقة گریزانم و زنار ندانم

نالە و نهوایهک له دهمی مهولانا وهدهردیت، له هیزیکهوه دیت زاتی ئەوی رامالیوه بۆ خۆبشی سهری سرماوه لهو رازانهی که به دهمیادیت و دهلیت ئەوه من نیم و هیچی لی نازانم، من وهک خهوالویهک ناچارانه دهنووسم، تو مار دهنووسم نازانم چیم تیدا نووسیوه، هینده بی ئاگاو بی هوشم جیاوازی ناخهمه نیوان شهوو رۆژوه، راستهوخۆ شیعر دهنووسم و دوورم له رازاندنهوهو بهحری ویردهکان، ئەوهنده سهرخۆشی کاتی دیدارم ههروهک ئاگر دهسویتیم و دهروونم پره له تیشک، له کفر و ئیمانیهوهیه دوورم، خهرقه و ریبازم توپرداوهته لاه، بهوهی خۆشحالم بۆ مهولانا "نارونور" وهک یهک وایه، مهبهستی "ئیسلام و کفر" قالبه

مهولانا و رازی نهی

کۆمه لایه تیه کانه که لئی یاخی بووه.. کهس نهیدیوه پیریکی پیره میردی به وبقار له
حه فتاو ئه وهنده سالیدا دهستی سه ما بهرزکاتهوه و به دهوری خۆیدا لول بخواو خۆی سوردا،
ئهو وهخته و ئیستاش له نه شیاهه کان له قه لهم ده دریت، نه ک هه زار سال له مه و پیش

تا ز خود افزون گریزم در خودم محبوبتر

تا گشایم بند از پا بسته بینم پای من

هه رچی له خۆم و زاتی خۆم دوورتر که ومه وه، زۆرتر له که ول و ئاره زوه کانما به ندو
یه خسیرم، تا هه له فه و کۆتیک له پاپلم ده که مه وه که دهنوارم پاپلم به ندی کۆت و
زنجیری تری لی ئالاوه..

زۆر کهس بۆ ئه وهی له خۆی و چوار ته نیشتی وه ده رده چیت په نا ده باته مه وادی
نه شه ئه ئاوه ره هۆش به ره کان و له قالب و دنیای خۆی وه ده رده رواو جیهانیکی تر وه ده ست دینی،
که پر له وه هم و تاپو و خه یالاتی تیکه ل و پیکه ل که له واقیعه تی خۆی دوور
ده که ویتته وه، برینکی تر دوو چاری مالیخولیای یا نه خۆشی روچی دهن و له زینده گانی
سروشتی که ناره ده گرن و ده ورو به ره له ئاوتنه یه کی تو پزاوی یا که وانه داردا ده یسین و له
ته رازویه کی لاره سه نگ دا به کیش و که یلی تایبه ت خۆ هه لده سه نگین.. جاره و بار ئه و
جو ره ره فتارانه له برینک له وشکه سو فیه کان و په یروانی ئاین بینراوه.. ره نگه هۆکه ی
بگه رپته وه بۆ نه بوونی پیریکی هۆشیار یا چوار ته نیشتیکی به ستراوی سنووردار که له
مندالیه وه تیایدا بووه. ورد به ره وه له م دوو به یته

شرابی که نوشیدم از سر غیب

زمستی انگور و صهبا نبود

بیمو دم این عالم از عقل و فهم

بجز در دل مست و شهیدا نبود

شه راب و بادیه کم نوشیوه نه مهستی ئاوی تریم و نه بادیه کی تر.. یاران په یمانه که ی
پری پر له رازی غه یب، سه رانسه ره جیهانی گه رام و عقل و تیگه یشتنم تا قی کرده وه
دواندومه و لیکم دایه وه، مهستی و حالی من هی دلّی شهیدا و په ریشانه..

له شه یدا ییدا مه ولانا سنورو چوارچیوهی بۆنیه، ئه وه سا په نای برده وه ته چۆنیه تی
سه رخۆشیه کان و له گه ل سوکری خوداییدا به راوردی ده کا و ده لیت: هه ردو وکیان نه شه

ئاوهرن.. ورد بهرهو ئەم له كۆي و ئەو له كۆي..! يا دەلێت:

ای دشمن عقل من وی داروی بی هوشی

من خایبه تو در من چون باده همی جوشی

ئەي دوژمەنی عەقڵ و درایەتم وە ئەي دەرمانی شیوەی لەخۆ بی ئاگایی و بی هۆشیم،

من کاسەییەکم تۆیان تێرشتوم بۆیە لە عەزەرتا دەکۆلیم و دەجۆشیم..

عەلی دەشتی دەلێت:

لەنیو چاوساقانی دنیای عارفاندا جگە لە مەنسوری هەلاج، کە تا دواوە ناسە بیباک

لە نازارو پەلپەلکردنی توابوێوە لە عیشق و بی دەرەست لە ژانەکانی هەرۆک خۆی

وابی و نەگۆری، ئەوەسا مەولانا جەلالودینی رومی ئەویش تەسلیمی دەررونی خۆی بوو

ئاگای لە دەرۆبەری نیە. ئەوەی جەلەوی ئەوی بە دەستەوێهە هێزێکی یە کجار بە توانای

رازدارە ئەو فەرماندەر و مەولانایە فەرمانبەر

پروڤیسۆر عەلی دەشتی دەلێت: ناتوانم چەندە دێرێی نووسەری گەرۆه "رومن رۆلان" بۆ

وا راستەوخۆ پەییوەند دەدەمە کە سایەتی مەولاناوەو بۆ ساتیک لەیەک پەنجەرەو سەبیریان

دەکەم "رومن" دەلێت:

هەرۆه ئاشوفتەکان لە دوور ولاتانەو هاتوون و شیتانە لە پەلاماردان مەشخەلانی

بزیسکە و بزیسکە تەختە هەرۆهکان دادەدرن.. کەچی دووبارە شیوە و شەمایلی ترسناک

و ترسینەر لە خۆ دروست دەکەنەووە ئاسۆی رۆح داگیر دەکەن و ئەوی تەرازوی وجودە

لارەسەنگی دەکەن، مەرۆف دەکەوێتە پەلەقاژی و دەلی مەرگ دەییەوی پەنجەکانی لە

گوێی مەرۆف گیربکاو رۆح و رهوانی لە تەلبەنی زیندەگانی ئازادکا.. ئەو ئازادی لە

مەرگدا دەبینی..

عەلی دەشتی، هەرۆا لەم روووە دەلێت:

لە کاتیکیا دیوانی شەمس بە دەستەوێهە هەست بە تۆفانیکی سەرکیش و بی ئامانی

دەررونی بی قەراری مەولانا دەکەم، لەو دیوانیدا وەک موعادەلەپەکی ریازیات ئاستەکان

بەلای مەولاناوە دەقیان بەستوو. ئەگەرچی پرن لە خورپەیی دل، پرن لە ئاسایش و ئارامی،

پرن لە هەرۆا ئاشوفتەگی، ئەگەر کەسیک ئاگاداری چۆنیەتی فکری مەولانا نەبێت،

دووگیانەکی و دوو فلیقانهیی دەکەوێتە خولیاو بیڕیەو، کە لە دەررونی زکر و فکری

مهولانا دا کۆمهلیان کردووه، ههروا مامۆستا دهشتی دهلیت:

"تۆ بلیی ئه و دوو رووه له گه له کدا نه گونجاوه یه کیکیان هی سهردهمی پێش ناشنایی شه مس بوو بیته و ئهوی تریان دوا ی ئه و تیکه له بۆنه ی "شه مس" بیته؟

من له وهی دلیانیم زۆر له غه زه له کان ناوی شه مسی هیناوه و پره له ئارامی و له سه ره خۆی برپیکه تریان هه یچ ناویکی له شه مس نه بردووه، که چی پره له عه ودالی و په ریشان حالی .. ئه مه دیسان ئه وه ده سه لمینی زاتی مهولانا ده سه مه موی گه رده لوولی هه سه ته کانیه تی، که هه لی کردووه په ی به هه رچی بردووه و تویه تی، ئه و هه سه ته سه رکیشه، نه ره شه و نه جله وی به ده سه تی عه قلی مهولانا وه نه بووه، که ده روونی پر ده بی له تۆ فان ئه وه ی وه به ری ده که ویت رای ده پیچی و رای ده مالی و بیر له ئه وساو ئیستای ناکاته وه، ئه و وه ک پینوسی نیو ده ست و په نجه ی نو سه ریکی به توانا بووه، دوور له عه قل و ئیراده ی خۆی، ئه وه ی پی و تراوه، ئه وه ی نو سه ره ویستویه تی پینوس نو وسیویه تی، ئیمه له وه ی گومانمان نیه ئه و تۆ فان و گه رده لووله ی له ده روونی سه رکیشی ژاناوی و پر ئیشی مهولانا ده له یکردووه، پای مهولانای له زه وی برپوه به ره و میعراجیکی سو فیانه ی بردووه ده نگه هه له هه له و خرۆشی ده ریایه کی نه بینراو ده بیسیت و وه ک وایته له چرکه یه کدا توشی جه زه به یه کی فیداری هاتویه ت. بۆیه وایه ده سه لاتانه ده لیته:

باز فروریخت عشق از در و دیوار من

باز ببری بد اشتر کین دار من

باز سر ماه شد نوبت دیوانگی است

آه که سودی نکرد دانش بسیار من

ئه ی خوییه خۆمه دیسان عیشق مال ویرانی کردم، خۆمه دیسان ره گ و ریشه ی هه لکه ندووه، له فه ته راتیدام، خۆمه دیسان سه ری مانگ هاته وه و زامم کولایه وه، جه زه به دیوانه گیم له ده رووندا هه رای نایه وه .. چی بکه م، لیژانی و مه ولاییم سودی نه بوو به و ده رده وه سه رم نایه وه ..

من په نجه ده خمه سه رخا لیک، بۆچی "سه ری مانگ" ئایا مهولانا په یه وه ی به رنامه و پلانیکی کاتدارو سنورداری بووه که ده لیته "سه ری مانگ هاته وه"؟، مهولانا که ی توشی ئه و جه زه به و حالانه هاتوووه .. به نده لام وایه نه ک من خۆدی مهولاناش ناگاداری کات و

ساتی ده می جه زه بهو حالی خوی نه بووه.. دیسان له ده فته ری پینجه مدا له بهی تیکدا ده لیت:

من سر هر ماه سه روز ای صنم

بی گمان باید که دیوانه شوم

باش بزانه من له هر سه ری مانگی کدا سی روژ حال و دیوانه گی و جه زه به ده مگریت و شهیدا و شیتانه یه ره فتارم.. باله وهی بدوین رازی دنگ و نهوای موسیقا، تا چ راده یه ک ههستی ناسک و شاعیرانه ی مهولانای جولاندووه و هیئاویه ته شیعر نووسین و سه مای سو فیانه..؟

وازانراوه له شهوانی "سماع" دا، مهولانا له سه ره نهوای تارو چه ننگ و بلویژ و نای خودایی سوپی خواردووه و شیعی و تووه و پهیرهوانی نووسیویانه ته وه، بویه بریک له غه زله کانی وه ک شاهه نگی گورانی وان، ریتم دراو وه ک و اییت نه وهی مهولانا و توویه تی ده ورو به ره کی به دوایدا و تویانه "کوړال" ناسا" وه ک زکریکی تی کراییی، من که نه و غه زله ی ده خوینمه وه، دهنگی دهف و ناله ی نه ییم دیته گوئ و له گه لیا نهرمه سه مایه کی بو ده کم، تا بگاته نه وهی پیره میزدیک به دهوری پایه کدا بچه ریخت و سوپ بخواو شیعی له دم و ده دریبت و موزیک هاوړایی بکا، ده بی نه وانه ی له و زیکره یدا چ حاله تیکیان به سه ردا هاتوییت؟ نه و سا به نووسینی نه م کتاوه وه خه ری کم کاسیتی شه هرامی نازریم خسته وه ته سه رو به و دهنگه ناسمانیه ی شیعی پر له ستایشی و زه رینی مهولانا ده لیته وه به و موسیقا وه ستا کارانه.. داوات لی ده کم به ورده کارییه وه نه م قه سیده یه بخوینته ره وه:

خلق منم خانه منم دام منم دانه منم

عقل و دیوانه منم دور مشو دور مشو

شاد منم داد منم بنده و آزاد منم

اندوه دلشاد منم دور مشو دور مشو

کعبه اسرار منم جبه و دستار منم

راهب و زار منم دور مشو دور مشو

نفخ منم صور منم قرب منم دور منم

واصم مهجور منم دور مشو دور مشو

فصل منم وصل منم فرع منم اصل منم

روضه منم نقل منم دور مشو دور مشو

روضه منم حور منم نار منم نور منم

جنت معمور منم دور مشو دور مشو

بهم غهزلهیدا دهرده کهویت، کاتیک نهم شیعری وتوه نه له میژا نووسیویه تیه وه نه له بهری بووه، نهم دووباره کردنه وهی میسراعی دووه می شایه تی نهم وهی ددها، که موسیقا و خه لکانیک به دوایدا له گه لیا وتوویانه توه، نهم غهزله ی مهولانا له بی ناگایی و دونیایه کی پر له حال و ناشوفته گیدا وتویه تی، هیژو هه وای دونیای لاهوت به سهر مه عنه ویاتی مهولانا زال بووه ههر جولانه وهیه ک ههر جوانیه کی له وجودی موتله قدا دیوه، ههر دهنگینکی مهوزون، نهمی ناشوفته تر کردوه، ده گیرنه وه روژیک مهولانا گوزهری ده که ویتته بازاری زرنگهران له سهر چه کوشی زپړلیدانی سه لاجودین به سهر وه ره قهی زیړدا، مهولانا خوی پی رانا گیراوه بهو دهنگه ریتمداره هاتووه ته سه ما..

"نه فلاکی" نووسیویه تی و ده لیت: روژیک مهولانا له گه ل چه ند که سیک له موریدانیدا رویشتونته دهره وهی شاری قونیه، "ناش" یکی ناو له ویدا بووه و له کاردا بووه، مهولانا دهراته ناو ناشه که وهو زوری پی ده چیت و نایه ته دهره وه، هاوړپییانی له نه هاتنه دهره وهی مهولانا نیگهران دهن، شیخ سه دره دین و قازی سوراجه دین، دهرونه نیو ناشه که وه، دهنوارن مهولانا له سهر دهنگی دوو به رده ناشه که له سه ما کردن دایه:.. مهولانا ده فه رموی:

غزل شماره ۱۸۱

دل چو دانه ما مثال آسیا

آسیا کی داند این گردش چرا

تن چو سنگ و آب او اندیشه ها

سنگ گوید آب داند ماجرا

آب گوید آسیابان را بپرس

کو فکند اندر نشیب این آب را

آسیابان گویدت کای نان خوار

گر نگرود این که باشد نانبا

ماجرا بسیار خواهد شد خمش

از خدا واپرس تا گوید تو را

دلّ وهك دانه وپلهو ئيمهش چمانه ناشى ئاو ئاسياو بوخوى عيلله تى سورخوردن و
 چهرخانى خوى نازانيت، لهش وهك بهرده ئاشه، ئاويش وهك بيىرى خراوهو باشه، بهرد
 دهليت له من مه پرسن، راستى به لاي ئاوهويه، ئهو خاوهنى وهلامى تهواوه.. ئاو دهليت، نه خير
 له ئاشهوان پرسن، وهلامى راست لاي ئهوهو بهس.. ئاشهوان دهليت، ئهى نان خوړهكان،
 ئه گهر ئم ئاشه نه گه پرى رووداوى سهير سهير روو ددها.. كهواته بيدهنگ به، رازه كه به لاي
 پهروهردگارويه، لم داستانان به لاي مهولاناوه زورن، له بيرو ئنديشهيه كى ئاساييهوه
 وهدرنه هاتووه، ئهوه زادهى رۇحيكى ئنديشمهنده ليوان ليوى حيكمت و پهنده، له هارپى
 بهرده ئاش چپهيه كى عيرفانى نه گه يشتوته مهولانا بهلكى ههياهورى دهروونى سهركيشى
 خوڤيه تى، بهرده ئاش دهكاته دهسته گيره و دهيدوينى و پارچهيه كى ئهده بيانه و سوڤيانه
 دهسازينى، ئيتير دونيائى مهولاناو ته شبيهاتى جوړاو جوړى تبادايه ئهوه بوخوى ئاميرنىكى
 زهرينى مؤسيقايه، ئهوه وشاردهى فكرى مهولانايه كردوويه تى به پرد و بهلايهوه رازى
 بهقايه، ئهوه مهولانايه، هارپى بهرده ئاش له بيىر و فكرىا دهكاته ئاههنگيكى مهوزونى شاد
 و مهزون و پيى ديتته سهما، رۇحى پر له سهماى مهولانا خالى بهرانبهري روخسار گرژان
 و دهروون داخراوانه، ئهو هه موو تيفكرينه بهربلاوو فراوانه به ئاسانى بيىر و فكرى
 دهروويه كهى ههلسهنگاندهو چاك و خراپى لاعه يانه، بهسه ر ئهوه شدا باو هشى گهرمى بو
 هه موان كرده تهوه به بچ جياوازى دهكوشى رازى مهعريفهت و عيرفان بسه لمينى و
 ريشووى شهك و گومان له ناخياندا دهريينى ئهوه سا دهليت، وهرن رازى سهفا و راستيتان
 پى فيركم و ليوى تينوتيتان له ئاوى زينده گانى تيركه م.

خواجه بيا خواجه بيا خواجه دگر بار بيا

دفع مده دفع مده اى مه عيار بيا

عاشق مهجور نگر عالم پرشور نگر

تشنه مخمور نگر اى شه خمار بيا

پاى تويى دست تويى هستى هر هست تويى

بلبل سرمست تويى جانب گلزار بيا

گوش تويى ديده تويى وز همه بگزيده تويى

يوسف دزدیده تويى بر سر بازار بيا

از نظر گشته نهان ای همه را جان و جهان
بار دگر رقص کنان بی دل و دستار بیا
روشنی روز تویی شادی غم سوز تویی
ماه شب افروز تویی ابر شکر بار بیا
ای علم عالم نو پیش تو هر عقل گرو
گاه میا گاه مرو خیز به یک بار بیا
ای دل آغشته به خون چند بود شور و جنون
پخته شد انگور کنون غوره می فشار بیا
ای شب آشفته برو وی غم ناگفته برو
ای خرد خفته برو دولت بیدار بیا
ای دل آواره بیا وی جگر پاره بیا
ور ره در بسته بود از ره دیوار بیا
ای نفس نوح بیا وی هوس روح بیا
مرهم مجروح بیا صحت بیمار بیا

خواجه وهره واوهرگره ری، روو بهلامهوه بکه جاریکی تر پهله مه که، پهله مه که نهی
جوانخاسی هوشیار وهره ورد بهروه له منی تاک و تنهای شهیدا، بنواره نهشته و سه رخشیم
نهی مایه بی هوشیم وهره.. تو دست و پای منی، ههستی و معنای منی، بولبولی
خوش خوان توی، شهیدای گولزار توی، نهی ههست و ههستیاری من، وهره نیو بازاری
من نهی له دیدهی خه لکی په نهان نهی مه عشوق و رۆحی رهوان جاریکی تر به سه ماوه
له گهله مندا وهره لاره، رۆشنایی رۆژ هه مووی هه ر توی، غه م رهوینی خه لکی، تو هوی
مانگی چواردهی ئاسمانی، وهره نهی ئالیهه ی جوانی، هه ر توی زانستی جهیانی، نهی
شهوی نه خوازراو برۆ، نهی گه می نه زانراو برۆ، زانستی خه وتو برۆ، دهوله تی هوشیار وهره،
نهی فکری ئاواره وهره، جهرگی لهت لهت و پاره وهره، نه گه ر ده رگیرابوو له شارا به سه ر
دیوارا وهره.. ده رمانی ده ردم وهره، هوی رنگی زه ردم وهره..

ئیمه ده رباره ی مهولانا به پی عه قل و مه نتیق ده دوین و حال و جه زبه کانی
لیکده دهینه وه، به لام جارهبیار عه قلی لیکدانه وه مان توانای لیکدانه وه هه لسه نگاندنی ده روونی

مهولاناى نيهو ناتوانين بزائين ئەو دەروونه ئاشوفتەيه بەچى ديمەن و بەندەنى سەيسەيرو تەليسماويدا گوزەراوه و سەرگەرمە، بەلام لەوہى دلتياين مهولانا لە پەرورەدگار دوور نەكەوتۆتەوہو پەپرەوى ئەم ئايەتە پەرۆزەيە:

[ما ينطق عن الهوى إن هو إلا وحي يوحى]

سپرو رازە شاراوەکانى دەروونى پەيوەندو پەيوەست لەگەل رۆحى قورئاندا، جارێک ئەندێشەکان دەدرکينى، جارێكى تر هەستەکانى دەردەخا، جارێكى تریش چرای رێنمايى و نیشانەکانى بەدەستەوہيە، جارێكى تر بەدەم نەواى مۆسقاوہ خۆى دەلاوینتەوہ لایەلایە بۆ دەروونى بى قەرارو سەرکیشى خۆى دەکا، شێوہى ئيمان پەرستنى مهولانا ئاسايى نيه، مهولانا پەيامبەر ئاسا خاوەنى پەيامى خۆيەتى، خاوەنى شێوہى تايبەتى خودا پەرستى خۆيەتى ئەو ئيمان و باوهرى بەو شێوہ خواپەرستىيە، ئەوہسا دژ بە رۆيشتن بۆ مەككە لەچەند لاى مەسنەوى و ديوانى شەمسدا حەى عەلا سەلاتە، بنوارە چى دەلييت:

ای قوم بە حج رفته کجايد کجايد
 معشوق همين جاست بيايد بيايد
 معشوق تو همسايه و ديوار بە ديوار
 در باديه سرگشته شما در چه هوايد
 گر صورت بى صورت معشوق ببينيد
 هم خواجه و هم خانه و هم كعبه شمايد
 گر قصد شما آن خانه جانست
 او رخ اينه به صيدى بزدايد
 احرام چو بستيد از آن خانه پرستيد
 از خرقة ناموس بکلى بدر آيد
 يك دسته گل کو اگر آن باغ بديدت
 يك گوهر جان کو اگر از بحر خدايد
 با اين همه آن رنج شما گنج شما باد
 افسوس که بر گنج شما پرده شمايد

ئەم خەلكە بۆ حەج رۆيشتوہكان.. كوا لە كوێن؟ ئازيزى ئيوە ليڤە مەپرۆن بەرەو خوار، ئەوہسا هاوسىيى ديوار بە ديوارتەنە.

مهولانا و رازی نهی

لهو بیابانهیدا وینل و سهرگهردانی.. چۆنه وهزعت، دیاره زۆر پهریشانی؟ نه گهر بهتهمای دیتن و شیوه و شهمایلی فهرمانپهروایانی ئاسمانی، لهوهی گهپری، نهوه خهپاله.. نهوه بهتاله.. نهوه مهحاله..

حاجی تۆیت "خانه"ش بو خۆتی خانه و کاشانه ههر تۆیت!! چ مهبهسته له دیتنی نهوه ماله؟ بیرکهرهوه، ئاور له ئاوینه بدهروه، نه حرام ببهسته، مهترسه.. لهوه ماله پیرسه..

له خهرقههی شهرم وهدهرپی، تیفکری.. نه گهر نهوه باخچه و گولزارهت دیوه، لهوه باخچهیهیدا گولت چنیوه؟ کوا چهپکه گوله کانت؟

که تۆ باله مهلهت زانیوه و دهریای خوداوهندت دیوه.. کوا مرواری و گهوههری دهریا، هیچم به دهستتهوه نه دیوه؟

لام خۆشه بویته خاوهن زپرو زیوو گهنجینه و دوور، مهپو، گهنجینه تۆی دل و دهروتنه گهنجینه خولقینه..

ههر لهم رووهوه دهلیت:

آنها که بسر در طلب کعبه دویدند
 چون عاقب الامر به مقصود رسیدند
 رفتند در آن خانه که ببینند خدارا
 بسیار بجستند خدا را و ندیدند
 چون معتکف خانه شدند از سر تکلیف
 ناگاه خطابی هم از آن خانه شنیدند
 کای خانه پرستان چه پرستید گل و سنگ
 آن خانه پرستید که پاکان طلبیدند
 آن خانه، دل و خانه و خدا واحد مطلق
 خرم دل آنها که در آن خانه حزیدند

نهوانههی به دل و داوهوه روو به "کابه" رویشتن، سه ره نه نجام گهیشتنه مهرام به ههوی دیتنی خودا، زۆر گهپران و پشکنیان و زۆریان پرسی چۆن و چی، زۆر گهپران و خویان نه دی و پپی نه گهیشتن و مانهوهو پارانهوه، دهنگیک هاته گوپیان له دهروازهی ئیمانوه، نهی خانو پهپرستان، چیه ئیوه دارو بهرد دهپهرستن؟ بهرهو نهوه پهپرستگایه برۆن، پاکان و

چاوساقان به دوایه‌وهن، ئه‌وی را دل و دهروونی تۆیه هه‌وارگهی راسته‌قینه‌ی خودایه، شادن
ئه‌وانه‌ی وا له‌و جوّره خانوو به‌رانه‌دان، نزیکترین خانه‌ی خودا، دل و دهروونی تۆیه...
یا ده‌لیت:

طواف کعبه دل کن اگر دلی داری
دلست کعبه معنی تو گل چه پنداری
هزار بار پیاده طواف کعبه کنی
قبول حق نشود گر دلی بی‌بازاری
ز عرش و کرسی و لوح قلم فزون باشد
دل خراب که آن را کهی بشماری
کنوز گنج الهی دل خراب بود
که در خرابه بود دفن گنج بسیاری
خموش وصف دل اندر بیان نمی‌گنجد
اگر به هر سر مویی دو صد زبان داری

به دهوری که عبه‌ی دلدا بسوره‌وه ئه‌گهر لات وایه خاوه‌نی دلّی و گه‌ریده‌ی دوای

عیشقی..

دلّ مانای راسته‌قینه‌ی کابه‌یه نه‌ک تل و به‌ردو خاک و خۆل.. هه‌زار جار به دهوری
کابه‌یدا بسورپیته‌وه به‌لای خوداوه نه‌شیاوه ئه‌گهر تاکه دلّیک نازار بده‌ی.. دلان
هه‌وارگهی خودان.. زۆر عه‌رش و کورسی و له‌وح، قه‌لّم له ئارادایه، چ ئه‌وه‌ی بی یا ئیره،
دلّ که ناپاک بوو له‌سه‌ر هه‌یچ مه‌یژمیّره، گه‌نجینه‌ی خودا "باشه و خراپه" له دلّی
ناپاکدایه، نه‌تبیستووّه زۆر له گه‌نجینه له که‌لاوه‌کاندایه.. له خانووّه روخاوه‌کاندا له ژیر
خۆلا شاراوه‌ته‌وه.. له‌و چه‌ند به‌یته‌دا مه‌ولانا له ئیرشاده‌وه به دووره، وه‌ک وایت له‌گه‌ل
خۆیدا بدوی، وه‌ک چه‌زه‌رتی موسا که فهرمویه‌تی: [بني آنت ناراً]، من که ئه‌و به‌یتانه
ده‌خوینمه‌وه، هه‌ست به ئاگری کیوی "طوری" مه‌ولانای ده‌که‌م

مامۆستا عه‌لی ده‌شتی، له لی‌کدانه‌وه‌ی چه‌ند دیریک شیعری مه‌ولانادا ده‌لیت: مه‌ولانا
روونی‌کردۆته‌وه هه‌یچ کارو کرده‌ویه‌یه‌ک به‌ ئیراده‌ی خودا نه‌کراوه‌و ناشکرئ، به‌لام خودا
عه‌قل و [مه‌نتیق] ژیربیری کرده‌وته ده‌سته‌گیره‌و ئامرازی یه‌که‌جار زۆری خسته‌وته

مهولانا و رازی نهی

به‌ر دست، تا نهو کاره نه‌شیاوانه روونهدا، که روویدا نه‌گه‌ر له‌سه‌ر فه‌رمانی راسته‌وخوی نهو نه‌بی به‌ره‌زایه‌تی نهو رویداوه، کارو کرده‌وی نیمه‌ی مرؤف له‌ ئاکامی تیفکرین و جولانه‌وی روودهدا، نهو سه‌رئه‌نجامی فکری نیمه‌ی مرؤفه، فکر و عه‌قلی به‌شه‌ریشی سازاندوهو دروستکراوی ده‌ستی په‌روهرد‌گاره، کاتیک دویشکینک به‌یه‌کیکه‌وه ده‌وات خودا نه‌یفه‌رمووه به‌و که‌سه‌وه بدات، دوویشک خودا دروسه‌تی نه‌کردوه تا بدا به‌خه‌لکه‌وه نه‌وه تاکه چه‌کی خو پاراستینی [ما جعل الله الشمس مشمأً بل اوجدہ] که‌واته "عه‌قل" به‌خشینیکی یه‌کجار گه‌وره‌یه به‌ مرؤف. به‌خشینراوه، یه‌کیک وه‌ک موسا خو‌لقاوه نه‌وی‌تر وه‌ک فرعه‌ون، کاتیک تیشکی بی‌رهنگی هه‌تاو له‌ شوشه‌یه‌ک ددها و تیشکه‌که دیته ژؤوره‌وه چه‌ندین رهنگی جو‌راجؤوری لی‌ده‌بیته‌وه، هه‌تاو بی‌رهنگه، نه‌و رهنگه‌ سورو، زهره‌د و سه‌وز و شینه‌ له‌ کوپوه خو‌لقاوه...؟

با برۆینه سه‌ر باس و حیکه‌متیکی که‌ی مه‌ولانا:

چه‌ حریصی که‌ مرا بی‌خور و بی‌خواب کنی
 درکشی روی و مرا روی به‌ محراب کنی
 آب را در دهنم تلختر از زهر کنی
 زهره‌ام را ببری در غم خود آب کنی
 سوی حج رانی و در بادیه‌ام قطع کنی
 اشتر و رخت مرا قسمت اعراب کنی
 گه‌ بینخشی ثمر و زرع مرا خشک کنی
 گه‌ به‌ بارانش همی‌ سخره‌ سیلاب کنی
 چون ز دام تو گریزم تو به‌ تیرم دوزی
 چون سوی دام روم دست به‌ مضراب کنی
 با‌ادب باشم گویی که‌ برو مست نه‌ای
 بی‌ ادب‌م‌گرددم تو قصه‌ آداب کنی
 در توکل تو بگویی که‌ سبب سنت ماست
 در تسبب تو نکوهیدن اسباب کنی

سوری له‌سه‌ر نه‌وه‌ی بی‌خه‌وو خوردو بی‌هه‌نؤزم که‌ی روم لی‌بچه‌رخینی و بی‌ناوو

پهله کیشی لای میحراوم بکهی ژیانم تیکه‌لی نازارو ناوی شیرین له ده‌مما وهک ژه‌هری مار کهی، ب‌مدهی به دهم لافاوداو به دؤلا سهر به‌رهو خوارم کهی..

به‌رهو حه‌ج ب‌مرانی و له سارادا ده‌ربه‌ده‌رو سهر‌گه‌ردان کهی، عاره‌ب چه‌پاوم کاو دووچاری تالانم کهی ئه‌وی کشتوکالم هه‌یه له‌بی‌ئاویدا وشکی هه‌تاو کهی یا وهک نغری لیزمه و باران و لافاو کهی که توانیم راکهم و بؤی ده‌رچم له دووره‌وهو به قوربانی نوکی په‌یکان کهی..

ره‌نگه له رووی ره‌حمه‌وه ده‌رده‌سه‌ری ئهم عه‌بده ئاسان کهی..

مامؤستا عه‌لی ده‌شتی ده‌لیت:

دیوانی شه‌مس با وهک له‌رووی له‌فزو فه‌ساحه‌ته‌وه یه‌کسان نیه، له‌رووی ماناو مه‌فاهیمیشدا جو‌راجؤره، من واده‌زانم جوانیه‌کهی له‌وه‌دایه که له‌یه‌ک ده‌ستی وده‌ره‌چووه، وهک که‌شتیه‌کی بی‌له‌نگه‌ری دووچاری گیتز‌ه‌نگ، که وایه.. من وا ده‌زانم هه‌ر رۆژیک له ژیاننی مه‌ولانا، له رۆژی رابوردوو نه‌چووه، بی‌کاریش دانه‌نیشته‌وه، ئه‌وه‌ی له‌خه‌وو مه‌ستی و هۆشیاریدا دیویه‌تی، خسته‌ویه‌تیه سهر کاغه‌ز.. جار‌جاریکیش له راده‌به‌ده‌ر ده‌رچیت و سه‌ماو ویردو شیعر و ئاهه‌نگ و موسیقا له فکر و زکریدا تیکه‌لاو ده‌بی و شیتانه دیته سه‌ماو له‌سه‌ر ئاهه‌نگیککی مه‌وزوون رازی تازه ده‌درکینیی و گوی گره‌کانی بؤی دهنوسنه‌وه.. ئه‌وه سۆزو حاله له‌ده‌می ده‌ردی دیقۆزنه‌وه..

ای یوسف خوش نام ما خوش می‌روی بر بام ما

ای درشکسته جام ما ای بردریده دام ما

ای نور ما ای سور ما ای دولت منصور ما

جوشی بنه در شور ما تا می شود انگور ما

ای دلبر و مقصود ما ای قبله و معبود ما

آتش زدی در عود ما نظاره کن در دود ما

در گل بمانده پای دل جان می‌دهم چه جای دل

وز آتش سودای دل ای وای دل ای وای ما

ئهی یوسفی خو‌ش ناوی من، جوان کشاوی بؤسه‌ر پۆپه‌م، شکینه‌ری کاسه و بادهم..

ئهی خاوه‌نی ئه‌وه‌ی زیندوه‌و ئهی ئه‌وه‌ی ته‌له‌و داومت له‌بن و بیخ هه‌لکه‌ندوه ئهی تیشک و

مهولانا و رازی نهی

نووری من، ئەی مایه‌ی شادی و سروری من، ئەی دەولەت و دەسلەتاتی سەرکەوتە‌ی من، وەرە ئەی مایه‌ی ههستی من له‌مه شهیداترم بکه تا باده و شه‌راوم ده‌گاته پله و پایه‌ی مهستی، تۆ دوا مه‌بهستی منی، تۆ په‌رستگای منی، ئاگرت له تارو عودم ناوه ئەوه‌سا ده‌سوتیم، ده‌برژیم.. ده‌ی ده‌ده‌ی سه‌یری دوکه‌لی سوتانم که دلم له جیگه‌یه‌ک به جیماوه په‌کی که‌وتوووه.. دل چیه له جویه‌ی دل هائه‌وه گیان.. چی بکه‌م له ده‌ست ئاگر و سه‌ودای دلم ئەی وای هاوار بی په‌نام.. هاوار.. هاوار وا به‌بی گر سوتام..

ئیمه‌ ناچارین له‌م دۆل و ده‌ربه‌نده پر له عیرفانه و ده‌درچین و برۆین و برۆین تا ده‌گه‌ینه شوره‌ قه‌لایه‌کی تر، قه‌لایه‌کی به‌رزو بلند، شوره‌که‌ی تا چاو برده‌کا ده‌رپاوه‌ ده‌رپاوه، هه‌زاران ده‌روازه‌ی تیا‌دایه، ده‌روازه‌کان داخراون، نیازیان به‌ لیدان هه‌یه تا ئاسان بکه‌رنه‌وه، که کرانه‌وه شاره‌که شاری عیرفانه هه‌ر کوچه‌و کۆلانیکی تا خودا هه‌ز بکا جوانه.. پر له هه‌ر هیکمه‌ت.. هیکمه‌ته‌که له‌وه‌دایه دل و ده‌روون و دلی عاشقان دینیتته جۆش و خرۆش.. عاشقانی ته‌واوی ئاینه‌کان، ته‌واوی که‌لتوو‌ره‌کان، هه‌تا‌وه‌کو ئەوانه‌ی دوورن له‌یه‌کتا په‌رسته‌یه‌وه، ئەوانه‌ش دینه سه‌مای ریتم و ئاهه‌نگ و نه‌واو شیعری جوان.. به‌نده له‌هه‌ر کویدا کۆپله‌یه‌کی شیعری جوان بخوینمه‌وه، په‌خشانیکی پر له ورده‌کاری مه‌وزون بخوینمه‌وه مۆسیقایه‌کی مه‌وزونی ده‌ست و په‌نجه‌ی هونه‌رمه‌ندیکم دیته گوی، یا نه‌وای ناواز خوینیک مه‌قامی یا ده‌نگیکی هه‌زه‌تی داودانه‌ی له‌ده‌م و ده‌در دێ و ده‌چریکینی مه‌ولانام بیر ده‌که‌وتیه‌وه، بیرو به‌راوردی ده‌که‌م له‌گه‌ل بۆ‌چونه‌کانیدا، یا ده‌رباره‌ی که‌سایه‌تی مه‌ولانا ده‌که‌وتیه‌ خولیا‌مه‌وه [فیکتۆر هیگۆ] رۆماننوس و شاعیری گه‌وره‌ی فره‌نسی ده‌لیت: شکسپیر هه‌چ مه‌رج و سنوریک و به‌ربه‌ست و که‌ناریکی بۆ نیه، ئەو شاعیره، خۆی خسته‌وته به‌رده‌ست و چاو، ده‌به‌خشی بلا‌وه‌ده‌کا، سنوریک بۆ‌خۆی دانه‌ناوه، هه‌رگیز خالی ناییتته‌وه، پری پر، لیوان لیوه، دیسانه‌وه په‌خش ده‌کاته‌وه و پر ده‌بیتته‌وه، ئەو هه‌لکه‌وتویه‌کی ده‌گمه‌نه له‌ ده‌روونیدا تۆ‌فان و هه‌ورو هه‌لا‌و وه جادویه‌کانی تیا کۆمه‌ل و تۆپه‌ل بووه، که له‌گه‌ل شنه‌ی سحرثامیتری نه‌ناسراو له ناخیدا هه‌لده‌کات و رۆح و ره‌وانی به‌رباده به‌راستی، مایه‌ی زینده‌گی و هه‌یاته.. له عیشقی شکسپیریدا بالنده‌وه په‌له‌وه‌ره‌کان ده‌خوینن، شینایی سه‌وز ده‌بن، عاشقان عاشق ده‌بن، غه‌مه‌کانی له‌ دلدا جیگه‌یر ده‌بن، ئەو گه‌رمی به‌خشه، ساردی و فینکی هه‌ینه‌ره، که شه‌ودادی زه‌مان ده‌گوزهری، جه‌نگه‌له‌کان

دهكهونه چپ و هور، ناواته بهربلاوه كاني تهبهديهت بال بهسهر ههموو شتيكدا دهكيشن..!
 ټهو پهخشان و ههلسهنگاندنه هي "فيكتور هوگو"يه، كه خويندمهوه راستهوخو مهولانام
 كهوتهوه بېر، بهراستي "هوگو" توانيوه نزيكي روحانيهتي مهولانا بيتهوه.. ټهوي تا
 ټيستا خويندتهوه، برېكه له خهرماني شاعيريټي مهولانا، ټيدي ټهو چوارينه غهزل و
 مهسنهوي بوو رهنكه هيچ شاعيريك به ټهنازهي مهولانا شيعري نهوتويټت، زورتر له
 هفتا هزار بهيتي جوراوجوري نوسيوه ټهوي تا ټيستا ديومانه شاهنامهي فيردهوسيه
 سهرحم پهجا هزار بهيتهوه، باس له ټهفسانه كوټه كاني ټيټراني دهكا، بهشيكي زور
 كه مي شاهنامه زادهي خودي فيردهوسيه.. ټهوي مهولانا له شاعيراني تري جوټي
 دهكاتهوه، زوري شيعره كاني نيه، بهلكو زانياريه كهيهتي دهبراهي فيقهه ټيسلامي،
 وته كاني پهيامبر، ليكدانهوي قورټان، زانباري و داستانه عهريهيه كان، فهلسهفه
 عيرفان، تهسهوف، ناگاداري بهربلاوي دهبراهي ټهدهبياتي فارسي و عارهبي، لهوانه تيټكرا
 بهدهر ټهو روټحه سهركيشه، ټهو عالهمه دهردو ژان و ټيشه، ټهو ههموو گر و گلپه و ناگره له
 لهش و فكريكدا چون گليربوتهوه، ټهو لهش و خوينه چون توانيوه وا بهرگه بگري؟ ټهوه
 روونه برېك خو و خهسلت و هوكار له نيوان مروټدا هاوبهشن به رهنك و رهواله تيش زور
 لهيهك دهچن، ټيتر ټهوه سپي پيسته، زهرد پيسته، رهش پيسته، يان سور پيسته، ټهوانه
 رهغهزه كاني دونياي مروټن، بهلام ټهوهي جينگهي سهرساميه لهناو ټهو مروټانهيدا جياوازي
 نيوان روټ و رهوانيه، يان دونياي مهعنهويات زهوي تا ټاسمانه، بو نمونه دهكس لهيهك
 جيشت پهيدا ناكريټ، دل و دهروونه كان برېكيان هيچ تاريخيه كيان پياراناگا، ټههريمه
 رهفتار و ټههريمه خون، برېكي تر نوري خودا له دهروونياندا پرشه دي و ټاهورايين
 به كار و كردهوياندا پهپرهوي فهراميني خودايين خواهه لئاگري ټهنشتاين و گاندي، له گهل
 خهلكانيكي بچ سود و گه مزهيدا بهراورد كرين چ لهم دونيا و چ لهو دونيا..

چارهبار روټ و رهواني مروټ وهك جهنگه ليك وايه پره له نه زانراوه كان، يا له
 دهرياهه كي پان و بهريني ټارام دهچي، كه چي له بنهوه هه زاران گيانله بهري جوراوجوري
 تبادايه يه كتری دهخون ټه گهر ياساو شهريعت و ټاينه كان نه بوايه به ته ټكيد كوټمه لگاي به
 شهريعت شهريعتي جهنگه ليك دهوو خوناوي، ټيستا ش بهو ههموو سنوره عهقلاني و
 وژدانياهه ټهو تاوانانهي لهناو مروټدا دهكريټ له ناو گيانله بهراني تردا نيه و ناكري، ټهو

کوشتاره تیگرایانه، نهو شهره خویناویانه، نهو چه که بکوژو روخینه رانهی مرؤف به کاری دهباو روژ به روژ عقل و زانست و پارو پولی بو به کار دها بو چرکه یه ک رانه وه ستاوه و پهیوهسته لهو رووهوه له تهقه لادایه.. کام درندهی پیا راده گا؟

روچی پهریشان و سازندهی نارام نه گرتوی مهولانا لهو جهنگل و دهریانه ناشوفته تره.. له ناسوی دیدو روانگهی مهولانادا ناسمان و ههوره کان شکل و شه مایلی ناسایانه نیه، ههرساتیک لهبیری مهولانادا ههوره کان ویردو رازو داستانیک ده گپ نهوه تیشکی ههتاو، یا، نه خشی ههوره کان ده گورن ههر بهو نه اندازه بیری تازه رازی نه بیستراو ده چرپینه گوپی مهولانادا، نهوهی له دیوانی شه مسی ته بریزیدا دهیخوینیته وه توشی سه رسامی و گیژو ویزیمان دهکا و ههریه که به جوړنیک لیکیده داته وه، سهیر له وه دایه تهواوی لیکدانه وه کان یه ک له یه ک جوانترن.. فهرموو باله م شهرو شوپه ی مهولانا وردیته وه:

دی میان عاشقان ساقی و مطرب میر بود
در هم افتادیم زیرا زور گیراگیر بود
عقل باتدبیر آمد در میان جوش ما
در چنان آتش چه جای عقل یا تدبیر بود
در شکار بی دلان صد دیده جان دام بود
وز کمان عشق پران صد هزاران تیر بود
آهوی می تاخت آن جا بر مثال ازدها
بر شمار خاک شیران پیش او نخجیر بود
دیدم آن جا پیرمردی طرفه ای روحانی
چشم او چون طشت خون و موی او چون شیر بود
دیدم آن آهو به ناگه جانب آن پیر تاخت
چرخها از هم جدا شد گویا تزویر بود
کاسه خورشید و مه از عربده درهم شکست
چونک ساغره های مستان نیک باتوفیر بود
روح قدسی را پیرسیدم از آن احوال گفت
بیخودم من می ندانم فتنه آن پیر بود
شمس تبریزی تو دانی حالت مستان خویش
بی دل و دستم خداوندا اگر تقصیر بود

جگه له دهريای زانياری و ئوستادیی مهولانا له شيعر و بهحره کانی شيعردا، جگه له "نۆته" زانینی مهولانا و ریتمه مهوزونه کانی ئاههنگی موسیقا، ئهوهی مهولانا لهو قهسیدهیهیدا هۆناویهتیهوه تهجهسومی کردووه پهی به شکله کان بردووه، رهنگه کانی ههلبژاردووه، ئهوه دهگهیهنیت مهولانا نهقاشیککی به توانا بووه، شکل و قههوقامهت و ههنازه کانی زانیوه، من لام وایه مهولانا تابلۆ و نیگاری سهدان نهقاشی دیوه و لهزهتی لهو نیگارانه بردووه، ئهوه شکل و شهمایلانهی هیناوته جولهو جهوهلان و ههر یه کیکیان ئهرکیکی پی سپاردووه، ئهرکیکی ئاسمانی..

باوردیبینهوه له فلچه و پهپموویی دهستی مهولانا و تابلۆکهی، له کۆری عاشقاندا بادوو ئاههنگ زال بوو له نیو کۆردا بوو به ههرامان و کهوتینه بگره و بهرده، عهقل و ژیری کهوته ناویژی کردنی نیوان.. له خوولیککی ئاوا توند و گرو بلیسهدا کوا جیگهی عهقل و درایهت؟

له راوی عاشقاندا سهدان دیدهی کراوهی تیادابوو له عیشقدا له نیو کهمان و ژیی ئیشقدا سهه تیرو پهیکان له نیو دهست و په نهجیدا ده کیشرا، ههرا بوو، نالۆ ههرا ده بیسترا. ناسکیک له ناکاوا ده په پیری ههروهک ئهژدیها ده په پیری سهدان شیر به لایهوه وهک نیچیر بوو، له ولاره پیره میزدیکی چاو خویناوی دايناوو له پ له سه ره پهی موی ههروه کو شیر سپی، ناسک روهه رووی پیره میزد ههلههات دیمه نه کان له بنه ماوه گۆران، مهی گپره کان هیور بوونهوه.. شهرو ههرا له بیرچوونهوه، "له روح القدس"، پرسی، چیه، ئهوه کاسه و نیم کاسه یه.. نالیی ئهوه چ باسه؟! وتی، نازانم و له من گه پری.. ئهوه کارو کردهوی شیریه.. له ژیر سهری ئهوه پیاوه پیره یه..

شه مسی ته بریزی، ده بلی.. خۆتۆ ئاگاداری ههستی و نه ستیت.. خودایا لیم مه گره تاوانم، ئه گهر نه مزانیوه.. ههر ئه وهنده ده زانم

ئه گهر شيعر و دیوانی شاعیرانی له گهل یه کدا هه لسه نگین زۆریان له یهک ده چن، یان یه کیکیان لهوی تریان به تواناتره یا ئوستادتره، به ههر حال هه لسه نگانن و به راوردده کان له یه که وه نزیکن و په یه وندن به زهوق و تیروانینه کانه وه یه ئه وهی شکسپیر و گۆته، نالی، خانی، شیخ رزا، له گهل بریکی تر دا جیا ده کاته وه، روچی سازندیانه، ههروهک زۆری تر ئه وه پیشکه یان بهر که وتوو، فولیتر و رو سو به شیان که وتوو، دل هراوه کهی دایستوفسکی دونیای

مهولانا و رازی نهی

پر له هه یاهوی پرست، یان ژان کریستوف سه رگوزه شته ی رۆحیکه ی سه رگه رادنه، له راستیدا هه وه رومان رولان بۆ خۆیه تی، هیژی تواناسازی و دراما مامه ندی بالزاکم توانا و لیها تویی هوگۆ، یا زه رده شتی نیچه له رۆحی سه رکیش و هه لم و ته ماوی نیته چه دا سه دان راز وه ده رده خا.. نرخ و بایی بهرز و بلندی خه یام له نه وعیه ت و شیوه، که بوونی نیه.. نه وه بیرو نه ندیشه کانیه تی که گو یای راسته قینه ی روح و رهوانی خسته وته سه ر کاغه ز به شیوه ی چوارینه، زۆر که س به چاولیکه ری خه یام، چوارینه یان نووسیوه، نه یان توانیوه ناوینه که ی خه یام به ده سه وه بگرن و رۆح و رهوانی خۆیانی تیا وه دی بکه ن.. ناوینه کانیا ن ژه نگاویه، هه نگاوه کانیا ن له بی تاوییه.. شاکاری شاهنامه زۆر تر له بهر نه وه به که میژوی ئیرانی پاراستوه وه نه یه یلاوه ده سه لاتی داگیرکه رانی بینگانه ته وش ی له ریشوی رابوردوی نه ته وایه تی ئیران بدا، رووداوه کانی نه خشان دووه، چیرۆکه کانی نیزامی گه نجه وی، له رووی داستانه وه هینده به هیژنین، نه وی شایانی ستایشه بیره به ربلاوه که یه تی.. یا سه نائی و عه تتار، رۆحیا ن له نیو دیره کانیا ندا له فرینه، به لام وه ک مهولانا باله فره یان پی نه کراوه.. نه وانه قسه ی عه لی ده شتی بن..

له هونه ری شیوه کاریدا له ئیستادا شیوه ی جۆرا جۆری شیوه کاری داها توه و بووه به باو، دایکی ته وای و نه و شیوانه هونه ری کلاسیک بووه، یانی سه ره تای نه و هونه ره له مرۆفه سه ره تایه کانی نیو نه شکه وته کانه وه سه رچاوه و سه ره تای ده سته ی پیکردوه، که له کیویان هه ر وه کو خۆی به سه ر دیواری نه شکه وته وه نه خشان دووه، فیلی ماموت، هه ر وه ک خۆی، جانه وه ره کانی تریش هه روا.. هونه ری کلاسیک، شیوه شه بیه سازییه، دم و چاو و روخسارو جل و بهرگ هه ر وه ک خۆی، یا وه کو سه ر وشت دارو په ردو، جه نگه ل و دیمه نه شاخاویه کان هه ره ک خۆیا ن هونه رمه ندانی دا هی نه ر به وه رازی نه بوونه، سه دان لیکدانه وه ی ده روونی، کو مه لایه تی، هه نده سی، ریازی یا ژینگه ییان لیکدا وه ته وه، به شیوه یه کی جیاواز پۆرتیه، یا سه روشتیا ن کرده ته تابلۆ.. لیره دا، ده ق به ده ق نیگا رکیشا ن له مه به سته ی هونه رمه نده که وه به دووره، نه وه ی له سه ر تابلۆ که یه و شارده ی دیمه نی کرده ته ده سه گیره و نیگا ره که ی به شیوه ی خۆی کیشا وه، هه ره ها نه و جۆره تی فکرینه شاعیران، یا نو سه رانی ش تیا دا به شدارن و برپیکه ی زۆریا ن به راده یه کی زۆر خۆیا ن گونجا نده ته نیو به ره مه کانیا نه وه هه ر کامیا ن تیشکی بیرو تی فکرینیا ن به ربلاوتر بی ت کارو کرده وه که یان نمایانتر و شیاوتر وه ده رده که وی..

كهواته زات و كهسايه تى نووسهر پرديکه نووسهران شاعيره كان بهسه ریا گوزه راون، لهو نووسه رانه نمونه بان زوره، وه ك.. ئدگار ئه لن پۆ، كافكا، بودلیز، رامبو، دایستوفسكى و كهسانى تر..

به راستى شهيدا كهى شارى شیراز حافظ جوانى وتووہ:

یک قصه بیش نیست غم عشق وین عجب

کز هر زبان که می شنوم نامکرر است

داستانى عیشق و غمى عیشق هه مووى هه ر یه کن سهیر له وه دایه هه ریه که لهو عیشقانه هه واو نه وایه کی تری هه یه، نازاره کانیا ن جیاوازن.

ئه وه راسته روو که شان لایان وایه چیرۆكى عیشق له زهت به خشه.. نه خیر پره له دهر دو مهینه ت و عیشقى چیرۆكى رۆحى مرۆقه.. سه رگوزرشته ی رۆحى که سه رگه ردا نه، ئه وانى رۆح و رهوانیا ن سه رکیشترن، یا پیچا و پیچترن، یا ن ئه وانى تینوى نه زانرا وه کانن، یا ن په پیره وى موعاده لاتى ریا زین، عیشقه کانیا ن ته ماشایى تر و قولتره..

جیاوازی نیوان مه ولانا و شاعیرانى تر، له م خاله گرنه گه دایه چیرۆكى رۆحى سه رکیشى مه ولانا ته واو بوونى بۆ نه بووه تۆمارى عیشقى ئه وه به درێژایى نیوان زه وى و نهۆ مه كانى ئاسمانه. با با شتر بلین، تۆماریکه به درێژى ئه به ديه ت.

ئه وه، ئه وه ده گه یه نیت، ده توانین نازنا وى شاعیرى شاعیره كانى بۆ دابنیا ن، دیوانى شه مس و مه سنه وى، سه رگوزه شته ی رۆحى که هه ره گه وره ی ئاشوفته و سه رگه ردا نه، مه ولانا و رۆحى مه ولانا زۆرتر له ئاوینه به کی نیوه تاریكى شه پولدار ده چى، فه زای ئه وه ئاوینه به پرى پرن له تا پۆى جو راجۆرى ناخى خۆى، ئه وى ئه وه وتویه تى له میژدا نه و ترا وه، له په رتوک و كتا وه كاندا نه نووسرا وه، رۆحى مه ولانا له ئاسمانى ره نگا وره نگدا په خش و بلا وه، ره نگه جو ر او جو ره كان، هه وروه له شکل دا ره كان، با و توفانى هه لکردو، پزیسکه و بریسکه، ئه سته ریه كان دین و ده رۆن و داده کشین ئیتر ئه وه دونیا تاییه تمه ندى مه ولانا هه یی بو وه هه ر دیار ده یه کی کرد وه ته ده سته گیره و به لکه بۆ وه ده رخشتنى بیرو پرای سه رکیشى خۆى.. ئه فلاكى ده گپریته وه..

"رۆژیک مه ولانا له چوار سوچه یه کدا را وه ستا بوو شیعر و مه فاهیمی ده وت، خه لکی شار کۆبوو بوونه وه هه را بوو.. مه ولانا روو به دیوار و پشت به خه لکی ده یوت و ده یوت، تا

مهولانا و رازی نهی

نوښتی خورتاوا داهات، خه لکه که بلاوهیان کردو سه گي خوږی ناوشار له مهولانا کوږونه وه، مهولانا دهیوت و دهیوت، سه گه کان که وتنه کلکه له قی و قوزه قوز، نه ودهم فهرموی:

"بالله العلي القوي القاهر الذي لاقادر و لاقاهر في الوجود إلا هو.."

نالهم جوړه داستانه ی په پیرهوان دهر باره ی مورشیده کانیان وتوویانه. دهیلین نه و وتانه چیگه ی متمانه نیه و گومانی زوری تیا دایه، به لام نه وه ی دیوانی شه مس ده خوږ نیته وه بهیته کانی دارشته که ی هه لېژار دنه کانی، هیچ یه ک له وانه له دهم و دلې که سیکی ناساییه وه دهر نه چووه، نه وه ی مهولانا وتویه تی هه یاهو، بیگره و بهرده ی تو فانی نیو دل و دهر وون و نه ندیشه یه تی، ئیدی نیاز به داستان سه رای ی لایه نگیرانی نیه، بو خوی هه لېسته کانی رازدارو، رهنکه جگه له نیمه ی مرو ف گیانله بهرانی غهیری مرو فیش لی تی بگات.

دونیای زانستی دهر وونسان به شیویه کی زانستی بو یان دهر که وتووه بر ټک که س له حاله تیکی تاییه تدا فرمان بهرداری هیژکی به توانای نه ناسراوه نه وه ی بیه وی پی ده گا.. نه و مه سجانه ی، نه و په یامانه ی پی ده گا، خال به خالی نه نجام ده دا.. نه و هسا مهولانا به زمانی خوی ده لیت:

باری ز شکاف در برق رخ تو بینم

زان آتش دهلیزی صد شمع برافروزم

چاره و یار له نیوان دادرانی بریسکه یه دا روخساری تو ده بینم له راره وی نه و مه شخه لانه یدا

دهت دو ټم و سدان مؤمت بو داده گیر سینم..

یا ده لیت:

امروز چنان مستم

کز خویش برون جستم

ای یار بکش دستم

آن جا که تو آن جایی

نه ورؤ به نه ندازه یه کی سه رحال و سه رخو شم، له که ول و له شم وه دهره اتووم، خومارو

بیهو شم.. نه ی نازیزی دل، دستم بگره و بمبه بو نه و چیگه یه تو ی تیا دایه، دل نیام له وی

نهسیم و شنه‌ی بای خودای تبادیه..

یا ده‌لٲت:

ساقیا هشیار نتوان عشق را دریافتن

بوی جامت بی‌قرارم کرد آخر جام کو

مه‌یگٲر هوشیار به، له عیشقه‌وه به دوورم، نیازم به‌بادیه.. وامه‌که بؤنی لٲم دووره، دوا
لیوانت کوا بومن وه‌ک ئاوی حه‌یات وایه و نیازنٲکی زه‌رووره.. شاعیرانی کوردی لای
خؤمانیش ویستویانه له‌م بابه‌تی مه‌ولانا بنووسن، یا ده‌ق به ده‌ق ئه‌وی مه‌ولانایان
وه‌رگٲر اوته‌وه سه‌ر کوردی..

یا ده‌لٲت:

جام چو نار درده بی‌رحم وار درده

تا گم شوم ندانم خود را و نیک و بد را

مه‌یگٲر بادیه‌کی ئاگرینم بدهیه، ره‌حم پی مه‌که، بمدیه مه‌ی، هینده مه‌ست بم نه‌زانم
چاکه و خراپه‌م که‌ی کردووه و که‌ی لٲم وه‌شاوته‌وه..

یا ده‌لٲت:

از من رگ جان بریده بادا

گر بی‌تو رگیم هست هشیار

لٲنگه‌ری با شاده‌ماری زینده‌گیم بٲرن و سفره ئاسا هه‌لمدرن، نه‌گه‌ر بی تو هیچ
ده‌ماری‌کم هؤشیار بی..

مه‌ولانا وه‌ک لافاو بردویه‌ک، په‌نجه له گژ و گیش گیر ده‌کات تا ئه‌وه‌ی له
ده‌روونیدایه وه‌ده‌ری‌خا: برٲک له غه‌زه‌له‌کانی دیوانی شه‌مس له دوکان و کوگای ئانتیک
فرؤشان ده‌چن، له‌ویژا پارچه و قه‌باره‌ی جوړاجوړ ده‌بیرٲت، بابه‌تی زه‌وقی هه‌موان له
جٲگه‌ی تردا له بازاره‌کاندا، یا کوگا و مؤله‌کاندا وه‌دی ناکرین. ئانتیکه‌کان هه‌ریه‌که‌یان
زاده‌ی ده‌ست و په‌نجه‌ی هونه‌رمه‌ندیکن، پیوه‌ی ماندو بوونه، هه‌ر یه‌که له‌وانه داستان و
سه‌رگوزه‌شته‌ی تایبه‌ت به خؤیان هه‌یه، تا که‌وتوته‌وه ئه‌و قوژبینه و ته‌ماشاکه‌ر لٲی ورد
ده‌بیته‌وه‌وه ده‌کوؤش بی‌کرٲت. زؤری له غه‌زه‌له‌کانی دیوانی شه‌مس، له‌و ئانتیکانه‌ی
ده‌چن.. له راستیدا له دیوانی شه‌مسدا مه‌ولانا به‌ده‌ست خؤیه‌وه گرفتاره، به‌هه‌ر چوار

تهنیشیدا پهل ده کوتی و خوی ددهوینی، ورد بهروه چی دهلی:
 چو طفلی گم شدستم من میان کوی و بازاری
 که این بازار و این کو را نمی دانم نمی دانم
 چی بگم، هاوار وه ک مندالکی گوم بووی نیو کوچه و کولان و بازارم لیتهاتوه،
 که له و بازارو کولانانهدا شوین پایه کم هه لکردوه پی ناگه و به دوایدا سهرم تیاچوه..
 یا دهلیت:

از آن از خود همی رنجم که منهم در نمی گنجم
 سزد چون سر نمی گنجد گر از دستار بگریزم
 دونیایه ک دهر دو تازارم لی کومهل بووه، تیر له فکرو که ولما جیگه یان نایتهوه،
 سهرم هینده زهلام و به قه بارهیه، هیچ لغاو وره شمهیه ک به سهر و گویلاکم ناگونجی و
 بچوکه..

ئهوانه ی روو که شانه غه زله کانی مهولانا ده خویننهوه، ههست به دووباره و چه ندره یی
 ده که نهوه، له راستیدا له مانا و کاکله دا ئه و شیعره لهیه ک چوانه دونیایه ک جیاوازی له
 نیوانیاندایه، سهرهتا ویستم ئه م غه زله ی مهولانایه بیه رینم و نهینووسم و نه لئی بدویم،
 چه ندین په ره و لاپه رهش گوزهرام، که چی هوم کردهوه سهری و له ناو هه له هله و لافاوه کهیدا
 خنکام و ئه گهر زیندو ده مبینی پاشماوه ی لافاوم و سهری کرنوشم له ئاستی ئه و
 پیره مه زنه دا دانواندوته وه شوکرانه ی خودا ده کم، رهنگه یه کیک بلیت "خوسره جاف" چیته
 له و جوره کرنوش و سهر سوپورده گیانه ی تو که پیای به زم و ره زمی جورا جوری، چون به و
 شیوه یه خسیر و ئه سیری ئه و کوت و به ندانه ی مهولانا بووبیت؟

راستت بویت، بوخوم وهلامی ئه و پرسیاره م پی نادریتتهوه، هینده ی ده زانم له کانیاوی
 مهولانایدا بادهیه کم خواردوه، تا به ئه ورؤ ئاوا بادهو لیوانی سهرمه ستیم نه دیوه و نه
 خواردوته وه.. چون سهرخوش نه بم کاتیک له م قه سیدیه ورد دهمه وه و تیایدا نه خنکیم و
 نه یه مه سه ما:

باز از پستی سوی بالا شدم
 طالب آن دلبر رعنا شدم
 آنایی داشتم ز ان سوی جان
 باز ز آنجا کامدم آنجا شدم

چار بودم سه شدم اکنون دوام
 از دوئی بگزشتم و یکتا شدم
 سه هزاران سال و قرن بیشمار
 تا که پیش از آدم و حوا شدم
 موی گشتم آن ره باریک را
 تا میان آن بت رعنا شدم
 مدتی در بحر خوفش دم زدم
 مدتی جویای لا تخفی شدم
 دردهان عاقلان شهدم ولی
 در درون جاهلان صفرا شدم
 غوره بودم مدتی در باغ جان
 مدتی چون باده حمرا شدم

دیسان خۆمه له چالی و چۆلی ژیان و تاوانهوه بیج خهبر هاتمه سهرو کهمه نکیشی
 عیشقیکی ئاسمانی بوومه دهزانی دولبهرو دل رفینم له کویدایه به دوایدا رویشتم و چون
 دهزانی و تیفرابووم وایه، ئارهزوه کانم یه ک دوو نه بوو، چوار چوار بوو.. کردمه سی،
 نه خیر له دوویشی تیپه ریم ئه و هسا یه کم، له یه ک دانه ووو ته کبیرما زه مان توایه وه له بیرما
 وه ک به شیک له ههوا تیر رویشتم تا لای ئادهم و ههوا گهیشتمه ههوارگه ی دلان و
 مه پرسه چیم دی به لێ من گهیشتمه عیشقی ئه به دی ئه وه ی ده زانم، ئه وه ی ژیره و به
 ته کبیره بیدوینم، ده زانی شیرینم وه ک ههنگوینم، لینگه پری له گهوج و نه زان، داخه کهم
 زۆرن و فراوان لایان وایه فره تالم، گه لیک کالم، خۆم ده زانم له باخی روّحدا نه نزیکم نه
 دوورم.. به رسيله ی میو بووم و ئیستا وا سه رته نجام وه ک شه رابی سورم..

به لای موسلمانه کانه وه، ته و سه وف یا عیرفان ریباژیکه فه لسه فه و ئاینی تیا تیکه ل بووه و
 لایان وایه له و ریگه وه ده توان بگه نه حق و حه قیقه ت و سه رته نجام په پیره ی راسته قینه
 به شیویه کی پر له راز ده توانی په نجه له نه ئینه کانی گیربکات و نه و کاته په پیره و به سو فی
 و عارف و ئه هلی حه ق ده ناسرین..

راستی با پرسیین، خودی ته سه وف و عیرفانی ئیسلامی یانی چی نایا مه به ستمان

مەولانا و رازى نەى

لەودىيە كە عىرفان پىش ئىسلامە و ھاتووتە نىو ولاتە بە ئىسلام كراوھكانەوہ و رەنگ و دەنگ و بۇنى ئىسلامى وەرگرتووہ و ھەلمثيوہ، يان رەوشتى ئىسلامى و ئىسلامى گەرايان بۇ خۇيان راستەوخۇيانە جۇرىك لە عىرفانىان پىكھىناوہ؟.. يان لە بنەمادا عىرفان بۇخۇى زادەى خوو و خەسلەتى سررشتى مرۇقە، كە لەناو مىللەتانى غەيرى ئىسلامدا وە لە پىش ئىسلامدا بۇخۇى ھەبووہ و ئىستاش ھەيە؟

ئەوانە پرسىيارگەلىكن دىنە سەر زمان و دەكرىن.. كاتىك باس لە سۇفىگەرى دەكرىت.. ئىتر لەو رووہوہ بىرورا جۇراجۇرە، پرسىيار و لىكدانەوہ فراوان و زۇرە.. برىك دەلىن: سۇفىگەرى و رىبازى تەسەوفى ئىسلامى كۆشش و تەقەللايە كى دژ بە دەسلەت و رەفتارى بۇچوونە عەرەبىيەكانە وە ئەوہش بە سەنگەرىكى دەروونى و نەفسى دەزانرىت بەتايبەت دوای شەرى خۇىناوى قادسىيە و تالان و برۆى ئىران و دۇرانى ئەو شەرەو راوانى ئىرانىيەكان لەلايەن بىابان نشىنەكانى برسى و شرولى ئىسلام و پەيتاپەيتا سەرگەوتنىان لە شەرەكانى حەلوان و جەلەولاو نەھاوہندا بەدەست ھىناو ئىمپراتورىيەتىكى چەند سەد و سالەى ئىرانىان لەژىر سى ئەسپ و يەرەغەى حوشتردا پامال كراو وە زۇبەى مىللەتە ئىرانىيەكان چوونە ژىر پەرچەمى ئاينى ئىسلامەوہ.. بەلام ئەوہ حاشا ھەلنەگرە دەسلەتى ساسانى و ئىرانىيەكان بە شىوہەكى جوان يا رىژداروہ نەبان دەروانىيە رەگەزى عەرەب و شىوہى ژىياناندا، كە بوونە راونراوى ھىز و بازوى شمشىرى عەرەب و ژىر دەستەى تواناو دەسلەتلىان، نەيان توانى ھەروا بە ئاسانى سەرى تەسلىم و بى دەربەستى دانەوئىننەوہو لە يەكسانى ئايندا دىسان عەرەب پەرچەمدارى ئاين و ولاتەكەيان بىت، بۇيە پەيوەستە كۆشاون ماوہو مەوداى رەگەزى، شىوہى زىندەگى، تىفكرىنى مادى و مەعنەوى رۆژ بە رۆژ زۆرتەر و زۆرتەر بگەن، ئىتر شەرى مەيدانى و بگروہ بەردەى بە يەكچوونى مەيدانىان گۆرپىيە سەر بگروہبەردەى فكرى ە ئەدەبى و ئاينى و كۆمەلايەتى و سىياسى، وە تەشەببوع و شىعەگەرايى بنەما سەرەكەيەكەى دەگەرپىتەوہ بو ئەو جۇرە جىاوازيانەى وەك [شىعەگەرى و سۇفىگەرى]، من لەوہى دلنىام ئەو جۇرە تىفكرىنانە يا ئەو ھەولانە لە سەرەتاوہ رىكخراوىك نەبووہ بە ئەنقەست بۇى كۆشايىت، يا نەخشەو پلانى بۇ دانايىت، بەلكو لەرووى ھەواو ھەناسەو تىفكرىنىكى بىج بەرنامەى دەروونىيەوہ كىشراون بەرەو ئەو لىوارە رۆيشتون، برىكى تر لايان وايە لەيەكچوونى نىوان تەسەوفى ئىسلامى و

برېڅک کؤمه لې هيندى و شيوهى کردار و رهفتاريان که گوايه تهسهوف لهو کؤمه لانهوه ودرگيراوه و ناسراوه به تهسهوفى ئيسلامى ..

خه لکانیکى تر وا تیدهفکرین تهسهوفى ئيسلامى زادهى فکرى فلهسهفیه به تايبهت فلهسهفیه [نویى ئيفلاتونى]، وه دهلین لهیه ک نزيك بوون و لهیه ک چونی فلهسهفیه ئيشراق و تهسهوف یه کجار زوره، وه فلهسهفیه يونانى لهپيش ئيسلامدا و دواى ئيسلاميى له ناسيادا پهیرهوانى زورى ههبووه، با ئهوهش بلین، فلهسهفیه ئوفلاتونى زور بيروپاى له روزهه لاتهوه ودرگرتووه، وه خودى "فلوطين" بو زانين و کهلک ودرگرتن له فلهسهفیه روزهه لات، چهندين سهفهرى روزهه لاتى کردووه... برېڅکى تر دهلین: نهخير، تهسهوف ديارديه کى ئيسلامييهو، لهنيو ئيسلامدا پیکهاتووه ئهلف و باکەشى ههه ئيسلامييه، رهنکه له شيوهو رهفتاردا لهنيو ميللهتانى تر دا ئاوا خه لکانیک بيسنرين بهلام له تهسهوفى ئيسلامييهوه به دوورن.

تاقمیکى تر دهلین: سهراوهى تهسهوفى ئيسلامى له مهسيحيهت و رههبانيهتى مهسيحيه کانهوه ودرگيراوه.

دهستهيه کى تر لايان وايه تهسهوف و رهوشى سوڤيگهري له ئينى بوداييهوه لاسايى کراوه.. خودى سوڤيه کان، ئهو جوړه تيفکرين و بوچونانهيان بهلاوه کهمايه تيه به دونياى سوڤيگهري و دونياى تهسهوف لايان وايه تهسهوف شيرهى حهقيقى قورنان و وتهکانى پهيامبهري خودايه، ئاکام و سهره نهجامى کارو کردهوى ئهوليا و چاوساقانى خودايه که رپى پالاوتنى نهفس و له هيله ک دانى دهروون و تهقهلالاى ههميشه گى خوداپه رستهيهوه هاتوته کايهوه بووه به سهرمايه ريبازى حق و حهقيقهت.

"دكتور قاسم غني" له کتاوى [تاريخ تصوف در اسلام و تطورات و تحولات مختلفه آن از صدر اسلام تا عصر حافظ] دهليت: ئهبو حهسهنى عهلى کوپرى عوسمانى هجویری له کتایى [کشف المحجوب] دا دهليت: محهمه دى کوپرى فهزلى بهلصى وتويه تى: [العلوم ثلاثه، علم من الله و علم مع الله و علم بالله].

زانست له خوداوه، زانستى شهريعه ته که پهیرهوى لیده کهين، زانست له گهل خودادا، پله و پايه ئهولياى خودايه وه زانين بى بندهکانى شهريعهت ناتهواوه...

ههست به خودا کردن.. ئه گهر ئهوه ههسته له دهروون و فکر و زکرى ئهوليا و پهیرهواندا

گه لاله و بهرجهسته نه بیټ و حقیقه تهی رهها -موتلهق- له دهر ووندا جیگیر نه بیټ به جوانی، ههست به جوانی و گه ورییی خودا ناکریټ..

بگره و بردهی بردهوام له نیوان پهیرهوانی دونیای فلهسهفه و پهیرهوانی دونیای تهسه و فدا هه بووه، نیمامی غه زالی که یه کیچ بووه له گه وره پیاوانی دونیای تهسه و ف له کتاوی [المنقذ من الضلال] دا رهوشتی عهقلانی دونیای تهسه و ف بوو، مهزه به کان و پیرانی تهریقهت دهوئیته وه و دهلی: سه رجهم فهیله سو فده کان پهیرهوی ههر مهزه به و ناینیک بن کافرن، وه ک سو قرات و نه فلاتون، نه رستو، تا ده گاته فارابی و نیبولسینا. دوا ی نهوی زانستی فلهسهفه دابهش ده کاته سه ر شهش به شدا [ریازیات، مهتق یا ژیریبری، سروشت، حیکمه تهی خودایی، زانستی سیاسهت و نه خلاق]، ههروهه دهلیت، له به شی نیلاهیاتدا که نزیکه ی بیست بر گه یه، سی بر گه ی کفریچی ته و او وه نه و حه فده که شی داهینانه و "بدعهت"...

دیسان له کتاوی [تهافت الفلاسفة] دا غه زالی دژ به ته و او ی فهیله سو فده کان ده و ی به تاییهت دهر باره ی نیبولسینا.. وه زور له فهیله سو فده نیسلامیه کان که له دونیای فلهسهفه دا توشی ناشوفته گی فکری دهن په نا دهنه دونیای عیرفان [ترنست رنان] له و رووه دهلیت: نه و جور ه که سانه دوژمنی راسته قینه ی دونیای فلهسهفه ن، نه وه له تاکامی عه قل و ژیرییه وه نیه، به ره و نه و دو ل و دهر به نده ی رویشتون به لکو له بی چاره کی و سه ر لی شی و او ی نه زانم کارییه وه بووه..

غه زالی بیچ په روا، به ردهوام بوو له هیرش کردنه سه ر فهیله سو فده کان و زه بوونی عه قل و تیفکرین دهر باره ی رو حانیهت و عیرفان، وه توانی پیگه ی فهیله سو فده گه رایان جی له ق بکا، له کاتیچدا له مهیدانه که دا فهیله سو فانی وه ک نیین و لبا جه ی نه نده لوسی و نیین و لرو شدی نه نده لوسی له گوړه پانه کهیدا بوون.. به دوا ی غه زالی دا شاعیران و نووسه رانی گه وره ی دونیای تهسه و ف وه ک: سه نایی، شیخ فه ریده دینی عهتتار و مهولانا جه لالودینی رومی، سه ر زه نشت و په لاری هه میشه بیان دژ به فلهسهفه و فهیله سو فده کان به ردهوام بووه

سو فی و پیره گه وره کانی دونیای تهسه و ف لایان وایه که و ا ته و او ی مهزه به و ریبازه کان هه ریه که به شی ویه ک زور و کم له گه ل حقیقه تدا گونجاون، نه وی یه کپارچه حقیقه ته، ریبازی تهسه و فده په یوهسته پر ه له تیشکی یه زدانی و سرودی هه میشه بی خودا و

ئەو وردە حەقىقەتەنەى لە مەزھەبەكانى تىرىشدا ھەن. ئەوانەش بگرىتە خۆ ھەركاتىك بەراوردىكى پر لە وردەكارى دەربارەى بۆچونەكانى پىرانى سۆفىگەرى و بىرورا جۆراجۆرەكان لە ھەر سەدەيە كدا و لەگەل فكر و بۆچونى ھىندى و ئىرانى و فەلسەفەى ئەفلاتونى و مەسىحىيەتدا ھەلسەنگىنرىت و ھۆكارە كۆمەلايەتەكان و مېژووى رووداو بۆچونەكان لەبىر نەكرىن، دەبىننىن شىوھو شەمايلى تەسەوف لەو بابەتانەى بە دوور نابىنرىن، بۆ نمونە [زۆھدى ئىبراھىم ئەدھەم و عىشقى رابىعەى عەدەوى و عىرفانى جونەبىدى بەغدادى زەنون و فەنافىللابونى بايەزىد بىستامى و حەلاجى پەلپەلكراو وە باس و بۆچوون و دەقى مروّقى تەواو [الانسان الكامل] كە لەبنەماوھ ھەلاج بە خاوەنى دەناسرىت و لە دوايىدا ئىبنولعەرەبى و ئىبراھىمى كورپى عەبدولكەرىمى گەيلانى، پەپرەوى بوونە و شىوھەكى تايبەتمەندىان پى بەخشىوھ، وە فەلسەفەى ئىشراقىيەتى سەھرەوەردى بەناوى [حكمة الاشراق] كە ناوھكەى بۆخۆى بە تىكەلاوى نىوان تەسەوف و فەلسەفە دەژمىردىت.. دكتور قاسم غنى دەلّيت:

"تەواوى ئەو بەلگانە ئەوھ دەگەيەنىت كە چەندە تەسەوف لە ئەندىشەى ھىندى و نىو ئەفلاتونى و رەھبەنەتى مەسىحىيەتەوھ نىكە و لەيەك دەچن.. " ئەلبەتە لەيەك چوونى دوو سروشت، ئەوھ ناگەيەنىت ئەو دووانە يەك بن يا لەيەكتر وەرگىراون...

سه‌ره‌تای ته‌سه‌وفی ئیسلامی

بیروپرای ئاینی ئیسلامی نه ده‌مارگرژه و نه به‌ره‌للا به شیویه‌کی مام ناوه‌ندی مامه‌له له‌گه‌ل حه‌قیقه‌تدا ده‌کا و هانی چیژ وهرگرتن له ژیان و زینده‌گی ده‌داو بهو ئه‌ندازه‌شه پابه‌ندی دونیای دیکه‌ش ده‌بن و فه‌رامۆش ناکه‌ن، وه هه‌روه‌ها لای باشه به‌په‌یوه‌بردنی گوزهرانی خه‌لکه‌کەشی به ده‌سته‌وه‌ بیټ، وه‌ک له‌م ئایه‌ته‌ پیره‌زه‌ی قورناندا هاتوه‌: [ابتغ فیما آتاک الله الدار الآخرة ولاتنسی نصیبک و أحسن کما احسن الله الیک و لاتبغ الفساد فی الارض إن الله لایحب المفسدین.. صدق الله العظیم].

وته‌ی زۆری په‌یامبه‌ری خودا به‌ده‌سته‌وه‌یه‌ که ته‌می ئیمانداران ده‌کات که‌وا ژیان فه‌رامۆش نه‌که‌ن و ته‌نها بۆ په‌رستن و مه‌رگ نه‌ژین...

ئیننولجوزی، له‌ کتاوی [تلبیس ابلیس]دا ده‌لټ: عوسمانی کوری مه‌زعون به‌ چاولیکه‌ری ره‌هبانه مه‌سیحیه‌کان ویستویه‌تی خۆی بخه‌سینی و ژنه‌که‌ی ته‌لاق بداو له‌ ده‌ورودیاری دووربکه‌ویشه‌وه‌و ته‌واوی ژیان بۆ په‌رستنی خودا ته‌رخان بکات، په‌یامبه‌ری خودا ئامۆژگاری کرد تا له‌و جوهره‌ تیفکیرینه‌ به‌ دوور بیټ..

بوخاری ده‌یگیرټه‌وه‌: په‌یامبه‌ری خودا له‌کاتی ته‌وافی ده‌وری کابه‌دا ده‌سوپاوه‌، کابرایه‌کی دی لوتی خۆی کون کردوه‌و په‌تیککی تی خستوه‌و په‌ته‌که‌ی به‌ ده‌ستی یه‌کیکه‌وه‌ داوه‌، وه‌ک ئازهلټیک رایده‌کیشی.. په‌یامبه‌ری خودا په‌ته‌که‌ی برپوه‌ و ئه‌و کاره‌ی به‌ نه‌شیواو داناوه‌...

ژنیک به‌ناوی "زه‌ینه‌ب" گوریسیکی له‌ نیوان دوو گولته‌ی مزگه‌وتدا به‌ستوه‌ تا که له‌ نوژی به‌رده‌وام ماندویټ به‌سه‌ر زه‌وییه‌وه‌ دانه‌نیشټ و به‌سه‌ر ئه‌و گوریسه‌وه‌ وه‌نوه‌زیک بدات.

په‌یامبه‌ر فه‌رمانی کردنه‌وه‌ی گوریسه‌که‌ی داوه‌و ژنه‌که‌شی ته‌می کردوه‌.. "نیکلسن" لای وایه ته‌سه‌وف خودی ئیسلامیه‌کان به‌ وجودیان هیئاوه‌، چونکه ئیسلام ئاینه‌و یه‌کیک له‌ روکنه‌ گه‌وره‌کانی باوه‌ر به‌ زیندوو بوونه‌وه‌یه‌، باوه‌ر به‌ ژیان دوا‌ی مه‌رگ و

زیر آن باطن یکی بطن سوم
که درو گردد خردها جمله گم
بطن چارم از نبی خود کس ندید
جز خدای بی نظیر بی ندید
همچنین تا هفت بطن ای بوالکرم
در شعر اصلی نیست
میشمر تو زین حدیث معتصم
در شعر اصلی نیست
تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین
دیو آدم را نبیند جز که طین
ظاهر قرآن چو شخص آدمیست
که نقوشش ظاهر و جانش خفییست

به‌نده ده‌کوشم شیعه‌که‌ی‌ حه‌زرتی مه‌ولانا وه‌ک شیعر ب‌خه‌مه به‌رچاو، به‌ زمانه
حه‌یاته‌که‌ی‌ باو با‌پیرانمان، کوردیبه‌ هه‌نگوینه‌که‌ که‌ تا عاشقانی دونیای ئه‌ده‌بیات و
دونیای عیشق و مه‌ستی و شه‌یدایی تا له‌ ری‌بازی پر له‌ زاری ته‌سه‌وف چیژی زؤرتی
لی وهرگرین:

مه‌روانه‌ رواله‌تی قورئاندا ئه‌وه‌ی که‌ دیاره
له‌و دیوی دیارده‌کانه‌وه‌ ماناکانی هه‌زار به‌ هه‌زاره
له‌ پشتی هه‌ر مانایه‌ک مانایه‌کی‌تره
سه‌رسام ده‌بی له‌ مانای تیادا فکر ئاشوفته‌ نه‌زهره
له‌ پشتی ئه‌و مانایه‌ مانای سی‌هه‌مه
هینده‌ پر مانایه‌ هه‌رچی لینی بدوی که‌مه
مانای چواره‌م که‌س له‌ په‌یامبه‌ری نه‌بیست و نه‌دی به‌ چاو
جگه‌ له‌ مه‌زنی و گه‌وره‌یی خودای نه‌بینراو
ئیتتر هه‌روا مانایه‌وه‌ له‌ توئی مانای‌تردا
بو هوشیار شاراو‌نیه‌وه‌ دیاره‌ وه‌ک چرا

خودايه كهو نه كا به ته‌ماي دووانه بي

هوشيار به نه‌زاهير بيني قورئان بي

قورئان وهك مرؤف جوان و رازاويه

خؤ ده‌بينی رؤح له له‌شدا ديارنيه و شاراويه

هەر ئه‌و ليك‌دانه‌وه جوراوجؤره‌ی قورئانه بووه به هؤی په‌يدا بوونی برکه‌و کۆمه‌لی
 نایینی جیاواز، دواي مردنی په‌يامبه‌ری خوداو شه‌ره‌کانی هه‌لگه‌رانه‌وه له ئیسلام و به
 تاییه‌ت کوشتنی خه‌لیفه‌ی سیه‌م، ناکۆکی گه‌وره‌و سه‌ره‌که‌وته نیو موسلمانه‌كانه‌وه،
 وه‌ك:

۱- په‌په‌روانی هه‌زه‌تی عه‌لی

۲- کۆمه‌لیک خوینی عوسمانیان کرده به‌هانه و په‌رچه‌می دوژمنایه‌تیان دژ به
 هه‌زه‌تی عه‌لی به‌رز کرده‌وه، وه‌ك: هه‌زه‌تی عایشه‌ی کچی ئه‌بویه‌کر و ته‌لحه، زوبه‌یر،
 معاویه و عه‌مروه‌عاس و که‌سانی دیکه‌..

۳- تاقمیک دواي شه‌ری [سه‌فه‌ین] و دادوهری دوو نوینه‌ری هه‌زه‌تی عه‌لی و
 معاویه په‌یدا بوون به‌ناوی [خوارج]. ته‌نها کۆمه‌لیک بیلایه‌ن مانه‌وه. دواي شه‌هادتی
 هه‌زه‌تی عه‌لی، یانی له‌سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی مه‌عاویه‌دا، کۆمه‌لیک په‌یدا بوون به‌ناوی
 "مه‌رجیه" مه‌رجی ئیمانیان له‌سه‌ر بنه‌مای یه‌ک بوون په‌یه‌سته‌گی، ده‌یان وت:

تاوان زیانی زؤر ناگه‌یه‌نیته ئیمان وه که‌س ناتوانی گوناهاکاران سزا بدا له خودازیاتر
 دؤزه‌خ و به‌هه‌شت ته‌نها به‌ فه‌رمانی خودا ره‌وايه و ده‌کری، ئیمه‌ ده‌بج ئومیدمان هه‌بی به
 به‌خشنده‌بی په‌روه‌ردگار..

ئه‌و بوچوونه، بوو به‌ مایه‌ی دلخۆشی ده‌سه‌لاتی ئه‌مه‌ویه‌کان، له‌ کاتی‌کدا کۆمه‌لیک
 که‌ له‌بنه‌ماوه له‌سه‌ر "خه‌وارج" ده‌ژمی‌ردان به‌ناوی "ئه‌زارقه" په‌په‌روانی [نافیعی کوری
 ئه‌زه‌رق] بوون. ده‌یانوت، ئه‌وه‌ی ئیسلامه‌و غه‌یری ئیسلامه‌ تاوانی لی رووبدا به‌ "موشریک"
 ده‌ژمی‌ردیت، وه‌ کوشتنی موشریک و مندالانی موشریک ئه‌رکه‌و ده‌بج بکری،
 کۆمه‌لیک هه‌ر له‌ "ئه‌زارقه" رایان له‌سه‌ر کوشتنی تاوانکاران نه‌بوو، کۆمه‌لیکی سیه‌م
 هه‌ر له‌ ئه‌زارقه به‌ناوی "بخدات" ده‌یانوت، نه‌خیر ته‌نها ئه‌وانه‌ی تاوانی گه‌وره‌یان ئه‌نجام داوه
 ده‌بی بکوژرین، ئه‌ویش به‌ پیی شه‌ریعه‌تی ئیسلامی و عوله‌مای ئیسلام... زؤری نه‌کیشا

بيروپراى [جەبر و ئىختيار] ھاتە نيوانەوہ.. كۆمەلىك بەناوى "جبريە" يانى "مجيرە" دىيانوت: ئەوكارانەى لە مرؤف روو دەدا چ باش يا خراو، ئەوہ بەدەستى خۆى نيەو، بۆى نووسراوہ تا بيكات، بېرىكى تر بەناوى "قدريە" لايان وايە چاك و خراپ لىكدەداتەوہ، كۆمەلىكى تر بەناوى "معتزلە" خۆيان بە پەيرەوانى يەكسانى بوون و دادوهرى دەزانى، ئيمان و ئاين و كارو كردهويان لەسەر عەقل و ھۆش بونيادناوہ، پىنج بەنديان دارشت، وە لە كتاوى [ملل و نحل]دا بە دريژا لىي دواوہ... كە دەسەلاتى بەربلاوى عەباسيەكان ولاتانى دوورو نزيكيان خستە ژيړ ركيڤى خۆيانەوہو تىكەلاوى ميللەتانى ديكەى بە ئىسلام كراو بوون، وە جگە لە بيروپراى ساراتشىنى عارەب فەرھەنگى پىگەيشت و ھاتنە ريزى ئىسلامەوہ، و دەست كرا بە وەرگىراني كتاوہ فەلسەفيەكانى يۇنان و بيروپراى جۇراوجۇرى غەيرى موسلمان، وەك ئەفكارى [مانى] وە كتاوى مرقيون وە [ئيبين ديسان] وەرگيرانە سەر عارەبى و ئەنجومەنى [بيت الحكمة] لە شارى بەغدادا دامەزرا، كە تەواوى زانايانى ئەو ئەنجومەنە غەيرە عارەب بوون. وە لەسەرەتاوہ بيروپراى فەلسەفەى زۆر پابەندى شەرعى ئىسلامى نەدەبوون و نازادانە تىدەفكران كۆمەلى جۇراوجۇرى گەورەو بچوك پىكھاتن، تا رادىيەك دەكۆشان بوارى فەلسەفە و عيرفان و حىكمەت لەگەل بەندەكانى شەرعدا بگونجىنن، چاوساقانى سەرەتاي دونىاي تەسەوف كەوتنە دارشتنى بەندەكانى رىبازى تەسەوفەوہ، وە بە وەوہ رانەوہستان و پەيوەستە پيرەكان و چاوساقانى دونىاي تەسەوف كۆشاون تا رىبازەكەيان لەگەل ماناي زاھيرى و باتنى قورئاندا بگونجىنن.. بەندە لىرەدا دەكۆشم نەخشى ئاينى ئىسلام و دەدر بخەم بۆ پىشكەوتنى رىبازى تەسەوف، وە لەم رووہوہ دابەشى دەكەينە سەر سى قۇناغدا...

قۇناغى يەكەمى تەسەوف لە سەرەتاي ئىسلامدا

لەو قۇناغەيدا، زۆربەى زۆرى موسلمانان، بەراستى و دوور لە ھەلەو ھەوہس و كۆمەل و بېرکەبازى بە ئاينى ئىسلامەوہ خەرىك بون ، دوربوون لە كىشەى لىكدانەوہى جۇراوجۇرو ئەوانەى ھاوالانى پەيامبەرى خودا بوون كە بە "تەسحابە" دەناسران، وە بە دواى ئەواندا، يانى ئەوانەى بە چاو "سەحابە"يان دىبوو و گوڤيان لى ليگرتون بە [تابعين] يانى پەيرەوانى ناو دەبران.. دواى دەوهرى خولەفاى راشدين زۆرتى خەلكەكە بە شەرو پەلامار

و داگيركردنەو سەرگەرم بوون، بەلام برېكى ئەم ناسراوبوون بەناوى زاھيد و عابيد ھەتاوھكو ئەو دەستەش ئارام و دوور بوون لە توندپەوى، پەيوەستە لە خولياى چاكتربوونى كۆمەلگاي موسلمانەكان بوون، تا بيروپاي خۇيان بە دلّوادو خەريكى پەرستەن و ئەركەكانى ئاين بوون، بەو ئەندازەشە لە خولياى لەناوبردنى دەسلەتاي ساسانپەكان و ئيمبراتورپەتاي بيزەنتى بوون. كەسايەتاي ھەزرتاي عومەر و ھاوالانى بەھانەپەكەي راستەوخۆ دەژميردرا بۆ بەربلاوكردنى دەسلەتاي ئىسلام.. وەك پيشتروتمان، ئاينى ئىسلام لەسەر دوو كۆلەكەي پتەو دامەزراپوو، ترس و ئوميد، مژدەي بەھەشتى داوھو گرپوسوتان و تۇقيانى دۆزەخيشى خستوتە بەرچاو، بەلام لەسەرەتاي ئىسلام و سەدەي يەكەمى ئىسلامدا زۆرتتر ترسەكە لە خوليايدا دەسورا، ترس لە تۆلەي خودا، ترس لە مردن، ترس لە رۆژى پيچينەو، ترس لە ياخى بوون لە فەرامينى خودا [وقودھا الناس و الحجارة] سوتەمەنيەكەي لەش و ئەندامى خەلكە و تل و بەرد، ئەو جۆرە ئايەتانە دلّي لاسارتين كەسانى دەھينايە لەرزين.. ئەو جۆرە سەرەتايانە گەلپكە لە خەلكانى موسلمانى تەسليمى فەرامينى خودايى كرد.. بۆخۇي ئەو ترس و تۇقيانە بووبە ھۆي كەنارگەدن و خەلۆت نشينى خواپەرستان، وە ئەو خەلۆت نشينانە بە سەرەتاي ريبازى تەسەوفى ئىسلامى دەژميرديت..

"لوى ماسينون" ليژان و چاوساقى فرەنساوى، لە ريبازى تەسەوفدا دەلّيت: لەوھى دلّيام ئەوانەي پەيرەوانى ريبازى تەسەوف دەربارەي پەيامبەرى خودا دەيلينەوھى چەند سەدەي دواي سەردەمى خولەفای راشدينە و دواي بە وجود ھاتنى دونياي تەسەوفى ئىسلامپە.. بەلّي و بە تەئكيد شيوھى ژيانى سوفيانە و سۆفيگەرى لەنيو ميللەتانى غەيرى ئىسلامدا ھەبووھو لەنيو موسلمانپيشدا لە دوو سەدەي يەكەمەوھ جیگەو پيگەي خۆي كردۆتەو، سەرف نەزەر لەو چيرۆك و مەتەلانەي دەربارەي سۆفيان دەم بە دەم دەوتران [جاضر و ئينبولجوزى] زياتر لە چل ناوى سوفیە بەناوبانگەكانى ئەو دوو سەدەيان ناو بردووھ. وە لەپيش ئەواندا، چەند كەسيكى سەرەتاي ئىسلام لە زوھد و خواپەرستيدا ناسراوبوون، وەك: ئەبوزەرى غەفارى، حوزەيفەي كورپى نوحمان، ئەويسى قەرنى، وە دواي ئەوانە چەند برکەپەك پيگھاتن بەناوى "نەساک" و "زاھيد" و "بكاون" گرینوكەكان...

سەرەتا تەسەوف تەنھا بە رەوشت دەژميردرا و بەس جونەيدى بەغدادى، وتوپەتاي: ئيمە

خۆ ریبازی تهسه و فرمان تهنها له بهر وتی وتی په پیرهوی نه کردوو...
 له سه رهتاوه، جیاوازیه کی ئه و تو نه ده بینرا له نیوان زهیده کان و سو فیه کاندایا..
 سو فیه کان خه لوت و دووری له خه لکیان هه لده بژارد، بو بیر کردنه وهی زورتر له خودا و به
 جیه پینانی ئه رکانی ئیسلامی، وه په پیرهوانی ته سه وف هه رگیز به بیریاندا نه ده هات رۆژیک له
 رۆژان ده سه لات و دهوله ته ئیسلامین و پیاوانی شه ریعه ت گرفتاریان بو دروست بکه ن..
 نووسراوه که ی [ئه بو هاشمی کوفی] له دوادوای سه ده ی دووهه می کو چیدا له شاری
 "رهمله" ی فه له ستین خانه قایه کی بو سو فیه کان سازاند، به لام له و کاته دا سو فیه کان وه ک
 گه پیده ده گه ران، له جینگه یه که وه بو جینگه یه کی تر، له سه رهتاوه دوو هو بووه هوی
 به ربلاوی ریبازی ته سه وف

یه که م: موسلماننه کانی سه رهتایی ئیسلام گه لیک نه دارو بی ده ست و هه ژاریبون و
 ژیا نیکی ساده ی ساران شینیان ده گوزهراند، دوای داگیر کردنی ئیران و ولاتانی تر و
 ده ستکه وتی زورو فراوانی ولاتانی تر و دهوله مه ندبوونی په لامارده ران "سو فیان" و
 خودا په رسته کان ئه و گو رانکاریه ئابوریه له پریان نه ده توانی بسه لمین.. ده گپ نه وه
 چه زه رته ی عومه ر ژیان و ده ده به ی معاویه ی کوری سفیانی به چاو دی، گه لیک ئالۆز بوو
 ههروه ها هه مان ئالۆزی دژ به خال دی کوری وه لیدیش وه ده رخت، وه پریک ده لین:
 شو رشی خه لکه که دژ به چه زه رته ی عوسمان له سه ره دهوله مه ند بوونی که سان و خویشانی
 خه لیفه بووه...

دووهه م: شهرو شوره ناوخوییه کان، کار و کردهوی فه رمانه پوه ایانی ولایه ته
 داگیر کراوه کان، ناهه قی کۆمه لایه تی، ناعه داله تی نیوان تو پژه کان و کوشتنی چه زه رته ی
 عوسمان قۆناغیکی شوم و ناله بار له کۆمه لگای ئیسلامدا هاته کایه وه، به تاییه ت شه ری
 نیوان چه زه رته ی عه لی و نه یارانی وه ک "معاویه و خوارجی نه هره وان" وه ئه و نا کو کیانه
 له دوای مردنی "معاویه" ش له نیوان کوره کانی و دوژمنه کانیاندا به رده وام بوو، سه ره نه نجام
 شه هیدبوونی چه زه رته ی حوسه یین.. ئیتر په لاماردانی شاری مه ککه و ههروه ها مه دینه و
 شو رشی [موختاری کوری ئه بی عبید سه قفی وه ئیبراهیم کوری مالیکی ئه شته ر] و
 هه لسانی مه سه به یی کوری زوبه ییر و خه لیفه ی ئه مه وی عه بدولمه لیککی کوری مه روان و
 فه رمانده کانی وه ک چه جابی کوری یوسف سه قفه یی خو ئیتر پۆ و قوته یبه ی کوری موسلیم

باهیلی... تہواوی ئەو شەرپو شورپانە ھەزاران کەسی تیاياندا کوژران و شارانی تیادا کاول و تالان کراوە، وە ئەو رووداوانە لە فکرو روحي موسلماناندا کاری بوو، وە بوو بە ھۆی بەدیھیتانی گروپ و کۆمەڵی جوړاو جوړی ریبازی جیاوازی ئاینی...

ئەو ھەموو بیگەرە بەردەبە بووبەھۆی جولانەوہی فکری میللەتانی ئێرانی، کە روژگارێک بەچاوی ریزووە نہیان دەنوارپە رەگەزی عەرەبدا، وە بیریان لە رابوردوی پر لەشانازی خۆیان دەکردەوہو لەگەل وەزعی ئیستایاندا بەراوردیان دەکرد، کە چۆن شەرمەزارانەبە "مەوالی" ناو دەبرین، وەک مال و مندالی یەخسیرو کۆیلەتیان دەنوارن.. مەسەب کورپی زویبیر کاتییک بەسەر موختاردا سەرکەوت لەیەک روژدا چوار ھەزاری لەلایەنگرانی سەرپرپی...

برپیک لەخوایەرستان، لە کوفەو بەسەردا، کە لە سەرەتاوہ ھاوییری ھەزرتی حوسەین بوونەو خیانەتیان لە وەعدو پەیمانی خۆیان کردبوو، لەو کارە پەشیمان بووبوونەوہو کۆمەڵیکیان لەخۆیان دروست کردبوو بەناوی "تۆبەکەران"، ئەوانە لە پەشیمانیدا پەیوہستە لە خەلوہت و خوداپەرستیدا ژیانیان دەگوزەرانند.. لەو ھەل و مەرچە ئاشوفتەو ئالۆزەدا، خەلیفەییەک لە زنجیرە دەسەلاتی ئەمەوی ھاتە سەرکار، بەناوہ [عومەری کورپی عەبدولعەزیز] دەکوژشا دادوہری ھەزرتی عومەر زیندو بکاتەوہ، بەلام شیرازەیی ئەو کاتە تیکچوو بوو، خەلکە کە لە پەرشان فکریدا روژگاربان دەگوزەرانند "ھەسەنی بەسری" بەپیش قەرەولی ریبازی تەسەوف لەقەلەم دەدریت. عەتاری نەیشاپوری، لەکتاوی [تذکرۃ الاولیاء]دا، ناوی ھەسەن بەسری و ئەوہیسی قەرەنی، بە سوفی دەژمیڈریت لەو قۆناغیدا وشەیی "عیشق" و [محبەت] و [فەناو بەقا] نەدەزانرا و بەکار نەدەبرا، ئەو موڤرەداتانەیی وەک:

سەحو ھوشیاری، سوکر، فیض، مەبسط، وقت، حال، وجد، جمع، تفرقە، ذوق، محو، اثبات، تجلی، حاضرە، مکاشفە، لواح، طوالم، تمکین.. وشەو واژەیی گەلێک زۆرتەر کە ئیستا بوو بە فەرھەنگیکی تاییەت، بەناوی فەرھەنگی سوڤیگەری.. وەک پێشتەر نامازەمان بو کردووہ، سەرەتای تەسەوف بەشیوہییەکی کردار و رفتار دەبینرا نەک وەک ھالەتیکی تییۆری و پەپرەوان، بەمو لە شەریعەت لایان نەدەدا، ئەوہی لە شەریعەت زانراو نەبوایە نہیان دەکرد.. [ئەبولحەسەن نوری] دەلیت: "تەسەوف رەوشتە، ئەخلاقە.. نە رەسمەو

نه رهوالته، ته گهر رهسم بوايه به موجهده بهدهست دههات، نه خلاقیتی خوداییه.. ههروهها [تهبو محمهدی رویم] له "تهزکهرهتولئهولیا" دا دهلیت: "تهسهوف سوربوونه لهسه ر کارو کردهوی جوان و شیاو.."

"تیبولوجزی" دهلیت: ناو وشهی "سوفی" کهمیگ لهپیش دووسهد سالی کوچیهوه بیستراوه، وه لهباسی تهسهوفدا سوفیان زوریان وتووه، که سوفیگری بریتیه له: ریازهتی زات، تهقه للا موجهدهت بو دورکهوتنهوه له کارو کردهوی ناپهسهندو کارو کردهوی شیاوو پهسهند نهجمادان، وهك: زوهد، علم، تامول، راستی، نهخلاق، "رومی" دهلیت: تهواوی خه لکه که پابهندی رهسم و رهوالن، سوفیان بهدوای حقیقه تدا ویلن، بهلام نهوه ناگهیه نیت تهواوی سوفیان و سوفی رهوشته کان له گهل خوی خویاندا راستگو بوونهو توشی ههلهو کاروباری نهشیاو نههاتبن.. لهکتاوی "تلیس و ابلیس" دا باس له ههلهی زور له سوفیان دهکات، که له لوژیکی ئهرکانی ئاینهوه بهدورکهوتون، بریک پابهندبوون که نهخهون، بریک مال و پارهی دونیایان بهئهژدیهاو مار دهزانی، بریک بیریان له لهش و نیازهکانی نهده کردهوه، بریکی تر مانای حه دیسهکانی په یامبهریان ههله لیکدهدایهوه، بریکی تر گورانی و چهپله لیدانیان کرده دیاردهیهك، ئیتر ههر شیخ و پیری تهریقه تیک شتیکیان بهناوی خویانهوه دهخولقاند، دهسته گیرهی سهیرو سهمه رهیان دههینایه نیوانهوه، بریکی تر باوه رپیان بهدونادون پهیدا کرد... "تیبولوجزی" یه کییک بوو له دورمنانی ریبازی تهسهوف، وه لهکتاوی "تلیس و ابلیس" دا دهلیت: ناوی "مسلم، مؤمن" دواي وشهی [زاهد و عابد] پهیدا بووه وشهی سوفی دواي دوو سهد سالی کوچیدا بیستراوه.

قوانغی دووهه م: تهسهوف له سهدهی کوچیدا

لهدوا بهشی سهدهی دووهمی کوچیدا، خه لکانیک بهدی دهکران، ژیان و زیندهگی و رهوشت و شه مایلیان له خه لکه که جیاواز بووه، جلی زبرو ئهستوری خوریان له بهر دهکردو له نهشکهوته کاند، یا لهدهشت و ساراکاندا دور له ئاوه دانی ژیانیان دهگوزهراند، سه ره نهجم نهو جوړه کهسانه بهناوی "سوفی" ناسران.. یه کییک لهوانه، بهناوی [ئیبراهیمی کوری نهدهم]ه، که ناسراوه به میرزادهی بهلخی، دهستی له پیگهی بهرزی خوی هه لگردوهو چیگهی دور له خه لکی هه لپژاردوهوه، له نهشکهوتیکی نزیکی نهیشاپوردا چوارده سال

ژياوه...

يان، "بشرفاي" و شيوه‌ي ژيانى زۆرتر له چۆنيه‌تى ژيانى "ديوجانس"ى يونانى ده‌چى.. به‌شهر رۆژيک ده‌روا بۆلاى پينه‌چيه‌ک تا بزماريک له کهوشه‌ ده‌راوه‌که‌ى بدا... پينه‌چى، لى توره‌ ده‌بى، ئه‌و‌يش کهوشه‌کانى فرى دده‌او تاما به‌پاي په‌تى ده‌گه‌را [ئيبولخه‌له‌کان].. شىخ مارفى که‌رخى به‌سه‌ر جيگه‌ى مه‌رگه‌وه‌ ده‌ليت: ئه‌م کراسه‌ى له به‌رمدايه‌ بيه‌دنه‌ هه‌ژاريک، تا بيه‌سه‌لمينم به‌ رووت و قوتى هاتومه‌ته‌ دونياوه‌ و به‌ رووتيش لى ده‌رده‌چم.. سړى سه‌قطى.. خالۆى جونه‌يدى به‌غدادى، گۆزه‌ ئاوپكى ده‌بى، به‌لقىکدا هه‌ليده‌واسى تا تۆزىک فينک بيته‌وه، له‌ خه‌ودا خه‌ون ده‌بينى.. که‌ ئه‌و کاره‌ هه‌واى نه‌فسه‌ويه‌ کيکه‌ له‌ هه‌زه‌کان، له‌ خه‌و هه‌لده‌ستى و گۆزه‌که‌ ده‌شکينى [ته‌زکه‌ره‌تولنه‌وليا].

مالک دینار، چل سال له به‌سه‌ريدا ژياوه، تامى خورماى روتابى نه‌کردوه‌ و زوريشى هه‌ز لى‌کردوه‌.. تاده‌نگيک هاتوته‌ گوپى، که‌ به‌لى برۆ روتاب بخۆ.. ده‌روا برپىک روتاب ده‌کړى و ده‌رواته‌ مزگه‌وته‌وه، تا روتابه‌که‌ى بخوات، له‌په‌ر مندايلىک ده‌يکاته‌ بانگه‌واز، که‌وا کابرايه‌کى جوله‌که‌ خورماى روتابى پييه‌و رويشتۆته‌ ناو مزگه‌وته‌وه.. کابرايه‌ک گوپى له‌ منداله‌که‌ گه‌ردو رويشته‌ ناو مزگه‌وته‌که‌وه، روانى جوله‌که‌ى ناوبراو، مالک دینار، ه، کابرا به‌ مالک ده‌ليت، نيگه‌ران مه‌به، ئه‌وه‌ منداله.. مالک له‌گه‌ل خۆيدا تيده‌فکريت و ده‌ليت.. خودايا، من هيشتا روتاب نه‌خواردوه‌ وا به‌ جوله‌که‌ ناوبرام، به‌ جه‌لالت سويندبى، تا مردن چه‌شکه‌ى خورماى روتاب نه‌که‌م. فه‌ريده‌دينى عه‌تار، له‌ کتاوى [تذكرة الاولياء] دا ده‌باره‌ى محمه‌دى واسع ده‌ليت: نانى وشکه‌وه‌ بووى به‌ ئاو ده‌خوساند و ده‌يوت، ئه‌وه‌ى به‌مه‌ رازى بيت نيازى به‌ هيچ که‌سى تر نيه‌.. هه‌ر ئه‌و زاته‌ وتويه‌تى: "ئه‌و که‌سه‌ى خۆشبه‌خته‌ شه‌و به‌ برسيتى سه‌ر بنه‌ته‌وه‌و به‌ برسيتى هه‌لسه‌يته‌وه‌ سوپاسگوزارى خودا بيت... هه‌روه‌ها "عه‌تتار" ده‌ليت: "زۆر بينراون له‌ نيو برسيتى و نه‌دارى و تامول و سه‌رسوپورده‌گى و رياه‌تدا ته‌پاو تليان کردوه‌، سوپاسگوزارى په‌روه‌ردگاريان له‌ ده‌م نه‌که‌وتوه‌، ئه‌و جوړه‌ زينده‌گيه‌و به‌رده‌وامى له‌و ئازارانهدا له‌سه‌ر دوو به‌ند بوونيان نراوه‌:

يه‌که‌م: په‌نا به‌خواو پشت به‌ستن له‌ په‌روه‌ردگار "توکل" به‌ شيوه‌يه‌کى وا که‌ په‌په‌رو هه‌تاوه‌کو له‌ نه‌خۆشى و ئازارى له‌شيدا دوعاو داواى چاک بوونه‌وه‌ى له‌ خودا نه‌کردوه‌.. هه‌رله‌و کتاوه‌يدا عه‌تتار ده‌فه‌رمويت: "توبه‌کار و عاشق و په‌په‌روى عيشقى خودايى

مهولانا و رازی نهی

"رابیعی عهدهوی" دهلیت: عهدهولعامر دهیگپرتهوه که [نهبو وسفیان سهوری] دهروڼ بو ههوالپرسی رابیعه، لهسام و ههیهتی رابیعهیدا نهمانتوانی هیچ بلیین، به سفیانم وت: شتیگ بلی، تا خودا دهدو نازاری کهم بکاتهوه... لهپر رابیعه هاته قسهو وتی: نهی سفیان دهدو نازاری من بی فرمانی خودا نهبووه، کههاته داوای چاک بوونهوهی خوڻم له پهروهردگار ناکهم..

سوفیان پرسى: نهی رابیعه، نارهزوت له چیه؟

وتی: سوفیان تو پیاویکی ژيرو زۆشنییری، چون پرسیاری وا لهمن دهکهی.. بهعیزهتی خودا دوانزه ساله هزم له خورمای روتاب دهکم و لهم دهروبهردها که دهزانی چرستانی دار خورمایه، دانهیه کم نهخواردوو، من بندهی خودام و بندهگیش له نارهزووه دووره... وتم: باشه له خۆت گهری.. بهمن شتیگ بلی و نامۆژگاریم بکه...

وتی: تو پیاویکی چاکى، بهلام دونیات بهلاوه خوشه.. دهگیرنهوه، روژیک سی کهس [حهسن بهسرى، مالک دینار، شقیق بلخی] دهروڼ بو دیتنی رابعه بو ههوالپرسی نهخوشیه کهی، حهسن که رابیعه دهبینی دهلیت: [لیس بصادق فی دعواه من لم یصبر علی ضرب مولاه].. نهو کهسهی بهرگهی و تامولی لیدانی گهوره کهی نهگریت راستگۆ نیه.. رابیعه دهلیت: "نهو قسهیه بوئی منی لیوه دیت" نوره دیتسه شقیق و دهلیت: "نهو کهسه راستگۆ نیه نهگه سوپاسگوزاری خودا نهبیته له لیدانیدا". ئینجا نوره دیته سه مالک دینار، دهلیت: "نهو کهسه راستگۆ نیه نهگه لهزهت له ژان و نازارهکانی گهوره کهی نهبا..". دووههم:

ئومید به دهراگی خودا، که رهمهت و بهزهیی بو تهواوی گیانلهبهرا، خودا تۆبهی تاوانبارانی لا قهبوله، نهگه شایانی بهخشین بیته، بهلام نهوهی ناشکرایه ههتاوهکو نهولیاش عهزاب و تاوانیان لهو دنیا دهکهوتته گهردن، نهگه بهربلاوی رهمهتی پهروهردگار نهکهون..

ریبازی تهسهوف زنجیرهیه که له سهدهی یه کهمی ئیسلامیهوه دهستی پیکردوو تا به نهو پوڤ.. نهو ریبازه رهوشتهیه شتیکه پهل و پوی تری لیکهوتوتهوه..

ئیمه نهگه وردهکارانهتر لهسههتای تهسهوف بدوین، دهبینین له سههتادا برپیک بیروپرای سهدهکانی داهاتوی تیا نهبینراوه، نهگه ههبوویتیش بهم چرو پرییهی سهدهکانی

داهاتوو نهبووه، وه له بيروپرای [محبه تى خودايى، وه حدتهى وجود يا فهنا] به دهر بوونه، وه له سه ده كانى دواييدا وشه ي سوڤى و ته سه وف ده ست نيشان كراوه..

بو نمونه كاتيك پياوچاكي خودا [سرى سقطى] له جونهيدي به غدادى ده پرسيت: خو شه ويستى چيه؟ جونهد وه لامى ده داته وه ده لئيت: برپك ده لئيت ره زامه نديه و برپكى تر ده لئيت، ناماژيه.. شتى تريش و تراوه..

سرى، به دوو په نجه پيستي ده ستى خو ي ده گري و رايده كيشى، پيستي ده ستى به په نجه يوه نايهت و ده لئيت: به گه وره يى نه و سويند بي.. نه گه ر بليم پيستم وا وشك هه له اتوو، له عيشقى نه ودا وايه دروم نه كردوو..

هه ر له [ته زكه ره تولئه وليادا] هاتوو: دهر باره ي خو شه ويستى له مه عرفى كه رخيان پرسيوه:

وتويه تى: [خو شه ويستى مه وه يبه تيكي خوداييه] له وانه له هه موويان زورتر دهر باره ي عيشقى خودايى دواون: [رابيعه ي عه دهويه] بووه، له حه قيقه تدا ريبازى ته سه وف له رابيعه وه سه رى هه لداوه، يانى له نيوه ي سه ده ي دووه مه وه كه قوناغى ژيانى رابيعه بووه... كاتيك حه سن به سرى، به لاي رابيعه وه گرياوه فرميسكى به ره للا بوو.. رابيعه ي پي و ت: "نه و گريانه نه شياوه كانى نه فسه.. فرميسكت راگه..". ده گير نه وه ده لئيت: په يامبه رى خودا ديت هه خوى، رابيعه ي عه دهويه، ده لئيت: "رابيعه منت خو ش ده وئيت؟ رابيعه ده لئيت: كى هه يه تو ي خو ش نه وئيت..

شتي كه دلى من پر ه له خو شه ويستى خودا و جيگه ي بوغزان و خو شه ويستى ترى تيا نايته وه".

ده لئين.. له وه رزى به هاردا پيشخزمه ته كه ي رابيعه هات و وتى: وه ره دهر وه سه يرى كرد گارى خودا بكه..

رابيعه وه لامى دايه وه: [شغلتنى مشاهدة الصانع عن مطالعة المصنوع].

من به جوانى و زه رافه تى كرد گاره وه سه رگه رمم، چيمه نه مه ش دوعاى رابيعه يه كه وتويه تى: په روه رد گارا، له م دونيايه هه رچيت به قسمه تى من كردوو به يبه خشه به دوژمنانت هه رچيش له ناخيره تدا به خشيوته من بيبه خشه دوستدارانت، من توام به سه...

به وته كانى رابيعه دا دهر ده كه وئيت كه وا سه ره تاي گوړانكارى فكرى هاتبووه خولياوه.

مهولانا و رازی نهی

"وهددهتی وجود" لهو قۇناغهیدا زۆرکهم به کار براوه، به لامل پېشه کی شهوؤره تیفکرینه دهستی یی کردو بووه له سه ره تایدا بووه...

راسته وخۇ بۇ چوونه کانی و سه راحه تی بایه زیدی بستامی و ناشوفته گییه کانی هه لاج و شبلی، یا شهوانه ی وه که شهوان ره فتار و کرداریان کردووه بۇ به ره هه لستی نه یاره کانی ریبازی ته سه وف، وشه ی [اصحاب سکر] یان بۇ دانان... دیاره زۆر له کاروبارو بیروپراو گۆرانکاری کهم کهم رویداوه و به یی زهمان و ده ور به رده حاله ته کانی په ریه یان سه ندوه بوون به ریباز و ته ریه قه ت، له یاسا سه روشیه کاندا هه رگیز رووداوی کوت و پری روینه داوه، هه میشه به سه ته گی به زۆر هؤ و وه سیله بووه... سه رجه م سو فیه کانی سه ده ی دووم تیتره ویان نه کردووه زۆر کۆشاون تومه تباری بی شه رعی نه بن و کۆشاون تاراده یه ک بی ده نگی پاریژن و له قاله و گاله وه به دوور بن، له دوا دوا یی شه سه ده یه دا ناوی "سو فی" ریبازی ته سه وف که وته ته سه ر زار و لیژه و له وی باسیان لی کردووه...

پهیدا بوونی وشه ی سو فی و مه سه وه ف

له سه ره تای ئیسلامدا هیه چ جو ره مه زه ه ب و ته ریه قه تی ک دانه هی ترا بو، خه لکه ئیمان داره که له دلّه وه خه ریکی خودا په رستی بوونه، شهوانه ی گو یگری وته ی په یامبه ری خوا بوونه به هاوالانی "صحابه ی" په یامبه ر ده ناسرین و شهوانه ی گو یگری هه والانی په یامبه ر بوونه به په یره وان "تابعین" ناو ده بران.. له سه رده می ده سه لاتی معاویه ی کوری شه بسو فیاندا، په یوه نده کۆمه لایه تیه کانی زال بووه به سه ر ته قواو کاکله ی خوا په رستی دا، به سه ر شه وه شدا بریک هه ر به پاک ی و ئیمان داری مانه وه و له هه واو هه وه سی به دوور بوون، وه شه حاله ته بووه هؤی چه ند به ره کی و په رته وازی کۆمه لگای موسلمانان، وه هه ر برکه و کۆمه لیک خویان به ئیسلامی راسته قینه تر ده زانی، له سالی دوو سه دی کۆچیدا، کۆمه لیک ده رکه وتن به ناوی سو فی و مه سه وه ف -ئیبنولخه لدون-

"ئیبنولجوزی" ده لیت: له سه رده می په یامبه ردا ده وترا موسلمان، ئیماندار، زا هید، عابد، له دوا ییدا بریکی تر په یدا بوون له زیان و زینده گی کۆمه لایه تی که ناریان ده گرت و به خوا په رستی وه خه ریک بوون. وا زانراوه یه که مین که سی ک خوی بۇ خوا به خت کردوه کابرایه ک بووه له نزیک ی کابیدا ده ژیا، به ناوی [صوفه]، که ناوی حه قیقی [غو ث بن مر]

بووده...

کۆمه‌لیک ده‌لین: ناوی [ته‌سه‌وف] له کۆمه‌لیک هاتوو هه‌ژارو نه‌دار بوونه، له سه‌رده‌می سه‌ره‌تای ئیسلامدا له نزیکه‌ی مزگه‌وتی ره‌سوله‌لادا ده‌ژیان و خیره‌مه‌ند خه‌ریان پهی ده‌کردن، که هه‌رشه‌ی ئیسلام ده‌ستی پیکردوو ده‌ستکه‌وتی هه‌رشه‌کان بووه‌ته مایه‌ی بوژانه‌وه‌یان... سه‌محانی، له کتاوی "انساب"دا، ده‌ریاره‌ی "ألصوفي" ده‌لێت: [هذه النسبة اخ تملقوا فيها منهم من قال منسوبه الى لبس الصوف، و منهم من قال من الصفا، و منهم من قال من بني صوفة و هم جماعة من العرب كانوا يتزهدون و يقللون من الدنيا، فنسبت هذه الطائفة اليهم].

له‌رووی ئه‌و ناوه‌وه بیروپا زۆره، برێک ده‌لین له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و کۆمه‌له‌ هه‌میشه‌ خوری پۆش بوونه، برێکی تر ده‌لین، نه‌خه‌ر ئه‌وانه له تیره‌ی "به‌نی صوف" بوونه، که په‌یه‌سته به خوداپه‌رسته‌یه‌وه خه‌ریک بوون..

برێکی تریش ده‌لین.. ناوی سو‌فی له گیایه‌که‌وه هاتوو، به ناوی "سوفانه" که زۆر ناسک و کورت و کوتا بووه و سو‌فیه‌کان له‌و گیایه‌یان خواردوووه...

برێکی تر ده‌لین.. ناوی سو‌فی له [صوفة القفا]وه هاتوو، یانی ئه‌وانه‌ی موی پشته‌ی سه‌ریان زۆره... برێکی تر لایان وایه، له‌ناوی خوریه‌وه هاتوووه... "تقشیری" که سو‌فیه‌کی سه‌ده‌ی چواره‌م تا ناوه‌راستی سه‌ده‌ی پینجه‌م زیندوو بووه، ده‌لێت: ناوی سو‌فی نا‌کریت له‌به‌ر ئه‌وه هاتبیت که خوریا‌ن له‌به‌ر کردوووه.. ئه‌مه له‌گه‌ل حه‌قیقه‌تدا نا‌گونجیت، چونکه سو‌فیا‌ن خوریا‌ن له‌به‌ر نه‌بووه له‌وه ده‌چیت ئه‌و ناوه زۆرتر له‌به‌ر سه‌فای رو‌ح و ره‌وانی پاکی په‌یره‌وانی ئه‌و ریبازه بووه

"ئهبو نه‌سر سه‌راجی توسی" له کتاوی "اللمع"دا، ده‌لێت: "هه‌ر ناویک له شیوه‌ی کاره‌که‌یدا نا‌ونراوه وه‌ک حه‌دیه‌سی خوان "محدّث" ئه‌وانه‌ی له زانیاری فیه‌هی ئیسلامیدا کاریان کردوووه به "فقیه" یان، زا‌هید له "زوه‌ده‌وه"، "مه‌ته‌وه‌کیل"، له "توکل"وه. په‌یره‌وانی سه‌برو تامول به "صابر" ناو ده‌برین

برێکی تر ده‌لین وشه‌ی سو‌فی خه‌لکی به‌غدا دایان هه‌یناوه به‌لام وا زانراوه له‌سه‌رده‌می "هه‌سه‌ن به‌سری"دا ناوی سو‌فی هه‌بووه و به‌کار براوه...

"ئهبو نه‌سری سه‌راج" لای وایه ناوی "سو‌فی" له خوریه‌وه وه‌رگیراوه، وه زۆریه‌ی

په یامبه‌ران و پیاوانی خودا، خوری پۆش بوونه، وه کارو کرده‌وی سۆفی خودا په‌رستییه... "ماسیتون" لیژانی دونیای ته‌سه‌وف ده‌لیت: "وشه‌ی سۆفی بۆ یه‌که‌مین جار له‌ دوا به‌شی سه‌ده‌ی دووه‌می کۆچیدا په‌یدا بووه، ئه‌ویش بۆ [جابرین حیان] به‌کار براوه، که ره‌وشتیکی تایبه‌تمه‌ندی له‌ خودا په‌رستیدا به‌کار بردووه، هه‌روه‌ها ده‌لیت: له‌ سه‌ده‌ی سی‌هه‌می کۆچیدا، یه‌که‌مین که‌سیک به‌ ناوی سۆفی له‌ به‌غدا ده‌ناسرا [عبدک سۆفی] بووه، ئه‌و زاته له‌ پێشی [به‌شهری کورپی حافی] دا ژیاوه، سالی دووسه‌دوویست و هه‌وتی کۆچه‌ری، وه‌ ناوی سۆفی سه‌ره‌تا له‌ کوفه‌وه به‌کار براوه و دوا‌ی په‌نجا سال گرنگی پیدراوه، وه "صوفیه" مه‌به‌ست له‌ کۆمه‌لگای عارفانی ئیراقی بووه، وه به‌رانبه‌ر وشه‌ی [ملامیه] وه له‌ سه‌ده‌ی چواره‌مدا تیکرا ناسراوه به‌ سۆفیه‌کان.. "ئیبونونه‌یمیه" بیرو‌رای‌تری هه‌یه و له‌ نوسراویکدا به‌ناوی "صوفیه و فقرا" دا ده‌لیت:

وا زانراوه سۆفی له‌ خورییه‌وه هاتو بی‌ت، بۆ یه‌که‌مین جار ناوی سۆفی له‌شاری به‌سه‌روه سه‌ری هه‌لداوه، یه‌که‌مین که‌سیک خانه‌قای بۆ سۆفیه‌کان دروستکرد، که‌سیک بوو به‌ ناوی [عه‌بدولواحید کورپی زه‌ید] که بۆ خۆی په‌یره‌وی له‌ حه‌سه‌ن به‌سه‌ری ده‌کرد... له‌میژوه و تراوه، شاری کوفه، به‌زانستی فیه‌قی ئیسلامیه‌وه ناسراوه شاری به‌سه‌ردش به‌ خودا په‌رستییه‌وه..

برێک له‌ زانایانی ئه‌وروپایی لایان وایه‌ ناوی سۆفی و وشه‌ی "سوفیا" یونانی یه‌ک سه‌رچاوه‌یان هه‌یه، یان وشه‌ی له‌یه‌ک چوونی وشه‌ی ته‌سه‌وف، له‌گه‌ل "تئوسوفیا" دا ئه‌وه ده‌سه‌لمینه‌ی که یه‌ک سه‌رچاوه‌ن.. به‌لام "نولدگه" ئه‌مه ره‌تده‌کاته‌وه..

ته‌سه‌وف له‌ سه‌ده‌ی سی‌هه‌م و چواره‌مدا

له‌ سه‌ده‌ی سی‌هه‌مدا ریبازی ته‌سه‌وف بووبه‌ دیارده‌یه‌کی ناسراوه پێگه‌و جێگه‌ی خۆی به‌ده‌ست هی‌نا، یانی ده‌توانین بلین ته‌سه‌وف و ریبازی حه‌قیقی ته‌سه‌وف له‌ سه‌ده‌ی سی‌هه‌مدا به‌روونی ده‌رکه‌وتوووه، وه له‌و سه‌رده‌مه‌یدا ئه‌بعادی ریبازه‌که له‌ قورئان و ته‌کانی په‌یامبه‌ر و په‌رستن و ده‌ست به‌ دامینه‌ی ئه‌ولیا گیرکردن زیاتر نه‌بووه، به‌لام ورده‌ ورده‌ دوورئهن‌دازی ته‌سه‌وف په‌ره‌ی سه‌ندوووه، لیژانی ریبازه‌که لی‌وه له‌وی و ته‌و بیرو‌که و ره‌فتار و کرداریان هه‌ل‌ئازدوووه په‌نجه‌مۆری ریبازی سۆفیه‌ریانه‌ لیداره‌وه، وه ئه‌و ته‌قه‌للایه له‌ هه‌ر خانه‌قایه‌کدا

به شیوهیه کی تاییه تمه نندی خودی پهیره وه که ی بو بهربلاوی رببازه که نه نجام داوه.. بو نه وهی بو مان دهر که وی چ گورانکاریه ک له ته سه و فی سه ده ی سیپه مدا رویداوه، سی کهس به نمونه دههینمه وه.

"جونهدی به غدادی، سری سقطی خالوی مورشیده که ی "سری" که بکاته "مه عرفی کهرخی" ... ئەم سی کهسه یه ک به دوا ی یه کدا مورید و مورشیدی یه کتر بوونه، یانی جونهد موریدی "سری سقطی" بووه، سقطی موریدی مه عرفی کهرخی بووه.

شیخ مارفی کهرخی، له باوک و دایکیکی مه سیحی بووه و بووه به نیسلام و ئیتر دنیای ناو ته لاه و سهرتاسه ری ژیانی به په رستنی خودا گوزهراندووه، سهیر له وه دایه ههرسی ناینه که، یه هودی، مه سیحی و نیسلام لایان وایه پهیره وی ئەو بووه.

ده گپ نه وه، شیخ مارف، به روژو بووه، توشی کابرایه ک ده بی له ناو بازاردا، ئاوی سارد ده فروشی و ده لیت: [رحم الله من شرب]، خوی پی ناگیری و لهو ناوه ده خواته وه. ده لیت، بو واتکرد؟

له وه لامدا وتی: هه رچیم کرد، نه متوانی دلێ ئەو پیاوه بشکینم و ئاوه که ی نه خو مه وه.. "سری سقطی" موریدی شیخ مارف بووه، به لام له بریک کردارو رهفتاردا تاییه تمه نندی خوی راگرتووه، له عیشقی خودایی دواو، هه ر ئەو وتویه تی، له مه حشه ردا میلله ته کان به ناوی په یامبهره کانه وه بانگ ده کرین، به لام دوستانرانی خودا به ناوبانگ ده کرین..

یا وتویه تی: شهوق و گهرم و گوری عیشق به رزترین پله ی سوفیه.

یا وتویه تی: عارف وه ک شهوقی هه تاو وایه تیشکی ده که ویتته سه ر هه موو جیگاو شوئینک، زه وی شیوهیه که قورسایی ته وای گیانله به ران هه لده گری، ناو مایه ی زینده گانیه، ناگر رهنگیکه جیهان روژن ده کاته وه، زمانی تو وه رگیری بیرو فکرو دلێ تو یه، روخسارت ئاویته ی دل و دهروونه، دل و دهروون سیانه.. دلێک وه ک چیا وایه، به هیچ هیزنک ناجولی، دلێکی تر وه ک دره خته و ریشووی له زه ویدایه، که با هه لده کات دهیجولینتی، دلێش هه یه وه ک په ر وایه، با به هه ر کویدا بشنی له گه لیا دهر وا..

قه درو به های هه ر که سیک به ئەندازه ی نزیک بونیه تی له خودا وه...

به لام جونهدی به غدادی، که نازناوی [سیدالطائفه] پی و تراوه، ههروه ا [لسان القوم] ،

[سلطان المحققین] یان پی و توه، سوفیه کی مام ناوه ندی بووه له سه ر خو و نارام، له

مهولانا و رازی نهی

سه‌ردهمی جونهدا سوڤیه کان بریڭ ره‌فتاریان گۆراوه، برسیتی سالانه و ریازتهی شهو و روژیان کهم کردوته‌وه...

جونهد، ده‌لیت: دوی چل سال ریازت و شهو نخونی و خه‌لوت گرتن، لام وابوه که گه‌یشتوومه‌ته مه‌رام، ده‌نگیکم هاته گوی وتی: نهی جونهد، کاتی نهوه هاتوه لیت نالوژیم، وتم: خودایا چ تاوانیکم لی رویداوه؟

ده‌نگه که وتی: تاوان چونه.. نهوه نیه ده‌لیی، به‌لیی وا گه‌یشتووم..؟

جونهد، چه‌ندین جار توشی به‌ربه‌ره‌کانی و رکه‌به‌رایه‌تی عوله‌مای دین و مه‌شایخی نیسلاسی هاتوه، تومه‌تی زه‌ندیق بوونیان پیدا کرده..

ئه‌مانه‌ش چه‌ند وته‌یه‌کی جونهدین

[من لم یکن للوصول اهلا، فکل احسانه ذنوب]

ئه‌وانه‌ی ناماده‌گی پی‌گه‌یشتنیان نه‌بیٔ، خیره‌کانیشیان تاوانه..

په‌روه‌ردگار سی سال به‌زمانی خودی من قسه‌ی له‌گه‌لم کردوه، وا زانراوه جونهد هه‌میشه به‌روژو بووه، که بریڭ له‌دۆستانی رویشتون بو دیداری، روژووی شکاندوووه وتویه‌تی، ها خیری هاو‌دهم بونی یاران له‌روژووگرتن که‌متر نیه..

• جونهد وه‌ک عوله‌مای ئاینی نه‌وکاته، به‌رگی له‌به‌ر کردوه، بریڭ له‌یارانی

پرسیانه.. نهی جونهد، بوچی جل و به‌رگی پینه‌کراو له‌به‌ر ناکه‌ی؟

له‌وه‌لامدا وتویه‌تی: [لیس الاعتبار بالخرقة، اما الاعتبار بالحرقة].. پایه و بلندی به

خه‌رقه‌له‌به‌رکردن نیه، به‌لکو به‌جو‌ش و قرچه و سوتانی ده‌روونه..

به‌شیوه‌یه‌کی گشتی، جونهد په‌رستنی خودای ته‌نها به‌نوژو روژو ریازت نه‌زانیه..

که‌س به‌ره‌فتاریدا ده‌ناسریت، نه‌ک به‌روخساری.. جونهد وتویه‌تی: روژیڭ دل و

ده‌روونم ون بووبوو له‌خودام پرسی، خودایه‌ دل‌م بده‌روه.. ده‌نگیک هاته گویم.. نهی جونهد

یا ده‌ته‌وی دل‌ت بده‌ینه‌وه‌و بیده‌ی به‌که‌سیکی‌تر؟ ده‌گیرنه‌وه، کابرایه‌کی دزیان گرتبوو،

هه‌لیان واسی بوو جونهد رویشتوووه پای دزه‌که‌ی ماچکردوووه.. پرسیان بو واده‌که‌ی؟

وتویه: نه‌م پیاوه له‌کاری خویدا لیژان و چاوساق بووه، له‌کاره‌کانیدا له‌گه‌ل خویدا راست

بووه سه‌ری له‌سه‌ر داناره، بویه به‌لامه‌وه ریژداره..

- ئەوانەى دلى ترسى خوداييان لە لىداندايه، ئەوانە ئاگادارى رازى خودان.
- خوداش رازى خوى ناخاتە دلى ناپاكانەو، دلى پاكان ھەوارگەى رازى خودايە
جونەيد پەپرەوى بېروراي "وحدة الوجود" بوو..
- دەگىرپنەو، شەويك مورىدېكى لەگەلدا بوو، سەگىك ناوى جونەيدى بردوھ..
جونەيد وەلامى داووتەو [لبىك لبىك] مورىدەكەى پرسى، ئەى جونەيد ئەمە
بەچى تى بگەم؟.. وتى، قوزو نوزەى سەگم بە دەنگىك ئاسمانى ھاتەگوى، من
سەگم بە چا و نەديو بۆيە وتم: "لەبەيك"...
- تەسەوف ئەو رىبازەيە پەرورەگار ھەرچى لەتۆدايە لەناوى داو تەنھا بېر و زكرى
خودا جىگىرى بىت..
- ئەوانەى خەلۆت نشىن، دوعاء نىازيان بە دەمدا دىت، ئەگەر خەلكە تىكراپەكە
ئەوانە بىنىن بە كوفرى دەزانن ئەگەر وتەكانى جونەيد لەگەل تىفكرىنى
سۆفياھەكانى سەدەى دووھمدا بەراورد بەكەى جىاوازى و گۆرپانكارى زۆر دەبىنى،
ھەتاوھەكو لەرووى زاھىرەشەو، جل و بەرگى دراو پىنەكراو لەناو سۆفیاندا توپ
دراوتە لاو، ھەرەھا شىوھى پەرستىن گۆرپانكارى بەسەردا ھاتوھ، عىشق و
موحەبەت، باسى لە دل و دەروون جىگەى ئەو جۆرە عىباداتەى گردۆتەوھە ھەموو
كارىك لە حەقىقەتى حەقدا بىنراو، وە زۆر لە كەلە سۆفياھەكان، ھەر يەكەيان
بەشىوھى خوى پەپرەوى "وھەدەتى وجود" بوونە، وەك: بايەزىدى بىستامى،
ھوسەىنى كورپى مەسنەوى ھەلاج، ئەبوبەكرى شىبلى... شىوھى بۆچونى ئەو
زاتانە بەلاى پىاوانى ئاينىوھە بە كوفر و ئىلحاد دانراون، وە تەسەوفيان بەو شىوھە بە
تاوان داناوھ لە رىز و رەدەى ناين و شەرىعەتدا بەدەرچو زانراوھ.
- "ئەبو سەعید ئەبولخەير" دەلەيت: يەكەمىن ھەنگاوى جەماعتى سۆفیان بەلاوھ نانى
زانست و كتاو نووسىنە.
- بۆ رەتكردەوھى ئەو جۆرە تومەتانە سۆفیان بە پى قورئان و وتەكانى پەيامبەر
دەستيان كرددوھ بە كتاو نووسىن.
- "جامى" دەلەيت: [ذولنون ئەلمىسرى] بە يەكەمىن كەس دەژمىردرېت كە لەو رووھە
كتاوى نووسى بىت.. "زولنون" سۆفياھەكى مەيانەرەو بووھ.

مهولانا و رازی نهی

"خواجه عهبدوللای نهنساری" دهربارهی "زولنون" دهلیت: زولنون به یه کهمین سو فی دهژمیردریت که به پیی قورئان و شهرع کتاو و ریسالهی نووسییت، وه "جونهد"یش وهک نهوی کردوه، به نووسین وهلامی نهیارهکانی دهدهایهوه، که شبلی هاته مهیدانهوه له گهل "سردا" بیروراکانیان بهسهر مینبهروهه گهیانده خهلکی و ئیتر له گو شهو کهناردا یا دوور له خهلکی بیرورایان وهدهرهیناو ههی عهلا سه لآت بانگهوازی ریبازی سو فیگهریان راگهیانده.

"زولنون" وتویهتی: سی سه فهرم کردوه، سی زانیاریم بهدهست هیئاوه، سه فهری یه کهم، زانستیکم هیئا تنها بهلای چاوساقانهوه خهلکه زوره که شهوه قهبول کرا، سه فهری دووههم زانیاریه کم هیئا، تنها بهلای چاوساقانهوه سهلمینرا و خهلکه زوره که قهبولیان نه کرد، سه فهری سیههم، زانستیکم هیئا نه چاوساقان قهبولیان کرد و نه خهلکه زوره کهش، بو یه [فبقت شریداً طریداً وحیداً] تاک و تنها و بی کهس و بی یار و یاور و بیژراو مامهوه... زانستی یه کهم: توبه کردن بوو، هه موان قهبولیان کرد، زانستی دووههم: تهوه کول و خو شه ویستی بوو، تنها چاوساقان سهلماندیان.

زانستی سیههم؛ زانستی حقیقهت بوو، نه زانست نه عهقلی خهلکی هیچیان نه یانسهلماند و دژم راهستان — له ۲۴۵ ک مردوه — وا زانراوه "زولنون" ناگاداری بواری فهلسه فهی نه فلاتونی بووهو زوریش سو دی لی وهرگرتوهه..

"بایه زیدی بستامی" له جونهد و زولنون تیژرهوتر بووهو بی مهبادا نهوهی فکری لی کردوتهوه وتویهتی، تا نهوهی وتویهتی [لیس فی جبتي سوی الله]، وه بایه زید له بونیانگوزارو دامه زرنهه ریبازی [سوکرای تهسهوف دهژمیردریت..

"حوسین کوپی مهسنهوی ههلاج" ریبازی [وهدهتی وجود] له بهر ده گری و بانگهوازی [نهناحقیق] دهکا، که بریتیه له تیکه لای خوداو مروفت، وه ههر نهو بانگهوازه بوویه هوی پهلپهل کردنی، وه وته کانی ههلاج بوویه مایهی راز و نیازی ئیبنولعه ره بی و خهلکانی تر.. بواری فهلسه فی "ئیبنولعه ره بی" و "سه هره وردی" وه بونیان نراوه.. به لام هاوکیش کردنی شهرع و تهسهوف زورتر له لایهن "غه زالی، قشیری، نه بونه سری سهراج، هجویری" یه وه دارپژراوه

سی خالی زور گرنگ هیه ناچارین لی بدویین، نهویش تایبه تمهندی ریبازی تهسهوفه له سهدهی سیههمدا

يه كهه: زۆرتر به بيرو ژير بيرو ليكدانهوهو چاوساقاني تهسهوف خهريك بوونه، تا ريازته و خهلوته كه رايبعه عدهوي و ئيبراهيم شهدهم په پرهويان ليكردوه. دووههه: بيروپاي وهدهته وجود سه رته نجاميكي وايدا كه په يوه ندرن به خوداوه بكرته مهرامى سه ره كي، وه هه سؤفيه ك شهوي به دهست بهيئت ئيتر نيازى به هيچ كارو بارى زاھيرى نامينيٽ.

سيههه: سوفيان له حالته تي يه ك و دووان و ديارديه كي كه م و نه بينراو وهدهره اتن و بوونه كو مه ل و وه ك حيزيكيان ليتهات، وه له دوايشدا بوونه حيزيگه ليكي جوړاوجور و به پي تيئفكريني مورشيده كان سهير و سلوكي تاييه تمه نديان دارشتووه و هه ر تاقيميك خاوه ني رهوش و سلوكي خويان بوونه و به وه له يه كتر جوئ دهكرانه وه.

شهه ش ناوي كه له سؤفياني ناوه راستي سه ده وي دووهه مه تاكو سه ده وي سيهه م دهخه مه

به چاوه...

- ۱- رايبعه عدهويه، له سالي ۱۳۵ كوچى مردووه.
- ۲- شه بو هاشمي سؤفي، هاو دهوري سوفياني سهوري
- ۳- سوفياني سهوري، له سالي ۱۶۱ كوچى مردووه.
- ۴- ئيبراهيمي كوري شهدهم، له سالي ۱۶۲ كوچى مردووه.
- ۵- داود تائي، له سالي ۱۶۵ كوچى مردووه.
- ۶- شه قتي به لخي، له سالي ۱۴۷ كوچى مردووه.
- ۷- فهزيلي كوري عه ياز، له سالي ۱۸۷ كوچى مردووه.
- ۸- مه عرفى كه رخي، له سالي ۲۰۰ كوچى مردووه.
- ۹- شه بو سليمان داراني، له سالي ۲۱۵ كوچى مردووه.
- ۱۰- فه تحى كوري عه لى موسلى، له سالي ۲۲۰ كوچى مردووه.
- ۱۱- به شرى كوري حارس حافى، له سالي ۲۲۷ كوچى مردووه.
- ۱۲- شه حمه دي كوري هه وارى، له سالي ۲۳۰ كوچى مردووه.
- ۱۳- حاته مي كوري عينوان شه سم، له سالي ۲۳۷ كوچى مردووه.
- ۱۴- شه بو حامدى به لخي، له سالي ۲۴۰ كوچى مردووه.
- ۱۵- شه بو عه باس هه مزه ي كوري محه مه د هه ره وي، له سالي ۲۴۱ كوچى مردووه.

- ۱۶- محاسبی، له سالی ۲۴۳ کۆچی مردووہ.
- ۱۷- ذولنون میسری، له سالی ۲۴۵ کۆچی مردووہ.
- ۱۸- ئەبو تورابی نهخشهیی، له سالی ۲۴۵ کۆچی مردووہ.
- ۱۹- سرپی سهقتی، له سالی ۲۵۳ کۆچی مردووہ.
- ۲۰- زهکه‌ریای کورپی یه‌حیا هه‌ره‌وی، له سالی ۲۵۵ کۆچی مردووہ.
- ۲۱- یه‌حیای کورپی معازی رازی، له سالی ۲۸۸ کۆچی مردووہ.
- ۲۲- بایه‌زیدی بستامی، له سالی ۲۶۱ کۆچی مردووہ.
- ۲۳- ئەبو هه‌فسی هه‌داد، له سالی ۲۶۴ کۆچی مردووہ.
- ۲۴- ئەبو ئیسحاقی نه‌یشاپوری، له سالی ۲۶۵ کۆچی مردووہ.
- ۲۵- شاه کورپی شوجاعی کرمانی، له سالی ۲۷۰ کۆچی مردووہ.
- ۲۶- حمدون قه‌سار، له سالی ۲۷۱ کۆچی مردووہ.
- ۲۷- فه‌تخ کورپی شه‌زفی مروزی، له سالی ۲۷۳ کۆچی مردووہ.
- ۲۸- عه‌لی کورپی سه‌هلی ئەسه‌فه‌هانی، له سالی ۲۸۰ کۆچی مردووہ.
- ۲۹- سه‌هل کوری عه‌بدو‌ل‌لای ته‌سه‌توری، له سالی ۲۸۳ کۆچی مردووہ.
- ۳۰- ئەبوسه‌عییدی هه‌راز، له سالی ۲۸۶ کۆچی مردووہ.
- ۳۱- عه‌باس کوری هه‌مزهی نه‌یشاپوری، له سالی ۲۸۸ کۆچی مردووہ.
- ۳۲- ئەبو هه‌مزهی به‌غدادی، له سالی ۲۸۹ کۆچی مردووہ.
- ۳۳- ئەبو هه‌مزهی خوراسانی، له سالی ۲۹۰ کۆچی مردووہ.
- ۳۴- ئیبراهیمی خه‌واس، له سالی ۲۹۱ کۆچی مردووہ.
- ۳۵- ئەبولحوسه‌ینی نوری، له سالی ۲۹۵ کۆچی مردووہ.
- ۳۶- عه‌مروی کورپی عوسمانی سو‌فی، له سالی ۲۹۶ کۆچی مردووہ.
- ۳۷- جوئه‌یدی به‌غدادی، له سالی ۲۹۸ کۆچی مردووہ.
- ۳۸- ئەبو عوسمانی حبری، له سالی ۲۹۸ کۆچی مردووہ.
- ۳۹- ئەبو عه‌باسی کورپی مه‌سروقی توسی، له سالی ۲۹۹ کۆچی مردووہ.
- ۴۰- ئەبو عه‌بدو‌ل‌لای مه‌غربی، له سالی ۲۹۹ کۆچی مردووہ.
- ۴۱- ممشاوی دینه‌وه‌ری، له سالی ۲۹۹ کۆچی مردووہ.
- ۴۲- روهم کورپی ئەحمه‌د، له سالی ۳۰۳ کۆچی مردووہ.

سه رچاوهی غهیری ئیسلامی ته سه و ف

له سه رهتای سه دهی سه ه می کۆچیدا، بیروپراو بۆچونی تازه له ریبازی ته سه و فدا هاته نیوانه وه، وهک: عیشتق، مه حه بهت، عیرفان، مه عریفهت، فهنا، بهقا.. وه له گهل بۆچونه کانی رابوردوودا وهک زوهد، تهعه بود، تهلهب، نه جات.. شان به شان دهرویشتن.. که شه دياردانه نه کهوته خولیاو سه ر زمانانه وه وشه و ازهی رازداریش کهوته خولیاوه دهوترا کهوا رازی حق و پهروهردگار نه شیاوه بکه ویتنه سه ر زمانان شه وانهی رازی خودایان بۆ وه ده رکه وتوه نه شیاوه باسی لی بکه ن و ده بی و ده میان بههستن. فه ریده دینی عهتتار، وتویه تی: "گه وره پیاویک وتی: شه وشه وهی هه لاجیان له سیداره دا، به سه به ینیدا رویشتمه ژیر سیداره که یه وه و نوێژم کرد، دهنگیکم هاته گوئی و وتی: هه لاجمان سزادا چونکی رازی ده درکاند...

حافزی شیرازی له م رووه وه وتویه تی

گفت آن یار کز او گشت سر دار بلند

جرمش این بود که اسرار هویدا می کرد

وتی شه و هاورپیه که ده بیینی وا به سیداره وه یه، تاوانی راز درکانده و بهس.

کاتییک هه لاج رویشت بۆ دیتنی جونه یید، ده باره ی سه حو، سوکر، دوا جونه یید ره خنه ی گرت و وتی: له سه ر خۆت، یه کجار تیز ده رپۆی، کاری بی مه عنا ده که ی. هه ر له م رووه وه مه ولانا جه لالودینی رومی فه رمویه تی:

بر لبش قفلست و در دل رازها

لب خموش و دل پر از آوازا

عارفان که جام حق نوشیده اند

رازها دانسته و پوشیده اند

هر کرا اسرار کار آموختند

مهر کردند و دهانش دوختند

دهمی قوفلی لیدراوه دل و دهروونی پر له رازه، دهمی به سراوو دل و بییری پر له ئاوازه.

چاوساقان لیوانی حه قیان نۆشیه

رازه کانیا ن لایه و دایان پۆشیه

نهوی رازی خودای لایه و فیترکراوه

دهمی دوراوه و مؤری بی دهنگی لیڈراوه..

بهلام، برپیک له سؤفیان توانای راز پاراستنیان تیا نه بووه، شتیان ودهدخستووه. لهسه ر نهوهش سهریان دؤراندووه. لیزانانی رۆژههلاتی و رۆژئاوایی، نهوانهی بهرازو نیازی سؤفیانهوه خهریک بوونه و سهرگهرم، به وردی نهیانتوانیوه بیروپرای سؤفیان ههلاجی کهن و وایان لیكداوتهوه، نهو بؤچونهیان دژایهتی شهرع و بنهماکانی نیسلامهوه له سهراچاوه غهیره نیسلامیه کانهوه دزهی کردۆته ناو ریبازی تهسهوف، وه ههریه که به جۆرپیک لیکیان داوتهوه، برپیک لایان واپووه، تهسهوف زادهی فکری ئیرانی ژیر دهستهی عهرهبی و به زۆر به نیسلام کراوه، له کاتیکدا تهقینهری راستهقینهی ریبازی سؤفیگهیری له ناو رهگهزی عارهبهوه، سهری ههلداهو گهیشتهوه ناو رهگهزهکانی تر... برپیکی تر وایان لیكداوتهوه که ریبازی تهسهوف سهراچاوهی له ناینی "بوداییهوه" داکشاوته ناو نیسلامهوه، یان نهوسا له فهلسهفی نیو نه فلاتونیهوه وه ههروهها ئیشراقیه کانهوه له پیش نیسلامیهوه وزهی کردووه..

خودی سؤفیان تهواوی نهو بیروپایانهی رده ده که نهوهوه سهراچاوهی سهرهکی تهسهوف به قورتان دهزانن و بهس وه مه بهست له داگیرکردنی ولاتان تهنها له بهر دهسهلات و دارایی به دهست هینان نه بووه، هۆی سهرهکی نهو پهلامارانه زۆرتتر نهنگیزیه کی رۆحی بووه تا مادی...

[یبتغون عرض الحیوة الدنيا فعندالله مغانم کثیرة] یان: [تریدون عرض الدنيا و الله یرید الأخره] وه برپیک له نایه تهکانی قورتانی پیروژ له گهل لیكدانهوهی سؤفیاندا ده گونجی..

دهتوانین بلیین تهسهوف ریبازیکی گهلیک پر پیچ و ئالۆز و تیکه لاه، وه جگه له قورتانی پیروژ له زۆر بیرورا شتی وهر کردووه دهمارگرژانه فکری نه کردۆتهوهوه کۆشاون ریبازه که یان شیواتر و دهوله مه ندرت بکهن، به لایانهوه گول بهسه ههر چلیکه وه بیت، بۆخۆی ههر گوله و ئیتر له پیناوی دهوله مه ندرت تهسهوفدا کۆشاون. نمونهشی "مهسنهوی" جه لالودینی مهولانا په نهجهی خستۆته سه ر زۆرانبازی و رازی دوورو نزیک، وهستاکارانه له مهزنی و عیشقی خودایی دواوه نه وهسا دواي هزار سال چاوساقانی نیسلام و غهیری نیسلام له شکومهندی نهو زاته دهوین..

دەمەوئ ئەوئ بۆ، سەرچاوەی ریبازی سۆفیگەری بە غەیری قورئانی پیرۆز لیرە لەوئ شتی تری وەرگرتوو ئەمەش حاشا هەلنەگرە، میللەتانی غەیرە عارەب کە بە ئیسلام بوون و هەریە کە لەوانە کەلتووڕو ئاداب و نەڕیتی خۆیان هەبوو، چ بمانەوئ یا نا، بە گوێزەیی نیاز و درێژزی زەمان دزەیی کردووئە ناو ئاینی پیرۆزی ئیسلامەوئ.

کەواتە، سەرچاوە غەیرە ئیسلامیەکانی ئەمانە بوون:

۱- ئاینی مەسیحیەت، فەلسەفەیی نونفلاتونی، حیکمەتی ئیشراقی پێش ئیسلام وە بیروپراو بۆچوونی بودائی..

ئاینی مەسیحیەت

رەهەبانیەت، یەکیکە لە رەهەبە کەکانی ئینجیل و لە گەل رۆحی مەسیحیەتدا تێکەلاو، وە بیرو بۆچوونی عیرفانی لە پێش مەسیحیەتدا لە ناو ئاینی یەهودیشدا هەبوو... بیروپراوی [فیلونی حەکیمی یەهودی] کە لە سەرتای سەدەیی یەكەمی زایندا بەراوردی لە گەل تەورات و ئینجیلدا کردوو لێکی داوئەتەوئ.. هەمان کار و لێکدانەوئ سۆفیانی ناو ئیسلام لە گەل قورئاندا کردویانە، و کتاوی [ملل و نحل]ی ئیسلامی لەوئ داوئەتەوئ بڕێک لە کەشیش و قەشەو تۆبە کەرائی ناو ئاینی مەسیحیەت، ژبان و زیندەگی ناوخەلکیان بەلاوئ خستوو تەواوی ژبانیان تەرخان کردووئ بۆ پەرسنتی خودا.. جلی تاییبەتیاں لەبەر کردووئ، یا لە گوشەییە کدا دوور لە خەلکی، یا بە شیوئی گەڕیدە و لا تان گەراون...

"دەمیری" لە کتاوی [حیة الحیوان الکبری] چیرۆکیک دەربارەیی دوو پێشک دەگێڕێتەوئ و دەلیت: "کاتیکی زەنونی میسری لە لیواری "نیل"دا دەبینی بۆقیکی لە ناو ئاوە کە و دەردیت و دوو پێشک سواری پستی بوو و لە ئاوە کە دەپەرێتەوئ، گەنجیک لەو بەرەوئ لە ژێر درەختیکدا سەرخۆش، نووستووئ، دوو پێشک رووی کردە گەنج و لە پەر ماریکی ژەهراوی پەیدا بوو، روو بە گەنج دا کشا، دوو پێشک، دای بە سەری مارە کەوئ و مار تۆپی و دوو پێشک دوو بارە بە سەر پستی بۆقە کەوئ گەراپەوئ ئەمبەر.. زەنون دەلیت: چاوەروان بووم، تا گەنجە سەرخۆشە کە لە خەو هەستا.. ئەوی دیبووی بۆ گەنجە کەیی گێراپەوئ، ئەو گەنجە تۆبەیی کردو جلا و بەرگی گەڕیدەیی لەبەر کردو تەرکی دنیای کرد...

بڕێک چیرۆک و رووداوی سەرەتای ئیسلام گەیشتونەتە ئێمە، چۆنیەتی پەییوئندی

مهولانا و رازی نهی

نیوان موسلمان و راهیبه کانی مهسیحیهت روون دهکاتهوه وهک لهپیشدا باسماں لیگرد، له یهکیک له یارانی پهپامبهری خودا بهناوی [عوسماں کوری فہرعون] وتوویهتی [آرید ان اخصی]، دهمهوی خۆم بخهسینم، ئەو خهساندنه، کردهوهیهکی بینراوی ناو رهہبانانی مهسیحیهت بووه.

کاتیکی ئیسلام له ولاتانی سوریه و ئیراق و ئیران و میسردا بلاو بووتهوه، پهپوهندیان له گهل راهیبه مهسیحیه کاندایا پهیدا کردووه له چۆینهتی کردار و گفتاریان ناگادار بوونهو زۆرتتر تیکه لای ته نجام دراوه و تا رادهیهک چاو لیکهریان کردووه. برپیک له دوژمنانی تهسهوف، شیوهی ژبانی سوفیانیانی بهو راهیبهانه چواندووه.

"سرگرلیوت" رۆژه لاتناسی ئینگلیزی دهربارهی [حارس محاسبی] که یهکیک بووه له سوّفیه کانی سهردهمی جونهدی بهغدادی که به نووسینهوه سهرگرم بووه، دهلیت: "زۆر بیرورای له ئینجیلهوه وهرگرتووه، وه له [تهزکهرتولئهولیاى عهتتاری نهیشاپوریدا دووباره کراوتهوه...]

عهتتار دهلیت: محاسبی، تیژ رویشتووه، بهلام له ریباز لای نه داوهو پهپوهسته له بهر خاتری عیشقی خودایی له تهواوی لهزهت و چیژه کانی دونیاوه به دور بووه...

زۆریه ی سوّفیان پهپرهوی رهوشته پهسهندهکانن، یه کهم تهوهیه سویند به خودا، نه به درۆ نه به راست نه خوئی، دووههم، له درۆ کردن به دور به، سیههم، به لینی درۆ به کهس مهده، تا دهتوانی به لینی که دهبهی تهنجامی بده.. چوارهم: هیچ کهسیک نفرین مه که، ههتاوه کو زالمانیش.. پینجهم: دوغای نه شیاوه مه که، نه به گفتار و نه فتار.. شه شه م: شایهتی له کهس نه دهی که کافر یا بی دینه.. ههوتهم: بیرورای یاخی بوون نه له دلوه، نه به کردار نه کهیت ههشته م: مه به به بار به سهر که سهوه و ناو میدی مه که به پیشه..

ئهو مهرجانه له ئینجیلدا نووسراوه.. له وانه گوزه شته ئەو رهوشته پهسه ندانه له زۆریه ی ئاینه ئاسمانیه کان و غهیری ئاسمانیش هه ن و بینراون له ئینجیلی مه تی دا، با بی پینجه م دهلیت:

"سویند به درۆ مه خو.. سویند ده خوئی، تهنجامی بده، هه رگیز سویند به ئاسماں مه خو، چونکه عهرشی خودایه، به عهرزیش سویند مه خو بی ته ندازه ی پهروه رد گاره، ئەو جو ره به ندانه له یه ک ده چن.. ئیتر زۆر له خه لکی تریشه وه په سه ند و شیاوه، درۆ مه که، زینا

مه که، به چاوی ناپاکهوه له ژنان مهنواره، بهوهی خوښحالبه که جنیوت ددهندی.. ئهوه خیرت پیده کات له سهدهی دووهه می کوچیدا، له ناو سو فیاندا گوشتیان نه ده خوارد وا بابووه، ئهوهی چل روژ گوشت نه خوا تیفکرینی ده شه له قیت، مالک دیناری سو فی ناسراو لهو رووهو وتویه تی:

"من ئهوه بیست ساله گوشتم نه خواردوو، روژ به روژ عه قلم زیادی کردووو کهم نه بووه..."

سو فیان له باوه پیکدان نه به وه سفی خه لکی شادمان دهن و نه به جنیو و په لاریان زویر دهن، بو خویان ده لیت.. خو شبه خت ئه وه به به سکی برسی بنویت و به ره به یانیش به برسی ته وه هه لسیته وه، ئه وه ره زامه ندی خدا به ده ست دینیت...

له سه دهی به که می ئیسلامدا، گفتم و گوئی زور له نیوان راهیبه کانی مه سیحی و پیوانی ئیسلامدا رویداوه، وه ره فتار و کرداری زور لهو راهیبه نه وه ره گیراوه، وه عیشتی خودایی به کیچ بووه له رهوشتی راهیبه مه سیحیه کان، به تایبهت ئه وانهی له ولاتی سو ریادا بوونه.

زنده گی کردن له خانه قاکاندا، تا رادهیه ک چاولیکه ریبه له راهیبه کان... "جامی" له کتاوی [نفحات الانس] دا ده لیت: "ئه بوهاشم سو فی، به کیچ بووه له سو فیه کانی سه دهی دووه می کوچی و به به یه که مین که سیک ده ژمیردریت که به سو فی ناو براوه.. وه ئه بووه به که مین خانه قای بو سو فیان دروست کردوووه.

فهلسه فهی نوئفلاتونی

دوای به ربلاوی ناینی ئیسلام و په یوه ندی راسته وخوی میلله تی عه رب له گه ل میلله تانی که وا که نسبه تن له عاره ب به فره نگرتر و پیگه یشتوترو تیگه یشتوتربوون، تیگه لاو بوون ده سته که وته زانستی و مه عنهویه کان له مادهیه کان که متر نه بووه، ئه وهی روون و ئاشکرایه له په یامبه ری خودا له مه که که دا رویدا عاره ب له نیو نه زانین و جهاله تدا ده تلانه وه، ناینی ئیسلام بوو به کللی ده روازه ی رستگاری و زینده گیبه کی شایان و هه روه ها ده ولت و ده سه لات.. شاعیرانی عه رب جیگه و پیگه ی فه یله سو فه کانیان گرد بووه وه، له شیعه ره کانپاندا په ند و ئاموژگاری و حیکمه تی تیا ده بینرا

مهولانا و رازی نهی

تۆزه کئیک په یوه ندى له نيوان ميلله ته مه سيحیه کاند و نهواندا به هؤى هات و چؤى بازرگانیه وه نه نجام دهدرا وه پرېک داستان و رووداوى ناو ئيران و روم و هيندستان له ناو عاره بدا ده گيردرايه وه، ئاينى مه سيحيه ت تا رادهيه ک له ناو تيره كانى ره بيعه و غه سانیه کاند ره خنهى گردبوو، كه ئاينى ئيسلام هاته كايه وه راپه رينىكى ئاينى و ئينسانى و فكرى له ناو عاره بدا روويدا، ئيتير له سهر بنه ماى ئاينى ئيسلام سياسته و حكومهت و دادگاكان و دهوله تدارى شيويه زينده گى دامه زرا.. سه رده مى په يامبه رى ئيسلام و خوله فای راشدين له سالى يازدهى كوچى تاكو سالى چلى كوچى له ناو ميلله تى عاره بدا روحي يه كيتى و برايه تى به شيويه كى ناشكراو روون وه درده كه وت.. وه نه وه روحي ئيسلام بوو كاريكى واى به و ميلله ته نيوه وه حشيه كرد تا په يوه ستيه كى وژدانى پته و له ناوياندا روويدا و كوومه لگايه كى پته وى ئاينى پئكه پيئن و له زه مه نيكى كورتدا دوو دهوله تى ده سه لاتندارى وه ك ئيمبراتوريه تى ساسانى و بيزه تته له ناو ببه ن و په ريشان بكه ن.

ته نها بواريك له رده دى ئاين هاتيووه ده رى سه نعه تى پزيشكى بوو، ئيبنولخه له كان، له م رووه وه ده لىت، خالدى كورى يه زيدى كورى معاويه ي نه بسوفيانى نه مه وى كه له سالى هه شتاو پينجى كوچيدا مردووه، زاناترين كه سيك بووه له و سه رده مه دا. له ناو قوره يشدا له كيميا گه رى و زانستى پزيشكى دا به توانا بووه، وه نه وانى نه و نوسويوه تى گويائى چاوساقى و ليزانى نه و ده كا، وه نه و زانسته ي له راهيبىك به ناوى [مريانس الرومى] فيربوه و ده وله تى نه مه وى ده وله تىكى ميرزاديه ي له سهر بنه ماى په لامارو دا گير كردنيان بونيائى نرابوو، پايته ختى ده سه لاته كه يان له شارى ديمه شقدا دامه زرانو روژ به روژ سه رزه وى ده سه لاتيان به ربلاوتر ده كرد، وه له سه رده مى ده سه لاتى نه واندا دوو شارى تر بوونه هه وارگه ي زانست، نه ويش كوفه و به سره بوو، كه خه لكى نه و دوو شاره تيكه له يه ك بوون له عاره ب و ئيرانى و مه سيحى و يه هودى و مه جوسى، وه له و دوو شاره دا بازرگانى دوورو نزيك ده كرا، له دوا دوايى ده سه لاتى نه مه ويذا زانستى [ماوراء الطبيعىة] كه وته ناراه... له ده سه لاتى عه باسياندا، كه له سالى [۱۳۲ كوچى] ده ستي پئكر دووه فره هنگى موسلمان گه شه ي كردو زانبارى جوړاوجوړ هاته ناو ميلله ته موسلمان ه كانه وه، وه پايته خته كه يان له به غداددا دامه زران و كوومه لئيك له سو فيه ناوداره كان له به غداددا

نیشته جى بوون و يەكەمىن كۆبونەوھىيان بەناوى [ھەلقە] لە شارى بەغدا ئەنجام داو، يەكەمىن شەرە قوچۆ و ململانى لەنيوان ئەوان و زانايانى شەرەتدا دەستى پىكرد، دەولەتى عەباسى ھەستى بەو كەردبوو كە ناچارە زانستى مەللەتە بە ئىسلام بوەكان بزانیئت و كەلتورو مېژوو ئەدەب و نەرىتى گەلانى تر بخوینریت، لە ھەر مزگەوتىكدا كەتابخانەو قوتابخانەك دانرا، دوور لە دەمارگرزى ئاينى، زانستە جۇراوجۆرەكان خزانە بەردەستى قوتابيان

لە سەدەى ھەشتەمدا، كە سەردەمى خواجە حافزى شىرازىيە، درۆ و دەلەسە و رىاو پىداهەلدان باوئىكى زۆريان بوو و خواجە لە زۆر شىعەيدا پەلارى لەو حالەتەنە داو.. بەلام بائەو بلىين، لە داواى دەسلەتتى ئەمەويدا "سەرجىوس" ناوئىك لە زەمانى "مەروان"دا كەتائىكى لە بوارى پزىشكىدا وەرگىراوئە سەر زەمانى عەرەبى، بپىك كەتابى فەلسەفى دىسان لەو قۇناغەيدا بە عەرەبى كراون، لە داوايدا كەتائى "منطق" لە زەمانى پەھلەوئەو بە لەلەين "ئىبنولموقەفەح" ەو وەرگىراوئە سەر عەرەبى، بەلام ئەو ئاشكرايە زۆربەى وەرگىراوئەكان لە سىرەنە بە عەرەبى كراون.

لە سەردەمى دەسلەتتى عەباسىدا، بەتەبەت لە سەردەمى خەلىفەتتى "مەئمون"دا، بەشۆبەكى ديارى دەست بە وەرگىران كراو، وە "بيت الحكمة" دامەزىنراو و زانايانى تىادا كۆ بوونەتەو، ئىتر زانستى پزىشكى، ھەندەسە، جۇگرافيا، فەلسەفە، سەروشتناسى، ئىلاھيات، مەنتىق، سەسەت و ئەخلاق وەرگىراوئە سەر عەرەبى و لە سەدەى دووھەم و سېھەمى كۆچىدا كەتائەكانى ئەفلاتون، ئەرەستو، ثقلیدس، بىلمىوس، جالىنوس و كەسانى تر كراوئەتە عەرەبى و لە ناو مۇسلمانەكاندا خوینراوئەتەو، وە لە بوارى كىمىياگەرى و كانەكاندا زۆر زانىارى تەرجمە كراو، زانىارى ئىسلام لایان وابوو، كەوا فەلسەفەى يونانى تىكەل و پىكەل و ئەمیان ئەوى تریان رەد دەكەتەو.

"شىخولرەئىس ئەبوعەلى سىنا بە قوتابىەكەى جۇرجانى وتوو: - چل جار كەتائى [مابعدالطبیعة] ئەرستوم خویندۆتەو، بە شۆبەكى و ھەموویم لەبەر كەردوو، بەلام يەشتا بە دروستى تىي نەگەيشتوم، ناوئىدبووم و وتم لەوئە تىناگەم تا كەتائى ئەبۇنەسرى فارابىم وەچنگ ھىنا بەناوى [أغراض الكتاب مابعدالطبیعة] ەو بەھوى ئەو كەتابەو لە ئەرەستو تىگەيشتم. ھۆكەشى بۆ نادروستى وەرگىراوئەكە دەگەرئەتەو، ئەوانەى زۆرتر

فەلسەفەى یونانیان وەرگێراوه زۆرتر سریانى بوون...

دەسلەلتى ئەمەوى زۆر گرنگى بە زانست نەداوه و بە دژى ئاینى دەزانى، وە زۆربەى مەدارسى زانست و فەلسەفەى داخست و مامۆستایانى بەناچارى و لاىیان بەجێهێلا، لە ئێراندا جیگگیربوونەو لە [جوندى شاپور] کە جیگەى زانست و پزىشکى بووه دەست بە کار بوونه، نەستوریه کان بە نیوه مولحید دەناسران و ناچارى کۆچکردن کراون...

لە فەلسەفەى ئىسلامیدا ئەرەستو بەناسراوترین فەیلەسوفى دانراوه، ناوى "مامۆستای یەكەم"ى لىنراوه. وە [فلوتین] وەك ئەرستۆ نەناسراوه، لە كتاوى [ملل و نحل]دا شەهرستانى بە فلوتین دەلێ [الشېخ الیونانى]، کە بە بو بونیاتنەرى فەلسەفەى نوئىفلاتونى دادەنرێت. فەلسەفەى ئەفلاتونى تازە لەناو موسلمانەکاندا ناسراوهو دەماودەم باسى لیکراوه.. واش زانراوه کە "ئەبوعەلى سینا" تەنها گرنگى بە فەلسەفەى "ئەرستو" داوه، لە كتاوى "شفاء نجات"هوه بەوردى دیارهو مەسعودى لە كتاوى [التنبیه و الاشراف] دەلێت:

فەلسەفەى زانراوه لە زەمانى ئیمەدا فەلسەفەى "فیساغورسیه"و مەبەستى لە فەلسەفەى ئەفلاتونى تازەیه..

یەعقوبى کەندى، بە یەكەمین موسلمان دەناسرێت کە لە بواری فەلسەفەدا بەتوانا بووه، وە بە فەیلەسوفى عارەب ناودەبرا..

ئەبو نەسرى فارابى، ئەویش پەیرهوى فەلسەفەى ئەفلاتونى تازە بووه..

"ئىبنولرشد" لە كتاوى [تهافت التهافت]دا ئىبنولتوفویل، لە كتاوى [حي بن يقضان]دا دەلێت: ئىبنولسینا لە كتاوى [حکمة المشرقین] باوهرى بە [وحدة الوجود] هەبووه...

ئەمە حاشا هەلنەگرە، بیروپرای فلوتین و فەلسەفەى نوئىفلاتونى لەنێو موسلمانەکاندا زۆرتر لەناو سۆفیاندا و دەرهکەوتوو، وە بیروپرای [وحدەتى وجود] لە فەلسەفەى نوى ئەفلاتونیدا لەنێو ریبازى تەسەوفدا بە وردى جیگەى خۆى کردووتهوهو بەوه قەناعەتیان کردوو کە تەواوى دونیاو گیانلەبەران ئاوینەى قودرەتى خوداوەندن، مەرۆف دەبى بکۆشیت پەردەى حەق وەلاوه بنێ و تیشکى خوداوەندى وەبەرکەویت و بگاتە کامەرانى هەمیشەگى.

مهولانا، جوانترین دیاردهى بیروپرای فلوتینەو فەلسەفەى نوئىفلاتونى لە مەسنەویدا بە

جوانی نمایانه، بنواره، ورد به‌روهه مه‌ولانا چه فهرمووه:

عشق آمد و شد چو خونم اندر رگ و پوست

تا کرد مرا تهی و پر کرد ز دوست

اجزای وجود من همه دوست گرفت

نامیست ز من بر من و باقی همه اوست

عیشق هات و رایمالیم و ره‌گ و ریشه‌ی داگیرکرد و نه‌وه‌وی نه‌شیاو بوو توپری داو به

دهردی عیشق و دوستی داگیرکرد هیچی بو نه‌هیلامه‌وه، هه‌مووی به‌تالان برد، جگه له

ناوی زاتی نه‌و نه‌ییت...

فردا که به محشر اندر آید زن و مرد

از بیم حساب رویها گردد زرد

من عشق ترا به کف نهم پیش برم

گویم که حساب من از این باید کرد

سبه‌ی له مه‌حشردا ژن و پیاو راده‌هستن، له ترسی حیسابدا ره‌نگ زهد و ده‌روون

په‌ستن، عشقی تو دوو دهستی ده‌خمه‌ه ناو له‌پم ده‌رؤم به‌روهه نه‌ربام ده‌لیم نه‌وه‌یه سه‌رمایه‌ی

تی‌کرای حیسابم...

بیروپای بودائی و هیندی و مانه‌وی

برپیک لایان وایه، گوایه ری‌بازی ته‌سه‌وف له ناینی بودائی یا هیندی‌هه‌وه وهر‌گیراوه، من

وا نازانم، به‌لام به دل‌نیایی‌هه‌وه برپیک ره‌وشت و که‌لتوری بودائی و هیندی تی‌که‌لاو کراوه..

نی‌سلام توانی له سنوری عه‌ره‌بستان به زووی برپواته ده‌روهه، وه زؤری نه‌کیشاوه

گه‌یشتوته سه‌ر سنوری چین و سند، وه کاروانی بازرگانی نی‌سلام له سنوری نی‌سلام

وه‌ده‌ر‌چوهه..

له‌سه‌ده‌ی دووه‌مه‌دا زؤر له کتاوی میلله‌تانی تر وهر‌گی‌ردراون وه برپیک کتابی بودائی و

هیندی کراونه‌ته عه‌ره‌بی..

"جاخط" ده‌لی: نه‌وانه گه‌رپیدن، نه‌ستوریه‌کان گه‌رپیده‌گیان کردبووه پیشه، هه‌ر که

یه کی‌ک له‌وانه‌ت بدیبا، یه کی‌کی‌تریان به‌رپینگه‌وه بوونه‌و حازر ده‌بوون.

مەولانا و رازی نەى

دووشەو لە جینگەيە كدا نەنووستون، وە ئەوگەپردانە بەرپای سۆفیه موسلمانەكانیان روۆشن كەردۆتەو، بەپێی سەرچاوەی جۆراوچۆر ئاینی بودائی ھەزارسال لەپیش ئیسلامدا لە روژھەلاتی ئێراندا جینگە و پیگەى خۆی ھەبوو، بە تايبەت لە بەلخ و بوخاراو ئەولای رووباریش، لە سەدەى یەكەمى ئیسلامدا بەلخ بووبوو ھەوارگەى سۆفیان، وە بیرو بۆچوونى [فنا في الله] تا رادەيەك لە بیروپراى ھیندى وەرگىراو و لە رینگەى سۆفیه خوراسانیە كەنەو ھەواجى پێدراو، وەك: بايەزیدی بستامى، ئەبو سەعیدی ئەبولخەیر..

بە بیروبوچوونى بودا، كە شەپرو دەردو ئازار لە دونیای مرۆف جیا نایتتەو، تەنھا رینگای رستگارى ئەوھىە لە رینگەى خوداوەندەو پارێز لە تاوان و كەردەوئى نەشیاو بكریت و تىكۆشان بۆ كارو كەردەوئى پەسەند بكریتتە پێشەو وردە وردە مرۆف بگاتە دونیای نێرقانا. فەرىدەدینى عەتتار، لە كتاوى "تەزكەرتولئەولیا"دا دەلێت:

"ئىبراھیم ئەدھەم شا و فەرمانرەوای بەلخ بوو، دەسەلاتىكى بەربلاوى ھەبوو، شەویك خەو دەبینى كەوا سەربانى خانووەكەى دەلەرزتتەو، واى پێزانى كە كەسىك لە سەربانە... پرسی، ئەو كەيە؟.. وەلام دراىو.. منم..

وشتريكم ون كەردوو بۆى دەگەریم..

دەلێت: تۆ زۆر گەوجى وشتەر و سەربان؟!!

دەنگە كە وەلامى دەداتتەو: ئەى تۆ لەناو كراسى ئاوریشمدا بەدواى پەروەردگاردا

دەگەرپێی؟

بە بەیانیدا لە دەربارىدا بە تىفكەینەو بەسەر تەختەو دانىشتبوو، لەپر كەبراىەك بى

ترس و مەبادا ھاتە ناو دەربارەو، پرسیان: تۆ بۆ كۆى دەرۆیت؟!

وتى: دەرۆم بۆ ئەم خانە..

ئىبراھیم وەلامى داىو: كە نێرە خان نىە و دەربارى منە..

كەبرا وتى: لە پێشدا ھى كى بوو؟

وتى: ھى باوكم..

لەپیش ئەوئەدا؟

ھى باپىرەم و ئەو باپىرەم

لەپیش ئەواندا چى؟

هي كه سانى تر بووه..

كه واته، ئيره هي تو نيهو ئه وهى وت و كابرا ديار نه ما..

وازانراوه كه وا خدرى زينده بووه، "ئهو رووداوه بووته هوى توبه كردنى ئهو شا دهسه لاتداره.. له يه كچونىكى تريش له نيوان موزهه بى بودائى و تهسه وفدا هه يه م ئه وىش بهرز بوونه وهى پله و پايه ي پيره و به گوڤه ي خاوينى و موجهه دهت تا ده گاته بهرترين پله، كه ئه وىش فهنايه... له ريبازى تهسه وفدا "مراقبه" يه كىكى له رهوشته كانى له ناو بودائيه كاندا [ديانا] ي پى ده لىت..

ئه مانه ش برىك له وته كانى بايه زىدى بستاميه:

"له بستام وهدهره ماتم، ههروهك ماركاژم فرى دا

• عاشق و مه عشوق و عيشقم هه رسى بهيه كه وه..

• له خوايه كه وه بو خوايه كى تر روڤيشتم، تا دهنگىك هاته گوڤم، تو منى.. من تو م، زانيم گه يشتومه ته پله و پايه ي فهنا فيللا..

• په روهرد گار سى سال ئاوينه م بو.. ئىستا بوخوم ئاوينه ي خو م..

من كه بوم هيجى لى نه ما وه ته وه، ئه وهى ما وه ته وه ئاوينه كه ي خودايه

• سه رده ميك به دهورى كابه دا ته وافم ده كرد، كه گه يشتمه حه ق ئه وه سا كابه به ده ورمدا سوڤ ده خوات..

• پرسىان كه ي مرؤف ده زانى گه يشتوته حه قيقه ت؟

وتى: ئه وه ده مه ي بگاته سنورى فه ناو بى نه فس و بى حه زو هه وه س، يانى "فه نا" وه له

هه مان كاتدا بوخوى باقيه وه له دونىاى [به قا] دا ده مينى ته وه.. ليره دا ده بى ئه وهى سه له مينى ن، فه نا فيللاى سو فيان و "نيرفانا" ي بودائى هه ردو و كيان يه كىك نبن.

نيرفاناى بودائى، تياچونى سه رتاسه ريه، له كاتىكدا [فه نا] ي ته سه وف، تىكه لى

[به قا] يه، يانى حه ياتى هه تا هه تايى له خودادا..

فه ناى سو فيان له دونىاى وه جدى خوڤدا له جوانى و زه رافه تى خوداييدا خوڤى گوم

كردوه و تهاوته وه وه له وجودى خودادا ما وه ته وه. له كاتىكدا [نيرفانا] هيج جوڤه سه ودايه كى

له سه ردا نيه، جگه له تياچون نه يىت.. بودا ده لىت: ده ردو ژان پيوسته بو ژيان و زينده گى،

به ده بختى دياردهيه كى زينده گيه، ژان و ده رد لا بردن دا برانه له ژيان و زينده گى كردن..

مهولانا و رازی نهی

گوزهشت له چهزو نارهزووه کان و چیره کان، رینگای راستی به نیرفانا گه یشتنه. له کاتیکدا له ریبازی ته سه وفدا "هنا فیلا" یانی مانه وه له خودی خوادا بو هه تاهه تایه، برپیک سو فی له ژیاناندا توشی بیژی و ناو زرانی نه شیواو دین و به ناچاری تامول و سه بر ده که نه پیشه و له خه لکه که که نار ده گرن.. ئیمامی غه زالی، نووسپویه تی و ده لیت: ده لیت ته بولحه سه نی ده راج گپراویه ته وه و تویه تی:

له به غدا ده رچووم به هه وای دیتنی یوسفی کوری حوسه نی رازی به رهو "رهی" که وتمه ری، له ویرا له هه رکس هه والی ماله که بیم ده پرسی، دهیان وت، چیت هه به له گه ل تهو "زه ندیقه دا؟" ویستم نه بیبیم و بگه ری موه بو به غدام به لام بیرم کرده وه ته م ریگه دوورم برپوه نه شیواو نه بیبیم و بگه ری موه... رویشتمه خزمه تی، پیریکی به وبقار و ناراسته هاته به رچاوم و قورئانیکی له باوه شدا بوو ده یخوئنه وه.

پرسی: له کوپوه هاتووی؟

وتم: به غدا

بوچی بولای من هاتووی؟

وتم.. ته نها بو ناشنایه تی..

وتی: له ریگه دا که سیک پینشیاری پیت نه کرد مه رو بمینه وه خانو و مال و ژن و

که نیزهت ده ده مع.. ده مایته وه؟

که سیک پینشیاریکی ئاوی لی نه کردم.. نازانم ته گه ر بیکردایه ده مامه وه یان نا..؟

وتی: ده توانی گورانیم بو بلیت؟

من ته م دوو به یته م به ناواز بو خوئنده وه:

رأيتك تبني دائماً في قطيعتي
ولو كنت ذا حزم طرمت ماتبي
كأني لبكم و لليت افضل قولكم
ألا بيتنا كنا ان البيت لا يغني

قورئانه که ی به لاوه نا و زارزار دهستی به گریان کردو وتی:

تو بهو دوو به یته گرت تی به ردام...

له لیزدا ده رباره ی وشه ی "سو فی" و "ته سه وف" دیارده ی سو فیگه ری وه ک حیزیکی

لینها توو به ناچار هه ر ده بو ناوی تایبه تمه ندی خو ی هه بوایه، بو یه ناوی [سو فی و

تەسەوف [يان لیترا.. له ئاگای پەیدا بوونی زانستە جۆراوجۆره کانی گەلانی تر، بە تاییبەت بواری فەلسەفە ریبازی تەسەوف رۆژ بە رۆژ ھەنگاوی تازەو بەربلاوی دنا بەشیوہیەکی وا لە دوا دوایی سەدەئە سێھەم و سەدەئە چوارەمدا ریبازی تەسەوف زۆر لە کەلتور و کار و کردەوہی گەلانی تری تیکەلاوکرا.. رەنگە ئاسان نەبێت بەوردی لەناوی تەسەوف بەدربین، چونکە ریبازی تەسەوف چوارچۆیەکی دیاری سنورداری نەبوو..

عەتتار، لە کتاوی "تەزکەرەتولئەولیا"دا دەلێت: جگە لە قورنان و وتەکانی پەيامبەر، گرنگی و باوەربوون بە وتەئە پیرانی تەریقەتە، ئەوانە لە ریبازەکەدا کۆشاون لە ئاکامی ئەو حالەتە ئەو پایەو پلەییە نە گالە گالی، ئەو بۆ چاوساقان عەیانە نە ک وتەو بەیان، ئەوہ رازی ئەسراہ نە ک وتن و دووبارە و تیکرار، زانیاریەکی خوداییە، جۆش و خروشە نە ک تیکشکان.

بە تەئکید تەسەوف بە قۆناغی جۆراوجۆردا گوزەراوە و رۆژ بە رۆژ پێگەیشتوترانە رەفتاری کردووە دەورو بەرو کەلتوری گەلانی لە نەزەردا گرتووہ و لە برپیک حالەتیشدا لە چوارچۆیە ریبازەکە بە دەرچووہ، بۆ نمونە بیرورای "فەنافیللا" کە گرنگترین خالی ریبازی تەسەوف بە قۆناغی جۆراوجۆردا گوزەراوە لە سەرەتاوە بەلایانەو بەمانای لەدەستدانی ئیرادەئە شەخسی لیکدراوەتەوہ، وە پابەندی وتەئە [الطرق الی اللہ بعدد أنفس الخلاق]، رینگای گەیشتن بە خودا بەژمارەئە گیان لەبەرانە..

سەھرەوہردی، لە کتاوی [عوارف المعارف]دا سەدان تەعریف لە ریبازی تەسەوف و عارف، عیرفانی، مەعریفەت کردووە، "ھجویری" لە کتاوی "المحجوب"دا لیدوانیکی بەربلاوی کردووە... "نیکلسن" لەباسی تەسەوفی ئیسلامیدا دەلێت:

"لە زمانی عەرەبی و فارسیدا زۆر لە "تەسەوف" داوان، من بە ئاسانی نازانم تەعریف لە تەسەوف بکەم، بە نمونە، ئامارە دەکات، بۆ بەرگی سێھەمی مەسنەوی مەولانا جەلالودینی رۆمی.. وە لەبەر ئەوہی بیرو بۆچوونی تەسەوف پەییوہندە لە گەل دەروونی مرۆفدا، بە ئاسان ناتوانییت بە یە ک زمان و یە ک تەعریف پر بە پیستی باسی بکرییت، بۆ رۆشنکردنەوہی زۆرتەر، برپیک لە چاوساقانی ریبازی تەسەوف لە مانای تەسەوف داوان، زۆرتەر لە برپیک کتاودا وە ک [تەزکەرەتولئەولیا] عەتار وە "کەشفولمحجوب"ی ھجویری، وە "ئەوراق و لیمەعاریف"ی سەھرەوہردی، چەند لیدوانیک ھەلدەبژیرین..

له "زهونى میسرى" یان پرسى: كى سؤفیه؟
له ولامدا وتى: ئەوانه سؤفین، خودا به لایانەوه بالای بالاییت و خودایش ئەوان له
پینگیه كى شیاودا دانیت.

له شیخ مارفی كهرخیان پرسى: تهسهوف چیه؟
وتى: ئەوانه حەقیقەت دەلێن و چركە ژمارەى دەكەن بۆ و دەدرخستننى راستیه كان و
ناو میدى نەبون له رینمایى خەلكى..

جونەید بەغدادى، وا له تهسهوف داو: ئەمه ریبازیکه دەبێ كتاوی خودات بە دەستی
راست گردییت و سونەتى پەيامبەرىش بە دەستی چەپ، بەو دوو مۆمه رینگای تاریكت بۆ
رۆشن دەبیتهوه.. هەروەها وتیەتى: - دلێ سؤفی دەبێ وەك دلێ ئیبراھیم پاک و خاوین
بیّت، بێ ئەملاوئەلا فەرمانى خودا جی بەجی بکات، وەك داود غەمگین و هەژار نەوازه
وەك عیسا، بە تامول وەك ئەیوب، بە شەوق وەك موسا، وە له راستگۆیى و ئیخلاسا
وەكو محەمه دولموسته فا.

تهسهوف ئەوێه، تۆ بمریت و خودات تیا زیندوتر بیتهوه.

تهسهوف ئەوێه، تەنھا بە عیشقەوه خودات بویت..

عومرو کورپی عوسمان مەکی وتیەتى:

تهسهوف ئەوێه له خودادا بتویتهوه ه پر بیت له تیشكى خودا

سەھلی کورپی عەبدوللای تەسە توری وتیەتى:

ئەوه سؤفیه رق و کینه و بوغزت لەدلا نەبیّت و دەرونت پر بێ له تیشكى خودا.

ئەبولحوسەینى نوری وتیەتى:

"ئەوانەى سؤفین له بونەهاتەکانى ژبان بى غەمن و جگە له خودا بىر له هیچ

ناکەنەوه..

هەر ئەو وتیەتى: تهسهوف نەزانیارییه و نە رەسم و رەواله، بەلکو ئەخلاقى شیاوه..!!

تهسهوف پیاوتى و مەردانە گى و ئازایەتیه..

تهسهوف دوژمنى باوه كوشتەى دۇنيایه و دۆست و دلدارى مەولایه..

شیلی وتیەتى: ئەوه سوفیه، له هەردوو دۇنيادا جگە له خودا هیچ كەسى تر نەبینیت.

عەلى كورپی بندارى نیشاپورى وتیەتى: سؤفی خۆ نەبینە..

كۆمهلگاي تەسەوف لە سەدەي پينجەمدا

لە سەدەكاني رابوردودا، تەسەوف و دوورئەندازەكاني ناسران و بيروپراي سؤفيه گەورەكان لە فەكرى خەلكيدا گەلالە كراو لە سەدەكاني داھاتودا كە ئە سوفياني گەورەو ناسراو جينگە و پينگەيان بەرئۆھە تەماشاكراو خەلكانيكي زۆريان لى گلير بوەتەو، وەك: محەمەدى غەزالي و ئەحمەدى غەزالي براى و عەينولقوزاتي ھەمەداني و سەنئاي و عەتار و ئيبنولعەرەبى و سەدرەدينى قونەرى و شىخى عىراقى و جەلالوديني رۆمى.

ھجویری لە ناوەرەستى سەدەي پينجەمدا كىتابە بەناوبانگە كەي نووسى، بەناوى [كشوف المحجوب]، بەشىكى زۆرى لەو كىتابە تەرخان كەردووە بۆ باسى كۆمەلگاي ريبازى تەسەوف.. ھجویری دەليت: ئەوانە دوازده تاقمەن دووان لەو دوازدهيه جياوازن، لەو دە كۆمەل گەيە وە ھەر يەك لەوانە پەيرەوى جۆرىك لە موحاھەدات و ئەدەبياتي تايبەتمەندى خۆيانن، وە لە برىك بواردا لە يەكتر جياوازن وەك [مجاھدات، مشاھدات، ريبازات] بەلام لە شەرح و يەگانە گيدا لەيەك جياوازنين..

۱- محاسبە

ياني ئەو كۆمەلەي پەيرەوى [ئەبو عەبدوللاي حارسى كورپى ئەسەد محاسبى]ن، ئەوانە زۆرتەر لە دەقەرى خوراساندا بەزۆرى دەبينرين وە لەگەل سوفياني عىراقدا جياوازن، لايان وايە "رضا" كە روكنيكي تەسەوفە بەلايەنەو بە گرنكى دادەنين و لە سەر "ئەحوال"ى دەژميرين..

۲- قساربه

ياني پەيرەوانى [ئەبوسالحي حمدون كورپى ئەحمەدى كورپى عمار قەسار] كە ريبازەكەي لەسەر بنەماي "مەلامەت" داناو، كە پەيرەو وای لى بيت خۆي بە پينگەيشتو بزانيت، بەلاي خەلكەو بە گرنكى بزائن، ئەو ھەستە ناپەسەندە، خۆپەسەنديەو بەلاي پەروەردگارەو بە نەشياو لەقەلەم دەدرت، سؤفى دەبى خۆي بۆ ھەر نەھامەتى و بۆنەھاتيەك ئامادە بكاو ھەر بىر ريزى و ناجۆريەكى لەخەلك و خوا قەبول بكا، تا نەفس و دەروونى راييت.. ھجویری، دەربارەي فشار دەگيرپتەو:

"رۆژيەك لە دەشت و دەرى نەيشاپوردا دەگەرەم، "نوح" ناويەك كە ئەو دەمە زرتەبوزى

مهولانا و رازی نهی

دهوران بوو زۆر کەس له ملهوپرانی له دهوور کۆبووهوه پرسیم: ئه‌ی نوح پیاوه‌تی و مه‌ردانه‌گی له‌چیدایه‌؟

وتی: له‌وه‌دایه‌ ئه‌م که‌وای خۆمه‌ فری‌ بده‌م و کۆنه‌ بیۆشم. جوړنک ره‌فتار بکه‌م لایقی سوفیگه‌ری بم.

کۆمه‌لێک له‌ برکه‌ی [مه‌لامه‌تیه‌] ناسراون به‌ کۆمه‌لی قه‌له‌نده‌ره‌کان، که‌ پابه‌ندی ری‌ و ره‌سمی ناسایی نابن و نوێژو روژو ده‌که‌ن و ده‌یگرن، وه‌ک فه‌رزو ئیتر به‌س. ئه‌وه‌ی چیژی ره‌واو هه‌لا‌له‌ ده‌یکه‌ن، ته‌واوی کارو کرده‌وه‌یان ئاشکه‌راو هه‌لا‌سه‌لاته‌و بی‌ ده‌ربه‌ستن، په‌یره‌وی هه‌رچی هات هاتن..

مه‌قیزی، ده‌لێت: له‌سا‌لی ٧٦١ کۆچی سو‌لتان هه‌سه‌ن کو‌ری مه‌مه‌دی قه‌لاون، فه‌رمانی دا، که‌ قه‌له‌نده‌ره‌ن ریش نه‌تاشن و جل و به‌رگی عه‌جه‌م و مه‌جوس له‌به‌ر نه‌که‌ن، [وا باو بووه‌ قه‌له‌نده‌ره‌کان سه‌رو ریش و ئه‌برۆی خۆیان ده‌تاشی]...

له‌ شیعره‌کانی خواجه‌ حافزی شیرازی‌دا، زۆر جار ناوی قه‌له‌نده‌رو سالار پیاوان و ره‌وشتی مه‌ردایه‌تی هاتووه‌، ئه‌مه‌ ئه‌وه‌ ده‌رده‌خات، ئه‌و شاعیره‌ به‌رزه‌ ریزی تایبه‌تی بو‌ ری‌ و ره‌سمی قه‌له‌نده‌ره‌ن هه‌بووه‌، وه‌ک فه‌رمویه‌تی:

بر در میکده رندان قلندر باشند
که ستانند و دهند افسر شاهنشاهی

یا ده‌لێت:

قلندران حقیقت به‌ نیم‌ جو‌ نخرنند
قبای اطلس آن کس که از هنر عاریست

یا ده‌لێت:

سلطان و فکر لشکر و سودای تاج و گنج
درویش و امن خاطر و گنج قلندری

ته‌واوی ئه‌و به‌یتانه‌ی هه‌زه‌تی حافزه‌ به‌راوردیکه‌ له‌نیوان ده‌سه‌لات و دارایی و سه‌لته‌نه‌ت له‌ لایه‌ که‌وه‌ له‌و تاکه‌یشیدا پیاوه‌تی و مه‌ردایه‌تی و ئازایی، له‌ خو‌ بو‌ردن و باوهر به‌خۆ بوونی قه‌له‌نده‌رانه‌..

٣- طیفوریه

يانی په پیرهوانی بایه زیدی کورپی ته یفوری کورپی عیسای بستامی عارف و سوتاو دلی دونیای ته سهوف، بهوتهی هجویری: په پیرهوی دونیای [سکر] یانی مهستی عیشقی خودا.. ئەوان لایان وابوو کهوا هوشیاری [صحو] سیفاتیککی ئینسانیهوه دهیته هوی حیجاب و پهرده له نیوان په پیرهوو خودادا. بیرورای بایه زید له بنه ماوه دژ به رهوش و شیوهی جونهدی به غدادی بووه..

په یامبهری خودا که دوعای فهرمووه وتویهتی: [اللهم ارنا الاشیاء کماهی] خودایا ئەو شتانه مان ههروهک خوی بو دهرخه..

په پیرهوانی بایه زید.. تیکهلی خه لکی نه ده بوون، هه میسه له گهل خودای خویاندا له خه لوه تدا بوونه.

بایه زید وتویهتی.. سهرده میک به دهوری خانودا [کابه] ده سورامهوه، ئیستا خانوه که به دهورمدا دو سورپته وه. [رهنگه مه بهستی له خانهی خودا بیته.. "کابه"] یه کییک لیی پرسی.. عهرش چیه؟

وتی: منم

وتی: کورسی چیه؟

وتی: منم

وتی: له وح وقه له م چیه؟

وتی منم

ههروهه ئەم وتانه هی بایه زیده: [لیس فی جبتي سوی الله]

"سبحاني ما اعظم شأنی"، ههروهه وتهی به ناوبانگی [انا الحق] ی ههلاج و شهته حاتی ئەبوسعیدی ئەبولخه یرو شیخ ئەبو حهسه نی خزقانی، گه لیك به ناو بانگن به درپژا له ته زکهره تولئه ولیادا باس کراوه.

٤- جنیدیه

يانی په پیرهوانی ئەبولقاسمی جونهد کورپی محمه د، که له بنه چه کدا خه لکی "نه هاوند" و له به غدادا ژیاوهو خوشکه زای سؤفی ناسراو "سری سقتی" بووه. یه کییک بووه له سؤفیه میانرپوهه کان و له بهنده کانی شه رعه وه نزیک بووه..

زۆربهی سوفیان په پیرهوی ریبازی هوشیاری [صحو]ی جونهد بوونه، ئەو ریگایه

مهولانا و رازی نهی

به نزیکی نیوان شهریهت و تهریقته دژمیردیت، یان نزیک بوونهوی دیارده کان و شاراوه کان [زاهیر و باتن]، وه که سانیکي وهک "بایهزید و ئەبولحهسەنی خەرقانی و ئەبوسەعیدی ئەبولخەیرو" سەرئەنجام شەیدا ناسراوه که حوسەینی کورپی مه نسوری هەلاج" ئەوانه بوتهته هۆی فرۆشانی پیاوانی شەرع و دەسەلات و سەرئەنجام نەتوانی کوشتنی پیاوچاکانی ریبازی تهسهوف.

۵- نوریه

یانی پهیرهوانی ئەبولحهسەنی ئەحمەدی کورپی محەمەدی ئەلنوری، بیروپای ئەم کۆمەڵه له گەل بیروبۆچونی جونەیدا زۆر نزیکه. نوریه کان، دژ به خەلۆت و گۆشه گیری بوونهو تیکه لی خەلکی، به بهرژوهەندی ریبازیان داناوه به ئەرکی خۆیان زانیوه له تەمە و ئاگادار کردنهوهی خەلکیدا گۆشاون و هه میشه ئامادهی خۆبەخت کردن بون، وه په یوهسته نایه تی پیروزی [لن تنالوا البر حتی تنتقوا مما تحبون] به سەر زمانیهانه وه بووه پهیرهوییان لی کردووه. فەریدهینی عەتار، له کتاوی "تذکره الاولیاء" دا دەربارە ی ژیا نی شەقیقی بەلخی نووسیویه تی: کاتییک له گەل ئیبراهیم ئەدهمه دا روو به روو بوتهوه لیی پرسیه: "ها چۆن ده ژیت؟"

ئیبراهیم له وهلامدا وتویه تی: ئە گەر شتییکم یی بگا سوپاسگوزارم، ئە گەر نەشگا ئەوا به تامولم.."

شەقیق پیی دلی: سەگه کانی شاری بەلخیش هه روا ده کەن، ئە گەر شتیکیان تی بگرن کلکه له قەی ده کەن، ئە گەر نا ناچاری سه برن....

ئیبراهیم پرسی: ئەی تۆچی ده کە ی؟

شەقیق له وهلامیدا وتی: ئە گەر پیمان بگا خۆمانی بۆ بهخت ده کە یین.. ئە گینا

چاوه رپوانین

۶- سه هلیه

یانی پهیرهوانی سه هلی کورپی عەبدو لای ته سه توری پهیرهوی ریبازی [مجاهدات و ئیجتیهادات] بوونه له ریبازی ته سه وفدا [نفس] یانی سه رچاوه ی ته واوی تاوانه کان و ئاره زوه کان، نه فسه په رده ی حەقیقی نیوان پهیرهوو خودا، بهر بهرە کانی له گەل ئەو دژمنه گه ورهیدا به ئاسانی ئەنجام نادریت، له ته واوی ریبازه کانی دونیای ته سه وفدا بهر بهرە کانی

له شهړی [نفس] مهرچیکي سهره کیه، به لام هه مووی نیه رحمتی خودا [ویختص برحمته من یشاء] به سته کی به لوتفی خوځیه تی و به س..

۷- حه کیمیه

یانی په پړهوانی "ته بوعه بدوللای محمه دی کورپی عهلی حه کیمی ترمزی، که یه کیچک بووه له سو فیه گه وره کانی سده دی سیپه می کوچهری، له بیروپرای ئه ودا "ولایهت" گرنگی زوری پندراوه.. زور له وهی باسکراوه ولایهت نایا به هره یه کی خوداییه، یان به ده ست ده پتیری؟ نایا دهر که وتنی که رامات له دونیای هو شیاریدا رووده دا یان سوکرو بی خه بهری؟

۸- خه رازیه

یانی په پړهوانی ته بوسه عیدی خه راز.. ریبازه که لیدوانه دهر باره ی [فه ناو به قا]، لایان وایه ناهه سستی په پړه و له ناو نه چیت، مانه وه به ده ست نایه ت.

۹- خفیفیه

واته په پړهوانی ته بو عه بدوللای محمه دی کورپی خفیف که به وردی دهر باره ی [غه بیهت و حزور] دواون.. مه به ست له حزور، یانی هه بوونی "دل" وه نه بوونی [دل] یانی دوور گرتن له حه ق..

۱۰- سه یاریه

په پړهوانی ته بوعه باسی سه یاری خه لکی شاری "مهرو" بووه په پړهوانی کی زوری له دهر گلیربو ته وه.. ئه وانه په پړهوی بیروپرای [جمع و تفرقه] بوونه.

جورجانی ده لیت: ناچارم، جمع و ته فریقه م هه ردوو تیا بیت، ئه وهی ته نها بالی ته فرقه ی تیا زال بیت ناتوانیت به نده یه کی باشی خودا بیت، ئه وهی جمعی تیا نه بیت بی مه عریفه ته...

ئه دوو کو مئه له ی وا هجویری به راوناویان ناوده با، یه که میان [حلولیه] یهن، که لایان وایه خودا مومکینه له شیوهی که سانیکدا خو ی وده رخا، ئه وانه په پړهوی [ئه بو حلمانی دیمه شق] بوونه، تاخمی دووه م په پړهوانی [فارسیه]، یانی لایه نگیرانی فارسی دینه وه ریبه که خه لکی ده قه ری خوراسان و په پړهوی بیروپرای [دوناودون] بووه..

تهسه و فی سدهی پینجه م تا سهردهمی حافزی شیرازی

سدهی پینجه م، سهردهمی دهسه لاتی سه لجوقیه کان بووه، زۆریه ی ولاتانی موسلمان له ژیر دهسه لاتی نه واندا بوونه و له ولاتی ئیران و عیراق و میسر دا قوتابخانه ی جوراوجوری تیادا بووه و کتابخانه ی پر له کیتاب له بندهستی مه دره سه کاندا بونیات نراوه و ماموستای لیژان و چاوساق له بواره کاندا وانه یان وتووته ته وه.. نه و مه دره سانه زۆرتر بو لیڈوان و باس و پاراستنی مه زه به کان بونیات نراون، تا خودی زانست و بلاو کردنه وه ی زانیاری، وه زۆریه ی کیتابی ده سه کان یان ههر له و بواره نییدا بووه، بو ره دکردنه وه ی نه یاران به زمانیکی ئاینی ساله رووی قورئانه وه بیج یا شه ریعته، یا وته کانی په یامبه ری خودا.. وه له و قوناعه یدا تیکرا حه قیقه ت له هیلی خۆی به دهرچوو بوو، کاتی زانیارانی ئاینی ههروه ها په ییره وانی دونیای فه لسه فه و لۆژیک و حیکمه ت به شه ره دنوکیکی نه زۆکی بیج به روزه مه ره ده گوزه راوه خودی غه زالی بووبه دوژمنی باوه کوشته ی زانایانی بواری فه لسه فه و حیکمه ت و ته وای فه یله سوه کانی به مورته د و کافر ده زانی.. له سالی چوراسه د و سی و دووی کوچی، سولتان مه حمودی غه زنه وی له شه ری سه لجوقیه کاندا شکاو راونا خۆی گه یانده هیندوستان، وه سه رتاسه ری ولاتی ئیران که وته زیرده ستی توغرولی سه لجوقی و به دوی نه ودا نه لب نه سه لان ده سه لاته که ی به ریلاوترکرد، وه سولتان جه لالودینی مه لیکشاه ده سه لاته که ی پان و بوپتر کرد و وه زیره ژیر و لیژانه که ی "نیزامولمولک" توانی سه رتاسه ری ولاته که له رووی حیکمه ت و لیژانیه وه به ریپوه ببات.. دوی مردنی مه لیکشاه نیزامولمولک ئازاوه ی به ده ست هیئانی ده سه لات و ههروه ها گیر و گرفتی ئاینی بویه هۆی هه رای گه وره و شه رو شوپر لیروه له وی...

له سدهی پینجه مدا بازاری کۆمه له ی نه شه ره یه کان که تا خودا حه ز بکات بوونه هۆی بلاو کردنه وه ی بیروپرای وشک و دووبه ره کی نیوان شیعه و سوننه و هه ریبه که نه وی تری به گومراو و بیج ئاین ده زانی، هه تاوه کو سوفیه کانی نه و ده ره له بیروپرای ده مار گرژی ئاینیه وه به دوور نه بوونه، له کتاوی [تهافت الفلاسفه] دا له و رووه به وردی باسی نه و قوناعه ی تیادا کراوه.. به شیویه کی گشته ی سوفیه کانی سده ی پینجه م له گه ل یه کدا جیاوازی زۆریان هه بووه، بو نمونه [شیخ نه بولحه سه نی خرقانی] سوفی شه یدا و مه ست سروشت له ته وای دنیا که ناری گرتوه و تیکه ل به خه لکی نه بووه.. [شیخ نه بولسه عیدی

ئەبولخەير [که سەرسەختانە پابەندی [وحدة الوجود] بوو، ھەميشە دەم بە پیکەنين و مەستی خودایی، یان بابا تاهیری ھەمەدانی، ئەو شاعیرە لوپە پایەبەرزە، کە یەکیک بوو لە پینج خەلیفە کە ی شاخوشین، دونیای تەسەوفی بە ئەوپەری ھەلبەستی بەسۆزی سوفیانە رازاندۆتەو، وە پیری رەندان و دونیای زەرافەتی شیعەر حافزی شیرازی.. یان سۆفی حافز ئەبو نەعدەي ئەسفەھانی، دانەری کیتابی [حلیة الاولیاء] یان قازی نوروللای شوشتەری، بە ھەر کەسیک راگەیشتوو کەردویە بە شیعەي دوانزە ئیمامی، یا [ئەبو عەبدوللای ئەنساری] دانەری کیتابی [طبقات الصوفیة] بە توندی پەیرەوی مەزھەبی حەنبەلی بوو، یان، شیخولئیسلام [ئەحمەد نامیقی جامی] ناسراو بە "زەندەپیل" بە سۆفی دوا دوايی سەدەي پینجەم دەژمێردریت، پەیرەوی [امر بالمعروف و نہی عن المنکر] بوو لای وا بوو، ئەو ی مەیخانە ھەییە، دەبێ بروخیتریت و شەراب و خواردنەو ی قەدەغە بکریت، ئیتەر سەدان عارف و چاوساقتی ئاینی تر ھەریە کەو لەوانە بەزم و بانگەوازی خۆی ھەبوو و نەرۆیشتووتە ژێر بالی ئەوی ترەو.. ئیستاش تاش ھەمان ئاشە، ئەو سە لە سەدەي بیست و یە کەمی ئەم ولاتە ئیسلامیانە سەدان حیزب و فیرقەي ئیسلامی پەرچەمی خۆی بەرز کردۆتەو، یا دوور نەرۆین، ھەر لە کوردستاندا ناپرسی چەند حیزبی ئیسلامی و خانەقاو تەکیە پەرچەمی من منیان بەرز کردۆتەو؟ بە شیوہ کە تیکرایی دەتوانین بلین لە سەدەي پینجەمدا جۆری لیدوان لە فەلسەفەو داھینان و لیدوان چوو بوو ژێربالی سیاسەت و بەرژەوندیە کانەو، وە ھیچ جۆرە پیشکەوتنیک لە دونیای سۆفیگەریشدا ئەنجام نەدراو، جگە لە نووسینی بریک کیتاب بۆ رەتکردنەو ی نەیارانی ریبازە کە، بەلام لە سەدەي پینجەمدا شۆرەتی تەسەوف و تەسەوف لە شیعرا کەوتووتە بەرچاو و بەرەسەندن، بەشیوہ کە وا لە سەدەي شەشەم و ھەوتەم و ھەشتەمدا شاعیریک نەدەبینرا بەزمانی تەسەوف شیعەر نەنووسیتەو. بەلام ھەریە کە بەشیوہ تاییەتمەندی خۆی لە سەنعەتی شیعردا ھونەرناي کردوو زۆریی ئەو شاعیرانە بەناچاری کیتابە جۆراوجۆرە کانی ریبازی تەسەوفیان خویندۆتەو وە ک: "تەبەقاتی سوفیەي عەبدورەحمانی سەلمانی نەیشاپوری" و حولبەتولئەولیاي ئەبو نەعیمی ئەسفەھانی، کە شفولمە حجوبی ھجویری، رسالەي قشیریە ئەبولقاسمی قشیری نەیشاپوری، حال و باسە کانی ئەبوسەعیدی ئەبولخەیر، وە ئەسرارولتەو حید و تەزکەرەتولئەولیاي عەتتار، فیاتولئەعیاف ئیبنولخەلەکان،

مهولانا و رازی نهی

نهفه حاتولئونسی جامی و چند کیتابیکی تر، وهک بوستانولسیاحه، تهرائفولحه دایق، ریاز العارفین، ئه و زانیاریانه بووته هۆی بهربلاوی فکری شاعیران له بواری تهسه و فدا، به جوړیکی وا له سه دهی شه شه مدا کاکلهی شاعر له سه ر بنه مای ته سه وف داده نراو هه لده سه نگیتره. با ئه وهش بلیین سو فیه کانی سه دهی پینجه م ئه گهرچی له ده ورده کی ناشوفته و شه ری خویناویدا ده ژیان له لایهن خه لک و ههروه ها ده سه لاته شه ره نگیزه کانه وه ریژ لی ده گیران، وهک سه ردانی مه حمودی غه زنه وی بو خانه قای شیخ ئه بولحه سه نی خه رقانی، یان رویشتنی توغرولی سه لجوی بو لای بابا تاهیری عوریان، له هه مه دان وه به پتجه وانهی عوله مای ئاینیه وه سو فیه کان له ده روزهی ده رباری ده سه لاتدارانه وه نزیک نه ده بونه وه. سو فی و عارفانی ناسراوی سه دهی پینجه م برپکیان له دوا دوایی سه دهی چواره مدا هاتونه ته دنیا وه برپکی تریان له دوا به شی سه دهی پینجه مدا له دایک بوونه و په روره ده کراون، وه له سه ره تای سه دهی شه شه مدا کو چیان کردوه، وهک شیخ ئه بو عه لی ده قاق، له نیوهی دووه می سه دی چواره مدا، له سالی چوار سه د و پینجی کو چیدا له شاری نهیشاپور مردووه، وه ئه بولقاسمی قشیری په پره و زاوای بووه.

- پیر ئه بولفه زلی حه سه نی سه رخسی، که به پیری ئه بو سه عیدی ئه بولخه ی ناسراوه...
- شیخ ئه بو عه بدوللای سه لمانی نهیشاپوری، دانهری [طبقات الصوفیه]. له سالی چوار سه دو و دوا زده دا مردووه.
- شیخ ئه بو عه بدوللای داستانی له سالی چوار سه د و حه قده دا مردووه..
- شیخ ئه بو ئیسحاقی ئیبراهیمی شه هریاری کازه رونی باوکی زه رده شتی بووه و بووه به ئیسلام له سالی چوار سه د و بیست مردووه.
- حافزی ئه بو نه عیمی ئه سفه هانی دانهری "حلیة الاولیاء" له چوار سه د و سی کوچی مردووه.
- ئه بو سه عیدی فه زلولای کوری ئه بولخه یر میهنی له سالی چوار سه دو چلی کوچی مردووه.
- ئه بو عه بدوللای شیرازی، به "بابا کوهی" ناسراوه، له سالی چوار سه د و چل و دووی کوچی مردووه.
- ئه بولقاسمی گورگانی، له سالی چوار سه دو په نجای کوچی مردووه.

- باباتاهیری عوریان همه‌دانی، له ناوهرآستی سه‌دهی چواره‌مدا مردووہ.
- ئەبو عوسمانی نەیشاپوری، له چوارسەدو پەنجاو حەوتی کۆچی مردووہ.
- ئەبولقاسمی قشیری، دانەری [رسالة قشیریة] له سالی چوارسەدو شەست و پینجی کۆچی مردووہ.
- ئەبولحەسەنی عەلی کورپی عوسمانی هجویری غەزنەوی، دانەری کیتابی [کشف المحجوب]، له سالی چوارسەد و هەفتای کۆچی مردووہ.
- ئەبوعلی فارمدی پەیرهوی قشیری، مامۆستای غەزالی بوو، له سالی چوارسەد و هەفتاوہشت کۆچی مردووہ.
- خواجە عەبدوللای ئەنساری هەرەوی، دانەری کیتابی [طبقات الصوفیة] له سالی چوارسەد و هەشتاو یەکی کۆچی مردووہ.
- ئەبوہ کری نەساجی توسی، مامۆستای ئەحمەدی غەزالی بوو، له چوار سەد و هەشتاو حەوتی کۆچی مردووہ.
- حوججەتولئیسلامی ئەبو حامدی محەمەدی غەزالی، دانەری کیتابی [احیاءالعلوم و کیمیای سەعادت] له سالی پینج سەد و پینجی کۆچی مردووہ.
- ئەحمەدی غەزالی، برای گەورەیی ئەبو حامدی غەزالی یە، له سالی پینج سەد و بیستدا له شاری "قەزوین" دا مردووہ.
- عەینولقوزاتی هەمەدانی، قوتابی ئەحمەدی غەزالی بوو یە کیکە له پینج خەلیفە کەیی شاخوشین وە له سالی پینج سەد و بیست و پینجی کۆچیدا کوزراوہ، بەنازناوی ئەبولفەزائل عەبدوللای کورپی محەمەدی میانجی ناو دەبرا، لەبەر بیروپرای خۆی لەلایەن عولەمای نایینی ئەوکاتەوہ بریاری کوشتنی دراوو لەشە کەشیان سوتاندووہ...
- سەنائی غەزنەوی [ئەبولمەجد مەجدودا کورپی ئادەم] خاوەنی دیوانی بەناوبانگی [حدیقة الحقیقة] یە کیکە له شاکارە ئەدەبیەکانی زمانی فارسی، له سالی پینج سەد و بیست و پینج مردووہ..
- شیخولئیسلام ئەحمەدی نامقی جامی ناسراو بە [زەندەپیل] له سالی پینج سەد و سی و شەشی کۆچی مردووہ، دوژمنی باوہ کوشتەیی مەیحۆرەکان بوو.

تهسهوف له سهدهی شهشه مدا

چونیه تی تیفکرین له سهدهی شهشه مهروهک سهدهی پینجه مدا بهردهوام بووه، که میک دهمارگرژی ئاینی زۆرتری تیدا دهبینرا و شهرو ئاژاوهی ئاینی له نیو مهزه به کاندای زۆرتی بووه و تیگه لئ نه زانین و خهرافات کراوه، وه شه پری خاچ نیشانه کانی له ولاته ئیسلامیه کاندای ده رکه وتوو، به تاییه تی له ولاتانی نزیککی روم و ده ریای سپی، که زۆرتی ده که وتنه بهر شالاوی خاچ به دهستان، وه شه پری دهسه لاتی ولایه ته بچوکه کان له ناو یه کدا و مملاتی خویناوی له ناو یه کدا بهردهوام بووه، تا وای لیهات به په لاماری بی نامانی مهغول و له ناو چونی خهلافهت و ویران بوونی ولاتانی ئیسلام ته واوکرا.. ئەو مملاتی ئاینیه، دهسه لاته کهم هه ناسه کهی ره گهزی تورک و بلا و بوونه وهی ئه وهام و تیفکرینی پر و پوچ وهک خۆره و ئافات که وتبووه له ش و په یکه ری ولاته ئیسلامیه کان و لاواز بوونی فکری مهعنه وی وه بشیوی و نادروستی کاروباری کۆمه لایه تی له ناو دهسه لاته موسلمانیه کاندای بوونه پیسه کی په لاماری مهغول و مال و ولات سوتاندن، سهیر له وه دایه هوی ئەو هه موو خوینرشته به کاری خودا و قه زاو قه در له قه له م ددرا له لایه ن چاوساقان و میژوو نووسانه وه..

له سهدهی شهشه مدا ته واوی باسه کان، لیکن ده وه کانی هه تا وه کو بواری فه لسه فه و زانسته کان تیگرا له بواری ئاینی و دیانه ته وه ده خولایه وه، وا بیر کراوه ته و خودا مروقی بو بهنده گی و عیبادهت دروست کردوو وه بهس، ئیتر زانست و شهرع و سه رتاسه ری ژیان و زینده گی کردن بو پاشه روژ ته رخانکراوه، یانی بو مردن ده ژیان..

بواره زانستیه کانی وهک زانستی ریازیات و بیرکاری ده با په یه ونه درابایه له گه ل ئاینده.. زانستی هه نده سه، بو ده ست نیشان کردنی قیبله، ئە ده بیاتی عه ره بی پیوسته بو زانین و شی کردنه وهی قورنان و سه رف و نه حو و به یان زانستی توب و پزیشکی له سه ر ئەم وته یه بونیات نرابوو [العلم علما ن، علم الابدان، علم الادیان]، یانی زانستی پزیشکی هاوتای عیلمی فیقهی ئیسلامی بوو. تیفکرینی سه دی سیه م و چواره م که وا زانست بو زانست بووه، له سه دهی شه شه مدا کاله وی بووه و بیرو پرای ده مارگرژی ئاینی زۆر شتی گردوه ته خۆی، ئە له به ته وه نه بیته هه ر ئە وه بوویته هوی ئاوا دوور که وتنیگ.. راسته زانستی

ثاينى له سهدهى شهشه مداما مائهى مهعاش و دهرامهتى شهو بواره بووه و له دهسه لاته كانه وه زاناي نزيك ده كرده وه، وه زانبارى زانستى عه قلى و فهلسه فى له برسيتيدا ژيانيان ده گوزهراندو تازه دووچارى ترسى مهرگ و كوشتنيس ده بوونه وه... شيخ شه هابه دينى سه ره وه ردى دانه رى كيتابى [حكمة الاشراف] سه رى له سه ر زانبارى دانا.. وه هه تا وه كو برپيك له شاعيرانيش هه مان ده هوليان كوتاهو دژ به فهلسه فه و زانست شيعريان نووسيوه.. شاعيرى گه وره ي سه دى شه شه م كه نه خته كيك به لاي بوارى فهلسه فه دا ده چرخا، په رچه مى دژ به زانايان و فهيله سوفانى هه لكرد بوو، شه وه سا له قه سیده ه كى دوورو دريژدا دژ به فهيله سوف و بوارى فهلسه فه ده دويت.. به نده چهند به يتيكى دهنوسمه وه:

چشم بر پرده اهل ننهيد
حرم بر کرده ازل مننهيد
علت هست و نيست چون ز قضا است
كوشش و جهد از علل مننهيد
بتوكل ز بيد و روزى را
وجه جز لم يزل مننهيد
تا مرادى مراد خاصان است
بس قدم در راه امل مننهيد
رخت دب بر در هوس مبريد
مهر شه بر زر دغل مننهيد
اى امامان و عالمان اجل
خاك جهل از بر اجل مننهيد

يه كيك له تايبه تمه ندى سهدهى شه شه م پابه نذبوونى بووه به رازو نيازه ثاينيه كان و به رزى و بلندى پايه ي پياوه ثاينيه كانه وه.

هويه كى تر لاوازى و بچ دهسه لاتي حكومه تى ناوه ندى خهلافه ت له به غدادا بووه، تالان و بروى په لامارده ران و ناشوفته بازارى سه رتاسه رى ولايه تى ئيسلامى ئيتر درؤ و كلاوبازى، تالان، په لار، دوژمنايه تى، پيلان، خيانه ت و زورى نه شياوى تر ريشوى ته واوى جوانيه كانى كوومه لگاي گه ناندبوو...

مهولانا و رازی نهی

شاعیرانی ئەم سەدەییە، لە خۆیان زیاتر فکریان نە لە خەڵک و نە لە رهوشتی شیاو و پەسەند نە کردۆتەوه، پەلامارو، پەلارو نەیار کۆتانیان کردبوو پێشەوی رۆژانهیان.. لەم سەدەییەدا سۆفیه‌کان بەچاوی ریزه‌وه تەماشاکراون، زۆرتر لەبەر پول پەرستی و دەستی پانکردنەوه‌ی زانایانی دینی، ئەو دەمە کە مایه‌ی ناره‌زایه‌تی خەڵک و خواو دەولەت‌دارانی‌ش بوونە و پەيوه‌سته سرنائزەنی دەسەلاتیان لەبیر کردوو، لەلایه‌کی تره‌وه، سۆفیه‌کان لەبەر بی وژدانی و کاسه‌لیسی شه‌ریعه‌ت زانانی ئەو قۆناغه‌ کۆشاوان رێبازی تەسەوف دەق بە دەق لە بنده‌کانی شه‌ریعه‌ته‌وه بە دوور نه‌ییت، تا بە تومەتی نارەه‌وای عوله‌مای نایینی ئەو کاتە دووچار نەبن وه بی تەماحی خودی سۆفیه‌کان هۆیه‌کی کەمی خۆشه‌ویستیان بووه‌ لەناو خەڵکە کەیدا و ئیتر خەڵکە کەش بە شێوه‌یه‌کی دوور لە حەقیقه‌ته‌وه پینگەو جینگە‌ی بیری سۆفیه‌کانیان گەیانده‌ته‌ کەه‌کەشانی فەله‌ک.

ورده‌ ورده‌ ئەو پینگەو پله‌و پایه‌یه‌ بوو بووه‌ هۆی هاتنه‌ مه‌یدانی کەله‌سوفیانی وه‌ک [سەناتی و عەتتار] و سەرته‌نجام لە سەده‌ی حه‌وته‌مدا دەرکه‌وتنی [مه‌ولانا جه‌لالودینی رومی] کەواته‌ مه‌ولاناو بیری و باوه‌ری مه‌ولانا چاوه‌ڕوان کراو بووه‌، هەر دهبویه‌ رێبازی سۆفیه‌گری بگاته‌ قۆناغی جه‌لالودین و محیدینی عه‌ره‌بی، سەدره‌دینی قونه‌وی، شیخی عیراقی...

لە سەده‌کانی رابوردوودا سۆفیه‌کان رێبازی تەسەوف لە بواری فەلسەفه‌ و زانستی کەلام بە دوور بوون، بەلام لە دواییدا ئەو دوو بواره‌ بوونه‌ دیارده‌یه‌کی شیاو لە رێبازی سۆفیه‌گریدا، یانی تەسەوف رو‌یشتە بواری زانست و فەلسەفه‌وه، ئیتر بە دەلالیلی قورئانی و وته‌کانی په‌یامبەر و شیعر و په‌ند و حیکمه‌تی جۆراوجۆریان بۆ چه‌سپاندنی رێبازی تەسەوف بە کار بردوووه‌...

ئەمەش ناوی برێک لە ناسراوانی بواری تەسەوفه‌ کە لە سەده‌ی شه‌شه‌مدا مردوون. شیخ حەمادی دهباس، کە مامۆستای شیخ عەبدولقادری گەیلانی بووه‌، لە سالی پینج سەد و بیست مردوووه‌.

شیخ عەده‌ی کوری مسافر، کوردی هه‌کاری، لە سالی پینج سەد و په‌نجاو حه‌وت کۆچی مردوووه‌.

شیخ عەبدولقادری گەیلانی، لە سالی پینج سەد و شه‌ست و یه‌ک مردوووه‌، بە

دامه زرينهري تهرېقه تي "قادريه" ده ژميږدرېت..

ټه بولنه جيبي عه بدولقاھري سه هره وه ردی، ماموستای شیخ نه جمه دینی کبری بووه، له سالی پینج سهد و شه ستدا مردووه.

سهید ټه حمده دی کوری ټه بوچه سهدنی رفاعی، له سالی پینج سهد و هه فتاو هه شتی کوچی مردووه.

ټه بومدینی به غدادی، به [شیخ المغرب] ناو ده برا، هه روها شیخ عه بدولقادری گهیلانی به [شیخ المشرق] ناو براوه، له سالی پینج سهد و نه وه دی کوچی مردووه.

شیخ روزبه هانی، له سالی شهش سهد و شهشی کوچی مردووه.

شیخ مه جده دینی به غدادی، له سالی شهش سهد و شهشدا به فرمانی محمه دشا خوارزم، فری دراوته ناو روویاری جه یحونه وه نجم دین کبری به نازناوی [طامة الکبری] له سالی شهش سهدو و شهشدا له جیهادا کوژراوه.

قوتبه دینی هیدهری زاوی، له سالی شهش سهد و هه ژده دا کوچی مردووه.

شیخ فهدیده دینی عه تار، که له سو فی و داناو زانای سه رده می خوئی، له چاره کی یه که می سهدی هه وته مدا له شاری نه یشاپور مردووه.

ته سه وف له سه دهی هه وته مدا

دابه شکردنی زهواری ته سه وف به سه ر سده کانا رهنکه کاریکی ئاسان نه بیټ، به لام بو ئاسانکاری و دهرخستنی قوناغه کان و روشنکردنه وهی نه خش و روئی پیر و مورشیده سه ره کان، به چاکم زانی دابهش بکه م.. رهنکه شیاوتر و ئاسانتر به رچاو بکه ویت...

پیشتر له وه دوواین کهوا زهواری ته سه وف، رووداوه کان، گرفته ئاینیه کان، که م و زور له ره وره که پیدا خوئی وه دهرخستوه، به لام هیرشی بی ئامانی مه غول و گوشت و کوشتاره که ی به تاییهت له ده قهری خوراساندا له سه رتاسه ری بواره کانی مادی و معنه ویدا کاری بوه.

هه ر لهو سه دهیه دا دووکه له پیر و چاوساق دونیای ته سه وف هاتنه مهیدانه وه [محمیدین عه ره بی و مه ولانا جه لالودینی رومی] ټه وه سا نزیکه ی دوا ی هه زار سال زورتره هیشتا گری بزیسکه و بریسکه ی فکر و بوچوونیان مه شخه لانیکیان ناوته وه... وته کانیان، شیعره کانیان ماونه ته وه هه وینی دونیای ریتم و موسیقای گه لانه.

مهولانا و رازی نهی

میژوونوسان، به تایبته میژوو نووسه شیرانیه کان دوای پهلاماری عاره ب بۆ سه ر ئیران هیژشی مه غول له و پهلاماره که متر له قه له م نادهن، نه وهی سازهنده گی و نه ده بیات و بواره جۆراوجۆره کانی ژیان و زینده گی سه رتاسه ری ولاتیان له ژیر سمی نه سپیاند، سم مال کردو رووباری خوینیان له زۆر جیگه و شوینی ولاتدا وه ریخستوه، وه به هه مان نه ندازه نه وهی زانست و بیروپرای مه عنه ویش بووه خوین ئالودکراو بوو به هوئی لاوازی و په رته وازه یی ته وای تووانا کانی سه دهی دوای خوئی...

نه گه چچی له سه رده می په لاماری مه غولدا زۆر له چاوساقانی بواره روئشفکریه کان له ولاتدا جیگه و شوینیان دیاری بووه وه ک:

- عه تاری ملک جوینی
- مهولانا جه لالودینی رومی
- شیخی سه عدی شیرازی
- خواجه نه سیره دینی توسی
- یاقوت حه مه وی
- ئیبنولئه سیر
- محه مه د نه سوی منشی
- ئیبنو ئه بی حه دید
- منه اج ولسه راج
- نه سیره دینی نه بهه ری
- ئیبنولفوتی
- نه جیبه دینی سه مه رقه ندی
- ئیمامی رافعی
- عیزه دینی زه نجانی
- نه سیره دینی نه بهه ری
- سه ید کوری تاووس
- کاتبی قه زوینی

- مه‌یسه‌م کورپی عه‌لی به‌حرانی
- زه‌که‌ریای قه‌زوینی
- جه‌مال قوره‌یشی
- قازی به‌یزاوی
- ره‌زیه دینی ئسترابادی
- به‌هادینی ئه‌ریلی
- سه‌فیه‌دینی ئه‌رمه‌وی
- بابا ئه‌فزه‌لی کاشانی
- عه‌لامه‌ حیلی
- ئه‌بونه‌سری فراهی
- محه‌مه‌دی عوفی
- شه‌مسی قه‌یسی رازی
- ناسری مونشی
- ئیبنولبی‌بی
- که‌مال‌دین ئیسماعیل
- ئه‌سیره‌دینی ئومانی
- سه‌یفی ئسفره‌نک
- پوربه‌های جامی
- قانعی توسی
- ئیمامی هه‌ره‌وی
- مه‌جدی هه‌مگر
- به‌درجای جرمی
- همام تبریزی

ده‌توانین بلیین زانست و لی‌کدانه‌وه له‌سه‌ده‌ی حه‌وته‌مدا، که‌م هه‌ناسه‌و بی مه‌ودا بووه‌و په‌ی‌په‌وی له‌وته‌ی رابوردوو ره‌واجی زۆری پیدراوه و چاولیکه‌ری دوور له‌ داهیتان کرابوه

مهولانا و رازی نهی

پیشه، وه نووسین زؤرتتر کتاوی سدهدکانی کرابووه پیشه، وه نووسین زؤرتتر کتاوی سدهدکانی رابوردوویان کورت کردووهتهوه و پهنايان بردووهته بهر حاشیه نووسین و دوور بوونهوه له زهوق و شهوقی بیرورای رۆحی و عیلمی و عهقلان، لهسهدهی ههوتهمدتا تهسهوف پیگهیشتهوه و تا رادهیهک فکری فهلسهفی تیا گونجینراوه به (عیلمی عیرفان) یا [تهسهوفی فهلسهفی] ناوبراوه.

کیتابی [فصوصی الحکیم] لهلایهن "ئیبنولعهرهبی" یهوه نووسراوه، یا کیتابی [فکوک] قونیهوی نووسیویهتیهوه، یان [لمعات]ی عیراقی و شیعهرهکانی "ئیبنولفارس" قافلّهسالاری، ئەو قۆناغه [شیخ محیدین عهرهبی] بووه، خاوهنی کیتابی [فتوحات مکیه] بهدوای ئەودا قوتابیانی وهک قونهوی...

لهم سدهدهدا "خانهقا"کان نهخشیککی بهربلاویان ههبووه، وه پلهی [شیخ الشیوخ] لهناو دهولّهتی و دهسهلاتدا فهرمانی رۆیشتهوهوم وه خانهقا بووبووه جیگهی پهروهده کردنی مورید، چ لهبارهی ئاینیهوه یان رۆشنفکری، ئەویش بهدوو شیوه بووه.

یه کهم، وتهی شهفههی پیرو مورشید، دووههمی رهوش و ئامۆژگاری عهمهلی وهک، رۆژو، نوپۆ، زکر، جلهنشینی، سوالکهری، سهماع و گهشت و گوزار، وه برینکی تریش سوّفی نهبوونه، بهلام هاتوچۆی خانهقایان کردووه.

ئهمهش ناوی عارفه ناسراوهکانی سدهدی ههوتهمه:

- شیخ شههابودینی سههرهوهردی، که زؤر کیتابی فهلسهفی و ئاینی نووسیوه، وهک: عوارف المعارف، رشق النصائح، اعلام الهدی] ئەو زاته له سههرهوهردی زنجاندا له سالی پینج سهد و سی نۆ لهدایک بووه، لهسالی شهش وهه و سی و دوو کوژراوه و بهنهتهوه کوپد بوه.
- ئیبنولفارس، خاوهنی قهسیدهی "تائبه" که زؤرتتر له ههوت سهد و پهنجابهیته، له سالی شهش سهد و سی و دوودا مردووه.
- محیدینی عارهبی، ناسراو به [شیخ الاکبر] ۵۶۰-۶۳۸ کۆچی له دیمهشق مردووه، ئەمانهش چهند بهرهمیکی ئەو زاته: فتوحات مکیه، فصوص الحکم.
- سهید بورهانهدینی محهقق، یه کیک بوو له پهیرهوانی بههائولولهدی باوکی مهولانا، له سالی ۶۳۸ کۆچی مردووه.

- شیخ رهزیه دینی علی لاله، ۶۴۳ کۆچی مردووه.
- شه مسی ته بریزی، هاو دهوری باب که مال جندی بووه، شه مس، ژیانی به گهشت و گوزار گوزهراندووه، وه بووه به دهسته گیره میهولانای رومی [۶۴۵ کۆچی مردووه]
- ئەوحه دینی کرمانی، له به غدا له سالی ۶۳۵ کۆچی مردووه.
- بابا که مالی جوندی، مورشیدی شه مسی ته بریزی و غیراتی بووه.
- شیخ سه عده دینی حه مهوی [۶۵۶ کۆچی مردووه]
- شیخ جه ماله دینی گبند [۶۵۱ کۆچی مردووه]
- شیخ عه زیزی نه سفی، خاوهنی کتیبایی [مقصد الاقصی]
- شیخ نه جمه دینی رازی، نووسه ری کتیبایی [مرصاد العباد] ۶۵۴ کۆچی مردووه.
- سه لاهودینی زرکوب یاری نزیکی مهولانا رومی ۶۵۷ کۆچی مردووه.
- سه یفه دینی باخرزی [۶۵۸ کۆچی مردووه]
- شیخ به هائودینی زه که ریا مولتایی [۵۷۸ - ۶۶۶ کۆچی مردووه]
- مهولانا جه لالودینی رومی [سالی ۶۷۲ کۆچی مردووه]
- سه دره دین محمه دی کوری ئیسحاقی قونهوی [۶۷۳ کۆچی مردووه]
- نه جیبه دینی علی کوری برغشی شیرازی [۶۷۸ کۆچی مردووه]
- موئه یه دینی جوندی ...
- حوسامه دینی حه سه ن چه له بی [۶۲۲ - ۶۷۲ کۆچی مردووه]
- شیخ عراقی [۶۸۶ کۆچی مردووه]
- شیخ سه عدی شیرازی [۶۹۱ کۆچی له شیراز مردووه]

ته سه ووف و به ره ه می ئەده بی

تاشکرایه سه ره تای ری بازی ته سه ووف سه دهی یه کم و دووه م ری بازیکی ساده و تاشکراه بووه ته نها به په رستن و قول بوونه وه له ناین و پاراستنی دوور ئەندازه کانی شه ریعت، وه له سه دهی سپه ه مدا که فه لسه فه و حیکمهت و ورده کاری له لیدوان و زانسته غهیری

مهولانا و رازی نهی

تاینیه کان دزهی کرده نیو ئیسلامهوه، جۆری تیئفکرین وه چ دهربارهی تاین و مهرگ و ژیان، چ دهربارهی کهلتووری گهلانی دوورو نزیک کهوته خولیای زۆرکهسهوه، وه تهسهوفیش وهک بوارهکانیتری کۆمهنگا گۆرپانکاری له فکر و زکرو ههروهها جۆری ژیاندا کهم و زۆر تیادا وهدهرکهوتوووه وهک: بیروبۆچونی وهحدتهی وجود، فهنافیلا وه بهقای خودادا، وه عیرفانی حقیقی دهستی پیکردوووه ئیتر وشهی "عارف" جیگهی "زاهد" و "عابد"ی کردۆتهوه، وه ئەو جیواازی مهعنایه زۆرتتر فهیلهسوفهکانی دهرهوهی تهسهوف دهستنیشانیاں کردوووه، وهک ئەبوعهلی سینا.. لهو کاتانهیدا نووسین و بهرههمی ئەدهبی و تاینی لهنیو ریبازی تهسهوفدا نهک بوویت دژی بوونه و باوهریان وابوووه که [العلم هوالمحجوب الاکبر]ه یانی زانست پهردهگهورهتاویلکهیه، له سهدهی سیهههمدار هوش و بوچوونهکان عیرفانیهکی دهماودهه بووه نهنوسراونهتهوه، وه مورشید بهزمانی حالی خهلهکه که دواوه سنگ به سنگ بلایان کردۆتهوه، وه تا رادهیه کیش گالتهو جهفهنگ و لاقرتییان به زانست و رۆشنفکری فهلسهفی و زانستی کردوووه، وه کۆشاون، دلّی له وتهکانی ناقوتابخانه پاک بکهنهوه، تا ئەوه نهکریت سهفاو سادهگی لهدلّدا جیگهی نایبتهوه. مهولانای رومی لهم رووهوه فهرمویهتی:

هست مطلق کارساز نیستیت

کارگاه هست کن جز نیست چیست

بر نوشته هیچ بنویسد کسی

یا نهاله کارد اندر مغرسی

ئیمه لیرهدا برپیک له وتهی سوفیه ناسراوهکان دهخهینه بهرچاو:

کاتیئک کابرایهک بهناوی "حبیب عجمی" دیاردهی کهراماتی لی دهرکهوت که بۆ خۆی کابرایهکی نهخوئندهوار بووه، [ههسهن بهسری] که سهرتاسههری ژیانی لهناو کاغزه و مرهکهبدا گوزهراندوه له حهیب دهرسی:

ئهمه چ بهزمیکه؟

حهبیب وهلامی دایهوه: من ناوی دلّ سبی دهکهمهوه، تۆیش به رهش کردنهوهی

کاغزهوه سهرگهرمی..

• ئیبراهیم ئەدههم وتوویهتی:

"هيچ شتيك به لامهوه به نەندازەي ئەوەي پيم و ترا ئيتەر مەخوينەووە سەختەر نەبووە

• جونەيدى بەغدادى وتويەتى:

"خودا كە رەحمەت بباريئيتە سەر كەسيكدا هەوالەي ريبازى تەسەوفى دەكات و لە

خويندەووە بە دوورى دەخا، مورید نيازى بە خویندەووە نيه، تەنها بۆ فير بوونی نوێژ نەبيت

• شيخ ئەبولسەعیدی ئەبولخەير وتويەتى: بايەزیدی بستامى وتويەتى: پەروردگار

كەسيكە دەبێ بە تەنهایی دەبوايەووە بيت.. تۆ بە قەلەم و كاغەزەووە بەدواي

كەوتويت؟

• جونەيدى لاى وابوو: خویندن و نووسين مايهى بەربلاوى بيروفكرى سوفيه،

عارف ئەوويه گويى لە وتەكانى خودا بيت و بێ دەنگ بيت...

• عەتتارى نەيشاپورى، دەربارەي، بشرحافى نووسيووەتى:

"وا زانراووە حەوت باوڵ كيتابى نووسيووە، هەمووى لەژير خاك و خۆلدا داپوشيووە و

هيچى لى نەدواو، وتويەتى:

"بۆيه لى نادويم، تا هەست بەخۆ گەورە بوون نەكەم..

• بايەزیدی بستامى وتويەتى:

خەلكى زانستيان لە مردوووەكانەووە وەرگەتوو، ئيمە لە زيندووەكانەووە زانست وەردهگرين..

من دەربارەي حەق دەدويم وە بەلامهوه دژوارترين بوار فيربوونی زانستى ئاشكەرايه..

• فەريدوديني عەتتار، دەربارەي يوسفى كورپى رازى وتويەتى:

"كە ئەو موریدی زەنونی ميسرى بوو، زەنون فەرمانى پيداووە تا بگەرپتەووە شارو ديارى

خۆي، حوسەين وتويەتى: ئاموژگايەم بکە...

• زەنون وتويەتى: سەح وەسبەتت بۆ دەكەم.

يەكەميان، گەورەيو، دووھەميان مام ناوهندى و، سېھەميان بچوووە.. يەكەم ئەوويه..

ئەوەي خویندووتەووە فەرامۆشى بکەي.. ئەوەي نووسيووتە بيشورەووە.. تا پەردەت بۆ لا

دەبريت.

• سەھلى كورپى عەبدوللاي تەسەتورى وتويەتى:

"ھەر دليک بە زانست زاخاو بدريتەووە، سەخترين دلانە.. چونکە پابەندى ئەو زانستەيووە

كەم بېر لە خودا دەكاتەووە.

ههروهها وتویهتی: زانیاران، سح بهشن... زانیاری به زانست، زانستی زاهیر و بهو زمانه دهوویت.. زانیاره به زانستی شاراوو داپوشراو "باتن"وه ئه و زانسته تهنهها بهوانهه دهلیت که ناگاداری ئه و بوارین.. زانیاریهکی تر، ئهوهیه کهوا تهنهها لهنیوان ئه وو خودای خویدایهه و به هیچ کهسیکی تری نالیتهوه..

• جامی له کیتابی "نفحات الانس"دا، دهبارهی "عهبدوللای کورپی جازر"دا که خالوی یوسفی کورپی حوسهین بووه، نووسیویهتی: یوسف وتویهتی.. که له میسر گهپامهوه، کاتی بهلای زهنونهه بوم و بو بهغدا هاتمهوه عهبدوللای حازر خالومه لهویرابوو، دهیویست بو حه ج پروا، لییهوه نزیک بوومهوه.

وتی: له کوپوه هاتوی؟

وتم: له میسرهوه.. دههوهی ئاموژگاریم بکهیت..

وتی: رهنگه قهبولی نه کهی...

وتم: بهلکی قهبولم کرد...

وتی: که شهو داهات، ههرچی کتیبت ههیه بیهاویژه ناو دیجلهوه، به تایبهت ئهوانهه له زهنونهه لییانهوه فیرووی..

مهولانا، له دهفتهری سیپههدا "مهسنهوی" دهبارهی مؤلهتدانی ههزرتی موسا و جادوگهراو له قهسیدهیه کی دوورو دریزدا دواوه، عهتتار دهبارهی شیخ ئهوبهه کری واستی نووسیویهتی: "که حهق دههکهوی عهقل فهراموش دهکریت، که حهق لهناو چو ئه و دهه عهقل دههده کهوی.."

• ئیبنولجوزی، له کیتابی "تلبیس ابلیس"دا ریبازی تهسهوف به کار و کردهوهیه کی بی سهر و پا دادهنیت و دهلیت: کومهلیکن بی کاره و بی ئورزه له تاریکیدا ژیان دهگوزهرینن و زۆربهیان دوژمنی بابه کوشتهی زانست و زانیارهکانن کومهلیکی سهیرن، کاتیکی خولیا ی دهروونی نهخوشیان دهکهویتته ههشوکه و جولان، ناوی [زانستی باتن]ی لیدهنین و دهلین ئه وه رازی خوداییه و دهیهاویژیه ناو دل و دهروونی سو فیانهوه..

بریک له سو فیان جیاوازیان خستهوته نیوان شهریعهت و حهقیقهتهوه، من ئه وه به جههل و گهوجی دهزانم، چونکه شهریعهت بوخوی حهقیقهتهوه ههه کهسیک له دههوهی

شهریعه ته وه به دواى حه قیقه ته وه بیت به هه له دا چوووه.. ئەوانه له زانسته وه به دوورن، بریکیان کیتابیان له ژیر خاک ناشتوو، بریکی تریان کتیبیان تورداوته ناو ده ریا و رووباره کانه وه، وهک [ئهحمه دی کورپی ئەبی جهوادى] سى سال به نووسین و کیتابه وه خه ریک بووه ته وای نووسینه کانی هاویشتۆته وه ناو ده ریاوه و وتوویه تی:

ئەى زانست من له رووی کهم هیزیه وه نغروت ناکه م.. من له ریگه ی تووه خوام ناسیوه، نیتیر نیازم پیت نه ماوه، شیلی وتویه تی، که سیک ده ناسم حه فتا سندوق کیتابی نووسیوه به لام ته وای ئەوانه ی فریداوته ناو دیجله وه "ئینولجوزی" ده لیت: ئەوه بوخۆزى خوری "شیلی" یه، که سی تر نیه ..

"جامی" له کیتابی [نفحات الانس] دا، ده رباره ی عهین و لزه مان "جه مالودینی گیلی" وتوویه تی: جه ماله دین په پیره ی [شیخ نه جمه دین کبری] بووه، ده لیت: که وتمه ری بۆلای ئەو پیره، بریک کیتابم خسته ناو کو له باره که مه وه، تا له ریگه دا بی هاو دم نه بم، که نزیک "خواره زم" بوومه وه شه ویک شیخ کبری هاته خه وم و وتی: ئەى گیله کی کو له باره که توره لاوه.. که به خه ودا هاتم روانیم من له مالى دنیا ئەو پره کتاوم هه یه و به س..

شهوی دووه م هه مان خه ونم دییه وه، شهوی سیه م هه روا تا له شیخم پرسى: کام کو له باره؟

وتی: ئەو کیتابه ی به لاته وه ن..

که له خه وه له سام کیتابه کانم هاویژته ناو رووباری جه یحونه وه، که گه یشتمه خزمه تی شیخ وتی: ئەگه وات نه کردبا به که لک نه ده هات.

ئینولجوزی ده لیت: ئەوانه ی بلین زانست ده بیته هۆی سه هه نه بی له ئایندا وه هه روه ها فه رامۆش کردنی عیباده ت، با ئەوه بزانی زانست و خویندنه وه گه وره ترین عیباده ته .. ده گپ نه وه "شلی" قه له م و ئۆپچیک به ده سته ی [حوسهینی کورپی ئەحمه دی سه فار] ده بیته ی ده لیت: ره شاییت لیم دوور بخه روه، من ره شی دلم به سمه .. به سه ره ئەوانه شدا که له سو فیانی دنیای ته سه وه به ره مه می به نرخ و پر له زانستی زوریان نووسیوه ته وه، که ئەو پۆ به سه رمایه ی ئەده بیاتی گه لانی موسلمان و غه بیری موسلمان ده ژمی در دین..

ئهمه ش ناوی بریک له وه به ره مه مانیه ..

- ۱- ئیبنولنه‌دیم، له سالی ۳۸۵ کۆچی مردووه، کیتابی "الفهرست"ی نووسیوه.
- ۲- یه‌حیای کورپی رازی [کیتابی، المریدین]ی نووسیوه
- ۳- ئەبو حەفس [عەمری کورپی محەمەدی کورپی ئەلحەکیم] کیتابی [قیام اللیل و التجه‌د]ی نووسیوه.
- ۴- بشری کورپی مسنف، کیتابی [کتاب الزاهد]ی نووسیوه
- ۵- حارسی کورپی ئەسەدی عاسی بەغدادی، کیتابی [التفکیر و الاعتبار]ی نووسیوه.
- ۶- ئەبوسری مەنسور کورپی عەمار [مجالس]ی نووسیوه.
- ۷- ئەبو جەعفوری محەمەدی کورپی حوسەینی جالنی، کیتابی [کتاب الصحبه]ی نووسیوه.
- ۸- ئیبن ئەبی دونیا عەبدوللای کورپی محەمەدی کورپی عبید، ئەبنولنه‌دیم. سی و سێ کتاوی ناو دەبا [کتاب مکائد الشیطان]، الاخلاص و النیة، مکارم الاخلاق، کتاب التقوی وە زهد مال بن دینار] ناوی برێک له بەرەهەمەکانی ئەو زاتەن..
- ۹- ئیبنولجونەید، کیتابی [المحبة، الخوف، الورع، الرهبان]ی نووسیوه.
- ۱۰- ئەبولحەسەن عەلی کورپی محەمەدی ئەحمەد میسری، خەلکی ساری [سرمەن رای - سامراء] بووه، له ولاتی میسر ژیاوه و گەراوێتەو بەغدام کیتابی [کتاب الکبیر] که چل کیتابی جۆراوجۆری تیادایه، وەک [المراقبه، کتاب الخوف، فضل الفقر علی الغنی]
- ۱۱- عەبدوللای کورپی ئەحمەدی کورپی محەمەد مەعروف بە غولام خەلیل ناوسراوه کیتابی [الدعاء و کیتابی الانقطاع الی الله، الصلاة، کتاب المواعظ]ی نووسیوه.
- ۱۲- عەبدوللای کورپی سەهلی تەسەتوری، کیتابی [دقائق المحبین، مواعظ العارفين، جوابات اهل الیقین]ی نووسیوه.
- ۱۳- ئەبو حەمزە سوفی، دانەری کیتابی [المنتمیم من السماح و العباد و المتصوفین]ی نووسیوه.
- ۱۴- ئەبولحەسەنی ئەحمەدی کورپی محەمەدی دینەوهری، ئەم کیتابانەهی نووسیوه" [کتاب الابدال، کتاب مواطن العباد]
- ۱۵- حوسەینی کورپی مەنسوری هەلاج، چل و شەش کیتابی نووسیوه: [طاسین الازل، علم الیقاد و الفناء، الیقین، التوحید] برێک له بەرەهەمەکانی..

ئيبنولجوزى ناوى برېڅك له نووسه رانې ته سه و ف ده بات وه ك:

- ۱- حارسى محاسبى
 - ۲- ټېبو عه بدولر ه حمان سه لما
 - ۳- ټېبو نه سرى سه راج
 - ۴- ټېبو تالبي مه كى
 - ۵- ټېبو نه عيمى نه سفه هانى
 - ۶- عه بدولكه ريمى كورپى هه وازن قشيري
 - ۷- محمه دى كورپى تاهيري مه قده سى
 - ۸- ټېبو حاميدى غه زالى
 - ۹- ټېبو سه عيدى نه حمه دى كورپى عيساى خه راز
 - ۱۰- حوسه ينى كورپى مه نسورى هه لاج
- ههروه ها، ټېبولر هه سهنى عه لى كورپى عوسمانى كورپى ټېبى عه لى جه لايى هه جويرى غه زنه وى، كه له سالى ۴۷۰ كوچى مردووه.. ناوى برېڅك كيتاب ده با، كه پيره كانى ريښازى ته سه و ف نووسيو يانه:

- ۱- اسرار الخرق و الملونات، له لايه ن عه لى كورپى عوسمانى جه لاييه وه نووسراوه
- ۲- محمه دى كورپى عه لى ترمزى، كيتابى [بيان آداب المردين]ى نووسيوه..
- ۳- عه بدولر ه حمانى محمه دى كورپى حوسه ين سه لمى، كيتابى "تاريخ اهل الصفة"ى نووسيوه.
- ۴- جه عفهرى محمه دى كورپى ميسياح سه يده لانى، كيتابى [تصانيف]ى نووسيوه.
- ۵- جونه يدى به غدادى، كيتابى [تصحیح الاراده]ى نووسيوه.
- ۶- محمه دى كورپى عه لى ترمزى، كيتابى [تغير]ى نووسيوه.
- ۷- عه لى كورپى عوسمانى جلابى، كيتابى [فنا و بقا]ى نووسيوه.
- ۸- كتاب قشيري
- ۹- عه لى كورپى عوسمانولمه كى، كيتاوى [محبت]ى نووسيوه.
- ۱۰- محمه دى كورپى عه لى ترمزى، كتاوى [النهج]ى نووسيوه.
- ۱۱- ټېبو نه سرى سه راج، كيتابى [لمع]ى نووسيوه.

- ۱۲- محهمه دی کوری ترمزی، کیتابی [ختم الولاية]ی نووسیوه.
- ۱۳- تهبی عهباسی سهیاری [رسائل]ی نووسیوه.
- ۱۴- عهلی کوری عوسمانی جهلابی، کیتابی [الرعاية بحقوق الله]ی نووسیوه.
- ۱۵- محهمه دی رویم کوری تهحمهه [غلط الواجدین]ی نووسیوه.
- ۱۶- تهبی معمر تهسفههانی [تهندرہ آباحث]ی نووسیوه.
- ۱۷- دیاری عهلی کوری عوسمان جهلای. گهلی کیتابی نووسیوه، لهوانه: [البيان لاهل العیان]، [منهاج الدین] و [نحو القلوب]، [نوادر الاصول]..
- کاتیک مورشید و پیرهکانی ریبازی تهسهوف دهستیان به نووسین کردووه، سهههتا به شیوهی رینمایی و هوشیار کردنهوهی موریدان بووه، تهوهی مورشید وتویهتی نووسراوتهوه، وهک ری و رهسمی سلوک یا له بازنه زیکرهکاندا چی بوتریت، چون ههلسهه، یا دانیشن، یا رهفتار بکهه.. تهو سههدهمانه ههچ خهوهرو ههوالیک و پی زانیینیک بهدهست نههاتووه، دهیارهی حیکمهتی نوئ ثفلاتونی یان ئیشراق، واته نووسراوهکان له بازنهی، تویه، سهبر، زوههه، ریاههت، وه باس له کهراماتی تهولیبای رابوردو زیاتر باسی دیکه نهکراوه.. لهو دهمههدها تهوهی پیوانی شههعی ئالوز کردووه، باس له ختووهو وهسوهسهو بووه، بهلایانهوه به تازهگی و (بدعهت) له قهلهمیان دهه.. [خواطر] باسیکی گرنگی نیوان سوفیان و زانایانی شههع بووه.. بهلایانهوه "خواطر" هوئی جولانهوهی کردههویه وه کردههش سهههتا و تههجامدانی کاره، وه تهو ختوره بووه به دوو بهشهوه، یا تهوهسا مرؤف بهرهو کاری پهسههه و شیا و دهبات، یا به پیچهوانهوه بهرهو نهشیاووی و سهههتههجام ههلهدیرگا.. تهوهی لهتای تهرازوی خهیردایه پیی و تراوه [توفیق]، تهوهی له تایی شههرو شهیتاندایه به [اغواء]یان ههلههتاندن.. وه زور له پیوانی شههع وهک ئیبینولجوزی، وه ئیمامی ههههلی دژ به ریبازی تهسههوف دواون..
- زوریهی کیتابهکانی تهو سهههدهمه به زمانی عههههیی دهههوسرا، به داخهوه زوریههیان لهناو چوونه.. له دهوهی دووههههدها، که بواری فهلسهفه و عهیرفان، ئوسولی ناین و زانستهی وتووژ، هاته نیو ئیسلامهوه، [تهسههوف]یش له بواری خویدا سودی لهو بیرو رایانه وهرگرتووه.. قافله سالاری تهو قوناغه، محیدین عارههیی بووه. وه به دواي تهودا پهیرهوانی

وهك [سهدردهيني قهونهوي] هه فلهسه فهى ئيلاهي بيروپراي وه حده تي وجوديان به ورده كاريه وه شي كردو ته وه.

ئه مهش برينك له كتاوه كاني ته سه وهفه تا سه دهى هه شته م:

- 1- بهره مه كاني حارسى محاسبى، وه كو [رعاية حقوق الله]
- 2- كيتابى [اللمع في التصوف]، له لايهن ئه بونه سري عه بدوللاي كورپى عهلى سراجى توسيه وه نووسراوه..
- 3- كيتابى [التعرف لمذهب التصوف]، له لايهن ئه بويه كرى محمه دهى كورپى بوخار كلاباديه وه نووسراوه، تيايدا نووسراوه [لولا التعرف لما عرف التصوف]. ئه گهر كتاوى [تعرف] نه بوايه سو فيگه رى نه ده ناسرا
- 4- كيتابى [قوت القلوب في معاملة المحجوب] له لايهن ئه بوتالبي كورپى محمه دهى كورپى عهلى كورپى عه تيه تولحارسيه نووسراوه.
- 5- كيتابى [طبقات الصوفيه] له لايهن ئه بو عه بدولره حمانى محمه دهى كورپى حوسه ين سه لماى نه يشابوريه وه نووسراوه.
- 6- كيتابى [حلية الاولياء] له لايهنى ئه بونه عيم ئه حمه دهى كورپى عه بدوللاي ئه سفه هانيه وه نووسراوه.
- 7- رساله قشريه
- 8- كيتابى [منازل السائرين] له لايهن خواجه عه بدوللاي ئه نساريه وه نووسراوه.
- 9- كيتابى [احياء علوم الدين] له لايهن غه زاليه وه نووسراوه.
- 10- كيتابى [تمهيدات] و [زبدة الحقائق] له لايهن عه ينولقوزاتى هه مه دانيه وه نووسراوه.
- 11- كيتابى [اسراء التوحيد في مقامات الشيخ أبي السعيد] له لايهن محمه دهى كورپى ئه لمنورهى كورپى سه عيذى ئه بولحه يره وه نووسراوه.
- 12- كيتابى [صفوة الصفاء] له لايهن شيخ روژبه هانى به قليه وه نووسراوه..
- 13- كيتابى [علوم الحقائق] له لايهن سه عه ده دينى حه مه ويه وه نووسراوه.
- 14- كيتابى [مفتاح الغيب] له لايهن سه دره دين محمه دهى كورپى ئيسحاقى قونه ويه وه نووسراوه.

ئه وه حاشا هه ئنه گره، بيروپراي سو فيگه رى بووه به كوله كه و بنه ماي شيعرى فارسى،

مهولانا و رازی نهی

وه زۆربهی زۆری شاعیرانی کلاسیک بهو زمانه دواون، وه ههتاوهکو شاعیرانی کلاسیکی ئەدهبیاتی کوردیش کۆشاون بهو زمانه بدوین و درێژه پیدانی لهو رووهوه بوخۆی چهندین کیتابه. بۆیه ههر ئەوهندی لیبی دهوین ههتاوهکو ئەگەر وهک نمونه لییان بدوین دیسان درێژه دهکیشی

فهرهنگی تهسهوف

وشه و واژهی نهدهبیاتی تهسهوف، نهل و بای جیاوازی خوئی ههیه و شاعیرانی دونیای نهدهب بهو زمانه دواون، جا بوئی بهنده به پیوستی دهزانم نهو موفردهاته بخه مه بهرچاوی خوینهری کورد، تا بهوردی له کاکله و مانای راستهقینهی شیعی تهسهوف تیبگهین، نهلبهته نهو موفردهاتانه له بنه ماوه عارهبی بوونه، وهمن ناچارم هه مان وشه وهک خوئی دابنیم و ماناکهی لیکبدهمهوه، وه زور کیتاب لهو رووانهوه نوسراون، بهنده گرنگه کانیان هه لده بژیرم وهک:

- ۱- ئیسنولعه رهبی، که به [شیخ الاکبر] ناسراوه، دانهری کیتابی [الفتوحات المکیة]یه، شیخ محیدینی محمه د علی تای نهنده لوسی له سالی شهش سه د و سی و ههشتی کوچیدا مردووه..
- ۲- کیتابی [اصطلاحات الصوفیه] که له لایهن که مال و دینی عه بدولره زاق کاشانیه وه نوسراوه، له سالی ههوت سه د و سی و پیننجی کوچی مردووه..
- ۳- کیتابی [تعریفات] له لایهن سهید شهریف علی کوری محمه دی جورجانیه وه نوسراوه.
- ۴- کیتابی [الرسالة القشیریة فی علم التصوف] له لایهن نه بولقاسم عه بدولکه ریم کوری هه وزن قشیرییه وه نوسراوه..
- ۵- کیتابی [اصطلاحات الصوفیه] له لایهن کاشانیه وه نوسراوه
- ۶- کیتابی [کشف المحجوب] له لایهن هجویرییه وه نوسراوه..

فهرهنگ

ناوی یه که می پهروهردگار، ناوه ئیلاهییه کان [حي، عالم، مرید، قادر، سمیع، بصیر، متکلم] سهراچاوه که ی کاشانیه..	ئه ئیمه تولئه سما
ئه وشته ی بی پایانه.. سهراچاوه.. "هجویری"	ئه بهد
هممو بواریک له وجودی حه قدا تهواو ده بی، یانی یه کانه ی موتله ق.. "کاشانی"	ئیتحاد
وشه یه که کهوا کهس خۆی به پایبهندی یه کیکی تر دانیت.. "کاشانی"	ئیتکال
وشه یه که به رانبهر نکول و نه خی کردنه وه، زۆرتتر بو نه فی سیفاتی به شهریه ت و سه لماندنی سولتانی حه قیه ت	ئیسپات
ناوی که سیکی زۆرتتر بو غه یب به کار ده بریت	ئه حه د
مه به ست له هه لئزاردنی حه قه که په پره و حه ق به سه ر خۆیدا زال ده کات..	ئختیار
واته په پره و له کارو کرده ویدا، جگه له پهروهردگار په نا بو هیچ شاهدیک نه بات.. "ته عریفات"	ئیخلاص
ئه و زانیاریانه یه که بیته هوی پاریزکردن له هه له کردن.. "ئیبنولعه رهبی"	ئه ده ب
خۆله میشی ناگری موحه به ته له دل و دهروونی په پره دا.. "کاشانی"	ئیراده
ئه وه ی که من سه ره تام بو نه بیت.. "هجویری"	ئه زله
سج به شه، ئه زله ی و ئه به دیه که پهروهردگار.. با نه ئه زلیه و نه ئه به دی، که دونیایه که سه ره تای هه بووه و دواوایش هیه، که دونیایه که سه ره تای هه بووه دواوایش هیه، یان ئه به دیه و ئه زله ی نیه، وه ک ئاخیره ت که سه ره تای هیه و بی پایانه.. "ته عریفات"	ئه زله ی

کارڀڳي نائاسايي که جادوگرڀڳک ٺه نجامي دا [نفحات الانس]...	ٺيستندراج
ناوي خودايه.. "ته تعريفات"	ٺيسي ته عزم
هه والي به دل نه بوو.. "هجويري"	ٺيشاره
شيوي حال له رووي حق و ناحه قه وه.. "هجويري"	ٺيشتباه
به لادا کيشاني عاشق به رهو ديدار.. "ته تعريفات"	ٺيشتياق
خاوين کردنه وهي دلي په پيرهو، تا دلي پر له عيشقي خودا ييت و بهس.. "هجويري"	ٺيستيفا
په روره دگار بهندهي خوي به نه دهب کا و نه وي رهوشي ساکار هه يه بيخاته ناو دل و دهر و نيه وه...	ٺيستناع
نهو راسته وينانه ي دهر باره ي خودا وهند.. "کاشاني"	ٺه عياني سابته
دوا پله ي پايه ي روچ.. "کاشاني"	ٺوفق ته علا
پاياني پله ي دل.. "کاشاني"	ٺوقتي موبين
ٺاماژه يه به خودي خوا.. "کاشاني"	ٺه لف
ياني عه قل ي به که م.. "ته تعريفات"	ٺومولکيتاب
نهو دوو که سه يه که له چه پ و راستي پيره وه داده نيشن..	ٺيما مان
نهوهي لاي راسته وه بوچوني بولاي مه له کوته و نهوهي لاي چه پ، بوچوني بولاي مولکه وه يه "کاشاني"	
دل تاقیکردنه وه ي په پيرهو، له بونه هاته کاند "هجويري"...	ٺي متحان
مه به ست له کو مه له ي [مه لامه تيه کان]، نه وانه ي نه وليان و هيجي دهر ناخن "هجويري"...	ٺومه نا
نه مان ي بي دهر به ست ي له دلدا "هجويري"	ٺي نتيباه
گوړانکاري دل له کاتي حال ليها تندا.. "کاشاني"	ٺينزعاج
به نديکه له رهوشي سلوک، که هو کاره که ي ته نها خودايه... "هجويري"...	ٺونس
ٺينساني ته واو، کيتاييکي په سه ندي خودايه.. "کاشاني"	ٺينسان کامل

مانا په ژانندن به په نهانی .. "ته عریفات"	ئیحاء
لیدوان بی تاماژه کردن... "هجویری"	ئیما
رؤشنایی له په روهرد گاره وه، به تیژی له ناوچونی	باریقه
جگه له خودا هرچی بیټ له ناو چووه، حه قیقهت جگه له خودا	باتل
هیچی تر نیه .. "ته عریفات"	
دل کردنه وهی بی پیچ و په نا.. "هجویری"	به ست
ئه و هیزهی به شیکهی خودا له دهر ووندا دهره و شیتته وه.. "ته عریفات"	به سیرهت
هر چهند تازار و نه خویشی له له ش و ئه ندامدا زورتر بیټ به و	به لا
ئهندازهیه له په روهرد گاره وه نزدیک بوونه وه.. "هجویری"	
ئه وهی له پر له غه بیبه وه ده که ویتته دل وه و ده بیته مایه ی	بورده
شادمانی .. "ئیبنولعه ره بی"	
دلنک که پره له ئیخلاس.. "کاشانی"	به یتولحیکمه
چونیته تی په یوه ند کردنی دله وه به خودا.. "کاشانی"	به یتولعیزه
دلی مروقی ته واو و سه ره.. "کاشانی"	به یتولمه حرم
دل و دهر وونی خاوین.. "کاشانی"	به یتولمه قدس
خاللی بوونی دل له ته واوی هه سته کان جگه له خودا..	ته جرید
"ته عریفات"	
ئه و تیشکه دم ده مانه ی خودا وند که ده که ویتته بیر و دل و	ته جلی
دهر وونه وه، ئه وانه ی شایسته ی ئه و تیشکانه ن که په پره و بیه وی	
ده بیینیت و نه شی ویست نای بینی.. "هجویری"	
خوگیردان به کو مه لیک، دوون له حه قیقه ته وه.. "هجویری"	ته حلی
ته قه لا بو و له وانه ی کو سپی بهر پیی په پره وه.. "هجویری"	ته خلی
پیشوازی له رو داوه.. "ته عریفات"	ته سلیم
هه لسان و ئه نجامدانی به نده کانی شه ریعهت، یا واته ره وشته	ته سه و ف
په سه نده کان.. "ئیبنولعه ره بی"	
پشکنین به شیوهیه کی پر له حه قیقهت.. "ته عریفات"	ته فرید

ته لبیس	دهر خستنی شتیك كه نه كرابیتت.. "هجویری"
ته لوین	ئه ملاوئه ولای به ندهو گۆرانکاری له هه لۆیستا "ئیبینولعه ره بی"
ته مکیین	ده لیت: [كل يوم هو في شأن] حال و ئه حوالی ئه وانه ی پیگه یشتون.. "ئیبینولعه ره بی" وتویه تی [التمکین رفع التلویین].. "هجویری"
ته وجد	به دوا ی سوو کردا گه ران.. "کتاب حازر"
ته وکل	ئومیده وار بوون به وهی خودا دهیبه خشیئت.. "کتاب حازر"
حه یه روت	دونیا ی ناوه ندی.. "ئیبینولعه ره بی"
جه زبه	نزیك بوونه وه له لوتفی په روه رد گار.. "هجویری"
جسم	هه ویئی حه قیقه ت بو سی کوچک ه ی دوور ئه نداز.. "هجویری"
جه لال	ئه وه ی په یوه نده به تور په بوونی په روه رد گاره وه
جه مال	ئه وسافی لوتفی خودا وه ند.. "کاشانی"
جه مع	ئاماژیه به حه ق.. "ئیبینولعه ره بی"
جه معمول جه مع	پله و پایه یه کی ته واو کهری جه معه.. "ته عریفات"
جه مع و ته فرقه	ئه وه ی ده خرتته گه ردنت ئه وه "فرقه" و ئه وی له تو ده سینریت ئه وه جه معه.. "ته عریفات"
جه معیه ت	کو مه ل کردنی و ره و باوه ر به خودا.. "هجویری"
جه وه ره	کا کله ی هه سته کانی له ش و به دن، هه روه ها عه قل و باوه ر.. "کتاب حازر"
حجاب	ئه و شته جوانانه ی چاو نایان بینیت.. "ئیبینولعه ره بی"
حیجا بولعیزه	سه رگه ردانی بیرو پرا.. "ته عریفات"
حجه تولحه ق عه له لحه ق	ئاماژیه به مرو فی ته واو بی ئه یب.. "کاشانی"
حه رق	ئاماژیه به بریک ته جه لیات که په پر وه به ره و تیا چون ده بات.. "ته عریفات"
حروف	ئه و حه قیقه تانه ی به به رچا وه ون.. "ته عریفات"
حوریه ت	خو دهباز کردن له ته واوی ئاره زوه کان.. "ته عریفات"

رازى بوون به فهردمان.. "هجویری"	حوسن
خودا.. "هجویری"	حق
نیشته چی بوونی بهنده له جینگه یه کدا که رازی خودای تیادایه.. "ئیبینولعه ره بی"	حه قیقه ت
پله و پایه ی بی هاوتای په روورد گار.. "ته عریفات"	حه قیقه تولحه قایق
هر خولیایه ک بکه ویتنه بیرو ئه ندیشه وه.. "ئیبینولعه ره بی"	خاتر
ئه و خولیایانه ی وه ک خورپه ده که ویتنه دلّه وه.. "هجویری"	خه ته رات
وتووئیزی په نهانی له گهل خودادا.. "هجویری"	خه گوه ت
عه قلی یه که م.. "ئیبینولعه ره بی"	دوره تولبه یزا
کا کله ی شت و راسته قینه که ی.. "هجویری"	زات
وه ک شه راب بیت ته وای کاره کان به جوانی وه ده رخا.. "هجویری"	زهوق
له خو وه دوور که و تنه وه.. "له مع"	زیه باب
په یه وند بوونی کاریک به مه عشوقه وه په یه وندی هه بیته.. "ته عریفات"	رجاء
حه زی زات بو کرده و ی باش وه ره غبه تی دل بو حه قیقه ت.. "ئیبینولعه ره بی"	ره غبه ت
روحي ئینسانینک دیارده ی خودای تیادا وه دی بکریته.. "ته عریفات"	روحولته عزم
به چاو دیتن، چ له م دونیادا یا له ئاخیره تدا.. "ته عریفات"	روئیه ت
تیشکی فراوان له ناو بیرو بو چوندا.. "هجویری"	روائند
ئه وه که سه ی نه ک به هیزی زانست به لکو به هیزی حال له ریبازه که دایه.. "ئیبینولعه ره بی"	سالک
له ناو چون، بی چاره یی، بهنده له توره بوونی په روورد گار.. "ئیبینولعه ره بی"	سه حق
شاردنه و ی حال و ئه حوالی دو ستایه تی.. "هجویری"	سر

سرولسر	شتيڭكه پهيوندى به پهروهرد گارهوه ههيه.. "تهعريفات"
سهفه ر	رويشتن بهرهو خودا.. "تهعريفات"
سوكر	واته مهستی، يا بچ هوشی و دوور له هوشیاری.. "ئيبنولعه رهبی"
سواد الوجه في الدارين	تياچونی تيڭکراپی له خودادا به شيويه کي وا هيچی بو نه ميڭيتهوه له خودا زياتر.. "هجويری"
سوئال	داواي حه قيقهت کردن.. "هجويری"
شه جهره	مرؤفي ته واو.. "ئيبنولعه رهبی"
شورب	شيرینی عيبادهت.. "هجويری"
شروود	به داواي حهق و حه قيقهتدا گه ران.. "هجويری"
شه طح	ناماژهيه به خو په سه ندى.. "ئيبنولعه رهبی"
شهود	حەق به حەق يقه ته وه ديتن.. "تهعريفات"
سه حو	واته هوشیاری گه رانه وه به ههسته خواپیداوه کان.. "له مع"
سه عق	تياچون له ته جهلی خودا ييدا.. "ئيبنولعه رهبی"
سيفهت	ئهو ی بهرگه ی ره خنه نه گريت.. "هجويری"
سيفاتی جه لاليه	دياردهی عه زه مهت و عيززهت.. "تهعريفات"
سيفاتی جه ماليه	ئهو ی پهيوندى به لوتف و رحمه ته وه بيت.. "تهعريفات"
سيفاتی فعليه	وه سفیکه، رهنگه له خودايشدا هه بيت وهک نالوژی و توره بوون.. "تهعريفات"
تهيبی روحانی	ئهو عارفه ی توانای ناموژگاری تيا دا يه.. "تهعريفات"
تهريقهت	ههنگاونان له ريبازدا.. "تهعريفات"
تمس	نوقم و نغرو بوونی په پره له گه وره بی خودادا.. "تهعريفات"
ته وراق	ههست کردنی دل به چاکه، يان نازار، له کاتي موناجاتدا.. "هجويری"
ته واقع	تیشک و ده رکه وتنی بو ناو تاریکی دل و ده روون.. "هجويری"

زولم	نانی شتیک بو جیگه یه کی نه شیواو.. "هجویری"
عارف و معریفهت	عارف نه وکسه سی خوی بینیوه.. "ئیبنولعه ره بی"
عالم	گیانله به رانی پهروه ردگار.. "هجویری"
عالم و علم	عالم نه وکسه یه خودا خوی پی پیشانداوه، نه وه به زانست ناو دنه ریت.. "ئیبنولعه ره بی"
عه دل	دانانی شت له جیگه ی شیواو.. "هجویری"
عیلم بیلا	زانستی معریفه ته.. "هجویری"
عیلم له گهل خودادا	ریگای حه قیقه ت و دهرخستنی پله و پایه ی نه ولیا.. "هجویری"
عیلم له گهل خودادا	زانستی شه ریعته.. "هجویری"
عید	نه وه ی له تا کامی کارو کرده وی شیواو ته جه لی ده کات.. "ئیبنولعه ره بی"
فیتره ت	کوژانه وه ی تاگریکی بلیسه دار.. "ئیبنولعه ره بی"
فهرق	ئامارذیه به وانه ی له سه ر حه ق نین.. "ئیبنولعه ره بی"
فه نا	له ناوچونی کارو پیشه ی ناشایسته.. "ته عرفیات"
فه وائد	هه ست به رازگرتن.. "هجویری"
قه بنز	دلگیری نه خواسته.. "هجویری"
قه رار	له ناو چونی دوودلی.. "هجویری"
قرب	هه ست کردن به نزیک بوونه وه له پهروه ردگار.. "هجویری"
قوتب	نه وکسه یه له وا له هه موو کاتیکدا له خودا وهنده وه نزیکه.. "هجویری"
قه هر	لایه نگیری حه ق و حه قیقه ت.. "هجویری"
که رامه ت	دیارده ی کاریکی نه بینراو، کار و کرده وی نه ولیا "کتاب حازر"
کیمیا	قه ناعه ت به وه ی که هه یه.. "کاشانی"
کیمیای خه واس	دل خاوین کرده وه ی له هه وه سه کانی دونیا.. "کاشانی"
کیمیای سه عاده ت	پهروه ده کردنی نه فس و دل و دهر وون.. "کاشانی"

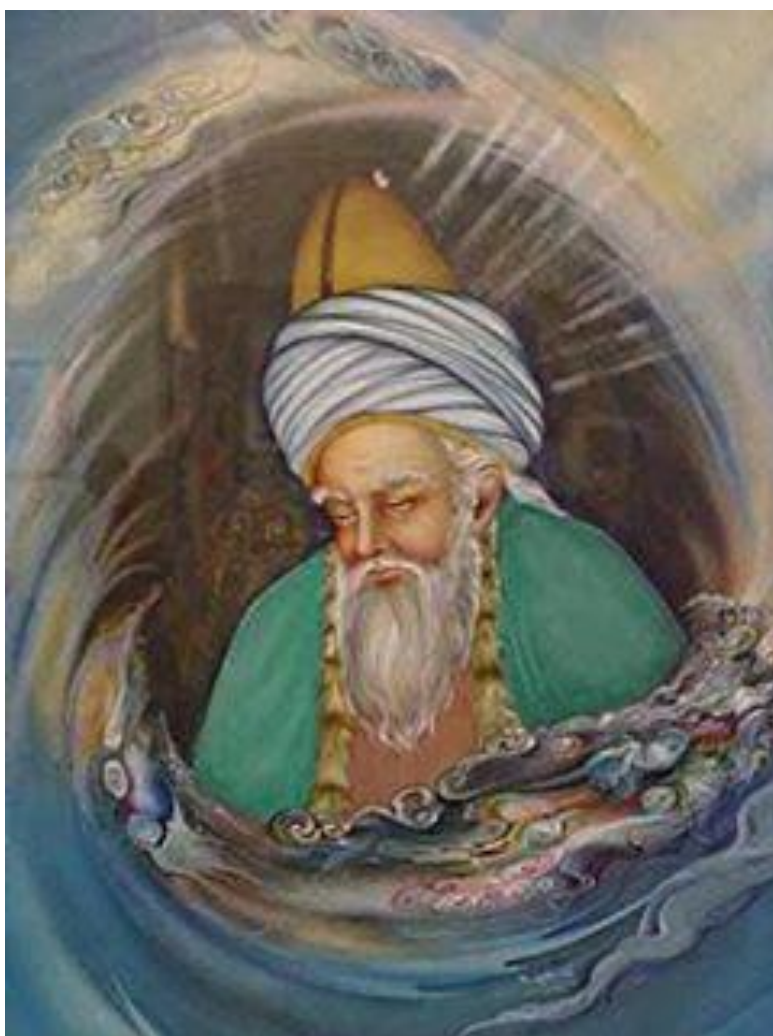
گۆرینهوهی دونیا به دوا روژ.. "کاشانی"	کیمیای عهوام
پهیرهوی بی عهیب.. "تهعریفات"	لیسانولحهق
لایه‌نگیری له حهق و په‌روه‌دگار.. "هجویری"	لوتف
تیشک کهوتن سه‌ر دلّی تاریل.. "هجویری"	له‌وامع
سوریون له‌سه‌ر وه‌ده‌رخستنی مه‌به‌ست.. "هجویری"	له‌وائح
شه‌ویکی په‌یره‌و دایناوه بوّ ته‌جه‌لیه کی تاییه‌تمه‌ند	له‌یله‌تولقه‌در
هوکاره کردنی نه‌فس به بوّنه‌هات و نازار.. "تهعریفات"	موجاهده
دلّ و ده‌روون وه‌ر گیژان به‌ره‌ولای خودا.. "هجویری"	موحازه‌ره
تیاچونی به‌نده له‌وجودی خودادا.. "تهعریفات"	موحه‌قیق
له‌ناو چونی ره‌فتار و کرداری نه‌شیاو.. "ئیب‌نولعه‌ره‌بی"	مه‌حو
ئه‌و که‌سه‌ی توانا و عه‌قلی لی سه‌نراوه.. "ئیب‌نولعه‌ره‌بی"	موراد
ئه‌و که‌سه‌ی له‌پیش گو‌مرابوندا ئاماژه بوّ ریگی راست	مورشید
ده‌کات.. "تهعریفات"	
رازوه به توانای خو، یان ئه‌و که‌سه‌ی ده‌رگای ناوه‌کانی لی	مورید
کراوته‌وه.. "ئیب‌نولعه‌ره‌بی"	
وتووژی خودا له‌گه‌ل عارفه‌کاندا.. "هجویری"	موسامه‌ره
دیتنی شتیک له‌ریبازی یه‌کانه‌گیدا.. "ئیب‌نولعه‌ره‌بی"	موشاهده
هه‌لسانی په‌یره‌و به‌و ئه‌رکه‌ی که‌وتوته ئه‌ستوی.. "هجویری"	مه‌قام
ئه‌وه‌ی به‌زمان نه‌توانریت بوتریت.. "هجویری"	موکاشه‌فه
باوه‌روی دلّ بوّ به‌ده‌ست هینانی ئاوات.. "هجویری"	مه‌لجه‌ء
دژ به‌زات وه‌ستان.. "تهعریفات"	مه‌وتی ئه‌حمه‌ر
برسیتی.. "تهعریفات"	مه‌وتی ئه‌بیبه‌ز
ئه‌وانه‌یئاگاداری فکرو زکری خه‌لکین.. "تهعریفات"	نوقه‌با
خوداوه‌ند.. "تهعریفات"	نورولنور
ئه‌و شته‌ی بی ته‌قه‌للا ده‌رواته دلّه‌وه.. "تهعریفات"	وه‌جد
له‌ناوچونی سیفاتی به‌شه‌ریه‌ت له‌دونیا‌ی حه‌قیقه‌تدا.. "تهعریفات"	وجود

چرک‌یه که له‌نیوان رابوردوو و سبه‌ینیدا.. "ته‌عریفات"	وهقت
وهستان له‌نیوان دوو پله‌یدا.. "ته‌عریفات"	وهققه
خولیای په‌روهردگار.. "تیب‌نولعه‌ره‌بی"	هاجز
ئه‌و باوه‌ر‌دی به‌هیزه‌وه ده‌گاته دل.. "تیب‌نولعه‌ره‌بی"	هجوم
وه‌ده‌رکه‌وتنی جه‌لالی خودا له‌بیر و بو‌چوندا.. "هجویری"	هه‌بیه‌ت
زانیاریه‌ک که خاوه‌نه‌که‌ی لی دُنیا بیټ.. "کتاب‌حازر"	یه‌قین

نه لبؤمی مهولانا

یه کییک له خلسه کانی هه زره تی مهولانا

ده خولیمه وه ... ده خولیمه وه
چرکه به چرکه ده کولیمه وه

گوئ بگره بلویرہ، ہہرایہ، نالہی نایہ
کی دہلیت دہف و نہی حہقیقت
دہنگیان نایہ؟

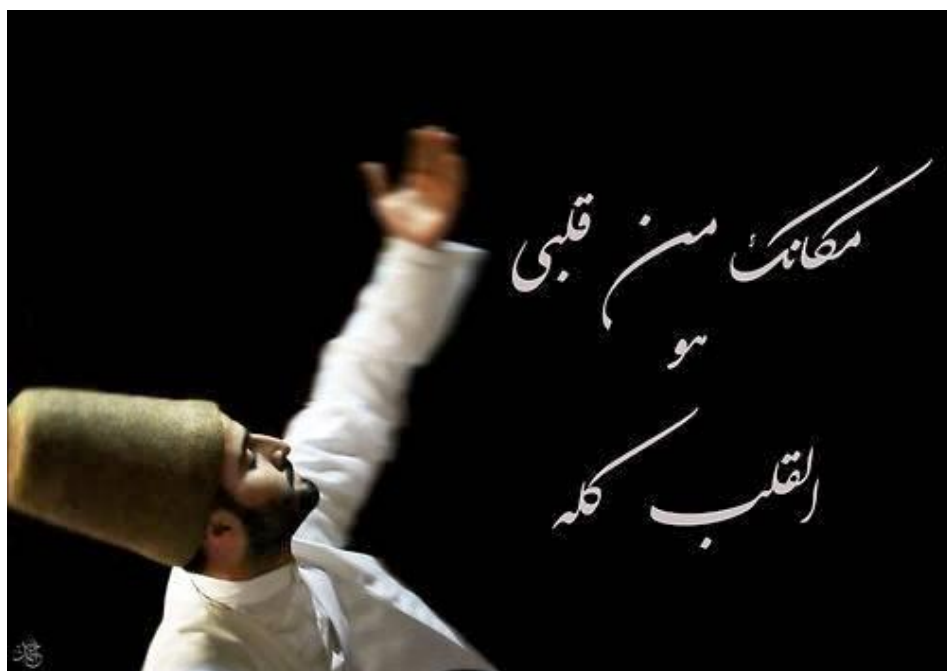
تابلویه کی هونه ری له سه مای سو فیانی مهوله وی

بهندهی ئەو دەممەم، نە مەستم نە هۆشیارم

له گهل ئاشوفته گیمدا عیشق منی دی و وتی
ئهوسا هاتووم، یه خه دامه دره و هیچ مه لئی

جیگهت له دلما ... سهرتاسه ری دلمه

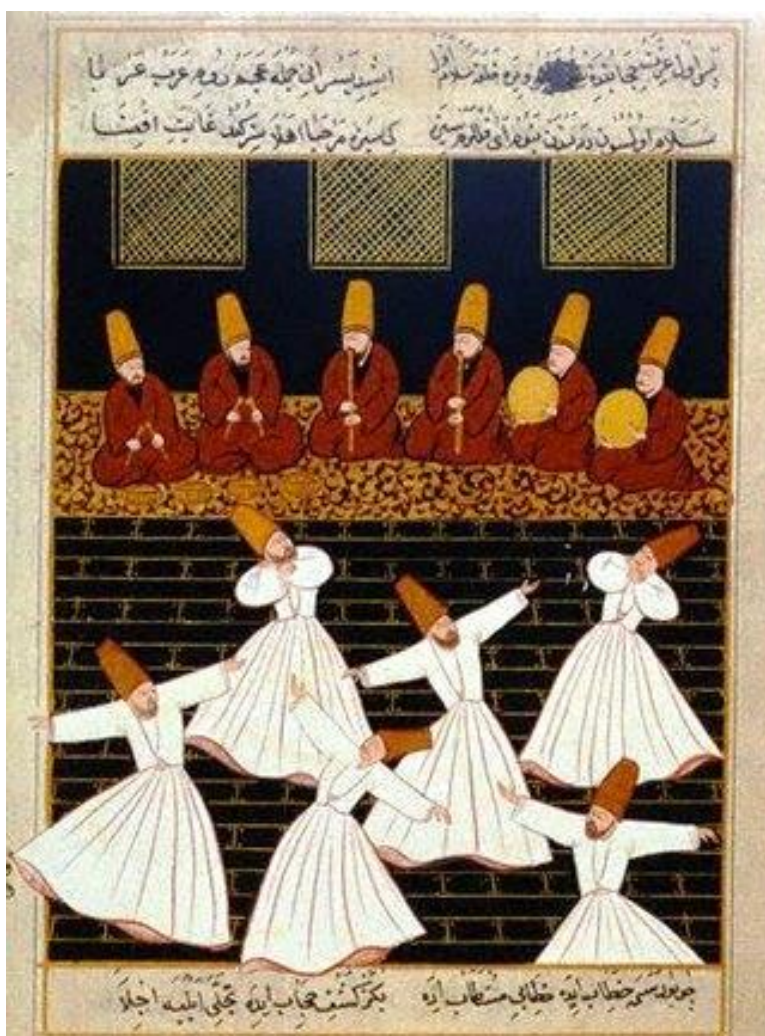
نازانم چیت لیوه فیّر بم
وهفا.. یا بی وهفایی و جهفا..؟

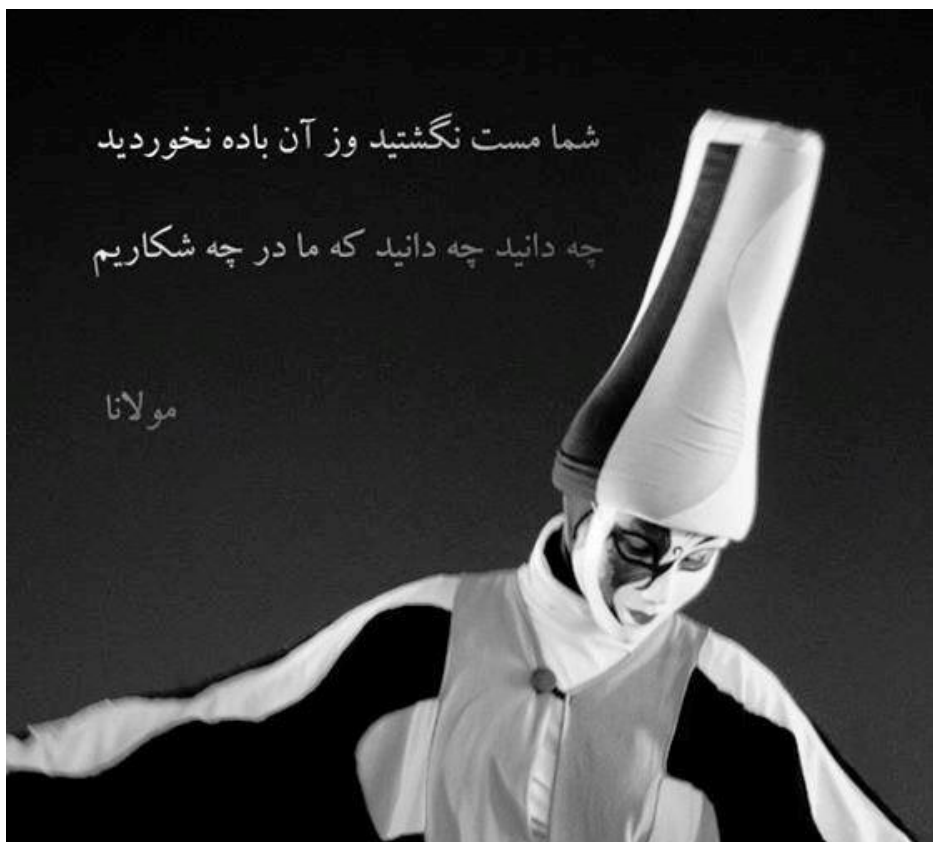
په يکهرى ئاسنين بۆ سه ماى سوڤيانه

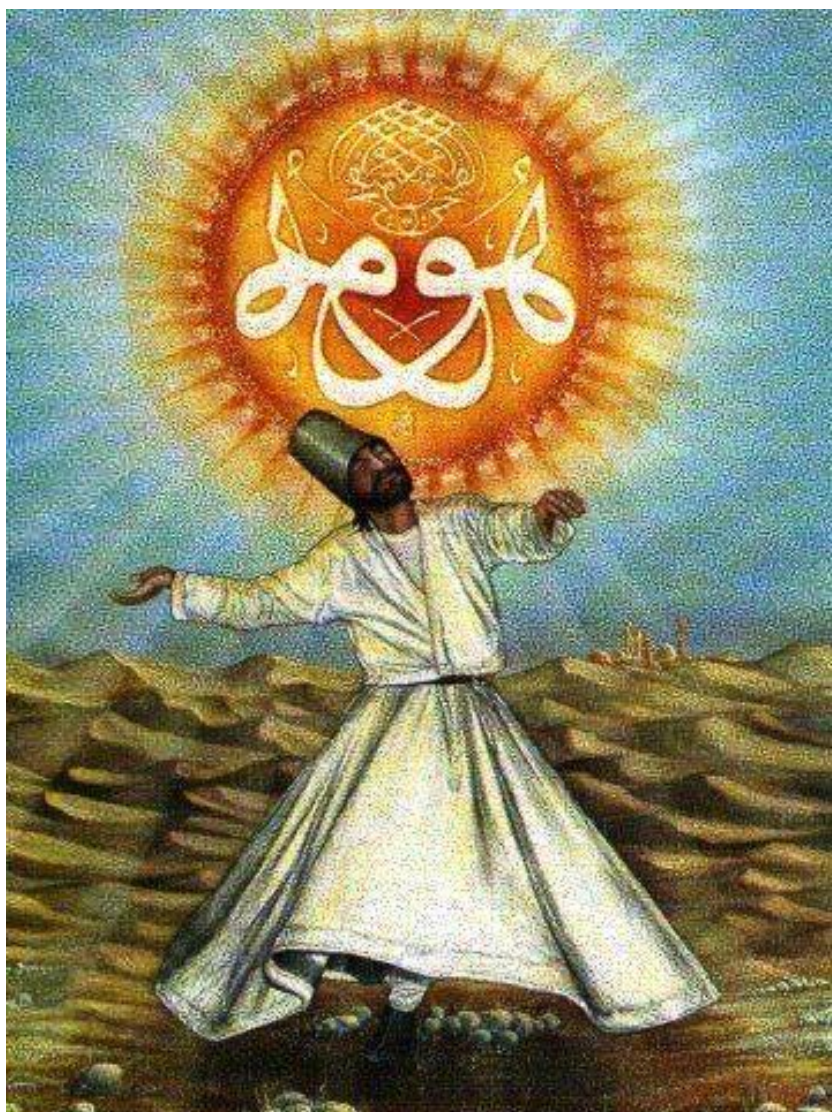
تۆی دو براو هه لۆی پۆپه نشین
تۆی په رچهمداری ریبازی ئاین و دین

به زمی ئیواره سه مایه کی مه وله ویانه
به شیوهی هونه ری مینیا تۆرسازی

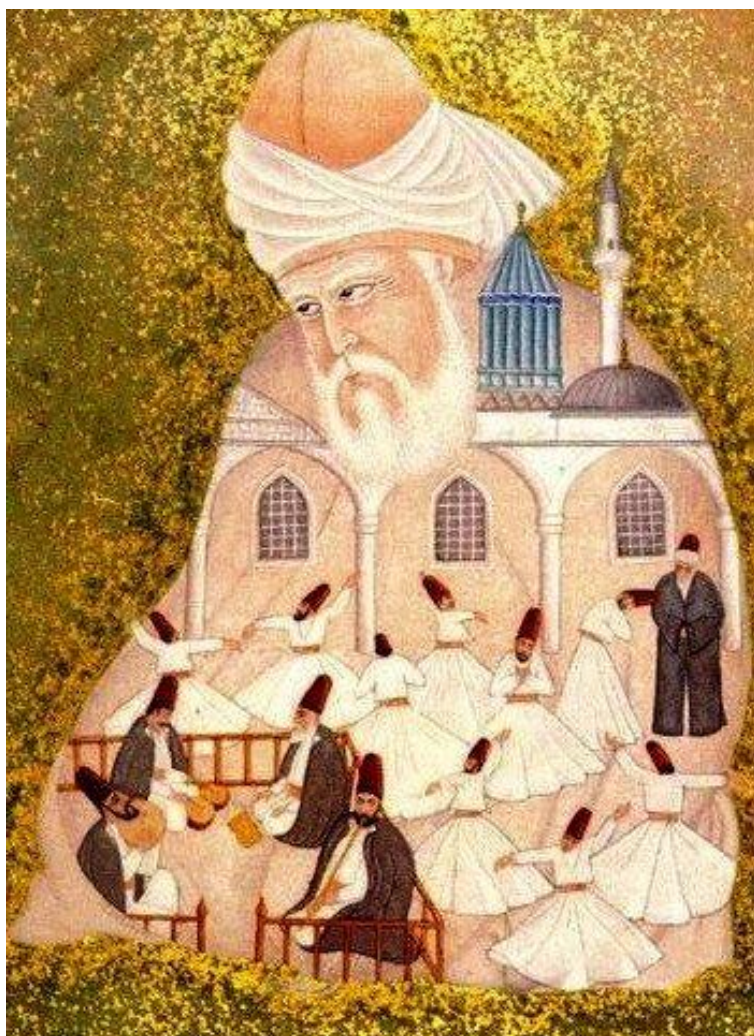
- تو لهو بادهت نه خواردوه ته وه
نایزانی مهستی یانی چی
- چوزانی و چوزانی
ئیمه له چی راویکداین

ئەو ... ئەو ... تەنھا ئەو

بۇ ساتىك خۆت بدوینه
كوت و زنجیری دودلی بشكىنه

دونیای من حهوت خوانیکی پر له رازه
فکر و زکرم له گهّل حه قدا ده مسازه

من منم من من منم
گولی ئاگرین دهچنم

نمای دهره‌وهی مه‌زاری مه‌ولانا

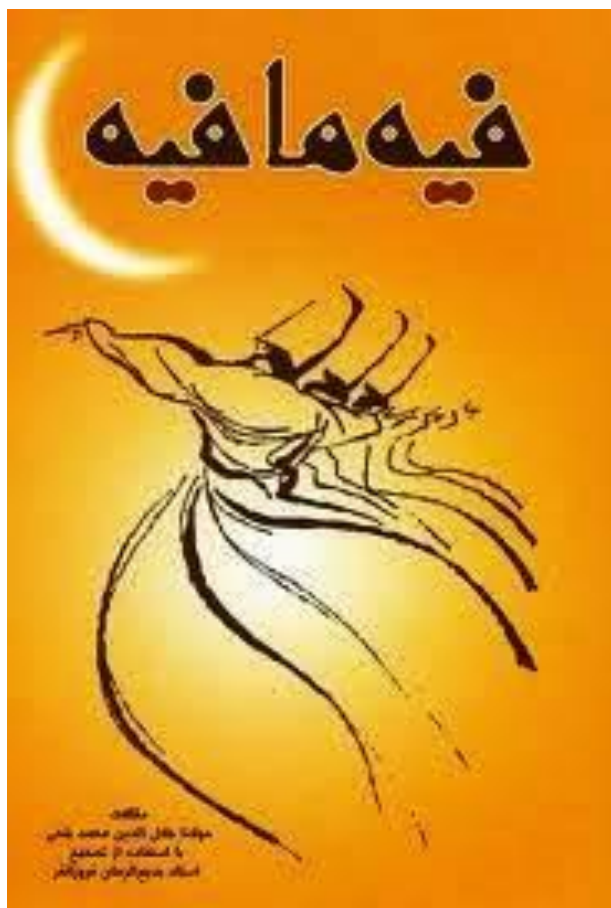
نه‌گهر بیه‌وی .. ده‌بیت
نه‌گهر بویت .. ده‌بی

سهریک هه لبره و ببینه
سو فی راسته قینه .. خونه ببینه

غزهل سهرای ریبارزی سوڤیان بومه
شهیدای نهی عیشقم و نابینی چون تیاچومه..؟

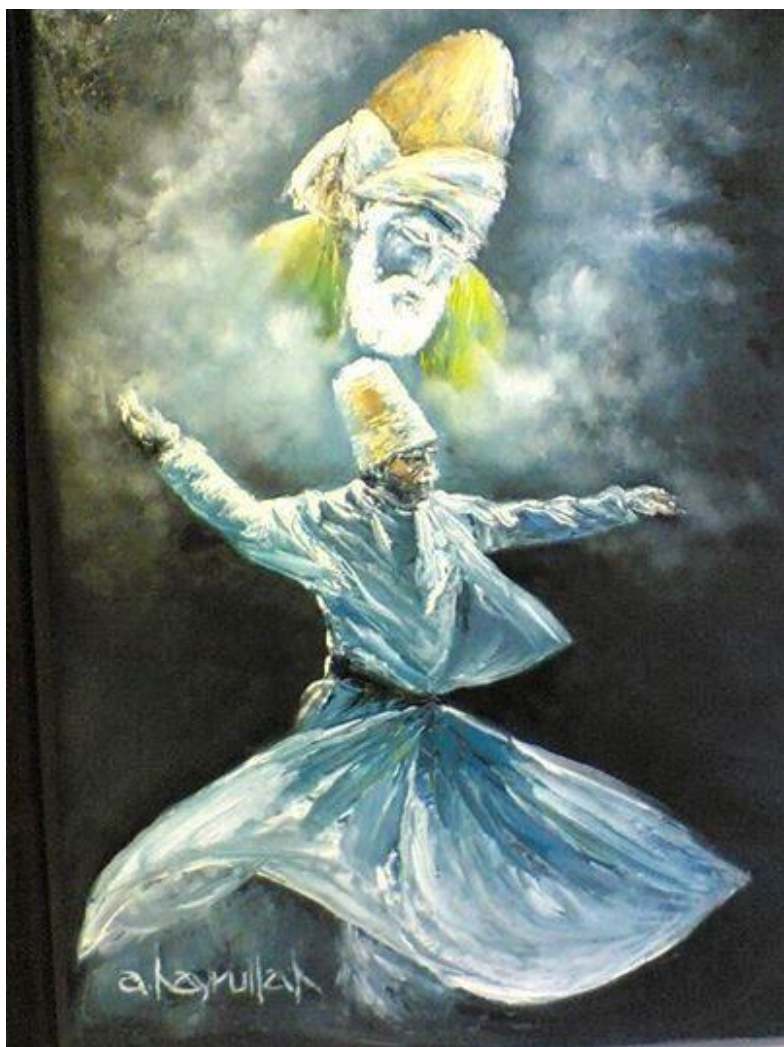

[تیاو ئهوی تیایدایه..]

یه کیکه له شاکاره کانی چه زره تی مه ولانای پۆمی

مهلی ئهوه وههم و خه یالی خاوه
زوربهی خه یال حه قیقه ته و له بهرچاوه

مه نواره سهرو ریشم تیکه لهی ماش و برنجه
به نرخی گهنجی سه ندومه سه رمایه ی دهر دو ره نجه

له ئەلفهوه تا یاء سەرسو پور دەم

دهمیک قاقا دهمیک گریان
دهمیک کرنۆشه بو یه زدان

بؤ دهپرسی من چیم..؟
من مهستی شه رابی ئیلاهم

من له بازنه‌ی حه‌قیقه‌تدا ده‌خولیمه‌وه

من هی توّم.. توخوا مه‌مگیره‌وه بوخوّم

خام بدم، پختہ شدم، سو ختم

حاملِ عزم سے سخن میں نیت

سہرتا سہری ژیانم سی و تہیہ و بہس
کال بوم، برژام، سہرئہ نجام سوتام

سه‌رچاوه‌کان

سه‌رچاوه فارسیه‌کان

- ۱- مثنوی، مهولانا جه‌لالودینی رومی
- ۲- دیوانی شه‌مسی ته‌بریزی.. مهولانا جه‌لالودینی رومی
- ۳- گولستانی سه‌عدی شیرازی
- ۴- بوستانی سه‌عدی شیرازی
- ۵- تاریخ تصوف در اسلام و تطورات و تحولات مختلف آن از صدر اسلام تا عصر حافظ، له‌لایهن دکتر "قاسم عنی" یه‌وه نووسراوه
- ۶- ربیازی ته‌سه‌وف، لوی ماسینیون
- ۷- دیوانی حافزی شیرازی
- ۸- نفحاتولانس.. جانی
- ۹- کیتابی نه‌ندر نه‌باحه‌ت، نه‌بی معمه‌دی نه‌سفه‌هانی
- ۱۰- رساله قشیری.. نه‌بولقاسمی قشیری
- ۱۱- کتای مفتاح الغیب.. سه‌دره‌دین محمه‌دی نیسحاقی قونه‌ویه
- ۱۲- علوم الحقائق.. سه‌عه‌دی دینی حه‌مه‌ویه
- ۱۳- تعریفات.. سه‌ید شه‌ریف عه‌لی محمه‌دی جورجانیه
- ۱۴- الرساله القشیریه فی علوم التصوف.. نه‌بولقاسم عه‌بدولکه‌ریم قشیری
- ۱۵- اصطلاحات الصوفیه.. له‌لایهن کاشانیه‌وه نووسراوه
- ۱۶- دیوانی خواجو
- ۱۷- دیوانی دیگر
- ۱۸- کیتابی {اسرار التوحید فی مقامات شیخ أبوسعید} له‌لایهن یه‌کینک له

نهوه کانيه وه نووسراوده..

- ۱۹- کيتابی، ثاتہ شگہدہ: دولت شا
 ۲۰- کيتابی ته سرارنامہی عهتتار
 ۲۱- کيتابی نفحات الانس، جامی
 ۲۲- وهله دنامہ، سولتان وهله د
 ۲۳- زبده الطلب، ثيبنولعه ديم
 ۲۴- الاخبار المسفاده في ذكر بني جرادة، ثيبنولعه ديم
 ۲۵- شہرحی مہسنہوی، کہ مالودینی حوسہینی خوارہ زمی
 ۲۶- جواهر الاسرار، کہ مالودینی حوسہینی خوارہ زمی "فارسی"
 ۲۷- تذکرہ دولتہ شا، شہ مسہ دینی محہ مہد کوری عہلی مہ ليک شاہ
 ۲۸- جواهر المضيئة، محيدين عہ بدولقادر
 ۲۹- مناقب العارفين، ته فلاک
 ۳۰- مفتاح الغيب، فہ خرو دینی عيراقی
 ۳۱- نفحات المحبه
 ۳۲- نہايہ الادراک، قوتبہ دین مہ حمود شیرازی
 ۳۳- درہ التاج، قوتبہ دین مہ حمود شیرازی
 ۳۴- شرح حکمہ الاشراق، قوتبہ دین مہ حمود شیرازی
 ۳۵- مرصاد العباد، قوتبہ دین مہ حمود شیرازی
 ۳۶- نہايہ الوصول الی علم الاصول، سہ فیہ دینی ہندی
 ۳۷- زبده الکلام في علم الکلام
 ۳۸- ديوانی شہ مس، مہ ولانا
 ۳۹- ديوانی جہ مالودینی ته سفہ ہانی
 ۴۰- جواهر الاسرار، فیہ ما فیہ، مہ ولانا
 ۴۱- رباعیات، مہ ولانا
 ۴۲- مہ کاتب، مہ ولانا
 ۴۳- ديوانی ناصر خوسرهو

- ۴۴- دیوانی مهسعود سهعد
- ۴۵- کیتابی مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه، عزیزددین مهحمود کوری عهلی کاشانی
- ۴۶- ریساله‌ی خنده، برگسؤن
- ۴۷- یادنامه مولوی، بمناسبت هفتصدمین سال مولانا جلال‌الدین رومی
- ۴۸- دیوانی عهتتار
- ۴۹- دیوانی عراقی
- ۵۰- کیتابی المنهاج القومی لطلاب المشنوی، شیخ یوسف کوری نهحمه‌دی موسه‌وی
- ۵۱- دیوانی محمه‌د اقبال
- ۵۲- رساله دژهوش ربا، فهزلولای مهته‌دی سوبحی
- ۵۳- امثال و حکم
- ۵۴- کیتابی شرح مشنوی شریف، به‌دیع و الزمان فروزانفهر
- ۵۵- کیتابی مولانای بلخی و پدرش، رساله دکتورای میرمن محبوب سراج
- ۵۶- کیتابی تحلیل یکی از تمثیلات مولوی، دکتور منوچهر مرتضوی
- ۵۷- مولانا.. دیروز تا امروز- شرق تا غرب، فرانکلین لوئیس.. وهرگیرانی: حه‌سه‌نی لاهوتی
- ۵۸- کلیات مه‌نوی مولانا جلال‌الدین رومی، انتشارات کتابفروشی
- ۵۹- کیتابی نشر و شرح مشنوی، مولانا جلال‌الدین محمدبلخی رومی، نووسینی: موسی
- ۶۰- کیتابی الصبحه، نه‌بوجه‌عفه‌ری محمه‌دی کوری حوسه‌ینی
- ۶۱- کیتابی الدعاء، عه‌بدوللای کوری نهحمه‌دی کوری محمه‌د ناسراوه به غولام خه‌لیلی
- ۶۲- کیتابی دقائق المحبین، عه‌بدوللای کوری سه‌هلی ته‌سه‌توری
- ۶۳- فه‌ناثولیه‌قین، کیتابی التوحید، حوسه‌ینی کوری مه‌نسوری حه‌لاج
- ۶۴- کیتابی ئادابولموریدین، محمه‌دی کوری عه‌لی ترمزی
- ۶۵- کیتابی تاریخ نه‌هلی صفه، عه‌بدولوه‌هابی کوری حوسه‌ینی سه‌لما
- ۶۶- کیتابی فه‌ناوبه‌قا، عه‌لی کوری عوسمانی جه‌لالی
- ۶۷- کیتابی محبه‌ت، عه‌روی کوری عه‌سمانه‌لمه‌کی

- ۶۸- کیتابی لمع، نه بی نه سری سهراج
- ۶۹- کیتابی رعایة حقوق الله، حارسی محاسبی
- ۷۰- کیتابی التعرف لمذهب التصوف، نه بویه کری محمه مدی
- ۷۱- حلیة الاولیاء
- ۷۲- کیتابی احياء علوم الدين، غه زالی
- ۷۳- کیتابی تمهیدات و کیتابی زبدة الحقائق، عه بدولقوزاتی هممه دانیه
- ۷۴- کیتابی تلبیس و ابلیس، ئیبنولجوزی
- ۷۵- کیتابی تذکرة الاولیاء، عه تتاری نه شابوری
- ۷۶- حیاة الحيوان الکبری، ده میری
- ۷۷- کیتابی ملل و نحل
- ۷۸- المنطق، ئیبنولموقفه
- ۷۹- کیتابی شفاء و نجات، نه بوعه لی سینا
- ۸۰- کیتابی التنبيه و الاشرار، مسعودی
- ۸۱- کیتابی تهافت التهافت، ئیبنولروشد
- ۸۲- کیتابی حکمهت و المشرقین، ئیبنولسینا
- ۸۳- کیتابی عوارف المعارف، سه هره و هردی
- ۸۴- کیتابی المحجوب، نیکسون
- ۸۵- رساله قشیریه، نه بولقاسمی قشیری
- ۸۶- کیتابی نه حیاة العلوم و کیمیای سه عادهت، حوجه تولتیسلام نه بو حامدی غه زالی
- ۸۷- دیوان حدیقه الحقیقه، سه نائی غه زنه وی
- ۸۸- کیتابی حکمهتولیشراق، سه هره و هردی
- ۸۹- شانامه ی فیردهوسی
- ۹۰- کیتابی نه فیرنامه، محمه مدی عه وفی {فارسیه}
- ۹۱- کیتابی رساله ی موسیقا، دکتور فروزانفر
- ۹۲- دیوانی سه عدی شیرازی
- ۹۳- دیوانی حافزی شیرازی

- ۹۴- دیوانی خاقانی
- ۹۵- کیتابی جوار مقال، نزامی عروزی
- ۹۶- کیتابی زهخیره‌ی خوارزمشاهی، سمایلی جورجانی
- ۹۷- دیوانی سه‌نائی
- ۹۸- دیوانی روده‌کی
- ۹۹- دیوانی نیزامی
- ۱۰۰- دیوانی فرضی
- ۱۰۱- دیوانی قه‌تران
- ۱۰۲- دیوانی ناصرخسرو

سه‌رچاوه‌کانی کوردی

- ۱- دیوانی مه‌وله‌ی تاوگوزی

سه‌رچاوه‌ عاره‌بیه‌کان

- ۱- کتابی {طبقات الصوفية} شیخ عبدالله سه‌لمانی نه‌یشابوری
- ۲- کتابی {حلیه‌ الاولیاء} خافزی نه‌بونه‌عیمی نه‌سفه‌هانی
- ۳- کتابی {المریدین} یه‌حیای کوری رازی
- ۴- کتابی {قیام اللیل و التجهد} نه‌بوحه‌فسی عومه‌ری کوری محه‌مه‌دی کوری
نه‌لحه‌کیم
- ۵- کتابی {الفهرست} ئیبنولحه‌دیم
- ۶- کتابی {الزاهد} بوشرای کوری موسه‌نف
- ۷- کتابی {رسالة في العشق} نه‌بوعه‌لی سینا
- ۸- کتابی {الاسفار الاربعة} سه‌دره‌دینی شیرازی
- ۹- کتابی {التفکیر و الاعتبار} حارسی کوری نه‌سه‌دی عاسی به‌غدادی

- ۱۰- کتابی {المجالس} ته بوسری مه نوری کوری عه مار
- ۱۱- کتابی {الخوف، الورع، المحبة، الرهبان} ئیبنولجوزی
- ۱۲- کتابی {المنتهمین من السیاح و العباء و المتصوفین} ته بوحه مزه ی سوفی
- ۱۳- کتابی {الایدال} ته بولحفص ته حمه دی کوری محه مه دی دینه وه ری
- ۱۴- کتابی {تصحیح الارادة} جونه یدی به غدادی
- ۱۵- کتابی {طاسین الازل، علم البقاء، فه نا الیقین، التوحید} حوسه ینی کوری مه نوری
هه لاج
- ۱۶- کتابی {اللمع فی التصوف} ته بونه سری عه بدولای کوری عه لی سراجی
- ۱۷- کتابی {فردوس الحکمة} عه لی کوری ره بن
- ۱۸- کتابی {عیون الاخبار} ته بومحه مه دی کوری عه بدولای دینه وه ری

پیرست

۱	سه‌ره‌تا
۳	پیش‌ه‌کی
۳	له دایک بوونی مهولانا
۹	قوتابخانه‌ی موسته‌نسریه
۱۱	عه‌لائودین که‌یقوباد
۱۳	سه‌رده‌می گه‌نجیتی مهولانا
۱۳	بورهان‌ودینی موحه‌قیقی ترمزی
۱۴	مهولانا له‌شاری حه‌له‌بدا
۱۵	مه‌دره‌سه‌ی حه‌لاویه
۱۵	که‌مالودین ئیبنولعه‌دیم
۱۷	مهولانا له‌شاری دیمه‌شق
۱۸	گه‌رانه‌وه‌ی مهولانا بو قونیه
۱۹	مهولانا دوا‌ی مردنی بورهان موحه‌قیق
۲۰	سه‌رده‌می کوده‌تا و ئاشوفته‌گی مهولانا
۲۲	شه‌مسودینی ته‌بریزی
۲۳	چاوپیکه‌وتنی ئه‌وحه‌ده‌دینی کرمانی به‌شه‌مسی ته‌بریزی
۲۴	رؤیشتنی شه‌مس بو‌شاری قونیه و رووبه‌رووبوونی له‌گه‌ل مهولانادا
۲۶	گی‌رانه‌وه‌ی محیدینی موئولیف
۲۶	داستانی ده‌وله‌ت شاه
۲۷	چیرؤکی ئیبنولبه‌توته

- ۳۱ رۆیشتنی شه مس بۆ شاری دیمه شق
۳۳ گه رانه وهی شه مس بۆ قونیه
۳۵ ون بوونی شه مس
۳۸ مه ولانا بۆ دیمه شق ده روا
۴۰ به رهه مه کانی شه مسه دینی ته بریزی
۴۱ **دوای ون بوونی شه مس و رۆژگاری مه ولانا**
۴۱ شیخ سه لاجودینی زه رکوب قونیه وی
۴۳ مردنی شیخ سه لاجودین
۴۴ حوسامه دین جه سه ن چه له بی
۴۶ سه ره تای دانانی مه سنه وی
۴۸ **مردنی مه ولانا**
۵۰ رۆشنبیران و شیخ و سو فیانی سه رده می مه ولانا
۵۱ سه درۆدین محمه دی کوری ئیسحاق قونه وی
۵۱ سه رده می ناکوکی شیخ و مه ولانا..
۵۲ قوتبه دین مه حمود شیرازی
۵۳ شیخ نه جمه دینی رازی
۵۴ به هائودینی قانع توسی
۵۴ سراجودینی ئه رمه وی
۵۵ سه فیه دین هندی
۵۵ شیخی ئه جهل سه عدی شیرازی
۵۷ **شه هریار و فه رمانر ده وایانی سه رده می مه ولانا**
۵۸ **به رهه مه کانی مه ولانا**
۵۸ یه که م غه زه لیات
۵۹ مه سنه وی
۶۰ روباعیات

۶۰	فیه مافیه
۶۰	مه کاتب
۶۰	مه جالس والسعیه
۶۱	خیزانی مهولانا
۲۰۶	داستانی شاه و جوله که که که چون دهویست ئاینی عیسا له ناو بهریت
۲۸۸	سه ره تایی ته سه و فی ئیسلامی
۲۹۲	قوناعی یه که می ته سه و ف له سه ره تایی ئیسلامدا
۲۹۶	قوناعی دووه م: ته سه و ف له سه دهی کوجیدا
۳۰۰	پهیدا بوونی وشه ی سو فی و مه سه و ف
۳۰۲	ته سه و ف له سه دهی سینی م و چواره مدا
۳۰۴	ئهمانه ش چند و ته به کی جونه ی دن
۳۰۹	سه رچاوه ی غیری ئیسلامی ته سه و ف
۳۱۱	ئاینی مه سیحیه ت
۳۱۳	فهلسه فه ی نوئفلاتونی
۳۱۷	بیرورای بودائی و هیندی و مانه وی
۳۲۳	کۆمه لگای ته سه و ف له سه دهی پینجه مدا
۳۲۸	ته سه و فی سه دهی پینجه م تا سه رده می حافزی شیرازی
۳۳۲	ته سه و ف له سه دهی شه شه مدا
۳۳۵	ته سه و ف له سه دهی حه و ته مدا
۳۳۹	ته سه و ف و به ره همی ته ده بی
۳۴۹	فه ره هنگی ته سه و ف
۳۵۰	فه ره نگ
۳۵۹	ئه لجومی مهولانا
۳۸۸	سه رچاوه کان
۳۸۸	سه رچاوه فارسیه کان

۳۹۲

سه‌رچاوه‌کانی کوردی

۳۹۲

سه‌رچاوه‌ عاره‌بیه‌کان

۳۹۸

ژیاننامه‌ی خوسره و جاف

ژياننامه‌ی خوسرهو جاف

- ۱- له شهوی نه‌ورۆزی سالی (۱۹۴۵/۰۳/۲۱) له دیه‌ی که‌لار هاتوته دونیاوه
- ۲- هه‌لگری بروانامه‌ی ماجیستری هه‌نده‌سه‌ی میعماریه
- ۳- له‌سالی ۱۹۶۳ پێشمه‌رگه‌ بوه‌و گه‌یشتوته‌ پله‌ی سه‌ر لقی
- ۴- دوای هه‌روژانی دام و ده‌ستگای ده‌سه‌لاتی به‌عسی دو ده‌وره‌ بوه‌ به‌ نه‌ندامی په‌رله‌مانی عیراق
- ۵- تا ئیستا چه‌ندین گره‌وی میعماری نیوده‌وه‌له‌تی و خه‌لاتی رو‌شنبیری وه‌رگرتوه
- ۶- تا به‌ ئه‌ورۆ شه‌ست و پینج کتاوی جو‌راو‌جو‌ری له‌ چاپ دراوه‌، کتاوی (مه‌ولانا و رازی نه‌ی) به‌ شه‌ست و شه‌شه‌مین کتاوی ده‌ژمی‌دری‌ت
- ۷- ئیستا به‌ رۆمانی ژیاننامه‌ی "نالی" یه‌وه‌ خه‌ریکه